P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T B A D A Ń L I T E R A C K I C H

SŁOWNIK POLSZCZYZNY XVI WIEKU

TOM XXXIX

ZESZYT 3

SKORA – SKWORZEC

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH PAN
WYDAWNICTWO
WARSZAWA 2021

Redaktor naczelny:
KRZYSZTOF MROWCEWICZ

Zastępca redaktora naczelnego:
PATRYCJA POTONIEC

Komitet Redakcyjny:
JERZY BARTMIŃSKI, TERESA DOBRZYŃSKA, STANISŁAW DUBISZ, ELŻBIETA JANUS, PATRYCJA POTONIEC, ZYGMUNT SALONI, ELŻBIETA SARNOWSKA-TEMERIUSZ

Redakcja zeszytu:
KRYSTYNA WILCZEWSKA, ANNA NATH-DOKURNO, ALEKSANDRA ĆWIKLIŃSKA

Hasła opracowali:
Ewa Cybulska-Bohuszewicz (ECB), Damian Kaja (DK),
Anna Nath-Dokurno (AN), Krzysztof Opaliński (KO), Maria Popielarska (MP),
Patrycja Potoniec (PP), Lucyna Wilczewska (LWil)

Doradcy naukowi:
STANISŁAW ADAMIAK – teologia katolicka
ANDRZEJ DZIĘCZKOWSKI – botanika, zoologia i medycyna
ANNA NATH-DOKURNO, TERESA SZOSTEK – łacina
JOANNA KOWALSKA – historia tkanin i ubiorów
ZDZISŁAWA KRĄŻYŃSKA – historia języka
PAULINA MICHALSKA-GÓRECKA – nazwy wyznań religijnych i ich zwolenników
JERZY SOJKA – teologia ewangelicka
ALEKSANDER ZAJDA – prawo

Portal internetowy:
http://spxvi.edu.pl

Przygotowanie publikacji:
Krzysztof Opaliński oraz Zespoły Pracowni Słownika Polszczyzny XVI w. w Toruniu i Wrocławiu
Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

© Copyright by Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2021

ISBN 978-83-66898-58-5

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki" w latach 2013-2017

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

SKORA (*776*) *sb f*

skora (*772*), **skura** (*4 + errata*); skora : skura *RejKup* (*11*:*1*), *Leop* (*10*:*1*), {*CzechRozm* (*5*:*errata*)}, *Oczko* (*30*:*1*), *CzahTr* (*5*:*1*).

skó- (*153*), sko- (*10*); sko- *KmitaSpit* (*2*); skó- : sko- *Mącz* (*85*:*7*), *WyprPl* (*2*:*1*); a *jasne*.

sg N skóra (*200*). ◊ *G* skóry (*113*), skor(e)j (*1*): skóry : skor(e)j *Mącz* (*10*:*1*). ◊ *D* skórze (*3*). ◊ *A* skórę (*206*) [*w tym*: -ą (*9*)]. ◊ *I* skórą (*64*). ◊ *L* skórze (*64*). ◊ *pl N* skóry (*18*). ◊ *G* skór (*55*). ◊ *A* skóry (*43*). ◊ *I* skórami (*12*). ◊ *L* skórach (*10*); -ach (*6*), -åch (*3*), -(a)ch (*1*); -ach *Mącz*, *ModrzBaz*, *MWilkHist*, *CzechEp*, *GostGosp*, *WujNT*; -åch *KrowObr*, *BielKron* (*2*). ◊ *du G* skóru (*1*) *ZapWar* [*1525*] *nr 2331*. ◊ *A* skórze (*7*) *LibMal 1548*/139v, *1550*/154v, 156v, 156v, 157, *BielKron* 446v, *SienLek* 171v.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zewnętrzna tkanka stanowiąca powłokę ciała ludzi i zwierząt* (*677*): Viscus, Fleiſch vnd alles ſo vnder der haut begriffen iſt an diebein. Wſſytko myęſo co kolwyek pod ſkorąm ieſt. *Murm* 48, 49, 56, 100; *Mymer*[1] 21v, 31v, [31[2]]; Też ſok Czelidoniowy ſtrochą ſiarki kiedy pomażeſz ſkorę thym/ kroſty y inſze ſzkaradoſci zgładza *FalZioł* I 22d; Medicina cauſtica/ aut ruptoria/ To ieſt lekarſtwo ſkorę przegrizaiące. *FalZioł* V 102, I 22d, 30c, 56a, 146c, V 102 [*2 r.*]; Iako ſkora mokra barziey ſie ciągnie niżli ſucha, á tak więcey w ſię może nabrać, tak też żołądek gdy iuż od picia rozmoknie więcey go może znoſić *GlabGad* E8; Candida cutis, Biała skórá *Mącz* 33b; Panicula, Wſzeláka podługowáta skórá álbo ſziſzká z drzewá wiſząca. *Mącz* 276b; Squalor, Pułgáwſtwo [*!*]/ niecziſtoſć. Proprie, Przipite pługáwości zázmudzenie á zákalenie ná skórze. *Mącz* 411b; Tonsillae idem quod glandula et toles, Węgri/ álbo zołzy pod skórą w ſzyyey. *Mącz* 458b, 65d, 75d, 203b, 374a, 431b; Abowiem [...] ſye tho okázáć niemoże/ áby krew miáła być/ w otworze iákim ćieleſnym: oprocz obrážénia wnętrzney ſkorki/ [...] iáko y pod ſkorą zewnątrz/ s ktorey theż krew nieidźie/ be obráżenia iákiego *SienLek* 89v; *Calag* 188a; Coriago, Infesta [...] pestis bubulo pecori, quum scilicet pellis ita tergo adhaeret, ut apprehensa manibus deduci a costis non possit – Przirоſznienie skory do mieſſa. *Calep* 260a; Pellis, [...] cutis – Skora. *Calep* 770a, 260b, 281a, 1056b, 1057a [*2 r.*]; TE trzy rzeczy [*tj. przeszłość*, *teraźniejszość i przyszłość*] v kożdego godne vważenia/ T nád drogie klenoty godne ſą ſtrzeżenia. A iákom wyży piſał áby kożdy z gory/ Wcżás hámował ſzánuiąc co nalpſzey ſkory. *CzahTr* C4; **[**vesskhy pod skorą pedicilli *ReuchlinBartBydg* z2v, h5v**]**.

skora czyja (*2*): KOmor [...] żądło ma długie á oſtre ktorem ſkorę człowieczą albo zwierzęczą przepycha *FalZioł* IV 29a; *BielKron* 451.

W charakterystycznych połączeniach: *skora anjelska*, *biała*, *człowiecza*, *mokra*, *podługowata*, *pstra*, *zwierzęca*; *skory odwstanie*, *przyrośnienie*; *z skory spądzać*; *skorę omywać*, *pomazać*, *przegryzający*, *przejadać* (*przejadający*) (*2*), *przepalać*, *przepychać* (= *przekłuwać*), *wygryzać*; *na skorze zakalenie*, *zazmudzenie*.

W porównaniach (*7*): Ale Dawid prorok ſwiadczy iż rozciągnął prawi pan Bog niebo iako ſkorę. *GlabGad* L8; *WróbŻoł* 103/2; *RejPs* 181v; *LubPs* X5v; Acż tu iáſność ſpráwiona/ á tám do tey wzgorę/ Podobna gdy położyſz podle złotá ſkorę. *RejWiz* 154; *BudBib Is* 40/22; Więdnę/ iáko ſkórá w dymie *KochPs* 182.

Przysłowia: Choćiażby nie powiádáłá/ Po ſkorzebych to poznáłá. Prawdáćiem ſámá vkaże/ Kto ieſt práwy/ á kto też łże. *BierEz* H4v.

Niemáſzći we mnie tłuſtośći/ Iednoć mię ſkorá á kośći. *BierEz* K3.

Niedba ten nic o mięſo gdyby dopadł ſkory. *RejWiz* 56.

W formule zaklęcia (*2*): Nyechay ſzyą ſtąpi moyą mocza moyey myley mathky mocza. koſzcz ku koſzczy staw ku ſtawv, krew ku krwy, skora ku ſkorze yako przed thym bilo *LibMal 1549*/149.

Zwroty: **[**»odrzeć skorę«: odrzecz skorą pelles detrahere *ReuchlinBartBydg* T4v.**]**

»w skorę wpić się« (*1*): Redivius, Kleſzcz/ To yeſt Robak który ſie w skórę wpiye á pirwey nie odpádnie áż opiwſzi ſie krwie zdechnie. *Mącz* 349a.

»by i za skorą wyrznąć« = *wyciąć w pień*, *wytępić do cna* (*1*): Bo tá napáść/ komu ſie nie kmyśli doſtánie/ Radby iéy názáiutrz zbył [...]. Vyźrzawſzy co ſie dźieie á wſzytkiégo więcéy/ By y zá-ſkórą wyrznąć/ dobyway co pręcéy. *GosłCast* 45.

Wyrażenia: »odzieracz skor« (*1*): Scoreator, odzyeracz skor *BartBydg* 140.

»otworzenie skory« = *zranienie* (*1*): *SienLek* 89v *cf* »skora wnętrzna«.

»skora wnętrzna« = *błona śluzowa* (*1*): bo y z noſá krew nie idźie/ bes otworzenia ſkory wnętrzney *SienLek* 89v.

»zmarszczona skora« (*1*): Convulsa cutis, Zmárſzczona skóra. *Mącz* 478d.

Szeregi: »skora i (a) ciało; ciało z skorą« [*szyk 2*:*2*] (*3*;*1*): Membrum, Członek/ yedná cząſtká ciáłá. Proprie, Ciáło s skórą/ członki/ y kośći nákriwáyące *Mącz* 214d, 75d; Membrum, [...] caro artus tegens – Skora y cziało okriwaiącą koſczi, członek. *Calep* 650a, 550a.

»skora a (i) kości« (*3*): *BierEz* K3; Viscus, Wſzelákie wnętrzne mięſo miedzi skórą á miedzi kościámi *Mącz* 499c; *Calep* 1129b.

»skora i mięso« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Lekarzſtwa ktore zową Coroſiua./ putrefactiua/ cauſtica/ ſą ty ktore wygrizaią mięſo y ſkorę *FalZioł* V 101; Redivia, vel, Reduvia, Ut quidam scribunt, Odwſtánie skóry y mięſá od páznokći. *Mącz* 349a.

a. *Ludzi lub mitycznych istot o ludzkich cechach* (*239*): A chcą tego niéktorzy/ ijz go [*Jezusa*] tako w ten cżas byli vbili/ [...] aż ij mięſo od ſkory bylo odewſtalo. *OpecŻyw* 126v; *PatKaz III* 119; Crinea. Schwart. Głowia skora. *Mymer* 21v; *BartBydg* 37; Płucza też iego [*barana*] pomagaią na otręt gdy ſie pięta odbije aż ſkora odewstanie. *FalZioł* IV 3b; POwiedaią iż weſz zciała ſie rodzi/ á dziurkami przez ſkorę wyłazi *FalZioł* IV 16c, I 12d, IV 4c, 31a, V 45v, 60; pożyway cżęſto fig bowiem one wywodzą krew z wnątrza zaſkorę á tak ciało będzie rumiane. *GlabGad* I6; Skora też miąſſza na ſtopie moc á ſilnoſć znamionu⟨je⟩ zaſię cienka ſubtilnoſć przirodzenia. *GlabGad* P7v, A7v, A8, A8v, E2, G4v, I6, K2v; *KromRozm III* L7v; TAláncia Spártáńſka [...] Dáłá mu [*synowi*] w łeb/ áż ſkorá ná nim ſie przepádłá. *RejZwierz* 46v; Skánderbeg poſłał okup zá więźnie do Thurkow/ niechćieli okupu wźiąć/ á połupili [= *obdarli ze skóry*] ie żywo/ náſuwſzy plew w ſkorę záſię ie obłoczono. *BielKron* 252; Psora, Suchy ſwiérzb/ Strupiáſty/ po wſzitkiey skórże ſie roſchodzący. *Mącz* 328d, 12d; Kiedy pod ſkorą cżęſto ſye ćiáło ruſza/ [...] Ograżkę przeſtáiącą známionuie. *SienLek* 20v; náwarz w wodźie hányżu polnégo/ á onéy ſye iuchy nápijay/ toć wnątrze zágrzeie/ y wilgośći zrządźi/ kthoré przez ſkorę ſye przebiwſzy/ wieléć niezdrowia z ſobą wyćiągną. *SienLek* 136v; wodá záś według właſności ſwéy/ wilgość ſwą rzędźi [...]/ że w ćiele álbo y w mięśie zoſtáć niemoże/ wybija pod ſkorę/ co ſye więc w wodnochorych okázuie. *SienLek* Vuuv, 22v, 33v, 89, 92, 145v; *HistRzym* 17; A ſnadź bychmy ſie w tym obacżyli/ iż w tey ſkorze w ktorey chodzimy/ iedno ieden człowiek y ieden brzuch *RejZwierc* 19v, 29; *PaprPan* Y3v; iáko y Murzynowi trudno cżarną ſkorę w iáką inákſzą odmienić *ModrzBaz* 12; Daymy tedy tych wod [*cieplicznych*] owym nabárźiéy/ co máią ſkórę po wiérzchu plugáwą *Oczko* 14v; w którym to piću [*wód cieplicznych*]/ [...] wodá nietylko wielkiémi meatámi/ ále y przez ſkórę/ czyſzcząc wſzyſtki żyły/ plugáſtwá rózne zſobą wywodźiłá *Oczko* 19v; Phlegmátyk [*jest*] [...] zębów żádnych/ rzadkich/ żéł ćiáſnych/ pod ſkórą vtopiónych/ mówy álbo głoſu záprzáłégo *Oczko* 34; bo ieſli my ſkórę odwilżáć ábo ſuſzyć będźiemy/ á od wątroby przez żyły iádu będźie przypływáło/ draźnić chorobę/ á modrować náturę będźiemy *Oczko* [40], 13v [*4 r.*], 14v, 19, 19v, 25v; Tedy ią [*św. Juliannę*] kazał zá włoſy záwieśić/ przes kilá godzin: ták iſz zá włoſami/ ſkorá wzgorę oczy záſłoniłá/ y twarz podnioſłá. *SkarŻyw* 151, 249; Niebyway cżęſto/ Páwełku/ ná dworze; Aby ná tobie nie poklwáli

ſkóry *KochFr* 21; *KochPieś* 54; *PudłFr* 30; [*Dedal do Ikara*:] Ieśli ſię k Słońcu przymknieſz złoczyńſtemu w zgorę/ Woſk v ſkrzydeł roſtopi/ y opalić ſkorę. *RybGęśli* C; *SiebRozmyśl* C3v; *ZbylPrzyg* A4v; **[***ReuchlinBartBydg* h6v**]**.

skora u czego (*1*): O známionách Chorym: [...] Ieſli v pępká y v łoná ſkorę gładką ma/ [...] Dobre známię. *SienLek* 21.

skora na czym (*10*): *OpecŻyw* 125v; Też z rożaną wodką albo z oleykiem [*lwi łój*] zmieſzany, ſkorę na twarzi od wiatru y od wſzelkiego vrazu zachowawa. *FalZioł* IV 11b, II 6d, 20d, V 13v; *LibMal 1554*/190v; Tedy Izráelczycy widźieli oblicze Moiżeſzowe/ iz ſie iáśniáłá ſkorá ná twarzy tego *BibRadz Ex* 34/35; *Mącz* 173a; ácz śiedzą więc [*w wodzie cieplicznej*] drudzy do tąd záwżdy/ áż ſye ćiáło dobrze rozgrzeie/ pot z łyśiny póydźie/ á ſkórá ná ręku zmarſzczy *Oczko* 27v. *Cf* »skora na płci«.

skora czyja [*w tym*: *pron poss* (*20*) – „*swoja*" (*6*), *ai poss* (*6*), *G sb i pron* (*4*), *ai* (*1*)] (*31*): obow nog iego [*Marchołta*] bylá chłopſka á bárzo gruba/ ſkorá iego koſmáta á błotna *March*[1] A2; *RejPs* 148; *SeklKat* R2; Zemdleie od głodu moc ie[go] [*niepobożnego*]/ á łaknienie doydzie do kośći iego. Niechay pożrze piękność ſkory ie[go]/ niechay ſkáźi rámiona iego vprzedzáiąca ſmierć. *Leop Iob* 18/13, *Iob* 19/20, 26, 30/30; Ale theraz oblicże ich czyrnieyſze niż wągl/ nie poznáć ich ná vlicách/ przyſchłá ſkorá ich do kośći ich/ wyſchnęłá iáko drewno. *BibRadz Thren* 4/8, *Iob* 7/5, *Ps* 102/6; *BielKron* 467v; *SienLek* T[tt]; *RejPos* [226]v; *RejZwierc* 56; Ciáło moie obleczone w robaki y w plugáſtwo z prochu/ ſkorá moiá popádáłá ſię áż mi obmierzłá. *BudBib Iob* 7/5, *Iob* 30/30; *PaprPan* Hh2v; Winien [*rycerski człowiek*] [...] nie záwżdy w ćieniu leżeć/ ále słońcem á mrozem ſkorę ſwoię ma hártować *ModrzBaz* 109v; *Oczko* 25v; *ReszList* 175; **[***Sentencja* B3v**]**. *Cf* »o swoją skorę bać się«, **[**»na cudzą skorę grzeszyć«**]**, »walczyć w swej skorze«; »skora człowiecza«.

W połączeniach szeregowych (*2*): *CzechRozm* 226v *cf W przen*; *KlonWor* 37*cf* »skorą przypłacić«.

W porównaniach (*4*): Biodra chude, tak iż ſkora wiſſi iako flak/ albo ſie zmarſzczy, mgłego też człowieka vkazuią *GlabGad* P6; *Oczko* 25v; *KlonWor ded* **3; **[**wnet woynę zámyſlą/ to tám práwie náporząd z vbogich ludzi ſzydzą/ á poſpolſtwo biedne/ by zá ſkorą albo pod ſercęm wziąć/ z wielkiem ſkwyerkiem ſwym/ ſkładáć ſye á dáwáć muśi *LorichKosz* 127 (*Linde*)**]**.

W charakterystycznych połączeniach: *skora chropawa*, *cienka*, *czarna*, *flakowata*, *głowia* (*2*), *miąższa* (*2*), *miękka*, *oblazła*, *plugawa*, *rzadka*, *subtylna* (*2*), *trupia*, *wątła*, *zeschła*, *zrosła*; *skora na licu*, *na nodze*, *na pośladku*, *na ręku*, *na stopie*, *na twarzy* (*3*), *pod kolanem*, *u pępka*, *u łona*; *skora odęła się*, *odewstanie*, *pierzchnie*, *popadała się* (*a. padała*) (*3*), *przepadła się*; *skory piękność*, *uchędożenie*; *skorę hartować*, *odwilżać* (*2*), *opalić*, *poklwać*, *potwierdzić*, *przepalać*, *przerznąć*, *rozbić*, *rozciągać*, *rozparzyć*, *suszyć*, *wyssać*, *zachowawać*, *zagrzewać*, *zdziurawić*; *na skorę przyłożyć* (*przyłożony*) (*2*); *pod skorę wybijać*; *przez skorę przebijać* (*przebić się*) (*2*), *wychodzić* (*wychodzący*) (*2*), *wyłazić*, *wywodzić* (*2*); *za skorę wchodzić* (*wniść*) (*2*), *wywodzić*; *żeły pod skorą*; *na skorze blizny*; *po skorze się rozchodzący*; *w skorze dziurki*, *meaty*.

Przysłowia: Więc potym przydą pobory Snádnie kto zdrow będzie chory Bo dáć by z ſkory wyłupić By iedno duſſę wykupić A nie daſzli wezmą ćiążą Abo ćię ſámego związą *RejRozpr* D4v; *RejKup* X; Gdzye co znaydzye/ toby chciał wſzytko ná zyſk kupić/ A gdzyeby mogł káżdego y s ſkory wyłupić. *RejWiz* 190v, 23.

Mącz 66b; Krwie w ſobie nie czuię/ niemáſz ná mnie ćiáłá/ Kośći tylko biédné/ á ſkórá zoſtáłá. *KochPs* 151; Ták ná nich Pan prácuie práwie bez litośći/ A też ich iedno ſkorá iuż tylko á kośći. *CzahTr* L3.

Człowieká znáć po ſkorze. *BierEz* H4v; No [*!*] co [*tj. na bycie zakonnikiem*] rad przyzwolił Heliaſz/ znáiąc go [*św. Anastazego*] iuſz (iáko mowią) po ſkorze/ iſz ſię do doſkonáłego ſtanu y do wielkiey łuſzby Bożey miał. *SkarŻyw* 74.

Ktorą [*skrzynię*] gdy vyrzą dzieći dopirkoſz ſie miecą/ A k iego [*ojca*] ſłużbam dobrze s ſkory nie wylecą. *HistLan* D3v; Y ſtąd iáko ſkoro im [*kmiotkom*] znáć dano/ Ze iuſz w dworze twą Miłość widźiano: Dźiw rádośćią z ſkor nie wylećieli/ A do ćiebie duſznie bieżeć chćieli [*!*]. *RybWit* C2; **[**Słyſząc Andolon oney pánny zálecánie/ dobrze od radośći z ſkory nie wyſkoczył *HistFort* 24**]**.

Przeto cżárt po vtráceniu máiętności/ mowi: ſkorá zá ſkorę/ wſzytkiego cżłek dla zdrowia odſtąpi: dotkni iedno ćiáłá iego y kośći/ vyrzę iákoć błogoſłáwić bedzie. *SkarŻyw* 141.

A więc káżdy by Anyoł z nabożną figurą/ Vmizga ſie/ á dyabeł thám záwżdy pod ſkorą. *RejWiz* 59v.

Więc cżuie y przez ſkorę: gdźie dom nie po Bodze/ Gdźie máło dba o mężá niepewna Goſpodze. *KlonWor* 58.

Frazy: »[*na kim*] drży skora« = *ktoś się boi* (*1*): Ale [*w obliczu śmierci*] wżdy od dobrych zli ſą rozney nádzyeie/ Ná tych drży bárzo ſkorá/ á w tych ſie myſl śmieie. *RejWiz* 102v.

»przepadnie się na łbie skora« = *ktoś dostanie po głowie* (*1*): Drugi też z kiyem wendruie Kury po wſiách popiſuie Więc też czáſem miáſto kurá Przepádnieſie ná łbie ſkorá *RejRozpr* F3.

»skora się rozsiada; rozsiad (*a*. rozsiadanie) skory« [*szyk zmienny*] (*2*;*3*): Miod warzony/ na rozſiadanie nog, albo ſkori: barzo pomaga *FalZioł* IV 28a; Niéktorymſye ſkorá páda álbo rozśiada/ ktory niedoſtátek ſłuſznie może być Rozśiadem wezwan/ á thák komu ſye ſkorá rozśiada/ Warz miod/ á zbieráy piány/ pomázuyże nimi. *SienLek* 135v-136, 135v, T[tt]; **[**Rozśiádánie ſkory y płći poſpolićie *SienHerb* C#**]**.

»nie stanie i skory« (*1*): Iuſczi doſyć pŕze Bog oczj O trżi (poky niewyſkoczj Ot tego kychania) ktory Boćż yuż mieſkanie [*lege*: nie stanie] y ſkory *RejKup* r3.

»świerzbi [*kogo*] skora« (*1*): Prurio, Swiérzbię/ Swiérzbi mie skórá/ yako gdy kto ſwiérzb ma. *Mącz* 328c.

Zwroty: »o swą (*a.* swoję) skorę bać się« [*szyk zmienny*] (*2*): *CzechRozm* 1v; On ránny opiſze rány [...]: czego dowiedźiawſzy ſię zbrodźień/ znowu każe nieboraká onego vśiec/ ábo zábić. A potem iednániem mniey dla [*lege*: da]/ niż by był dáł płácąc rány. Bo przyiáćiele zábitego/ boiąc ſię o ſwą ſkorę/ ná ládá czym przeſtáć muſzą. *GórnRozm* Hv.

»skory bronić« = *bronić się* (*1*): Ná guzy niſkim nie gonię/ Lecż kto chce bić ſkory bronię *RybGęśli* B2v.

»bywać skory [*jakiej*]« (*1*): Koleryk bywa liſowáty/ żółty/ piégáwy/ obróſły/ ſkóry rzadkiéy/ żéł wielkich/ oczu ſrzednich/ á poſpolićie zſkrámi grożących/ gorący/ prędki/ popędliwy/ nie vſkromióny *Oczko* 34.

»dać skorę« = *oddać życie*, *umrzeć* (*2*): *RejWiz* 124; Więc niewiem co ieſt lepſze s ſwiátem krotko bywſzy/ A iego tu łotroſtwá z złą ſławą vżywſzy/ A od niego odchodząc dáć w przemycie ſkorę/ Cżyli s cnotą do Páná lecieć proſto wzgorę. *RejZwierc* 270v.

[»z siebie skorę dać« = *oddać wszystko*: Niemalſ tam nic pocieſſenia/ Kśiadz przeſtronego ſumnienia. Woła nieprżyſtępui a plać/ Bi wierę s siebie ſkorę dać/ łaſki tam niepoznać. *RozprKsiędza* D5.

»na cudzą skorę [= *w czyimś imieniu*, *na czyjeś konto*, *na czyjąś odpowiedzialność*] grzeszyć«: A żeby záś ten Dźieiopis ná cudzą ſkurę beśpieczńie grzeſzyć y błądzić pozwalaiący/ [...] z te[go] co mu zadaię/ wychodźić niechćiał. *BronApokr* 98.**]**

»z (*a.* **[**ze**]**) skory, skorę (ob-, wy-, z)łupić; skora się złupiła, złupiona; z skory (ob)łupion« [*szyk zmienny*] (*3*:*3*;*1*:*1*;*2*): ijz go [*Jezusa*] tako w ten cżas byli vbili/ ijże wſſytka ſkora byla ſie s niego zlupila *OpecŻyw* 126v; gdy [*Szczepan Boseński*] w Boſeńſkiey y Serbſkiey źiemi ſzeroko pánował/ łagodnemi ſłowy Ceſarza Tureckiego Machometá zwiedzion/ y z zamku wyłudzon ná rozmowę/ poiman y z ſkory obłupion *BielKron* 275, 456; *Mącz* 210c; A nie pomnimy ná to nicz/ iż náſzá ſkorá podobno ieſzcże ſrożey z nas będzie cżáſu ſrogiego ſądu Páńſkiego złupiona/ niżli z onego ſędzyego Kámbiſeſowego. *RejZwierc* 56, 20, 43v; Tedy Krol gniewem zápalony [...]/ roſkazáł [*młodzieńcowi*] ięzyk vrznąć/ á obłupiwſzy z niego ſkorę kazał wſzytki iego cżłonki zobćinać *BudBib*

2.*Mach* 7/4, 2.*Mach* 7/7; GDy przed nim [*Kambisesem*] powiedzyano ná iego Sędzyego/ Iż był nieſpráwiedliwie oſądził drugiego/ Kazał go wnet obłupić támże s ſkory iego *PaprPan* Hh2v; **[**A wſzak słuſzkowie dobrzi/ do ćiałá ſię rzucieli/ Dopiero choć zmárłego/ ze ſkory obłupieli/ Y ſiekli w drobne kąſky *NeothAcros* Dv**]**.

»oblec, obleczon w skorę« [*szyk zmienny*] (*1*:*2*): Bo iśćie wiem że Odkupićiel moy żyw ieſt/ á w oſtáteczny dzień że mam powſtháć z źiemie/ y záś obleczon będę w ſkorę moię *Leop Iob* 19/26 [*idem*] *BielKron* 467v; *Oczko* 25v.

»odrzeć z skory« (*1*): kápłani onego cżártá podwiedli nań [*na św. Bartłomieja*] brátá Polemonowego okrutniká/ iż go dał bić/ męczyć/ potym żywo odrzeć s ſkory. *BielKron* 144v.

lek. »skorę otworzyć; skora otworzona« (*1*;*1*): gdyż rozmáythé Complexie/ rozmáytą ſkórę/ záwártą/ álbo otworzóną bárziéy máią *Oczko* 16, 16.

[»na skorze pokarać, karan« = *wymierzyć karę chłosty*, *któremu wymierzono karę chłosty*: A ieſliby ſie tráfiło we wśi złodźieyſtwo wednie/ [...] to onegoż dniá Szołtys [...] ná ſkorze y ná włośiech pokárać może *SzczerbSpecSax* 174 (*Linde*), 176 (*Linde*).**]**

»przez skorę przenikać« (*1*): Cżemu ná to nie bacżyſz że cie Pan zowie ćirniem/ głogiem/ á oſtem/ ktory áż przez ſkorę przenika *RejPos* 189.

»skorą przypłacić« = *być ukaranym chłostą a. piętnem* (*1*): A przyidźieli trzeći raz [*tj. złodziej zostanie złapany na kradzieży po raz trzeci*]; iuż tam więc nie vchem/ Nie ſkorą/ nie włoſámi/ lecż przypłáći duchem. *KlonWor* 37.

»rozproć skorę« (*2*): wſſedl [*Żyd*] do kaplicze [...] thamze vyrzal mocz boſka y thayemnoſczi rozmayte a napiſſawſchi ſobye na karthke vidzenye ono roſproll skorą na nodze y wlozil ye thamo y wyſchedl *LibMal 1554*/190v; *BielKron* 464.

»stracić skorę« = *umrzeć* (*1*): Więc kogo Bog wydźwignął z domowego błotá/ Aby temu nád złoto milſza byłá cnotá. Niechay będźie ſkromnieyſzy choćia idźie wzgorę/ Pom niąc [*!*] ná to że rychło może ſtráćić ſkorę. *Prot* C3.

»śmierdzieć przez skorę« (*3*): iako widamy iż ludzie czebulę albo cżoſnek cżęſto iedząci barzo ſmierdzą też przez ſkorę *GlabGad* I4; *BielKom* E8; Gorzałki [*mężczyźni*] ſię opiją/ śmierdzą nam przez ſkorę/ A wżdy chcą mieć nád námi [*kobietami*] trzeźwieyſzymi gorę. *BielSjem* 23.

»skorę twardzić (*a.* zatwardzać); skora się stwardzi, twarda« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*:*5*): pożytheczna rzecż ieſt ciało wſzitko dziecięcze oleiem z żołędziu pomazać, bo on ſkorę twardzi á nieiało [*!*] brony przeciw tym rzeczam ktoreby miały ſubtelność ciała vrazić. *FalZioł* V 35; *GlabGad* A8; Callus vel callum, Otręt ná nodze/ álbo/ ná ręku/ też twárda skórá od roboty. *Mącz* 32a; *SienLek* 147; od których [*chorób*] widźiem choć drugi vſchnie/ ſkórá mu ſye ſtwárdźi/ żyły ſkurczą/ guzy ſpieką/ tego wodá śiárczána odwilży/ zágrzeie/ otworzy/ y wſzyſtkiego tego w nim poprávi *Oczko* 25v; Przechodźiwſzy ſye tedy/ á z náturą odpráwiwſzy/ rowno z Słońcá wſchodem/ [...] w wánnę wolno ćiepłą wśieść. á mówię w wolno ćiepłą: gdyż iáko źimna/ ták gorąca/ ćiáłu nie ieſt pomocna: owſzem iáko źimna/ ták y gorąca ſkórę zátwárdza/ á gorączkę rozmnaża *Oczko* 26v, 16, 34.

»walczyć w swej skorze [= *samodzielnie*, *osobiście*]« (*1*): Nie ſadź ſie ná ſwoy rozum/ áni walcż w ſwey ſkorze/ Wyſtaw zbroyne Rycerze/ cnotliwe ku gorze. *BielSat* N4v.

»warować skory« = *uważać na siebie*, *mieć się na baczności* (*1*): Bo nie záhámuieżli więc wcżás kołá z gory Rozbieżąli ſie wſzytkie wierę wáruy ſkory. *CzahTr* C2.

»wezbrać w skorę [*kogo*]« = *obić kogoś* (*1*): Wielowładny Pirrhe ná co woyſká zbieraſz: (Pytał go ktoś) ná co lud wywieraſz? Zebych/ powieda/ rządnie wezbrał wſkorę Nieprzyiaćielá/ y odniosł gorę. *RybGęśli* B3v.

»wyciągać ledwie nie ze skory« = *ogołacać* (*1*): Toćby mię wyćiągáli/ ledwie nie ze ſkóry/ Pókiby ieno czuli w wácku pieniądz który. *WyprPl* A2v.

»na skorę się wydać« [*o chorobie*] (*1*): A ieſli [*choroba weneryczna*] ieſt ſkromnieyſza/ że wnętrza/ nie ták bárzo záráźiwſzy/ tylko ná ſkórę ſye wydáłá/ á w kroſty [...] obróćiłá/ Cieplicámi iéy rátować możem *Oczko* [40].

»z skory wygnąbić« (*1*): Ano co więc [*urzędnicy*] z nędzniká y s ſkory wygnąbią/ To więc tám gárſcią ſypą gdzye bębnią á trąbią. *RejWiz* 19.

»na skorę wyleźć« (*1*): tákich [*melancholików*] choróby nie częſté wpráwdźie/ ále trwáłé/ y do vléczenia trudné nádchodzą: tákże zwiérzchówné ieſli ná ſkórę wylázą *Oczko* 34.

»wytłoczyć (*a.* wytłaczać) na skorze« = (*wy*)*tatuować* [*szyk zmienny*] (*3*): Abowiem Hiſtykus kſiąże Greckie poſłáło do kſiążęcia ich [*Ateńczyków*] ták táiemnie poſłá dla iákiego przeięcia/ ogoliwſzy poſłowi głowę/ wytłoczył ná ſkorze piſmo *BielKron* 116v; ABy też [*władcy*] prześpieżnieyſzy byli od zdradziec iákich/ vtwierdzali przyſięgami ſwoie przełożone Sprawce Woienne [...]/ wytłaczáli káżdemu tákiemu ná ſkorze Rycerſkie káráktery *BielSpr* 11v, 49.

[»w skorę wziąć« = *zostać pobitym*: Tem swem kuglarstwem gdy wszytki oszukał, Drogi sobie sam co przestrzeńszej szukał; By w skórę nie wziął, swoich się nóg radził, A od ich oczu prętko sie odsadził. *Otwin*(*?*)*Erot* 54.**]**

»skorę zawrzeć; skora zawarta« (*1*;*1*): drugi [*chory*] ták wilgotności złych będźie pełen/ iż ſye odąwſzy/ á iákoby w trupią ſkórę oblókſzy [...]/ tám [*w cieplicach*] wyſuſzy/ że go wodá wyśśie/ wytrawi/ á ſkórę mu záwárſzy/ zdrowiu/ y kraśie piérwſzéy/ z podźiwieniém wróći. *Oczko* 25v, 16.

»zdrapać, zedrzeć, zetrzeć skorę; zedrze się skora« (*1*:*1*:*1*;*1*): Defricui mihi cutem, Zdárłem/ Starłem Zdrápałem ſobie skórę. *Mącz* 136d; Intertrigo, Sádno/ to yeſt gdy ſie od chodu álbo od yázdy zedrze yednemu skórá ná pośládku/ też okręt. *Mącz* 173a.

»kości przez skorę zliczyć« (*1*): Przebili ręce/ nogi mi przebili/ Wſzyſtki mé kośći przez ſkórę zliczyli. *KochPs* 31.

»skorę sobie złupić« = *skaleczyć się*, *otrzeć skórę* (*1*): WOźnicá wſiádał ná Koń/ ſkorę ſobie złupił/ Y wrzeſzczał ſiłnym głoſem/ by go dyábeł łupił. *RejFig* Cc7.

»skorę zmarzszczyć; skora zmarszczona« (*1*;*1*): pierwiey na ciele oleiem iakiem pomazać, aby Emplaſtr nie przyſchnął/ albo ſkori nie zmarzſzczył. *FalZioł* V 36v, II 6d.

[»ledwo w swej skorze zostać« = *ledwie ujść z życiem*: Radę Koronną ścináć począł/ thák iż niebożątká z oney nie przepłaconey wolności/ w wieczną niewolą przes tak okruthnego fide fragum przyść myſlili/ iż ſie ledwo w ſwey ſkorze zoſtáli *Sentencja* B3v.**]**

Wyrażenia: »biała skora« (*1*): Dziecię kthore ſie [*w lutym*] narodzi/ vbogie będzie/ ſwierzb z białą ſkorą będzie mieć, á złodzieiem będzie. *FalZioł* V 46.

»z całą skorą« = *bez uszczerbku* (*1*): Drudzy zá zyſk to ſobie mieli, gdyby iedno Z tego tárgu wrocić ſię z cáłą ſkorą mogli. *CiekPotr* 50; **[**Bożeſz tego vchoway: záwſze prawdá gorą/ Záwſze przy niey zwyćięſtwo/ choć nie z cáłą ſkorą. *ŁaszczPogrom* 2; *AktaSynod* IV 359**]**.

»skora ciała, **[**na ciele**]**« (*3*): *GlabGad* K2; Człowiek ktoryby miał ná ſkorze ćiáłá ſwego guzy/ ábo liſzáie/ ábo białe blizny/ ták iżby ſie ná ſkorze ćiáłá iego przymiot trądu okazał/ táki ma być przywiedźion przed kápłaná Aaroná *BibRadz Lev* 13/2; **[**czo przegryza, przepalya, vmarthwya skorą na cyele causticum medicamentum *ReuchlinBartBydg* f6**]**.

»skora człowiecza« [*szyk 4*:*1*] (*5*): Situs item, Przipite/ przylnęłe á wpoyone plugáwſtwo ná ſkórę człowieczą którą z trudná może odmyć. *Mącz* 397d; *SienLek* T[tt]; *RejPos* [226]v; Iáko náprzykład/ obrzezánie [...] wżdy zakonowi ſłużyło y zakonne było: przeto że ſię tylko ſkory cżłowieczey dotykáło. *CzechRozm* 88; Y Któraż niebieſka moc z niedoſtępnéy góry/ Wyzuie mię z człowieczéy poſtáći y z ſkóry? *GosłCast* 52.

»skora gładka« (*3*): *FalZioł* V 13v; Skorá chorégo pod pępkiem gładka co známienuie *SienLek* T[tt], 21.

»goła skora« (*1*): Ale gdy bol z wierzchu ieſt w pierśiách/ nátrzy gorczyce z miodem/ á plaſtr rozmázawſzy/ przyłoż ná gołą ſkorę/ wyćiągnieć *SienLek* 83.

»gruba skora« (*2*): przeto włoſi przez grubą ſkorę wychodzący, bierzą też w ſię grubą materią, a z ſubtilney też ſubtilną. *GlabGad* A8, A8.

»kłocie pod skorą« (*1*): Znák kłoćié pod ſkorą/ l. 20 b. *SienLek* Ttt3.

»kosmata skora« (*1*): MARS tákże/ choć koſmátą miał ná ſobie ſkórę/ Wżdy miał przede wſzytkimi/ v Iliéy górę. *PudłFr* 75.

»w skorę ociągniony« (*1*): Ciáło náſze w ſmrodliwy proch w ſpruchniáłość obleczone W zeſchłą á iuż práwie w wątłą ſkorę ieſt ociągnione. *LubPs* hh6.

»skory oparzenie« (*1*): A ieſli náturá náſzá [...]/ ták gorącychby rzeczy [*tj. bardzo gorących cieplic*] vżyć miáłá/ gorączki á ſkóry opárzenia trudnoby vydź mogłá *Oczko* 10v.

»skora na płci« (*1*): NIekthorym ludźiom pierzchnie ſkorá ná płći *SienLek* 48v.

»skora rozpięta [= *napięta*, *napuchła*]« (*1*): ZLe znamiona w niemoczach/ [...] Ieſtli na liczu ſkora rozpiętha *FalZioł* V 13v.

»zwierzchnia (*a.* zwierzchowna) skora; wierzch skory« [*szyk 2*:*1*] (*2*;*1*): Wy też rozumu pátrzayćie/ A źwierzchniey ſkory niedbayćie. *BierEz* E4v; [*lekarstwa*] Naprzeciw Papulam/ to ieſt pęcherzykom: ktore ſie na wierzchu skori czynią. *FalZioł* V 41v; *GrzegŚm* 27.

Szeregi: »ciało, (a, abo, i) skora« [*szyk 5*:*2*] (*7*): pyerue pytanye yakyey byla [*Maryja*] baruy na skorze abo na czyele *PatKaz III* 119; Ciáło moie przyobleczone ieſt robali y plugáſtwem z prochu/ ſkorá moiá popádáłá ſię áż mi obmierzłá. *BibRadz Iob* 7/5; *RejPos* [226]v [*2 r.*]; *GrzegŚm* 3; *BudBib Iob* 7/5; *GrabowSet* Bv.

»skora i kość (*a.* kości)« (*3*): gdyż v ſtárégo nietylko ſkórá y kość/ zroſleyſza/ ále y humory/ y głową źimnieyſza *Oczko* 16, 16; Bo też tu [*Matth* 10/28] ćiáło nie rozumie ſię ſkorá thá tylko y kości/ ále całego człowieká znáczy *GrzegŚm* 19.

»i z mięsem i z skorą« = *w całości* (*1*): Ale owi co k temu [*tj. ku zacności*]/ práwie lázą dzyurą [*tj. nieuczciwie*]/ Tyby godno powieſzáć/ y z mięſem y s ſkorą. *RejZwierz* 67v.

»skora abo (**[**i**]**) płeć« (*1*): Skorá ábo płeć náſzá iáko komin wypalona ieſt/ od niewczáſu y głodu [*Vulg Thren* 5/10]. *PowodPr* 10; **[***SienHerb* C#**]**.

»na skorze albo pod skorą« (*2*): [*wody ciepliczne*] naiwiętſzym choróbam/ któreby iedno ná ſkórze/ álbo pod ſkórą były [...]/ znáczną pómoc wezmą *Oczko* 17v.

[»skora i włosy«: Zá czym ieſliby kto we dnie vkradł mniey nić trzy ſzelągi/ ná ſkorze y ná włośiech bywa karan/ to ieſt/ v prągi rozgámi weźmie chłoſtę *SzczerbSpecSax* 176 (*Linde*), 174 (*Linde*).**]**

»i wnętrze i skora« (*1*): wód tych ćieplicznych bárzo nie máło wypijáć dawáli/ mówię nie máło/ áż to y wnętrze y ſkórá ſámá otrzymáć iéy nie mogłá *Oczko* 19.

W przen (*17*): Bowiem ten wrzod łákomſtwo ćicho ſie zákrada [...]. Bo iákoć ſie zákrádnie zá ſkorę do kośći/ Iuż wierz mi muśiſz chodzić záwżdy nań we mdłośći. *RejWiz* 191; Lecż iż [*Smolik*] mieſzka nád wodą/ przedſię go kąpáli. Więc chocia mu ná ſkorze/ gláncu vchybili/ Ale mu cnotę przedſię/ pięknie wybielili *RejZwierz* 66v; Acżkolwiek záprzenie ſie ſámego ſiebie/ dáleko ſie rośćiąga/ y wſzytek práwie żywot Chriſtiáńſki w ſobie zámyka: gdyż począ-wſzy od wnętrza/ ſpikow/ ſtáwow/ y ſercá/ áż y ná ſkorę wybiega/ y o nię ſie też opiera *CzechRozm* 226v; *KochFr* 7; Błazeńſtwá iáwné máśći/ á me ſerce z ſkóry Wał okrutny rozbiia/ mężnie biiąc z góry. *GosłCast* 48.

Fraza: »skora trzeszczy« (*1*): Vźrzyſz iakoć okrutnie/ tá nędznicá [*tj. Rzeczpospolita*] wrzeſzczy/ Co ią ták roſciągáią/ áż iey ſkorá trzeſzczy. *RejZwierz* 109.

Zwroty: »pod skorą żelazmi dłubać« (*1*): Azaſz nie widamy gdy owi ſrodzy bárwirze iáko kátowie [...] około poććiwych ciał hárczuią? Iednym kośći piłuią/ drugim ręce nogi vcieráią/ drugim po koſciach pod ſkorą żelázmi dłubią. *RejZwierc* 151v.

»mieć pod skorą« = *mieć ukryte oszczędności* (*1*): Więc by miał y pod ſkorą thedy muśi dobyć/ A przedſię niedoſtátek przy drugich ozdobić. A potym kiedy nie máſz nędzę przydzye klepáć *RejWiz* 72.

»nadymać (*a.* nadąć) skorę« (*2*): A rozmyſl ſie w nędzy ſwey [...]. Gdyż opuchliná [*grzechów*] ze złey ſpráwy wnętrzney nádyma ciáło y ſkorę człowieczą *RejPos* [226]v, [226]v.

»obłupić z skory« (*2*): *BielSat* G; [*Polska ziemia mówi do węgierskiej*] Trudno ſie domowego maſz vſtrzedz złodzieiá. Ktory ſie iuż głęboko wkopał w twoie gory/ Y ćiebie ſámey ledwie nie obłupił z ſkory. *BielSen* 14 [*idem BielSat*].

»przyoblec, obleczon(y) (*a.* powleczony, *a.* ogarnion) skorą« (*1*:*4*): wiem że odkupiciel moy ziw y oſtatecznego dnia z źiemie wſtane zmartwich/ y zaſie będę ogarnion ſkorą moią [*circumdabar pelle mea Vulg Iob* 19/26]/ y wciele moym ogladam boga *SeklKat* R2 [*przekład tego samego tekstu BiałKaz*]; Iáko też Ezechiel o onych koſciach powiedał/ ktore widzyał ná polu leżące/ iż máią być z nowu ſkorą powleczone/ á cżáſu ſwego ożywione [*Ez* 37/1-9]. *RejPos* 112 [*przytoczenie tego samego tekstu*] 222; *BiałKaz* D4v; Iák mleko zśiadłem ſię ia/ iáko ſer tworzony/ A mdłym ćiáłem y ſłábą ſkorą obleczony. *GrabowSet* Bv.

Przen (*13*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Niemożeć być ćiáło zdrowe/ y niemoże być ná wſzem ſpoſobne/ gdźie woynę wiedźie ſkorá skośćiámi/ flágmá ze krwią/ koláná z goleniámi/ ſerce z wątrobą. *ModrzBaz* 21v.

W przeciwstawieniach: »na skorze ... wewnątrz (*2*), w drżeniu« (*2*): Rozum ſie zmienić muśi t krew ſie popſuie/ Co ná ſkorze y we wnątrz potym okázuie. *RejWiz* 118; *Leop* *B4v.

Zwroty: »skorę starą z siebie odrzeć« = *zmienić się* (*1*): Piotr [*Urseolus*] Duchem Bożym ſpráwiony/ mądrośći wężowey wedle Ewángeliey náśláduiąc: wćiáſną dziurą leść/ y ſkorę ſtárą z ſiebie odrzeć y ſpuśćić páńſtwo/ y żoną/ dziećmi/ y roſkoſzámi wſzytkiemi wzgárdzić vmyślił. *SkarŻyw* 570.

»podrzeć skorę« (*1*): BA mógłći ſobie Sokół [*tu*: *nazwa twierdzy moskiewskiej*] wylátywáć górę/ Lecz mu przedśię Mielecki ſzpetnie podárł ſkórę. *PudłFr* 43.

»[*kogo*] w skorę [*czyją*] przybrać« (*1*): Nieſzczeſzny [*!*] narodzie/ tákći bárzo ten Luter nieczyſty oczy záplułkał/ y vmiał ći Antychryſtá ktoregoć wnośił w piſmo y wſkorę Chryſtuſowę przybráć/ iżeś ſię oſzukác dał? *SkarŻyw* 520.

»w [*jakiej*] skorze przyjść« (*1*): Byłá tego wielka á ſkryta potrzebá/ áby Pan Kryſtus w vbogiey á w chudey ſkorze do nas przyſzedł był. *OrzRozm* Hv.

[»w skorę [*jaką*] się przyoblec« (*1*): Polacy grube obyczáie porzucili [...]/ á trzeźwośći przykłádem Krolá [*Zygmunta*] pobożnego/ y inſzych cnot náſłádować poczęli/ ták iż ſię práwie od tego czáſſu Polacy w inſzą ſkorę byli przyoblekli/ y znowu z grubych obyczáiow w wypolerowáne odrodzili. *StryjKron* 735 (*Linde*).**]**

»wystraszyć z skory« = *zabić* (*1*): Expellere aliquem vita, Wyſtráſzyć kogo z [s]kóry/ to yeſt/ zábić. *Mącz* 500d.

»w swojej skorze zostać« (*1*): A ták komu Minerwá oczu niezáſłoni/ Tákiemu ſie mozg w głowie/ zwikle y wyploni. Tákowym nic niepłátna żadna Hyſtorya/ Ani żádne Wirſzyki/ ni Ewángielia. Iuż ták muſzą ná świećie/ w ſwoiey ſkorze zoſtáć/ Gdy niemogą Minerwie przed Kupidem ſproſtáć. *BielKronCies* Mmmm3.

Wyrażenia: »chuda skora« (*1*): *OrzRozm* Hv *cf* »w skorze przyść«.

»cnotliwa skora« (*1*): Iáko Paw krocży/ Kto ma cżyſte oczy. Głową ku gorze/ W cnotliwey ſkorze. *RejZwierc* 239.

»z [*jaką*] skorą« = *z jakimiś zamiarami*, *jakoś usposobiony* (*1*): Wyźrzy brácie wroty dziurą/ Z iáką tu kto iedzie ſkorą. *RejZwierc* 236v.

»lekiej skory« = *niskiego pochodzenia* (*1*): Ale to czoż vbogiego Znacz to y pokroku yego Iako skapa ſtapa z gory Znać y yakey lekiey ſkory *RejKup* v5v.

»skorę swą obracający« (*1*): Versipellis, Skórę ſwą álbo twarz obrácáyąci/ to yeſt/ Vmieyąci poſtáwę ſtroyić/ chytry/ lis/ ſtroyipoſtáwá. *Mącz* 486c.

»uboga skora« (*1*): *OrzRozm* Hv *cf* »w skorze przyść«.

Szereg: »skora albo twarz« (*1*): *Mącz* 486c *cf* »skorę swą obracający«.

»na skorze z wierzchu« (*1*): y wypiſowánie [*w Księdze Ezdrasza i Nehemiasza*] Kápłanow/ Lewitow/ ludu Iſráelſkiego/ nowowiernych/ y murow przeze wſzyſtki fámilie/ y rozdzielone budowánia wież/ ćoż inſſego ná ſkorze z wierzchu/ á inego w drzeniu á wewnątrz máią. *Leop* *B4v.

α. *Powłoka organów wewnętrznych* [*czego*] (*1*): Czemu wraczanie ieſt zdrowe. (–) Bowiem przez nie purguie ſie żoładek od wilgothi iadowitey żołtey albo zieloney przy iego ſkorze przylepaiącey *GlabGad* K8v.

β. *Napletek* (*4*): Praeputium, Skóra która męski członek nákriwa. *Mącz* 318d.

Zwrot: »obrzezać, zerznąć skorę« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): *BielKron* 260; Recuticeus, Obrzezániec żyd/ któremu yákoby skórę zerzniono. *Mącz* 75d; **[***TomZbrudzBrul Gen* 17/11**]**.

Wyrażenia: »skora na członku, **[**członka**]**« (*1*): A w onym godowániu przywiodą dziećię álbo młodzieńcá/ obrzeżą ſkorę ná członku rodzącym/ ſolą ránę záſypą *BielKron* 260; **[***TomZbrudzBrul Gen* 17/11**]**.

»wirzch skory« (*1*): Praeputium pellicula qua glans integitur. Die kapp/ ader haut dye vber dem kopff get dem menlichen glyd. Wyrſch ſkory ná członku męſkym. *Murm* 61.

[»zbytnia skora«: Circumcidetis carnem prepucii vestri obrzezecze ſbythnv ſkore czlonka waſzego *TomZbrudzBrul Gen* 17/11.**]**

γ. *Odarta i użyta po śmierci* (*po zabiciu*) *człowieka* [*w tym*: *czyja* (*5*) – *ai poss* (*4*), *G sb* (*1*)] (*11*): Ná ktore mieyſtce álbo ſtolec [*po zabitym nieuczciwym sędzi*]/ wſádźił [*król perski*] potym ſyná iego Otáná/ thym ſpoſobem/ áby ná onę ſkorę oycá ſwego pátrząc/ wiárował ſye pilnie tego/ áby też ná tákowe karánie nieprzyſzedł. *GroicPorz* bv; Ale bogowie przez widzenie vpomináni/ áby Wulkanus przećiw im [*Gigantom*] zbroie kował/ w ktorą gdy ſie Iowiſz oblecże/ á tarcż s ſkory żony Pánowey vczyni [...] á Gorgoną głowę zákryie przy Palladzye/ wſzyſcy Obrzymi vcieką. *BielKron* 24; *GórnDworz* P8; iego [*niesprawiedliwego sędziego*] ſyná ſędzyem vczyniwſzy kazał ná oney ſkorze [*odartej z ojca*] poſádzić/ á ná ſthołku kazał nápiſáć/ tego ſie też ty záwżdy nádzieway co oycá potkáło. *RejZwierc* 56; *ModrzBaz* 88v; Sam tylko Nareſ ſrogi ná złość oycu/ ktory Bybył Krolem/ namioty chćiał mieć z chłopiey ſkory. *KmitaSpit* A4v.

W charakterystycznych połączeniach: *skora chłopia*, *człowiecza*, *ojca* (*ojcowska*) (*2*), *żony* [*czyjej*].

Zwroty: »skorę, z skory odrzeć« (*2*:*1*): ktory [*król perski*] [...] kazał go [*przekupnego sędziego*] zábić/ ſkorę s niego odrzeć/ y rozbić ią ná mieyſtcu onego Sędźiego zábitego *GroicPorz* bv; Potym rychło Zyſzká vmarł/ teſtament vczynił/ áby go z ſkory odárto po śmierći/ á bęben vczyniono *BielKron* 327, 114.

»skorę wyprawić« (*1*): wneth gi [*niesprawiedliwego sędziego*] kazał żywo obłupić/ á onę skorę wypráwiwſzy/ kazał z niey ſthołek uczynić *RejZwierc* 56.

»skorę złupić« (*1*): Bo gdy [*król perski*] ſię dowiedźiał/ że przedárowány [*sędzia*] nieſpráwiedliwie ſkazał/ kazał ſkorę z iego ćiałá złupić/ y rośćiągnąć ia ná ſędźieckiey ſtolicy *ModrzBaz* 88v.

b. *Zwierząt* (*czasem sierść lub futro*); *pellis Vulg*, *PolAnt*, *Calep* (*399*): Kotká ktora dobrą ſkorę ma/ będźie obłupioná. *March*[1] A3; Liſzká rzekłá [*do zająca*]/ [...] Choćiam nie táko ſkokliwa/ Ani iáko ty chełpliwa. Wſzákoż iż rozum lepſzy mam/ Cżęśćiey niż ty chártow zbywam: Abych iną ſkorę miáłá/ O ſkokibych nic niedbáłá. *BierEz* P4, L2, S3v; Gonią Liſa nie dla mięſa ale dla ſkory, bo mięſo niczemu ſię nie godzi/ abowiem ieſt ſmierdzące *FalZioł* IV 14a, *2b, I 144a [*2 r.*], IV 40a; *March*[3] V; [*Mojżesz wnętrzności cielca*] zápalił w ołtarzu: Cielcá z ſkůrą/ z mięſem/ y zgnoiem ſpáliwſſzy zá obozem/ iáko był Pan przykazał. *Leop Lev* 8/17; nádeſzliſmy rybitwy w łodźiach łowiąc ryby/ rybę iednę ktora ma ná głowie ſkorkę iáko mieſzek/ thę rybę puſzczą do wody vwiązáną ná długiey nići/ oná rybá wielkość ryb náchwyta/ bo ieſth bárzo prętka/ y nákładźie zá ſkorę ná głowę ryb inych: potym rybitwi wyćiągną ią z rybámi. *BielKron* 442v, 147; Coriago, Niemoć [*!*] bydlęca/ gdy ſie ym skórá przpiya do kośćy/ yże yey niemoże oderwáć/ wielmi ſuſzy bydło. *Mącz* 65c; Zwięż koniá co nalepiéy/ áby ſye niemiotał/ roſpalże ſzffáyce długą/ á wethkni mu ią w koniec ogoná miedzy kośći á ſkorę/ wzgłąb ná dłóń *SienLek* 166; Trzećié [*krszczyce* (*choroba koni*)] miedzy ſkorą/ á mięſem bywáią/ thy gorzałką dobrą náćiéray *SienLek* 182v; Niegdy ſye koń z biegu álbo s pracéy zápali/ ták iż mu v nóg ſkorá od kośći odewſtánie/ á ośćieką mu y goreią: ná to nic lepſzego niemaſz/ iedno mu w nogach wſzyſtki żyły záćiąć. *SienLek* 184, 167, 171v [*2 r.*], 175 [*2 r.*], 178; inſze bydlę wſzytko/ okrom tylko ſkory/ palono/ inſzego lepak bydlęcia tylko łóy palono. *BudBib* b4v; *GostGosp* 70; Gdy owo owce ſtrzygą co więc myśli báran [...]. Bacży dobrze że także z niego zleći welna [*!*]/ Ktory iuż odżáłował byłe [*!*]/ ſkorá ſpełná Oſtáła *CzahTr* E4v; Ryś nákrapiáną ſkorą falſz y zdrádę znáczy *KlonWor k.* **.

skora na czym (*żywotne*) [= *na zwierzęciu*] (*3*): SVm ktori ieſt wielki, á bywa na dwu ſążeniu dobrich y dłuſſzy, ſkora na nim cżarna przez łuſki *FalZioł* IV 43c, IV 3c, 39d; **[***Cresc 1571* 50, 663**]**.

skora na czym [= *na części ciała*] (*6*): Thedy ma być onego zwierzęcia ſkora na głowie przerzezana á te[go] prochu [*z wilczomlecza*] naſypać w onę ranę przerzezaną *FalZioł* III 4a; *HistLan* F; V ſkor ná vchu dobrze roſpráwować znák *GostGosp* 86. *Cf* »odproć skorę«, »skorę rozproć«.

W połaczeniu z nazwą zwierzęcia [*w tym*: *skora* + *ai* (*12*), *skora* + *G sb* (*2*)] (*14*): Orzeł ten ná ſądzie ſiedział/ Nietoperzá táko ſkazał: By pierze z niego zebrano/ A myſzą mu ſkorę dano. *BierEz* Q4, R4 [*2 r.*]; *RejKup* y3, cc2; *LubPs* D4 *marg*; Canaria lapa, Lopyanowe ſzyſzki które ſie ná pſyą skorę przipiyáyą. *Mącz* 33c, 27c, 156d, 509b, 512a; Powiedáią drudzy/ iżby tám nie było zálawtu żadnego/ ále ſkorá telko byłá liná w roſole vwárzonego *GórnDworz* Tv [*idem WerGośc*]; *CzechEp* 37; *WerGośc* 253.

W połączeniu szeregowym (*1*): ieśli dobroć/ moc/ mądrość iego [*Boga*] znáć ná każdem zioiłku/ drzewie/ robaczku/ rybie/ ptaku/ zwierzęciu/ ktore nádał oſobną wonnośćią/ pieknośćią/ owocem/ vrodą/ mocą/ biegiem/ ſkorą/ dowćipem: dáleko więcey y hoyniey człowiekowi y miłośnikom ſwym czyni. *SkarŻyw* A3.

W charakterystycznych połączeniach: *skora biała*, *czarna*, *dobra* (*2*), *kozłowa*, *lisia*, *lisowata*, *mysza*, *nakrapiana*, *niedźwiedzia*, *owcza* (*5*), *psia*, *pstra*, *rozkoszna*, *szpetna*, *wilcza*, *wołowa*; *skora lina* (*2*).

Przysłowia: Wilk ná śię owczą ſkorę wdział/ Y pokorną poſtáwę miał *BierEz* R4; Niemaſs tam wymyſłow zadnych Ani też przikroſczi zdradnich Co wowczey ſkurże dzełayą A wyłczą [*!*] poſtawe maią *RejKup* cc2; Wilcy drapyeżni w owczey ſkorze. *LubPs* D4 *marg*; *CzechEp* 37.

Lowiec rzekł w tym mię oſtrzegał/ Abych ſkory nie przedawał: Ieſzcże niedźwiedźiá żywego/ Ażebych ią złupił z niego. *BierEz* I4v; Skorę ná Niedźwiedziu przedáwáć nie dobrze. *StryjKron* 747 *marg*.

[*woźnica*] Zátnie bicżem: Woźniki z nagła ſię porwawſzy Dobrze z ſkor nie wyſkoczą/ bieżą/ pląſzą/ rzáią *RybGęśli* Cv.

Wilcy też tego dowiedźiawſzy ſię [*że psy są gotowe do walki*] y podſtrzegſzy że o ich ſkurę idźie/ obeſtali ſię też/ áby wſzyſcy kędykolwiek byli/ ſchodźili ſię ná iedno mieyſce pod lás/ ábj też o ſobie rádźili *CzahTr* D3.

Boni pastoris est tondere pecus non deglubere, Dobry páſters ná wełnie / álbo ná mleku ma przeſtáwáć / á nie z skorey odźieráć. *Mącz* 26d.

Bo pod nabożna ffigura Chodza wſſyſczy ſwilćza ſkora *RejKup* y3.

Fraza: »aż się skora pada« (*1*): Bo wilk kiedy báráná vłápi/ [...] áliśći pochwili zá nim bieżą/ hucżą/ trąbią/ pſy zwieráią/ ſieciámi go otoczyli/ álić go do ſieći pędzą/ álić go pśi drapią á wełná z niego leći/ áliśći w ſieći kijem áż ſie ſkorá páda. *RejZwierc* 115.

Zwroty: »głaskać, gładzić skorę« (*2*:*1*): (*nagł*) Nagrobek kotowi. (–) [...] Byłeś w łáſce v ludźi/ y głaſkanoć ſkórę/ A tyś mrucząc podnośił twardy ogon wzgórę. *KochFr* 117; *KochSob* 59; W tym one wilczіſká ſzli po ćichu ná gorę/ Gładząc iák na nieznáczni kożdy ſwoię ſkorę. *CzahTr* E.

»(wy)łupić z skory; skorę złupić« (*2*;*1*): A támże go [*pasterz wilka*] kijem zábił/ A y ſkorę z niego złupił. *BierEz* Q4v; A do ſwych ſtároſt [*Tyberiusz*] piſał w ty ſłową/ áby náſłádowáli przykładu dobrych páſterzow/ ktorzy tylko ſtrzygą owce ná pożytek/ á nie golą ich áni łupią s ſkory. *BielKron* 140; *RejWiz* 172v.

»na sobie mieć skorę« (*1*): LIpień: ktori theż ſie rodzi w tych wodach iako y Pſtrąg/ iedno iże ieſth inakſzy/ bo nie ma na ſobie łuſki/ ieſt goły: telko na ſobie ma ſkorę. *FalZioł* IV 45a.

»nakryć [*jaką*] skorą« (*1*): Ieſliby kto nákrył wilká owczą ſkorą/ á iákoż wilká poznaſz/ ieſli nie ábo z głoſu/ ábo z poſtępku? *CzechEp* 37.

»nastoperczyć [= *nastroszyć*] skorę« (*1*): Ieſt rybá trefna rzeczona *Nautilus*, [...] A náſzym Polſkim możeſz ią ięzykiem/ Zwáć żeglarzykiem. Bo z ſiebie właſny vczyni okręćik [...]. Wſpłynąwſzy ná wierzch wypręży ſię opák/ Y położy ſię ná xtałt okrętu wznák. Wnet miáſto żagla náſtoperczy wzgorę/ Poſłuſzną ſkorę. *KlonFlis* E3v.

»w skorę oblec« (*1*): Przeto [*Epimeteusz*] niektore [*zwierzęta*] mchem odźiał/ niektore w ſkorę koſmátą oblokł/ niektore záśię gęſtą śierćią y ſczećinámi naſzychtował zeby w mroz/ y gorąco ſzkodźić im nie mogło *GórnRozm* Nv.

»obłupić skorę« (*1*): I będzie offiárował ćielcá przed Pánem/ á ſynowie Aaronowi będą offiárować krew iego/ leiąc około ołtarzá/ ktory ieſt przed drzwiámi Przybytkowemi: y obłupiwſſy ſkorę oney offiáry/ zrąbią cżłonki w kęſy *Leop Lev* 1/6.

»skorę [*na czym*] odproć (*a.* rozproć)« [*szyk zmienny*] (*3*): pothym koniá powáliwſzy/ odporz mu ſkorę ná ſuchym członku/ iż będźie iáko tobołá *SienLek* 171; Ale ieſliby żyły zábićié ták wielkié było/ iż by mu [*koniowi*] ku gorze żyłá puchnęłá: thedy mu ſkorę ná oney żyle roſporz *SienLek* 178, 178v.

»odrzeć skorę, z skory« (*1*:*1*): *FalZioł* IV 23a; [*Turcy podczas uroczystości obrzezania*] zabiwſzy wołu odrą ſkorę ſniego/ wywnątrzą chędo^{go}/ włożą weń báráná takież odártego y wy práwionego/ w bárána záſię włożą kurá álbo kokoſz też oprávioną/ w kokoſz záſię iáie/ y záwrą/ vpieką dobrze dádzą ieść ku więtſzey powadze onego weſela. *BielKron* 260v; **[***ReuchlinBartBydg* P3v**]**.

»skorę odrzynać« (*1*): thylko ſye wiáruy gdy będźieſz [*koniowi*] ſkorę odrzynał/ ábyś ſye ná głębią niemiał *SienLek* 171.

»porzezać skorę« (*1*): Izali porzeżeſz ſkorę iego [*lewiatana*] nożmi? á teſakiem rybitwiem porąbaſz głowę iego? *BibRadz Iob* 40/26.

»po skorze poznać« (*2*): *RejRozm* 392; Koźlę więc dziurą pośrzáło Wilká po ſkorze poznáło. *BierEz* N2v.

»z skory wyrastać« (*1*): Czemu włoſi albo ſierſć v inſzych zwierząt tilko z ſamey ſkory wyraſtaią, gdyż v człowieka z mieſa prawie przez ſkorę wychodzą. *GlabGad* A7v.

»skorę zjąć« (*2*): Gdy [*minogi*] ſą ſwieże, tedy ie kładą w gorączy vkrop/ á obraczaią warzechą w vkropie: aże z nich ſkorę zeymą gdy odepre á tak ie warzą *FalZioł* IV 44a; *SienLek* 174.

Wyrażenia: »chrapowatej skory« (*1*): Squatina – Riba chrapowatei skori. *Calep* 1002a.

»skora gładka« (*2*): Więc [*osioł*] iął mowić táko z ſobą/ Przeſzedłćiem ia pſá oſobą: Skorá gładka á grzieb mocny/ Y więceiem pożyteczny. *BierEz* M4v; *FalZioł* IV 31d.

»skora kosmata« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *FalZioł* IV 29c; ieſth źwierz iáko koń podlugowáty/ zową Rángifer albo Reon/ ma ſkorę iáko ná oſle koſmátą/ nogi iáko v Ieleniá iedno mięſzſſe á dłuſzſſe/ rogi bárzo długie gałęzowáte ná dłużą *BielKron* 294v; Więc ktore w źimnieyſzym kráiu źwierżętá chować ſię miały/ tym koſmátſzą/ á gęſtſzą ſkorę [*Epimeteusz*] obmyślił. *GórnRozm* Nv, Nv; **[***SienHerb* 320b**]**.

»odmienność [= *różnorodność*], odmienienie [= *odróżnienie*] skory« (*1*:*1*): A ta ieſt przyczyna, cżemu v inſzych zwierząt według odmiennoſci ſkori y włoſi ſie też odmieniaią *GlabGad* A7v; Stádu piątno/ bydłu znák [*należy uczynić*]/ owcom tákże: dla odmienienia ſkor/ gdy zdechnie. *GostGosp* 106.

»odwiesista skora« [*szyk zmienny*] (*1*): *Mącz* [273]c; **[**Palearia, Plural: die haut welche den Ochſen vnten am halſe hengt *P.* ſkorá odwieśiſta/ ktora wołom pod ſzyią wiſa. *Volck* 658 (*Linde*)**]**.

»skora oścista [= *ostra*, *kłująca*]« (*1*): BObr ieſt zwierzę pſu podobne/ ſkorę ma oſciſtą/ barzo roſkoſzną *FalZioł* IV 7c.

»skora śliska« (*1*): PIſze Woyciech wielki [...]: iż [*lamperdula*] ieſt riba podobna ku węgorzowi/ iedno iż ma ſkorę cżarną á ſliſką iako na węgorzu *FalZioł* IV 30c.

»skora twarda« (*1*): Wieprze dziczy barzo ſą waleczni zwłaſzcża cżaſu gamratowania/ á tego też cżaſu ſkora na twardſza na nich bywa/ iż też prawie dwoiſta *FalZioł* IV 3c.

»zwierzchnia skora« (*1*): Ktoż odkrył zwierzchnie odźienie iego [*wieloryba*] (*marg*) To ieſt/ zwierzchnią ſkorę iego. (–) *BibRadz Iob* 41/4.

[»skora źwierzęca«: Skorá też drzewowa álbo źielna nie ieſt ták z żyłek ćienkich ſpioioná iáko ſkorá źwierzęca. *Cresc 1571* 54.**]**

Szeregi: »i skora, i ciało« (*1*): Pátrzayże ieſliże to ieſt podobny żywot [*nędznego człowieka*] ku żiwotowi źwirzątká niewinnego/ ktore y ſkorę y ciáło ſwe nośi ku potrzebie á ku żywnośći temu tho krolowi ziemſkiemu *RejZwierc* 156v.

[»skory albo łupieże«: Luby ná drzewie te ſą iáko ſkory álbo lupieże ná źwierzętach *Cresc 1571* 50.

»skora albo sierść«: Ieſt tá beſtia [*hiena*] troſzkę niżſza niż wilk/ ále nie ktorſza/ ma ſkorę álbo ſierść iáko wilk/ tylko ieſt włos ſzorſtſzy y twárdſzy/ á cżarnym nápſtrzony *BusLic* 21.**]**

W przen (*6*): Bo bądź ty iuż iáki chceſz/ nadobny/ bogáty/ Y vbyerz ſie w klenoty y w koſztowne ſzáty/ Ieſli cnoty nie będzye/ toć ná Pawie pyorá/ Bo kiedy go oſkubyeſz/ álić ſzpetna ſkorá. *RejWiz* 100v.

Zwroty: »z skory obłupić« (*1*): A przedſię záwżdy Wilczek s przyrodzenia ſwego/ Nie pomni dobrodzieyſtwá by namniey onego/ Skoro mu głod dokuczy bá wnet iáko głupi/ Y pánią mamkę s ſkory bárzo rad obłupi. *HistLan* F3v.

»skorę odzierać; drzeć z skory« (*1*;*1*): *RejWiz* 84; A ty [*zły szafarzu*] [...] ſam gubiſz/ niſzczyſz/ trácіſz/ y ſpráwámi y poſtępki ſwemi thy nędzne owieczki iego [*Pana*]/ á roſkoſzuieſz ſobie w oney zwirzchnośći ſwoiey/ [...] á bierzeſz wełnę á práwie iáko ſkorę odzyeraſz cżáſem z nędznych owieczek iego/ thylko iedno ſwym pożytkom folguieſz *RejPos* 314v.

»z skory [*jakim*] się sądzić« (*1*): Liſzká rzecże [*do rysia*]/ bárzo błądziſz: Iż ſie z ſkory cudnym ſądziſz: Bo gdy z ćiebie śierść opłynie/ Wſzyſtko twe śláchectwo zginie. *BierEz* I2v.

Przen [*w tym w połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia*: *skora + ai* (*20*)] (*22*): Ten pſtry worek v páſa: wſzák go bacżyſz y ty; Iest z rozmáitey ierchy miſternie vſzyty. Naydzieſz tu ſkorę wilczą, naydzieſz tu y liśią: Iedno ſię dobrze przypatrz, naydzieſz lwią, y ryśią. *KlonWor k*. **; Lecż też woley ſwobodney nie ma przymuſzony Człowiek/ y poniewolnym ſtráchem poruſzony. Gdyż owemu wolno chćieć/ co mu wolno niechćieć: Ktory może ſwobodę ná obie ſtronie mieć. Lecż te rzeczy do ſkory do Lwowey należą *KlonWor* 71; (*nagł*) IIII. Y OSTATNIA Część Worká Iudaſzowego/ O LWIEY SKORZE. (–) STrách o tey ſkorze piſáć: bo tá grożbą/ ſtráchem Nárabiá; iż ták mowić mam proſtym odmáchem. *KlonWor* 81, *k*. **v, 3 *żp*, 81 *żp*.

W porównaniach (*2*): *ModrzBaz* 135; Y ſą náſze fortele iáko ſkorá Ryśia: Kto ſię w tę nie oblecże/ zá błazná ten dźiśia. *KlonWor* 66.

W połączeniu szeregowym (*1*): Ale ſię doſyć rzekło o chytrey náturze Y o ſpráwách obłudnych/ y o liśiey ſkorze. *KlonWor* 63.

W charakterystycznych połączeniach: *skora lisia* (*11*), *lwia* (*a. lwowa*) (*10*), *niedźwiedza* (*a. miedźwiedza*) (*2*), *rysia* (*5*), *wilcza* (*3*).

Przysłowia: gdzie Lwią ſkorą cżemu doſyć vcżynić nie może/ tám Liſią trzebá nárabiáć. Tho ieſt/ gdzie mocą nie możeſz/ tám zdrádą. *Phil* P3; **[**Cżego niemoże ſpráwić lwia ſkorá/ tám liśią nádſtaw/ to ieſt Czo ſye rozumęm á ſluſſnemi obycżáymi poććiwie ſpráwić niemoże/ to chytrośćią á krzywoprzyſyęſtwęm przełomić. *LorichKosz* 163v (*Linde*), 54v (*Linde*); Gdźie Lwia ſkórá nie pomoże/ więc ſie w Liśią obſzyć: iákoby to rzecz zgołá potrzebna byłá/ iż ten/ ktory męſtwem prágnie vſłáć ſobie do ſławy drógę/ á do zwyćięſtwá Lwiem ſercem przyśdź nie może/ więc fortelów Liśich záżyć. *MalaspJan* A4 (*Linde*)**]**.

A [*niegodni piastowanych urzędów*] dźiwnie ſię dawáią ludźiom wpośmiech/ ktorzi by osłowie Kumáńſcy [*zakładający lwie skóry*] (wedle ſtárey báśni) gdy znich cudzą ſkorę zedrą/ w ſwoiey ſię okázáć muſzą [*aliena detracta in sua ipsorum pelle conspiciuntur*]. *ModrzBaz* 135.

Zwroty: »oblec [*jaką*] skorę« (*1*): [*Judasz*] Przedał Miſtrzá, vcżynił targ o Páńſką głowę, Wziął groſze, oddał towar y ztrzymał vmowę. Oblokł potym Lwią ſkorę, kazał imáć Páná *KlonWor k.* **2.

»pić (jako) na niedźwiedzą skorę« = *o niepewnych przedsięwzięciach* [*nawiązanie do przysłowia*] [*szyk zmienny*] (*2*): Snadź ná Miedźwiedzą ſkorę niebożętá pili. Ano y Miedźwiedź w leſie y ſkorá ná grzbiecie *HistLan* F; Bo ſie więc czaſem chłubimy mocámi á ſpráwámi ſwemi [...] to iuż ná to ták beſpiecznie pijemy iáko ná Niedzwiedzą ſkorę/ ktory ieſzcze w leſie krowy łupi. *RejZwierc* 262v.

»w [*jaką*] skorę zdobić« (*1*): żebracy obłudni ná Iudaſzá robią: A w liśią ſkorę płaſzcże y twarzy ſwe zdobią. *KlonWor* 51.

Wyrażenia: »cudza skora« (*1*): *ModrzBaz* 135 *cf* »skorę zedrzeć«.

»skora cynkowata [= *cętkowana*]« (*1*): Przetoż wykład tákowy/ ſkorá cynkowáta Ryśia/ w ktorą ſię zdobi głową wichrowáta/ Ma być dáleko od tych co ſię cnotą báwią/ Y co ná ſercu máią/ to vſtámi práwią. *KlonWor* [80].

Szeregi: »chytrość i skora« (*1*): Toć ieſt dawnych kulfánow ſtare obiecádło: Ktorzy vmieią Pánom wyiąć bokiem ſádło. Lecż też liśiey chytrośći y ſkory pożycża/ Brzytká zdrádá Gáchowſka y cudzołożnicża. *KlonWor* 58.

»skora i natura« (*4*): II. CZESC Thego Worká Iudaſzowgo/ O SKORZE Y NATVRZE LISIEY. *KlonWor* 46; III. CZESC Tego Worká Iudaſzowego/ O SKORZE Y NATVRZE RYSIEY. *KlonWor* 64, 47 *żp*, 65 *żp*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

α. *Używana po ich zabiciu* (*głównie jako odzież*, *okrycie lub nakrycie*); *exuvium Mącz* (*278*): A każda w nim [*baranku*] rzecż ieſt pożyteczna/ Gdyż mięſo pochodzi na karmią, ſkora na rozmagity pożytek/ wełna na ſzaty/ na rolą gnoy/ rog y piętka ku lekarzſtwam. *FalZioł* IV 1c; *RejRozpr* G3; vkradli theſz przi they ſkorze y loyu ſuknya czarna *LibMal 1553*/172v, *1553*/172v; Ustawiono aby skor nie wywożono *Diar* 73; Ktoby gnał woły álbo wiozł ſkory/ y inſze tym rowne z kroleſtwá/ á cłá by niedał: táko ma być karan *UstPraw* Ev; Oſadzili ſtraż około tey ſkory Smoká s ktorego paſzczęki ogień záwżdy pałał *BielKron* 54; Ná tym mieyſcu założyłá [*Dydo*] miáſto y zamek/ ktory przezwano od ſkory Byrſan *BielKron* 75v, 54 [*2 r.*], 75v, 183; Tergum [...] Aliquando pro Tergore seu corrigio Skórá. *Mącz* 450a, 28b; Iuż chłop dla ſkory waży ſie z Miedźwiedziem łámáć/ gárdło álbo ſzpethne rány podiąć. *RejZwierc* 65v; iáko ſzwiec kiedy ſie ná ſkory zádłuży/ tedy podeſzwámi wypłaca *RejZwierc* 167v, 105v, 111; wiedzieć nikt nie mogł/ ieſli kiedy ná łoſzku [*św. Małgorzata Węgierska*] ſypiáłá. bo ią záſtawano/ ná ziemi/ ná ſkorze/ á zkámieniem wgłowách leżącą. *SkarŻyw* 161, 29; *StryjKron* 6; *GórnDworz* G4v; *Calep* 144a; W tenże cżás ſkory od wſzyſtkich odbieráć/ znákom/ piątnom ſie przypátrować *GostGosp* 72; ták łupić bydlę/ iákoby znák iáki zoſtáł przy ſkorze. *GostGosp* 116, 70, 114, 116; SKóry przez Gárbárze y furmány/ wywożoné z Korony bydź nie máią. *SarnStat* 291; Száfárzowi w Wieliczce śiedm groſzy/ y wſzyſtkié máłé ſkóry *SarnStat* 377, 263, 291, 398, 1239 [*2 r.*].

skora czego (*żywotne*) (*1*): [*osioł*] Pátrząc ná tego [*tj. zabitego osła*] ſkorę [*wygarbowaną*]/ tákżeć też mey będzye *RejZwierz* 121.

skora czyja [= *do kogo należąca*] (*1*): Cżarnaćiem ále ſzliczna corki Ieruzálem/ iáko namioty Cedár/ iáko ſkory Sálomonowe. *Leop Cant* 1/4[5].

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*w tym*: *skora+ai* (*45*), *ai+skora* (*32*)] (*77*): yakom ya nyewszyal v robothlyvy zophy [...] dw ruchu ploczyennych y dw scoru scopowych vasznoszczy sesczy (naszczye) cop *ZapWar* [*1525*] *nr 2331*; Skora pſia około ręki obwiniona/ krofty ciekącze vlecża *FalZioł* IV 6c, I 144a, IV 8c, 24d, 50b; *MiechGlab* 62; Theſz zeznal yſch Zwoythkyem ynſchym Thowarziſchem ſwoim vkradl ſkorą wolowa v thegoſz Abrama Zida *LibMal 1550*/151v, *1545*/106v [*2 r.*], *1550*/151v, 155v, *1553*/172v; *RejKup* v2; *GroicPorz* aav; Tey wiary vtzemy/ przes ktorą wſzyſcy Swięći/ [...] zwáltzyli ten Swiát/ ktorzy byli Tárgáni/ śćináni/ bitzowani/ [...] ktorzy ſie teſz błąkáli w owtzych y kozłowych ſkorach/ ktorzy byli opuſztzeni/ wzgárdzeni/ vćiſnieni/ náſmiewáni *KrowObr* 60; *RejWiz* 4v; Vdziáłał [*Mojżesz*] drugie przykryćie Przybytku z ſkor báránich czerwonych *Leop Ex* 36/19; *RejFig* Cc6; *RejZwierz* 116v, 121; Pozbieráią też wſzytki naczynia ktoremi poſługuią ná mieyſcu ſwiętem/ á vwiną ie wſzythki w oponę hiácyntową/ á włożą ná nie przykryćie z ſkor borſukowych/ y założą drążki. *BibRadz Num* 4/12, I 46a, *Num* 4/10, 11, 14, 25; Tám w Afryce będąc [*Dydo*]/ v obywátelow ſtárgowáłá plác zyemie coby ſkorá wołowa záſtáłá. *BielKron* 75v; [*Gotlandia*] kupi pełna/ z zieḿ cudzych ſkor kunich/ ſobolich wielkie ſkłády/ y innych drogich towárow. *BielKron* 293, 8, 14, 32v, 33, 35v (*11*); Leonina exuvies, Lwowa skórá. *Mącz* 189a; Taurea, Puhá z bykowey skóry. *Mącz* 441d, 112d, 152a, 183c, 200b, 214d (*13*); *GórnDworz* N6v; *RejPos* 56v; *BielSat* B4v; Arábowie przećiw Károluſowi wielkiemu wálcżąc: vbieráli konie y ſámi ſiebie w ſtráſzliwe lárwy/ kthore cżynili s ſkor Bázyliſzkowych/ Lwich/ y innych ktorych ſie s przyrodzenia konie boią *BielSpr* 44v, 14, 43; Y położą ná niey [*na arce*] przykryćie z ſkor borſukowych/ y nákryią (ono) ſuknem modrym *BudBib Num* 4/6, *Num* 4/8, 10, 11, 12, 14; *ModrzBaz* 135; *SkarŻyw* 160, 212; *MWilkHist* G; *StryjKron* 250, 265; Ktorychby [*gorliwych chrześcijan*] lepiey by *X⟨iędzu⟩ K⟨anonikowi⟩* náśládować/ y do pocżtu ſię ich gárnąc/ by ſię też w owcżych y kozich ſkorách przyſzło po ſkáłách y iámách tłuc *CzechEp* 62; *ReszList* 175; Nebrides – Skora ielenią albo ſarnią. *Calep* 692a, 670b; *WujNT Hebr* 11/38; *SarnStat* 560; Krolowi bárzo świetne namioty rozbito/ Ktore Indiyſką dźiwną páięcżyną ſzyto. [...] Miedzy inſzemi namiot ſkor żorawich ſtroyny *KmitaSpit* A4v; Skoro tám [*do Afryki Dydona*] przypłynąwſzy/ wnet ſobie kupiłá/ Ziemie nic więcey ieḍno/ coby okrążyłá/ Wołowa ſkorá: tedyż rzezáć ią kazawſzy/ Co nacieniey być mogło/ y otoczyć dáwſzy. *PudlDydo* A2v, A2v; **[**Taurina pellis Bykova skora *ReuchlinBartBydg* H5v, ev, v5v, I; A też mnie nie vſtráſzy lekka mácherzyná/ Ani Ieżowá ſkorá/ podła grochowiná. *ZbylPRozm* C2**]**.

W połączeniach szeregowych (*17*): *LibMal 1547*/128v [*2 r.*], *1550*/155v; Weźmi [...] od ludu Izráelſkiego [...] zloto/ ſrebro/ ſzáty [...] lnu ſubtylnego iáko iedwab kręconego/ ſierśći koziey/ ſkor báránich cżyrwono bárwionych/ drzewá Setym [...]/ á niech mi poſtáwią dom ſwięty *BielKron* 32v, 35v, 37v, 38v, 427v; Pypeć álbo Flegmę ty rzeczy mnożą/ żylaſte mięſo/ iáko nogi źwierzęce/ ſkorá/ mozg/ płuce/ ſzpik/ Skopowe mięſo/ Ryby ktore miękkiego á ſłábego ćiáłá/ iábłká. *SienLek* 9v; Co ſię powiedźiáło o zbożu/ toż o woſku/ o łoiu/ o ſkorách/ koniech/ wolech/ y o inſzych rzecżách ma ſię rozumieć. *ModrzBaz* 34; *SkarŻyw* 259; *StryjKron* 125; Ale gdyby było miaſt wiele/ nie iedno zboże/ bydlo/ wełnę/ konopie/

lny/ miody/ ſkory/ łoie/ woſki/ ále nabiał wſzelaki/ ſłomę/ śiáno/ á náoſtátek y chroſt/ trżćinę/ miałby źiemiánin gdźie ſpieniężyć. *GórnRozm* M; *GostGosp* 167; *GostGospSieb* +4v; *LatHar* +4; káżdégo/ którykolwiek cło ná potrzebę Rzeczypoſpolitéy vſtáwioné iáko od wołów/ od ſkór/ y od innych rzeczy tákowych śmiałby przeiechác/ y ofzukác [...]/ nie záphácíwſzy cłá: tedy ſkázuiemy/ áby [...] był karan. *SarnStat* 398.

W przeciwstawieniu: »skora ... mięso (*2*): Rownie ták Herkuleśi dziſieyſzego ſwiátá/ Rychley ſobie vczyni wnet złoczyńcę brátá. A nędzniká gdzie może/ iáko myſzkę dłaźi/ Bowiem więcey ná ſkorę niż ná mięſo waży. *RejZwierz* 43; *RejZwierc* 160.

W charakterystycznych połączeniach: *skora barania* (*a. barankowa*) (*9*), *bazyliszkowa*, *borsukowa* (*12*), *bykowa*, *cielęca* (*2*), *jelenia* (*5*), *jeżowa*, *kozia* (*a. kozłowa*, *a. koźlęca*, *a. koźla*) (*9*), *krowia*, *kunia*, *lisia*, *lwia* (*a. lwowa*) (*3*), *łania*, *łosia* (*2*), *niedźwiedzia* (*3*), *ośla*, *owcza* (*8*), *psia* (*2*), *rybia*, *rysiowa*, *sarnia*, *skopowa* (*2*), *sobola*, *świnia*, *wężowa*, *wielbłądzia* (*a. wielbłądowa*) (*2*), *wilcza* (*4*), *wołowa* (*11*), *żorawia*, *żubrza* (*a. żubrowa*) (*2*).

W porównaniu (*1*): Więc mu [*księdzu odprawiającemu mszę koncelebransi*] biyą w cymbały/ á gráią w orgány/ A on im tu łáſzkuie/ by Miedźwiedź s ſkorámi. *RejZwierz* 106.

Przysłowia: Mniema iż iuż ſkorę nieſie Choćia niedzwiedz będzie wleſie *RejRozpr* Ev.

Poki nie mam bych cudzey ſkory nie ſzácował. *RejFig* Cc6.

y będzie tám tych fráſzek przećiwko rozumowi thák wiele/ żeby ich ná wołowey ſkorze nie ſpiſał *GórnDworz* N6v.

[bo toż jeszcze za przodku sami baczemy, że nie o rzemień ale o całą skórę idzie. *ListyZygmAug 1553*/250.

Iákoż ſye ia przez tych kołáczyi obyść abo zátrzymác mam? zwłaſſcża gdy ſye godzi ná cudzey ſtráwie hoyno ſobie poczináć/ á z cudzey ſkory ſſerzey rzemień kráiác. *LorichKosz* 41v (*Linde*).

Lecż iák ſię ośieł bićia náćierpi/ y głodu [...]/ A po śmierći więc ſkorę ná bęben obrocą/ Ták ſię też y ſkąpemu dni onego ſkrocą. *ProtJałm* 30 (*Linde*).**]**

Zwroty: »w skorach chodzić« [*szyk zmienny*] (*3*): Noemá záſię corá Lámechowá [...] wymyſliłá napirwey tkáć rozmáite rzeczy thák z wełny iáko ze lnu/ ábowiem przed tym w ſkorach tylko chodzili/ ále przez iey ſpráwę potym iuż ſukno dzyáłali [*!*]. *BielKron* 4v; Adam z Ewą żoną ſwą/ chodząc przedtym nágo w ráiu: poczęli potym/ wygnáni będąc z ráiu/ chodzić w ſkorách *CzechRozm* 39; *MWilkHist* Gv.

»skorę przedać (*a.* (poprze)dać)« [*szyk zmienny*] (*12*): A ony woſz rzezali a ſkori the Jacubovi zidowy yuſz omyenyonemv przedali *LibMal 1547*/129v; ſobolye y skori poprzedali kramarzom theſz zlodzieyom *LibMal 1547*/128v, *1545*/106, 106v, 107 [*2 r.*], 107v, 108, *1550*/153; DWá obeſzli Międzwiedziá/ więc ſobie ſzeptáli/ Szácuiąc zaczby onę ſkorę w mieſcie dáli. *RejFig* Cc6; *SienLek* 243; Biáłoskórnicy ábo Gárbárze niech skór nie przedáią poſtronnym ludziom *SarnStat* 1238.

[»dzierżeć się przy skorze« = *pozostawać okrytym skórą*: dzierzyly syą przi skorze involuta cutti *ReuchlinBartBydg* Q2v.**]**

»garbować skorę« (*1*): Dał go [*osła*] Bog do Rymárzá/ vźrzał on gárbuie/ Oflą ſkorę ná wywrot/ bárzo ią nicuie. *RejZwierz* 121.

»skorę kupić« (*1*): Item powyada yſz v Jana wąſſowathego kthori wſchathach modrich chodzi, Skorą drugą kupyel za 6 gr. przedal yą zaſzyą za 15 gr. *LibMal 1545*/107.

»skorą nakrywać (*a.* nakryć), oblepiać, ociągnąć« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*:*1*): *BibRadz* I 46a; Crustare, Crustam inducere, et materia aliqua dura integere – Nakric skorą, ociągnąc skorą. *Calep* 273b; Incrusto, Crustam induco, sive crustam applico – Skorą nakriwam, oblepiam. *Calep* 523b.

»skorę nosić« (*2*): Tę Sybillę piſzą chodzić w czyrwonym odzyeniu/ á ſkorę Kozłową nosić ná plecach/ ſkrywſzy włoſy *BielKron* 135; *StryjKron* 265.

»skorą oblec (*a.* powlec); skorą, w skorę obleczony (*a.* powleczony)« [*szyk zmienny*] (*2*;*4*:*1*): Alexander [...] kázał áby łodkę z rozdza ſpráwili/ á zwirzchu ią oblekli skorámi zwierzęcemi *HistAl* I4; Azápi/ kthorzy ná ſobie noſzą iakoby niecki drewniane powleczone ſkorą dla ogniá/ ći napierwey idą ku ſzturmu *BielKron* 316; Pluteus, Dáſzek do ſturmu/ było przed czáſy nieyákie naczinie woyenne z rokićiny vpliecione á skórámi powleczone pod którym żołnierze do ſturmu chodźili. *Mącz* 307b, 133c, 452d; Ale ieſzcże chytrzey [*przesyłają tajemne listy*]/ ktorzy piſzą ná owych trzaſkách mieczowych/ álbo kordowych/ á dádzą Mieczńikowi powlec ſkorą z wierzchu/ áby w niey kord nośił *BielSpr* 49; *Calep* 770a.

»obłożyć skorami« (*1*): Alexander/ przykazał rycerzom áby ſniey [*tj. z trzciny*] czynili łodki/ á obłożywſzy ie skorámi/ áby w nich onę rzekę przeiezdzili. *HistAl* M2v.

»skorą obwięzować« (*1*): [*Hannibal*] poſłał tákieſz pieſze miedzy ſkáły/ gdzie wężow kupy wielkie były/ y kazał onych wężow łopátámi w ony gárnce nágárnąć/ potym ſkorámi bydlęcemi ſurowemi obwięzować *RejZwierc* 163.

»skorę, z skor odrzeć; skora odarta; odzierzacz skor« [*szyk zmienny*] (*5*:*1*;*2*;*1*): Scoreator ſchynder Odzierzácz ſkor. *Mymer*[2] 14; konya yednego gnyadego a drugiego wronego zabili y odarſchi ſkori poprzedali *LibMal 1545*/107v, *1545*/106, 107, 108; ZYd káżdy ma przyſyęgác ſámowtor. Then ktory będźie przyſyęgał/ ma ſtáć boſſymi nogámi/ tylko w koſzuli/ ná świniey ſkorze nowo odártey. A drugi żyd będźie ſtał ná źiemi przećiwko iemu/ twierdząc iego przyſyęgę. *GroicPorz* aav; *Mącz* 433c; *RejZwierc* 160.

»oszyć (sobie) (*a.* obszywać się), zaszyty w skorę; obszyć skorami; zszyć skory; z skor szywać« (*2*:*1*;*1*;*1*;*1*): Iuhrowie mieſzkaiąc w Scitiey [...] żywią ſie laſſem/ ribami/ á zwierzyną, tylko wodę pijąc á w kożuchach chodząc z ſpołem z ſzywſzy ſkory/ wilce/ liſie/ z kunami y Ielenie etc. *MiechGlab* 62; *GroicPorz* ll2v; A gdy ſie obawał [*Izaak*] oycá w obacżeniu/ obſzyłá mu Rebeká mátká ręce koźlęcemi ſkorámi/ iáko były v Ezau koſmáte *BielKron* 14, 147; *RejPos* 56v; [*Litwini*] Lodzie/ Czołny z Zubrowych ſkor dziwnie ſzywáli/ A ſzwy dla prześcia wody/ łoiem náćieráli. *StryjKron* 250.

»przepasać skorą; pas z skory« (*1*;*1*): Chodził [*Jan Chrzciciel*] w odzyeniu s ſierśći Wielbłądowey przepaſawſzy biodrá ſwoie ſkorą. *BielKron* 137; Miáłá ktemu [*św. Małgorzata Węgierska ku umartwianiu ciała*] obręcż żelazną ná ćiele/ ktorą ſię śćiſkáłá: á ná noc pás z ſkory ieżowey. *SkarŻyw* 160.

»przyodziewać się w skory; przyodzian (*a.* odziany) skorą, w skory« [*szyk zmienny*] (*1*;*2*:*1*): [*wojska Aleksandra*] iádąc przez ony láſy [*indyjskie*]/ nálezli tám niewiáſthy máiąc brody áż do pierſi á głowy gołe/ ktore ſie przyodziewáły w skory zwierzęce. *HistAl* I2v; *BibRadz* I 2d *marg*; *RejPos* 13; Bog ſam/ wyganiáiąc ie [*pierwszych ludzi*] z ráiu/ odźianych ſkorámi/ nie przyczyta im tego/ żeby oni mieli wolą w grzechu leżeć ná wieki *CzechEp* 206.

»spądzać sierść z skor« (*1*): Theż ſok przeſtępow/ ſpądza ſierść s ſkor. *FalZioł* I 22c.

»skorę szacować« (*1*): Co Miedzwiedzą ſkorę ſzácováli. *RejFig* Cc6.

»ubrać się w skorę« (*1*): (*did*) Báptiſtá [*mówi*]/ vbrawſzy ſię w báránią ſkorę ſzárą/ wełną ná wierzch. (–) *MWilkHist* G.

»z skory udziałać« (*1*): Y po śmierći [*osioł*] nędzę ćierpiał: Z ſkory Bęben vdziáłano/ Y záwżdy weń kołátano. *BierEz* R2v.

»ukraść skorę; skora ukradziona; kradzież skor« [*szyk zmienny*] (*5*;*1*;*1*): Item zeznal yſch wyedzyal ze ſkora skthorą yeſth pogiman bila vkradziona przeſz Maczieya [*i*] Woythka *LibMal 1550*/151v; Item questionibus adhibitus powyedzyal ze bill przi kradziezi ſkor tich y bral rowny dzyal ſtimiſz czechi *LibMal 1550*/156v; vkradli thamze skorą wolowa y ſtuke Loyu *LibMal 1553*/172v, *1545*/106v, *1547*/128v, *1550*/151v [*2 r.*].

»w skorę uwinąć się, zawiniony« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): Gdyby ſie ktho w Ielenią ſkorę vwinął/ niethrzeba mu ſię węży bać *FalZioł* IV 8c, IV 50b.

»włożyć, kłaść skorę (na się)« [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): SArgus rybá ieſt w morzu/ co Kozę rad widzi/ Chłop gdy ią chce vłápić/

tedy ią ták ſzydzi. Włoży ná głowę ſkorę Kozią y z rogámi/ Idzye ná brzeg *RejZwierz* 116v; Amazones, żony Thátárſkie gdy ku wálce iádą/ miáſto zbroie ſkory wężowe ná ſie kládą *BielSpr* 43; *ModrzBaz* 135.

»skorę ([*z czego* (*żywotne*)]) wyprawić (*a.* wyprawować); skora wyprawiona (*a.* wyprawna), niewyprawna« (*2*;*5*:*1*): Popiołem ſkori od wełny bywaią wyprawiony, y nieiako odnowiony. *FalZioł* IV 52c; *LibMal 1550*/155v; Skory s ćielcow wypráwią á rzeką Ielenie/ Niedbáią ták ſię nam zda o duſzne Zbáwienie. *BielSat* B4v [*idem BielRozm*]; *RejZwierc* 15v; *StryjKron* 265; *BielRozm* 14; Gárbárze ſkór wypráwnych z Króleſtwá nie máią wyſyłáć *SarnStat* 1308, 1238; Ześ wſtęgę odwiązawſzy naprzod mogł zárázem Vkázáć quit: w prawdźie nie ná pápierze, ále Ná ſkorze; choć ták dobrze niewypráwney iáko Párgámin. *CiekPotr* 61.

»skorę wyrznąć« (*1*): Thamze ſkrzynye dobywſchi [...] dlothi strug y theyſka skorzane vkradl Item skorą zloza thamze virznall *LibMal 1550*/155v.

Wyrażenia: »skora bydlęca« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *RejZwierc* 163; *ModrzBaz* 52v; Iedni miedzy ſobą zwadźce Drudzy łákomi/ obżerce. A drudzy w bydlęcych ſkorách Chodzą by w iákich ſiermięgách. *MWilkHist* Gv.

»skora kosmata« (*1*): Około żelázá v nog byłá ſkorá koſmáta/ áby ćiáłá żelázo nie żárło *SkarŻyw* 29.

»skory litewskie« (*3*): Item dal za ſkori Lithewſkie do zupiczą zlothi y pyencz groſchi a za zameſch dal trzi wyardunky *LibMal 1548*/140v, *1547*/128v, 129v.

»obity skorami« (*1*): A gdy był Dawid ſpokoiem ná ſtolcu ſwoim/ rzekł do Náthánа/ widziſz iż ia mieſzkam w domu drzewá Cedrowego/ á Arká Boża położoná ieſt w domu obitym ſkorámi/ vczynię iey dom koſztowny. *BielKron* 70.

»skorą przewieszony« (*1*): Szedł Ian ś nági/ ſkorą iákąś Wielbłądową tylko przewieſzony *ReszList* 175.

»przykrycie (*a.* nakrycie) z skor; skorą, pod skorami przykryty« [*szyk 14*:*2*] (*14*;*1*:*1*): *Leop Ex* 36/19 [*2 r.*]; A ktemu gi z onem wſzytkiem naczyniem iego vwiną w nákryćie z ſkor borſukowych/ á założą drążki. *BibRadz Num* 4/10, *Num* 4/11, 12, 14, 25; *BielKron* 33; Ia mieſzkam w dómu Cedrowym: á Arká boża pod ſkórami przykryta ieſt. *BiałKat* 138v; *BielSpr* 61v; Zbiorą teſz wſzytko naczynie służby/ [...] y vwiną to wprzykryćie (co) z ſkor borſukowych *BudBib Num* 4/12, *Num* 4/6, 8, 10, 11, 14.

»rozprawianie skory« (*1*): Vſkor ná vchu dobrze roſpráwować znák: á to vcho/ ná ktorym znák/ przy roſpráwiániu ſkory rozpiąć drewniąſzczkámi/ żeby był znák znáczny. *GostGosp* 86.

»skora surowa« (*2*): *RejZwierc* 163; Były też *Plutei* [= *rodzaj machiny wojennej*] o trzech kołkách/ ktore przytaczali pod mur przykryte dáchem dla vderzenia z wierzchu/ ſkorą ſurową przykryte z wierzchu dla ogniá z wierzchu miotánego/ pod kthoremi mogło ſie kilkodzieſiąt Ludźi záchować co mury podkopywáli *BielSpr* 61v.

»z skory uczyniony« (*1*): Pero, Bóty chłopskie z skrowiey [*!*] skóry vczinione/ kurpie. *Mącz* 292c.

»skora wełnista« (*1*): Pelles lanate, Skóry wełniſte/ owcze. *Mącz* 183c.

mit. »skora z złotą wełną« = *złote runo* (*2*): Rzućili ſie Argonánte do kościołá z dobytemi mieczmi/ [...] pochwyćiwſzy ſkorę z złotą wełną wyſzli prętko *BielKron* 54v, 54.

»z skor zakrycie« (*1*): Celenofagi/ ſą w Kármániey/ ći iedno żołwie iedzą/ á z rybich ſkor zákrycie miewáią. *BielKron* 8.

»zdechła skora« (*1*): Abowiem ták dawno powiádáią/ iż lepſza ieſt záwżdy żywy głos niż zdechła ſkorá czo ią ná párgamin wyprawuią. *RejZwierc* 15v.

»skory zwierząt (*a.* zwierzęce)« [*szyk 6*:*2*] (*8*): Dawamy wam mocno ná przykazánie/ áby wſzelki z was nam zgotował skor/ zwierząt pobitych dobrze oprávnych tyſiąc *HistAl* E7, I2v, I4; *BibRadz* I 2d *marg*; wyrwáło ſię ná nie [= *na Hiszpanów*] kilko mężow wielkich z łuki/ twarzy mieli ſzáchowáne kámienim drogim/ we żwierzęcych ſkorach chodźili do źiemie. *BielKron* 445v, 294v; Exuviae, Odzienie z człowieká zyęte. Item, Wſzelákich zwierząt skóra. *Mącz* 112d; *RejPos* 13.

Szeregi: »kortyny i skory« (*1*): Bo ony [*tj. kortyny haftowane w cherubiny*] korthynámi włoſiánemi/ y ſkorámi bárániemi czerwono fárbowánemi/ y borſzukowemi/ z wierzchu nákrywano. *BibRadz* I 46c.

»skora, (albo) kożuch« (*2*): Pellitus, Quod pelles habet, vel pellibus tectum est – wskore albo wkozuck [*!*] oblieczoni. *Calep* 770a, 770a.

»skora, łupież« (*2*): Melota vel Melote. Latine pellis ovina, Owcza skórá/ owczy łupież. *Mącz* 214d, 286d.

»mięso i skora« (*1*): Przyſtápił tedy Aaron do ołtarzá/ ofiárował napirwey Cielcá zá grzech/ [...] mięſo y ſkorę przed namioty wyniozł y ſpalił. *BielKron* 38. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*; *w przeciwstawieniach 2 r.*]

»skora, (a) rzemień« (*3*): Testudo item, Tarczenny dách/ to yeſt naczinie woyenne/ z wierſchu skórą á rzemieniem powleczone/ do ſzermowánia należące. *Mącz* 452d, 450a; ZAkázuiemy/ áby Gárbárze [...]/ Skór wypráwionych/ to ieſt/ Rzemieniá gotowégo precz z króleſtwá náſzégo do poſtronnych źiem nie wyſyłáli *SarnStat* 1238.

»skora a sierść« (*1*): [*Jan Chrzciciel*] Iedno tylko był przyodzian ſkorą źwierzęcą á ſierſcią wielbłądową *RejPos* 13. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

[»skora abo suknia«: xeropellonia Stary Cozuch {Stara skora abo suknya vytarta xeropellina} *ReuchlinBartBydg* L6v.**]**

»szata abo skora« (*1*): ieſliby iáka ſzátá/ ábo ſkorá naſieniem płynącem ſpluſkaná byłá/ tedy muſi być przeprána w wodźie/ ábędźie nieczyſtą áż do wieczorá. *BibRadz Lev* 15/17.

»(tak) wełna (jako) i skora« (*2*): rubia tinctorum, Ziele/ którym czerwono farbuyą/ ták wełnę yáko y skóry/ ſtrzałki. *Mącz* 359a; *PaprUp* L4v.

»skora albo wor« (*1*): KTo by zábił Oycá/ Mátkę/ Syná [...]: Táki záſzyty w ſkorę álbo w wor/ ze pſem/ s kurem/ z iáſzczurką/ z małpą [...]/ w rzekę ma być wrzucon/ y vtopion. *GroicPorz* ll2v.

»zęby i skory« (*1*): Mácedonowie tedy [...] okrutnie ie [*tj. słonie*] ránili/ s ktorych bárzo wiele pobili/ A pobrawſzy od nich zęby y skory precz odiecháli. *HistAl* I2v.

W przen (*2*): Węgrzy Krolá pſá mieli/ teraz záśię Wilká [...]: Ale poślem Boćianá/ co rad węże ſmyka. Wilki w śieći połowim/ á Wielbłądy w dole/ Roſſomaki połupim/ Lámpárty/ Sobole: Mięſo wáſze pſom damy/ nogi/ głowy/ brzuchy/ Z ſkor wáſzych pożynimy cżeládzi kożuchy. *BielSen* 7; *PaprUp* L4v.

Przen [*czego*] (*2*): bes ſtanu Duchownego/ ſtan Swiecki/ oſtać ſye ná plácu żadną miárą w Polſzce niemoże: w iedney przyśiędze Krolewſkiey obádwá ty ſtany zámknione ſą/ ná iedney ſkorze Prywileiow Koronnych poſpołu z ſobą śiedzą/ iedną wolnośćią ſye weſelą/ iednego ſtrożá tey wolności máią *OrzRozm* K2.

Zwrot: »skory rozciągnąć« (*1*): áby śie ſpełniło [...] co Pan przez Izáiaſzá mowił: Rozprzeſtrzeniay mieyſce namiotu twego/ á ſkory przybytkow twoich rośćiągni [*pelles tabernaculorum tuorum extende Vulg Is* 54/2]: vczyń dłużſze powroſki twoie/ á vmocni y obſtáluy gwoździe twoie *KuczbKat* 390.

αα. *Lekarstwo lub jego składnik* (*14*): Popioł they riby [*tj. sepii*] z ſkori/ blizny na oczu vzdrawia, y bielmo z oczu v zwierząt zgania. *FalZioł* IV 39a; Drobi też kámień [*w nerkach*] wſzelákiego záiącá krew gdy s ſkorą w gárncu vpalą/ á on proch z Winem álbo z miodem chory pije ná czczo *SienLek* 105v.

W połaczeniu z nazwą zwierzęcia lub przymiotnikiem od tej nazwy [*w tym*: *skora+ai* (*8*), *skora+G sb i pron* (*3*)] (*11*): Tego Echynuſa ſkora: ſurowa bywa przymieſzana lekarzſthwu ku ſwierzbiowi przyprawnemu. *FalZioł* IV 34c; gdy kto cżyrwone oczy ma/ albo opuchłe powieki thedy ſkorę oney riby [*tj. sepii*] macżaiącz w mleku niewieſciem: vzdrawia. *FalZioł* IV 39a, IV 11b, 12d, 24d, 34c, V 32v, 88v; vpal s kożiey ſkory popiołu/ á z oleiem go lniánym zmieſzay/ przywińże ná otręt bótowy. *SienLek* 124, 73v, 130v.

W połączeniu szeregowym (*1*): Wezmi [...] ſkorę wężową/ Mirrę/ Bobrowe ſtroie/ ſiarki/ Galbanum/ Apoponacum [...]/ nadziałay piłuł [...], Thakże po iedney piłule na węgle gorącze kładącz/ puſzczay dym trciną w żywot rodzączey. *FalZioł* V 32v.

W charakterystycznych połączeniach: *skora echynusa* (*2*), *ryby*; *skora bobrowa*, *jelenia*, *kozia* (*2*), *lwia*, *mułowa*, *wężowa*, *wołowa* (*2*).

Zwrot: »skorę przykładać; skora przyłożona« (*1*;*1*): Skorę mułową dobrze naſparzelinę przykładać *FalZioł* IV 12d, V 88v.

Wyrażenia: »świeżego łupienia skora« (*1*): Też ſwieżego łupienia kozia ſkora: na ranę vkąſzoną od węża: przyłożona/ wyciąga iad. *FalZioł* V 88v.

»skora twarda« (*1*): Skorę twardą w iego [*kapłona*] pępku gdy vſuſzywſzy/ á ſtharwſzy z winem kto pije/ żołądek naprawia. *FalZioł* IV 19d.

»zawiązany w skorze« (*1*): Tenże kamyk zawiązany wſkorze wołowey albo w ieleniey/ wielką niemocz oddala gdy na lewym ramieniu cierpiączev przywięzuią. *FalZioł* IV 24d.

ββ. *Danina*, *grzywna lub środek wymiany towarowej i rozliczeń* (*9*): Ziemia ta [*Polus Arcticus*] kxiędzu Moſkiewſkiemu ieſt poddana, ktoremu za dany dawaią ſkory Sobole, Popielicze y inſze kthore maią *MiechGlab* 62; 425. Skor/ kożde 100. po. 53. zło. *KłosAlg* F4v; Ieden kupił nieczo ſkor/ kożde 100. za 41 1/3. zło. á przedawał ie zaſię na č. [...] Ieſt pythanie wiele ſkor ſzło na č. *KłosAlg* G, F4v, G [*2 r.*].

W połaczeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*zawsze*: *skora+ai*] (*3*): *MiechGlab* 62; A ieſli tenże Sędźia będźie ználeźion/ iż nie ſpráwiedliwie ſkazał: tedy ſtronie ſkóry kunie/ álbo trzy grzywny wźięté z winą piętnądźieſtą záſromawſzy ſie niech wróći. *SarnStat* 795, 795.

W charakterystycznych połączeniach: *skora kunia* (*2*), *popielicza*, *sobola*; *dawać* (*przedawać*) *skory* (*2*), *kupić*.

Szereg: »grzywny albo skory« [*szyk 1*:*1*] (*2*): A iż zwyczay ieſt w ſądźie Polſkim: iż Sędźia/ [...] którégo ſkaźń bywa przez ſtronę nágániona/ nie piérwéy będźie powinien ſkazánia ſwégo oczyśćić/ áż mu przed tym przez ſtronę trzy grzywny álbo ſkóry kunie będą náznáczoné: áby iednákość w winách byłá chowána. *SarnStat* 795, 795.

γγ. *Element instrumentu muzycznego*: *skórzany miech lub membrana bębna* (*1*):

Wyrażenie: »zwierzęca skora« (*1*): Ale gáydy álbo dudy gdy ſłyſzeli [*Nigryci*] piſzczác/ mnimáli być áby to źwierzę tákie głoſy puſzczáło. A gdy im dáli oględáć dowodnie/ mnimáli być Anielſką ſkorę/ mowiąc: nie podobna rzecż áby táki cudny głos źwierzęca **ſkorá** dawáłá. *BielKron* 451.

δδ. *Miękko wyprawiona skóra*, *zamsz*, *ircha* (*15*): Aluta, Lieſz/ álbo zameſz/ ſkórá. *Mącz* 7b.

Zwroty: »skory przedać« (*2*): I znymyſz thamze wkaliſchu vkradl dwye ſkorze zamſchewe kthore przedali krawczewy yednemv ſkaliſcha za 16 groſchi *LibMal 1550*/154v, *1550*/156v, 157.

»skorę ukraść« [*szyk zmienny*] (*9*): Item Wlochowy piſſarzowy krolowey yey Mczi dwyeſkorze zamſchv vkradl *LibMal 1548*/139v; Pothem zeznal yſch ſnymy poſpolu wkaliſchu dwye ſkorze zamſchu vkradl [...] kthore thamze przedali na ſpolna korziſzcz. *LibMal 1550*/156v; Theſh powyada yſch wzarzech lyathoſz po wyelkyey Noczi 8 ſkor zamſchowych z waczlawem vkradl *LibMal 1550*/157, *1550*/154v [*2 r.*], 156v, 157 [*3 r.*].

Wyrażenia: »skora ciągła [= *miękka*, *dająca się rozciągać*]« (*1*): Aluta, Pellis mollior, et ad calceos, et ad caetera opera facienda concinnata – Skorac ziągła [*!*], ząmeſz. *Calep* 57b.

»skora cimiec, **[**cimcowa**]**« (*1*): Item zeznal yſch wegdanſku przed 12 lyath ſchiwinn parobek Brdozen zyego wolya y wyadomoſczia wyrzazal zwoza pyącz skor czimczow kthore thenze ſthivin ſſam wzyall *LibMal 1550*/156; **[**Jeleń Żyd krak. [...] opowiedział [...] 5 skór cymczowych *HandelŻyd* 70**]**.

»skora zamszowa, zamszu« [*szyk 10*:*2*] (*9*:*3*): vczyń maſć rzadką iakoby kaſzę/ rozciągay to na zamſzowey ſkorze á przykładay *FalZioł* V 94, V 117; cziſch dway czechowye na ſzwyethi Jan theraſz przemynąli wączek y dwye ſkorze zamſchowe vkradli *LibMal 1550*/156v; Item wmyaſteczku pyſdrach dwye ſkorze zamſzu y stuką plothna kolyenſkyego stimyſz thowarziſzmy ſwymy vkradl, kthore czapnik przedal thamze wpyſdrach na ſpolna korziſzcz *LibMal 1550*/157, *1548*/139v, *1550*/153, 154v [*2 r.*], 156v, 157 [*3 r.*].

εε. *Pergamin* (*2*): Membrana, Skórá/ Párgámin. Alias Pergamenum. *Mącz* 214d; Palimpsestus, Membrana iterum abrasa – Tabliczka zskori do piſſanią. *Calep* 747b.

ζζ. *Naczynie*, *pojemnik na ciecz wykonany ze skóry* (*2*):

Zwrot: »w skorze nosić« (*2*): Utrarius – Ten ktori oliue, albo winno, zkorze [*lege*: w skorze] noſi. *Calep* 1144b, 1144b.

Wyrażenia: »skora zszyta« (*1*): Uter, Pellis qua vinum, aut oleum deferri solet – Skora zſzita wia kiei [*!*] oliwę noſza. *Calep* 1144b.

ηη. *Oprawa księgi* (*2*):

W przeciwstawieniu: »przez skorę ... na kartach« (*1*): muśiałem o tym zwątpić/ żeby to I.M. [...] miał [...] ono [*słowo Boże*] w vcżćiwośći iákiey mieć: gdy ie więc ono przez ſkorę/ á pod cżás y ták ná kártách piſáne ábo drukowáne cáłuie: y inſzym cáłować dáie. *CzechEp* 127.

Wyrażenie przyimkowe: »w skorze« (*1*): Dwoie kśiąg/ *Prouerbia Salomonis*, w ſkorze/ Katon z polſkim piſány/ we pſtréy kompáturze *WyprPl* C3.

θθ. *Element ofiary składanej Bogu w Starym Testamencie* (*8*):

W połaczeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*zawsze*: *skora+ai*] (*6*): Złożćie z máiętnoſći ſwych podatek Pánu/ A ktorykolwiek ma dobrą wolą/ ten podatek niech przynieſie Pánu/ złoto/ śrebro/ y miedź. Hiácynt/ ſzárłath/ y iedwab czerwony/ len ćienki/ y kożią wełnę. Skory ſkopowe czerwono fárbowáne/ y ſkory borſukowe/ tákże y drzewá Sytym. *BibRadz Ex* 35/7, *Ex* 35/23 [*2 r.*]; [*Bóg do Mojżesza*:] Mow do ſynow Izráelowych/ że mi znioſą podárze [...]. A to (ieſt) podárze ktore bráć będźiećie od nich: złoto/ y ſrebro/ y miedz. Iedwab modry/ y ſzárłatny y kármázynowy/ y ſzerść kozią. Záś ſkory báránie cżerwone/ y ſkory borſukowe/ y drzewo Szyttymowe. *BudBib Ex* 25/5.

W połączeniach szeregowych (*7*): Owa káżdy przynoſił podathek złotá Pánu. Tákże ktory kolwiek miał Hiácynt/ ſzárłat/ iedwab czerwony/ len ćienki/ wełnę kożią/ ſkory ſkopowe czerwono fárbowáne/ ſkory borſukowe/ wſzytko to przynoſili. *BibRadz Ex* 35/23; Támże przed nim [*przed przybytkiem*] krową oná ma być ſpaloná ſpołu z ſkorą/ z mięſem/ ze krwią y z gnoiem iey. *BibRadz Num* 19/5, *Ex* 35/7 [*2 r.*]; *BudBib Ex* 25/5 [*2 r.*].

W charakterystycznych połączeniach: *skora barania*, *borsukowa* (*3*), *skopowa* (*2*).

Wyrażenie: »skora całopalenia« (*1*): A ofiárownik ktory ofiáruie całopalenie cżyie/ tedy ſkorá cáłopalenia [*pellis holocausti*] ktore ofiárował ofiárownikowi onemu będzie. *BudBib Lev* 7/8.

ιι. *Wyrażenie peryfr.*: »skora porzezana« = *bat*, *bicz* [*w połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia*] (*1*):

Wyrażenie: »skora twarda« (*1*): Bież chutko Woytowicze, wrácay ſię do páná, By ná cię y ná grzbiet twoy nie ſpadł pogrom z pukiem. Poſkákuy, poſpieſzay ſię, iużeś dawno z domu Wyſzedł: pátrz żeby ſkorá twárda porzezána Wołowa nie doiętáć áż do kości *CiekPotr* 76.

β. *Stara skóra zrzucana okresowo przez węże*, *wylinka* (*5*):

Zwroty: »skorę opuszczać« (*1*): Scytale. graece eyn ſchmale ſchlang vnd hitzige ſchlang ſo gar/ das ſie ym winter die haut laſzt. Wąż ktory ſkorę żymye opuſcza. *Murm* 96.

»z skory się (wy)linić (*a.* wyliniać)« (*3*): Exuere senectam dicuntur serpentes, Z skóry ſtárey ſie vylinić. *Mącz* 433c, 484a; *KlonŻal* C2v.

»skorę złożyć« (*1*): Vernatio, Corium vetus, quo serpentes verno tempore exuuntur, quod et senectus dicitur – Skora ktorą waz złozeł na wioſnę. *Calep* 1111b.

Wyrażenia: »ozimia skora« (*1*): Też letni wąż co rok z śiebie młodego vczyni/ Z oźimiey ſię ſkory lini. *KlonŻal* C2v.

»skora stara« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Vernatio, Lupieſz/ ſtára skórá z których ſie węże wyliniáyą ná wioſnę. Exuvium serpentinum. *Mącz* 484a, 433c.

Szereg: »łupież, skora« (*1*): *Mącz* 484a *cf* »skora stara«.

c. *Metajęzykowo*: *tłumaczenie wyrazu* (*1*): Ná tym mieyſcu [*w Afryce Dydo*] záłożyłá miáſto y zamek/ ktory przezwano od ſkory Byrſan/ bo byrſan **ſkorá** po Fenicku. *BielKron* 75v.

2. *Kora drzew i krzewów*; *cortex Murm*, *Mącz*, *Cn*; *cutis arboris Mącz*, *Cn*; *membrana ligni Mącz* (*64*): Też wilkoſc wodna ktora bywa miedzi ſkorą j miedzi drzewem [*wierzby*] á tak ta wilkoſć nieczyſtoſć z oczu ſpądza y oczy poſila *FalZioł* I 134c; Cynámon w Mutylu roſćie ieſt drzewo/ od ktorego gdy przez pomoc ſkorá odwſtánie/ od ſłońcá ſie vpiecże/ potym zá Cynámon biorą onę ſkorę ſłotką. *BielKron* 446v, 445; Byron, Pleśń/ álbo/ mech/ ná ſtárych dębiech gdy yákoby łuſki białe na skórze ſie vkázuyą. *Mącz* 27b, 66c; A o tym wiédz y miéy ná dobréy pámięći/ żebyś záwżdy kładł żłoby drzewá ſurowégo y z skórą do Stáwu. *Strum* G2, G2; *Calep* 476a; **[**Takowe [*żyły*] gdy proſto śię ku gorze ćiągną tedy też drzewo wzraſta proſto: iákoby nieiákimi ſukniámi ſię obwijáiąc/ ktore pod ſkorą z miazgi drzewu/ álbo żielu ćiáło dawáią *Cresc 1571* 52**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): Palma [*daktylowca*] z ſwemi Latoroſlami, z kwiatem/ z ſkorą/ z peczkami ſą cierpniączego przyrodzenia y ſuchego *FalZioł* III 20b.

W przeciwstawieniach: »skora ... drżeń (*2*), drzewno« (*3*): Pulpa in arboribus, Biel drzewna/ która yeſt miedzy zwierſchną skórą á miedzy drżeniem/ która ſie łatwie odſzczepa od drżenia *Mącz* 331a, 6c, 298a.

Zwroty: »skorę obijać [= *zdejmować*]« (*1*): iáko budownicy [...] nie záraz z onego [*surowego drzewa*] [...] buduie: ále wprzod gáłęźi okrzeſze/ potym ſkorę obija/ á nákoniec pod ſznur ſztáchuie/ y ćieſze *CzechRozm* 235v.

»obłupować (*a.* obłupi(a)ć, *a.* **[**wyłupować**]**, *a.* **[**złupić**]**) skorę, z skory« [*szyk zmienny*] (*2*:*2*): *Mącz* 191d; Exalburno, Alburnum detraho – Obłupuię skorę przi drzewie blizſzą *Calep* 381a, 292b; **[**corticem extrahere de subere odrzecz, zlupicz skorą de arbore *ReuchlinBartBydg* T8, O6; Czynią téż z iábłek tákiéż ſok y chowáią: korzonki wyłupuiąc z ſkory *UrzędowHerb* 202a**]**.

»z skory, skorę odzierać (*a.* **[**odrzeć**]**); **[**skora odarta**]**« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): Decortico, Odzieram drzewo z skóry. *Mącz* 66c; Glubo, id est corticem detraho, Obłupiam/ z skóry odzieram. *Mącz* 146d, 191d; *Calep* 292b; **[***ReuchlinBartBydg* N6, O6, T8; drzewo cżęſtokroć poſycha/ gdy około wſzytkiego pniaku ſkorá bywa odárta/ álbo obćięta/ áż do ſzczerego drzewá. *Cresc 1571* 54**]**.

[»ostrugać skorę«: decortico, -are, ostrugacz skorą, odrzecz de arbore *ReuchlinBartBydg* N6**]**.

»rzezać skorę [*na czym*]« (*1*): Iakob tedy [...] nákładł láſzczek w potoki álbo w rynny gdzye owce miáły pić wodę/ á ony laſki vpſtrzył rzeżąc ſkorę ná nich y tu y owdzye. *BielKron* 15.

Wyrażenia: »blada skora« (*1*): Pallido cortice arbor Bládey skóry. *Mącz* [273]d.

»chropawa, oścista skora« (*1*:*1*): Echinata cortex, Chropáwa/ Ośćiſta skórá. *Mącz* 99b.

»skora na drzewie, drzewa, drzewna (*a.* drzewiana, *a.* **[**drzewowa**]**), z drzewa« [*szyk 14*:*1*] (*7*:*5*:*2*:*1*): *Murm* 104; IAwor ieſt drzewo/ liſtu ſzyrokiego [...]/ ſkora na ſamym drzewie ieſt miąſza á ku rumianoſci poſzła *FalZioł* I 108b; Y żuli trawę/ y ſkory drzew [*arborum frutices*]/ á korzeń Iáłowcowy był pokármem ich. *Leop Iob* 30/4; *BielKron* 341; ſtárzi pierwey ná tákowym więzie [*tj. papirusie*]/ potym ná skórach drzewiánych/ po trzecie ná woskowych tablicách piſáli/ poki yeſzcze był pápir nie náleźión. *Mącz* 276c; Scheda, Skórá z drzewá á zwłaſzczá z brzozowego których przed czáſy miáſto pápiéru też párgáminu vżiwano. *Mącz* 371c, 27b, 66c, 75d, [169]b, 191c (*11*); **[**wſzytká iſtność ſkory drzewiáney choć żielney/ sſtawa ſię z máteryey źiemie *Cresc 1571* 54, 54, 663 (*Linde*)**]**.

»skora miąższa« (*1*): stuppa pectitur ferreis hamis donec omnis membrana decorticetur, Konopie bywáyą czoſáne ná żeláznych ſzczotkách áſz ſie skóry miąſzſze wyłupią. *Mącz* 285d.

»rozszczepienie skory [*na czym*]« (*1*): Caprificatio – Rozſzczepienię skory na ſzczepiech. *Calep* 162a.

»skora skropowata« (*1*): Cortex rugosus dicitur, Skóra drzewna skropowáta. *Mącz* 360a.

[»skora spodnia«: Ieſt też dwoiá ná drzewiech ſkorá: Iedná wierzchnia á gruba ktorą łubem zowiemy. Druga ſpodnia ktora bywa źielona cżáſem też biała/ á tę zowią miazgá. *Cresc 1571* 54.

»sprota skora«: A iáko kożá z bydlęćiá odárta nie záráſta bez blizny znákomitey/ ták też y ſkorá ná drzewie/ (áczkoli ná podłuż ſprotá ſkorá może śię zrość) *Cresc 1571* 54.**]**

»wnętrzna skora« (*1*): Liber, proprie pars corticis interior quae ligno adhaeret, Wnętrzna skóra ná drzewie z którey łyká czinią. *Mącz* 191c.

[»skora zielna«: Skorá też drzewowa álbo źielna nie ieſt ták z żyłek ćienkich ſpoioná iáko ſkorá źwierzęca. *Cresc 1571* 54, 54.**]**

»zwierzchnia (*a.* **[**wierzchnia**]**) skora« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Alburnum, adeps arboris, Bielizná na drzewie pod zwierſchnią skórą áz do drżeniá. *Mącz* 6c; Bruscum, Drzewo wzorziſte yáko flader/ też/ zwierſchnia skorá ná drzewie. *Mącz* 27b, 298a, 331a; **[***Cresc 1571* 54**]**.

Szeregi: »skora albo kora« (*1*): Tunica arboris, Skórá/ álbo yáko niektórzi zową kóri. *Mącz* 469a.

»skora, (**[**albo**]**) łub« [*szyk zmienny*] (*1*): Rinde. Skorá. Lub. Cortex. *Calag* 398b; **[**Skorá álbo łub ná drzewie ma śię też iáko ſkorá ná bydlęćiu/ nie z żył ale z grubych źiemnych wilgotnośći ná wierzch wyćiśnionych ſłożoná. *Cresc 1571* 663 (*Linde*), 54; *ReuchlinBartBydg* h6**]**.

Przen (*2*):

Wyrażenie: »skora powszedniego grzechu« (*1*): [*św. Ambroży o Maryi*] ta yeſt roſczka wktorey any vązel pyeruorodnego grzechu any ſkora powſzednyego grzechu byla *PatKaz I* 10.

a) *Przyrząd służący do utrzymywania się na wodzie* (*1*):

Szereg: »pęcherz albo skora« (*1*): Temże też ſpoſobem á ſtrychem ſyn then ktorego ocyec ná náukách myał/ poſtánowić ſie ma bez pęcherzá álbo ſkory/ yáko Poetá yeden mowi/ ma ſie theż yąć pływáć/ yáko inſſy czynili. *GliczKsiąż* O2.

a. *Lekarstwo lub jego składnik* (*22*): Też ſkorę z owoczem [*jaworu*] ſpaliwſzy vczyń proch/ ktory zmieſzay s ſmalczem wieprzowym á vczyń maſć á tę maſć przikładay na złe rany gnoiſte *FalZioł* I 108d, I 116a.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy drzewa [*w tym*: *skora+ai* (*8*), *ai+skora* (*5*)] (*13*): Theż ktho by miał ranę á dla wielkiej wilkoſci niechciała mu ſie zgoić/ ſethrzy ſkorę Soſnową á zaſypuy tym prochem/ wyſuſzy ią y zgoij barzo dobrze. *FalZioł* I 116b, V 18b, 100v, 109; Wirzbową ſkorę tłuc á przykłádáć pomaga. *SienLek* 94v; Dobre téż rupie wygania/ gdy krwawnik z ośikową ſkórą w ocźie twárdym vwárzyſz/ á to koniowi ochłodźiwſzy w gárdło wleieſz. *SienLek* 173, 103, 120v [*2 r.*], 130, 166v, 171v; iéſli áni meatámi więtſzémi/ áni poceniém [...] nieidźie: [...] kryſtérę z tákiéyże wody [*cieplicznej*] dáią: wárząc wniéy trzebáli chebd/ ſkórę bzową/ rádic[em] cucumer[is] áſinini *Oczko* 21v.

W połączeniach szeregowych (*7*): Ty drugie rzeczy nie ſą tak grizące. Ale wżdy iednak grizą/ ale ie muſi pierwey ſpalić/ á tak też będą mocznieyſze ku grizieniu, Iako naprzod Czenturzija/ babka/ koſtywał/ popioł z ſtarich podeſzw/ ſkora dębowa. *FalZioł* V 100v, I 86d, 115d, V 18b; Weźmi pół funthá iemiołowégo drewná/ thák wielé mchu z dębowéy ſkóry/ ielenich ięzyczkow táż poł funtá/ tho vwierć [...]/ á daway ten proch koniowi z owſem ieść *SienLek* 166v, 120v [*2 r.*]; *Oczko* 21v.

W charakterystycznych połączeniach: *skora brzozowa*, *bzowa* (*2*), *dębowa* (*5*), *osikowa* (*3*), *sosnowa*, *wirzbowa*.

Zwrot: »zetrzeć skorę na proch« (*1*): Gdyby ſie kto oparzył á bębele ſie zdziałały á pothym gdyby ſie ty bębele ſprzepukały/ ſetrży tę ſkorę [*sosny*] na proch á zmieſzaj z białem kadzidłem á tym poſypuy. *FalZioł* I 116a.

Wyrażenia: »skora drzewa, z drzewa« (*1*:*1*): Też gdy s ſkory thego drzewa [*tj. jaworu*] vczynifz proch á vwarzyſz gi w occie/ tedy płokanie vſt tym octtem ciepło boleſć zębową oddálá. *FalZioł* I 108d, II 17b.

»skora z korzenia« (*1*): Albo weźmi ſrzedniey ſkory s korzenia wirzbowego/ á warz ią z przykrym winem *SienLek* 94v.

»popioł skory« (*1*): Popioł they ſkory [*orzecha włoskiego*] w winie pithy: vpławy niewieſcie zaſtanawia *FalZioł* III 18d.

»śrzednia skora; śrzodek skory« (*3*;*1*): Nakray śrzodku ſkory dębowey A náwarz iey w wodźie dżdżowey/ Day pić temu co czerwonkę ma *SienLek* 103; weźmi bábki/ wierzbowych rożdżek/ dębowey ſkory/ śrzedniey ſkory bzowey/ rumnu polnego y pśiego/ warz tho w wodźie/ á tym nogi vmyway. *SienLek* 120v, 94, 130.

Szereg: »listy jako i skora« (*1*): Liſthy iako y ſkora [*orzecha włoskiego*]/ cżyrwoną biegunkę zaſtanawiaią *FalZioł* III 18d.

3. *Zewnętrzna powłoka owoców*, *warzyw i nasion*, *łupina*; *też części roślin* (*28*): *FalZioł* III 19d; na pſzenici ieſt ſkora ſubtilneyſza á ziarno tłuſtſze niż inſze, przehto iż więcey tam miałkoſci białey niż otrąb grubſzich *GlabGad* G7, G7; Nie dáleko tego wyſpu [*Mutylu*] drugi wyſep/ rzeczony Badá [...]/ ná ktorym owoc Miryſtyki roſćie/ podobny żołędźiowi/ bo tákież dwie ſkorze ná ſobie miewa/ pierwſzą iákoby ſiatką ſie zákrye/ tę zowiemy kwiát Muſzkatowy/ druga iáko ná żołędźiu. *BielKron* 446v.

skora na czym (*3*): Tegmen punici. Skóra ná gránowitym yábłku. *Mącz* 442a, 205a; Malicorium, Putamen mali granati – Skora na granatovim iabłku. *Calep* 631a.

Zwrot: »obłupić z skory« (*1*): Oléy Migdałowy ták czyń: Obłuṕ ié [*migdały*] zſkory czerwonéy á wierć ié ſucho/ álbo tłucz/ przyſmażáiąc ich nád ogniem/ [...] *SienLek* 161.

Wyrażenia: »skora korzenia« (*1*): Skora tego korzeniá [*mandragory*] ieſt tłuſta *FalZioł* I 86c.

»martwa skora« (*1*): Calyx, Folliculum quo fructus arborum cooperitur a χαλύπτο cooperio, [...] Martwa skórá/ albo skorupa ná owocach. *Mącz* 32c.

»skora mastna« (*1*): IAbłko Citrowe ma w ſwoiem ſłożeniu ſkorę maſtną/ w poſrzodku wodnoſć kwaſną, y naſienie *FalZioł* III 19d.

»skora wirzchnia« (*1*): [*wronie oko*] ieſt rzecż [...] barzo twardá/ á gdy ią chczą odmiękczyć/ tedy kładą w winny oczeth áthak zmięknie y ſkorę wirzchnią s ſiebie puſci *FalZioł* I 94c.

»skora ziarna« (*1*): Cżemu pſzenne ciaſto bielſze niżli inſze. (–) Ieſt to w inſzim cieſcie dla gruboſci ſkory ziarna krom pſzenice *GlabGad* G7.

Szeregi: »skora i (albo) łupina« (*3*): Bulbus, Leśny czoſnek/ trzemucha niektorzi zową/ y przitym wſzelakie ogrodne ziele/ á korzenie które w okrąg roście á skorę ná skórze y łupinę ná łupinie ma/ yáko yeſt Cebula. *Mącz* 27d, 205a.

»skora albo skorupa« (*1*): *Mącz* 32c *cf* »martwa skora«.

Przen (*1*):

W porównaniu (*1*): Y Wilkby ták był ſláchćic by mu herby dano/ Leczby go przedſię záwżdy zá niecnotę miano. Gdyż herby nie pomogą do złych obyczáiow/ By ich też ſnadź doſtawał y z dálekich kráiow. Acż więc káżdy by Káſztan ſkorą ſie pokrywa/ Ktory z wirzchu nadobny/ we wnątrz zgniły bywa. *RejWiz* 101.

a. *Lekarstwo lub jego składnik* (*11*): W mor vcżynić proch ſthey ſkory [*jabłka cytrowego*]/ z naſienia gwozdzikow tych z ktorich wieńcze wiją, á tego prochu w winie pożywać/ zachowawa ſercze od iadowithego powietrza. *FalZioł* III 19d.

skora czego (*5*): Skora tych iabłek [*malum granatum*]/ tho ieſth Pſidia/ theż taką ma mocz czo y kwiat/ Wraczanie zaſtanawia/ y też płynącą krew z rany *FalZioł* III 20d, III 18d, 30d. *Cf* »skora korzenia«.

skora z czego (*2*): (*nagł*) Naprzeciw boleſci w gardle. (–) WEzmi ſkory ſwieżey z włoſkiego orzecha [...]/ wodki iagod zamorzſkich ktore zową Meracelſi/ wodki Ieleniego ięzyka [...] *FalZioł* II 16c. *Cf* »skora z korzenia«.

W połączeniach szeregowych (*4*): Wezmi rożey cżyrwoney/ kwiatkow boragowych, kwiatkow wołowe^{go} ięzyka/ kwiatkow dziewannowych/ kwiatkow końſkiego kopyta, Sandalu cżyrwonego/ koralu, pereł/ ſkori z iabłka Citrowego, kamphori prziłoż wiele [...] *FalZioł* V 68v, I 86d, II 16c; *SienLek* 56v.

Wyrażenia: »skora korzenia, z korzenia« (*2*:*1*): Skora korzeniá thego [*tj. mandragory*] napierwey ſie w lekarſtwo godzi/ pothym owocz/ á liſty na oſtatku. *FalZioł* I 86d, I 86d; Weźmi Mirry czyſtey/ náśieniá z łáktuki/ białego máku/ ſkory z korzenia Mándrágory [...] rowno/ [...] *SienLek* 56v.

»proch z skory« (*2*): proch s ſkory thego korzeniá [*mandragory*] zmieſzać z mlekiem niewieſcie^{m} á onym czoło y ſkroni okhładać *FalZioł* I 86d, III 30d.

»skora zwierzchnia« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *FalZioł* I 111c; Drágmę korzonkow ćiemierzyce czarney/ ochędożywſzy zwierzchnią ſkorę we dżdżowey wodźie moczyć/ do dniá trzećiego *SienLek* 50v.

4. *Zewnętrzna twardsza warstwa pieczywa*; *crusta Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*, *Mącz* (*7*):

Zwroty: »odbić skorę« (*1*): *Mącz* 421d *cf* »okroić skorę«.

»okroić skorę« (*1*): Distringere crustam panis, Okroić/ odbić skórę z chlebá. *Mącz* 421d.

Wyrażenie: »skora chlebowa, z chleba« [*szyk 3*:] (*3*:*1*): Crusta Eyn rind von dem brot/ ader eyn kuchlen. Skorá chlebowa. *Murm* 159; *Mymer*[1] 40v; Crusta, skora chlyebova, d⟨icitu⟩r exterior cortex panis *BartBydg* 37b; *Mącz* 421d; **[**Skora chlebova, grzanka crusta ... cortex panis. *ReuchlinBartBydg* i2**]**.

W przen (*1*):

Wyrażenie: »skora chleba« (*1*): Bá wiele nas/ cochmy ich [*żołnierzy*] przedtym niewidáli/ Aż dopiéro gdy náſze ſnopki wytrząſáli: Ták/ że drugi nie zoſtał y przy ſkórze chlebá *WyprPl* A2.

a. *Lekarstwo lub jego składnik* (*2*):

Zwrot: »skorę skrobać« (*1*): *SienLek* 158v *cf* »skora chleba«.

Wyrażenia: »skora chleba (*a.* z chleba)« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *FalZioł* V 83; Ná dźiwe mięſo: z chlebá żytniégo wierzchnią ſkorę miáłko ſkrobią *SienLek* 158v.

»skora upieczona« (*1*): Theż ſkora rżanego chleba vpieczona v ognia iako grzanka/ á potym w oczcie zmaczona á na żołądek przyłożona, ſthanowi wraczanie. *FalZioł* V 83.

»wierzchnia skora« (*1*): *SienLek* 158v *cf* »skora chleba«.

5. *n-pers* (*1*): A Staniſlaw Dobroſzyelſky myſzliwyecz Barthoſcha Svchorzewſkiego y ſkora kthori sluzill v Roliego. Bo ſtych zadni gdi [*ofiara została*] zabitha doma nyebell *LibMal 1543*/72v.

Synonimy: **1.** *kuża*; **b.α.** *futro*, *kożuch*, *łupież*, *runo*, *sierchl*, *sierść*; **β.** *łupież*; **γγ.** *pęcherz*, *pław*; **δδ.** *cimiec*, *ircha*, *lesz*, *zamesz*; **εε.** *pargamin*; **ζζ.** *bokłag*, *łagiew*; **2.** *kora*, *łub*; **3.** *łupina*, *łuszczyna*.

Cf **BIAŁOSKORNIK**, CIĄGNISKORA, **[CZARNOSKORY]**, **ŁUPISKORA**, **[ODRZYSKORA]**, **[SIEDMIOSKORY]**, **SKOROŁUPIEC**, **TWARDOSKOR**, **ZASKORZE**, **[ŻOŁTOSKORY]**

KO

[SKORAĆ *vb impf*

skorać, **skurać**.

o *oraz* a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* wskorać).

inf skorać. ◊ *praes 1 du* skoráwa *ZbylPrzyg* D2.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

1. *Osiągać zamierzony cel*: *KsięgiSądWiej 1569 nr 4598*; Do tego [*grabi z Limozy*] ſię Teodor ſtowárzyſzył: potym ſię mu iął vſkárżáć/ iákową żelżywość ćierpieć muśi/ nie mogąc nic ſkurać przed Andolonem/ ktory mu we wſzyſtkim [...]/ przeſzkadza *HistFort* O5; WArtogłowcze podobno nie ſkorawá z ſobą/ Wolęć ſpełnić/ niżli ſię báwić mową z tobą. *ZbylPRozm* D2.

2. *Zaczynać obowiązywać*, *nabierać mocy prawnej*: Aleć *publicè* [*konstytucja księżowska*] ná Seymie Wálnym/ [...] zgániona/ [...] y do końcá znifzczona ieft: że od tych miaft nigdy fkuráć niemogłá y wieczńie iuż nie może. *Respons* D2.

Formacja współrdzenna: *wskorać*.**]**

KO, AN

[SKORB *sb m*

I sg skorbem.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Choroba spowodowana niedoborem witaminy C, *szkorbut*, *gnilec*, *cynga*:

Wyrażenie: »skorbem szczepany«: fkorbuk inſzégo nic nie ieſt/ iedno táż to cachexia: bo ácz ią tám oni zowią z niemczáyſkiégo fkorbuk/ iákoby boków wypukłych: fkormunt/ gęby roſpádłéy: fkorbem ſzczépánych goleni/ przywodząc Gréckie ſceletirbe/ koſtné álbo golenné łamánié *OczkoPrzymiot* 402.

Cf **[SKORMUNT]**, **[SKORBUK]**, SZKORBUT, SZORBOCH**]**

KO

[SKORBUCZNY *ai*

o *jasne*.

pl G skorbucznych. ◊ *D* skorbucznym.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Zarażony skorbukiem: wieprzaká náleźli/ co ſłodzony w ſobie niémiał [...] przeto że niéktórégo ſye był źiela obiadł. O iáko to ſzczęsliwe źiele/ kiedyby ſye w náſzych polách dla meláncolików/ niewiaſt záźiębłych/ fkorbucznych pokazáło *OczkoPrzymiot* 390, 414.

Cf **[SKORB]**, **[SKORBUK]]**

KO

[SKORBUK *sb m*

skorbuk, **schorbuk**, **szorbuk**.

o *jasne*.

sg N skorbuk. ◊ *D* skorbukowi. ◊ *L* schorbuku. ◊ *pl N* szorbuki.

Sł stp brak, *Cn*: *schorbuk s.v. szkorbut*, *Linde bez cytatu*: *schorbuk s.v. szkorbut*.

Choroba spowodowana niedoborem witaminy C, *szkorbut*, *gnilec*, *cynga*: zá tym Schorbuk we Szweciiéy y kráiách támtychże brzegów/ niemoc trudna á do vléczenia vporna náſtáłá *OczkoPrzymiot* 10; ſtrzeżmy áby dobra byłá dietá. bo [...] mówi Hippocrates/ że w AEnie prze głód/ kiedy ludźie kupy álbo leguminá niezdrowé iadáli/ ná nogi y ná ſtáwy w nich/ chorowáli: á tych czáſów náſzych/ z kąd ſzorbuki po brzegach północnych/ co też ſą członkowi/ á oſobliwie w nogach choroby *OczkoPrzymiot* 605, 402 [*2 r.*], 403.

Wyrażenia: »schorbuk dziąsł«: iáko owo dźiećiam dźięgná/ w vśćiéch kroſty/ álbo po febrách ná vſtách oſypánié álbo poprzſzczenié/ álbo w ſchorbuku dźiąsł y vſt zewſząd zápsowánié/ káżdé mówię z tych plugaſtw/ ból przykry vczynić vmié *OczkoPrzymiot* 181.

»schorbuk ust«: *OczkoPrzymiot* 181 *cf* »schorbuk dziąsł«.

Cf **[SKORB]**, **[SKORMUNT]**, SZKORBUT, SZORBOCH**]**

KO

[SKORC] *cf* **SKORZEC**

[SKORCIĆ (*?*) *vb pf*

impers praet sk(o)rciło się.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Prawdopodobnie: *skłonić się*, *przychylić się do czegoś*:

Fraza: »nie skorciło się do niczego« = *do niczego nie doszło*: Pan kanclerz [...] pamięta, że posłowie zawżdy przedtem nie przychodzili o rzeczy słuszne, sprawiedliwość etc., jedno z prośbami. Czas jest, jedno się nic weń nie dzieje. Nie skorciło się [*lekcja niepewna*] jeszcze do niczego – o tem by mówić, aby jem p[er]swadować, żeby takich rzeczy nie podawali *Diar 1566* 38.**]**

KO

SKORCZYK *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKORECZKA (*9*) *sb f*

-ó- (*1*), -o- (*1*) *Mącz* (*1*:*1*); e *oraz* a *jasne*.

sg N skóreczka (*4*). ◊ *A* skóreczkę (*1*). ◊ *G* skóreczek (*2*). ◊ *A* skóreczki (*1*). ◊ *I* skóreczk(a)mi (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI–XVIII w.*

Dem. od „*skora*” (*8*):

1. *Od znacz.* ‘*zewnętrzna tkanka stanowiąca powłokę ciała ludzi i zwierząt*’ (*2*): Cuticula, diminut⟨ivum⟩ Skórká/ Skóreczká. *Mącz* 75d.

a. [*Ludzi*; *tu*: *napletek*:

Zwrot: »obrzezować skoreczkę«: á obrzezować będźiećie ſkoreczkę członká [*!*] męſkiego [*carnem praeputii vestri*] Aby było znamię przymierza miedzy mną y wámi. *Leop Gen* 17/11 (*Linde*).

Wyrażenie: »skoreczka członka męskiego«: *Leop Gen* 17/11 (*Linde*) *cf Zwrot*.**]**

b. *Zwierząt po ich zabiciu*; *tu*: *cienko wyprawiona skóra*, *pergamin* (*1*): Membranula, dimin⟨utivum⟩ Skoreczká/ Párgáminek. *Mącz* 214d.

2. *Od znacz.* ‘*kora drzew i krzewów*’; *tu jako składnik lekarstwa* (*1*):

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy drzewa (*1*): Theż ieſth dobry Ieſion náprzeciwko cżyrwoney niemoczy/ y naprzeciwko bieguncze inſzey/ gdy vwarzyſz ſkoreczki Ieſionowe wdeſzczowey [*!*] wodzie *FalZioł* I 53b.

3. *Od znacz.* ‘*zewnętrzna powłoka owoców*, *warzyw i nasion*’; *łupinka* (*5*): THo ziele [*dziewięsił*] w leſiech roſcie, mieſiącza ſirpnia kwitnie, korzeń ma iako ſzafran/ wiele ſkorkami odziany, dziewiączią podobno albo więczey, wpoſrodku tich ſkoreczek korzeń iakoby y cebula biały á ſłodki *FalZioł* I 64a.

skoreczka na czym (*1*): Gluma – łuską skouezka [*lege*: skoreczka] na źićię. *Calep* 459a; **[**Nuclei tunica Hentlein am Nuſzkern Skoreczká ná orzechach *ArtNom* F4.**]**

Zwrot: »skoreczkę zdzierać« (*1*): á gdy w receptach naydzieſz piſano o Trłyczy/ maſz rozumieć nie o zielu ale o owoczu/ s ktorego owoczu ſkoreczkę wirzchnią zdzieraią *FalZioł* I 30d.

Wyrażenie: »skoreczka wirzchnia« (*1*): *FalZioł* I 30d *cf Zwrot*.

α. *Lekarstwo lub jego składnik* [*w połączeniu z nazwą rośliny lub przymiotnikiem od tej nazwy*] (*2*): Theż gdy vwarzyſz liſcie weſpołek s ſkoreczkami żorawinowemi w winie á trochę ocztu knim przyczyniwſzy/ boleſć zębową vſmierza *FalZioł* I 85b.

Wyrażenie: »sok z skoreczki« (*1*): ſok [...] ſtych Malin ieſt iákoby ſok s ſkoreczek Citrow/ gorączoſć kthora s kolery pochodzi y theż zbytek ciepłoſci krwie oziąbia *FalZioł* I 120d.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): Crustula – Skoreczka. *Calep* 273a.

Synonimy: **1.** *łupieżyk*; **a.** *obrzezka*, *napletek*; **3.** *łupinka*, *łuszczyna*, *plewka*.

Cf **SKORKA**

KO

SKOREK (*4*) *sb m*

Teksty nie oznaczają ó oraz é (*Cn* o *oraz* e *jasne*).

sg N skorek (*1*). ◊ **[***D* skorkowi.**]** ◊ *A* skorka (*1*). ◊ *pl N* skorki (*1*). ◊ *A* skorki (*1*).

Sł stp brak, *Cn s.v. stonog morski*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *zool. Forficula auricularia L.*; *skorek pospolity*, *owad z rodziny skorkowatych* (*Forficulidae*) *z rzędu skorków* (*Dermaptera*) (*4*): Też ſok ruciany z oliwą zmieſzany átrochę [*!*] przyſmażony/ chrobaki ſkorki zabija w vſzoch. *FalZioł* I 118d, ‡2f, I 110c;

[Takież też czyni [*sok z liści brzoskwiniowych*] tym chrobakom/ ktore bywáią w vſzoch/ zową ie ſkorki/ zábija ie y wyrzuca wen *SienHerb* 135a (*Linde*)**]**.

Szeregi: »skorek albo świerczek« (*1*): Też kto by miał chrobaka w vchu ſkorka albo ſwierczka/ thedy ok [*lege*: sok] włoſkiego Kopru z miodem zmieſzawſzy/ ciepło wpuſzczay na nocz w vcho: zdechnie chrobak. *FalZioł* I 52b.

2. [*zool. Scolopendra terrestris*:

Zestawienie: »skorek ziemny« [*szyk zmienny*]: Skorek Morſki kxtałtem źiemnemu Skorkowi bárzo podobien tylko iż więtſzy *SienHerb* 321b (*Linde*), E2#v, L3#.

3. *zool. Scolopendra marina a. Scorpio marinus*; *scolopendra Cn*:

Zestawienie: »skorek morski«: Skorek Morski. Meer noſsel. Scorpio marinus et Scolope^{n}dra marina. Szkorp Morski Wáſſer Skorpion. *SienHerb* 321b (*Linde*), E2#v, L3#.**]**

Synonim: **1.** *świerczek*.

KO

SKORKA (*123*) *sb f*

skorka (*123*), **[skurka]**.

o *pochylone*, a *jasne*.

sg N skórka (*21*). ◊ *G* skórki (*12*). ◊ *A* skórkę (*23*). ◊ *I* Skórką (*1*). ◊ *L* skórce (*1*). ◊ *pl N* skórki (*15*). *G* skórek (*25*). ◊ *A* skórki (*11*). ◊ *I* skórkami (*12*); -ami (*2*) *GliczKsiąż*, *BielKron*, -(a)mi (*10*). ◊ *L* skórkach (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI–XVIII w.*

Dem. od „skora” (*123*):

1. *Od znacz.* ‘*zewnętrzna tkanka stanowiąca powłokę ciała ludzi i zwierząt*’; *pellicula Mącz*, *Calep*, *Cn*; *cuticula Calep*, *Cn*; *coriolum BartBydg*; *membrana Calep* (*49*): *BartBydg* 36b; *Mącz* 286d; Pellicula, Parva pellis – Skorka. *Calep* 770a, 281b; **[**Scorka cuticula, parva cutis *ReuchlinBartBydg* i4, h5v**]**.

Wyrażenie: »skorka na ciele« (*1*): Membrana, Pellis exterior quae membra tegit, et generaliter pro quavis tenuiori pellicula accipitur – Skorka nacziele. *Calep* 650b.

a. *Ludzi*; *cuticula Mącz* (*9*): Aż gdy oni [= *otrocy*, *tj. młodzi mężczyźni*] ku latam przychodzą, tuż [*tj. na brodzie*] więc włoſi roſtą mięſſze y gęſtſze, á to wſzitko czyni doſtatek ciepła przyrodzonego w otrokach ktore podnoſi wzgorę wilgoty takowe, y poſtanawia ie na mieſtczach gdzie ieſt ſkorka naſubtelnieyſza. *GlabGad* O5; *Mącz* 75d.

Przen: *Powierzchowność*, *wygląd* (*1*):

G sb w funkcji orzecznika: »[*jakiej*] skorki« (*1*): Tákżeć ten zacny Hrábiá/ náſz Stáchniczek z gorki/ Rádzęć nie lekce go waż/ choć ſubtylney ſkorki. *RejZwierz* 69v.

α. *Zasuszona lub zabliźniona powierzchnia rany*, *blizna* (*1*):

Wyrażenie: »na ranie skorka« (*1*): Cicatriſans. Ieſt lekarzſtwo ktore wyſuſza ranę/ y też ktore czyni na ranie ſkorkę *FalZioł* V 100v.

β. [*Powłoka organów wewnętrznych*, *też powięź*:

skorka z czego: skorka zzolczy bilis i⟨d est⟩ fellis et ire sedes vel ex fellis commotione procedens amaricatio *ReuchlinBartBydg* e.

Wyrażenia: »bolączka na skorce mozgowej« = *choroba psychiczna*: Táki plaſtrzyk nawięcéy pomaga/ gdy człowiek vſtáwicznie mży: tákiéż gdy ma bolączkę ná ſkorce mozgowéy/ zową *Phrenetidim*, álbo odſtąpienié od rozumu zową. *UrzędowHerb* 284b.

»skorka mozgowa«: Wino też ktore ma przykrą á brzydką wonią to ieſt nagorſze/ gdyż ono ćięſzkośćią ſwey woniey mozgowi bárzo ſzkodźi/ ſmyſły duſzne záraża/ planę y ſkorkę mozgową obraża bárzo *Cresc 1571* 370. *Cf* »bolączka na skorce mozgowej«.

»w nosie skorka wonności« = *błona śluzowa nosa*: Ieſt też niektore wino bárzo wonne/ ktore ſwą wonnośćią oſtrą á ſubtelną rychło przenika w nośie ſkorkę wonności áż do mozgu. *Cresc 1571* 370.

Szereg: »plana i skorka«: *Cresc 1571* 370 *cf* »skorka mozgowa«.**]**

γ. *Napletek* (*3*):

Zwrot: »obrzezać (*a.* **[**obrzezować**]**) skorkę ([*czyją*])« (*1*): Seforá żoná Moiżeſzowá nátychmiaſth pochwyćiłá oſtrą opokę/ y obrzezáłá ſkorkę Syná ſwego [*Vulg Ex* 4/25]. *KrowObr* 224; **[***Leop 1577 Gen* 17/11 (*Linde*)**]**.

Wyrażenia: »skorka na męskim członku, **[**członka tajemnego**]**:« (*1*): Praeputium, Pellis quae glandem [...] tegit – Skorkanameſkim [*!*] członku. *Calep* 838a; **[**Niechay będzie obrzezan z was káżdy mężczyzná: á obrzezować będźiećie ſkorkę członká táiemnego [*circumcidetis carnem praeputii*]: áby było ná známię przymierza miedzy mną y wámi. *Leop 1577 Gen* 17/11 (*Linde*)**]**.

»wirzch skorki«: vyrssch skorky preputium d⟨icitu⟩r anterior pars pellis priapi, que preputatur et prescinditur Iudeis *ReuchlinBartBydg* B2v.**]**

Szereg: »nieobrzezka to jest skorka« (*1*): Y obrzezować będźiećie ćiáło nieobrzeſki wáſzey (*marg*) Nie obrzeſki/ to ieſt ſkorki ktora okrywa członek mężczyńſki. [...] (–) *BibRadz Gen* 17/11.

δ. *Błona pokrywająca oko*, *też choroba tej błony* (*skrzydlik*) (*2*):

Wyrażenie: »skorka w oku (*a.* w oczu)« (*2*): Rhagoides, Nieyáka skórká w oku około źrzeniece [*!*] zwierzchu. *Mącz* 354d, 329a.

Szereg: »łupież albo skorka« (*1*): Pterygium, Nieyáka bolączká páznokći [...]/ Też nieyáki łupież álbo skórká w oczu wzrokowi przeſzkadzáyąc. *Mącz* 329a.

b. *Zwierząt* (*czasem futro*) (*35*):

skorka na czym (*1*): Dáley płynąc/ nádeſzliſmy rybitwy w łodźiach łowiąc ryby/ rybę iednę ktora ma ná głowie ſkorkę iáko mieſzek *BielKron* 442v.

Wyrażenie: »skorka kosmata« (*1*): Zwirzątko też záſię nie ma iedno kęs ſkorki koſmátey/ ktorą ſie y źimie odziewa/ y lecie chłodzi *RejZwierc* 156.

W przen (*2*): A iákiżby to był żywot náſz [*bez cnoty*]? á iákażby to byłá nadzyeiá náſzá? iużby to był żywot práwy zaięczy/ y bárzo krotki/ y bárzo nędzny: á po ſmierći iuż áni ſkorká/ áni żadna rzecz náſzá w niweczby ſie iuż nikomu nie przygodziłá. *RejPos* 221v.

Zwrot: »skorki stradać« (*1*): [*lew do kota*:] Alie bi mie nie ta krata Poznal bi wnet literata Bo bich czie wnet tak przegadal Bodai biſz tey ſkorki nieſtradal Zapomnial bis miſſi lowicz *RejRozm* 395.

α. *Używana po ich zabiciu* (*głównie jako odzież*, *okrycie lub nakrycie*) (*28*): wezmi wodki rucianey [...], piołynkowey/ miętczaney [...]/ tatarzkiego ziela cżterzy łoty/ ſkorkę ktora ieſt poſrod pępka kokoſzego gdy gi rozkroiſz, tey wezmi dwa łoty *FalZioł* II 17b.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*w tym*: *skorka+ai* (), *ai+skorka* ()] (*6*): A iżby piękne długie włoſy roſły: Weźmi chlebá ięczmiennego/ á dobrze ij oſol. á obwináwſzy ij w ſkorkę iágnięcą/ álbo koźlęcą/ włożże go w nowy gárniec *SienLek* 47, 180; Poydzieſli do Rymárzá/ drogie Vzdy/ Torki/ Dzeſięć [*!*] złotych wyrobi/ z iedney Krowiey ſkorki. *BielSat* Cv [*idem BielRozm*]; [*pierwsi chrześcijanie* (*Vulg Hebr* 11/37)] tułáli ſię w owczych y kożich ſkorkách/ vbodzy/ vćiſnieni vtrapieni/ ktorych ten obłudny świát nigdy nie był godźien. *ReszPrz* 25; *ReszList* 150; *BielRozm* 17.

W połączeniu szeregowym (*1*): Kráiná tá [*tj. Wiatka*] ieſt/ mokra/ błotna/ nierodna/ y wſzytkich Lotrow przechowánie/ tylko ma Ryby/ miod/ á ſkorki źwierzęcże *BielKron* 434.

W charakterystycznych połączeniach: *skorka jagnięca*, *koźlęca* (*a. kozia*) (*3*), *krowia* (*2*), *owcza*, *zajęcza*.

[*W przeciwstawieniu*: »skurki ... kopieniaki«: Was oćiec moy Filip/ [...] z gor oſtrych ná rowniny ſpráwione záprowádźił/ zá ſkurki pięknemi kopieniaki przyodźiał *BusLic* 47v.**]**

Zwroty: **[**»chodzić w skurkach«: Was oćiec moy Filip/ błąkaiące ſię tułaki/ ná wſzytko vbogie/ drugie też páſtuchy/ chodzące w ſkurkách/ [...] w obronę y wiárę ſwą przyiął *BusLic* 47v.**]**

»odziać skorkami; odzienie, **[**szaty**]** z skorek« = *tunica pellicea* (*1*;*1*): ktory dzyecyom ſwym Adámowi y Ewye [...]/ nye ſpráwił bárwy żadney koſztowney álbo odzyenya drogyego/ ále yedno nágosć ich przykrył á odzyał ſkorkámi. *GliczKsiąż* E8; *KuczbKat* 375; **[***Leop Gen* 3/21; Vczynił też PAN Bóg Adámowi y żenie iego ſzáty z ſkórek y przyoblókł ie *WujBib Gen* 3/21 [*przekład tego samego tekstu*: *KuczbKat*, *Leop*]**]**.

Wyrażenia: »skorki na kożuchy« (*1*): Kazał ſie chłopcu [*Lamech Kaimowi*] wieść w pole wzyąwſzy ſtrzelbę iáką ná ten cżás mieli áby żwirzę zábił/ nie dla iedzenia [...]/ ále dla ſkorek ná kożuchy *BielKron* 3v.

[»skorka litewska«: 1/2 tuzina wkowek białych i 1/2 tuzina czarnych, 2 skórce litewskie, czerwone *InwMieszcz 1568 nr 143*.**]**

»surowa skorka« (*1*): Dobrze theż thych żwierząth [*tj. lisów i tchórzy*] ſurowéy ſkorki ſztuczkę kogutowi przywięząć/ nie będą thy żwierzętá przyſtępować/ gdy to poczuią. *SienLek* 192.

»skorka świeża« (*1*): gdyſye kóń oſádni/ [...] w onę dźiurę w podkład wetkay ſkorkę świéżą záięczą/ áby ná ſádnie śćiérwiſkiem/ á nie śierćią leżáłá *SienLek* 180.

»skorka zwierząt (*a.* żwierzęca)« [*szyk 2:1*] (*3*): Murománi ludźie ſą iáko dźiczy/ tylko ſie ſkorkámi żwierzęczymi żywią á rybámi/ á w leſiech mieſzkáią. *BielKron* 430v, 434; *SienLek* 192.

Szereg: »gunia, skorka« (*1*): ktorzy [*pierwsi chrześcijanie*] niewinnymi będąc ćierpieli/ y niewymowne ná ſobie odnoſili krzywdy [...]/ ſieczono ie/ kuſzono ie/ śćinano ie/ obchodźili w guniách/ w kozlęcych ſkorkách/ w niedoſtátku/ w vćiſku/ w fraſunku *ReszList* 150.

»żwierz, skorki« (*1*): Mordwá w kráinie miedzy wſchodem ſłońcá á południem miedzy láſy lud prácowity/ orzą/ ſieią iáko Ruś/ z żwierza/ s ſkorek/ żywność máią *BielKron* 430v.

W przen (*1*):

Szereg: »wełna abo skorka« (*1*): wſzák cie Pan wielekroć vpomina/ iáko maſz poznáć [...] głos tákiego omylnego poſłá od niego/ á naiemniká od ſwiátá thego/ ktory vcieka á nic niedba o ty owieczki iego/ by ie też tuſz miał pożrzeć on ſrogi Wilk piekielny przed oczymá iego/ kiloby ſie iemu wełná ábo ſkorká doſtáłá. *RejPos* 241.

[*Przen*:

Wyrażenie: »skorki martwe«: A ná tem cżás rzeczą ſię iego [*Marcina Śmigleckiego*] niebáwiąc [...] tem trochę z iego forbotow/ to ieſt z Przedmowy y z kwiatkow zebrał [...]. A iż te iego forboty y przydátki ſą kroſtáwe/ przetoć znich łupieże y ſkorki martwe vkázuię. *ŚmiglŁup* A2v.

Szereg: łupieże i skorki«: *ŚmiglŁup* A2v *cf* »skorki martwe«.**]**

αα. *Lekarstwo lub jego składnik* (*2*):

Zwrot: »[*z czego*] skorkę ususzyć« (*1*): Gdy komu káſzel/ á w pierśiách ćięſzko/ z kurzego pępká ſkorkę vſuſz/ á ſtárſzy ią ná proch w czym cheſz wypiy *SienLek* 84v.

Wyrażenie: »skorka świeża« [*w połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia*] (*1*): Sol morzſka gdy będzie poſypana na ſkorkę ſwieżą baranią twardoſć ſleziony rozpądza. *FalZioł* III 38d.

ββ. *Dań lub środek płatniczy*, *grzywna* (*7*):

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*w tym*: *skorka+ai* (), *ai+skorka* ()] (*4*): Ten Krol [*Wacław*] Cżeſkie groſze do Polſki napierwey przynioſł/ á przed tym ſrebro ſmálcowáne bráno y ſkorki Wiewiorcże miáſtho pieniędzy/ ktoremi ſwe potrzeby oprawowáli. *BielKron* 368v, 427, 451v; *SarnStat* 560.

W połączeniu szeregowym (*1*): [*Nigryci*] Nośili też ſkorki kotcże/ Káſtoreum álbo Muſzkat/ y ine rzeczy *BielKron* 451v.

W charakterystycznych połączeniach: *skorka kotcza*, *lisia*, *wiewiorcza* (*2*).

Zwrot: »[*komu*] dawać skorkę; [*kogo*] darować skorkami« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): Kuny y inne ſkorki Kſięndzu wielkiemu dáią [*mieszkańcy Permu*] zá Trybut. *BielKron* 434, 436v; *MiechGlab* 18.

Wyrażenia: »drogie skorki« (*1*): kxiążę Boleſław Pudicus [...]: wdzięcżnie gi [*posła papieskiego*] przziął y darował znamienicie drogimi ſkorkami [*pluribus pellibus subtilibus provisi*] *MiechGlab* 18.

»niekosztowna skorka« (*1*): A gdy ſie tu z Ruſią [*Litwini*] pomieſzáli/ muſieli Ruśi vgádzáć y Dáni dáwáć/ ále niekoſztowną ledá ſkorkę álbo Kobiałkę/ áby ſie iedno poddánymi być wyznawáli. *BielKron* 436v.

Szeregi: »skorka albo kobiałka« (*1*): *BielKron* 436v *cf* »niekosztowna skorka«.

»wierdunki albo skorki« (*1*): TAkże kto nágáni ſkazánie Podſędkowo/ nie ma bydź ſłuchan/ áż mu piérwéy náznáczy trzy wierdunki/ álbo ſkórki [*fertones vel pelles JanStat* 650] liśie: które temu Podſędkowi máią ſie doſtáć: ieſli dowiedźie/ że ſpráwiedliwie ſkazał. *SarnStat* 560.

γγ. *Miękko wyprawiona skóra*, *zamsz*, *ircha* (*2*): Zamſz przedáią ſkopowy coſmy leſzem zwáli/ Zá trzy groſze tákową ſkorkę pierwey brali. *BielSat* B4 [*idem*] *BielRozm* 14.

δδ. *Naczynie*, *pojemnik wykonany ze skóry* [*w połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia*] (*1*): [*Wołosi*] Stráwę ná łęku przed ſobą noſzą/ to ieſt/ Bryndżę w Koźiey ſkorce z białym chlebem *BielSpr* 69.

εε. *Krążek wycięty ze skóry imitujący pieniądz* (*1*): ZAcy dwá w mecherzynę ſkorek náſypáli/ Rzkomo iako połgroſzkow/ co z nich nádziáłáli. *RejFig* Cc7.

β. *Powłoka organów wewnętrznych* (*3*): Zołć iego [*niedźwiedzia*] ciepła ieſt á ſucha, na wielką niemoc pomaga, ale ią trzeba ſpłem [*!*] zſkorki od wąthroby odeymować/ á także ſuſzyć. *FalZioł* IV 13c; *SienLek* 130v.

Wyrażenia: »obrażenie skorki« (*1*): Abowiem/ áni w bydle/ áni w żwierzu/ áni wżadney rzeczy żywey ſye tho okázáć niemoże/ áby krew miáłá być/ w otworze iákim ćieleſnym: oprocz obráženia wnętrzney ſkorki/ zá kthorą ſye krew w mięśie chowa *SienLek* 89v.

»wnętrzna skorka« (*1*): *SienLek* 89v *cf* »obrażenie skorki«.

2. *Od znacz.* ‘*kora drzew i krzewów*’; *corticula Mącz* (*45*): Corticula diminut⟨ivum⟩ Skórká. *Mącz* 66c.

skorka na czym (*1*): Philyra, vel Philura, Latine, Tilia, Lipa. Secundum quosdam Cieńka skórká ná lipie miedzi drzewnem á miedzi skórą zwierſchnią. *Mącz* 298a.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy rośliny [*w tym*: *skorka+ai* (), *ai+skorka* ()] (*2*): *FalZioł* I 33a; Iakoż to cżynią mądrzy farbierze gdy chczą aby ſukno albo płotno iaką kraſę lepiey w ſię przyięło, tedy ie ocztem polewaią albo onę kraſę warzą z nie iaką cirpką rzeczą, iako cżarną warzą z dębowymi albo z iakimikolwiek inſzywi [*!*] ſkorkami, albo też w ſamym occie *GlabGad* I6.

W charakterystycznych połączeniach: *skorka dębowa*, *konopna*.

a. *Lekarstwo lub jego składnik* (*41*): gdyby proſięciu była dána woda w kthorey by były warzone ti ſkorki [*jesionowe*] przez kielko dni/ á kiedy zabijeſz ono proſię/ tedi náydzieſz wnim barzo małą ſledzionę dlá piciá they wody *FalZioł* I 53b, I 85b, V 118v; Ale iżbyś wżdy wiedźiał/ iáko ſye ſkrobánim téy ſkorki [*bzowej*] rzędźić maſz/ Tedy tho wiedz/ iż [...] *SienLek* 157v.

skorka czego (*7*): Albo w ocie warz ſpodnią ſkorkę rozg bzowych/ á ono ná chuſtę rozmázuiąc/ ná czeluść [*w zębie*] przykłáday. *SienLek* 78. *Cf W połączeniu z nazwą rośliny*, »skorka drzewka«.

skorka z czego (*5*): Naprzod wezmi Terpentiny cżtytży łoty, miodu poł łota, ſkorek z kadzidła, ſzafranu połtora. 5. tego, oleyku rożanego poł tego. 5. woſku czo potrzeba. A vcżyń maſć. *FalZioł* V 100; Albo ſkray drobno ſkorkę z ſoſnki/ á w wodźie ią warz *SienLek* 104, 99. *Cf Zwroty*.

W połączeniu z nazwą rośliny lub przymiotnikiem od tej nazwy [*w tym*: *skorka+ai* (), *ai+skorka* () +G sb] (*25*): Wezmi ſoku złotogłowowego/ ſkorek bzowech, chlebdu albo ſkorek iego/ każdego po ſiedmi łothoch naſienia opichowego/ naſienia ſparagowego/ korzenia bruſci/ każdego ſnich rowno po dwie dragmie *FalZioł* I 16a; Też rany goij ſkorka ieſionu młodego á ſwieżego ſtłukſzy ie cżiſcie/ á przyłoż na ranę cięthą. *FalZioł* I 53d; Gdy ſkorek z

Latoroſli winnych nakraieſz drobno á daſz z winem wypić/ kamień łamie w miechierzn [*!*] *FalZioł* I 156a; Korzenie/ ſkorki/ liſcie Owocz/ y kwiatki kaparowe/ wchodzą w lekarzſkie rzeczy. *FalZioł* III 13d, +5d, I 53d [*2 r.*], c [*2 r.*], 108d, 118b (*23*); Spodnią ſkorkę bzową vwierćiawſzy miáłko/ roſtworz mlékiem krowim *SienLek* 157v, 101v.

W połączeniach szeregowych (*7*): Mocz liſcia y ſkorek y owoczu wirzbowego ieſt cierpnięcza *FalZioł* I 134a; Tedy mirra z białem kadzidłem/ albo z ſkorkami kadzidłowemi/ á z gallaſem na proch miałki ſtarta/ á z przeſnym miodem thy prochy zmieſzay, A thym ony ranki pomazuy *FalZioł* V 39v, I 16a [*2 r.*], 134c, III 13d, V 100.

W charakterystycznych połączeniach: *skorkę skrajać*, *uwiercieć*, (*u*)*warzyć* (*3*), *zskrobać*; *skrobanie skorki*; *skorka chebdu*, *jesionu*, *latorośli winnej*; *skorka bagniskowa* (*3*), *bzowa* (*2*), *dębowa*, *jaworowa*, *jesionowa* (*3*), *kadzidłowa*, *kaparowa* (*4*), *winna* (*4*), *wi*(*e*)*rzbowa* (*3*).

Zwroty: »zjąć [*z czego*] skorkę« (*1*): Naprzod wezmi koſtywału á zeymi z niego ſkorkę y drżeń z niego wyymi/ miekł ſtłucz á zmieſzay z wodą *FalZioł* V 115v.

»odrzeć skorkę [*z czego*]« (*1*): Wezmi kielko zioł cżyrwonych, Iako ieſth marzana/ bukwicza/ vpłocż dobrze/ á vpłokawſzy: odrzy ſkorkę wierzchnią z marzany *FalZioł* V 113.

Wyrażenia: »skorka drzewka (*a.* drzewa)« (*4*): Abowiem ſkorki tego drzewka [*tj. żurawiny*] maią włoſnoſć roſpądzaiączą y też tráwiączą y cżiſciączą. *FalZioł* I 85b; Wino w ktorem będą warzone ſkorki tego drzewka [*tj. topoli*]/ ieſth dobre naprzeciwko denney boleſci ytheż ktho vryny niemoże zathrzymać. *FalZioł* I 104b, I 85b, 108d.

»popioł z skorek« (*3*): Popioł s ſkorek wirzbowych wyſuſza wſzelkie wilkhoſci złe *FalZioł* I 134c, I 53c, 108d.

»proch z skorek, skorek; skorki stłuczone na proch« (*2*:*1*;*1*): Też ſkorki tego drzewa [*tj. jaworu*] ſtłuczone na proch á w winie przywarzone/ iád wſzelki pſuią *FalZioł* I 108d; Ieſt proch vżyteczny z ſkorek Kaparowych weſpołek z prochem, Bagniſkowych ſkorek á z czukrem/ zmieſzawſzy ty rzeczy: pożyway gich. *FalZioł* III 14a, I 53c.

»sok z skorek« (*1*): Sok sſkorek te^go^ drzewka [*tj. żurawiny*] vyciſniony albo wino w ktorimby były warzone thy ſkorki/ chrobáki vmárżá w żiwocie y precż ie wypądzá. *FalZioł* I 85b.

»spodnia skorka« (*3*): theż ſpodnią ſkorkę z gáłąſki bzowey vwierćiawſzy day ćiepło wypić *SienLek* 99, 78, 157v.

»skorka śrzednia« (*1*): wtákiey kąpieli myćie biegunkę záſtánowi/ á owſzem gdy ſye nápiie po kąpieli wody dżdżowey/ w ktorey dębowa ſkorká śrzednia wrzáłá. *SienLek* 101v.

»skorka wierzchnia« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *FalZioł* V 113; weźmi korzenia z Wilczego grochu [...]/ zſkrobże wierzchnią ſkorkę s niego/ á miáłko ią ſtłucz ná proch *SienLek* 107.

3. *Od znacz.* ‘*zewnętrzna powłoka owoców*, *warzyw i nasion*’; *łupinka* (*21*): Mozeż też wagy przyſporzyć Do pieprzu kamikow wlozyć. A krokoſu do ſafranu Czyſczyeć ſię to zeydzie panu. Wezynamon ſkorek warzonych Czukrem troche przyſłodzonych. *RejKup* e2v.

skorka czego (*1*): Skorki khorzenia pokrzykowego ſą zimne y wyſuſzaiącze. *FalZioł* 87a.

skorka na czym (*1*): *Mącz* 242b *cf* »łuszczyna albo skorka«.

Zwrot: »odebrać [= *obrać*] z skorki« (*1*): Ale kto chcze cżoſnku pożywać Takowem obycżaiem cżoſnek przyprawuy/ odbierz każdą głowę z namnieyſzey ſkorki/ kładz go do wody wrzączey/ aże gorzkoſć y ſurowoſć z ſiebie wypuſci. *FalZioł* IV 45d.

Wyrażenia: »miękka skorka« (*1*): Apinae, Orzech wielmi miękką máyąc ſzczeſzuyę/ álbo/ skorkę. *Mącz* 12b.

»skorkami odziany« (*1*): THo ziele [*tj. dziewięsił*] w leſiech roſcie, mieſiącza ſirpnia kwitnie, korzeń má iako ſzafrán/ wiele ſkorkami odziany, dziewiączią podobno albo więczey, wpoſrodku tich ſkoreczek korzeń iakoby y cebula biały á ſłodki *FalZioł* I 64a.

Szeregi: »skorka, łupina« (*1*): Dissepimentum, Skórká/ Lupynká która we włoskim orzechu miedzi ądrkyem yeſt. *Mącz* 90d.

»łuszczyna albo skorka« (*1*): Nauci, putamen nucis sive membranula quae in nucis iuglandis medio est, Luſzczyna orzechá álbo skórká ná ądrku orzechowym *Mącz* 242b.

»szczeszuja albo skorka« (*1*): *Mącz* 12b *cf* »miękka skorka«.

a. *Lekarstwo lub jego składnik* (*14*):

skorka od czego (*1*): Wezmi ſkorki od iabłka Citrinowego/ á onę miey w vſciech żuiącz *FalZioł* V 73.

skorka z czego (*4*): Też gdy ſkorkę s korzenia pokrzykowego włożyſz a ſtolecz, czyni ſpanie to ieſt wziąwſzy cżopek kthory w praw tam w ſtholecz na nocz. *FalZioł* I 87b, V 43v, 62; Náśienie Rzeżuſzne y bábczáne ná ſkorupie vpráżyć á dáć thákiemu z czymkolwiek ieść/ komu biegunká ſtánąć niechce. Albo ſkorek z młodych włoſkich orzechow/ z czym może pożyć/ záſtánowi ſye. *SienLek* 101.

W połączeniu z nazwą rośliny lub przymiotnikiem od tej nazwy [*w tym*: *skorka+ai* (), *ai+skorka* ()+G sb] (*7*): Też gdy vwarzyſz Zorawiny ſkorki z liſciem/ przyłożywſzy knim liſcia winnego á kielko fig, warzże to w deſzcżowey wodzie á tym ſobie głowę mijay/ chczeſzli cżarne włoſi mieć. *FalZioł* I 85c; Też piołynkowe wino z ſkorkami Citrinowemi/ broni złey woniey z vſt/ ktora przychodzi z zagniłoſci będących w żołądku. *FalZioł* V 81, I 1d, 40a, 80a, III 20c, V 73.

W połączeniach szeregowych (*2*): Też vwárz Modunkę s ſkorkami Citrinowemi/ á ſtrochą Cinamonu/ á tego ſie napijáy oczukrowáwſzy/ ábowiem ſercze poſilá/ y ſmętek odálá. *FalZioł* I 80a, V 43v.

W charakterystycznych połączeniach: *skorki* (*u*)*warzyć* (*2*); *uwarzyć z skorkami*; *skorka cytrynatu*, *granatu*, *żorawiny*; *skorka baniowa*, *cytrynowa* (*3*).

Zwroty: »z skorek obłupować« (*1*): Theż ty naſieniá [*ogórka*] ſą dobre naprzeciwko zatkaniu wątroby y ſledziony, nyrek/ miecherza. ynaprzeciwko wrzedzieniczám ktore ſie cżinią wpierſiach/ ale ie trzeba zwirzchnich ſkorek obłupować á poti^m^ máſz ie zetrzeć/ á potym wtyzannie warzić *FalZioł* I 31d.

»skorki zjąć« (*1*): Też iagody tego zielá [*trłyczowego*] pietnáſcie wliczbie/ ſkorki ſnich z iąwſzy, á zmieſzáwſzy ſnimi trochę aloepatici á maſtiki theż trochę [...]/ wezmiż ie na nocz chceſzli aby ſciebie wypędziły flegmę s kholerą *FalZioł* I 31b.

Wyrażenia: »popioł z skorek« (*1*): Cżynią też popioł s ſkorek baniowych/ ktori proch goij rany na cżłonku taiemnym męſkim. *FalZioł* I 40a.

»wirzchnie skorki« (*1*): *FalZioł* I 31d *cf* »z skorek obłupować«.

4. *Od znacz.* ‘*zewnętrzna twardsza warstwa pieczywa*’ (*1*):

Wyrażenie: »skorka chlebowa« (*1*): Hecta, pustula panis cocti et capitur pro re minimi precii, Skórká chlebowa. *Mącz* 153d.

5. *Powłoka*, *najczęściej stwardniała*; *skorupka* (*5*): IEden ſie ná potrzebie iákoś s świnią zwádził/ Y iákoby ſie pomśćić drugiego ſie rádził. Ten rzekł/ pátrz gdy gdzie gowno kęs przyſkorupieie [...]. Wyſarkniſz rzadkie treſtką że ſkorká zoſtánie *RejFig* Bb; *SienLek* 184v.

W przeciwstawieniu: »skorka ... skorupa« (*1*): Cżemu ptaſze iaycza twardą maią ſkorupę, á ribie tilko ſkorkę miękką. *GlabGad* H6v.

Zwrot: »skorkę wyłupić« (*1*): vwarz w oćie ſkórkę wyłupiwſzy z iáiá/ ná tęż ſkorkę téy máśći rozmaż/ á ná pryſzcz końſki przykłáday *SienLek* 184v.

Wyrażenie: »skorka miękka« (*1*): *GlabGad* H6v *cf W przeciwstawieniu*.

Szereg: »skorka, brzeg« (*1*): Crusta, [...] id excrementum, quod [...] super alicuius rei superficie nascitur – Skorka, brzęg [*!*] *Calep* 273a.

6. *Obierka*, *resztka*, *odpad stołowy* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Analecta, Purgamenta coenarum, et Quisquiliae ciborum, Odrobiny/ Skórki/ też kość/ albo

Rybie ośći/ które álbo ná obruſie zoſtawáyą/ álbo/ pod ſtół pádáyą. *Mącz* 8d.

7. *n-pers* (*1*): Item powyada yſch kord kthori Thomkovy kuſſnyerczikovi v kleczewczika robyaczemv vkradl Laſſek, ſſkorka rzeznyczy przepili v Thomkowey za ſzwyenthym woyczіechem *LibMal 1548*/139v.

Synonimy: **1.** *łupież*, *łupieżyk*; **a.γ.** *napletek*, *nieobrzezka*; **b.α.** *gunia*, *siermięga*; **ββ.** *wierdunk*; **3.** *łupinka*, *łuszczyna*; **5.** *brzeg*.

Cf **SKORECZKA**

KO

SKORŁUPA *cf* **SKORUPA**

[SKORMUNT *sb m*

N sg skormunt.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Choroba spowodowana niedoborem witaminy C, *szkorbut*, *gnilec*, *cynga*: *OczkoPrzymiot* 402 *cf* SKORB.

Cf **[SKORB]**, **[SKORBUK]]**

KO

SKORNIA (*33*) *sb f*

skornia (*21*), **skorznia** (*9*), **szkornia** (*3*); skorznia *BartBydg* (*2*), *Mącz* (*6*); szkornia *Mymer*[1]; skornia : skorznia *LibMal* (*6*:*1*); skornia : szkornia *Calep* (*1*:*2*).

o *jasne*, a *pochylone*.

sg N skorniå (*6*). ◊ **[***I* skornią.**]** ◊ *pl N* skornie (*6*). ◊ *G* skorni (*3*), **[**skorzen**]**. ◊ *D* skorniam (*1*). ◊ *A* skornie (*13*); -e (*6*), **[**-é**]**, -(e) (*7*). ◊ **[***I* skorniami.**]** ◊ *L* skorniach (*4*); -åch (*1*), **[**-ach**]**, -(a)ch (*3*).

Sł stp: *skorznia*, *skornie*, *skorznie*, *Cn*: *skornie*, *Linde XVI – XVIII w.*: *skornia*, *skorzeń*; *poza tym XVI w.*: *szkornie*.

1. *Rodzaj obuwia ze skóry*, *najczęściej wysokiego z cholewami*, *zakrywającego łydkę* (*zwykle w pl*); *ocrea Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *caliga*, *solea Mącz*; *culponeus BartBydg*; *sandalium PolAnt*; *pero Cn* (*33*): Ocrea, eyn ſtiffel Skornya *Murm* 155; *Mymer*[1] [31[2]]; *BartBydg* 100b, 112; Item powiedzial yſz franczek zmazoſch pacholek mlodi wiſſoki. Byalokurowathi ma glowę kądzierzawa czapką fornalſka zielona, a ſzvknya ſwyathlomodra wſkornyach czarnych. *LibMal 1544*/81; Item zeznal yſch pawlowy Gyeczyowy vkradl skornye kthore ſam zdarl *LibMal 1550*/152v, *1547*/137, *1551*/162 KAligułá cżwarty Ceſarz Rzymſki/ wezwány Káligułá od vbránia woiennego/ álbo też iż nośił perły v ſkorni. *BielKron* 141; Więc chłop ktemu plugáwy ſłoninámi ſmierdzi/ Ciągnąc ſkornie do páſá ledwe iż nie pierdzi. *RejZwierc* 241v; *PudłFr* 77; Gallicae – Szkornie ktorich na dęſzcz poziwáją. [...] Genus calceamenti, quo utuntur Galli pluvioso tempore. *Calep* 446b, 722b; **[**skorznya vel Curdvan culponeus *ReuchlinBartBydg* i3; Skorznya vel Curp pero *ReuchlinBartBydg* z5v, x4v; *LustrPom* 154; *InwMieszcz 1569 nr 154*; usziÿe skornie dobre [...] szithe dwaraznym stichem *MetrKor 1582* 129/226; *ArtNom* L4; ſkorznie/ Ocrea. *Volck* Zzz2**]**.

[*skornia czyja*: i rzekł Angiół donie[go]/ Opaſzśię/ i podwiąſz ſzkornié twoie *MurzNT Act* 12/8.**]**

W połączeniach szeregowych (*2*): *MetrKor* 26/62; Gdym was poſyłał bes ſumek/ y kálety/ y ſkorni: izali wam cżego niedoſtawáło [*Luc* 22/35]? *CzechRozm* 236.

Zwroty: »w skorniach chodzić« [*szyk zmienny*] (*2*): *LibMal 1543*/75; Abowiém ná Sląſku [...] Z kábatów nigdy ſye nie zwłóczą. W ſzkorniách wſzyſtko chodzą/ bo wſzytko o Stáwiéch á o Wodźie myſlą. *Strum* P3v.

[»skornie nosić«: i był ten obyczaj w tych ziemiach [*tj. w cesarstwie bułgarskim*], iż żadny człowiek krom Cesarza, krola i książąt czerwonych skorzen nie nosieł *PamJancz* 37.**]**

»obu(**[**wa**]**)ć się, obuty w skorznie« [*szyk zmienny*] (*1*:*2*): Caligatus, Obuty w nogawice/ albo w skorznie. *Mącz* 31d; Był ieden Ziemiáninek [...] ten do miáſtá ná káżdy targ chodźił w kurpiách/ á ná przedmieśćie przyſzedſzy/ w kąd gdźie wlazł/ obuł ſię w ſkornie/ y oſtrogi przypiął/ miecż przypáſawſzy/ chodźił po targu *WerGośc* 223; *Calep* 722b; **[**I roſkázał im [*Jezus uczniom*]/ aby nic niebrali na drogę/ wyiąwſzy láſkę tilko ani mantiki/ ani chleba/ ani wtrzos miedźy/ ale żeby ſię wſzkornié obuwali *MurzNT Mar* 6/9 (*Linde s.v. szkornie*); *BazHist* 60 (*Linde*); Tedy im roſkazał [*Bóg Izraelitom*]/ iż gdy onę źiemię pośiędzieśie/ tedy weźmieśie ná káżdy rok báránká/ y vpiekſzy go będzieśie ieść z temi Ceremoniámi: Przepáſawſzy biodrá wáſze/ á obuwſzy ſie w ſkorznie iáko w drogę/ trzymáiąc kije w ręku *WujPosN 1584* II 33 (*Linde*)**]**.

»skornie [*czym*] smarować, wymazać« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): Macerare ocreas arvina, Zmiękcżić/ wymázáć skorznie ſádłem. *Mącz* 202c; *RejZwierc* 241v; **[**Oleiem świętym ſzkornie ſmárowano: męki páńſkiéy y świętych Bożych obrázy rąbano *JanSyjon* 103 (*Linde s.v. szkornie*)**]**.

»skornie zjąć« (*1*): Soccos pedibus adimere, Skornie ziąć. *Mącz* 102c.

»skornie zzuć« (*1*): Deponere soleas, Skorznie z zuć. *Mącz* 310c.

Wyrażenia: **[**»skornie brunszwickie«: skórnie brąszwickie nowe za kopę [gr] – fl. 2 *InwMieszcz 1571 nr 166*.**]**

»skornie czerwone« [*zwykle oznaka przynależności do możnego rodu lub sprawowania wysokiej funkcji*] [*szyk zmienny*] (*1*): *LibMal 1543*/75; **[**Dałeś nam czerwone skornie, z ktorych nas niełatwie weźmiesz *PamJancz* 37, 37**]**.

»skornie niemieckie« (*1*): wſukny nyemyeczkyey ſczarey maſzczy zupiczy zyeloney a wſkornyach nyemyeczkich chodzi pacholek yeſcze nyeobroſly *LibMal 1554*/183v.

[»skornie z ostrogami«: Ná tymże Seymie [*w Radomiu w 1505 r.*] [...] Ruſinowſką Ziemiánkę w ſkorzniách z oſtrogámi z mieczem w vbierze Męſkim/ iáko ią poimano/ obieſzono. *StryjKron* 693 (*Linde*) [*idem*] *BielKron 1597* 498.**]**

»para skorni« = *komplet złożony z dwóch sztuk obuwia* (*1*): Item vkradl dwye parze skorzny ſzhewczewy pyotrkowy *LibMal 1551*/162; **[***InwMieszcz 1573 nr 184***]**.

[»skornie skopowe«: 3 pary sznurówek, 3 pary skórni, 2 parze botków, 1 para skórni skopowych wzięli od Żyda, które beły zastawione w ośminaście gr *InwMieszcz 1573 nr 184*.**]**

»skornie skorzane« (*1*): A od kolana na dol az do podeſchwy aby zadne plechowye rzeczy any panczerzowe nyebyly yedno nogavicze proſte ſzvkyenne ſkornye Proſthe ſkorzane a oſtrogy *MetrKor* 26/62.

»w skorznie ubrany« (*1*): Ocreatus, W skorznie vbrány. *Mącz* 259a.

»żołnierskie skorznie« (*1*): Caliga, Nogáwicá/ też żołnierskie skorznie. *Mącz* 31d.

Szeregi: »skornie, (abo) boty« (*1*): *Mącz* 259a; **[**miedzy inſzemi mękámi od niego [*dominikanina Jana de Roma*] wymyſlonemi/ ta była oſobna/ kazał lać tłuſtość wſzkornie abo wboty gorącą/ ktore obuwáć kazał na nogi *BazHist* 60 (*Linde*)**]**.

»nogawica, (albo) skornie« (*3*): Caligarius, To co ku nogáwicam/ albo skorniam przysłuſza. *Mącz* 31d, 31d [*2 r.*]. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»odzienie i skornie« (*1*): Potym Alexander piſał liſt kſiążętom ſwym tym obyczżáiem. [...] Dawamy wam mocno ná przykazánie/ [...] áby nam y náſzym Rycerzom odzienie y skornie były ſpráwiony *HistAl* E7.

[»skorznie i ostrogi«: [*Luter*] Kſięgi Sálomonowe/ Eccleſiaſten/ przyrowniwał ieżdnemu [*!*] bez ſkorźni [*!*] y oſtrog. *JungaRozwiąz* 105. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skornie i pleszki«: Opátruią żołnirze nogi ſzkorniámi y pleſzkámi pewnymi ná nie *GilPos* 197v (*Linde s.v. szkornie*).**]**

Przen (*2*):

Wyrażenie: »polska skornia« (*2*): Sámiſz Lutheranowie zowią tę Confeſſyą Polniſcher ſtiffel Polſka ſkornia (*marg*) Confeſſya Augſzpurſka Polſka ſkorniá. (–)/ ktora ſię ná obie nodze przyzuie *ReszPrz* 70.

2. [*Narzędzie tortur*:

Szereg: »skornia abo nogawica«: [*Florencjusz Wenot*] zamkniony w ćiaſnem mieyſcu przez ſiedm niedźiel nie mogł áni leżeć ani ſthać/ a zową thę mękę okrutną katowie ſkornią ábo nogawicą/ bo ieſth zdołu wąſkie a zwierzchu ſzerokie/ iako naczynie Aptekárſkie *BazHist* 94 (*Linde*).]

Synonimy: **1.** *bot*, *cholewa*, *kurdwan*, *kurp*, *nogawica*, *obnożnek*, *obow*, *trzewik*; **2.** *nogawica*.

KO

SKORNIE *cf* **SKORNIA**

SKORNIK (*5*) *sb m*

o *jasne*.

sg G skornika (*1*). ◊ *pl N* skorniki (*1*). *A* skorniki (*3*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

1. *Skórzane naczynie na płyny*, *bukłak*; *uter PolAnt* (*4*): A gdźieby inaczyi [*tj. gdy stare skorniki napełnia się młodym winem*]/ roſſádzá wino młodé/ ſkorniki/ i wtemże/ i wino śię rozlewá i ſkorniki wutratę idą *MurzNT Mar* 2/22; [pukaią śię ſkorniki (*marg*) ſkórzané ſędy abo dzbany (–) *MurzNT Matth* 9/17 (*Linde*)].

Zwrot: »zlewać w skorniki« (*2*): Wina téſz młodego/ nigdźi niezléwá w ſkorniki wiotché. *MurzNT Mar* 2/22; *Mar* 2/22; [Leć zléwaią młode wino wſkorniki nowé/ i bywá tak oboie ſpołem zachowáno. *MurzNT Matth* 9/17; *Matth* 9/17].

2. *Garbarz*; *coriarius Vulg*, *PolAnt* (*1*):

W połączeniu z nazwą osobową [*zawsze*: *imię*+„*skornik*”] (*1*): Poſyłáy przeto do Ioppy/ á przyzow Symoná/ ktorego zową Piotrem. Ten gośći w domu Symoná ſkorniká przy morzu *BudNT Act* 10/33[32]; [*Leop Act* 10/32 (*Linde*); ten ma goſpodę w domu Symoná ſkórniká [gárbárzá *WujNT*] nád morzem. *WujBib Act* 10/32].

Synonimy: **1.** *bokłag*, *bułza*, *flasza*, *łagiew*; **2.** *garbarz*, *pargamennik*, *zamesznik*.

Cf **BIAŁOSKORNIK**

KO

SKORNY (*8*) *ai*

o *pochylone*.

sg m N skórny (*1*). ◊ *f G* skórnéj (*1*). ◊ *A* skórną (*1*). ◊ *pl N subst* skórn(e) (*2*). ◊ *G*

skórnych (*1*). ◊ *A subst* skórné (*1*). ◊ [*I f* skórnymi.] ◊ *L* skórnych (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

Przymiotnik od „*skora*”:

a. *Dotyczący ludzkiej skóry*, *właściwy ludzkiej skórze* (*7*):

Wyrażenia: »skorna płeć« = *skóra* (*1*): PIegi/ ácz ieſth rzecz liſowátym przyrodzona/ ábowiem rumiáność krewna/ ktora przez ćienką ſkorną płeć przebija/ łatwie od ſłońcá więdnie á w piegi ſye obraca/ [...] *SienLek* 78v.

»skorne przygody« = *choroby skóry* (*1*): O rozmáitych Skornych przygodách/ które płeć álbo dręczą álbo ſzpácą *SienLek* 135.

»rozsiad skorny« (*1*): Rozśiad ſkorny/ l. 135.b. *SienLek* S[ss]4v.

»wszy skorne« [*szyk 3*:*1*] (*4*): gdy wſzy ſkorne álbo też y ſzátne záplonią ſye w kim/ wiźmiſz Ruty świeżey/ źiarn ſłonecznikowych zárowno/ á vwierćiawſzy to miáłko pomázuy tym wſzytko ćiáło *SienLek* 49v; Niegdy też oczy świerzbią ále od ſkornych wſzy/ ktore ſye ná powiekách zámnażáią. *SienLek* 68v, 68v, T[tt]2v; [Bywáią tákie wſzy y indźie po ćiele w ſkorze/ ſproſnie ie Polacy zową: Ia ie zowę ſkornymi *SienHerb* 502a (*Linde*)].

b. *Dotyczący wyprawionej skóry zwierzęcej* (*1*):

Wyrażenie: »farba skorna« (*1*): warzże rzepik w ocźie á tym ony ſtrupy zmyway: álbo wźiąwſzy dębnice od gárbárzá/ álbo czerwoney fárby ſkórnéy/ bo pod tym wſzyſtkim rády kroſty podſychaią. *SienLek* 183.

Cf **PODSKORNY**, **ZASKORNY**

KO

SKORO (*1002*) *av*, *cn*, *pt*, *praep*

skor- (*156*), skór- (*3*); skor- : skór- *Mącz* (*57*:*1*), *PudłFr* (*6*:*2*); -o, -oś, -ć (*156*), -om (*2*) *OpecŻyw*, *OrzQuin*, -óm (*1*) *PudłFr.*

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

W rymie (*w przysłowiu i w nawiązaniu do przysłowia*): niesporo – skoro (*5*), skoro – sporo (*1*).

I. *Przysłówek* (*140*):

A. *O czasie* (*131*):

1. *Zużywając na coś niewiele czasu*, *pośpiesznie* (*o ruchu*); *ocius*, *rapide Mącz*, *Cn*; *volubiliter Mącz*; *agiliter*, *caduciter*, *celerime*, *celeriter*, *cito*, *cursim*, *nimium festinanter*, *festinantius*, *mobiliter*, *perniciter*, *praecipitanter*, *praefestinatim*, *praefestine*, *praeproperanter*, *praepropere*, *puncto tempore a. temporis*, *velociter Cn* (*5*): Ocius, ocissime, Prętko/ skoro/ skokiem. *Mącz* 259c; Rapide, Prętko/ skoro/ byſtrze. *Mącz* 346a, 506d.

Połączenie: »tak skoro« (*1*): Dicto citius, Pirwey niźli mogł wyrzec/ To yeſt/ ták skoro. *Mącz* 86c.

Zwrot: »spieszyć się skoro« (*1*): A y wy ſię tego ſtrzeſczie Bo dybiećze tak leniwo By więcz ſkiem na złe Piwo A niewiem przeć wąm nieſporo Trzebać tąm ſpieſſyćz ſkoro *RejKup* t2.

2. *W ciągu krótkiego czasu* (*o przebiegu czynności lub stanu od początku do zakończenia*) (*7*): Abowiem wiele v nas takowych rzeczy ieſt ktore w naſzych Xięgach albo kroćiuchno opiſáne ſą/ albo zgruntu zaniechane/ ktore v Grekow ſzyrokie roſchody maią: acźkolwiek też ona Grecka oratia [...] vnichże ſkoro zgyneła: á vnas iakmiarz zagasła *KwiatKsiąż* H3; Cypryan z tego dowodźi przećiw pogánom/ iż ieden muśi być Bog: bo táki rząd ieſt nalepſzy/ y naprzyrodzeńſzy. [...] Hieronim ś. mowi: (Ieden Ceſarz/ ieden w źiemi ſędźia: Rzym ſkoro zbudowány ieſt/ dwu krolow mieć nie mogł. [...]) *SkarKazSej* 690b.

Połączenie: »wnet skoro« (*1*): (*marg*) Grá nie czyni pożytku. (–) Bo ſlubi wroćić w godzinie Więc ledwy w rok/ czáſem zginie bo ácz wygra wżdy nieſporo Wnet ſie to rozleći ſkoro *RejRozpr* H.

W porównaniu (*1*): Tákżeć w R.P. Krześćiáńſkiey/ te kieliſzne/ winne/ mięśne/ y ćieleſne ſekty/ iáko ſą/ Huſsitow/ Luteránow/ Waldencżykow/ [...] iż zá zániedbániem lekárſkim/ ćiáło R.P. ták obśiádły/ żeby ich bez obrázy ſámego ćiáłá/ zrázu zbydź trudno/ áni też ćiáłá ták ſkoro iáko inſze morzą *PowodPr* 38.

Szereg: »nie zaraz ani nazbyt skoro« (*1*): Ty [*Boże*] móy złe czás vprzedźiſz miłośierdźiém ſwoim/ Y nád nieprzyiaćielem daſz mi górę moim. Wſzákże nie trac ich záraz/ áni názbyt ſkoro: Aby niebyło ludźiom zapomnieć ták ſporo Twoiéy ſpráwiedliwośći *KochPs* 86.

a. *Łatwo*, *bez dłuższych wstępów*, *zabiegów*, *prób* (*2*): Ktoby tedy był/ ábo coby było ná przekaźie/ ſkoro poznamy. A iż to iuż vſtąpiło/ obacżymy *CzechEp* 354.

Połączenie: »tak skoro« (*1*): By więc y dzieći záſtáwić Muſisz ſie duſſnie wypráwić A iednák przedſię nieſporo Chośiá ſie ták zbiera ſkoro A wie bog gdzie ſie rozleći By iedno wylázło z kmieći *RejRozpr* D4v.

3. *O odstępie czasowym* (*116*):

a. *Po upływie krótkiego czasu* (*10*):

α. *Wkrótce* (*2*): Spiewa bogacz/ nedznik placze Ten chramie on przinim ſkacze: Zaniem chodzącz pochlebuie Niewinnego wſądziech pſuie. Ale mi ſię ſda iż ſkoro Roſypie boy [*tj. zakończy walkę*]/ bo nieſporo. Gdy czego zle kto nabywa Niedlugo tego vzywa. *RejKup* c; *CzechRozm* 140.

β. *Niedawno*, *dopiero co* (*3*): Weźmimy wzor á formę od pogánow/ ktorzy [...] záwſſe zá dzyatki nowonárodzone nyeco ofiárowáli bogom ſwym/ yáko to było v Rzymyánow że mátki Kármentáli bogini [*Carmenta*, *staroitalska bogini proroctw i połogu*] czyniły offyáry zá dziatki ktore ſie im ſkoro rodziły. *GliczKsiąż* C7v.

Wyrażenia: »skoro od macierzyńskich piersi odsadzony« = *we wczesnym dzieciństwie* (*1*): Nie zániechały ſię też do końcá y Ráie duſzne/ álbo Hortuluſy ſtáre/ ále z wyborem: áby y ná tych tu

modlitwách tobie nie ſchodźiło/ ktorymeś zdawná/ álbo ſkoro od máćierzyńſkich pierśi odſádzony przywykł *LatHar* +7v.

Wyrażenie przysłówkowe: »skoro od ziela« = *nieprzerobiony*, *dopiero wyekstrahowany* [*tu o tzw. kamforze surowej*] (*1*): KAmphora ieſth ziele z ktoregoż to ziela wyſączа ſie iakoby żiwicza [...]/ zową ią też kamphora/ [...] á naiaki kolwiek proch albo na rozgi ſuche [...] przidzie: s tym ſie zmieſza/ pothym w naczyniach kthemu przıprawnych przez lekki ogień od tego plugaſtwa bywa oddzielona/ gdy ieſzcże będzie nieprzeprawna iſz ſkhoro od ziela: tedy będzie po żołciała/ ale kiedy ſie iuſz od ognia czedzi: thedy ſie ſthawa biała *FalZioł* I 70c.

γ. *Natychmiast*, *niezwłocznie*; *mox Miech*; *confestim*, *statim Mącz*; *quamprimum Calep* (*5*): Statim [...] Hnet/ wnet/ skoro/ bes omieſzkánia. *Mącz* 412a; Quamprimum, una dictio, valde cito – Skoro, natych miaſt. *Calep* 885b.

skoro po czym (*3*): Profili potym Krolá/ áby wedle práwá Poſtąpił/ á zá więtſzą cżęśćią wyrok podał. Krol nie wiele mieſzkáiąc: [...] Mnie nielża/ iedno więtſzey cżęśći náſládować. A ták/ co z dobrym niechay będzie poſpolitym/ Helená niechay w Troi zoſtánie/ áż tez nam Graekowie zá Medeą nagrodę vcżynią. Skoro potym dekreće po poły poſłano *KochOdpr* C2v. *Cf Połączenia*.

Połączenia: »skoro [*po czym*] ... niżli« (*1*): Tegoż Hilderika ociec ie^{go} przyſięgą obwiązał vmieraiąc aby w ſwim kroleſtwie na krzeſciany łaſkaw niebył, wſzakoż on ſkoro po ſmierci otcowej niżli kroleſtwo prziiął [*mox patre mortuo anteque regnum*], wſzytkie biſkupy wywołane prziwrocił *MiechGlab* 48.

»skoro [*po czym*] ... nie czekając dnia« (*1*): Abowiem ſtąd y cżyśćiec wymyſlił/ y ſąd/ y pothępienie ſkoro po śmierći nie cżekáiąc dniá ſądnego. *GrzegŚm* A4.

b. *Od razu*, *zaraz*; *bezpośrednio*; *recens Mącz*; *mox Modrz* (*100*): Zwyczay tákowy ktory zwyczáiem y Dekretem wſzyſtkiego świátá ieſt przijęty/ ſkoro od Apoſtołow [...] áby ieden zwirzchność y ſtáránie miał o wſzyſtkim kośćiele/ żadną miárą niema być odmieniony. *WujJud* 155v; Skoro z nowego [= *z nowych zbiorów*] w Ieśieni lepiey od Kmiotkow ſeṕ wybieráć: bo ná wioſnę trudniey mu to wypłácáć *GostGosp* 66.

skoro od kogo [*tj. dnia świętego*] (*1*): Daley pewna ieſt iż zima v nich poczyna ſie ſkoro od ſwiętego Egidzie^{go} [*tj. 1 IX*] *MiechGlab* *4.

skoro od kogo [*tj. od czasu czyjej działalności*] (*1*): Ztych ſłow y ztego niepodeyrzánego świádká/ káżdy bacżyć może/ iáko Rzymſkiemu kośćiołowi/ greckie poſłuſzne beły ſkoro od Apoſtołow za Klemenſa: iż Rzymſki Biſkup liſt im táki piſał iáko páſterz *SkarJedn* 124.

skoro od czego (*9*): Ale y procż tych przyczyn/ ná ono pámiętáć maſz/ [...] że Máryey głową był Iozef: iáko małżonek: ſkoro od poſlubienia iey ſobie zá żonę *CzechRozm* 159. *Cf Wyrażenia*.

skoro przed kim [*tj. dniem świętego*] (*1*): Zyto ieſli ma bydź przedawáne ſkoro przed świętym Marćinem/ o tym myślić/ y rádźić ſie ma w tym Páná Vrzędnik odległy/ co z tym ma cżynić *GostGosp* 84.

skoro po kim [*tj. po czasie czyjej działalności*] (*7*): Abowiem ſkoro po pániey Ianowey papieżu oſmym ktory w procesſyey dziećię vrodził. Thedy rychło potym/ pierwſzy Hádryan Papieſz wrócił był moc y podał Ceſárzowi Kárłowi/ áby [...] *KrowObr* 37v; Qui recens ab illorum aetate fuit, Który ſkoro po nich żył. *Mącz* 348b; Thakżeć dobrzy/ vczeni/ y Swięći Biſkupi/ Którzy byli po Apoſtolech ſkoro/ [...] ná to wzgląd mieli: áby [...] *BiałKat* 35v; *WujJud* 226v; *WujJudConf* 140v; Iáko tedy rozmáići byli ſkoro po Apoſtolech/ y owſzem ieſzcże zá Apoſtołow/ Heretykowie tak też rozmáite iych dumy były *BudNT przedm* b7v, d2v.

skoro po czym [*tj. po zdarzeniu*] (*60*): ale tho wino po wytłoczeniu muſi dobrze poſthać/ bo go ſkoro po wytłoczeniu niemoże pić *FalZioł* I 155d; Skoro po ſimyerczy Croliia Ianvſzowey Tranquillus Secretarz Croliia Rzymszkiego byl posslem do Cessarza Thvreczkiego *LibLeg* 9/51; *MurzHist* S4; Tegoż roku ſkoro po ſeymie Piotrkow pogorzał/ tákież Wárſzáwá w przytomności krolewſkiey *BielKron* 424v, 175v, 290, 383v, 417v; Iam inde ab Racilii morte, Skoro po ſmierćy Raciliuſowey. *Mącz* 163c, 348b; Dałem ia we Dyabły niewiárę tę ieſzcze ták rok/ ſkoro po Rozmowie onéy náſzéy Zurowſkiéy *OrzQuin* L2; Kiedy gárdło boli/ mleko ćiepłe krowie/ ſkoro po wydoieniu piy/ á ine zágrzawſzy charchay. *SienLek* 80v; thákże ſkoro po dániu dobrego dniá ieden drugiemu/ począł pytáć ten czo pozniey przyſzedł/ czemuby [...] *GórnDworz* T4, O7v; *RejPos* 287v; A ieſtże o tym piſmo: áby duſzá ſkoro po wyſzćiu z ćiáłá miáłá do Króleſtwá Bożégo iść? *BiałKat* 103v, 258v; Obácżże tho pilnie kiedyby Sąd y potępienie naprzod iákich duſz było ſkoro po śmierći: ázaby piſmo thym nawięcey nie groźiło? *GrzegŚm* 13, 11; *MycPrz* II C3v; *CzechRozm* 26v, 168v; *ModrzBaz* 102; *SkarJedn* 390; Po mſzy ſkoro wielkonocney vmarł. *SkarŻyw* 231 *marg*; á ſkoro po dziękowániu v ſtołu/ Kárynus zá-chorzał/ y doyść o ſwey mocy do domu nie mogł *SkarŻyw* 454; Bo ſkoro po śmierći oycá ſwego [*Teodona*]/ [*Teodebert*] iáchał ſam do świętego Rupertá *SkarŻyw* 231, 102, 297, 534; *CzechEp* 357; *NiemObr* 37, 149; Przydź ſkoro po wieczerzy/ náwiédz mátkę moię/ A weźmi z ſobą záraz y śieſtrzyczkę ſwoię. *PudlFr* 31; Zyczełbym był ia iednak iakom sam pisał do wṁ, skoro po odiachaniu ztąd wṁ ku Zamosciu abys się był tam wṁ z Panem Hetmanem porozumiał. *ActReg* 124; Ze Swecyą barzo mile wspomina y boi się tego Pan Podlaski, by tak nie pomyslił, iesli nie teraz poki Ociec zyw, tedy skoro posmierci Oicowskiey *ActReg* 157, 22, 132; Pan w ktorym imieniu nie cżęſto bywa/ po przyiechániu ſkoro/ máią mieć ludźie wſzyſcy przyſtęp do ſkarg y cżynienia ſpráwiedliwośći/ náznáczoney pewnych cżáſow *GostGosp* 162; Przy wywiedźieniu/ álbo ſkoro po onym wywiedźieniu/ dźiewięćioráka lekkość y boleść Páná potkáłá. *LatHar* 317, 657, 745; *WujNT* 716; A Woiewodowie ſkoro po tym Séymie máią vczynić Conuokácią Dignitarzów y vrzędów Stárośćich *SarnStat* 280, 357, 418; CO zá potrzebá tego przyſzćia y ſądu ludźi wſzytkich záraz/ ktorzy byli y będą ná ten ieden dźień, gdyż ieſt ſąd poiedynkowy ſkoro po śmierći káżdego? *SkarKaz* 2a, 3a [*2 r.*], 315a *marg*, Oooo2v; *KlonWor* 56; **[**z kąd śie dáie znáć/ iż tym kthore krzczą/ dáry Boſkie bywáią vdźielane/ y otwiera śie im niebieſka vliczká: Nie iżby po Krzćie ſkoro/ ále inſzego pogodnego y ſłuſznego cżáſu/ w onę chwałę weſzli/ kiedy [...] zá tę śmiertelnośc nieśmiertelności doſtáną. *KuczbKat* 143**]**. *Cf Wyrażenia*.

skoro po czym [*tj. po świętach*] (*2*): Napyerwey powiedzial yſz do lyenarthowskiey ſkoro po godziech przyſtal. *LibMal 1544*/80; Kędy śiáno miąſze łąká rodźi/ tedy ie śiec ſkoro po Swiątkách/ á będźie dobre/ y drugie dobre przed ś. Bártłomieiem będźie pewne. *GostGosp* 104.

Połączenia: »(a) wnet (*a.* hnet) skoro« (*2*): Recentissime stercorato solo, Hnet skoro po nágnoyeniu rolej. *Mącz* 348b; Bog wſzytki ludźi/ bárdzo ich máło wyiąwſzy/ potopem zátráćił: á wnet ſkoro po potopie/ onym co byli żywi zoſtáli/ [...] poſtánowił práwo/ o karániu mężoboycow ná gárdle *ModrzBaz* 102.

»skoro ... już« (*1*): wſzyſcy ludzie ktorzy ſie áż do tych miaſt/ z męſkiey y niewieśćiey płći rodzili/ rodzą/ y potym rodzić będą/ ſkoro od mátki ſwoiey żywotá/ iuż ſą grzechem pierworodnym záráżeni y ſzkárádzie zmázáni. *KarnNap* A4.

»skoro ... wnet(że)« (*2*): Abowiem ſkoro po náſtániu cżwartey Monárchiey żelázney/ twárdey/ Rzymſkiey/ [...] wnetże proroctwo Dánielowe [...] ſkutek ſwoy bráć począło *CzechRozm* 168v; A ſkoro po przeiazdce/ koń ſię wnet ſtárzeie: Choćia dobrze v żłobu mieyſca nie zágrzeie. *KlonWor* 56.

»już skoro potym ... i« (*1*): To posłowie usłyszawszy wszyscy żałośćiwie przyjmowali, a iż już skoro potym panowie się z Rady rozjeżdżali, i oni się rozeszli. *Diar* 57.

»skoro jedno z początku [*czego*] ... aż do tego czasu« (*1*): ſtáráliſmy ſie záwżdy o to/ ábyſmy w Koronie [...] porządek czynili/ á miedzy inſzémi rzeczámi/ gdy ſkoro iedno z początku pánowánia náſzégo/ áż do tego cżáſu miéwáliſmy cżęſté á gęſté prośby od pod-

dánych náſzych/ [...] którzy byli áż do tego czáſu vćiążeni [...]: dla tego: iż [...]/ iuż dáléy wytrwáć nie mogli. *SarnStat* 971.

W charakterystycznych połączeniach: *skoro z nowego* [*zbioru*]; *skoro od poślubienia*; *skoro po chrzcie* (*3*), *po daniu dobrego dnia*, *po dziękowaniu u stołu*, *po mszy* (*3*), *po nagnojeniu rolej*, *po nastaniu monarchijej*, *po odjachaniu*, *po pogorzeli*, *po posłudze*, *po potopie* (*2*), *po przejazdce*, *po przyjechaniu*, *po przyjęciu wiary*, *po rozmowie*, *po sejmie* (*2*), *po skonaniu* (*2*), *po stworzeniu narodu ludzkiego*, *po śmierci* (*17*), *po wieczerzy*, *po wniebowstąpieniu* (*3*), *po wydojeniu*, *po wyszciu z ciała*, *po wytłoczeniu*, *po wywiedzieniu*, *po ześciu apostołow*, *po zmartwychwstaniu*; *skoro po Godziech*, *po Świątkach*.

Wyrażenia przysłówkowe: »od samego skoro zaczęcia [*czego*]; od zacżątku skoro [*czego*]« (*2*;*1*): raczysz WKM powinowactwo swe krolewskie rozpomnieć, na ktoreś się nam zdawna obwiązawszy Panem Bogiem poświadczył a hojnemi obietnicami od samego skoro zaczęcia panowania swego z sejmow do sejmow listy swemi powtorzył *Diar* 21, 40, 83.

»skoro z domu« = *odkąd opuścił dom*, *po opuszczeniu domu* (*1*): Nie o to rzecż: ia pytam/ ſługowałliś komu? Czy ſie po Kántoriách tłuczeſz/ ſkoro z domu? *WyprPl* A3.

»skoro z dzieciństwa« = *od dzieciństwa* (*1*): Dźiękuię tobie/ żeś mię ſkoro z dźiećińſtwá ná wſzyſtkie práwie złośći mrącego/ y do nich ſię ſkłániáiącego/ ćierpliwie znośił *LatHar* 566.

»skoro ze kry« = *zaraz po zejściu kry* (*1*): Ná źimę/ práwie przed zámárznieniem/ wśiać potroſze ſzczebrzuchow/ dla ránego pożytku: ták też y ſkoro ze kry potroſze *GostGosp* 66.

[»ſkoro z młodu« = *od młodości*: ſkoro zmłodu/ znáki przyſzłey iego świątobliwośći táić ſię w nim nie mogły. Bo dziećię było dżywnie do modlitwy/ y poſtow ſkłonne *SkarŻyw* 294 (*Linde*).**]**

»(jeszcze, zawżdy) skoro od początku (świata), z początku, na początku; skoro jedno z początku [*czego*]« (*3*:*3*:*1*;*1*): A o dyable ſam Pan Chriſtus powiedźieć raczył/ że on był mężoboycą z początku/ nie ták rozumiey/ żeby Dyabeł zpoczątku zły był od Bogá ſtworzony/ ále że od nie^go^ ſkoro z początku odſtąpił *WujJud* 62v, 5; Ktorego [*Jezusa Chrystusa*] ſprawy chcąc opiſáć Ian Ewángeliſtá/ to o nim naprzod powiedział/ że nie iákiego nowego człowieká/ á nigdy przedtym nieſłychánego ſprawy opiſować począł: ále tákiego/ o ktorym ieſzcże ſkoro od początku/ nie v ludzi tylko/ ále też y v ſámego Bogá/ ktory go dáć ſlubował mową bywáłá. *CzechRozm* 26v, 24; *CzechEp* 119, 250; [*obaczyć możesz*] iáko Pan Bog vczćiwość tę/ ktora ſię dzieie w kośćiele obrázom ludzi świętych/ ſkoro ná początku/ ták wielkiemi y znácznemi cudámi wſławić raczył. *WujNT* 417; *SarnStat* 971.

»skoro z przodku« (*1*): Nie był Páweł S. w náuce ſwey odmienny/ iáko Luter [...]: áni iáko vczniowie iego/ o ktorych ieden zacny człowiek ſkoro z przodku mowił: Iż wiem co teraz wierzą: ále niewiem co przyſzłego roku wierzyć będą. *WujNT* 625.

»skoro z wieczora« = *na początku wieczora* (*1*): Item zeznal dobrowolnye yſch wyarmark ſwyenthego michala theraſz przeſli dnya pyathkowego ſkoro zwyeczora do Budi Iacuba Korba [...] wyerzschem yeſth ſzyą wdarl. *LibMal 1551*/158v.

»skoro z Wielkiejnocy« = *po Wielkanocy* (*1*): WIerę brácie Stároſtá/ nieźle ſie zrodziło/ Dawno iſcie w tym gumnie/ ták wiele nie było. [...] A ſkoro z Wielkieynocy/ álić w onym gumnie/ Iuż dawno Swinie ryią/ rowno iáko v mnie. *RejZwierz* 136v.

»(jeszcze) skoro z żywota, od matki żywota« = *od urodzenia* (*2*:*1*): *LubPs* Fv *marg*; Obcymi ſię ſtáli niezbożnicy (ieſzcże ſkoro) z żywotá/ pobłądzili (ſkoro wyſzli) z brzuchá [*Alienati sunt impii a vulva*: *erraverunt ab utero*] mowią kłamſtwo. *Leop Ps* 57/3; *KarnNap* A4.

Wyrażenia: »skoro na wiosnę« = *na początku wiosny* (*2*): *BielKron* 396; A to bydło co do kuchniey/ puśćić ma kazáć Vrzędnik w inſzą paſzą wcżás/ ſkoro ná Wioſnę. *GostGosp* 102.

»skoro na wstępie [*czego*]« (*1*): Tęn [*papież Grzegorz III*] ſkoro ná wſtępie Papieſtwá ſwego/ Ceſarzá Leoná y wſzytki iemu onego kácerſtwá pomagáiące/ Pátryárchy y Biſkupy wyklął *SkarJedn* 199.

»skoro po czasiech, od czasow apostolskich« (*2*:*1*): A twierdźili to nie podli ktorzy/ áni [...] Arryanowie/ ále ſkoro po cżáśiech Apoſtolſkich w kilkudźieśiąt lat/ máło nie przednieyſzy. *CzechEp* 196, 132; Haeretycy powſtawáli ſkoro od czáſow Apoſtolſkich. *WujNT* Yyyyy4.

»skoro po nastaniu księżyca« (*1*): Też bańki nie máią być ſtawiane wnetki po naſtaniu, ani na z chodzie kxiężycza/ ale pod pełnią á po pełni/ abowiem tego cżaſu krew y inſze wilkoſci ſą więtſzey obphitoſci: niżli ſkoro po naſtaniu albo na z chodzie kxiężycza. *FalZioł* V 61.

»skoro po południu« (*1*): A gdy ſie Pan Bog przechadzał po Ráiu ſkoro po południu/ pokryli ſie Adam y Ewá *BielKron* 1v.

»skoro po wyściu [= *urodzeniu*]« (*1*): Cżili thy ſkoro po wyśćiu twoim [*post ortum tuum*] przykazał ſwithániu/ y náznáczyłeś zorzy mieſce ſwoie? *Leop Iob* 38/12.

»skoro po zachodzie (*a.* po zachodu, *a.* po zaściu) słońca« = *prima vespera a. prima vesperi Mącz*; *post solis occasum Modrz* (*3*): Prima vespera, Skoro po záściu słońcá/ yákó [*!*] skoro począł mrok pádáć. *Mącz* 321d, 489d; Ognie od pirwſzego dniá Máiá/ áż do pirwſze^go^ dniá Września/ ſkoro po zachodźie słońcá/ áby w żadnem domu niebyły czynione. *ModrzBaz* 83v.

Szereg: »skoro a wnet« (*1*): iż nápoczątku ábo napierwey ſkoro po ſtworzeniu narodu ludzkiego/ á wnet po vpadku rodzicow náſzych/ byłá mowá v ſámego Bogá/ o tym Iezuſie Chriſtuſie *CzechRozm* 26v.

c. *Wcześnie*; *praemature Cn* (*1*):

Połączenie: »tak skoro« (*1*): O iákożem ia ná to nie pomniał/ ábych ták ſkoro vmrzeć miał *ArtKanc* S11.

d. *Równocześnie*, *w tym samym czasie* (*1*):

Wyrażenia przysłówkowe: **[**»nazajutrz skoro ze dniem« = *o świcie*: Dla cżego Swátobor/ zebrawſzy lud zmiaſt Pomorſkich/ [...] obległ Słupią Ianowi Cżarnikowſkiemu *BielKron 1597* 252.**]**

»wnetże skoro z brzaskiem« = *o brzasku* (*1*): [*Herkules*] Przeliczył przednie woły: bo ie miał ná pieczy. Obaczył że nie wſzytki: wnetże ſkoro z brzaſkiem Zguby ſwoiey po polu ſzukał z wielkim trzaſkiem. *KlonWor* 23.

e. *Bez zastanowienia* (*3*): Do Tymotheuſſá biſkupá też ták [*św. Paweł pisze*]: Rąk nikomu ſkoro nye wkłáday [*Manus cito nemini imposueris Vulg* 1.*Tim* 5/22]. *KromRozm III* I3.

Połączenie: »tak skoro« (*1*): A iż Poſłowie Czérſkiéy y Wárſzáwſkiéy źiemie/ opowiedáli ſie nam w tym/ niechcąc do téy Conſtituciiéy ták ſkoro zwolić/ okrom zwolenia ſpólnégo bráćiéy ſwéy/ [...] proſząc/ áby to do bráćiéy ſwéy odnieśli: pozwoliliſmy im tego.*SarnStat* 1150.

Przysłowie: (*nagł*) Kto dziáła ſkoro/ bywa mu nieſporo. (–) [...] Przeto ſie trzebá rozmyſláć/ Máłey ſzkody nie bárzo dbác. *BierEz* Q3.

f.*Nagle*, *nieoczekiwanie*, *raptownie* (*1*): Subito [...], Skoro/ prętko/ z nagłá. *Mącz* 425c.

******* *Bez wystarczającego kontekstu* (*3*): Cito, Prętko/ skoro/ hnet.*Mącz* 54d; Velociter, Skoro/ prętko.*Mącz* 479b.

Połączenie: »wnet skoro« (*1*): Simulac, et Simulatque, Quamprimum vel statim, quum sive postquam – wneskoro [*lege*: wnet skoro], zaraz iako. *Calep* 982a.

B. *O kolejności* (*9*):

a. *W bezpośrednim następstwie w czasie* [*w tym*: *po kim*, *po czym* (*2*), *za czym* (*1*)] (*4*):

Połączenia: »skoro po [*czym*] ... zaś« (*1*): Sub eas literas statim recitatae sunt tuae, Skoro po tych liśćiech twoye záś ſą czitáne. *Mącz* 425a.

»skoro za [*czym*] ... natychmiast« (*1*): przetho [...] poſzły do pana mego Krolia ye^go^ M. tam tobye ſprawiedlywoſcz nieodwloczna bedzye wſzak skoro za zalobą poſla twego ktoregosz slal natichmiaſth K.ye^go^ M. pan moy M roſkazal staroszcie abi go wwyezyenie wzyal *LibLeg* 11/12.

Wyrażenia: »pierwszy skoro po [*kim*]« (*1*): Iákoż w onym pierwſzym ſkoro po Apoſtolech kośćiele/ pilnie iey [*dyscypliny*] przyſtrzegano *WujJudConf* 156v.

»zatym [= *następnie*] skoro« (*1*): To mowił pan Ossoliński Hiero(nim). [...] Zatym skoro Biskup krakowski powstał i jął ciężyć na posły [...]. Zatym zaraz pan Stanisław Lasocki [...], ktory [...] chciał sprawę o sobie dać *Diar* 58.

b. *W bezpośrednim następstwie w przestrzeni* [*w tym*: *po czym* (*2*), *za czym* (*1*)] (*5*):

Wyrażenie: »tuta skoro za ulicą« (*1*): A bylo godzine wnocz, y przyachali do pyeczą myeiſkiego thutha ſkoro za vliczą ydacz do Cundorffa. *LibMal 1544*/80.

α. *O miejscu w tekście* (*4*):

Połączenie: »tamże potym wnet ... skoro [*po czym*]« (*1*): Támże potym wnet piſze Ewányeliſtá s. ſkoro po tey hiſtoriey [*o nawróconej grzesznicy*, *która namaściła olejkiem nogi Jezusa*]/ iż Pan ſzedł ſprawuiąc náuki zbáwienia náſzego po miáſteczkach á po kráinach. *RejPos* [308]v.

Wyrażenia: »tuż skoro na początku [*czego*]« (*1*): Nie wątpmy tedy ieſliże kiedy zgrzeſzymy/ z pokutą (do ktorey nas thuż ſkoro ná początku ſwego kazania wzywa y pobudza) a z vfnośćią przyſtąpić do Máieſtatu tey łáſki iego *BibRadz* *7.

»skoro na przodku« (*1*): O czyſtośći ćieleſney/ y o chovániu dziewictwá/ nápiſał kazánie: Sermo de virginitate/ w ktorym ſkoro náprzodku/ nád małżeńſtwo przekłada/ dziewictwo/ z náuki Apoſtołá S. Páwłá. *SkarŻyw*120.

»skoro po skończeniu słow« (*1*): ponieważ tám ták záraz to nápiſano czytamy/ ſkoro po ſkończeniu ſłow tych/ tyś Pánie ná początku założył grunty źiemie/ etc. *CzechRozm* 36v.

II. *Spójnik* (*849*)

1. *Wprowadza zdanie* (*jego równoważnik*, *człon*) *okolicznikowe czasowe określające czas odbywania się*, *dziania się czego*; *cum Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *ut PolAnt*, *Vulg*; *ubi Modrz*, *Vulg*; *quando*, *quando autem*, *ut autem PolAnt*; *ac*, *postquam Modrz*; *mox ut*, *ergo ut* (*ut ergo*) *Vulg* [*w zdaniu złożonym* (*536*) – *w antepozycji* (*383*), *w interpozycji* (*98*), *w postpozycji* (*55*); *zdanie samodzielne* (*3*); *z con* (*10*)] (*539*): A ſkoro baranka pożywatz ięli/ boty na nogi włożyli/ biodra ſwé przepáſali *OpecŻyw* 89v, 11, 16v, 22v, 94; Ale iż takowe zwierzęta iedzą ſkoro ſie vrodzą, przeto tam że zębow potrzebuią. *GlabGad* C4; bendaly go pitacz okolo Oczakowa powye yſz ſkoro przińła wyeſcz o they ſkodzye ktora ſzye tham ſtala poſlalyſzmy Comornyka naſchego do polnyego Hethmana *LibLeg* 11/135v, 10/57 [*2 r.*], 58, 68v, 11/20v; A ſkoro czo pewnego o ych do naſ wthargnieniu pobaczemy wtoremy wyczíami ktore mocz trzeczich bendą mieć mieſcze oznaczić. *ConPiotr* 31v, 32v; *SeklWyzn* F; *RejJóz* B3; Prawda panie ſpołu oba Poznałachwa yſz choroba Tha iemu prawie wadziła Skorochwa puls obacziła *RejKup* q2; *MurzHist* D3, H, I2v, N4v; *LibMal 1554*/185v; Tak P. Chrystus mowił: Jam jest prawda; nie mowił: Jam jest zwyczaj. [...] Skoro się odkryje prawda, niechaj jej zwyczaj ustąpi. *DiarDop* 103; Ráno też wſtawſzy s poſciałki/ Nápiję ſię kęs gorzałki/ A ſkoro żak dzwoná wzbyerze/ Poydę trochę ná pacierze *BielKom* E7, E8v; dla tzego Wtory Klemens ſkoro wſzedł ná papieſtwo/ dziewiątego mieſiącá ieſt otruty? *KrowObr* 38, 38v, 136v; *Leop* 3.*Reg* 18/12, 4.*Reg* 3/5; A ten mu [*Teodozjusz Rzymski pochlebcy*] śćirpieć nie mogł/ ſkoro iął domawiáć/ Y wnet mu dał policżek *RejZwierz* 16v; *BibRadz Gen* 24/30, *Ios* 6/8, *Ez* 3/27; *OrzRozm* L; ZOroáſtres krol Báktryáńſki/ [...] ten ſkoro ſie vrodził iął ſie śmiać nád przyrodzenie/ gdyż ine dzyeći płáczą národziwſzy ſie. *BielKron* 8; [*Sylwester II*] Będąc Papieżem/ pytał cżártá długoli będzie Papieżem. Powiedzyał/ ſkoro mſzą odeczcieſz w Ieruzálem. *BielKron* 175v; Ian długoſz z Niedzyelná Kánonik Krákowſki vmárł ſkoro miał wnidź na Arcybiſkupſthwo Lwowſkie *BielKron* 396v, 14v, 21, 25v, 26v, 28 (*45*); Nie miey proſzę ćię ze mną ſpráwy po obiedźie. Ráno ſię o Gránice ſwárzę y Viázdy/ W ten czás mi ſą życzliwe y Niebo y Gwiazdy. Bo ſkoroby ſię Słońce z Południá schyliło/ Ani tobie áni mnie ná rękę by było. *Prot* B4v, A4; Skoro tego pan Kriſki domowił [*o zaletach miłości niebieskiej*]/ Powiedział pan Lubelſki. [...] *GórnDworz* Mm6v, O6, Aa; Abowiem oto wnet/ iáko Ewányeliſtá piſze/ iż ſkoro ſiadł w domu onym v człowieká onego [*Et ingressus domum pharisaei discubuit. Vulg Luc* 7/36]/ tedy támże ſtoi w hiſtoriey/ iż ich niemáło też tám z nim vſiádło. *RejPos* [308], 304 [*2 r.*]; *BielSat* B4v; *RejZwierc* 244v; *BielSpr* 39, 62v; *KochMon* 20; *WujJud* 46, 61; *BudBib Gen* 29/10, *Iudith* 5/16; To możeſz poznáć żeć go [*króla Zygmunta Augusta*] do dobrego wychowánia miano/ y przeto ſkoro odroſł znięmowiątek do dźiećinych lat dano mu preceptora *BiałKaz* I3; *BudNT Luc* 2/15; *CzechRozm* 159; *PaprPan* T3, Bb3v; *KlonKr* C; dáleko bezpieczńiey ieſt áby vrzędy były docześne/ á pewnym iákim cżáſem zámierzone/ ktory ſkoroby ſię ſkończył [*ac certo aliquo tempore definitos*]/ drudzyby nowi náſtępowáli/ á pirwſzy liczbę z onego vrzędu cżynili. *ModrzBaz* 44v; Skoro zádzwonią [*Ad signum campanae*]/ wſzytcy mieſzcżánie niech ſię zbieżą do gáſzenia ogniá. *ModrzBaz* 83v, 37v, 110 [*2 r.*]; *SkarJedn* 7; Ale że z rády ták długo nikogo Nieſłychác: wiem/ że da bez omieſkánia Znáć ALEXánder/ ſkoro ſie tám rzeczy Przetoczą *KochOdpr* B2v, B4v; *Oczko* 9; *KochPs* 73, 155, 211, 213; A ſkoro mu [*św. Teodorowi*] powiedzą/ iſz iuſz Licinius bliſko miaſtá: [...] wſziadł [*!*] ná koniá Dárdáńſkiego/ ze wſzech nalepſzego/ záiáchał y podkał Ceſarzá y pozdrowił *SkarŻyw* 188; Dawid ſłuſznie Oycá rozboyce płákáł: a drugiego máłego ſkoro vmárł/ że wiedzial [*!*] iſz niezgrzeſzył/ nie płákał. *SkarŻyw* [197], 16, 21, 27, 57, 70 (*74*); *KochTr* 20; *StryjKron* 150, 350, 360, 482 [*2 r.*], 582 *marg* (*12*); Przetoż cżyni ſię niegodnym *mowi to o Setniku* áby Pan Chriſus iáko ſtworzyćiel/ y bog prawdźiwy *á wżdy go xiądz zie skoro ty słowá Setnikowe wyrzecże Domine non ſum dignus*, *Pánie nie godzienem tego*, *ábyś wſzedł pod dách moy*. *CzechEp* 184; Tu ſkoroś mówić przeſtał/ róty ſye ruſzáły/ A konie żártkonogie ochotnie pryſkáły. *KochJez* B2; *NiemObr* 24; *KochFr* 80; [*Kamma*] dáłá ſye námówić/ y wſkazáłá pón [*po Sinoryksa*]/ áby do niéy [...] przyſzedł [...]. Skoro przyſzedł/ przyięłá go wdźięcznie *KochWz* 139; *ReszPrz* 72, 73, 83; *WerGośc* 245, 256; Bo moiá droga Mátko/ ſkoroś ty zniknęłá/ Ma roſkoſzna vćiechá o źiemię brzęknęłá. *WisznTr* 14; *BielSjem* 21; Płynął [*Tezeusz*] ná prędkiéy Nawie przez głębokié morze/ Y ſtáwił ſye ná Królá Gortynſkiégo dworze. Tám ſkoro go Królewſka dźiéwká oglądáłá *KochPam* 81; *KochPieś* 35; ZDa mi ſye że to prawdá: y iam tego doznał/ Skoróm [*!*] trzoſem pobrząknął/ przyiaćielám poznał. *PudłFr* 48; Dźiśia z weſelem chodźiſz/ w roſkoſzy ſię záwodźiſz/ [...] á iutro ćię k grobu nioſą/ ieſteś iutrzenną roſą/ ſkoro śmierć ruſzy koſą. *ArtKanc* R19v, L3; *KochProp* 15; zkąd ono ieſt co powiádáią o Alexándrze/ że ſkoro vłyſzał gránié/ porwał ſie od ſtołu do zbroie. *KochWr* 38; ſkoroſmi potzeli tzinic z Flakow mieſo/ á za naprzednieiſza ie potrawe vdawac/ ſtraciliſmi ſmak y pozitek oitziznie mieley *PaprUp* E3v, Hv; *ZawJeft* 48; My się tez ztąd do wm̄ ruszęmy skoro vsłyszęmy zelud zKrakowa zanieprzyiacielem wyprawicie *ActReg* 13, 49, 50, 59, 60, 74, 127, 140; *GostGosp* 46, 92, 150; vyrzał/ że ſkoro ſie od brzegu odepchnęli/ zá wſthánim náwáłności/ pozbywſzy rzeczy do żeglowánia potrzebnych/ wſzyſcy potonęli. *Phil* F3, P4; *GrabowSet* B3v, F3; *KochFrag* 16; *OrzJan* 33; Naprzod ſkoro wſtánieſz/ myśl twoię ochotnie á vprzeymie ſkłoń y obroć ku PAnu BOgu twemu. [...] Potym [...] *LatHar* 1; W Prefacyą Kośćielną/ ſkoro kápłan rzecże: *Gratias agamus*, to ieſt/ dźiękuymy P. Bogu náſzemu/ mow. O Záprawdę to godna [...] rzecż ieſt/ ábyſmy [...] *LatHar* 94, +2v, 4, 517, 563, 621; *KołakCath* B; *KołakSzczęśl* D; *WujNT Mar* 6/55, *s.* 180, *Luc* 1/41, *Philipp* 2/23, *s.* 792; Iáko bowiém źrzódło ſkoro z brzegów wyleie, dźieli ſie ná wiele częśći, á kożda część náyduie ſobie właſnè drógi [...]: Ták á nie ináczéy inſzè ięzyki wſzyſtkié, choć nie vżywáią inſzych liter krom łáćińſkich, [...] iuż téż inſzè, álbo tym podobnè podpory mieć muſzą, trzymáiąc ſie iednák liter łáćińſkich. *JanNKar* C3v; *KmitaSpit* B3; Krol Ioás poki był pod ſpráwą Kápłaná dawney wiáry Ioiády/ we wſzem ſie pobożnie ſpráwował [...]: Skoro ſie iął ſweywoli/ á zátym złey wiáry/ mowi piſmo iż Pan Bog poſyłał

Proroki/ hámuiąc go z tego. *PowodPr* 29; Izáiaſz ſkoro vyźrzał P. Bogá w máieſtáćie: iął ſię zá vſtá y mowił: [...] *SkarKaz* 277b, 3a, 7b, 381a, 422b, 484b (*10*); *GosłCast* 56, 73; Skoro ia wnidę/ ty z wyſokiego máieſtatu znidź/ y pocześnie przećiw mnie wynidź *SkarKazSej* 680a, 678b [*2 r.*], 679a, 700b; A ſkoro ná ſzumny łeb wdźieią pyſzny cżubek/ Będźie Wroná Phoenixem, ziáſtrzębieie dudek. *KlonWor* 56, 51; Słuchayćież/ mowią ſobie/ iákożeś cnotliwy/ Skoro ieden przeſtánie/ bądź drugi gotowy Wźiąć ią w taniec/ á my mu wſzyſcy będźiem ſłużyć *ZbylPrzyg* A4v; **[**Gdy k obiádu trąbiono/ [*pies*] biegał by ſzalony. Do tego do owego [*zamku*]/ bo záraz trąbiono/ Skoro w iednym przeſtano/ w drugim vderzono. *RejFig 1574* Ee6**]**.

Połączenia: »skoro jedno« (*4*): oczekawałam pogodnego cżaſu/ ſkoro ſye iedno ty kxiąſzki zgotowiły/ abych W.M. tym ſnadniey nimi przywithać y przyſłużyć ſye mogła. *HistAlHUng* A2; Y gdy ie [*skarby*] wyłożyli kápłani Nánee/ á on [*Antiochus*] w mále wſſedł do kruzganku kośćielne^{go}/ zámknęli (Kápłani) onim kośćioł/ ſkoro iedno wſſedł Antyochus [*clauserunt templum*, *cum intrasset Antiochus*] *Leop* 2.*Mach* 1/16; *ReszHoz* 123; *ArtKanc* T6v.

»a skoro już« (*1*): Więc gdy gdzie mieli ciągnąć/ dwá łodź iednę nieśli/ A ſkoro iuſz ná mieyſcá rzek głębokich weſzli/ W tych ſię Batách woźili/ á Konie w pław wiedli *StryjKron* 250.

»natychmiast skoro« (*1*): Zátym wiátrek leguchny/ świśnie imo vſzy/ A Heliaſz nátychmiaſt/ ſkoro to vſłyſzy: Zákrył ſobye płaſzczem twarz/ y wyſzedł z iáſkinie *HistHel* C4.

»także też skoro« (*2*): Iáko wſzyſtki narody Rzimowi służyły Poki mu doſtawáło y mocy [*KochFr*: szczęścia] ysieły: Tákże teſz ſkoro mu ſię powinęłá nogá Ze wſzyſtkiego nań świátá vderziłá trwogá *MączKoch nlb* 12 [*idem*] *KochFr* 82.

»a tak skoro« (*4*): *LibLeg* 10/59; Drugi raz Witułt wypráwił ſie przećiw Tátárom [...]. A ták ſkoro ſie przepráwił przez rzekę Worzklę/ vyrzeli wielkość Tátárow niezliczoną nád mnimánie ich *BielKron* 382v, 185; A ták ſkoro [*ut autem*] Ionátás wſzedł do Ptolemáidy/ Ptolemáidczycy zámknąwſzy brony poimáli go *BudBib* 1.*Mach* 12/48.

»skoro tedy« [*szyk 4*:*2*] (*6*): Ale iż ony młodźience ná zad zſzykowáły/ thedy ſkoro cżoło wſzythko y wálny vff wyſzedł z zamku/ oni zádni wſkoczywſzy w zamek wrotnego y z innemi zmiotáli z gory á ſámi ſie ná nim záwárli *BielKron* 320v, 309v; Skoroś tedy Oyczyſté ſłużby złożył z ſiebie/ Wźiąłeś przed ſye ſwé rzeczy/ z których tá v ćiebie Przodek miáłá/ ábyś był [...] konał małżeńſtwo záczęté. *KochPam* 84; *LatHar* 728; Márthá tedy ſkoro [*ergo*, *ut*] vſłyſzáłá że Iezus idźie/ zábieżáłá mu *WujNT Ioann* 11/20, *Ioann* 18/6.

»skoro też« (*1*): Skoro téż śiéw odpráwiemy/ Komin w koło obśiędźiemy. Tám iuż pieśni rozmáité/ Tám będą gadki pokrité *KochSob* 70.

»a to skoro« (*1*): Dnę w koſciach/ w ſtawiech/ y w inych człoⁿkoch leczi/ a to skoro ſie boleſc poczyna: timi wokdami [*!*] maczaiąc w nich chuſti maſz przikładacz częſto. *FalZioł* II 14d.

»wnet(że) (*a.* hnet) skoro« (*11*): Hned ſkoro to ſyn ku oyttzu zmowil/ ſtál ſie w rychloſci z nieba zwięk *OpecŻyw* 175; *LibLeg* 11/181v; *GórnDworz* D4, L2v, Zv Dd2; *RejPos* 218; ábowiem poki byli nie zgrzeſzyli rodźice náſzy/ nádzyć byli/ á wżdy ſye nie wſtydźili: [...] wnet ſkoro zgrzeſzyli/ nágość ſwą/ y ſromotę ſwoię vználi. *BiałKat* 190v; *BiałKaz* A4v; *SkarŻyw* 336; Mátká Sámuelowá/ wnetże ſkoro od pierśi odchowáłá ſynaczká/ do Helego go do kośćiołá dáłá *SkarKaz* 420b.

»wnet też potym skoro« (*1*): Wneth też pothym ſkoro Kárdynał s Preſzporku viechał/ zgorzáło puł Preſzporku y z dworem Krolá Węgierſkiego *BielKron* 413v.

»zaraz skoro« (*6*): Yedni to twyerdzili/ żeby ſie nie godziło dzyecyęcyá vcżyć zá bárzo młodych lat/ yáko cżynyą ći/ ktorzy záraz ſkoro dzyecyę odſádzą/ ále iedno w ſiodmym lecye *Gliczksiąż* I5, H5; Inym [*trefnościom*] záraz cżłowiek ſkoro ye vſłyſzy/ roſmiać ſie muśi *GórnDworz* S2v; *ReszPrz* 85; á domá Sternikom po groſzy 15. dopłácay/ á Fliſom po 5. á w domu záraz ſkoro wyśiędą *GostGosp* 90; *SarnStat* 109.

»zarazem skoro« (*1*): Ieſztze iáko teſz oni żydowie z roſkazánia páńſkiego niezárázem onego Báránká wziąwſzy zábili/ [...] ále tzekáli wietzora: ták teſz ten Bárának Pan Kryſtus/ niezárázem ſkoro ſie národził był zábit/ [...] ále to wſzyſtko wietzor/ to ieſt/ oſtátetznego wieku vtzynić ratzył *KrowObr* 185.

»skoro zaś« (*1*): W ten czás [*kiedy zajdzie słońce*] leśne beſtye wſzytki ſye ruſzáią. Lwiętá ryczą pokármu żadáiąc od ćiebie: Skoro záś iaſna zorza zákwitnie ná niebie [*tj. kiedy zacznie świtać*]/ Zwiérz do iaſkiń vchodźi *KochPs* 156.

»(a) skoro ... ali(ć, -ści)« [*szyk 6*:*1*] (*7*): A ták ten ludzki narod práwie iáko pęcherz/ Lekkim wiátrem nádęty/ [...] álić bárzo ſnádnie/ Skoro ſie ocż vderzy ná poły roſpádnie. *RejWiz* 87v, 151v; *RejZwierc* 101; *CzechEp* 179, 210; (*nagł*) Do Iároſzá Buzynſkiégo. o Szycu wyźle. (–) Do wozáć ſye wżdy zéydźie: lecz wcześno do gmáchu/ Bo ſkoro Szyc do iżby [*!*]: áli Pánny w ſtráchu. Pytam czemu. A ony: nie rad pry mrze głodu/ Bo záwżdy w izbie pełno Szycowégo ſmrodu. *PudłFr* 30; á ſkoro trochę niemoc przyćiężſzym przypádnie/ áliśći ſie wſzyſtki namnieyſzé przypadki/ z wielkim bólem náſzym w nas poruſzáią *OrzJan* 30.

»skoro ... alić już« (*1*): bo tám [*na morzu*] do niey [*do śmierci*] nie máſz dáley plácu iedno ná trzy pálce/ ſkoro ſie deſzczká przetrąći álić iuż ponich. *RejZwierc* 157.

»(a) skoro ... ali(ć) wnet (*a.* hnet)« (*3*): *GórnDworz* Gg6; *PudłFr* 76; Wierzże mi krzeczna Pánno że ćię nie záwiodę/ Skoro ſię ták vſtroiſz/ álić wnet przywiodę Poczet czyſtych páchołkow do twoiey poſługi *ZbylPrzyg* B4.

»ale skoro ... ani« (*1*): Iáko kwiát pewnym płotem rośćie ogrodzony/ [...] Wielé dźiéwek/ wielé ieſt chłopiąt/ co nań chćiwi. Ale ſkoro okwitnie/ oſtrym pálcem zięty: Ani ón dźiewkóm/ áni chłopietóm ieſt wźięty. *KochEpitCat* 111.

»skoro ... ażci« (*1*): SKoro świátłorumiána zorzá ſię znáczyłá/ A Cynthya Phoebowi wrotá otworzyłá. Ná Horyzont Sármácki/ áſzći głos teſkliwy Vſłyſzę/ y lámentow orſzak żáłobliwy. *KołakCath* A3.

»skoro ... ażci natychmiast« (*1*): iż ſkoro Piotr przemowił do chromego/ wſtań/ á chodź w imię Chriſtuſowe: áżći nátychmiaſt wſtał y chodźił *CzechRozm* 182.

»skoro ... ażci zaraz« (*1*): á práwicá moiá dłonią pomierzyłá niebioſá. Ná ktore ſkorom ia záwołał/ áżći záras ſtánęły. *CzechEp* 272.

»ale skoro ... ażci też zaś« (*1*): Ale ſkoro cżás wiáry przyſzedł/ á opieká dziećinnego wodzá Moyżeſzá minęłá/ áſzći też záś on zakon piſány/ koniec ſwoy wźiął. *CzechRozm* 89.

»a skoro ... i« (*1*): [*Jagiełło*] ieſzcże obietnicámi námowił mieſzczány Wileńſkie iż mu miáſtho podáli/ y zamek oblegli/ á ſkoro Iágiełło przyiechał y zamek ſie poddał. *BielKron* 380; A ſkoro Titan złoty woz wytaczał z Morzá/ A słoneczna po gorách ſwiećiłá ſię zorzá/ Godziná iedná ná dzień [*o tej samej godzinie*, *tj. równocześnie*] y obaczą náſzy/ Ano Tureckie woyſká idą iáko láſſy (*marg*) Proſto gdy Słońce weſzło Turcy do bitwy ſię zgotowáli. (–) *StryjKron* 602.

»(a) skoro(by) ... już(by)« [*szyk 10*:*2*] (*12*): wſzak że iednák niczemu bych więcyi nierád iako tam natych miaſt być gdźie ſkoro bych ſię doſtał/ iuż bych ſię nic cięſzſzego nie bál *MurzHist* P4v; *Diar* 27; Oto ſłuchay: Iż ſkoro zátrąbi trąbá Anyołá ſiodmego/ [...] iż ſie iuż dokończą á wypełnią wſzytki táiemnice Boſkie *RejAp* 86, 152v; *RejZwierc* 168v, 246; Tá vſtáwá iuż vſtáłá/ ſkoro ziemię vtráćili ſynowie Izráelowi *CzechRozm* 86; *SkarŻyw* 470; Skoro ſię vrodźim/ iuż káżdy vmierać poczyna. *SkarKaz* 422b, 457b; *CiekPotr* 29; *SkarKazSej* 675b.

»skoro ... nagle« (*2*): A wſzákoſz potym iákośćie to ſámi nápiſali ſkoro Grekowie ná tę pychę Pápieżá Rzymſkiego zwolili/ nátychmiaſt Iozeph Pátryárchá Konſtántynopolſki padwſzy nagle zdechł *KrowObr* 18v; Rzekł mu S. Bernárdyn: [...] wiedz że iſz po

trzydzieſtym y wtorym roku żywotá twego/ vmrzeſz. Y ták ſię ſtáło. ſkoro ten cżás minął: nagle vmárł. *SkarŻyw* 463.

»skoro ... naprzod (*a.* na przodku)« (*5*): *KochMon* 33; Iáko to iáwnie w dzieiach [*lege*: dzieciach] máłych widziemy iż ſkoro dziećię máłe potznie blegotáć/ naprzod ſámo od ſiebie náutzy ſie nieprawdy mowić. *KrowObr* 157; Skoro w rádzie záſiedli pánowie/ Krol naprzod Tę rzecż do nich vcżynił. [...] *KochOdpr* B4; Skoro ná Biſkupſtwo podwyſzſzony był: ćicho ſię ná przodku záchował Arryuſz *SkarŻyw* 389; *StryjKron* 737.

»(a, ale) skoro ... natychmiast« (*9*): a ſkoro wymowił Oicze náſz ktoryś ieſt w niebieśiéch/ na tych miaſt mu poczęły łzzy zoczu iść *MurzHist* I4; *KrowObr* 34; Pátrzże/ ine żwirzątko ſkoro ſie vrodzi/ Nátychmiaſt s przyrodzenia o ſwey mocy chodzi. *RejWiz* 88; A przetho tego niedbáiąc/ możeſz ieść/ ábowiem ſkoro poczneſz nátychmiaſtći żądza przyydźie/ gdy on pokarm w żołądku wilkośći potłoczy. *SienLek* 3v; *RejPosWiecz*[3] 98; Ráno potym názáiutrz ſkoro páni wſtáłá/ Sámá do páná oycá nátychmiaſt bieżáłá/ Pytáiąc [...] *HistLan* C3; *WujJud* 226v; Skoro pánná zezwoliłá/ nátychmiaſt poczęłá zupełnego Bogá y zupełnego człowieká w żywoćie ſwym ś. *WujNT* 195; Dydo o tey przygodzie ſkoro vłłyſzáłá/ Ná tychmiáſt wſzytki ſkárby wykopáć kazálá [*!*]. *PudłDydo* A2v.

»skoro ... natychmiast prędko« (*1*): A ona [*Maria*] ſkoro to vſlyſſala/ natychmiáſt prędko powſtala/ ij naprzeciw panu Iezuſowi biegla *OpecŻyw* 67v.

»niedługo ... skoro« (*1*): Nie długo ſię rozmyſláli [*Trzej Królowie*]/ ſkoro głos Boży zá vyrzenim oney gwiazdy do ſercá ich przyſzedł: wśiádayćie/ ſzukayćie Krolá niebá y ziemie *SkarŻyw* 26.

»skoro ... nu [= *dalejże*]« (*1*): Więc téż bywa/ iż która gładkość w kim miłuie/ Skoro ią czás odéymie/ áli wnet żáłuie. Albo co go z bogáctwá poczęłá miłować/ Skoro wioſki potráći/ nu ſye tu fráſować. *PudlFr* 76.

»skoro ... w ocemgnieniu« (*1*): Niepewné ſkárby pośiedli ná źiemi: Bo ſkoro zágrzmi twa pomſtá nád niémi/ Y pan/ y páńſtwo znikną wocemgnięniu *KochPs* 108.

[»ale skoro ... odtąd« (*1*): Ale ſkoro Diomedes ſrogi/ Y Vliſſes [...] Paládium święté Z kośćiołá oderwáli [...]: Od tąd ſłábieć poczęłá/ y wſpák ſie chyliłá Nadźieiá Grécka *VergKoch* 40.**]**

»skoro ... od tego czasu« (*1*): Skoro ſię wſzkole/ [...] Kredá ábo wyznánia wiáry [...] náuczył: od tego cżáſu/ áni namową miękka/ áni oſtra: áni świeże rozgi niepomogły: áby [...] *SkarŻyw* 371.

»skoro ... tegoż czasu« (*1*): ktorichbisch niemogl thak pogimacz y thibi ponie slal abi ony przyachali do was a ſkoro do was przyadą zebis ych pogimal a ſkoro ych poſſadziczie, do nas thegosch czaſſv abisz dal snacz *LibLeg* 10/57.

»potym ... (a) skoro« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *BielKom* E6; Lucyanus wielki odſzczępieniec tego cżaſu był/ ktory ſie ze wſzytkich wiar náśmiewał co ich było ná ſwiecie/ á w káżdey mieſzkał áby ſie iey wywiedzyał/ á ſkoro ſie wywiedzyał potym ſie z niey náśmiewał. *BielKron* 156; Niemnimay áby tá waśń ná wieki miáłá być táiemna: wynorzyć ſię kiedy: á co ſię teraz ſzczęśliwym twoiem powodzeniem zákryło/ [...] to ſię potym okaże/ ſkoroć ſię wczem nogá powinie [*si quid adversi tibi acciderit*, *tandem se efferet*]. *ModrzBaz* 40v.

»potym rychło ... skoro« (*1*): Acż potym był [*cesarz Adrianus*] od bogow rychło s ſwiátá wzyęty/ Skoro począł brác przed ſię żywot práwie ſwięty. *PaprPan* [Gg]4.

»skoro ... razem« (*1*): Lecż ſkoro by namnieyſza o woynie nowiná poczne powſtáwáć/ [...] iáko wielka roſpuſtność w ludzioch ślácheckiego ſtanu rázem [*Ubi vero ... una*] powſtáie. *ModrzBaz* 102.

»(ale, i) skoro ... tak« (*3*): Iozeff ſkoro to po niey [*po brzemiennej Maryi*] obaczył mniemáiąc żeby ſie z cudzołożyłá/ małżeńſtwá y ſlubu onego ſwoiego z nią ták milczkiem zniknąć chćiał *CzechRozm* 161; [*ślepy kapelan zawołał*:] Ieśliś wniebie/ iáko wierzę/ z iednay mi ná oczy przeyrzenie: y ſkoro to wymowił/ ták ſię zſtáło. *SkarŻyw* 574, 226.

»a skoro ... tak natychmiast« (*1*): Y Alexánder wielki poki ſie ſkromnie á początćiwie záchował poty ſwiát poſiadał/ á ſkoro ſie w pychę podnioſł á w opilſtwo podał/ [...] thák nátychmiaſt márnie zginął *RejZwierc* 53v.

»skoro ... tak nigdy« (*1*): Tá táka niezgodá miedzy dziśieyſzymi Heretyki [...] ták ieſt znáczna/ iż y ſami tego nie przą. ſkoro od Kośćiołá świętego iednego Kátolickie[go] odſtąpili: ták do iedności tráfić nigdy nie mogą *SkarJedn* 19.

»ali skoro ... tak zarazem« (*1*): Wczoráſmy weſzli ná chwilę do ogrodá ſámi/ Ali páni s fraucymerem w tyż tropy zá námi Skoro weſzłá/ ták zárázem pánny odeſłáłá *KochZuz* A4.

»(a, ale, i) skoro ... tedy(ż)« [*szyk 10*:*2*] (*12*): *PatKaz II* 78; Muchy zabija arſenicum: gdy z nim iakiey kaſze mleczney nawarzą/ they ſkoro mucha zakuſi/ tedy zdycha. *FalZioł* IV 29a; A skoro nad poznan do zegrza ſſą przyachali thedi zgoſzczyncza przerzeczony Andrzey Rzepeczky do myaſtha na konyku byezall *LibMal 1546*/110v; Skoro dicentes v ſliſziſz/ Tedy wedzwonek zadzwoniſz. *SeklKat* A3v; *RejWiz* 157v; Y ſkoro Sámuel przyſzedł do Saulá/ tedy go ták witał Saul *BibRadz* 1.*Reg* 15/13; *BielKron* 378v; *BudBibKaw* A3; Bo ſkoro ſię ſeym ſkończy/ ponieważ niezliczone mnoſtwo ſpraw do ſądu przychodźi/ tedy ie opuſzczáią á ná drugi ſeym odkłádáią *ModrzBaz* 90v; Fráncuzowie zálegli byli kráie láſu/ á ſkoro woyſko w lás weſzło/ tedy oni ſkráynych drzew popchnęli *ModrzBaz* 104; *WujNT* 883; Bez wątpienia tedy ſądźi Pan Bog ſkoro kto vmrze/ y dáie zapłátę zá złe y dobre. *SkarKaz* 3b.

»skoro ... tedy już« (*1*): tedy my iey [*śmierci*] y ná káżdy cżás y ná káżdym mieyſcu cżekaymy/ gdyż to widzimy y ſkoro ſie vrodzimy tedy iuż mrzeć poczynamy/ bo co dáley to bliżey ku ſmierći idziemy *RejZwierc* 170v.

»a skoro ... tedy zasię« (*1*): A ſkoro mieli (trochę) odpoczynienia/ tedy záſię złośći broili przed tobą *BudBib* 2.*Esdr* 9/28.

»skoro ... tejże godziny« (*1*): A moy Báran bá ſkoro przyſtał [*tj. przystąpił do pana*] teyże godziny zoſtał otwiernym v páná. *RejZwierc* 65.

»(a) skoro ... to« (*2*): więc ći vcżeni/ gdy oſobno mowią/ widzą ſie być bárzo mądrymi/ á ſkoro do kupy przydą/ tho on rozum niewiem gdzie zginie/ bo z ich rády/ nic dobrego nie wychodzi *GórnDworz* G5; [*Adam*] Skoro przeſtąpił przykazánie Boże/ to wſzytko vtráćił/ y śmiértelnym [*!*] ſie zſtał. *KołakSzczęśl* C3.

»a skoro ... to już« (*2*): A ſkoro ſie okaże w kim co oſobnego/ To iuż ſławią/ bogácą/ by ſyná właſnego. *RejZwierc* 242, 100.

»(a) skoro ... to wnet (*a.* hnet)« (*2*): *RejZwierc* 166v; bo ia pánie/ ſkoro ſie kot odpráwi/ to powrozy hnet rozwieſzáć/ wyſuſzyć/ y ſchować ná drugi raz każę *GórnDworz* Qv.

»skoro ... to co rychley« (*1*): Albo ſkóro przehuka [*tj. roztrwoni*] co miáłá niebogá/ To by ią rad co rychléy wypráwił do Bogá. *PudFr* 76.

»skoro ... więc« (*1*): Skoro [*panny*] wyſzły/ á ći ſie dwá [*starcy*] s kątá gdzyeś wyrwáli/ Więc Zuzánnę rownie w tákie ſłowá námawiáli. *KochZuz* A3.

»(a, ale, i) skoro ... wnet(że) (*a.* hnet)« [*szyk 48*:*5*] (*53*): *BierEz* E2v; *OpecŻyw* 168v; Cżemu człowiek oglądnąwſzi ſie w zrzadle albo w zwierciadle hnet zapamięta ſwej twarzi ſkoro odeydzie. *GlabGad* B6v; *LibMal 1544*/89v; PRzeto tedyż ſkoro ſtworzył [*Bóg*] człowieká pierwſſego/ Wneth mu przydał Towárzyſſá iſcie nádobnego/ Pánnę piękną *MrowPieś* A3 [*idem ArtKanc* N11]; Bo ſkorom namniey nog ſwoich z myeyſcá ſwego ruſſył/ Wnet káżdy moy nyeprzyacyel wyelce ſobye tuſſył *LubPs* K3v; *RejWiz* 25v, 57, 65v, 88, 98 (*9*); Nie pomniąc/ práwie z wodą/ iż nam cżáſy płyną/ A wnet gorſze náſtáną/ ſkoro dobre miną. *RejZwierz* 105v, 14v, 26v; *SienLek* 114; *RejAp* 24v; *GórnDworz* Aa4v; *RejPos* 101, 200, 234, 275; Nie pomni [*wilczek*] dobrodzieyſtwá by namniey onego/ Skoro mu głod dokuczy bá wnet iáko głupi/ Y pánią mamkę s ſkory bárzo rad obłupi. *HistLan* F3v; *RejZwierc* 153v, [238], 264v; Ale ſkoro żydowie/ Bogá opuśćili/ Sámi ſie wnet ze wſzytkim/ w niwecż obroćili. *HistHel* [A2]; *SkarJedn* 396; Pánie/ twoiá łáſká byłá Mnie

ták mocno vtwiérdźiłá: Ale ſkoroś twarz odwróćił/ Wneteś moię hárdość ſkróćił. *KochPs* 41; *SkarŻyw* 107, 193, 226, 397, 501, 559, 593; *StryjKron* 309, 692; *CzechEp* 87, 206; SKoro w rękę wezmę czáſzę/ Wnet zełbá troſki wyſtráſzę *KochFr* 92; *BielSjem* 9; *ArtKanc* A11v, N11; *GostGospSieb* +4; *WujNT* 39, *Ioann* 11/29; Tákże też przyiaćiel ku ſzcześćiu ſie chynie/ Ktore ſkoro odſtąpi wnet ćię kożdy minie *CzahTr* H4v; Lecz ſkoro niezléczona miłość mię zrániłá/ Vczułám wnet *GosłCast* 32; *SkarKazSej* 687b.

»skoro ... wnet i« (*1*): Bo ſkoro ón [*wieczór*] náſtáie/ wnet y zbóyce wſtáią/ A w nádźieię ćmy czarnéy/ drógi záśiadáią. *KochEpitCat* 110.

»a skoro ... wnet potym« (*1*): A ſkoro z niey [*z wrony*] opádło ono pyękne pirze/ Wnet náſzá poſtáremu potym w nogach gmerze. *RejWiz* 98.

»a skoro ... wnet prętko« (*1*): Około krzow [*chłop*] rozbije z onych czyſtych nići/ Zyelono ſfárbowawſzy/ ná traweczce ſieći. Ptaſzkowie po nich ſkaczą/ zá nic ich nie máią [...]. A ſam ſiedzi zá budą ćicho ná nie czyha/ A ſkoro co przypádnie/ wnet prętko porywa. *RejWiz* 103v.

»a skoro ... wnet zarazem« (*2*): *RejZwierc* 159v; A ſkoro Miſtrz Pruſki odciągnął z łupámi/ wnet zárázem zdrugiey ſtrony Miſtrzá Liflantſkiego woyſko do Zmodźi wtárgnęło *StryjKron* 502.

»skoro ... wnet zasię« (*1*): Bo ſkoro [*Trzej Królowie*] wyſzli z miáſtá/ wnet ſie im vkazáłá záſię oná gwiazdá/ y prowádziłá ie áż do ſámego Bethleem. *RejPos* 36v.

»(a, a tak) skoro ... zaraz« [*szyk 15*:*2*] (*17*): A tak ſkoro doroſcieſz lat/ i lepſzey ſiły/ Miey że mi ſię do zbroie zaraz/ ſynu miły. *KochSat* [C2]; *GrzegŚm* 42; *HistHel* C3; y máią ſye ty Policzki záraz począć robić/ z gruntu/ ſkoro założyſz piérwſzą przéćieś álbo próg. *Strum* L3; *SkarŻyw* 251; ROku 1501. iedennaſtego dniá Iánuariá ſkoro Krol Albricht odpráwił poſły Tureckie z przymierzem/ [...] záraz po nich przyiecháli też Poſłowie Cárzá Zawolſkiego *StryjKron* 682, 492; *CzechEp* 85; *ReszPrz* 51, *KochPam* 80; *PudłFr* 52; *GórnRozm* L4; *GostGosp* 134; *GórnTroas* 30; *WujNT* 195; *SkarKaz* 577a; Ten ſkoro ná páńſtwo y Ceſárſtwo poſádzony od Bogá był/ záraz religiey ſłużyć począł/ áby ią ſwoie pánowánie wſpierał. *SkarKazSej* 680b.

»aliści skoro ... zaraz wnet« (*1*): gdy kto z námi w towárzyſtwie żywie/ Możem nic w nim nie wątpić/ y w iego miłośći: [...] Aliści ſkóro ſczęśćié trochę go podnieśie/ On záraz wnet oczymá náiu rad przenieśie. *PudłFr* 65.

»(ale) skoro ... zarazem« (*5*): W ten czás [*Kazimierz Sprawiedliwy*] gadáiąc ſie z pány o nieśmiertelnośći duſze/ ſkoro ſie nápił omdlał padł y vmárł zárázem. *BielKron* 356v; Ale ſkoro bogáctwá we cżći [...] poczęli mieć/ zá rázem ſię prawdźiwa zacność w pychę/ á wolność w roſpuſtę obrośiłá. *ModrzBaz* 51v; tedy y to ieſt rzecż potrzebna/ áby woyſko ſkoro ſię ściągnie [*Exercitus in unum coacti*] zá rázem było w źiemię nieprzyiaćielſką puſzczone. *ModrzBaz* 116v; *SarnStat* 45; ſkoro wieść doſzłá tego nikczemniká O śmierći oycá iego: zárázem we wſzyſtkie Wśi [...] wiechał. *CiekPotr* 12.

»skoro ... zarazem wnet (*1*): (*nagł*) Iwan Diákowſki z brácią. (–) A oſobnieć zálecę Iwáná ſámego/ Choeiażby [*!*] miał Adátyr s ſobą ták mężnego/ Obádwá mu nie wádzą ſkoro wąſem trząſnie/ Zárázem namężnieyſzy wnet mu w garśći vſnie. *PaprPan* Bbv.

»(a, lecz) skoro ... (a) zasię ... (a zasię)« (*3*): Potym wypalić Balneo marie/ á ſkoro pierwſzy raz wypaliſz/ á zaſię tę wodkę wley na ono czo na dnie zoſthało: zową Feces/ á zaſię pal *FalZioł* II 17d; *BielKron* 402v; Lecż ſkoro Sędziak on vmierał: záſie ſię do złego wracáli po wiele kroć. *SkarŻyw* 558.

»a skoro ... zasię natychmiast« (*1*): Na ty ſłowa [...] Pán Iezus głowę ſwą niéiako podnioſł wzgorę/ a ſkoro ié wymowił/ zaſie natychmiáſt ią ku matce ſklonił *OpecŻyw* 150v.

»(ale) skoro ... znowu« (*2*): *BielKron* 385; Pochwili wioſná przyydźie/ Ten śniég znienagłá zéydźie/ A źiemiá/ ſkoro ſłońce iéy zágrzeie/ W rozliczné bárwy znowu ſye odźieie. *KochPieś* 41.

»skoro jedno ... natychmiast« (*2*): ij ſtalo ſie iż ſkoro iedno wſſedl do koſciola natychmiáſt ta ijſtá ſuchá láſka w ie^{go} ręku [...] zakwitla *OpecŻyw* 5; *CiekPotr* 74.

»skoro jedno ... tak« (*1*): Tákże też y drugi ſyn iego Sálomon/ ſkoro ſię iedno ná nierząd z niewiaſtámi vdał/ ták ſię ſzkárádźie wſzytek odwrośił od chwały Bożey *WerKaz* 296.

»skoro jedno ... to« (*1*): Iáko iednego znam/ [...] kthory [...] ſkoro iedno kto o potrzebie ktorey záćżnie mowić/ tho on s ſwoią Sokálſką ná plác/ iáko w ten cżás nárączym vciekał *GórnDworz* N4.

»skoro jedno ... wnet (*a.* hnet)« (*8*): *LubPs* Fv; Skoro ty iedno z Kośćiołá wynidźieſz/ hnet ſtawa ſye twoiá wiárá/ niewiárą *OrzQuin* I3, L2, L2v; *RejPos* 275v; [*jaszczurki*] Skoro jedno ożywą w żywocie mátki ſwey/ Wnet ią żrą áż przegryzą dziurę w boku v niey. *HistLan* B3; *RejPosRozpr* c4v; Symon [...] ſkoro ſię iedno z ſynámi ſwemi vpił/ wnet poſpołu z nimi od nieprzyiaćioł ſwoich [...] był zábit. *WerGośc* 237.

»skoro jedno ... za razem« (*1*): niektórzy z Duchownych/ którzy mi Iurgelty przed tym dawáli/ ſkorom iedno w Sztánkárá á we Fryczá/ y w iné ſzkodliwé Koronie Polſkiéy kácérze/ oſtrzym záwádźił/ [...] zá rázem mi Iurgeltów dáwáć przeſtáli *OrzQuin* G3.

»skoro już ... natychmiast« (*1*): Tám ſkoro pánom Zięciom iuż klucże oddano/ Y ſkrzynię pieczęciámi zápieczętowano/ Nátychmiaſt ią ná Ratuſz odnieść roſkazano *HistLan* E3.

»skoro naprzod ... zaraz« (*1*): ſkoro naprzod otworzył Kśięgi Piſmá zakonnego/ záraz nápadł ná Proroctwo Izáiaſzowe/ ktorego Meſyaſzem być iáśnie wyświadcżáło *CzechEp* 210.

»natychmiast skoro ... wnetże« (*1*): Zgotowawſzy [*jedzenie*] obudził [*Heliasza*]/ ieść pić roſkázuie/ A Heliaſz nátychmiaſt/ ſkoro to poczuie/ Wſtánie wnetże y poźrzy *HistHel* C3.

»ale przedsię skoro ... wnet« (*1*): á ſkoro ſię nań [*na diabła*] obejźrzę/ pot ná mię záráz wyſtąpi: ále przedſię ſkoro mu pokażę ſzpis álbo włocżnią ſłową BOżego/ wnet plácu vſtąpi *ReszPrz* 51.

»a tak skoro ... tudzież [= *zaraz*]« (*1*): Przeto cżłowiek dotąd trwa á nie zadchnie ſie poki w płuczach wiatr ſie zachowawa/ A tak ſkoro tam wiatr wynidzie á inſzy w niſć [*!*] niemoże tudzież ſie ſerce zadchnie. *GlabGad* C7v.

»(a) tak skoro ... wnet« (*2*): Nogieć álbo napáść ieſt bydłu nagła śmierć/ gdy w czás nieopátrzą/ á thák ſkoro obaczyſz iż go nogieć morzy/ wnet mu miodem ćiepłym oczy pomáż *SienLek* 167; Ták ſkoro Páweł Alexándrá y Hymeneuſzá záklął/ wnet od ſzátáná byli opętáni *WujNT* 588.

»skoro tedy ... naprzod« (*1*): Skoro tedy te Woyſká wſzyſtkie popiſano/ Naprzod im práwá zwykłe żołnierſkie cżytano. *KmitaSpit* B.

»skoro tedy ... tak« (*1*): Skoro go [*Achillesa*] tedy uźrzał Menelaus zbrojny, A on bezpiecznie szuka przed inszymi wojny, [...] Tak był rad Menelaus, widząc zdrajcę swego, Bo myślił mścić się nad nim zelżenia dawnego. *KochMon* 19.

»skoro tedy ... wnet« (*1*): Skoro tedy [*Igitur*] on ránny vmárł/ wnet poczęto ſzukáć onego proſtego ſtanu cżłowieká *ModrzBaz* 70v.

»skoro też ... wnet« (*1*): A Krol ná ten cżás Krolową ſie báwił. Skoro też páni ná kreſie ſtánęłá/ Złotą koronę wnet ná głowę wzięłá. *KochSz* C.

»zaraz skoro ... tedy« (*1*): A drudzy záraz ſkoro Piſarz przeczći ápellátią: tedy ią ſobie *ad verbum* ſtroná ná *pugillares* wypiſuie *SarnStat* 1298.

»skoro zasię ... jeszcze« (*1*): A oni ſkoro záſie vmárł/ ieſzcże byli gorſzy niſzli oycowie ich *SkarŻyw* 558.

»skoro zaś ... niedługo« (*1*): Skoro záś polá śniegiem/ á głębokié brody Mroźna Zimá przykryłá ćiérpliwémi lody/ Ne [*!*] długoś ſye ná mieyſcu z towárzyſtwem báwił *KochPam* 83.

»hnet skoro ... zaraz z przodku« (*1*): [*dworzanin*] hnet ſkoro tho obaczy/ iż oczy iego chytáią ſie zá onę piękność thwarzy/ [...] tám on záraz s przodku/ o prędkie lekárſtwo muśi ſie s pilnoſcią ſtháráć *GórnDworz* Mm.

»a skoro zasię ... to wnet zasię« (*1*): A wſzák widamy dzieći kiedy więc s kim igráią/ to mu rády/ tho ſie w nim kocháią/ á ſkoro ná ſię ſzpetną máſzkárę włoży/ tho wnet przed nim vciekáią/ á ſkoro ią záſię zeymie/ to wnet záſię do niego z rádoſcią bieżą. *RejZwierc* 166v.

»a skoro zaś ... tedy zasię« (*1*): (*nagł*) Miśiek woźnicá. (–) ZE ich tám záwſze Miſiek worem wychędoży/ A ſkoro záś te konie do wozá założy. Tedy záſię tákiſz cuk ku domowi ſwemu/ Vbieżą bez żadnego gwałtu ſiodłowemu. *CzahTr* L2v.

»zaś skoro ... też wnet« (*1*): Záś ſkoro Arcybiſkup ſam communicował/ Krol też do Sákrámentu wnet ſie przygotował. *Stryj-Wjaz* C3.

»a tak skoro już ... wnetże« (*1*): A ták ſkoro ty rzeczy iuż tám przenieſiecie/ Wnetże poſciel koleńſką białą powleczecie. *Hist-Lan* C3v.

»jednak skoro też ... ażci wnet« (*1*): iednák ſkoro też Chriſtus vczyć począł/ y cudá czynić/ ktorych zgołá nic Ian nie czynił [...] áżći wnet Ian drobnieć począł [...] A Chriſtus rość y vprzedzać go *CzechEp* 305.

»tedy skoro jedno ... ażci i« (*1*): Abowiem ieſli Pan będźie chćiał przez miecż woienny pokárać/ kogo/ tedy ſkoro iedno záſwiſnie/ áćżći [*lege*: ażci] ſie y z oſtáteczných gránic źiemie [...] wielkie mnoſtwo żołnierzow [...] názbiera. *CzechRozm* 254v.

»więc też skoro ... już« (*1*): Więc też ſkoro z páśieki wyidą pſzczele roie: Ieſli ich nie dośćignieſz/ iuż wiedz że nie twoie. *KlonWor* 25.

W porównaniu (*1*): Iáko dym ćiepły z kominá wychodźi/ Y záraz zniknie ſkoro kęs záſmrodźi: Ták ten duch/ który rządźi náſzé ćiáło/ Pódźie tám gdźie był niż żyćié náſtáło. *GórnTroas* 30.

Przysłowie: ále dziś tákie wieki y tácy ludzie náſtáli/ iż poki widzą poty pámiętáią/ á ſkoro z oczu to iuż wſzytko ná ſtronę precż. *RejZwierc* 100.

Frazy: »skoro doszedł rok« = *po upływie roku* (*1*): Bo muśieli oni/ ktorzi w Rzymie Rzeczpoſpolitą rządźili/ ſkoro doſzedł rok [*anno exacto*]/ y z vrzędu vſtępować/ y liczbę zniego czynić. *ModrzBaz* 43.

»skoro jedno dzień przejdzie [= *minie*]« (*1*): Iż ſkoro iedno dźień przeydźie/ á nocna ćiemność nádeydźie/ byſmy w ſwiętey wſtrzymáłośći/ czyśći będąc y trzeźwośći/ iemu cześć, chwałę wzdawáli *ArtKanc* T6v.

»skorom się jedno na świat narodził« (*1*): Skorom ſie yedno ná ſwyát mizernye národził/ Tyś ſie wnet sſtał Bogyem mym coś mye wyſwobodził *LubPs* Fv.

»skoro księżyc wznidzie« (*1*): Posłałem nacała noc ludzie przed sobą zanimi, mogaligo oblec w Byczynie. sam poidę zanimi skoro Xię.zyć [*!*] wznidzie. *ActReg* 56.

»skoro noc przyjdzie« (*1*): A przethoż obiáwi ſpráwy ich/ á ſkoro noc przyidźie [*et convertet diem in noctem*] będą potárći. *BibRadz Iob* 34/25.

»skoro noc zaszła [= *minęła*]« (*1*): náieżdźáli tám nas Maurowie s Kálekutu [...] w wielkośći okrętow/ [...] ale ſkoro noc záſzłá znikáli precż. *BielKron* 454.

»skoro poczęło świtać« (*2*): Skoro thedy poczęło świtáć nadiecháli ie Turcy nád oboz *BielKron* 309v; *Mącz* 71c.

»skoro puści« = *kiedy rozmarznie ziemia* (*1*): á Wioſná z Látem nádchodzą/ iuż o naśieniu myślić: ſkoro puśći/ oráć/ śiać/ grodźić *GostGosp* 96.

»skoro słońce wschodziło (*a.* weszło, *a.* wznidzie) (*3*): [*Mojżesz*] przykazał im też áby ráno zbieráli [*mannę*]/ bo ſkoro ſłońce weſzło roſpłynęłá ſie. *BielKron* 31, 447v; Cáłą noc onę ná modlitwie [...] ſtrawiwſzy: ſkoro ſłońce wſchodziło/ rzekł Paweł ku Antoniemu: [...] *SkarŻyw* 51.

»skoro się na świat ukazali« (*1*): *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* doſyć nie báćżnie piſze: iákoby Chriſtus pan Polaki/ ſkoro ſię ná świát vkazáli/ prawdźiwą znáiomośćią ſwoią/ przez łáſkę chrztu ś. oświećić miał. *NiemObr* 146.

Szereg: »jako albo skoro« (*1*): Cum diluculo abiit Yáko álbo skoro świtáć poczęło. *Mącz* 71c.

2. *Wprowadza zdanie okolicznikowe czasowe określające czas działania*, *odbywania się czegoś*, *zastępujące okolicznik czasu*; *kiedy* (*13*):

Frazy: »skoro (**[**mały**]**) dzień« = *o świcie*; *prima luce Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg* (*9*): Prima luce. Als bald als tagiſt. Skoro dzyeń *Murm* 14; *Mymer*[1] 5; *BartBydg* 84b; Przeto Krol ſkoro dzień do woyſká przyiechał *BielKron* 306v; Y nálezli vmárłą/ ſkoro dzień/ y w grobie ią Eufrázyey położyły. *SkarŻyw* 227; Cáłą noc ono mieyſce gdzie był/ świátłość dziwna obtaczáłá/ y ſkoro dzień/ S. Michał Archánioł vkazál mu ſię *SkarŻyw* 518, 328, 329, 444; **[**Skoro dzyen prima lux [...], prima lux d⟨icitu⟩r que precedit exortum solis *ReuchlinBartBydg* s3; *PaprHerby* 597; A ták ſkoro dźień/ ći do domu Ciceronowego przyſzli *CiceroKosz* c3v**]**. *Cf Zwrot*.

»skoro wieczór« = *wieczorem* (*2*): Pokarz [*Panie*] iáwnie przewrotné złé ludźi/ żadnému Nie ćiérp/ áni okázuy łáſki niezbożnému. Skoro wieczór/ ći zchodzą/ drudzy náſtępuią/ Wſzytki/ iáko pśi głodni/ vlice krzyżuią *KochPs* 85 [*idem*] 86.

»skoro świecę zażgą« = *wieczorem*, *o zmroku* (*1*): Prima fax, Szo man das liecht auff tzund. Skoro ſwyecę záżgą *Murm* 12.

»skoro zamierzkło« = *o zmierzchu* (*1*): LEo Bázyli [...] táką ſtráż vſtáwił w ſwoim mieſcye Konſtántynopolim/ iż gdyby kogo ná vlicy záſtano ſkoro zámierzkło/ miał być wſádzon vkarány *BielKron* 169.

[*Zwrot*: »skoro mały dzień wstać«: A gdy do Słupiey Miáſteczká przyiechał/ wſzedł ná Gorę łyſą do Kláſztorá Swiętey Troyce pieſzo/ Skoro máły dzień wſtawſzy/ przed Krzyżem [...] modlitwą ſię bawił do ſamego wieczorá *PaprHerby* 597.**]**

3. *Wprowadza zdanie okolicznikowe czasowe określające moment początkowy jakiegoś okresu*; *od czasu kiedy*; *od kiedy*; *ex quo tempore Modrz*; *ut primum JanStat* [*zawsze w zdaniu złożonym – w antepozycji* (*7*), *w interpozycji* (*5*)] (*12*):

Połączenia: »jako(ż) skoro« (*6*): Bo mam ſię zá obowiązánego Rzeczypoſpolitey/ iákom ſkoro miedzy Sekretarze Krolewſkie ieſt policżon [*ex quo tempore annumeratus sum Secretariis Regiis*]/ nietylko do vtáienia tego coby Rzeczypoſpolitey ſzkodźiło/ ále też [...] *ModrzBaz* 137; Wtę sprawę co zaciągnęło y iego y Familią iego wiele rzeczy przedemną przypominał [...], ktemu przypominał yt[o] zeiakosię skoro ogłosieła Coronatia WKM, ktorą vtwierdzieła się potestas, Regia, (gdyz przed Koronatią y o nieprzyiechaniu y odiachaniu zasię y de conditionibus vary rumores [*lege*: war i rumores] beły) nic takiego od niegosię nie działo coby słusznie WKM obrazac miało *ActReg* 107; Iákoż/ ſkorom z twey drogi/ Boże wieczny/ Vfzedł: rádośći nie zna ſmyſł ſerdeczny *GrabowSet* Tv; przez którą [*swawolę*] oni álbo prawdźiwiéy przez gnuſność nieiáką/ iáko ſkoro im brody wielkié poroſły/ y śiwé włoſy ſie pokazáły/ [...] w vpraſzániu iáłmużny oſtátek żywotá ſwégo pokłádáią *SarnStat* 517 [*idem* 927]; Oznáymuiem tym to Vniwerſałem piſánym náſzym/ iż iákoſmy ſkoro ná páńſtwo náſzé wſtąpili/ ſtáráliſmy ſie zawżdy o to/ ábyſmy w Koronie y w Páńſtwách náſzych porządek czynili *SarnStat* 971, 927.

»(a) jako(ć) skoro ... tak(ci)« (*2*): *RejJóz* H8; thyś mnie nie podał zwykłego pocáłowánia ſwoiego/ á thá iákom tu ſkoro wſzedł/ thák nie przeſtáłá cáłować nog moich *RejPos* [308].

»skoro ... więcej« (*1*): Piſzą o iedney Pániey Rzymſkiey ſtáteczności/ Ktora po ſwym małżonku zoſtáłá w żáłośći/ Skoro w ſmutny grob mężá ſwoiego záwárłá/ Więcey ſię w domku ſwoim oná nie otwárłá *ZbylPrzyg* B2v.

»jak skoro ... zatym też« (*1*): Lecż iák ſkoro práwá y vſtáwy Zakonodawcę ſwego Licurguſá [*miasto Sparta*] opuſzczáć poczęło/ zátym też ſámo do ſłábości y znifzczenia chyliło ſie. *Phil* P2.

Frazy: »jako się skoro narodzili« = *od urodzenia* (*1*): Y vyzrą oni ludźie ktorzy ſą wźięći/ ktorzy iáko ſię ſkoro národźili nie vkuśili śmierći [*Leop*: kthorzy smierći nieukuśili od narodzenia ſwego; *qui mortem non gustaverunt a nativitate sua*] *BibRadz* 4.*Esdr* 6/26.

»a jakoć skoro świat nastał« = *od początku świata* (*1*): Bo ſiłać bywa z młodoſći złych ludzy na ſwiecie A iakoć skoro ſwiat naſtał tak ći ſie to płecie *RejJóz* H8.

»skoro wyszli z brzucha« = *od urodzenia* (*1*): Obcymi ſię ſtáli niezbożnicy (ieſzcże ſkoro) z żywotá/ pobłądzili (ſkoro wyſzli) z brzuchá mowią kłamſtwo [*Alienati sunt impii a vulva*: *erraverunt ab utero*]. [*Cf BibRadz*: Złośnicy wnet ſkoro z żywotá wyſtępuią thedy błądzą/ á wnet od národzenia ſwego powiedáią kłamſtwo.] *BudBib Ps* 57/4.

4. *Wprowadza zdanie okolicznikowe czasowe bezpośrednio uprzednie*: *gdy tylko*, *z chwilą gdy*; *w chwili gdy*; *cum HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*; *mox ut HistAl*, *Vulg*, *JanStat*; *statim ut Vulg*, *Mącz*; *quum primum Mącz*, *Calep*; *quamprimum Mącz*, *JanStat*; *statimque ut HistAl*; *confestim igitur ut*, *ut autem Vulg*; *postquam* (*post quam*), *postea quam*, *simul*, *simul ac*, *simul atque*, *simul ut*, *statim atque*, *subito cum*, *ubi*, *ubi primum*, *ut*, *ut primum Mącz*; *cum autem*, *nunc PolAnt*; *cum primum*, *quod quam cito JanStat* [*w zdaniu złożonym* (*106*) – *w antepozycji* (*75*), *w interpozycji* (*16*), *w postpozycji* (*15*); *zdanie samodzielne* (*32*), *w tym*: *wtrącenie* (*7*), *z con* (*3*)] (*157*): Y odniosł liſt do krolá Izráelſkiego (*marg*) wł. rzekąc (–) ná ten obyczay/ ſkoro [*Et nunc*; *BibRadz*: iák ćię ſkoro doydźie ten liſt] przyjdzie liſt ten do ćiebie/ [*wiedz*, *że*] otom posłał do ćiebie Náhámáná sługę mego/ ábyś go zbáwił trędu iego. *BudBib* 4.*Reg* 5/6; Y roſkazał Ezechiaſz áby ſprawowáli cálopálenie ná ołtarzu: A ſkoroby poczęto palenie ofiáry/ áby też poczęto y pieśń Iehowy z trąbámi y z inſtrumenty *BudBib* 2.*Par* 29/27.

Połączenia: »(a) gdy skoro« (*3*): ktore [*dziecko*] gdy miało korzen Piwonijey na ſzygi nigdy mu tha niemocz niepanowała/ A gdy ſkoro ten korzeń s ſzije s ięth/ ta niemocz na dziecię przychodziła. *FalZioł* I 97c; Gdy go [*Bazyliusza*] ſkoro vyrzał święty Ekwicyuſz rzekł: tego ktorego mi/ Oycże/ zálecaſz: nie widzę go być Mnichem/ ále Dyabłem. *SkarŻyw* 211; *CzechEp* 255.

»(a) jak(o(ż)) skoro« (*83*): Krol hnet z porádzenia tego/ Poſłáł k Sámom poſłá ſwego: Ktory iák ſkoro przyiechał/ W rádzie poſelſtwo powiádał. *BierEz* Fv, I2v, Q3v; á iako ſkoro ſie Iagnię vrodzi ma być przyſadzono do Wyymiona [*!*] *FalZioł* IV 1d; Przeto trzeba thego pilno ſtrzedz/ aby iako ſkoro poczne płod vmarły/ aby go pozbyła. *FalZioł* V 32v, 31; Cemu cice ztwardnieią v niewiaſti iak ſkoro w bremię zapadnie, gdiż inſzim cżaſem miękkie bywáią. *GlabGad* D6v; *RejKup* b8, m5v, v2; *LibMal 1552*/167v; yáko ſkoro ſie dzyecyę vrodzi/ onego cżłonki máyą powiyáć áby proſto á nye krzywo roſły. *GliczKsiąż* K2, B7v, C, C2, N6v; *Leop* 1.*Mach* 5/42, *Philipp* 2/13; *BibRadz Gen* 16 *arg*, 19/3, *Is* 30/19; á iáko ſkoro kápłani ięli w kor wſtępować/ záczęli Ceſárſcy ſpiewacy Reſponſyą ná korze figurą ſpiewáć *BielKron* 329, 329; Cum paulo longius a castris processisset, Yáko skoro od obozu/ álbo od woyská ſie oddalił. *Mącz* 44c; Simul atque increpuit suspicio tumultus, artes illico nostrae conticescunt, Yáko skoro yáka nowiná przidzie álbo zá brzmi [*!*] o woynie/ náſze náuki vmilkáyą. *Mącz* 68b; Commota seditione abiit, Yáko ſie skoro poczęli wádźić poſzedł precz. *Mącz* 380d; Fortuna dilapsa devolant omnes, Iáko skoro fortuná przeſtánie służić rozlatáyą ſie wſziſci. *Mącz* 505d; Nonnunquam temporis, ut vidi, Yákom skoro vyźrzał. *Mącz* 509c, 34d, 128a, 156c, 176a, 208b (*26*); A Kryſtus theż rzekł/ powiedam thobie (nie duſzy thwey) Dźiś/ to ieſt iákoś ſkoro vwierzył/ będźieſz zemną w Ráiu [*Et dixit illi Iesus*: *Amen*, *dico tibi*, *hodie mecum eris in Paradiso Vulg Luc* 23/43] *GrzegŚm* 39; *RejZwierc* 255; *RejPosRozpr* c; A iáko (ſkoro) wypełnił Iohan bieg [*Cum autem impleret Ioannes cersum suum*]/ mowił [...] *BudNT Act* 13/25; To wnet po zgrzeſzeniu [*Adam*]/ iáko ſkoro wiátrek wieiący vſłyſzał [*de ambulantis in paradiso ad auram post meridiem Vulg Gen* 3/8]/ rozumieiąc ták iż do niego Pan iako przed tym przyść y z nim rozmáwiáć miał: z oną żoną ſwą vćieka *CzechRozm* 88v; *PaprPan* Ff4, Hh4; *SkarJedn* 172; *StryjKron* 672, 707; Ten [*proporzec*] iáko ſkoro z drzewá ſwégo był ſpuſczony/ A potym wzgórę ná wiátr wolny wynieśiony/ Okazáły ſye ná nim rozliczné narody/ Króle/ woyſká/ hetmáni/ rzeki/ miáſtá/ grody. *KochProp* 7; *Calep* [892]; *Phil* G3; *OrzJan* 128; OBiecuiemy/ iáko ſkoro [*JanStat*: iż iáko rychło; *Quod quam cito JanStat* 111] z woienńy potrzeby (zá wſpomożeniém Bożym) do źiem náſzych przyda ſie nam wróćić: że wſzytkié róznice záczęté między Duchownémi y Swietckiémi ná Séymie Wálnym vśmiérzemy. *SarnStat* 112; NAiáſnieyſzégo Królá obránégo/ iáko ſkoro zá wolą Bożą [*quamprimum Deo volentę JanStat* 109] do Króleſtwá ſwégo przyiedźie/ że winien będźie woyſko morzkié potrzebné/ doſtátecznie/ ku obronie portów morzkich [...] ſwym koſztem chować. *SarnStat* 134, 605, 718; Tákći tuta by ty zdrow tążyli/ Tákći o ćię kmiotkowie prośili. Y ſtąd iáko ſkoro im znáć dano/ Ze iuſz w dworze twą Miłość widźiano: Dźiw rádośćią z ſkor nie wyleći eli/ A do ćiebie duſznie bieżeć chćieli. *RybWit* C2. *Cf Frazy*.

»(a tak) natychmiast jako skoro« (*2*): Niektorzy s kſiążąt Dariuſowych [...] náthychmiaſt iáko skoro vſłyſzeli o przyſciu Alexandrowym ſprzyſięgli ſie weſpołek áby Dariuſa zábili *HistAl* F8, K6.

»wnet jako skoro« (*1*): *Leop Is* 28/4 *cf* »wnet jako skoroby ręką ujął«.

»zaraz jako skoro« (*1*): *GliczKsiąż* E8 *cf* »zaraz jako skoro na świat wynidzie«.

»chnet jako jedno skoro« (*1*): Chnet iáko iedno ſkoro [*Confestim igitur*, *ut*] przeſtał mowić/ roſtąpiłá ſie źiemiá pod nogámi ich *Leop Num* 16/3.

»już ... gdy skoro« (*1*): Czemus [*książę*] dawn[o] niebył pilen Wyedzać zeſz ten dlug był winien: A na ráty nieroſłożą Iuż placz gdycz ſkoro czas ſloza. *RejKup* c5v.

»i teraz ... gdy skoro« (*1*): Bo jeśli je [*posłów*] kiedy przedtym opatrywano [*na strawę*], tedy nie skąd inád, jeno z podatkow, ktore uchwaliwali, co je i teraz potka, gdy skoro podatek uchwalą. *Diar* 32.

»(a) gdy skoro ... wnet« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *BielŻyw* 124; Bo więc káżdy kto ſie wto wda niedba Snadz o żadną iuż rzecz O tym że cáły dzień mowi Iáko pożar z kruczkiem łowi Wnetem ia Mátuſſu tuſſył Gdy go ſkoro zá lás [*lege*: Zalas] ruſſył iże nam trudno miał vćiec Bo moy nieproſz ſtoi zá ſieć *RejRozpr* H2v.

»(a) jak(o) skoro ... ali(ć) (... ali, ... ali, ... ali) (*a.* aliści)« (*3*): á iáko ſkoro ná nas náſtąpi bożniczá ſzátáńſka/ áli my vciekamy/ áli klękamy [...]/ áli biegámy [...]/ áli ſie kláńiamy *RejAp* 25v; *RejZwierc* 44; Pokiś żył/ miałeś wſzyſtkiego doſyć/ iák ſkoro śmierć záwita/ álić wſzyſtko wyćiekło. *WysKaz* 45.

»ale jako skoro ... aliści wnetże« (*1*): ták właſnie krzywdy tyráńſkié y obelżenia wſzyſtkié/ táią ſie pod iákimśi ćieniém powodu ſczęśćia ich: ále iáko ſkoro go woyná iáka popádnie [...]: áliśći ſie wnetże wſzyſtkié iego niecnoty rázem ná świát wydádzą *OrzJan* 31.

»jako skoro ... i« (*1*): Otoć Pan zna wſzytki ſprávy ludzkie [...]. Bo iáko ſkoro rzekł/ Niech będzie ziemiá/ y była/ Niech będzie niebo/ y było [*Dixit enim*: *Fiat ... et facta est*, *fiat ... et factum est*]. *BudBib* 4.*Esdr* 16/57.

»a jak skoro ... już« (*1*): *LubPs* X6 *cf* »a jak skoro słońce wzejdzie«.

»i jako skoro ... naprzod« (*1*): *CzechEp* *3 *cf* »i jakom skoro rękę do papieru przyłożył«.

»jako skoro ... natychmiast« (*4*): Nie nádáło śię iey [*szczuce*] morze/ Wnet ią tám nápádło gorze. Delfin ktory tám pánował/ Iáko ſkoro ſzczżukę vźrzał: Nátychmiaſt śię zá nią rzućił. *BierEz* R4v; gdy potym [*wąż*] ćhciał [*!*] w ono iáie wnidz/ iáko skoro głowę ſwoię w iáie włożył nátychmiaſt zdechł [*et antequam ibi caput immitteret est extinctus*]. *HistAl* A6, A2v; Bo iáko ſkoro wyſzło ſłowo twoie/ nátychmiaſt [*enim* ..., *et*] wſzytká ſpráwá ſię dokończyłá. *BibRadz* 4.*Esdr* 6/43.

»jako skoro ... natychmiast już« (*1*): Lecż iáko ſkoro z miáſtá onego wynidźie/ nátychmiaſt iuż prágnie iáko nadáley od niego zábieżeć *WysKaz* 10.

»jako ſkoro ... niedługo« (*1*): wſzyſtko co ieſt w tym żywoćie/ choćiayże tego ſam człowiek bárzo gorąco prágnie/ iáko ſkoro doſtąpi/ nie długo brzydkość przynoſi *WysKaz* 11.

»jakoby skoro ... a tak co narychlej« (*1*): Iakoby ſkoro obaczył yże iuż na niekthorim mieſtczu miękko/ toć iuż gnije/ á tak czo narichley [*bolączkę*, *tj. wrzód*] otworzyć aby iad wyciekł *FalZioł* V 71.

»jako skoro ... tak też« (*1*): kwiath tego ziela [*nawrotu*] za ſłończem idzie roſkwitaiącz ſie/ á ſtąd że połacinie to ziele Solſequium zową/ iako by naſladuiącze ſłończa/ ábowiem iakho ſkoro ſłończe wznidzie tak ſie też roſkwitnie/ á iako richło zaydzie ſłończe á ono ſie też ſtula *FalZioł* I 49c.

»(a) jako skoro ... tak wnet« (*2*): bo mnieyſzi ſkocżek ieſt prędſzi á iako ſkoro zezra: tak wnet s ſwego łoża wyſkoczy *FalZioł* I 62d; A z iednayćie Commiſſyią Rozwieſć tę Contrybuciią Boć iáko ſkoro náſtáłá Ták wnet z wiárdunkiem ſlub brálá A niebędzieli rozwodu Doczekaćie po nich płodu *RejRozpr* G2.

»a jako skoro ... tak zaś« (*1*): Sisyphus, [...] Któri [...] w piekle tę mękę ma/ że wi[e]lki kámień ná wyſoką górę muśi toczić/ á yáko skoro ná wierzch zátoczy ták záś kámień ſpádnie. *Mącz* 397b.

»jako skoro [*po czym*] ... tam zaraz na początku« (*1*): Iáko ſkoro po vpadku cżłowiecżym/ Bog z rodźicámi náſzymi [...] mowić począł [...]: tám záraz ná onym początku przy nich że/ gromiąc wężá/ to obiecáć raczył: iż naśienie niewieśćie zetrzeć miáło głowę iego *CzechEp* 292.

»(ale, a) jak(o) skoro ... tedy« (*9*): *FalZioł* IV 22c, 24d; A iák ſkoro [*Lot*] wyſzedł ná gorę z niebeſpieczeńſtwá tedy ſproſnie vpadł. *BibRadz* I 10d *marg*; A gdy będą trąbienie przedłużáć ná rogowych trąbách/ iáko ſkoro vſłyſzyćie głos trąby/ tedy lud vczyni wielki okrzyk [*cum audieritis vocem tubae vociferabunt omnis populus*]/ á mur miáſtá obáli ſie ná mieyſcu ſwem *BibRadz Ios* 6/5, *Gen* 39/18, I 291b *marg*; Quamprimum aliquid pecuniae corrasero tibi solvam, Yáko ſie skoro ná yáką trochę pieniędzy zbierzę/ tedić zápłácę. *Mącz* 345c; Przykázuię wam pod ſtráceniem głowy áby iáko ſkoro każę wám tedy ieden káżdy miecź [*!*] weń wraż. *HistRzym* 94; To iákom ſkoro vſłyſzał/ tedym rozdárł odzienie ſwe [*Et mox ut audivi ista*, *conscidi vestimenta*] *BudBib* 3.*Esdr* 8/70[72].

»jako skoro ... tedy też zaraz« (*1*): Gdźie iáko ſkoro ſtáło ſię ták znacżnie wielu odſtąpienie/ od oney Apoſtolſkiey Chriſtuſowey náuki y wiáry zbáwieⁿney/ tedy ſię też záraz y Antychriſt począł pokázować *CzechEp* 357.

»ale jako skoro ... to wnet« (*1*): Byłem ná iednym mieyſcu gdzye was wſpominano/ A iżbych też tu wſpomniał/ vpominki dano. [...] Ale iákochmy ſkoro tám was wſpomionęli/ To ſie wnet zápłonęłá [...]/ Trudno miłość zátáić káżdy to obaczył. *RejWiz* 40v.

»ale jak skoro ... tudzież« (*1*): Gdiż pan Bog nie chciał tilko ſamych otrokow na ſwiecie mieć, Ale iak ſkoro Adama ſtworzył, tudzież dałmu towarzyſzkę, we wſzytkim iemu podoną [*!*] *GlabGad* A2v.

»(a) jak(o) skoro ... wnet (*a.* hnet)« (*8*): Kacżęta iako ſkoro ſie z iaia wylęgą/ wnet prętko biegaią *FalZioł* IV 18a; Iż yáko ſkoro dziecyę ná ſwyát wynidzye/ wnet mu krzyżyki/ wnet złothe ná ſzyyę/ wnet ſſubecki ádámáſzkowe *GliczKsiąż* F3; *RejWiz* 124; Post quam aspexi illico cognovi atque exilui, Iákóm cie skóro [*!*] vyźrzał y poznał wnetem ktobie wyskoczył. *Mącz* 365b; Item simul ut accepi literas a Seleuco statim, etc. Iákom skoro od Seleukuſá liſti wźiął wnetem/ etć. *Mącz* 394c; *SienLek* 34; Bo iák ſkoro v ſkrzynie wieká vchylili/ Widząc pełnę kámienia wnet noſy zwieśili. *HistLan* Fv; *CzechRozm* 68.

»jak(o) skoro ... zaraz« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *MWilkHist* K; Mogiłá záraz wſzytkę [*krew*] kwápliwie pożárłá/ Iáko ſkoro od mordu/ ona pánná vmárłá. *GórnTroas* 74.

»jako skoro ... zarazem« (*1*): Wilhelm Furſtemberg Miſtrz Liflandſki/ iáko ſkoro ze wſzyſtkimi Kontorámi y z Zakonem Krzyżakow ſwoich wiárę Luterſką przyiął/ zárázem ná Arcibiskupá Rygenſkiego Márgrábię Brándenburſkiego Wilhelmá [...] powſtał/ iż [...] *StryjKron* 767.

»jako skoro już ... tedy wnet« (*1*): Ale iako ſkoro ten proch iuż wſipieſz tedy to wnet zeymi z ognia *FalZioł* V 108.

»wnet jako skoro ... tak« (*1*): Ná ſwyát tháki káżdy gdy wychodzi/ rodzi ſye by wſwoim gniaździe/ wnet yáko ſkoro onego inſſy cni á dobrzy záwyetrzą/ yákoby ná ſowę wrony wroble/ ták oni nań kracżą/ ſkwiercżą *GliczKsiąż* B2.

»jako skoro ... abo skoro ... aż wnet« (*2*): áby kto nie mniemał/ żeby ták Bogu trzebá było ſłowy roſkázować/ iáko my roſkázuiemy: ále iż iáko ſkoro duchá wypuśćił/ ábo ſkoro chćiał/ áż ſię wnet ſtáć muśiáło. *CzechEp* 278.

Frazy: »a jako skoro to będzie wiadomo« (*1*): kiedy pan wśi ná którymkolwiek mieyſcu wśi poddáną ſwą gwałtownie zgwałći: á iáko ſkoro to będźie wiádomo [*Et cum primum de hoc constiterit JanStat* 1084]/ nietylko rodźice zgwałconéy/ ále téż y wſzyſcy kmiećie [...] któréykolwiek godźiny wolność máią odéydź *SarnStat* 657.

»jako skoro czasu dostał« (*1*): Ut primum occasio data est feci, Iákom skoro czáſu doſtał/ etc. *Mącz* 258a.

»jako skoro dorosł lat swoich« (*1*): Ten [*Miecisław*] pierwſzy ſwoy wiek w cnotliwym życiu wykonał/ ále iáko ſkoro doroſł lat ſwoich y ſwowolenſtwá/ roſpuſtnieyſzym zoſtał *StryjKron* 150.

»jako mi skoro dozwolą« (*1*): Simul ac mihi potestas data fuerit, Iáko mi skoro dozwolą. *Mącz* 430d.

»jako skoro odniało (*a.* począło dnieć)« = *orta luce*, *primulo diluculo Mącz* (*2*): Ortus, Pówſtány/ Weſzły. Orta luce, Iáko ſkoro odniáło. *Mącz* 268d; Primulo diluculo abiisti ad legiones, Iáko skoro począło dnieć. *Mącz* 322a.

»jako skoro począł mrok padać« (*1*): Prima vespera, Skoro po záśćiu słońcá/ yákó [*!*] skoro począł mrok pádáć. *Mącz* 321d.

»jako skoro powstały nawałności morskie« (*1*): Coortibus tempestatibus, Iáko skoro powſtáły náwáłnośćy morskie. *Mącz* 269a.

»jakom skoro rękę do papieru przyłożył« = *zacząłem pisać* (*1*): Y iákom ſkoro rękę do pápieru przyłożył/ przyſzłymi naprzod ná pámięć ty trzy ſentencie piſmá ś. *CzechEp* *3.

»(a) jako skoro słońce wznidzie (*a.* wzejdzie)« (*2*): *FalZioł* I 49c; A iák ſkoro Słońce wzeydzye/ iuż ſie [*lwy*] ſpołu gromádzą/ Do iáſkiń ſwych ſpołecżnie ſie k záchowániu prowádzą *LubPs* X6.

»jako skoro poczęło świtać (*a*. świtać poczyna)« = *primo diluculo Mącz* (*2*): [*jaskółka*] Ieſth też pthaſzek cżuyny, Bo iako ſkoro ſwitać poczyna/ tedy ona ſpiewa/ A ludzie ku praczy obudza. *FalZioł* IV 24d; Primo diluculo, Iáko skoro poczęło świtáć. *Mącz* 321d.

»jako skoro wstanę« (*1*): Nie myſlę nic ni o cżym/ ná rownym przeſtánę/ Dzyękuiąc Pánu Bogu iáko ſkoro wſtánę/ Ze mie ták w tym pokoiu [...] Raczył wiernie záchować *RejWiz* 73v.

»jako się skoro wyjaśni« (*1*): Illuceo, Dnieyę. Simul atque illuxerit cras iter arripiam, Iáko ſie ſkoro wyyáśni/ dzień będzie/ ná drogę ſie puſzczę. *Mącz* 201b.

»jako skoro wyrosł z chłopiąt (*a.* z dzieciństwa)« (*2*): Extrema pueritia miles fuit Imperatoris, Yáko skoro wyrosł z chłopiąt *Mącz* 112b; Ut primum ex pueris excessit Archias, Yáko skoro z dziećińſtwá wyrosł. *Mącz* 329d.

»wnet jako skoroby ręką ujął« (*1*): A kwiát ſlawy rádośći ich opádnie/ ktory ieſt ná ſámym wierzchu pádołu tłuſtych/ iákoby wcżeſne przed dożrzáłośćią Ieſienicy: Ná ktory gdy poyzrzy ten co pátrzy/ wnet iáko ſkoroby ręką viął [*statim*, *ut manu tenuerit*]/ pożrze go. *Leop Is* 28/4.

»zaraz jako skoro na świat wynidzie« (*1*): Ocyec tedy káżdy yáko powinyey [*!*] yeſt ſyná ſwego do cnoty záraz yáko ſkoro ná ſwyát wynidzye przykázáć *GliczKsiąż* E8.

a. *W konstrukcjach składniowych* (*15*):

α. *W konstrukcji składniowej równoważnika zdania podrzędnego* [*zawsze w antepozycji*] (*2*):

Połączenia: »a jak skoro [*po czym*]« (*1*): A też ya mało znam Popow Bo mała roznoſcz od chłopow To gedno yż Pleſſę mayą Poty ye znacz poky bayą A yak ſkoro po ſpowiedzi Wkarczmie yako chłop doſiedzj *RejKup* bb6v.

»tedy jako skoro [*po czym*] ... co naprędzej« (*1*): Tedy iakoskoro poprzybyciu KIM do Krakowa conaprędzey Koronacyą od-

prawic ma doczegosą mianowicie obligati zleceniem braciey swoiey *ActReg* 21.

β. *W konstrukcji składniowej imiesłowowego równoważnika zdania podrzędnego* [*w antepozycji* (*6*), *w interpozyji* (*3*), *w postpozycji* (*4*); *skoro + imiesłów* (*12*), *imiesłów + skoro* (*1*)] (*13*): [*Klemens Ramułt*] był tho oſobliwy Człowiek/ ktory tego roku vmárł w Sámborze ſkoro dokończywſzy Kazánia *OrzRozm* G2v; Thegoż cżáſu Andrzey Kośćielecki vmárł ſkoro przyiechawſzy z Wiedniá *BielKron* 415, 180v, 283; Mleko czyſty ſok czyni/ gdy ie ćiepło pije ſkoro wydoiwſzy/ ráno *SienLek* 6v; *RejPos* 276; *SkarŻyw* 317; Szerzey potym particularia y sposob woiny wypiszę. Boto skoro zwiodszy zmiasteczka Arcyxiążę piszę. *ActReg* 57; Skoro záśiawſzy/ Proſo tłuc ná Iágły/ áby potłuczone były [...] przed Bożym národzeniem *GostGosp* 76, 94.

Połączenie: »skoro ... wnet« (*3*): Wyſſedſſy ſkoro naſwiát/ wnetem był poruczon opiece twoiey *RejPs* 31v; Skoro z polá zwiozſzy/ záśiawſzy/ ma ſie wnet ſtáráć/ áby ná żimę poprawił czego trzebá w domu *GostGosp* 64; [*Dydo*] Skoro tám [*do Afryki*] przypłynąwſzy/ wnet ſobie kupiłá/ Ziemie nic więcey iedno/ coby okrążyłá/ Wołowa ſkorá *PudłDydo* A2v.

5. *Wprowadza zdanie przyczynowe*: *ponieważ* [*zawsze w zdaniu złożonym – w antepozycji* (*5*), *w interpozycji* (*1*), *w postpozycji* (*5*)] (*11*): I ſtądże nierzkąc nieufáła ale téſz i vfać niechciała/ Bo ſię oto iakoby i pokuśic nieſmiała/ ſkoro on na okrucienſtwo vczynku ſwe^{go} weirzál *MurzHist* K3; Widząc Glińſki że był od wſzytkich opuſzczon s tey niełáſki krolewſkiey [...]: ſkoro Krol viechał z Litwy ná ſyem do Piotrkową/ zoſthał w Litwie/ vpátrzywſzy ſwoy cżás ziechał ná Ianá Zabrzeźińſkiego [...] do dworu iego *BielKron* 405v; A P[an] widząc grzech Lucyperá y Aniołow iego: nie przepuśćił im [...]: ále ſkoro z grzeſzyli/ [...] wrzućił ie do ćiemności piekielnych ná męki wieczne. *SkarŻyw* 258; A ſtąd ia ták mnimam/ iſz ſkoro Pompeiuſa zwoyſkiem poráził Ceſarz/ y gdy go Egipſki Krol potym zábić kazał/ ktemu też woyny ſrogie [...] długo trwáły/ Towárzyſzow y Hetmanow Pompeiuſzowych przeſláduiąc. [...] A iż blizu Włoch niemogł być beſpieczen/ ſtyſząc o puſtyniach w pułnocnych ſtronách/ vmyſlnie [...] w te ſtrony [...] przyżeglował *StryjKron* 41; Nikomu niedano pieniedzy Zołnierz y ieden nie wyszedł, ztego kraiu skoro sie rzeczy niosły instatum [*lege*: in statum] perfectum *ActReg* 81; Gotowem/ á nie znam niſkąd roſtárgnienia/ Strzedz/ wſzelkiego woli twey náznáczenia/ Skoro/ grzechow troki (ktorymim związány Był) tyś oſwobodźił/ y poleczył rány. *GrabowSet* O2v, Ov; Pátrzćie iáko P.Bog kroleſtwá karał/ y w niewolą ie pogáńſką dawał/ ſkoro od wiáry ś. raz podáney/ y od práwego Bogá odſtępowáli. *SkarKazSej* 688a; *WujNT* 588.

Połączenia: »skoro ... zaraz« (*1*): lecz ſkoro ſkážony ieſt kośćioł y kápłańſtwo Moyzeſzowe vpádło/ záraz vczniowie Apoſtolſcy kápłanámi ſię zwáli/ dla ofiáry właſney y lepſzey/ ktorą mamy w zakonie nowym *SkarKaz* 608a.

»jako skoro ... także też« (*1*): Iż iáko ſkoro wſzyſcy ludzye ſą vczeſniki zobopolne^{go} złączenia w ciele y we krwi/ tákże Pan Kriſtus sſtał ſie też vczeſnikiem tych wſzytkich rzeczy przerzeczonych etc. *RejPosWiecz*^{2} 91.

6. *Wprowadza zdanie warunkowe*: *jeżeli*; *cum*, *illud*, *quia*, *quod PolAnt*; *si Mącz*; *ubi primum*, *ut cum*, *ut simulatque Modrz*; *cum primum JanStat* [*w zdaniu złożonym* (*90*) *– w antepozycji* (*64*), *w interpozycji* (*4*), *w postpozycji* (*22*); *zdanie wtrącone* (*6*); *z con* (*22*)] (*96*): niewiaſta tać gotowa pieniądze wrocić ſkoro przywiedzieſz ſwego towarziſza [...], bo to było miedzi wami wyrzeczono, aby iednemu bez drugiego pieniedzi nie wydawała. *BielŻyw* 60; Ty miły bráćie ktory s tąd będźieſz miał pożytek/ Skoro przeczytaſz s pilnoſćią ten Porządek wſzytek. *GroicPorzRej* C4; *RejZwierz* 33; Y ſpuśćił ná nie Pan Bog węże ogniſte/ od ktorych márli prętko ſkoro vkąśił ktory. *BielKron* 42; A cożto byłá zá pociechá/ ſkoro [*Jan Chrzciciel*] máło podrozſzy ſzedł do láſá/ nie vkazał ſie iáwnie ná ſwiát/ ledwo iedno przez trzy látá/ á potym wnet márnie zginął. *RejPos* 320v, 232v, 256v; *KuczbKat* 205; *RejZwierc* 10; *WujJud* 12; *BudBib Lev* 6/27; A ieſli ieſzcze ták zániedbaſz że nie obaczyſz/ áby Vpuſth zgnił: ſkoro wodá przyydźie/ weźmie wſzyſtko *Strum* L4; *SkarJedn* 314; pátrz żebyś onego koſzá coś w polu zoſtáwił/ nieruſzył: bo w nim wąż wielki śiedzi/ ſkoro ſię go dotknieſz vkąśi ćię. *SkarŻyw* 325; Tedy Krol obwołał ná lud [...] wyrok [...]: áby káżdemu Egipcyáninowi wolno było od káżdego Zydowiná/ dziećię płći męſkiey ſkoroby ſię vrodziło/ zręku wydrzeć á w rzekę wrzućić *SkarŻyw* 478, 36, 251, 334, 383, 397; Bo grzeſzniká/ ſkoroby záchwycony był od grzechu/ winni ſą inſzy duchowni [...] náprawować w duchu ćichośći *CzechEp* 30, 155, 168, *NiemObr* 71, 180; *PaprUp* H2v; Groch w ſuſzą ma bydź młocon: bo ſkoro vmięknie/ z cudnego żádny. *GostGosp* 50, 146; *GrabowSet* I2; *OrzJan* 59; *LatHar* 163; Nie ták ſię [*Proteus*, *Pyram*, *Palamed*]/ mowię w mękach ſwych krąćili/ Ledwe tych w myśli teſknośći vżyli/ Iákich ia nędznik: ſkoro mię náwiedźi Ten bol ktorego wádá w głowie śiedźi. *RybGęśli* C4v; *WujNT* 516, 546; Abowiem ſkoro człowiek vmrze/ gdźie ſię podźiáły bogáctwá/ [...] máiętnośći? *WysKaz* 45; *SiebRozmyśl* [A3]v; *VotSzl* Cv; Tákem tuſzył, że ćię to miáło nie pomáłu Záboleć, ſkorobyś ſię był o tym dowiedział. *CiekPotr* 82, [55]; BEli tám dwáy Márkowie w moim młodym lećie/ A ſtyſzę tilko cżterzey táci ſą ná świećie. Skoro ſię zeydą w kupę dźień mieć będźiem ſądny *CzahTr* L3v, H2; Proſzę nie dźielćie ſię temi trzemi dźiedźictwy: Religią/ Krolem/ y Oyczyzną miłą [...]. Bo ſkoro ſię dźielić tym pocznieće/ wſzytko wam zginie. *SkarKazSej* 675b, 676b.

Połączenia: »jak(o) skoro(by)« (*6*): Cięſzkać bárzo to ieſt niemoc/ Nie ledá kto ią może wzmoc: Oprocż lekárſtwá iednego/ By doſtał ſercá małpiego. Bo iák ſkoro by ie [*chora żona*] śniádłá: Nie byłáby ták bárzo mdła: Bo potymby ſie pośiliłá/ Y záśięby rychło wſtáłá. *BierEz* Qv; Aleć Bog wie/ iż iák ſkoro z niego [*z drzewa*] ieść będźieće [*quod in die qua comederis vos ex ea*]/ othworzą ſię oczy wáſze/ á będzieće iáko Bogowie znáiąc dobre y złe. *BibRadz Gen* 3/5, *Gen* 2/17; Respirabo si te videro, Wytchnę okrzeźwieyę y ochłodnę yáko cie sktoro [*!*] vyźrzę. *Mącz* 409b; *RejPosWiecz*^{3} 98; *SarnStat* 397.

»skoro(by) jedno« (*4*): Ieńcy niekthorzy gdy długo v Ceſárzá w poimániu byli Vothum vtzynili/ iż Regułę nową poſthánowić mieli/ ſkoroby iedno z Więzieniá wyſſli/ przeſto thedy gdy byli wypuſztzeni/ Regułę nową Pokornych ſobie zmyſlili *KrowObr* 135; trzebá ſię o to ſtáráć/ áby wſzytká [*wojna*] byłá w źiemię nieprzyiaćielſką przenieśioná. O cżem trzebá rády ſzukáć/ ſkoro iedno iáki ſłuch woyny gruchnie [*ubi primum belli suspicio increbuit*] *ModrzBaz* 104; *StryjKron* 150; Ná krzyż y prześládowánie/ ktore wierni Krześćiánie/ dlá prawdy vćierpieć muſzą/ ſkoro iey iedno ſkuſzą. *ArtKanc* L19.

»jako skoro jeno« (*1*): ták wiele krześćiáńſkich ludźi/ których iż liczbá ieſt bárzo wielka/ łácno/ iáko ſkoro ieno otuchę iáką y nádźieię o rátunku wáſzym mieć będą/ łácno ſobie ſámi przez ſię do wolnośći drógę znaydą. *OrzJan* 34.

»(a) skoroby ... aby« (*2*): a skorobi vſliſzely wasche wydzenie a o waſchim sye poſlye ktemv poſlanemv dowiedziely abi tes tam ktemv samy wyachaly *LibLeg* 10/68v; A *X. A.* ſię boi/ iż ſkoroby ich táiemnice poznáne/ y doświadczone były/ áby w wzgárdę nie przyſzły *NiemObr* 88.

»skoro ... już« [*szyk 1:1*] (*2*): Bo co ſie pirwey muſiał iedno o ſię ſtáráć/ Teraz nędznik áni wie cżym ſie pirwey párać. Bo dom/ dzyeći/ á żoná/ nie nátkáne piekło/ Iuż tám odkroy ſkoro ſie by namniey przypiekło. *RejWiz* 56v; *Oczko* 9.

»skoro ... jednak to« (*1*): Bo skoro sie declaruię zswoim Podkomorſtwem ia tez złoznictwem iednak to albo compatibilia, albo incompatibilia raczey gdyby rzeczy isc miały iako trzeba. *ActReg* 51.

»skoro ... natychmiast« (*1*): bowiém Ierycho od Mieśiącá po Zydowſku wezwáné ieſt: który ſkoro ſye od ſłońcá odwróći/ wſzyſtkę świátłość nátychmiaſt tráći. *OrzQuin* Aav.

»skoro ... nigdy nie« (*1*): A on [*Bóg*] ſie tobie opowieda z onym prętkim rátunkiem ſwoim/ [...] iż ſkoro záwołaſz do niego w vpadku ſwoim/ nigdy nie będą opuſzczony prośby twoie *RejPos* 167.

»a skoro ... przedsię (znowu)« (*1*): (*marg*) Rozne nádzyeie człowiecże w ſtráchu. (–) A ſkoro ku polepſzeniu przydzye zdrowia ſwego/ przedſię ze wſzytkiego nic/ przedſię z nowu w káwki ſie rozlecą ony wſzytki przeſtráchy iego. *RejPos* 248v.

»snadźby już ... skoroby« (*1*): (*nagł*) Iendruś Iáćimirſki. (–) [...] Snadźby Nimphy do niego iuż więtſzą chuć miáły/ Skoroby młodość iego ſtáteczną poznáły. *PaprPan* Y.

»(ale, a tak) skoro(by) ... tedy« (*5*): Ale ſkoro z mieyſcá tego wyſtąpi wola moiá/ thedy ia y mieyſce to/ y lud ten/ y ciebie krolá dam ná tákie pohańbienie/ że [...] *RejAp* 20; *RejPos* 149v; *RejZwierc* 42v; Oto teras kryie ſię wktoreykolwiek iámie/ [...] á ták ſkoro ktory z nich polęże [*et erit cum ceciderit ex eis*, *... et dicet*]/ á (ten) słuch posłyſzy/ tedy rzecże/ ſtáłá ſię porażká w ludu *BudBib* 2.*Reg* 17/9; W tem leśie [...] około drogi ták byli Fráncuzowie drzewá podrąbáli/ iż ſtały nieruſzáiąc ſię: ále ſkoroby ich namniey ruſzył/ tedy ná źiemię lećiáły [*momento levi impulsae occiderent*]. *ModrzBaz* 104.

»(a, ale) skoro ... tedy i« (*2*): A ſkoro odmieniſz á odwroćiſz to ſerce ſwoie ode mnie/ tedy y ten lud twoy/ y mieyſce to [...] zoſtáwię ná fábułę á ná podziwienie wſzytkim ná potym narodom *RejPos* 350v; Ale ſkoro ono zięćié/ y ſpółek wilgotności przyrodzonych ná których żywot należy imie ſye dźielić/ y pſować/ tedy y obyczáie ludzkié muſzą ſye niéco odmienić *KochWr* 29.

»skoro ... tedy natychmiast« (*1*): A te^go^ nie mowi/ [...] iż Bog rzekł y roſkazał/ á ſłowo iego wſzytko to vczyniło: ále zgołá/ iż ſkoro rzekł ábo roſkazał/ żeby ſię to ſtáło: tedy ſię nátychmiáſt ſtáło. *CzechEp* 278.

»skoro ... tedy wnet« (*1*): [*Bóg*] iedno mu [*człowiekowi*] drzewo vkazał/ roſkázuiąc mu/ ábyś tego drzewá nie ruſzał/ áni żadnego owocu iego/ powiedáiąc mu to: iż ſkoro go ruſzyſz/ tedy wnet pewnie śmierćią vmorzon będzyeſz. *RejPos* 100v.

»skoro ... tedy zaraz« (*1*): (*nagł*) Ludzkie mowy słowem Bożym, a nie słowo Boże ludzkimi mowámi vtwierdzáć trzebá. (–) iáko czynił Chriſtus/ Ewánieliſtowie y Apoſztołowie [...] iż ſkoro co nowego á ludźiom niezwyczáynego powiedźieli/ tedy záraz piſmo ś. przytoczyli *CzechEp* 140.

»to też potym ... skoro« (*1*): Ale iżem ia około tego zoſobná ná ſłową Ianowe/ me zdánie ná piſmie podał/ przeto ćię do niego odſyłam/ á tu ſie tym báwić niechcę. (–) To ia też potym czytáć mogę/ ſkoro tych kśiążek twych doſtánę. *CzechRozm* 25v.

»skoro ... to wnet« (*1*): bo w innych źiemiách/ y v was we Włoſzech/ ſkoro kto namniey co wyſtąpi/ álbo choć y nie wyſtąpi/ iedno że nań ieſt iákie podeyrzenie; to go wnet połápią/ y do więźienia dadzą *GórnRozm* A4v.

»(ale) skoro(by) ... wnet(by) (*a*. wnetże)« [*szyk 7*:*1*] (*8*): Wnet ſie ſmołą vmáżeſz ſkoro ſie iey dotknieſz. *BielKom* C4v; wiedzcie iż to drzewo ieſt tákiey mocy/ iż ſkorobyſcie go ſkoſztowáli/ wnetbyſcie ſie ſſtáli wieſzczemi/ á wnetbyſcie wiedzieli co ieſth złe á co dobre. *RejZwierc* 2, 1v, 73v; Skoro ſię gdźie dom záżże/ Goſpodarz ábo ktory domownik/ niech wnet z domu wybieży: á ogień obwoływa. *ModrzBaz* 83v, 81; Obmową ták ſię brzydził/ iſz ſkoro kto mowić o kim zle chćiał: wnet go z fukał *SkarŻyw* 572, 261.

»skoro ... wnet już zarazem« (*1*): Ktore [*przywileje*] ták ſię w te doſtoieńſtwá wlepiły/ iż ſkoro ktore doſtoieńſtwo pomieniſz/ wneteś iuż zá rázem [*ut simulatque ... mox*] w ſercu człowieká myślącego wyrozumienie y złączenie iego wyráźił. *ModrzBaz* 133.

»(ale) skoro ... zaraz« (*2*): Azaż/ ſkoro nákrotce mowę/ to ieſt obietnicę Bożą [...] opiſał/ powiedźiawſzy iż ſię oná mowá ćiáłem/ to ieſt człowiekiem ſſtáłá/ nie záraz támże mowi: y widźieliſmy chwałę iego *CzechEp* 210; *GórnRozm* M3v.

»skoro ... zaś« (*1*): A yelokroć nam ſye przygodźi Bogá rozgnyewáć yákimiſzkolwyek [...] grzechy/ ſkoro ſye knyemu przywroćimy/ á wyſtępu ſwego żáluyemy/ záś nas włáſkę przyymuye. *KromRozm II* m2.

»(więc) skoro ... zaw(ż)dy« (*2*): [*człowiek*] ktory przypuśćiwſzy zbytnie do ſerczá miłość/ vmiárkować ſie/ á cięſzkośći wnętrzney zátáić w ſobie nie vmie: więcz ſkoro mu ſie doſtánie z thym człowiekiem kogo miłuie mowić/ záwdy ią od lámentow [...] pocżnie *GórnDworz* Cc6; *RejPos* 109v.

»znowu ... skoro« (*1*): ábý z niego [*z perzu*] miał bydź gnoy/ to práktyká niepewna: boby nabárźiey vſechł/ znowu ſie przyymuie/ ſkoro dżdżu á źiemie doſtánie. *GostGosp* 68.

»ale jako skoro ... tedy« (*1*): ále iáko ſkoro ná nie [*na mniszki*] ábo z nich ná którą tákowé dobrá przypádną práwem ſłuſznégo ſpadku/ tedy bliſcy krewni [*Sed cum primum ... proximiores JanStat* 213] [...] oné dobrá trzymáć/ y w oné w wiązáć ſie mogą *SarnStat* 208.

»jako tedy skoro ... też« (*1*): Podźmyż też y do śrzodku/ ktory pocżynam od ſpraw Apoſtolſkich/ á kończę iy w liśćiech Páwłowych. Iáko tedy ſkoro w ſpráwy Apoſtolſkie pośrzy oko pobożne/ y przypátrzy ſię rzeczam w nich zoſobná o Iezuśie Chriſtuśie opiſánym/ toż też w nich naydźie/ co y w ſtárym Teſtámencie co też y w Ewánieliſtách. *CzechEp* 308.

»skoro jedno ... już« (*1*): ſkoro ty iedno Polakowi czćią zágroźiſz/ iuż go wiedź kędy chceſz *OrzRozm* Lv.

»skoro jedno ... tedy« (*1*): y roſkazał mu [*Bóg człowiekowi*]/ podawſzy mu wſzyſtko pod moc/ ábý iedno iednegoż drzewá nie ruſzał/ bo ſkoro go iedno ruſzyſz/ thedy ſmiercią będzieſz vmorzon. *RejPos* 83v.

»ale wnet skoro ... tedy wnet« (*1*): (*marg*) Pirwſze wzruſzenie nie ieſt w náſzey mocy. (–) Ale wnet ſkoro [*człowiek*] ſie obaczy á rozum go przeſtrzeże/ thedy wnet wſzytko ono ſnádnie s ſiebie otrząſnąć może. *RejZwierc* 73v.

Frazy: »jako skoro będziemy móc« (*1*): [*napisali*] Aby my vznawſzy wſzyſtkié y káżdé z oſobná pozwolenié ná tákié cłá/ zá rádą Rad náſzych/ y zwoleniém Poſłów źiemſkich/ iáko ſkoro będźiemy móc temu doſyć vczynić [*cum primum eius rei faciendae facultas nobis dabitur JanStat* 73]/ y do tego drógę mieć/ które ſpráwiedliwé y ſłuſzné będą ſie zdáć/ té ábyſmy potwiérdźili *SarnStat* 397.

»skoro potrzeba przypadnie« (*1*): Wielu ludźiam zda ſię to być zá rzecż słuſzną/ ábý ten/ czyiá máiętność ſzácowána być może zá trzy tyśiące złotych/ iedne^go^ koniá ná woynę godne^go^ vſtáwiczńie chował/ y zbroię dobrą miał/ ábý ſkoro potrzebá przypádnie [*ut cum necessitas fuerit*]/ ná woynę bez omieſzkánia iechał *ModrzBaz* 121.

7. *Wprowadza zdanie przydawkowe* (*21*): Wezmi piąpia [*!*] Topolowego ſkoro ſie pocżnie pukać na wioſnę/ á ſtucż ie z nowem ſmalczem/ á tak ſchoway zakriwſzy czyſcie *FalZioł* V 112v; To podobieńſtwo Sáſſom zoſtáwione ieſt/ ná pámiątkę wiáry Krzeſćiáńſkiey/ ſkoro ſye ná wiárę náwrócili: iże [...] *GroicPorz* d2v; SWiát widźimy iż ná wſzytkim ſchodźi/ [...] Wſzytki znáki ſą ſkończenia świátá/ Skoro miną náznáczone látá/ Rádzę tedy wſzytkim zá pogody/ Aby ſzukał s Pánem ſwoim zgody *BielKron* A5; A tu wnet obaczyć káżdy może iáko ieſth duſzá rozumna ſkoro będzie do ćiáłá wpuſzczona/ tákże y w máłym dziecięciu (*marg*) Duſzá ieſt záwżdy rozumna. (–) *RejZwierc* 1v; *CzechRozm* 140; *ModrzBaz* 40v; Z głoſu bowiém twégo/ Skoro zágrzmiał w vſzach mych/ dźiećię od rádośći Ledwie że niewyſkoczy/ z moich ſtárych kośći. *SiebRozmyśl* F3v.

W porównaniu (*1*): Iák ſkoro dźień świátło ſwe rozwodźi po niebie/ Przezeń śiedmkroć wychwala Boże wieczny ćiebie. Nocli iáſność ſwym płaſzczem przyodźieie dniową/ Możność Páńſką wyznawaſz pieśnią Dawidową. Pewny kto pobożnośćią/ nabożeńſtwem? *SapEpit* A4.

a. *Rozwija określenie czasu w zdaniu nadrzędnym*; *dum PolAnt*; *ubi Modrz* (*13*): Ale y przed zgrzeſzeniem ſkoro człowiek był ſtworzon [*ante peccatum homo*, *ubi creatus est*]/ tym ſpoſobem był w ráiu poſtánowion/ ábý iy rozrabiał/ á o niem pilność miał.

ModrzBaz 37; *SkarJedn* 388; Iednákby y to było zá námi/ iż zá ſławney ſtárych Krolow Polſkich pámięći/ [...] ſkoro ſię Ruś y Litwá z inſzymi z koroną ziednoczyły/ záwżdy wolność tá káżdemu záchowána byłá [...] ábo być Greckiey/ ábo Rzymſkiey/ ábo też y Ormiáńſkiey wiáry. *CzechEp* 12; Czás ten poſtánawiamy od Swiątek ſkoro ſól będźie przypłáwioná/ do cztérzéch niedźiél po obwołániu w miáſteczkách/ áby ludźie ſzlácheccy tę ſól z komory kupowáli *SarnStat* 394.

Połączenia: »na ten czas już skoro; w ten czas ... gdy jedno skoro« (*1*:*1*): Nyechayże thedy rodzicy nye wdawáyą ſie wtho mnimánye/ áby nye było dobrze wten cżás dzyatki ſwe dáć ná náukę gdy yedno ſkoro poczną mowić. *GliczKsiąż* K2v; Ná ten cżás iuſz/ ſkoro ſkuśił lud Boży pożytkow y rodzáiow ziemie: mánná im oná vſtáłá *SkarŻyw* 502.

»nazajutrz skoro« (*2*): Y przeſtáłá (być) mánná názáiutrz ſkoro [*in crastino*, *dum*] iedli zboże (oney) ziemie/ y nie mieváli iuſz ná potym ſynowie Izráelowi mánny/ lecż iedli vrodzáie ziemie Kánááńſkiey *BudBib Ios* 5/12. *Cf* »nazajutrz skoro się słońce na świat ukazało«.

»w niedzielę skoro« (*1*): W Niedzielę ſkoro Phebus z Oceanu głowę/ Promieniſtą vkazał/ Krolá w ſzáty nowe/ Vbránego [...] Wiedli w Koſcioł *StryjWjaz* Cv.

»onej godziny skoro« (*1*): Tákeśćie o Fránćiſſku nápiſáli. Iż oney godziny ſkoro ſie ná ſwiát národził/ nátychmiaſt wſzyſtki Dijabły w piekle zburzył *KrowObr* 144v.

Frazy: »nazajutrz skoro się słońce na świat ukazało« (*1*): Názáiutrz/ ſkoro ſie ſłońce ná ſwiát vkazáło/ Zeſzło ſie do Ioachymá w dom ludzi niemáło. *KochZuz* A3v.

»[*przed czym*] naprzod skoro termin przypadnie« (*1*): O co będźie wolno káżdému ktokolwiek iedno będźie chćiał czynić/ y pozwáć *criminaliter* ná Séym: á my ná Séymie piérwſzym/ tákowé kauzy ſądźić [...] obiecuiemy [...] przed wſzémi criminałmi naprzód ſkoro termin przypádnie. *SarnStat* 1201.

»(a) na wiosnę skoro lody (*a.* śniegi) zginą« (*2*): A ná Wioſnę ſkoro lody zginą/ y pogody náſtáną/ Spuść/ rozſadźże Piątniki do Stáwów *Strum* P2v; [*Żmodzini*] máią ſwoie Swięto/ ktore zowią Pergrubri ná Wioſnę/ ſkoro śniegi zginą/ iſz iuſz czás orác *StryjKron* 160.

III. *Partykuła* (*13*):

1.*Partykuła ekspresywna uwydatniająca i ograniczająca* (*4*):

a. *Uwydatnia mniejszą od spodziewanej ilość*: *tylko*, *zaledwie*; *simul*, *vix*, *vixdum Cn* (*2*): A iż dánk/ á chwałá kthora z dobrze cżynienia roſcie ná dwu rzeczách ſkoro záwiſłá/ s kthorych iedná ieſt/ áby cżłowiek ſobie obrał pewny koniec [...]/ á ten żeby był prawdziwie dobry: druga rzecż ieſt/ vmieć náleść thákie drogi/ iákiemi byś mogł łatwie przyść/ ku temu náznáczonemu końcu *GórnDworz* Ee3v.

Połączenie: »skoro ... a już« (*1*): Pożaluyże onego roſkoſſnego ij ſliczńégo dzieciątka mlodégo/ bo ſkoro dwa mieſiątza mialo/ a iuż za nás przeſladowanié cirpialo. *OpecŻyw* 28.

b. *Uwydatnia minimalne nasilenie czynności*; *tylko* (*1*): Iedno tem ſtego wychodzy A to napamiecz prziwodzy Czo Pan Grzeſſnemu obieczał Iż gdy by ſyę ſkoro vznał Wiernie ſyę go rozmiłował Iż mu wſſytko odpuſczicz miał *RejKup* Eev.

c. *Uwydatnia maksymalne nasilenie czynności*; *jak tylko*; *quantum Mącz*; *cum extemplo*, *quam extemplo*, *ut simitu Cn* (*1*):

Fraza: »jako skoro najprędzej możesz« = *bardzo prędko* (*1*): Quantum potes me certiorem inquit face, Iáko skoro náyprędzey możeſz daway mi znáć. *Mącz* 338b.

2. *Partykuła ograniczająca i uwydatniająca o charakterze przyzwalającym*: *bodaj*, *choćby tylko*, *przynajmniej*, *nawet* (*1*):

Połączenie: »chocia skoro i [*po czym*]« (*1*): á to wſzytko [*tj. składniki lekarstwa*] zlać ſpołem y zmieſzać dobrze. A thak temu dać ſtać rok y chociay y więczey: poki potrzeba y każe. A gdyby oczy bolały/ tedy to zmieſzawſzi chocia ſkoro y po vdziałaniu/ á zmaczáć małą cżyſtą chuſtę á w kąciki do oczu maluczko wpuſzczay *FalZioł* II 19b.

3. *Partykuła ograniczająca dokładność tego*, *co określa*, *uwydatniająca znaczny stopień przybliżenia*, *narastającej intensywności*: *prawie*, *niemal* (*3*):

[*Połączenie*: »jako skoro«: yako, skoro ferme i⟨d est⟩ pene, fere *ReuchlinBartBydg* X6v.**]**

Wyrażenia: »skoro takowy« (*1*): Też y w tym ieſt trefność/ kiedy ktho nieznáćznie cżyię nikcżemność/ á głupſtwo ſzkáluie [...]. Skoro tákowa y oná byłá/ co Sobieſki vcżynił/ áby niebáćżność gośći ſwych pogánił *GórnDworz* R6v.

»i skoro wszędzie« (*jako ostatni człon w połączeniu niewspółrzędnym*) (*1*): Wirozumielisme theſz themu niedoſtatku, ktori niethilko, u nas ieſt alie y w inſſich stronach, iako w Krakowie, w Ruśsi, y w Czechach y skoro wſſendzie, yſſz [...] *ListRzeź w.* 5.

»skoro wszytek« [*szyk zmienny*] (*1*): Czyli też podobno iáko Czech od wieku Czechem/ ták y Lách záwżdy był zwan Láchem. które imię choćiaſmy ie my/ á zá námi wſzytki ſkoro narody/ nowym imieniem/ to ieſt/ Polakiem iákoby zátłumili *KochCz* B2; **[**To też p⟨an⟩ kra⟨kowski⟩ rozumie ku wielkiej pomocy k temu, że ja przez pisanie swe mam dobrą znajomość skoro ze wszytką radą k⟨rola⟩ rzymskiego *ListyPol* I *1547*/388**]**.

4. *Partykuła ograniczająca i osłabiająca treść zdania lub członu zdania*, *do którego się odnosi*, *wprowadzająca odcień niepewności*, *przybliżenia*: *być może*, *prawdopodobnie*, *można przypuszczać*, *w przybliżeniu*; *chyba* (*1*): Owa iákom pirwey powiedzyał/ thákowe zátrefnowánie/ z rzeczy/ ábo ſłową dwuwykładnego/ podoba ſie ſkoro naybárziej ludziom: bo to nieledá rozum/ ktori może rzecż/ ktorą wſzytczy iednáko w ten cżás rozumieią/ ku inákſzemu wykładu przyciągnąć *GórnDworz* P7v.

5. *Partykuła uwydatniająca relację bezpośredniej uprzedniości czasowej*: *ledwie* (*4*): Ierzy Kxiążę á ſtárſzy dźiedźic Kxięſtwá tego/ Skoro ſię poſtánowił według ſtanu ſwego. [...] Tego z świátá nieſzcżeſna Láchesis porwáłá/ Skoro dźiedźiczkę miłą oglądáć mu dáłá. *KołakCath* Bv–B2, B2v.

Połączenie: »skoro ... w lot« (*1*): WY miłuiący/ ſkarb/ co látá głodzą/ A z cżáſem/ ládá chorob władze ſzkodzą/ Prozną ozdobę/ co ſkoro ſię ziáwi W lot z oczu ginie/ ſtátkiem ſię nie báwi *GrabowSet* X.

IV. **[***Przyimek*; *cum G*; *wskazuje na przybliżenie* (*o przybliżeniu w czasie*): *koło*, *około*, *blisko*: śieią go [*domowy albo swojski owies*] też tym obycżáiem iáko inſze żyto/ ále nalepiey go śiać Lutego kśiężycá możeli być álbo iednák ſkoro Márcá/ áczkolwiek też drudzy ná źimę go śiewáią. *Cresc 1571*/166.**]**

MP

SKOROCEL *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf SKOŁORZĘĆ, SKOROJCIĘĆ, **[SKOROJRZĘĆ]**, SKOROŹRZE, **[SKOROŻĘĆ]**

SKOROCIĘĆ (*?*) *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKOROĆ (*1*) *cn*

Oba o *jasne*.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Wprowadza zdanie przydawkowe: A ty becżki ſkoroć ſie wyprożnią ſmołą [*tj. ze smoły*]/ ná iedno mieyſce chować: bo ſą potrzebne. *GostGosp* 74.

MP

[SKORODOKTOR *sb m*

A pl skorodokt(o)ry.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

peior. Uczony, *którego wiedza jest nierzetelna i nieugruntowana*, *tu*: *w kościele reformowanym*: Aza nie lepiey ná onych Sędziach/ y dobrze vmieiętnych/ y Swiętych/ y bez pochlebſtwá álbo nienawiſci ſądzących przeſtáć; niżli ná te Skorodoktory/ widźimy iákie/ z ſwym ſię zbáwieniem ſpuſzczać? *HerbOdpow* G8v (*Linde*).

Cf **DOKTOR**, **SKORO]**

MP, KO

SKOROJCIĘĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

Cf SKOŁORZĘĆ, SKOROCEL, **[SKOROJRZĘĆ]**, SKOROŹRZE, **[SKOROŻĘĆ]**

SKOROJRZANY (*1*) *ai*

N sg m skorojrzany.

Wcześnie dojrzewający, *tzw. wczesny* (*w opozycji do późny*) (*o owocach i roślinach*):

Wyrażenie: »skorojrzany owoc«: Praecox, ſkoroyrzany ovocz *BartBydg* 121.

Synonimy: *ran*(*n*)*y*, *rychły*.

MP

[SKOROJRZĘĆ *sb f*

skorojrzęć, **skorożęć**.

Sł stp: *skorożęć*, *skołorzęć*, *Cn*, *Linde brak.*

bot. Plantago maior L (*Rost.*); *babka zwyczajna*, *roślina z rodziny babkowatych* (*Plantaginaceae*), *znana jako roślina lecznicza*; *skorojrzęć* '*szybko gojąca*': babka, skoroyrząncz plantago, herba *ReuchlinBartBydg* A3; plantago scorozącncz *GlosyKórn II* 246.

Synonim: *babka wielka a. więtsza.*

Cf SKOŁORZĘĆ, SKOROCEL, SKOROJCIĘĆ, SKOROŹRZE**]**

MP

SKOROŁUPCA (*1*) *sb m*

skorołupca *a.* **skorołupiec**.

N pl skórołupcy.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Grabieżca, *wyzyskiwacz*; *w przen*: vłłuchay mię/ zdrowie Weźmieſz pewnieyſzé/ niżby wſzyſcy doktorowie/ Przemierźli ſkórołupcy/ ćiebie trapić mieli/ A ćiáło ták ſubtelné ſproſnie wątpić śmieli. *GosłCast* 39.

Synonimy: *drapieżca*, *najezdnik*, *wydrzygrosz*, *wydzierca*, *zbojca*, *złodziej*.

KO

SKOROŁUPIEC *cf* **SKOROŁUPCA**

SKOROPIS *Cn*; *Linde bez cytatu*; *poza tym XVIII w. w innym znaczeniu*: *skoropis*, *skoropism*.

SKOROŚĆ (*2*) *sb f*

N sg skorość (*2*).

Sł stp brak, *Cn notuje s.v. nagłość*, *Linde bez cytatu.*

1. *Prędkość*, *szybkość*; *rapiditas*, *velocitas Mącz*; *extemporalitas Cn* (*2*): Rapiditas, Byſtrość/ skorość/ prętkość. *Mącz* 346a, 479b.

2. [*Zdolność szybkiego pojmowania*, *rozumienia*, *podejmowania decyzji*: Erit corpus subtile {(chutkoſcz ſnadnoſcz ſkoroſcz)} per effectum spiritualis potentiae. *Glosy II* 47/13**]**; a krew wżdy królewska, iż jej ten stan i miesce nie dziw, skromniej tego używa, a niżli człowiek z równych nam obrany, który albo bujniejszego serca będzie albo zasię nizkiego a podłego; więc bystry prędko sie sprzykrzy, a nietrwała jego skorość, a bojaźliwy utrat i trudności sie chroni, tak że nic nie czyniąc, i doma wszytkie rzeczy zatrudni, i nieprzyiaciele serce nań brać będą *PismaPolit* 478.**]**

Synonimy: *bystrość*, *chutkość*, *rychłość*, *snadność*.

MP

SKOROZRZY *cf* **SKOROŹRZY**

SKOROZRZYWY *Cn s.v. skołozrzy*, *Linde bez cytatu*.

SKOROŹRZA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKOROŹRZAŁY *ai*

sg N f skoroźrzałå. ◊ *pl A subst* skoroźrzałé.

Sł stp brak, *Cn*: *skorozrzały*, *Linde XVIII w. s.v. skorozrzy*: *skoroźrzały*.

Wcześnie dojrzewający, *tzw. wczesny* (*w opozycji do późny*) (*o owocach i roślinach*); *praecox Vulg*, *Cn*; *praecius*, *praecocis*, *praecoquis*, *praecoquus*, *praematurus Cn*:

W porównaniu: Y zakwitnęłá [*mądrość*] iáko ſkoroźrzáła iágodá winna [*et effloruit tanquam praecox uva*]/ rozweſeliło ſie w niéy ſerce moie. *WujBib Eccli* 51/19.

Fraza: »gdy już skoroźrzałe jagody winne jeść może« [*określa porę roku*]: A był czás gdy iuż ſkoroźrzáłé iágody winné ieść może [*Errat autem tempus quando iam praecoquae uvae vesci possunt*]. *WujBib Num* 13/21.

Wyrażenie: »skoroźrzała(-e) jagoda(-y) winna(-e)« = *praecox uva* (*a. praecoquae uvae*) *Vulg*, *Cn*; *praeciae uvae*, *praecox a. praematurus fructus Cn*: *WujBib Num* 13/21 *cf Fraza*; *WujBib Eccli* 51/19 *cf W porównaniu.*

Synonimy: *ran*(*n*)*y*, *rychły.***]**

MP

SKOROŹRZE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf SKOROCEL, SKOROJCIĘĆ, **[SKOROJRZĘĆ]**, **[SKOROŻĘĆ]**

[SKOROŹRZY *ai*

skoroźrzy, **skorozrzy**, **skołozrzy**, **skołojzrzy**, **skołoźrzy**, **skołożrzy.**

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoro-).

sg m N skoroźrzy. ◊ *A* skoroźrzy. ◊ *f N* skoroźrzå. ◊ *pl N subst* skoroźrz(e).

Sł stp brak, *Cn*: *skoro źrzy s.v. rany*, *skołozrzy*, *Linde XVI–XVII w*: *skorozrzy*, *skoroźrzy*, *skołoźrzy.*

Wcześnie dojrzewający, *tzw. wczesny* (*w opozycji do późny*) (*o roślinach i owocach*); *praecius*, *praecocis*, *praecoquis*, *praecoquus*, *praecox*, *praematurus Cn*: Ieſt też ieden rodzay ięćmieniá/ ktory młocąc/ tym obyćżáiem wyćyniáią iáko pſzenicę/ tegoż też ćżáſu [...] śieią kiedy y pſzenicę/ ten bywa ſkorozrzy/ bowiem pierwey dochodźi niżli pſzenicá *Cresc 1571* 162 (*Linde*); Iáko wielki Woyćiech piſze/ á ten [*domowy owies*] bywa ſkoroźrzy/ bowiem ſię rychley doſtawa niż inſze zboże. *Cresc 1571* 166; Tákież w ćiepłych kráinach tákie [*figi*] ſádźić ktoreby nie rychło poźrzáły. Záśię w źimnych te mnożyć ktore ſą ſkoroźrze/ áby ſię mogły doſtawáć niż źimá zaydźie. *Cresc 1571* 420; Skołoyzrzy/ praecox, praematurus. *Volck* [Zzz2].

W porównaniu: á [*mądrość*] będźie kwitnęłá iákoby ſkoroźrza iágodá winna [*et effloruit tanquam praecox uva*]. *Leop 1577 Eccli* 51/19 (*Linde*).

Wyrażenia: »skołożrze grona«: Uvae praecoces Frůzeitige weintrauben Skołożrze groná. *ArtNom* F2.

»gruszki skoroźrze«: A zbieráne bywáią gruſzki według rozmáitośći ćżáſu ktorego ſię doſtawáią. Przeto gruſzki ráne ábo ſkoroźrze tedy máią być zbierane gdy bárwą/ wonią iteż ſmákie[m] doſtáłość ſwą okázuią *Cresc 1571* 387 (*Linde*).

»jabłka skoroźrze« = *praecoqua mala Cn*: Iábłká letne álbo ſkoroźrze/ tedy máią być zbieráne gdy iuż wonią ſmákiem y bárwą doźrzáłość ſwą vkázuią *Cresc 1571* 383.

»skoroźrza jagoda winna«: = *praecox uva Cn*: *Leop 1577 Eccli* 51/19 *cf W porównaniu.*

»owies skołoźrzy«: tylko sobie p. Kasper zostawieł 5 kóp karpi [...]. Item owies skołoźrzy wszytek i jęczmieniu folwarczek *InwSzlachKal 1565 nr 14.*

Szeregi: »letny albo skoroźrzy«: *Cresc 1571* 383 *cf* »jabłka skoroźrze«.

»ran(n)y, (abo) skoroźrzy« [*szyk zmienny*]: *Cresc 1571* 387 (*Linde*); Pomum praecox Frůezeitig Obs ſkołozrzy ábo Ránny *Art-Nom* E8; *Volck* K3.

Synonimy: *ran*(*n*)*y*, *rychły.***]**

MP

(SKOROŹRZYWY) *cf* **[SKOŁOŹRZYWY]**

[SKOROŻĘĆ] *cf* **[SKOROJRZĘĆ]**

[SKOROŻYTY *ai*

N pl subst skorożyt(e).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. skorozrzy.*

Wcześnie dojrzewający, *tzw. wczesny* (*w opozycji do późny*) (*o roślinach i owocach*):

W porównaniu: W iednym koſzu były bárzo dobre Figi iáko bywáią Figi ſkorożyte [*ut solent ficus esse primi temporis*; *Leop 1561*: Figi pierwſſego cżáſu]. *Leop 1577 Ier* 24/2 (*Linde*).

Wyrażenie: »figi skorożyte« = *figi wczesne*, *wiosenne*: *Leop 1577 Ier* 24/2 *cf W porównaniu.*

Synonimy cf SKOROŹRZY.**]**

MP

SKORPIJON *cf* **SZKORPIJON**

SKORPIJONOWY *cf* **SZKORPIJONOWY**

[SKORT] *cf* **SZKORT**

SKORTACYJA (*3*) *sb f*

skortacyja (*3*), **[skortatyja**, **szkortacyja]**.

Teksty nie oznaczają ó; *pierwsze* a *jasne*.

sg G skortacyj(e)j (*1*). ◊ *A* skortacyją (*1*). ◊ **[***I* skortacyją.**]** ◊ *pl G* skortacyj (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Cudzołóstwo, *rozwiązłość* [*scortatio – kurestwo*, *nierządu płodzenie Mącz 374a*; *nierząd stan*, *bawienie się nierządem – scortatio Cn*] (*3*):

[*W przeciwstawieniu*: »szkortacyja ... małżeństwo«: niektorzy rozumieią [...] o Tácianách á o Eukrátykoch odſſczepieńcoch/ ktorzy żadney roznoſci miedzy ſzkortácią á miedzy małżeńſtwem nie kładli *ZacWyzn* 54v.**]**

Zwrot: »za skortacyją karać« (*1*): Bo co ondzie grzechy ábo ná gárle karano/ ábo drugie ofiárámi/ [...] to pod Ewánielią nie gárłem/ ále żywotá wieczńego vtrácenim/ ták zá pijáńſtwo/ iáko y zá ſkortácią/ káráć obiecano. *CzechRozm* 96.

Wyrażenia: »skortacyj pilen« (*1*): Ten náſz ſyn vporny ieſt á ſwowolny/ ná náſze vpomináne nic niechce dáć/ iął ſię bieśiad/ ſkortáciy tylko pilen [*Vulg Deut* 21/20]. *WerGośc* 266 **[**[*idem*] *WerReguła* 78**]**.

[»skortacyją pomazany«: Idź precż niecnosliwy [*!*] mnichu/ [...] bo byś znał [*Chrystusa*]/ polepſzył byś dawno thwego żywotá/ przykryctwem y ſkortacią pomázánego *BazHist* 28v (*Linde*).

»zwodnik skortacyjej«: Zacnieyſza ieſt rzecż/ ([*Luter*] twierdzi) być iawnym zwodnikiem ſcortatiey/ abo zboycą niſz takim Kśiędzem. *WilkowPrzycz* II 56.**]**

Szeregi: »biesiady, skortacyje« (*1*): *WerGośc* 266 *cf* »skortacyj pilen« **[**[*idem*] *WerReguła* 78**]**.

»skortacyja i cudzołostwo« (*1*): Boby też ták wſzeteczńik rzec mogł: mam w ſobie przyrodzone pożądliwośći/ otoż mogę ſkortácyey y cudzołoſtwá pátrzyć. *CzechRozm* 242v.

»tak pijaństwo jako i skortacyja« (*1*): *CzechRozm* 96 *cf Zwrot*.

[»przykryctwo i skortacyja«: *BazHist* 28v (*Linde*) *cf* »skortacyją pomazany«.**]**

Synonimy: *cudzołostwo*, *fryj*, *fryjerstwo*, *gamractwo*, *kurewstwo*, *nieczystość*, *nieczystota*, *nierząd*, *nierządność*, *porubstwo*, *wszeteczeństwo*, *wszeteczność*.

KO

[SKORTATOR] *cf* **SZKORTATOR**

[SKORTATYJA] *cf* **SKORTACYJA**

[SKORUCZKO *av*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoro *oraz* -ko).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Intens. od „*skoro*” *w znacz.* ‘*w ciągu krótkiego czasu*’: Ná vczynkách nie wſkoraſz oney wielkiey zgráie/ Choćći co przyſięgáiąc zá práwdę vdáie: Skoruczko ſię wytrzeźwią zápomnią wſzytkiego *PaprProba* A4.

Cf **SKORO]**

MP

SKORUPA (*113*) *sb f*

skorupa (*112*), **skurłupa** (*1*), **[skarłupa]**; skorupa : skurłupa *Calep* (*4*:*1*).

o *oraz oba* a *jasne*.

sg N skorupa (*29*), skurłupa (*1*). ◊ *G* skorupy (*9*). ◊ *D* skorupie (*2*). ◊ *A* skorupę (*24*). ◊ *I* skorupą (*3*), **[**skarłupą**]**. ◊ *L* skorupie (*9*). ◊ *pl N* skorupy (*5*). ◊ *G* skorup (*10*). ◊ *A* skorupy (*8*). ◊ *I* skorupami (*4*). ◊ *L* skorupach (*9*); -ach (*7*), -(a)ch (*2*).

Sł stp: *skorupa*, *skorłupa*, *Cn*: *skorupa*, *skarłupa*, *Linde XVII – XIX w.*: *skorupa*, *skorłupa*; *poza tym XVII w.* (*z Cn*): *skarłupa*.

Twarda warstwa pokrywająca coś na zewnątrz lub z wierzchu; *testa Mymer*[1], *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *putamen Calep*, *Cn*; *carina*, *crusta Mącz*, *Cn*; *cortex Cn* (*113*): Testa. Schal. Zkorupa. *Mymer*[1] 20; Carinae putaninum, Skorupy. *Mącz* 38d; Putamen – Skurlupa, lupina, luska. *Calep* 879a.

W porównaniach (*10*): A wy áczkolwiek byſćie czarnoſćią ku węglu/ álbo ku ſkorupie podobni á będzie myſl wáſłá vſpokoyna ſtánieće ſię ták ochędożeni iáko ſkrzydłá gołębice *RejPs* 98, 31v; *LubPs* F2; Z ogorzáłą pieczenią ktora bárzo zdrowa/ Ná wirzchu by ſkorupá á we wnątrz ſurowa. *RejWiz* 14v; *RejZwierc* 59; *KochPs* 4; Laſką żelázną będźieſz ſprawował ie/ á iáko ſkorupę pokruſzyſz ie. *LatHar* 360; Ciáło me iák ſkorupá/ wyſchły vſtá moie *GrabowSet* F3. *Cf* »jako skorupa wyschnąć«.

Przysłowie: CZego zá świéżá ſkorupá náwrzáłá/ Ten zapách będźie w ſobie długo miáłá. *KochFrag* 38; **[**cieszyć wdowy i siroty smutkiem sfrasowane i zachowywać się czystym od pomazy świata, bo tym śmierdzi, czego nawre skorupa i szata. *OtwinPis* 98**]**.

Zwrot: »jako skorupa wyschnąć (*a.* uschnąć); skorupa wysuszona« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): moie cialo wſſytko bylo na mnie od wielkié żaloſci iako ſkorupa/ vſchlo ij ſtrętwialo *OpecŻyw* 126; Iáko ſkorupá wyſuſſona ſtáłá ſie moc moiá *RejPs* 31v; *KochPs* 31.

Wyrażenie: »skorupa twarda, twardych rzeczy« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): *LubPs* F2; Crusta, Wſzeláka łuská álbo skorupá twárdych rzeczy/ yáko ſą z marmoru ze skłá z drzaſtwá *Mącz* 69c.

Szereg: »skorupa albo (vel) łuska« [*szyk 1*:*1*] (*2*): którafzto [*!*] skorupá álbo łuská gładka á łfzcząca być ma *Mącz* 69c, 69c; **[**Skorupa vel Lvska testa *ReuchlinBartBydg* Jv**]**.

a. *Twarda osłona rogowa*, *kostna*, *wapienna lub chitynowa*, *okrywająca ciało niektórych zwierząt* (*niekiedy też rybia łuska*); *chelonium*, *concha Mącz*, *Calep*, *Cn*; *cochlea Mącz*, *Cn*; *ostrea*, *ostreum Mącz* (*46*): SLimaki morzkie [...] miewaią mocznieyſzą ſkorupę na ſobie nizli ziemne *FalZioł* IV 31d, IV 31a, 38a [*2 r.*], c [*2 r.*]; Perły z tego Kálekutu/ ktore łowią a wodzie w ſkorupách ktore zowiemy máćice perłowe. *BielKron* 268v, 451v; Peloris, Nieyáki rodzay ryb w skorupách yáko ráki. *Mącz* 287d, 110d; Nátłucz ślimaków y z ſkorupámi/ á obłoż puchlinę/ wſzythkęć onę wilgość wyćiągnie/ zá pierwſzym przyłożenim. *SienLek* 132v; Con-

cha – Wſzeliaką riba maiącą naſobie skorupę iakoſą, zołwiowie. *Calep* 231a.

skorupa od czego (*żywotne*) (*1*): Chelonium – Skorupa od ſlimąka, item zabiarka. *Calep* 188a.

skorupa na czym (*żywotne*) (*1*): Testudinis tegumen, Skorupá ná żołwiu. *Mącz* 442a; **[***ReuchlinBartBydg* h2**]**.

skorupa czyja [*w tym*: *ai poss* (*9*), *G sb i pron* (*3*), *pron poss* (*1*)] (*12*): Skorupa gdy będzie tego małża ſpalona/ á zmieſza ią z miodem przeſnym/ gdy kto ma rany w głowie/ tedy pomazać á z goij ſie. *FalZioł* IV 37b; Wezmi Slimaka y zkorupą [*!*] iego/ y theż ſkorupę żabią/ hałunu ale z tym ſtłucż to wſzitko ſpołem *FalZioł* V 116v, IV 34c; *GliczKsiąż* K6v; *RejWiz* 126v; Przyiechálíſmy potym gdźie iedná rzeká wpada w morze/ [...] támże też było wielkość ſkorup Małżowych álbo Zołwiowych *BielKron* 451v; Putamina testudinum, Zołwiowe skorupy. *Mącz* 333a, 51c, 58c, 238a, 452d; *SienLek* 165v.

W połączeniach szeregowych (*2*): Ostrea, vel ostreum, Wſzelákie żółwie y riby morskie w ſzczeſzuyách w czáſzkách álbo skorupách skropáwych ſie chowáyące. *Mącz* 271b, 452d.

W charakterystycznych połączeniach: *skorupa małża*; *skorupa echynusowa*, *małżowa*, *ślimakowa* (*2*), *żabia* (*2*), *żołwiowa* (*5*).

W porównaniach (*1*): kthory [*młodzieniec*] tylko domá z yednym ſie Pedágogyem ſchował/ zá cyęſzkoſcyą ſie do ludzi vda/ á yeſliby myedzy nimi był/ tedy záwſſe wola á mile domá/ v dworu dwornye á domá wybornye/ ku domowi mu myſl przychodzi by Zołfiowi ku ſkorupye. *GliczKsiąż* K6v; **[**w tym melánkolia iż poſpolićie z tám tych humorów przypalonych ſye ráda czyni/ álbo wżdy w nich/ iáko żołw pod ſwą ſkárłupą śiedźi *OczkoPrzymiot* 637, 351**]**.

Zwroty: »w skorupie chować się, chowający się« (*1*:*4*): piſze Plin⟨ius⟩ [...] iże [*ślimaczki ziemne*] ſą robaczy w ſkorupach ſie chowaiączy/ maią nogi y chodzą na nich *FalZioł* IV 32a; Owa táki kożdy ktory ſie domá s ſwym Pedágogyem ſchowa [...]. Podobyen yeſt Zołfiowi błotney yedney beſtyi/ ktora ledwe kyedy ná ſłońce wychodzi/ yedno wſſytko w ſkorupie ſie ſwey chowa *GliczKsiąż* K6v; Pinna item, Nieyáki rodzay żołwiów morskich álbo ynſzych ryb w skorupách ſie chowáyących *Mącz* 300c, 271b, 452a.

»skorupy rozebrać« (*1*): iętá [*wrona*] orłowi rádzić/ Iákoby miał żołwiá dobyć. Wźiąwſzy wzgorę lećieć znim muśiſz/ A ná ten kamień go ſpuśćiſz: Táko ſkorupy rozbierzeſz/ A mięſá łatwie pożywieſz. *BierEz* M4.

[»pod swą skorupą siedzieć«: Y przetóż hepaticos to ieſt/ té/ którym wątrobá nie ſłuży [...] zowiém: á możem pewnie wſzytki ták názwáć/ którzy przymiotem/ nátury nádpſowáli: gdy iuż záwżdy przyznawamy/ że przymiot w wątrobie/ iáko żołw pod ſwą ſkárłupą śiedźi. *OczkoPrzymiot* 351, 637.**]**

»w skorupę skryć się« (*2*): Połápił [*orzeł*] żołwiá ſilnego: Ale mu ſię w ſkorupy ſkrył *BierEz* M4; *FalZioł* IV 38a.

»włazić w skorupę« (*1*): MVrix ieſt małż morzki ktori też włazi w ſkorupę iako j małżowie *FalZioł* IV 37b.

»do skorupy się wmykać« (*1*): [*Młodzieniec mający jednego pedagoga*] Podobyen yeſt Zołfiowi [...]/ á wynidzieli [*na słońce*] tedy ſtrzałkyem gdy kogo zoczy do ſkorupy ſie wmyka. *GliczKsiąż* K6v.

»wyleźć z skorupy« (*1*): Gdyż tha Oſtrea albo ten małżyk chcze vżywać lepſzego powietrza: wylezie z ſkorupy aby ſie ochłodził na wietrze *FalZioł* IV 38a.

»skorupą zakrywać się« (*1*): PVrpuri ſą małżowie, morzkie/ ſkorupą ſie zakriwa z wierzchu y ze ſpodku *FalZioł* IV 38c.

»skorupy złomić« (*1*): Orzeł hnet táko vczynił [*spuścił żółwia na kamień*]/ Zołwiowi ſkorupy złomił. *BierEz* M4.

Wyrażenia: »skorupa spalona; napalony z skorup« (*2*;*1*): Te^go^ [*małża*] ſkorupa ſpáloná zmodem [*!*] goij w gardle iagodę ktorą zową cżopek *FalZioł* IV 38b; popioł tey tho purpuri napalony z korup z miodem zmieſzany, rany głowne leczy. *FalZioł* IV 38c, IV 38b.

»skorupa stłuczona« (*2*): Skorupy Echynuſowy ſthłucżone/ á z wodą rozpuſzczone/ bielmo z oka ſpądza *FalZioł* IV 34c, IV 39a.

Szeregi: »czaszka albo skorupa« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Concha, Wſzeláka rybá morska/ która ná ſobie czáſzkę álbo skorupę ma/ yáko yeſt Rák/ Zołw/ etc̄. *Mącz* 62c, 238a; nápal wapná z ſkorup ślimakowych/ álbo z czáſzek małżowych *SienLek* 165v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»szczeszuja albo skorupa« (*1*): Conchae propriae sunt, quae testam levem habent politam [...], Konchy gładką ſzczeſzuyę álbo skorupę máyą. *Mącz* 62c. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

b. *Twarda powłoka owoców*, *orzechów lub nasion*; *calyx Mącz*; *putamen Calep* (*7*): Y nálazł wor orzechow/ iądrká wſzytki wybrał/ Kſiędzu potym ſkorupy ták y z worem oddał. *RejFig* Ee2.

Wyrażenia: »skorupa orzecha(-u)« [*w tym*: *włoskiego* (*4*), *laskowego* (*1*)] (*5*): A to rozmoczywſzy kęs chleba w winie á na then chleb poſypać, tak wiele iakoby poł włoſkiego orzecha, to ieſt czo ſie może dobrze wſypać w ſkorupę poł włoſkiego orzecha. *FalZioł* V 90v, V 38v; *BielKron* 430; vtłucz czoſnku iąderko iedno álbo dwie/ włóż onego ćiáſtá w ſkorupę láſkowégo orzechá *SienLek* 140, 104.

»skorupa na owocach« (*1*): Calyx, Folliculum quo fructus arborum cooperitur a χαλύπτω cooperio, [...] Martwa skórá / albo skorupa ná owocach. *Mącz* 32c.

»skorupy zwirzchnie« (*1*): Lud Moſkiewſki ná kupiectwo ieſt zdrádliwy/ chytry/ wiáry áni ſłową nie dźierżą/ Popielice Kretą náćieráią áby ſie białe zdáły/ [...] Bobru każdego poprávi ſkorupámi zwirzchnimi Włoſkich orzechow/ y wſzytkim koſmátym towárem wnet okłámáią *BielKron* 430.

Szereg: »skora albo skorupa« (*1*): *Mącz* 32c *cf* »skorupa na owocach«.

c. *Wapienna pokrywa jaj* (*21*): ptaſzę gdi ſie iuż doſtawa w iaiu tedy pokarmu ſzukaiąc w ſkorupę kołacze noſem á tak ią też przebija j pſuie. *GlabGad* H7v, H7v; Iáie kokoſze włożywſzy wtwárdy piwny ocet przez trzy dni/ ſtrawi ſye zwierzchu ſkorupá *SienLek* 65v, 72v, 78v.

Zwrot: »rozrywać skorupę« = *wykluwać się* (*1*): gdy [*pisklę w jaju*] niema mieſtcza gdzie by ſie rozſzedł gwałtem rozrywa ſkorypę [!] y wychodzi *GlabGad* H7v.

Wyrażenia: »skorupa jajowa (*a.* jajeczna), jaja, od jajec« = *putamen a. testa ovi Mącz*, *Cn*; *calix a. cortex ovi Cn* [*szyk 8*:*5*] (*9*:*3*:*1*): to [*lekarstwo*] pić przez dziewięć dni po tak wielkiemu trunkowi czo by poł ſkorupy iaia kokoſzego mogło być/ żołthą niemocz goij. *FalZioł* I 79a, II 20v; Czo ſkorupę iaieczną łąmie gdy ſie ptaſzę ma wylądz. *GlabGad* H7v, H7v; Putamina ovorum, Skorupy od yáyec. *Mącz* 333a, 452a; Weźmiſz iáiowych ſkorup/ á zwydźieray błońki snich/ vſuſz ſámy ſkorupy dobrze *SienLek* 72v; Nátłucz pśich ięzykow z polną dryakwią/ á źiół tych oboygá zárowno weźmi/ wyćiśniſz s nich ſoku z iáiową ſkorupę/ á day go themu pić/ co go Wąż álbo źmijá vkąśiłá. *SienLek* 153v, 78v, 93v, 141, 145; Corus miał w ſobie 30. miar, z ktorych káżda brálá w ſię ile ſię we 144. skorup iáiec kokoſzych poſpolitych wſypáć może. *WujNT* 260 *marg*.

»twarda (*a.* twardsza) skorupa« (*2*): Przeto też [*ptaki*] potrzebuią twardſzey [*niż ryby*] ſzkorupy ktora by ie mogła bronić od vrazu y ſkażenia ażeby ſie w niey płod dochował, taka ieſt opatrznoſć natury. *GlabGad* H6v, H6v.

d. *Kawałek rozbitego wyrobu ceramicznego* (*zwykle naczynia*), *też naczynie ceramiczne* (*zwłaszcza z odcieniem peior.*: *o niskiej jakości i wartości*) (*23*): Ktora [*bania z miodem*] ſie wſzyſtká ſpádáłá/ Miod mu ná głowę wylałá: [...] Więc kiedy brodę oćierał/ Po źiemi ſkorupy zbierał: Rzekł toćiem ia ſzalony był/ Zem ták prozne rzeczy myſlił. *BierEz* Q3; Iá nędzná niemám ni iedné ſkorupy w ktoré bych mu [*Jezusowi*] mogla podatz iednę kropię wody *OpecŻyw* 149v; Wezmi otrąb żytnych á vpal ie w ſkorupie nowey/ potym zetrzy á rozpuſć/ okładay mieſtcze ſpalone. *FalZioł* V 113v,

V 116v; Ktory ſzalonego vczy/ iákoby ſkorupy lepił/ á iákoby chćiał obudźić cżłowieká bárzo twárdo ſpiącego. *BibRadz Eccli* 22/7; Testa, Gliniáne naczinie też skorupá *Mącz* 452a, 392b; vpal iądrá orzechow láſkowych ná ſkorupie nowey/ á ſtárwſzy ie ná proch/ zmieſzay z oleiem rzodkwiánego náśienia *SienLek* 47v, 58, 166; Synowie Cyionſcy śláchetni vbráni w cżyſte złoto/ iáko poczytáni zá ſkorupy/ za robotę rąk gárnczarzá. *BudBib Thren* 4/2; á on [*sługa*] vwárzywſzy y nioſąc do niego/ potráwę ná ziemię vpuśćił y gárniec stłukł. [...] y śiadwſzy [*św. Efrem*] nád onymi ſkorupámi/ iadł to z ziemie co ſie vwárzyło. *SkarŻyw* 121, 188; *Calep* 1059b.

Zwroty: **[**»tłuc na skorupy«: Pytalim, co to za góra, że wszytko skorupy; powiedali nam, że Rzymianie, kiedy wszytek świat mieli, miasto trybutu kazali garce nosić na tamto miesce i tłuc na skorupy, i tak tych garców tak wiele byli przynieśli, że tak wielką górę usypali, że dziw o ji wielkości powiedać. *RywKsięgi* 227.**]**

»na skorupie uprażyć« (*1*): Náśienie Rzeżuſzne y bábczáne ná ſkorupie vprážyć á dáć thákiemu z czymkolwiek ieść/ komu biegunká ſtánąć niechce. *SienLek* 101.

»ususzyć na skorupie« (*1*): zmieſzay ty rzeczy strochą wina á ſtrochą ocztu á vczyń ſthego iakoby kołaczek/ kthori vſuſz dobrze na ſkorupie á vſuſzywſzy vcziń ſniego proch *FalZioł* I 126c.

Wyrażenia: »skorupa garnca, gar(n)cowa« (*1*:*1*): *Mącz* 271b; niéktorzy roſpaliwſzy ſkorupę gárncá tłuſtégo/ oną párzą koniowi wárgi wywroćiwſzy/ gdy pocznie párſzywieć *SienLek* 181; **[**Widzielim górę barzo wielką; kiedym do ni przyszli, ujrzelim, a ona góra [z] skorup garcowych. *RywKsięgi* 227**]**.

»gliniana skorupa« (*1*): Ostracismus relegationis genus, Obyczay wywołánia z ziemie áż do dźieśiąćy lat/ który zwłáſzczá Athenienſes przećiwko tym chowáli/ którzi w mieście názbyt bogáćy/ możni/ álbo przyiacielſzczy byli/ obawáyąc ſie áby kiedy Rzeczy poſpolitey mocą ſwą nie obciążáli/ á to bywáło przes gliniáyą skorupę ná którey wotá á głoſy ſwe przećiwko tákim piſáli. *Mącz* 271b.

»skorupa kachlowa« (*1*): Ostracius, Latine testa, Skorupá gárncowa/ álbo káchlowa. *Mącz* 271b.

»skorupy ostre« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Ceſarz tym bárziey poruſzony kazał ią [*św. Martynę*] ná ziemi położywſzy ná oſtrych ſkorupách obrácáć *SkarŻyw* 20, 47.

»palona skorupa« (*1*): Ostracius, testaceus vel testeus, Co z paloney skórupy yeſt/ gliniány. *Mącz* 271b.

»twardy jako skorupa« (*1*): Testaceus, Quod ex testa est, sive quod testae duritiem imitatur – Twardi iako skorupa, skorupiſti. *Calep* 1059b.

[*Zestawienie*: *n-loc* »Gora Skorup«: (*nagł*) Góra Skorupiana. (–) [...] Ta góra [w] równi w murzech na miescu pięknem, pamiątka dziwna tak wielki górze skorup. *RywKsięgi* 227.**]**

Synonimy: *łuska*, *łuszczyna*, *łupież*, *łupina*, *otręby*, *plewa*, *skorka*, *skora*.

Cf GŁADKOSKORUPY, MIĘKKOSKORUPY, OSTROSKORUPY, TWARDOSKORUPY

KO

SKORUPIANY (*7*) *ai*

o *oraz* a *jasne*.

sg m N skorupiany (*1*). ◊ **[***f N* skorupian(a). ◊ *G* skorupiany [*w funkcji sb*].**]** ◊ *n* **[***N* skorupiané.**]** ◊ *L* skorupianym (*2*) *CzechEp*, *WujNT*, skorupian(e)m (*1*) *BudNT*. ◊ *pl N* skorupian(e) (*3*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

Przymiotnik od „*skorupa*” ‘*kawałek rozbitego wyrobu ceramicznego*’; *również w odniesieniu do ceramicznego pokrycia dachu*; *testaceus Vulg*, *Mącz*, *Cn*; *fictilis PolAnt*, *Vulg*; *testeus Cn* (*7*): **[**y mieſzkał [*Amorejczyk*] ná górze Hares/ co ſie wykłáda ſkorupiány *WujBib Iudic* 1/35.**]**

W połączeniach szeregowych (*2*): A w wielkim też domu/ nie tylko ſą złote y śrebrne naczynia/ ále też y drzewiáne y ſkorupiáne. *CzechEp* 41; *WujNT* 2.*Tim* 2/20; **[***BudBib* 2.*Tim* 2/20 (*Linde*); w Kośćiele Bożym zámykáią ſię nie tylko święći/ bez grzechu będący [...]: ále też grzeſzni [...]. To wyświadcżáią one podobieńſtwá [...]/ iż w Kośćiele Bożym ſą (*a*) (*marg*) *a Matt*. 3 ℣. 12. (–) plewy y pſzenicá/ [...] (*e*) (*marg*) *e* 2. *Timot*. 2. ℣. 20. (–) náczynia złote y śrebrne/ drzewiáne y ſkorupiáne *JungaRozwiąz 1593* 188**]**.

[*W porównaniu*: y to [*podzielone królestwo rzymskie*] ná oſtátek będzie bárzo ſłábé/ y iákoby ſkorupiáné ábo gliniáné. *WujBib* 933a.**]**

Wyrażenia: »skorupiany dach« (*1*): Wnet zátym vyźrzyſz Nieſzáwę cżerwoną/ Sżpiklerzow długim rzędem obſádzoną/ Swiecą ſię w lewo ſkorupiáne dáchy Y inſze gmáchy. *KlonFlis* Gv.

»naczynie skorupiane« [*szyk 4*:*1*] (*5*): A mamy ten ſkarb wſkorupiánem naczyniu/ áby przewyſzenie mocy było Boże/ á nie znas. *BudNT* 2.*Cor* 4/7; Máiąc ſkarb ten w naczyniu ſkorupiánym/ áby zacność tey mocy byłá Boża/ á nie z nas *CzechEp* 100, 41; *WujNT* 2.*Cor* 4/7, 2.*Tim* 2/20; **[***BudBib* 2.*Tim* 2/20; Ale mamy ten ſkarb w naczyniu ſkorupiánym/ áby zacność byłá mocnośći Bożey á nie z nas *GilPos* 283; *JungaRozwiąz 1593* 188**]**.

[*Zestawienie*: *n-loc* »Gora Skorupiana« = *Monte Testaceo lub Monte Testaccio*, *sztuczne wzgórze w Rzymie*, *usypane z potłuczonych naczyń*: (*nagł*) Góra skorupiana. (–) Widzielim górę barzo wielką; [...] a ona góra [z] skorup garcowych. [...] Niedaleko tej góry skorupiany są mury mieskie *RywKsięgi* 227.**]**

Szereg: »skorupiany, (**[**abo**]**) gliniany« (*1*): Testaceus, Skorupiány/ gliniány Mącz 452a; **[***WujBib* 933a**]**.

Synonim: *gliniany*.

KO

SKORUPIASTO *Cn s.v. drobno*; *Linde brak*.

[SKORUPIASTY *ai*

N sg f skorupiastå.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu*.

Podobny do skorupy, *mający cechy skorupy*; *testaceus Cn*: Dymna Zużel w Kominiech Vtnych piecow ieſt Troiaka. Pierwſza ſie wieſza iáko groná winne/ á to ieſt groniſta Dimna Zużel/ *Pompholix Botrytis*. Grawnicht. Druga ieſt ſkorupiáſta przy śćiánach Kominowych/ tę Láćinnicy zową *Pompholix Cruſtacea*. Trzećia ieſt mſzyſta. *SienHerb* I3#v.

Cf **SKORUPISTY]**

KO

(SKORUPIĆ) *cf* **SKORUPIONY**

SKORUPIEĆ *Cn*; *Linde XVII w.*.

SKORUPINA (*5*) *sb f*

o *jasne*.

pl G skorupin (*3*). ◊ *I* skorupinami (*2*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w.*

Twarda warstwa pokrywająca coś na zewnątrz lub z wierzchu (*5*):

a. [*Twarda osłona wapienna okrywająca ciało niektórych zwierząt*; *tu*: *małża*:

Wyrażenie: »skorupina małżowa«: Weźmi ſkorupin małżowych/ á vpal ie z Styrakiem/ ſtłucżże ie ná proch *SienHerb* 579b.**]**

b. *Wapienna pokrywa jaj* (*5*):

Wyrażenie: »skorupina jajowa, z jajec« (*3*:*2*): Log ieſt miárá mokrych rzeczy w ktorą ſię leie ſześć ſkorupin iáiowych. *BudBib* I 62b *marg*, I 47a *marg*, 334a *marg*; Domy iáko iáſkolki z błotá ſobie lepią/ A pierzem y ſkorupinámi z iáiec ſklepią. *KmitaSpit* A3, C3v; **[**Bo ma Ephi trzy miáry/ a Gomor ile 43. ſkorupin iáiowych. *WujBib* 97a, 97b**]**.

Cf **SKORUPKA**

KO

SKORUPIONY (*1*) *part praet pass impf*

N sg f skorupi(o)nå.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Pokryty skorupami: Ieſt cháłupá okrągła/ z błotá vlepiona/ Skorupinámi z iáiec ptaſzych ſkorupiona. *KmitaSpit* C3v.

KO

SKORUPISTY (*1*) *ai*

N sg m skorupisty.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Podobny do skorupy, *mający cechy skorupy*, *twardy*: Testaceus, Quod ex teste est, sive quod testae duritiem imitatur – Twardi iako skorupa, skorupiſti. *Calep* 1059b.

Cf **[SKORUPIASTY]**

KO

SKORUPKA (*11*) *sb f*

o *oraz* a *jasne*.

sg N skorupka (*6*). ◊ *A* skorupkę (*1*). ◊ *L* skorupce (*1*). ◊ *pl N* skorupki (*1*). ◊ *A* skorupki (*2*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XIX w.*

Dem. od „*skorupa*” ‘*twarda warstwa pokrywająca coś na zewnątrz lub z wierzchu*’ (*11*): Ten [*radzący*, *jak się zemścić na świni*] rzekł/ pátrz gdy gdzie gowno kęs przyſkorupieie [...]. Wyſarkniſz rzadkie treſtką że ſkorká zoſtánie/ Pátrzże s kątá áliśći oná [*świnia*] dybie ná nie. A gdy porwie ſkorupkę/ prawdá dobrá páni/ Dáleko było lepiey zgodą mieſzkáć z námi. *RejFig* Bb; TO tá [*sójka*] iedno ſzczebyece/ á s ſwoiego piſku/ Kęs twarogu w ſkorupce/ to tylkoſz ma w zyſku. *RejZwierz* 127v.

Przysłowie: Aczći cżáſem ſkorupká w cżym ſie zmáże z młodu/ Będzye iuż tym śmierdzyáłá potym y po chłodu. *RejWiz* 59v; iáko y dziś tá przywárá ná nędznym narodzye ludzkim mocno przywrzáłá/ á záwżdy tym tá ſkorupká kurzyć ſie á śmierdzieć nie przeſtánie. *RejPos* 102; **[**Bo cżego ſie ſkorupká nápiye/ Z młodu/ tym więc pachnie/ choć ią myie. *WirzbGosp* Cv**]**.

Przen (*1*):

W przeciwstawieniu: »skorupka ... jądro« (*1*): TEgo ieſzcże nie vmiem práwie zácukrować/ Lecż zda mi ſie prze cnotę/ Pan Bog mu [*biskupowi Padniowskiemu*] dał powſtáć. Aleby ſnadź w tey łáſce/ trzebá golić mądrze/ Zámietáć precż ſkorupki/ pytáć ſie o iądrze. *RejZwierz* 59v.

a. *Od znacz.* ‘*twarda osłona wapienna niektórych zwierząt*’ (*2*): Wezmi [...] Blactebizancie to ieſt ſkorupki w ktorich bywaią ſlimaczki, połtori dragmy [...] *FalZioł* V 86

Wyrażenie: »szlimacza skorupka« (*1*): Cochlea – Szlimaczą skorupka, Zołw. *Calep* 210a.

b. *Od znacz.* ‘*kawałek rozbitego wyrobu ceramicznego*’ (*4*): A pokruſzenie iego będźie iáko naczynie gliniáne ſtłuczone ktoremu nic nie folguią/ thák iż namnieyſza ſkorupká iego nie zoſtánie [*et non invenietur de fragmento eius testa*] ná ktorey by ſię godźiło zánieść wągl z ogniſká *BibRadz Is* 30/14; Testula, diminutivum, Skorupká/ zbáneczek/ gárnuſzek/ kruży álbo ynſze gliniáne palone naczinie. *Mącz* 452a; Ták was pogruchocę/ mowi P. Bog/ iáko ten gárniec ktorego ſkorupki ſpoić ſię y náprawić nie mogą [*Vulg Ier* 19/11]. *SkarKazSej* 705b, 705b.

Cf **SKORUPINA**

KO

SKORY (*28*) *ai*

skory (*27*), **skor** (*1*).

skor- (*11*), skór- (*2*); skor- *OrzQuin*, *OstrEpit*, *JanNKar*; skór- *GosłCast* (*w rymie do* pióry); skor- : skór- *Mącz* (*8*:*1*).

sup **[**naskorszy**]**.

sg m N skory (*13*). ◊ *D* skor(e)mu (*1*). ◊ *A* skory (*1*). ◊ *I* skor(e)m (*2*) *NiemObr*, *KlonFlis*, skorym (*1*) *GórnDworz*. ◊ *f N* (*attrib*) skorå (*4*), (*praed*) skora (*1*) *GrabowSet*. ◊ *I* skorą (*1*), **[**naskorszą**]**. ◊ *pl N subst* skoré (*1*). ◊ *G* skorych (*2*). ◊ *I* skorymi (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Poruszający się szybko* (*3*): Kotowſko [...] Poſadźiwſzy ſkowronká wznieſie łeb do niebá. Zátym pierżchnie ſkowronek y ſiędźie wyſoko/ Kot bacży że oſzukan od ptaſzká ná oko. Zwieśi łeb y záś potym wznieſię [*!*] go do gory/ Vyźrzy ſkowronká tego co mu umknął ſkory. *CzahTr* L.

W porównaniu (*1*): Z iną̨d nie máſz podpory Przećiw łupieżcy; co iák wilk ſtráconą Owcę porwawſzy ſkory/ Od páſterzá mknie/ w puſtoſtráſzne bory. *GrabowSet* E2.

Wyrażenie: »ptak lotem ſkory« (*1*): widzę/ żem był prędkopióry [*!*] Złotémi wnet vpſtrzony. Y ptak lotem ſkóry Ze mnie ſie sſtał *GosłCast* 19.

2. *Szybki w działaniu*; *szybko podejmujący działanie*, *rzutki* (*3*): Niechay też *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* pámięta ná zákazanie Páná Chriſtuſowe/ ktory kąkolu wyrywáć przed cżáſem nie kazał/ ále oboygu/ to ieſt/ pſzenicy/ y kąkolowi/ dopuśćił rość áż do żniwá: á *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* będąc názbyt ſkorem/ niechay ſię tego boi/ [...] áby miáſto kąkolu/ pſzenice nie wyrwał *NiemObr* 18.

Wyrażenie: »skory w czynieniu [*czego*]« (*1*): Przetoż nápomina Pan/ áby poki co ieſt wątpliwego/ nie byliſmy ſkorymi w cżynieniu dekretu: ále żebyſmy kres Bogu ſędźiemu záchowáli. *CzechEp* 40.

Szereg: »skory i borzobohaty« (*1*): A przetoż bráćie do dobrego mienia Z nienagłá ſtąpay: bo więc bez wątpienia Kto chce być ſkorem/ y Borzobohátym/ A ſtráći zá tym/ Náśmieſzy ſzkodą ſwoią złe ſąśiády/ Nápáśie zazdrość/ [...] Choć nic nie zgrzeſzy. (*marg*) *Feſtina lentè*. (–) *KlonFlis* E.

3. *O czasie wydarzeń* (*7*):

a. *Natychmiastowy*, *niezwłoczny* (*3*):

[*Fraza*: »jako naskorszy być mogła«: Krolá Syfaxá vſtáwiczńie [*Kartagińczycy*] proſzili Azdrubalá záſię vpominăli/ áby prędkośćią iáko náſkorſzą być mogłá/ rátowáli Afrykę. *PlutWojn* K4v.**]**

Wyrażenie: »skora pomoc« [*tłumaczenie łac. nazwy żołnierzy w starożytnym Rzymie wzywanych do walki w nagłej potrzebie*] (*1*): Subitarius, Idem, Milites subitarii Skora pomoc. *Mącz* 425d.

W przen (*2*): Nędznym ia/ o Pánie/ nie zdążą me śiły/ By im dáły odpor/ á mnie poćieſzyły/ Ty mnie rátuy Pánie/ Tyś moiá podporá/ Niech mnie wzmoc/ twa łáſká (proſzę) będźie ſkorá. *GrabowSet* T4.

Wyrażenie: »pomoc skora« (*1*): W ſczęśćiu/ w żalu/ będźieć tá [*korona głowy*, *tj. żona*] podporą/ W chorobie/ bądź w fráſunku/ tá pomocą ſkorą. *OstrEpit* A3.

b. *Nagły*, *nieoczekiwany*; *subitus Mącz* (*4*): *Mącz* 425c; TAtarſki Carz słyſząc iż Krol ſię w Pruſiech báwił/ Bez wieśći ná Podole woyſká ſwe wypráwił/ Lecz Bárthłomiey Buczacki z Láſczem ſwoie dwory/ Złączywſzy vmyſlili gwałt ich odbić ſkory. *StryjKron* 632.

Szereg: »skory i gwałtowny« (*1*): Teraz moi wielce M. Pánowie/ widząc że czás bieży/ odmiany téż ná świećie ſkoré y gwałtowné/ [...] by ſnadź nie powſtáłá burza iáka/ á z polá wſzyſtkiégo nie porwáłá *JanNKar* A3v.

Przen (*1*):

Wyrażenie: »salt [= *skok*] skory« (*1*): Wzgárdzilić ći ludźie świátem: [...] obráli Fáryzeyſkie Apoſtolſtwo: Przenieśli ſie z kośćiołow do ogrodow: [...] z miaſt ná przedmieśćia: [...] z vcżćiwego z przodkow ſwych opátrzenia/ ná proſte tokárſkie/ ſzynkárſkie/ lichwiárſkie [...] zarobki. Ták wiele ſáltow ſkorych (iáko y Miſtrz ich Luciper z niebá do piekłá) vcżyniwſzy/ nie będąc podobno trudni y do tego/ nie mieſzkáć námi/ [...] niezbożnikámi y Antychryſtámi *PowodPr* 36.

4. *O ludziach ze względu na ich cechy osobiste* (*8*):

a. *Bitny*, *mężny*, *dzielny* (*1*): BAlduinus trzeći/ piąty krol Ierozolimſki/ [...] dobrze á fortunnie ſpráwował Rzeczpoſpolitą. Ták był ſkory á ſercá śmiáłego/ áż Turkow doieżdżał y porażał v Hierekontynos. *BielKron* 178v.

b. *Chcący i mogący coś zrobić*: *chętny*, *skłonny* [*w tym*: *do czego* (*2*), *na co* (*1*)] (*3*): Ktore Wędźidło/ gdy mi naprzod do ręku podano: [...] wnet zárázem poyźrzawſzy w nie [...]. Vmyśliłem ie był zgołá porzućić/ niechcąc nic ná nie odpiſáć. Bom też do tych odpiſow á zwłaſzczá ná plotki nikczemne [...] nie bárzo ſkory. *CzechEp* *2v.

W przen (*2*): Ale żebym ſię nie zdał być iednym z tey roty/ Co ledá zá przyczynką z kośćiołem drą koty: Wolę tu nie obrażáć ánimuſow chorych/ Do ponowienia dawney wiáry bárzo ſkorych. *KlonWor* 47.

Wyrażenie: »do złego skory« (*1*): Pátrząc ná twoie cnoty: á wzrok ku náſzemu Obrácáiąc wiekowi/ do złego ſkoremu/ [...] Dźiwno nam/ iżeć vmrzeć kiedy dopuſzczono. *SzarzRyt* D.

c. *Bystry*, *inteligentny* [*w tym*: *na co* (*3*)] (*4*): Versatilis, [...] Obrotny/ chytry prękti [*!*]/ skori. *Mącz* 486c.

W połączeniu szeregowym (*1*): więc chocia [*pachołek*] będzie trefnym/ ſkorym ná odpowiedź/ báczným/ roſtropnym/ ták w mowie/ iáko we wſzytkich inych ſpráwach/ y poſtępkach: iednák to będzie znáć/ iż v páná w lekkiey ieſt cenie *GórnDworz* M5v.

Wyrażenie: »skory na odpowiedź« = *udzielający szybko trafnej odpowiedzi* [*szyk 1*:*1*] (*2*): Iáko Doktor Roizius Iſzpan cżłowiek y bárzo vcżony/ y ná odpowiedź dziwnie ſkory/ Iákubelluſewi Medikowi powiedział gdi go ſzkálował z mdłego wzroku mowiąc. [...] *GórnDworz* Q, M5v.

Szereg: »i uczony i na odpowiedź skory« (*1*): *GórnDworz* Q *cf Wyrażenie.*

α. *Określa rzeczownik oznaczający władze umysłowe* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): *Mącz* 486c *cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »skory na wszystko rozum« (*1*): Ingenium ad omnia versatile, Obrotny/ prękki [*!*] skóri/ dofcipny ná wſzyſtko rozum. *Mącz* 486c.

5. *O działaniach*, *stanach* (*2*):

a. *Pochopny*, *niepoprzedzony rozwagą* (*1*):

Szereg: »prozny a skory« (*1*): Lecż prozna á ſkora dufność/ iáwnie ieſt Piſmu Bożemu przećiwna: ktore ácż nam każe w obietnicách Bożych nic niewątpić/ ále z drugiey ſtrony [...] każe ſie nam przy nádźiei lękáć *WujJud* 104v.

b. *Znamionujący łatwość wysławiania się*: *płynny*, *potoczysty*, *z polotem* (*w odniesieniu do sposobu wypowiedzi*) (*1*):

Szereg: »gorny a skory« (*1*): Mową twoiá górna/ á barzo ſkora: z rzeczy w rzecz/ iáko ſtrzałá z łuku do cylá bieżąc/ niewiém iáko mi z oczu zniknęłá/ nie vkazawſzy mi/ áni dowiódſzy tego/ áby Króleſtwo Polſkié/ iáko Królá/ ták też y wolność ſwą/ niskąd inąd iedno od Kápłaná miéć nie mogło *OrzQuin* S4v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*5*): Ocior, Prętki/ skory. *Mącz* 259c; Velox, Prętki/ chutki/ skory. *Mącz* 479b; Volucer, Prętki/ skory. *Mącz* 505d, 292c.

Wyrażenie: »skora prędkość« (*1*): Pernix velocitas, Skora prętkość. *Mącz* 292c.

Synonimy: *chutki*, *prędki*, *rychły*.

Cf **NIESKORY**

MP

SKORYGOWAĆ (*2*) *vb pf*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* korygować *oraz* -ować); a *jasne*.

inf skorygować (*1*). ◊ **[***fut 3 sg* skoryguj(e). ◊ *praet 1 pl m pers* -chmy skorygowali.**]** ◊ *part praet act* skorygow(a)wszy (*1*). ◊ **[***pass inf* skorygować się.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Poprawić, *sprostować*, *nadać właściwą formę* [*co*] (*2*): **[**A dla więtſzego ieſzcze popiſánia ſię w czułośći náſzey/ y dla ſtráchu więtſzego wſzyſtkich nieprzyiaćioł pogránicznych/ [...] mogłoby ſię też to ſkorrygować zá dozwoleniem W.M. wſzyſtkich/ żeby nie iednégo czáſu Woiewodztwá álbo Ziemie wſzyſtkie okázowáły ſię w káżdey ćwierći roku *WerPublika* 35.**]**

[*Szereg*: »naprawić i skorygować«: Ale wszystkoto przyjazd Pański et praesentia eius augusta naprawi i skoryguje, i do szczęsnego końca przywiedzie. *DudEpist* V *1576*/158.**]**

a. *O tekście* (*2*): *Diar* 32; Vrzędnik káżdy z nowego w Ieśieni ma Inwentarz ſpiſáć [...]: á Pan to ma/ álbo Rewizor od Páná/ dopiero doględáiąc ſkorygować *GostGosp* 66; **[**których przywilejów a listów swych dali nam wpisać, którechmy sami skorygowali z ich listy. *LustrDróg* 43, 53; Że wspominacie, iż trzeba te dekrety skorygować, my tym pilniej prosiemy o autentyk nieskorygowany *AktaSynod* IV I 141, I 102**]**.

b. **[***O instrumencie muzycznym*: *nastroić*: Głoſy na drewnie [*tj. w instrumencie muzycznym*] zkorygować vmieſz, á żywotá twego według ſznuru rozumu y cnoty/ poſtánowić nieumieſz? *PlutBBud* 75v.**]**

Synonimy: *naprawić*, *poprawić*.

Formacje współrdzenne cf KORYGOWAĆ (*Errata*).

Cf **SKORYGOWANIE**, **SKORYGOWANY**

KO

[SKORYGOWANIE *sb n*

G sg skorygowani(a).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Poprawienie, *sprostowanie*, *nadanie właściwej formy* (*o tekście*): Bez ich woli, przejrzenia i skorygowania iżby nikt privatim żadnych traktatów nie wydawał. *AktaSynod* I 76.

Synonim: *poprawienie*.

Cf **SKORYGOWAĆ]**

KO

SKORYGOWANY (*2*) *part praet pass pf*

Oba o *oraz* a *jasne*.

[*sg m G* skorygowan(e)go.**]** ◊ *pl N subst* skorygowané (*2*); -é (*1*) *SarnStat*, -(e) (*1*) *BielKron*. ◊ **[***G* skorygowanych.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Poprawiony, *sprostowany*, *któremu nadano właściwą formę* (*2*):

a. *O tekście* (*2*): A to ma bydź ták chowano/ poki Státutá wſzyſtkié nie będą ſkorigowáné/ y przez wſzytki páńſtwá náſzé przyięté. *SarnStat* 1150.

Szereg: »wypisany i skorygowany« (*1*): Tego ſłáchetnego mężá [*Kwintyliana*] kſięgi przez kilko ſet lath iużby były práwie záginęły prze ludzką niedbáłość/ by był nie Pogigius Florentinus/ kthory [...] tych kſiąg nieoznaymił á nie przepiſał/ thákże iego ſpráwą wypiſáne y ſkorygowáne do Włoch przynieſiony/ kthore dziś ſą w ręku v ludzi vcżonych po wſzyſthkiey Europie. *BielKron* 280.

b. **[***O instrumencie muzycznym*: *nastrojony*:

Wyrażenie: »wdzięcznie skorygowany«: Tamże [*w kościele*] dziwny dźwięk dzwonków słyszeliśmy bardzo wdzięcznie skorygowanych, które u ony gwiazdy są zawieszone. *DiarPos* 305.

c. *O ludziach*: *wyszkolony*, *przygotowany*:

Wyrażenie: »bezpiecznie skorygowany«: Tákże też náwet y tá gorá Biſkupia Szczykawką názwáná/ może mieć beſpiecznie ſkorygowánego ludu ogniſtego do obrony ſwey/ ták z imion okolicznych Biſkupich/ Mitropolićinych [...] y Czernieckich przez [= *ponad*] tyśiąc cżłowieká. *WerSposób* 25.**]**

Synonim: **a.** *poprawiony*.

Cf **[NIESKORYGOWANY]** (*Errata*), **SKORYGOWAĆ**

KO

[SKORZA *sb f*

G sg skórzy.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Kora drzewa:

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy drzewa: popiół z ſkórzy Modrzewiowéy dobrze pożywáć ná przetárćié/ y opalenié. *UrzędowHerb* 354b.

Cf **SKORA]**

KO

SKORZANY (*46*) *ai*

-ó- (*12*), -o- (*7*) *Mącz* (*12*:*7*); a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg m N skórzany (*19*). ◊ *A* skórzany (*3*). ◊ *I* skórzanym (*1*). ◊ *L* skórzanym (*1*). ◊ *f N* skórzaną (*4*). ◊ *G* skórzan(e)j (*2*). ◊ *L* skórzan(e)j (*1*). ◊ *n N* skórzan(e) (*2*). ◊ *A* skórzan(e) (*1*). ◊ *L* skórzanym (*1*). ◊ *pl N subst* skórzan(e) (*1*). ◊ *G* skórzanych (*2*). ◊ *A subst* skórzane (*7*). ◊ *I m* skórzanymi (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII* (*z Cn*) *– XVIII w.*

Przymiotnik od „*skora*”; *wykonany ze skóry zwierzęcej*; *pokryty a. okryty skórą; pelliceus HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *Cn*; *coriaceus*, *scorteus Mącz*, *Calep*; *pellicius Vulg*, *Cn*; *membraneus*, *terginus Mącz* (*46*): *LibMal 1550*/155v; Tenze Vrban/ izáli pięć Kárdynałow wſkorzánym worze rázem w Tybrze rzece nie vthopił? *KrowObr* 39v; Zeſſli ſie potim Geteyczykowie do rády/ y poczynili ſobie ſtołki ſkorzáne. *Leop* 1.*Reg* 5/9, *Lev* 13/59; *BielKron* 259v; Bulga, Tłumoczek skórzány ſumki. *Mącz* 28a; Culeus, Skorzány miech/ też Sák álbo wór skorzány/ w który mężoboycá rodźiców ſwoyich/ ze pſem/ yaſzczurką/ kurem y małpą v Rzimianów był wſzádzon y záſzit/ y ták weſpołek s tym był vtopion *Mącz* 71a; Follis, Skorzány mieſzek który w ſię wiátr bierze y wypuſzcza ku poddymániu ognia. *Mącz* 133c; Pila. Okrągła kulá/ skorzána piłá. *Mącz* 299c, 65d, 133c [*2 r.*], 215a, 374a, 450a; *HistLan* D4; Pobudował [*Bóg*] przybytki ſkorzáne przez Moyżeſzá *CzechRozm* 80v; *Calep* 260b, 956b; á ſkrzyniá Boża/ gdźie P. Bog ſwoim obyczáiem mieſzkał/ pod ſkorzánymi namiotki zoſtawáłá. *SkarKaz* 455b.

W charakterystycznych połączeniach: *skorzany*(*-a*, *-e*) *cep*, *miech* (*mieszek*, *mieszeczek*) (*4*), *namiotek*, *piła*, *przybytek*, *sak*, *stolik*, *stołek*, *taszka*, *tłumoczek*, *wor* (*2*).

Przen (*3*):

Wyrażenia peryfr.: »skorzana beczka« = *brzuch*, *żołądek* (*2*): Ano ieden zgore od gorącośći/ drugi zgnije od drożdzy/ doleváiąc záwżdy tey ſkorzáney beczki/ W ktorey vſtáwiczńie kiſnie/ á drożdze ſie márne w żołądku vſtawáią. *RejZwierc* 61 v [*idem*] *WerGośc* 226.

»skorzany wor« = *człowiek hardy* (*1*): Hardemu ſie zdá iż mu nikt nie rowien/ On ſkorzány wor ktory pełen gowien. *RejZwierc* 218v.

a. *W odniesieniu do odzieży i jej części* (*13*): Item w dalyewye owczarzewy v karczmarza kabath skorzany czerwony y ſuknya Schara vkradl *LibMal 1545*/104; Item stymze Maczkiem z Wylky vkradli sklyepu wtilye ſchwaba theſz wyarmark przeſli wiczyagneli. theſz ſtego ſklyepu ſmuky skorzane y ſlak od ſukna *LibMal 1550*/153; Lorica, Páncerz tez skorzány kábat y wſzeláka ynſza zbroyá. *Mącz* 197d; Penula scortea, Skorzána opończa álbo płaſzczik. *Mącz* 290b, 286d.

W charakterystycznych połączeniach: *skorzany*(*-a*) *kabat* (*2*), *opończa*, *płaszczyk*, *smuk*.

Wyrażenia: »skorzany kaptur« (*1*): Diphthera, Páſtirskie odzienie/ Skórzány káptur. *Mącz* 89c.

»skorzane odzienie« (*2*): s ktorych [*drzew owocnych*] ſie żywili ludzie leſni [...]/ ktorzy byli wielćy [*!*] iáko obrzymowie/ w skorzánym odzieniu chodzący. *HistAl* K6; *BibRadz Gen* 3/21.

»pas skorzany« = *zona pellicea Vulg* (*4*:*1*): A miał lan odzienie na ſobie z ſierśći Wielbłądowey/ y pás ſkorzány ná biodrach ſwoich *Leop Mar* 1/6; *LatHar* 685; *WujNT Matth* 3/4, *Mar* 1/6.

»skornie skorzane« (*1*): A od kolana na dol az do podeſchwy aby zadne plechowye rzeczy any panczerzoe nyebyly yedno nogavicze proſte ſzvkyenne ſkornye Proſthe ſkorzane a oſtrogy *MetrKor* 26/62.

b. *W odniesieniu do pojemnika na ciecz* (*7*): *BielKron* 47v; Uter, pellis qua vinum aut oleum deferri solet, Skórzány ſák álbo káplá w którey wino álbo oley noſzą/ skorzána flaſzá/ rzemienna oleyna Bániá. *Mącz* 509d, 17d; *Calep* 275b; **[**Skorzany myech, Lagvicza, Cobyla lytewska uter [...] vas vinarium [...] Et sunt utres proprie de corio *ReuchlinBartBydg* L5v.

W porównaniach (*2*): Ty ſlowa mowi człowiek ſprawiedliwy, Iako wiadro skorzane na mrozie vſycha zmarſzcza ſie y skurcża ſie, thak theż we mnie żądze cieleſtne ſą ſciſnione y zmartwione przez łaske twoię. *WróbŻoł* oo6v, 118/83.

W charakterystycznych połączeniach: *skorzana*(*-y*, *-e*) *bania*, *flasza* (*flaszka*) (*2*), *kapsa*, *miech*, *sak*, *wiadro* (*2*), *worek*.

c. *W odniesieniu do pieniędzy* (*1*):

W przeciwstawieniu: »skorzany ... srebrny« (*1*): gdy mu [*cesarzowi Fryderykowi*] nie doſtáło pieniędzy/ nákráiano s ſkor okrągło pieniędzy/ á wyćiſkano ná nich znáki krolewſkie/ ktore dawał zá roboty y zá ſłużby/ á roſkazał áby ie pilnie chowáli/ á gdy ſie zdobędę ná pieniądze/ dam káżdemu ile mi vkaże ſkorzánych tyle ſrebrnych *BielKron* 183.

d. *W odniesieniu do instrumentu muzycznego* (*1*):

Wyrażenie: »skorzane dudy« (*1*): Utricularius, Dudá który skorzáne dudy ma/ gáydá. *Mącz* 509d.

Synonim: *rzemienny*.

Cf **SKORZASTY**

KO

SKORZASTY (*1*) *ai*

N sg m skórzasty.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Pokryty skórą a. skorupą, *a. korą*, *mający skórę a. skorupę*, *a. korę*: Crustosus, quod crustam habet – Skorzaſtij. *Calep* 273b.

Cf **SKORZANY**

KO

SKORZE (*1*) *av*

o *oraz* e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoro *oraz* -e *av*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Natychmiast, *niezwłocznie*: Będąć wierſze iedno ſię z tey cżáſze nápiy ſkorze. (–) Ná piſkorze. *KlonŻalEcho* E4.

Cf **SKORO**

MP

SKORZEC (*1*) *sb m*

skorzec, **[**skorzec*a.* **skorc]**.

Teksty nie oznaczają ó oraz é.

sg N skorzec. **[***I* skorc(e)m. ◊ *pl A* skorc(e).**]**

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak*.

1. *Forficula auricularia* (*L.*); *skorek pospolity*; *silorius*, *vermis BartBydg*: *BartBydg* 143b; **[**Skorzecz silorius, vermis *ReuchlinBartBydg* F6v**]**.

2. [*Strurnus vulgaris*, *ptak z rodziny szpakowatych* (*Sturnidae*); *szpak pospolity*: Szpak co go Skorce zowią ſzárego á pſtrego piorá. *CygMyśl* I3v.

Zwrot: »skorce połowić«: Takież ſkorce álbo y ptaki inſze ſtadem latáiące tak połowiſz. *Cresc 1571* 634.**]**

KO

SKORZENKA (*3*) *sb f*

o *oraz* e *jasne*.

pl N skorzenki (*1*). ◊ *A* skorzenki (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI* (*błędnie*: *skorzynki*) *– XVII w. s.v. skornia*.

Dem. od „*skornia*”: *lekki but wykonany ze skóry* (*3*): A ſſobye kupila plothna na dwye gyeſlcze y na dwa ſcharſtuchi. Pliothky za 5 groſchi Thkanką za 4 groſche Bothi za 5 groſchi, a ſkorzenky za 7 groſchi *LibMal 1550*/158; Zeſzłyby mi ſie ieſcze té ſkorzenki ſtáré: Y vbioryć z płotná mam/ kupćie mi té ſzáré: Bo w płoćiennych ná koniu bárzo teſkno śiedźieć *WyprPl* B2.

Wyrażenie: »skorzenki sudamne [= *zgrabne*, *eleganckie*]« (*1*): HIPPIAS Filozof [...] vkázował ná ſobie oſobliwą robotą ſzyte y háwtowáne/ iedwabne y ſzkárłatne ſzáty/ vkázował Kápeluſz ná głowie okazály y ſtroyny/ ſkorzenki ná nogách ſudámne *KlonFlis* A2.

Cf **[POŁSKORZENEK]**

KO

[SKORZESZYNA *sb f*
A pl skorzeszyny.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Łupina orzecha:
Wyrażenie: »skorzeszyna orzechowa«: Skorzeſzyny ſpaliwſzy Orzechowé/ ſtárté/ z winem álbo z oliwą rozpuśćiwſzy/ dźiećięćiu głowę máżąc włóſki wielkié mnożą: tákże włoſy mnożą/ gdy z párchów opádną *UrzędowHerb* 365a.**]**

KO

SKORZNIA *cf* **SKORNIA**

SKORZNIE *cf* **SKORNIA**

SKORZYCE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

[SKORZYSTAWAĆ *vb impf*
1 sg praes skorzyståwåm.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Odnosić korzyść, *zyskiwać*: Skorzyſtawam/ Lucror, lucrifacio. *Volck* [Zzz2].
Formacje współrdzenne cf KORZYSTAĆ (*Errata*).**]**

LWil

[SKORZYSZCZONY *part praet pass pf*
N sg f skorzyszczoną.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Zabrany, *przywłaszczony* [*od kogo* (*dopełnienie sprawcy*)]: Oto zapłata robotników ktorzy żęli dźiedźiny waſze/ od wás ſkorzyſzczoną [*quae fraudata a vobis est*]/ krzyczy/ i wołaniá tych ktorzy żęli wvſzy pana Sabaoth weſzły *MurzNT Iac* 5/4.
Cf **SKORZYŚCIĆ]**

LWil

SKORZYŚCIĆ (*5*) *vb pf*
o *jasne.*
[*inf* skorzyścić.**]** ◊ *praet 1 sg m* -m skorzyścił (*1*). ◊ *2 sg m* -ś skorzyścił (*1*). ◊ *3 sg m* skorzyścił (*2*). ◊ *3 pl m pers* skorzyścili (*1*). ◊ **[***imp 2 sg* skorzyści. ◊ *con 3 sg m* by skorzyścił, by skorzyści(e)ł. ◊ *3 pl m pers* by skorzyścili.**]**
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. korzystać.*
1. *Wziąć sobie*, *przywłaszczyć*, *ukraść* [*co* (*z wyjątkiem UstWojsk*)]; *fraudare*, *fraudem facere PolAnt* (*4*): Oto Pánie/ połowicę máiętnośći moich dawam vbogim: á ieſlim kogo w czym podſzedł (*marg*) co czyiego skorzyśćił. (–) [*si quid aliquem defraudari*] wracam we czwor naſob. *WujNT Luc* 19/8; Mowią/ Zkąd ma pieniądze ten Pan? [...] Kilánaśćie tyśięcy złotych z pokłádnice Páná ſwego ſkorzyśćił *KlonWor* 17, 72; **[***MurzNT* 57, *Tit* 2/10; *KlonHebd* E3v; *UstWojsk* 343**]**.
skorzyścić komu (*1*): I ſkorziſzczili wkramye nad tretem stoyaczym myeſchnikovi zglogowa 2 waczky zamſchowe zolthe *LibMal 1550*/154v.
[*W połączeniu szeregowym*: Dom wszelaki, komory, skrzynie albo schowanie jakiekolwiek jeśliby kto splądrował, wyłupieł, skorzyścieł i szkody vczynieł, każdy takowy jako o złodziejstwo szubienicą karan być ma. *UstWojsk 1583* 167.
Zwrot: »cudze skorzyścić«: nieświadcz fałſzywie/ cudze[go] nieſkorzyści [*ne fraudem feceris*] (*marg*) nieoſzukáwái (–) *MurzNT Mar* 10/19.**]**
2. *Odnieść zysk cudzym kosztem* [*co*] (*1*): Pożyczyłći go ná dźień; tyś dwá dni horował/ Choćiaś go zá pieniądze ná dźień árendował: Iużeś milę ſkorzyśćił/ y dźień ieden Pánie *KlonWor* 4; **[***MurzNT* II 7v *marg***]**.
3. [*Poślubić się*, *zawrzeć związek małżeński*: contrahere matrimonium poiąncz syą vel i⟨d est⟩ skorziscicz *ReuchlinBartBydg* N4.**]**
Synonimy: **1.** *skraść*, *ukraść.*
Formacje współrdzenne cf KORZYSTAĆ.
Cf **[SKORZYSZCZONY]**

LWil

SKORZYŚĆ (*1*) *sb f*
G sg skorzyści.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Zdobycz, *łup*: Manubialis, quod ad manubias pertinet – Do skorziſczi przinalezaci. *Calep* 638b.

LWil

SKOSIĆ (*1*) *vb pf*
3 sg fut skosi.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytaty s.v. kosić.*
Ściąć trawę, *zboże*:
Zwrot: »skosić siano«: Pomni że ta twa młodoſcz czo cie to vnoſi Iako ſiano zielone vſchnie gdy ie skoſi *RejJóz* E4.
Formacje współrdzenne cf 1. KOSIĆ.

LWil

SKOSTOWAĆ *cf* **SKOSZTOWAĆ**

[SKOSTOWAĆ SIĘ] *cf* **SKOSZTOWAĆ SIĘ**

[SKOSTOWANIE] *cf* **SKOSZTOWANIE**

SKOSZTOWAĆ (*181*) *vb pf i impf*
pf (*180*), *impf* (*1*) [*praes*] *Mącz* 279a.
skosztować (*174*), **skostować** (*7*); skostować *GlabGad* (*2*), *RejPs*, *Leop*, *Calag*; skosztować : skostować *RejKup* (*1*:*2*).
ſ-, s- (*151*), ſz- (*2*), z- (*2*), ſſ- (*1*).
Oba o *oraz* a *jasne.*
inf skosztować (*47*). ◊ *fut i praes 1 sg* skosztuję (*5*). ◊ *2 sg* skosztujesz (*5*). ◊ *3 sg* skosztuje (*13*). ◊ *1 pl* skosztujemy (*1*) *Mącz*, skosztujem (*1*) *SkarŻyw.* ◊ *2 pl* skosztujecie (*3*). ◊ *3 pl* skosztują (*4*). ◊ *praet 1 sg m* skosztowałem, -m skosztował (*7*). *f* -m skosztowała (*1*). ◊ *2 sg m* **[**skosztowałeś**]**, -ś skosztował (*3*). ◊ *3 sg m* skosztował (*23*). *f* skosztowała (*2*). ◊ *1 pl m pers* -smy skosztowali (*1*). ◊ *2 pl m pers* -ście skosztowali (*1*). ◊ *3 pl m pers* skosztowali (*4*). *subst* skosztowały (*1*). ◊ *plusq 2 sg m* -ś był skosztował (*1*). ◊ *3 sg m* był skosztował (*1*). ◊ *imp 1 sg* niech skosztuję (*2*). ◊ *2 sg* skosztuj (*17*). ◊ *3 sg* niech skosztuje (*1*). ◊ *2 pl* skosztujcie (*3*). ◊ *3 pl* niech skosztują (*1*). ◊ *con 1 sg m* bym skosztował (*1*). ◊ *2 sg m* byś skosztował (*1*). ◊ *3 sg m* by skosztował (*6*), bodáj skosztował (*1*). *f* by skosztowała (*1*). *n* by skosztowało (*1*). ◊ *1 pl m pers* bychmy skosztowali (*1*). ◊ *2 pl m pers* byście skosztowali (*2*). ◊ *3 pl m pers* by skosztowali (*4*). ◊ *part praet act* skosztowåwszy (*15*).
Sł stp notuje, *Cn s.v. nie wadzi skosztować*; *piję*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kosztować.*
1. *Doświadczyć*, *doznać*, *przeżyć*; *gustare PolAnt*, *Vulg*; *experiri Vulg*; *attingi Mącz* [*w tym*: *czego* (*40*)] (*47*): *RejPs* 33; Nu idz łotrze do roboty Ieſzczes ſnadz był tey niecznoty Nie skoſztował aby w kącie Plotł leda czo *RejJóz* C6v; *MurzHist* R4; *KrowObr* 154v, 210; *RejWiz* 28v; *Leop Iudith* 6/6; Periculisque aditis, skoſztowawſzi złego y dobrego/ Ważywſzi ſie tego y owego. *Mącz* 104c, 279a, 440a; O ſtráſzneſz to á ſrogie poſelſtwo nędzniku dochodzi do vſzu twoich/ iż nigdy nie maſz ſkoſztować tego dobrodzieyſtwá Páńſkiego *RejPos* 160; *RejZwierc* 150; *SkarJedn* 390; *SkarŻyw* 573, 581; *StryjKron* 395; *NiemObr* 9; *KochFr* 90; *ReszPrz* 82; Boday wſzytkich mąk ſkoſztował/ Kto naprzód woyſko ſzykował: Y wynálazł ſwoią głową/ Strzelbę ſrogą piórunową. *KochPSob* 67; *ZawJeft* 27; Niewoley bowiem iużeś doſwiádſzył/ lecż wolności ieſzcześ nie ſkoſztował *Phil* F, F; *GrabowSet* B; *WujNT Hebr* 6/4, 5;

SkarKaz 45a; *GosłCast* 59; *SapEpit* B4v; *PudłDydo* B2; **[***ReuchlinBartBydg* P4v; Ktożkolwiek ieſt/ ktho chwali á wyſławia Tureckie podwyſſzanie żołdu/ day boże aby go ſam zkoſztował. *OrzKsiąż* D4**]**.

skosztować co (*1*): A co mnie był nágotował/ To ſam máło nieſkoſztował *KochFrag* 19.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym*: *zaimek pytajny* (*3*); *iż* (*1*)] (*4*): Obáczcyeſz yuż á ſkoſſtuycye yák to yeſt wdzyęczny Pan *LubPs* I2; *KochSat* [C2]; *SkarŻyw* 4; ieſliśćie iedno ſkoſztowáli iż ſłodki ieſt Pan. *WujNT* 1.*Petr* 2/3.

Zwroty: »śmierci skosztować« = *umrzeć*; *gustare mortem PolAnt*, *Vulg* [*szyk zmienny*] (*5*): *BibRadz Hebr* 2/9; kto będzye záchowywał ſłową moie/ nie ſzkoſztuie ſmierći ná wieki. *RejPos* 84; *CzechRozm* A6v; Ieſliby kto ſtrzegł mowy moiey; nie ſkoſztuie śmierći ná wieki. *WujNT Ioann* 8/52, *Hebr* 2/9.

»świata skosztować« (*2*): Ieśli [...] tá ktora świátá ſkoſztowawſzy wdową była/ y Bogu ſię poświęćiłá/ á potym ſię do małżeńſtwá obroći/ ſąd ma y potępienie/ iſz wiáry pierwſzey niezſtrzymáłá *SkarŻyw* 457, 457.

Szereg: »nie poznać ani skosztować« (*1*): A iuż nigdy nie poznaſz áni ſkoſztuieſz tego dobrodzieyſtwá iego *RejPos* 288v.

W przen (*4*): Drugi záſię krzyż ieſth duſzny [...] Tego krzyża ſkoſſtowáli Prorocy/ y inni wybrani boży *KrowObr* 238, 238; *SkarŻyw* 595; ADmetów domie/ gdźiem ia/ choćiam bogiem/ Skoſztować muśiał ſłużebnégo ſtołá. *KochFrag* 44.

2. (*S*)*próbować*, *chcieć się o czymś przekonać*, *sprawdzić*; *tentare Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *probare Mącz*, *PolAnt*; *experiri Mącz*, *Modrz*; *gustare PolAnt*; *examinare*, *excutere*, *periclitari*, *pertentare praetentare* (*125*): Experior, Doſwiadczam ſie/ skoſztuyę. *Mącz* 279a, 113c, 291c, 440a; *GórnDworz* G; Wierz mi że y náſz Prokop záwſze zdoła ſwemu/ Skoſztuy ieſli nie wierzyſz co powiedam temu *PaprPan* C4v.

skosztować u kogo, *czego* (*28*): Muſzę też źiela ſkoſztować. *BierEz* Sv; *KrowObr* 78v; Bo gdy ſie ſam opátrzyſz zleczyſz y drugiego/ Kiedy mu daſz ſkoſztować receptu ſwoiego. *RejWiz* 79; *RejZwierz* 53, 131v [*2 r.*]; Praetentare iudicis misericordiam, Skoſztować miłoſierdzia ſędziego. *Mącz* 448d, 16d, 88d, 339b, 440a, 448d; *RejZwierc* 18v; *KochPs* 47; *SkarŻyw* 127; *KochMRot* B2; *GosłCast* 50; **[**zktorymi [*jezdnymi*] iáchał [*Tytus*] ku Ieruzálem ná ſſpiegi/ áby obaczył ſpoſob miáſtá/ [...] áby też skoſtował ſił ludu *FlawHist* 87v**]**. *Cf skosztować kogo*, *czego czym*; *na kim, na czym*; *kogo*, *czego w czym*; *Zwrot.*

skosztować kogo, *czego czym* (*4*): zaliby ſię teſz nieżdała rzec pożiteczná/ gdybychmy ćię ſacramentami ſkoſztowali *MurzHist* P3v; *Mącz* 353b; trzebá [...] poſtronnemi vffy pierwey nieprzyiaćielá ſkoſztować *BielSpr* 31v; ſkoſztuy te^go^ pierwey ſzáblą ſwoią ná moiey ſzyi *StryjKron* 406; **[***CygMyśl* I**]**.

skosztować czego na kim, *na czym* (*3*): *Mącz* 309b; Lepiéy ſwéy mocy ná tych nieukách ſkoſztuieſz *KochFr* 82; *KochDz* 107.

skosztować kogo, *czego w czym* (*2*): *Mącz* 291d; przydz teraz á ſkoſztuie ćię w weſelu *BudBib Eccle* 2/1.

skosztować czym (*6*): Opera experiri, Vczinkiem skoſztować. *Mącz* 264d, 448d. *Cf skosztować kogo czym.*

skosztować w czym (*2*): **[**Fac periculum in litteris. Skoſztuy w náuce. *TerentMatKęt* D8v, D8v.**]** *Cf skosztować kogo*, *czego w czym.*

Ze zdaniem dopełnieniowym (*3*): *RejZwierz* 44v; *BibRadz Ps* 34/9; Probare boves, Skoſztować/ doświádczić dobrzeli robią. *Mącz* 323c.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym (*3*): Excutere debitorem, Skoſztować dłużniká yeſli by mógł zápłáćić. *Mącz* 339b, 309b, 448d.

W połączeniu szeregowym (*1*): Fac periculum in literis, Skoſztuy/ ſprobuy/ doświadczgo w naukách. *Mącz* 291d.

Zwrot: »skosztować swoich sił« (*2*): Tentavi quid in eo genere possem, Skoſztowałem śił ſwoyich yákoby tu mogły wydzierżeć. *Mącz* 448d, 291d.

Szeregi: »doświadczyć, (a) skosztować« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Ad artem et praecepta revocare, Doſwiádczić á skoſztować nauki á rzemiesla ſwego. *Mącz* 16d, 323c. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skosztować a (i) obaczyć« = *gustare et videre PolAnt*; *perspicere et pertentare Mącz* [*szyk 2*:*1*] (*3*): Skoſztuyćież á obaczćie iáko ieſt dobry Pan *BibRadz Ps* 34/9; *Mącz* 448d [*2 r.*].

a. *Poddać ciężkiej próbie* [*kogo*] (*1*): *BudBib Dan* 1/14; **[***Leop Dan* 1/12 (*Linde*); Bo ſkoſztowałeś nas Boże wypłáwiłeś nas iáko płáwią śrebro *BudBib Ps* 66/10 (*Linde*)**]**.

b. *Zjeść lub wypić niewielką ilość* (*kęs*, *łyk*); *gustare PolAnt*, *Calag*, *Vulg*; *degustare Mącz* [*w tym*: *o rajskim owocu zakazanym* (*16*)] (*63*): *RejKup* L; *RejWiz* 177; *RejFig* Aa5; *RejZwierz* 5v; [*Zelim*] kazał przynieść roſkoſzne potrávy z trućiną przyprávione. Oćiec ſkoro ſkoſztował poczuł trućinę *BielKron* 258v, [85[2]]; Y podał [*szatan*] iábłko oney nędzney Ewie [...]. A oná pothym ſkoſztowawſzy podáłá onemu mizernemu á vpádłemu Adámowi. *RejPos* 101, 101; *RejZwierc* 2, 10; *BudNT Matth* 27/35; *Calag* 312a; *LatHar* 699; dáli mu [*Jezusowi*] pić wino z żołćią zmieſzáne. á ſkoſztowawſzy/ niechćiał pić. *WujNT Matth* 27/34.

skosztować czego (*31*): *GlabGad* I7v [*2 r.*]; *MurzNT Matth* 27/34; Ty Pánie zeſli Duchá twego Swiętego ná to ſtworzenie twoie Owſiáne etć. áby zwierzętá ktore go ſſkoſſtuią wzięły mocne zdrowie *KrowObr* 95v; Aby [*sól*] byłá zbáwiennym lekárſtwem rodzáiowi ludzkiemu/ iż kthorzybykolwiek ſkoſſtowali iey/ ćieleſne zdrowie y duſzną obronę wzięli. *KrowObr* 97v; *RejWiz* 133; *BielKron* 64v [*2 r.*]; Censuram vini facere, Skoſztować y oſzácować wina. *Mącz* 47a; Sardea, Ziele w teyże wyſpie roſtące ku ſmiechu pobudzáyące gdy go kto skoſztuyę [*!*]. *Mącz* 368c, 189c; *GórnDworz* C6v; *RejPos* 41v, 101, 149v, 232v; *RejZwierc* 1v, 2 [*2 r.*], 10; w Trácijéy ieźioro/ którégo ktho ſkoſztował/ nieodwłócznié vmárł. *Oczko* 4; ále gdy milczał á czytánia ſłuchał/ ledwie czego przy obiedzie ſkoſztował *SkarŻyw* 335, 74, 260, 261, 571; *KochFr* 127; *GórnRozm* I3; *LatHar* 296; *WujNT Ioann* 2/9; *SapEpit* Bv; **[***ReuchlinBartBydg* Q4v**]**.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Ale iuż ſkoſtuie malo Czo ſię to tam pomieſſalo. *RejKup* Lv.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym (*1*): Skoſztuiem iey [*tj. krowy*] wnetże iáko tłuſte ma mięſo *SkarŻyw* 571.

Przen [*w tym*: *czego* (*13*)] (*15*): A wſzytkim iáko cukier thá [*swawola*] bárzo ſmákuie/ Aleć w niey wilcże łyko ktho práwie ſkoſztuie. *RejWiz* 101; *Mącz* 321d, 322a; *RejAp* 70v; *GórnDworz* Aa5; iż kto ſkoſztuie tych wdzięcżnych potraw iego/ á onych ſwiętych náuk á obyetnic iego/ nigdy nie będzie prágnął áni łáknął *RejPos* 159v, 157v [*2 r.*], 158v, 160 [*2 r.*], 160v [*2 r.*], 288; przetoż gdy ſię inſzych nabożnych modlitw mile nápiáſtuieſz/ będźieſz mogł y tych duchownych przyſmákow kiedy ſkoſztować *LatHar* +5v.

α. *O eucharystii* [*czego*] (*2*): rátz Pánie [*błogosławić*] to [ſt]worzenie Winá/ áby wſzyſc[y]/ ktorzy go ſkoſſtuią/ [...] táiemnicą záſłużyli być vweſeleni. *KrowObr* 97v, 98.

c. *Postarać się coś uczynić*, *spróbować czy się uda*; *putare Mącz* (*19*): Rzekł mu [*tj. zającowi*] żołw/ możeſz ſkoſztować/ Chceſzli zemną wzawod biegáć. *BierEz* L3v; *RejRozpr* H3v; *RejKup* z5v: *RejFig* Ee4; Hac non succesit, alia aggrediemur via, Nie chciáła nam tędy fortuná folgować/ ynſzą drógą skoſztuyemy. *Mącz* 45a, 291d; *HistLan* E2; *Oczko* 13; Koſterze iednemu rzekł/ áby ſię vpámiętał á zá nim ſzedł do zakonu ná pokutę. On powiedział: niewytrwam wáſzego żyćia. powiedział mu: áby ſkoſztował. *SkarŻyw* 463; *GosłCast* 27; **[***TerentMatKęt* C**]**.

skosztować czego (*9*): Bo wiem iż w tym dobrym panie Nigdy cznota nie vſtanie A doſwiadſzyſz ſama tego Nie wierzyſzli skoſztuy tego *RejJóz* D6; *OrzList* i2v; *RejZwierz* 52v, 76v; *Mącz* 492b; A ták/ ieſli ſię iuż poſtánowi ſkoſztować woyny/ trzebá ſię o to ſtáráć/ áby wſzytká byłá w źiemię nieprzyiáćielſką przenieśioná. *ModrzBaz* 104; *SkarŻyw* 151; Bo ſna ten grzech nie ieſt/ bym go nieſkoſztował *GrabowSet* S; *PudłDydo* B4.

3. *Dobrze poznać* (*9*):

a. *Rozważyć*, *przemyśleć* [*ze zdaniem dopełnieniowym*] (*1*): Rozważay ſobie dobrze czo vłłyſzyſz á ſkoſztuy dobrze czemu wierzyć maſz. *BielŻyw* 52.

b. *Nauczyć się*, *nabrać wprawy*; *experiri*, *usum habere Mącz* [*czego a. wiele czego*] (*8*): Polytropus, Latine multimodus prudens, Mądry którí wiele rzeczi skoſztował. *Mącz* 309a, 151a [*2 r.*], 510c [*2 r.*]; Gdym podrosł hnet mię mieczem vczono ſzermować/ Káżdey ſztuki Márſowey muśiałem ſkoſztować. *ModrzBaz* 111, 104; dla czego ieſt wieczerza Páńſka poſtánowioná/ tego te Lutherſkie bydlętá/ áni ſkoſztowały *ReszPrz* 65.

Synonimy: **1.** *doświadczyć*, *doznać*; **2.** *sprobować.*

Formacje współrdzenne cf KOSZTOWAĆ.

Cf **SKOSZTOWANIE**, **SKOSZTOWANY**

LWil

SKOSZTOWAĆ SIĘ (*9*) *vb pf*

skosztować się (*9*), **[skostować się]**.

sie (*7*), się (*1*).

Oba o *oraz* a *jasne.*

inf skosztować się (*6*). ◊ *fut 1 pl* skosztuj(e)my się (*1*). ◊ **[***praet 3 sg m* skosztował się.**]** ◊ *imp* **[***2 sg* skostuj się.**]** ◊ *1 pl* skosztujmy się (*1*). ◊ *con 3 sg m* by się skosztował (*1*).

Sł stp brak, *Cn s.v. kosztuję się*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. *Zmierzyć się z kimś*, *spróbować swoich sił* (*głównie w walce lub zawodach*); *certare*, *decertare Mącz*, *Cn*; *comparare Vulg* (*8*): ieſliż więc tuſſyſz ſobie o ſiłach twych dobrze/ wyiedź do nas wpole/ tedy ſie ſpołu ſkoſztuiemy *Leop* 1.*Mach* 10/71.

skosztować się z kim (*5*): *RejZwierz* 14v; *GórnDworz* I8; *KochMon* 34; *OrzJan* 117; **[**tedi na ten czas niektori Hetman z nieprzijacielſkiego woyſka wyiechał/ wyziwaiącz Rzimiany aby ktori ſnich ieſliby tak ſmiały a moczny był: kniemu wpole wyiechał a ſnim ſię ſkoſztował *Ekonom* K3v**]**. *Cf* «skosztować się na rękę«.

skosztować się czym (*1*):

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Król Duńſki [...] chćiałby ſye ſkoſztować/ Komu każe ſilny Mars/ y ſczęśćié pánować *KochPam* 85.

Zwroty: »skosztować się za pasy **[**w zapaski**]**« (*1*): Certemus lucta, Biedźmy ſie. Skoſztuymy ſie zápáſy. *Mącz* 198b; **[**Fac periculum in paleſtra. Skoſtuy ſie w zapáſki. *TerentMatKęt* D8v.**]**

»skosztować się [*z kim*] na rękę« (*1*): Manu decertare, [...] Skoſztować ſię z kim na rękę. *Mącz* 48d.

2. *Wypróbować sam siebie* (*1*): Dare specimen sui, Skoſztować á ſprobować ſie ſam. *Mącz* 404d.

Synonimy: **1.** *doświadczyć się*, *doznać się.*

Formacje współrdzenne cf KOSZTOWAĆ.

Cf **SKOSZTOWANIE**

LWil

SKOSZTOWANIE (*10*) *sb n*

skosztowanie (*10*), **[skostowanie]**.

Oba o *oraz* a *jasne*, e *pochylone.*

sk- (*9*), zk- (*1*).

sg N skosztowanié (*6*); -é (*1*), -(e) (*5*). ◊ *G* skosztowaniâ (*3*). ◊ *A* skosztowani(e) (*1*).

[*Składnia przydawki dopełniającej równoznacznej z dopełnieniem sprawcy*: *skosztowanie przez kogo***]**.

Sł stp brak, *Cn s.v. daję na skosztowanie*; *próba*, *Linde w objaśnieniu s.v. próba.*

I. *Rzeczownik od „skosztować”*; *próba*, *doświadczenie*; *experientia*, *experimentum*, *periclitatio*, *periculum Mącz* (*9*): Experimentum et Experientia/ Probá Doſwiadczenie. *Mącz* 279a; Periclitatio Skoſztowánie/ ważenie/ niebeſpieczność. *Mącz* 291d, 194d, 291c, 353a.

a. *Posmakowanie*, *spróbowanie czegoś do jedzenia lub picia*; *gustatio Mącz* (*4*): Gustatio/ Smákowánie/ skoſztowánie. *Mącz* 150c; Pitisso, Koſztuyę/ Máluczko piyę dla skoſztowánia. *Mącz* 301b, 150c; *Calep* 600b; **[**Dobrze daymiż po. 15. hálerzy ná ſkoſztowánie/ á iezli ſie nam ſpodoba poſliemy po dwá gárncá [*wina*]. *Wokabul 1539* Gv**]**.

[*skosztowanie czego*: ktory [*naród ludzki*] dla ſkoſztowánia tylko owocu zákazánego w Ráiu/ przez pierwſze rodźice náſze/ ták ſrodze zoſtał wſzytek zápowietrzony/ iż z nieśmiertelnego á niewinnego/ ſtał ſię w przyrodzeniu ſwym ſkážonym/ śmiertelnym/ y práwie ſtráconym. *PowodRecepta* D3v.**]**

II. *Rzeczownik od „skosztować się”*; *próba sił* [(*1*): á Krol Fráncuſki oſobnego ſkoſztowánia żądał z Ceſárzem ſam á ſam czynić *BielKron* 205.

Synonimy: **1.** *doświadczyć się*, *doznać się.*

Cf **SKOSZTOWAĆ**; **SKOSZTOWAĆ SIĘ**

LWil

SKOSZTOWANY (*2*) *part praet pass pf*

Oba o *oraz* a *jasne.*

sg m N skosztowany (*1*). ◊ *pl G* skosztowanych (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Doświadczony*, *doznany* (*1*): A nam [...] zá odpádnienie od raz ſkoſztowánych dárow duchownich niebieſkich/ ſtráſzliwe iákieś oczekawánie ſądu y ognia zápalenia [...] ieſt náznáczone. *CzechEp* 368.

2. *Posmakowany*, *spróbowany* (*1*): Libatus, Skoſztowány *Mącz* 192b.

Synonimy **1.** *doświadczony*, *doznany.*

Cf **SKOSZTOWAĆ**

LWil

1. SKOT (*13*) *sb m*

o *jasne.*

sg N skot (*3*). ◊ *G* skotu (*6*), skota (*1*) *GliczKsiąż.* ◊ *A* skot (*3*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. *Bydło rogate hodowlane*; *pecus Vulg*, *Cn*; *bos PolAnt*, *Vulg*; *armentum BartBydg* (*10*): Armentum, trzoda, skoth, bydlo *BartBydg* 14; *BudBib Deut* 12/17; Ták ći niegdy on *Cacus*, dźiećię Vulkanowe Brał cudzy ſkot/ iáłowki czerwone y płowe. *KlonWor* 21, 19; **[**Zdobyłem ſobie [...]. Skot tákież y wielkie ſtádá owiec *HierWielEccle* 2/7; *ReuchlinBartBydg* c7v; *WujBib Lev* 3/1 (*Linde*)**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): A ieſli offiárá będzie z ſkotu/ z owiec álbo koz ku zupełney offiárze: tedy będzie offiárował Báránká krom wſſelkiey zmázy *Leop Lev* 1/10.

Zwrot: »paść skot« (*1*): Iſch wgąſſawach paſl ſkoth lonſkiego roku *LibMal 1544*/87v.

Szeregi: »skot i bydło« (*1*): Ná oko thu widzimy że dzyeli y wyłącża płod nyewłaſney żony Hágár/ od płodu właſney żony. Yáko czynią páſtuchowye w oborze około ſkotu y bydłá *GliczKsiąż* B4.

»zwierzę a skot« (*2*): Wyſtrzegay ſie od iedzenia głow wſzelkiego zwierzęcia á ſkotu. *FalZioł* V 7, V 48v.

Przen: *Oporządzanie bydła* (*1*): gdy domá chowányec ni k czemu yedno álbo do ſkotá álbo do koźice/ inſſemu ſie nye godzi. *GliczKsiąż* H6.

2. *Zwierzę*; *animal PolAnt* (*3*): *BudBib Deut* 4/17; **[**á przedmieśćia ich będą dla bydłá ich/ y dla dobytku ich/ y dla wſzego ſkotu ich [*omni bestiae eorum*] *BudBib Num* 35/3 (*Linde*)**]**.

a. *Zwierzę pociągowe*, *tj. koń*, *osioł*, *muł*; *iumentum PolAnt* (*2*): Człowiek/ y ſkot/ bydło/ y drob/ niech nie vkuſzáią nic *BudBib Ion* 3/7, *Ion* 3/8.

Synonimy: **1.** *bydło*; **2.** *bestyja*, *stworzenie*, *zwierzę.*

Cf **SKOCINA**

LWil

2. SKOT (*33*) *sb n*

skot (*27*), **szkot** (*3*),**szkut** (*3*), **[skut]**; skot : szkot *SarnStat* (*25*:*3*), szkut *ReszList* (*3*).

-ó- (*22*), -o- (*6*) *SarnStat* (*22*:*6*).

sg N skót (*1*). ◊ **[***L* skucie.**]** ◊ *pl N* skóty (*1*). ◊ *G* skótów (*22*), -ów (*19*), -(o)w (*3*). ◊ *A* skóty (*8*). ◊ *I* skóty (*1*). ◊ **[***L* skut(a)ch.**]**

Sł stp notuje, *Cn s.v. szkut włoski*, *Linde XVI i XVIII w. s.v. Szkot*, *Szot*; *poza tym XVIII w.* (*z Cn*): *szkut*.

1. *Jednostka pieniężna o wartości 1/24 grzywny lub 2 grosze* (*30*): **[**W ty mincy są troje mieszkania: [w] spodniem mieszkaniu kują libry, kwatryny, w średnim skuty, [w] wyszem cykiny. *RywKsięgi* 197, 195; Digroſſus ſiue Scotus. Podwoyny groſz álbo Szkot. *UrsinGramm* 358 (*Linde*).**]**

W połączeniu z liczebnikiem (*29*): Chcemy/ áby Woźni od iednégo świádki Wodzącégo bráli cztérzy ſkoty/ to ieſt ośm groſzy *SarnStat* 576 [*idem* 579], 374, 570, 575, 579 [*2 r.*], 581 (*22*); **[***DiarPos* 235; jakożeśmy byli w jednym barzo kosztownym [*pałacu*], który trzykroć sto tysięcy szkutów miał kosztować *RadzPodróż* 142; *SenekaGórn* 83; *DiarPeregr* 30**]**. *Cf Wyrażenia*, *Wyrażenia przyimkowe*.

Wyrażenia: »skot groszow« (*1*): Wálko [...] mu miecz wźiął/ y miéſzek ze trzema ſkóty groſzów [*tres scoti grossorum Jan Stat*] *SarnStat* 704.

[[*ile*] skutów w monecie«: *RywKsięgi* 235 *cf* »skut rzymski«.**]**

»[*ile*] skotow we złocie« (*1*): także z ſtrony kośćiołá Krákowſkiégo drugié ſto ſkótów [*obiecał*] we złoćie *SarnStat* 198.

Zestawienia: **[**»skut hiszpański«: Tego dnia nam dary od Króla Francuskiego oddano i nas odprawiono. [...] Episcopo Posnaniensi: Trzy kubki złote, skutów hiszpańskich 1600. *DiarPos* 235.

»skut rzymski«: za którem [*dukaty*] wziął skutów rzymskich w monecie 134, juliuszów 4, bajaków 5 *RywKsięgi* 235.**]**

Wyrażenia przyimkowe: »po skocie« (*5*): **[**zaś zabawa u skoczka i u lutnisty na każdy dzień dwakroć; od tego po dwu skutach od osoby skoczkowi na miesiąc, lutniście po skucie także od osoby dawać przyńdzie. *RywKsięgi* 190**]**.

~ *W połączeniu z liczebnikiem* (*5*): á Złoté nie máią bydź ináczey bráné/ iedno po ſiedmi Szkotów/ to ieſt po cztérnaśćie groſzy. *SarnStat* 373, 373 [*2 r.*], 374, 956; **[***RywKsięgi* 190**]**. ~

»za skot« [*w połączeniu z liczebnikiem*] (*2*): chćieyże kupić boty/ Ktore pirwey bierano tylko zá dwá ſkoty. Dźiś nie dadzą ináczey/ iedno zá pułkopek *BielSat* C2v [*idem*] *BielRozm* 18.

2. *Prawdopodobnie jednostka pieniężna o wartości jednej grzywny* (*48 groszy*) (*3*):

W połączeniu z liczebnikiem i zaimkiem liczebnym (*3*): Dochodow rocżnych [...] nie ma ten ſzpital więcey 150. ſzkutow *ReszList* 166; y trafiło ſię iż ieden Kárdynał każał [*!*] w iego krobkę włożyć kilkádźieſiąt ſzkutow *ReszList* 170, 167.

Cf **SKOCIEC**

LWil

SKOTAK (*1*) *sb m*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skotarz); a *pochylone*.

sg N skotåk. ◊ **[***G* skotåka. ◊ *pl N* skotåcy. ◊ *A* skotåki.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*: *skotak*, *szkotak*.

Pasterz bydła: *BierEz* Cv; **[**Ja, Tymatas, syn własny skotaka onego Lygdona, tu w tym kraju męża poczciwego, Skotak – bo i sam z młodu jeszcze w te zabawy, Bych stadem rządził, ociec dał mię beł łaskawy *PismaPolit* 23, 23, 24.**]**

[*Szereg*: »skotak i oracz«: miedzy końmi y wołmi/ wczęło ſię morowe powietrze było. [...] potym miedzy ſkotaki y Oracze *SchneebAnt* D3.**]**

Synonimy: *krowierz*, *wołopastuch*, *wołowiec*.

Cf **SKOTARZ**, **SKOTOPAS**, SKOTOPAŚCA

LWil

SKOTARZ (*1*) *sb m*

o *jasne* , a *pochylone*.

sg N skotårz. ◊ **[***A* skotårza.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

Pasterz bydła; *armentarius Calep*, *Vulg*; *pastor Cn*: Armentarius – Skotarz, krowiąrsz, paſtucha wſzeliakiego bijdła wielkiego. *Calep* 97a; **[***ArtNom* K8v; *InwSzlachKal 1595 nr 60*; *Volck* [Zzz2]; Y odpowiedźiał Amos [...]: Nie ieſtem prorokiem/ y nie ieſtem ſynem proroká: álem ia ſkotarz obrywáiący leśné figi. *WujBib Am* 7/14**]**.

Synonimy cf **SKOTAK**.

Cf **SKOTAK**, **SKOTOPAS**, SKOTOPAŚCA

LWil

SKOTNIA *Sł stp*, *Cn*, *Linde brak*.

[SKOTNICA *sb f*

o *oraz* a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skotopaska i -ca).

sg N skotnica. ◊ *G* skotnice. ◊ *A* skotnicę. ◊ *I* skotnicą. ◊ *L* skotnicy. ◊ *pl N* skotnice.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w.*

Teren przeznaczony dla bydła, *pastwisko* (*przeważnie należące do wspólnoty wiejskiej lub miejskiej*) *lub droga do przepędzania bydła*: *Glosy II* 133/61; *LustrSand* 71; są zeznali, ize wzyęli zupełną zaplathę za ymienÿe, ktore myeli na grunczie woytowskim w Marskiniczach przi skothniczi z iedney stroni a z drugieÿ od roliey karczemneÿ *KsięgiSądWiej 1577 nr 937*, *1545 nr 822*, *1574 nr 910*, *1577 nr 930*; *1580 nr 954*; Turek [...] wymówił sobie padół trawy i dwoje stajań, i przeczkę [...], do tego skotnicę, na skotnicy gruszkę, na padole jabłoń. *KsięgaSądIwk* 116, 119.

Przen: rychleybym mogł dowieść/ iże ich náuká przećiwna tey piſmá ſwiętego/ y ieſth więtſzą ſkotnicą do wſzey roſpuſtności á grzeſzenia *GilPos* 21 (*Linde*); Othoż rychley náuká vczżąca grzechow odpuſzczenia w załudze w rozmáitych vczżynkach/ nabożeńſtwá zmyſlonego ſzukáć/ rychley ieſt wrotámi á ſkotnicą przeſthroną do grzeſzenia. *GilPos* 141.

Synonimy: *wągroda*, *wygon*.

Cf **[SKOTNIK]]**

LWil

[SKOTNICE] *cf* **SKOTNICA**

[SKOTNIK *sb m*

G sg skotnika.

Sł stp notuje, *Cn s.v. wygon*, *Linde bez cytatu.*

Wspólne pastwisko wiejskie: recognoverunt, quia vendiderunt ortulanam predicto Matie [...] pro duabus sexagenis monete Polonicalis, que predicta ortulana iacet inter partes ex parte una alias *od skothnyka*, ex parte alia ortulanum Iohannem Veglovÿcz et dedit integram solucionem. *KsięgiSądWiej 1536 nr 781.*

Cf **[SKOTNICA]]**

LWil

(**SKOTNOROWAĆ**) *cf* **SKOTNOROWANY**

SKOTNOROWANY (*1*) *part praet pass pf*

N sg f skotnorowanå.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kutnerować*.

Pokryty puchem (*tu*: *warstwą zmierzwionych włókien*), *niewytarty*: Pexa toga, Suknia dobrze skotnorowána/ zbárwiona. *Mącz* 285d.

LWil

SKOTNY *Sł stp*; *Cn*, *Linde bez cytatu*.

SKOTOKRAJCA (*3*) *sb m*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skotopaska); *pierwsze* a *pochylone*, *końcowe jasne.*

sg N skotokråjca (*1*). ◊ *A* skotokråjcę (*1*). ◊ *I* skotokråjcą (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Złodziej bydła (*3*): Ták ći karał Herkules/ on Bohátyr ſtáry Kákuſá ſkotokraycę ſztucżnego bez miáry. *KlonWor* 25; Nie zowże Tátárzyná ſłuſznym woiownikiem: Ale go zow złodźieiem/ y też rozboynikiem. Názow go Mártáhuzem/ y też ſkotokraycą *KlonWor* 31, 22.

Synonimy: *bydłokrad*, *bydłokrajdca*, *uwodziwołek*.

LWil

SKOTOŁOŻNIK (*1*) *sb m*

D pl skotoł(o)żnikom.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Mężczyzna współżyjący płciowo ze zwierzętami: Wiedząc to/ iż ſpráwiedliwemu zakon nie położon/ lecż bezzakonnym/ y niepoſłuſznym/ niezbożnym y grzeſznym/ nienabożnym y ſproſnym/ [...] Porubnikom/ mężołożnikom ſkotołożnikom [*masculorum concubitoribus*] [...] y iesli co inego zdrowey náuce ſprzećiwia ſię. *BudNT* 1.*Tim* 1/10.

Synonim: *sodomczyk.*

LWil

SKOTOPAS (*3*) *sb m*

skotopas (*1*), **skotopasz** *a.* skotopas (*2*).

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skotopaska); a *jasne.*

sg N skotopas (*3*). ◊ **[***D* skotopasowi. ◊ *pl N* skotopasowie. ◊ *D* skotopas(o)m.**]**

Sł stp brak, *Cn s.v. skotarz*, *Linde XVIII w.*

Pasterz bydła (*tu*: *wyjątkowo też koni*); *bubulcus Murm*, *Mymer*[1]; *pastor bovium Murm*, *BartBydg*; *bubsequa Murm*; *bublicus BartBydg*; *pastor gregis Cn* (*3*): Bubulcus, paſtor boum, eyn ochſen hirt ader kůhirt. Wołowyec álbo ſkotopáſz. Bubsequa idem. *Murm* 179; *Mymer*[1] 15v; *BartBydg* 20b; **[**skotopas, Masthalyerz, konsky pastirz, podkonye agaso *ReuchlinBartBydg* b2v; *OrszakPos* 160; Był kiedyś z páſterzá Prorok/ y dla tego wſzyſcy ſkotopáſowie będą Proroki? *HozKsięgi* 86; Skotopáſom cżęśćią też ma folgować/ áby oni tym pilniey bydło opatrzáli. *Cresc 1571* 37; *PismaPolit* 23**]**.

[*W przeciwstawieniu*: »książę ... skotopas«: Tu obacz, jak przygoda mieni wielkie stany. Z książęcia wnet skotopas, szczęście się tak wije *StryjPocząt* 413.**]**

Synonimy cf **SKOTAK**

Cf **SKOTAK**, **SKOTARZ**, SKOTOPAŚCA

LWil

SKOTOPASKA (*1*) *sb f*

N pl skotopaski.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

Pieśń pasterska, *sielanka*; *bucolica* (*pl*) *Cn*: IEſli co ważné ieſt świádectwo moie/ Porębſki złoty/ Skotopáſki twoie W téy wadze v mnie/ że by ſię mógł do nich Theokryt pryznáć [*!*]: ták ia trzymam o nich. *KochFr* 67; **[**Bucolica Skotopáſki *UrsinGramm* 130**]**.

LWil

SKOTOPASZ *cf* **SKOTOPAS**

SKOTOPAŚCA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf **SKOTOPAS**

SKOTOWY (*5*) *ai*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skotopaska *oraz* -owy).

sg m N skotowy (*1*). ◊ *G* skotow(e)go (*1*). ◊ *A* skotowy (*2*). ◊ *n I* skotowym (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „*skot*” ‘*bydło rogate*’ (*5*): Armentinus, Quod est ex armento – Skotowi. *Calep* 97a.

Wyrażenie: »gnoj, łajno skotowe(-y)« [*szyk 3*:*1*] (*3*:*1*): Ale gdy moſzny puchną [...] gnoy ſkotowy w oćie warz á przykłáday. *SienLek* 118v; potym obłoż nogę łáynem ſkotowym świeżym y ránę/ á obwinąwſzy chuſtą wſtaw ią w iákié naczynié *SienLek* 121v, 93v, 176v.

Cf **[SKOTSKI]**

LWil

[SKOTSKI *ai*

G pl skotskich.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. w cytacie s.v. jałowię i juniec.*.

Przymiotnik od „*skot*” ‘*bydło rogate*’: LAt ſkotſkich cżterzy ſą ſłopnie/ pierwſzy ſłopień ieſt ćielęcy/ wtory iuńcow albo iáłowiąt/ trzeći młodych wołow/ cżwarty ſtárych wołow. *Cresc 1571* 686.

Cf **SKOTOWY]**

LWil

SKOTYSTA *cf* **SZKOTYSTA**

[SKOTYSTYJA] *cf* **[SZKOTYSTYJA]**

SKOWAĆ (*9*) *vb pf*

sk- (*7*), zk- (*2*).

o *jasne.*

fut 2 sg skujesz (*1*). ◊ *3 pl* skują (*1*). ◊ *imp 1 pl* skujmy (*2*). ◊ *2 pl* skujcie (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skował (*1*). ◊ *2 pl m pers* skowaliście (*1*). ◊ *impers praet* skowáno (*1*). ◊ *plusq* było skowáno (*1*) *KmitaSpit.*

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kować*, *kuć*.

1. *Zakuć w okowy*, *kajdany* [*kogo*] (*2*): Aby wżdy/ co Krolowi/ vcżćiwośćſpráwiono [*!*]/ Tym kſztałtem Dáryuſá było też skowano. *KmitaSpit* C6.

Przen: *Pozbawić władzy*, *siły* (*1*): [*Chrystus*] Przydał nam zdrowia wieczżnego: ſtároſtę ſkował piekielnego *SkarŻywBog* 357 [*idem*] **[***HerbOdpow* C**]**.

2. *Kując przerobić jeden metalowy przedmiot na inny*; *concidere*, *conflare Vulg* (*7*):

skować co na co (*6*): *Leop Ioel* 3/10; Skowáliſcie oycowſkie granati na pługi/ A z drugiego iuż dawno w kuchni rożen długi. *KochSat* A3; Skuymy tálérze ná talery/ ſkuymy *KochPieś* 38; Miecze ná niezrobioné lemieſze zkováno/ Záble ná krzywé koſy/ y ná śiérpy dano *KochProp* 6; *OrzJan* 53; **[***JanWróż* 32**]**.

skować co z czego (*1*): A ſkuią z mieczow ſwoich lemieſſe/ y z włoczeń ſwoich ſierpy. *Leop Is* 2/4.

3. **[***Obić coś*, *przyozdobić metalem* [*czym*]: myedzy skovacz ero, -are i⟨d est⟩ linire, preparare {aut ornare} *ReuchlinBartBydg* O5v.**]**

Formacje współrdzenne cf KOWAĆ.

Cf **SKOWANY**

LWil

SKOWANY (*5*) *part praet pass pf*

o *oraz* a *jasne.*

sg m N skowany (*3*). ◊ *G* skowan(e)go (*1*). ◊ *pl N subst* skowan(e).

Sł stp s.v. skować, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Przerobiony przez kucie* (*2*):

Przysłowie: Przyiaćielá iednánego/ A miecżá też ſkowánego. Tego śię záwżdy oſtrzegay *BierEz* N2v, N2v.

2. *Ociosany ostrym narzędziem* [*czym*] (*1*): Gdzie ony mármory twárde żelázy ſkowáne. *RejZwierc* 87v.

3. *Zakuty w kajdany* (*2*): Ián krzciciel/ gdy ſiedźiál w ciemnicy ſkowany ſ przykazania Herodowégo/ ijż go karál z grzechu tzudzoloſtwa *OpecŻyw* 47; **[***Glosy III 102/124***]**.

Wyrażenie: »łańcuchy skowany« (*1*): Báiázeth od Támerlaná ná głowę porážon y żywo poiman/ złotymi łáncuchy ſkowány *BielKron* 240v.

4. **[***Okuty*, *ozdobiony metalem* [*czym*]: myedzyą skovany eratus, ere ornatus *ReuchlinBartBydg* l3v.**]**

Cf **SKOWAĆ**

LWil

SKOWANIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKOWERA (*2*) *sb f i* **[***m***]**
f (*2*), **[***m***]**.
skowera (*2*), **[skowyra]**.
Teksty nie oznaczają ó oraz é; a *jasne.*
sg N skowera (*2*). ◊ **[***I* skowyrą.**]**
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. i XIX w.*
Ogólne pejoratywne określenie mężczyzny, *być może niskiego stanu* (*2*): (*nagł*) Chłop. (–) WIerz mi iż tá ſkowerá/ choć ták nurkiem chodzi/ Vźrzyſz y on też ſwego/ poćichu vgodzi. *RejZwierz* 131v; *RejZwierc* 39; **[**Widzę, że z tym skowyrą trudno rządu dójdę, Bo mi za żywe zadarł, już na wojnę pójdę. *DramStp* IV 483, 478**]**.

LWil

[SKOWRONECZEK *sb m*
N sg skowroneczek.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII*(*XVIII*) *w.*
Dem. od „*skowronek*” ‘*ptak*’: Wſzák też y ſkowroneczek od źiemie powſtáiąc/ Swym podłym głoſem śpiewa ſłowiki wzbudzáiąc. *KołakWiek* C2v (*Linde*)**]**.

LWil

SKOWRONEK (*44*) *sb m*
Pierwsze o *oraz* e *jasne*; *drugie* o *w N sg jasne*; *pozostałe przypadki z tekstów nieoznaczających ó.*
sg N skowronek (*33*). ◊ *G* skowronka (*3*). ◊ *A* skowronka (*4*). ◊ *L* skowronku (*1*). ◊ *pl N* skowronkowie (*1*). ◊ *A* skowronki (*2*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (*dwa z niżej notowanych przykładów*) *i XVIII w.*
1. *zool. Ptak z rodziny skowronków* (*Alaudidae*) (*43*):
a. *Alauda arvensis* (*L.*); *skowronek polny*, *ptak o ubarwieniu ziemistoszarym z ciemniejszymi kreskami*, *alauda Murm*, *Mymer*[1], *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *corydalus*, *galenta Murm*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *cassita Mącz*, *Calep*; *ciris Calep* (*43*): *Murm* 84; *Mymer*[1] 24v; SKowronek ieſth Ptak mały/ na głowie ma czubek ale nie wielki/ Miedzi ptaki polnemi y leſnemi napierwey ku Wioſnie ſpiewać poczyna. *FalZioł* IV 23d; Gdy theż Skowronek ſpiewa, tedy dzień pogodny bywa/ bo chmurnego cżaſu zawſze milczy. *FalZioł* IV 24a, +7b, IV 23d; Skowronkowie nád drzewy wzgorę wylátuiąc/ Krzyczą pięknie/ dobrą myſl káżdemu dzyáłáiąc. *RejWiz* 24v, 34v, 190 [*2 r.*]; *RejZwierz* 68; *Mącz* 6c, 40a, 66d, 142a, 220d; *SienLek* 246, Xxx3v; *Calep* 48b, 169b, 201a, [264]b, 446a; *CzahTr* K3v, K4 [*7 r.*], L [*4 r.*], Lv; **[**Pod obłoki krzykliwi głoſzą Skowro[n]kowie/ W leśiech brzmią śpiewnie ſzpacy/ ſzczupli ſłowiczkowie *RybWios* A2v**]**.
W porównaniach (*2*): Doſyć maſz s ciáłem burdy/ kiedyć oſzáleie/ Aż więc nędzna duſzyczká bárzo przed nim mdleie. Siedzi iáko Skowronek/ gdy w krzewinę wpádnie/ Gdy ſie ćicho przy zyemi Kobiec zá nim krádnie. *RejWiz* 189v, 171.
Przysłowie: á po ſmierći niech ſie niebo chociay obáli á ſkowronki potłucże. *RejZwierc* 188v, 37v.
Zwrot: *peryfr.* »gonić skowronka na grudzie« = *uganiać się za rzeczą nieosiągalną* (*1*): Bo dziś práwie proſći ludzie Gonią ſkowronká ná grodzie [*!*] A ták ſie prawie zbłaznili Wſſytkę wiárę w to włożyli *RejRozpr* A4.
Szereg: »słowik albo skowronek« (*1*): Cżemu mali ptaſzkowie więcey ſpiewaią y głoſniey niżli wieldzi. Iako widamy w ſłowiku albo w ſkowronku. *GlabGad* C8v.
Przen (*1*): Tákżeć też náſz Skowronek/ niewinna duſzycá/ Siedzi w plugáwey klatce ná ſwiecie nędznicá. *RejWiz* 171v; **[***Listy-ZygmAug 1562*/360**]**.
b. **[***Zestawienie*: »borowy skowronek« = *Lulla arborea* (*L.*); lerka, *skowronek borowy*: Ledwuchny to ieſt Lerki/ á drudzy zową borowy ſkowronek/ doſtánieſz ná polu *CygMyśl* D3v.**]**
2. *n-pers* (*1*):
Zestawienie: Iako szlyachathny stanislaw szkovronek szmor przesz szyna szvego szlyachathnego Iana [...] szbyl my robothnego barthlomyeya *ZapWar 1508 nr 1991.*
Synonimy: **1.b.** *ledwuchna*, *lerka*.

LWil

[SKOWRONIĘ *sb n*
N sg skowronię.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Pisklę skowronka: Skowronek/ Alauda [...]. ſkowronię/ Pullus alaudarum. *Volck* [Zzz2].**]**

LWil

SKOWRONKOWY (*1*) *ai*
N sg n skowr(o)nkow(e).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Przymiotnik od „*skowronek*” ‘*Alauda arvensis* (*L.*)’: Mięſo Skowronkowe żywot zatwierdza. *FalZioł* IV 24a.

LWil

[SKOWYCZAĆ *vb impf*
1 sg praes skowyczám.
Sl stp, *Cn*, *Linde brak.*
Wydawać żałosny głos (*o psie*): Skowiczam/ Latro, ululo, instar canum. *Volck* [Zzz2].**]**
Formacje współrdzenne cf **SKOWYCZEĆ**.

LWil

SKOWYCZEĆ (*2*) *vb impf*
Teksty nie oznaczają ó (*Cn* o *jasne*).
[*praes 3 sg* skowyczy.**]** ◊ *part praes act* skowycząc (*2*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*
O psie, *wilku*: *wydawać żałosny głos*, *skomleć* (*głównie z bólu*); *gannire Cn* (*2*): Tedy rycerz wyiąwſzy mieć [*!*] záćiął pſá ſwego/ ktory ſkowycżąc dla boleśći vćiekał *HistRzym* 70v; *RejZwierc* 72v; **[**VPátrzże w polu żeć potym nie ſzkodźi/ Ktory ſię ze pſow do cżego przygodźi. Coć owo tylko niemilcżąc ſkowyczy/ Niechći ſię w poczet myśliſtwá nieliczy. *BielawMyśl* C2 (*Linde*); Wiele mądry Myśliwiec fortylow náyduie [...]. Vmie piſzczeć iák Sárná [...] Wlawſzy [*!*] wzgorę iák Lupká [*tj. wilczek*] młodźiuchny ſkowyczj *BielawMyśl* D3, F3v.
Formacje współrdzenne: *skowyczać*, *zaskowyczać*.

LWil

SKOWYCZENIE *Cn*; *Linde brak*.

SKOWYKNĄĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

[SKOWYRA] *cf* **SKOWERA**

SKOŹLEĆ (*1*) *vb pf*
3 sg fut skoźleje.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. koźleć*.
Stać się takim jak u koźlęcia: gdzye gdy yágnyę do kozy przypuſſczą/ álbo ono koźim mlekyem odchowywa/ wełná na yágnyęcyu ſkoźleye *GliczKsiąż* D4.

LWil

SKRA (*7*) *sb f*
skra (*6*), **zskra** (*1*); skra *BartBydg* (*2*), *Leop*, *Calep* (*2*), *GostGosp*; zskra *Oczko*.
a *jasne.*

sg N skra (*3*). ◊ **[***A* skrę.**]** ◊ *pl N* skry (*3*). ◊ *I* zskrami (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Rozżarzona cząstka płonącej materii*, *drobinka ognia*, *iskra* (*4*): Scintilla, szkra *BartBydg* 139; [*Cherubiny*] po wſzyſtkim ćiele pełno oczy máią/ ſkry wyſkákuią/ łyſkáwice tam y ſám biegáią *Leop* *B4v; *Calep* 1011a; gdźie Kmiotkowie nie wſzyſcy robią iednáko/ to początek dworom vpadku/ iáko ſkrá od ktorey dom/ wieś/ álbo miáſto zgore. *GostGosp* 20.

[*W porównaniu*: W którym to obżárſtwie/ że naſzy ludźie z Fráncuzámi wielką zgodę máią, [...] ná guz rádźi łowią/ á w opilſtwie go iáko w żagwi ſkrę chowáiąc bárźiéy żarzą/ y więtſzą zdrowiu pożogę przynoſzą *OczkoPrzymiot* 8 (*Linde*).

Fraza: »aż skry pojdą«: Potrzebá mu mieć z ſobą krześiwo/ żagieẃ/ y krzemień/ áby mogł wſkrzoſáć ogień/ bijąc ogniwem w krzemień áż ſkry poydą/ y zagiew zápalą. *DesidWilkow* 89.

Zwrot: »skry wykrzosać« [*szyk zmienny*]: skry vycrzossacz ex silice ignem excitare *ReuchlinBartBydg* T4, E4v.**]**

2. *Błysk*, *refleks światła* (*1*): Koleryk bywa [...] oczu ſrzednich/ á poſpolićie zſkrámi grożących/ gorący/ prędki/ popędliwy/ nie vſkromióny *Oczko* 34.

3. *Grudka złotego piasku* (*1*): Balux, Minuetior auri particula ab Hispanis dicitur [...] – Skri od złota. *Calep* 123a.

4. *Przen*: *Zarzewie*, *bodziec*, *podnieta* (*1*): Sinderesis [...] d⟨icitur⟩ superior pars racionis grizenye somnyenya, przitiskovanye, doradzenye, custos anime i⟨d est⟩ quasi scintilla quaedam stimulans hominem et eius conscientiam ad bonum, skra *BartBydg* 144.

Cf **ISKRA**

LWil

[SKRABAĆ] *cf* **SKROBAĆ**

SKRABNĄĆ (*1*) *vb pf*
skrabnąć, **[skrobnąć]**
2 sg fut skrabniesz.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. skrobać.*

1. [*Zdrapać*, *usunąć wierzchnią warstwę czegoś przy użyciu czegoś ostrego*, *zeskrobać* [*co*]: chceſzli piſmo ná ſkorupie mieć/ zmacżay że iáie w roſpuſzczánym woſku [...]/ A gdy ochłodnie/ piſz iákim żelázem ná nim/ áż woſk ſkrobnieſz do ſámey ſkorupy *SienHerb* 610b.**]**

2. *Zdrapać*, *zadrasnąć*; *przen* [*kogo w czym*]: Iż gdy ty kogo ſkrábnieſz w iego poczćiwości/ Wierz mi żeć też przyczyni niemáłey pilności/ Aby ſie gdzye dowiedzyał też twoich przypadkow *RejWiz* 188.

Formacje współrdzenne cf **SKROBAĆ**.

LWil

SKRABOWATY (*3*) *ai*
skrabowaty (*2*), **skrobowaty** (*1*); skrabowaty *FalZioł*, *GlabGad*; skrobowaty *Calep.*

Oba a *jasne*; o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -owaty); skrobowaty *z tekstu nieoznaczającego ó.*

sup n(a)skrabowatszy (*1*).

sg m N skrobowaty (*1*). ◊ **[***f N* skrabowatå.**]** ◊ *n N* n(a)skrabowatsz(e) (*1*). ◊ **[***I* skrobowatym.**]** ◊ *pl N subst* skrabowat(e) (*1*). ◊ **[***I m* skrobowatymi.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Chropowaty, *szorstki*; *scaber*, *scabiosus Calep* (*3*): Plinius piſze w kozłowey krwi być taką mocz/ iż żelazo tępe zaoſtrza/ A by na ſkrabowatſze było wyciera ie/ nie inaczey iako pilnik ſloſarzſki. *FalZioł* IV 11a; *Calep* 949b; **[[***brzostowe drzewo*] liſt ma ſzeroki á ſkrábowáty dla gęſtośći żyłek *Cresc 1571* 458 (*Linde*); *GrodzJednOs* 140; Ludźie ſtárſzy/ álbo chorzy/ á ſłábey śiły/ mogą miáſto tákowego prácowániá vżywáć śćieránia ſyrowym álbo ſkrábowátym płótnem *PowodRecepta* G3v**]**.

Szeregi: **[**»skrabowaty a chropawy«: Byłoliby záśię drzewo ták ſtáre/ iżby ſkorá ná nim byłá ſkrábowáta á chropáwa/ tedy śćiąwſzy ono dáć pniowi ſtać rok álbo dwá/ áż z śiebie wypuśći gáłązki świeże *Cresc 1571* 127 (*Linde*).**]**

»nierowny albo skrabowaty« (*1*): Paznochty grube gdy roſtą, vkazuią theż gruboſć przirodzenia y pokarmu zwłaſzcża gdi będą nie rowne albo ſkrabowate *GlabGad* P4.

Synonimy: *chropawy*, *chropowaty*, *skropawy*, *skropowaty*.

Cf **[NIESKROBOWATY]**

LWil

1. SKRACAĆ (*13*) *vb impf*
skracać (*12*), **skrocać** (*1*) *Calep.*

W inf oba a *jasne*; *w praet i imp* skrå-; *w part* skrå- (*3*) *GrabowSet*, *WujNT*, *SarnStat*, skra- *CzechEp* (*1*); skracać *z tekstu nieoznaczającego ó.*

sk- (*11*), zk- (*1*).

inf skracać (*1*). ◊ *praes 1 sg* skråcåm (*5*). ◊ *3 sg* skråcå (*2*). ◊ *imp 2 sg* skråcåj (*1*). ◊ *part praes act* skrácając (*4*).

Sl stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. skrócić.*

Czynić krótszym, *zmniejszać długość*, *zmniejszać*; *abbreviare Mącz*, *Calep*, *Cn*; *breviare*, *contrahere*, *decurtare Cn* (*13*): Curto, Skracam *Mącz* 75b, 27a, 75b; *Calep* 3a.

skracać co (*1*): abbreviator, Który co skraca. *Mącz* 27a.

[*Przen*:

Zwrot: »ręki skracać« = *odmawiać pomocy*: Zdobr twoich cżyń Iáłmużnę/ á niechćiey odwrácáć Twarzy od vbogiego/ áni ręki ſkrácáć. *ProtJałm* B2.

a. *O tekście*: *mówić a. pisać krócej*, *wyrażać się zwięźlej* (*4*): Skracay lepiéy mów o tym páni moiá/ proſzę. (–) Skracam. *GosłCast* 44.

skracać co (*2*): Ia tedy ſobie folguiąc/ muſzę ie [*błędy katolickie*] ſkrácáć y niektorych tylko z nich dotykáć *CzechEp* 105. *Cf Zwrot.*

Zwrot: »rzecz skracać« (*1*): To ieſt (rzeczż ſkrácáiąc) [*Ireneusz*] ták mowi. Kśięgi wtore przećiw Wálentemu Heretykowi poczynáiąc [...] *CzechEp* 237.

b. *O czasie* (*3*):

skracać co (*2*): GDy vzdy kłádą/ ná ſłonecżne konie/ Godźiny: noc ſkraca Switánie *GrabowSet* K4v, P3.

Przen (*1*):

Zwrot: »słowo skracać« = *szybko spełniać przyrzeczenie* (*1*): Abowiem ſłowo ſkończáiąc y ſkracáiąc [*verbum enim consummans et abbrevians*] w ſpráwiedliwośći: iż ſłowo ſkrocone vczyni Pan ná źiemi. *WujNT Rom* 9/28.

α. *Przyspieszać*, *upraszczać procedurę sądową* [*czego*] (*1*): Ale ſkracáiąc tego długiégo poſtępku/ tákeſmy ná prośbę poſłów Mázoweckich vſtáwili [...] iż [...] *SarnStat* 1149.

c. *O uczuciach*: *zmniejszać intensywność* [*co*] (*1*): Przetoſz do was przyiáćioł rzecż ſwoię obrácam/ A tym żal ſwoy y ſmutek álbo trwogę zkracam. *KołakCath* C3v.

Formacje współrdzenne cf 1. KROCIĆ.

Cf SKRACAJĄCY, **SKRACANIE**

LWil

2. SKRACAĆ (*10*) *vb impf*
skracać (*5*), **skrocać** (*5*); skracać *KlonŻal*, *ArtKanc*, *LatHar*, *KlonKr* (*2*); skrocać *Calep* (*5*).

W formach osobowych skrå-; skracać *z tekstu nieoznaczającego ó.*

praes 1 sg skrocåm (*5*). ◊ *3 sg* skråca (*1*). ◊ *3 pl* skråcają (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skråcåł (*2*). ◊ *con 2 sg m* byś skråcåł (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. skrócić.*

Powściągać, *powstrzymywać*, *poskramiać*; *cicurare*, *coercere*, *cohibere*, *compescere*, *continere*, *domare*, *edomare*, *mansuefacere Calep* (*10*): Compesco, cohibeo, contineo, coerceo – Skroczam po-

wcziągąm. *Calep* 227a; Domo – Skrocąm, zdzikiegocznie [*!*] ſwoiskim, vskramian [*!*], obiezdzą̨m. *Calep* 339b, 340a, 349b, 637a.

skracać czego (*1*): Kochaćie ſię też w zabáwkách y náukách owych/ Co w ludźiech rády ſkracáią vmyſłow ſurowych. *Klon-Żal* A2v.

skracać co (*3*): pokuſzenie Bog pobudza/ ták ćiáło w ſłużbę poddawa/ á ſkraca przez ſwoię kaźń. *ArtKanc* O3v; *LatHar* 639. *Cf skracać co czym.*

skracać kogo (*1*): Ták [*Wyzymir wnuk Lecha*] zuchwálce ſkracał: á z pokornemi, W pokoiu mieſzkał *KlonKr* Av.

skracać co czym (*1*): [*Piast kruszwicki*] Rozumem ſkracał domowe złe trwogi. Rząd piękny czyniąc w kráiu páńſtwá ſwego *KlonKr* B3.

Szereg: »skracać i tłumić« (*1*): iż gdybyś ty niewychwalony nigdy Pan/ nie ſkracał/ y nie tłumił hardośći iego [*szatana*]/ y zápálczywośći iego/ nie wygrałby ná nim [...] y naſwietnieyſzy w pobożności człowiek. *LatHar* 639.

Synonimy: *hamować*, *powścięgać*, *uskramiać*, *wstrzymywać*, *zastanawiać.*

Formacje współrdzenne cf 2. KROCIĆ.

LWil

SKRACAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

part praes act skrácając się.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Stawać się krótszym; *przen*: *być słabym*owstrzymywać się od zrobienia czegoś, *nie robić czegoś*:

Zwrot: »skracając się skrocić« (*kalka z hebrajskiego*): Izali ſkroćiłá ſię (*marg*) wł: Izali ſkracáiąc ſię ſkroćiłá. (–) ręká moia [*abbreviando se abbreviabit se manus mea*]/ żeby nie odkupiłá? *BudBib Is* 50/2.

Formacje współrdzenne cf 1. KROCIĆ.

LWil

SKRACAJĄCY*Cn*; *Linde brak.*

Cf **1. SKRACAĆ**

SKRACANIE (*2*) *sb n*

G sg skrácaniá (*2*).

Sł stp brak, *Cn s.v. natężanie*, *Linde brak.*

1. [*O drzewie*: *powstrzymywanie nadmiernego rozrastania się* [*czego*]: Acżkolwiek ieſt rozmáity obyczáy/ ſkracánia drzew płonnych/ y odmieniánia w domowe/ wſzákoż [...] *Cresc 1571* 65.**]**

2. *O tekście*: *zmniejszanie objętości wypowiedzi*, *zwięzłość* (*2*): Zá tym idą powinnośći zwierzchnośći y poddáńſtwá świeckiego. Ktorą w tey potrzebie ſkracánia/ odſyłam do Inſtrukciey dwu Krolow w piſmie ś. w roſkázowániu dobrym przodkuiących *PowodPr* 60, 17.

Cf **1. SKRACAĆ**

LWil

[SKRADAĆ *vb impf*

1 pl praes skr(a)dámy.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kraść.*

Pozbawiać czegoś przez kradzież [*kogo*]: Abowiem kiedy my niepotrzebnie co gdźie vtracamy/ abo obracamy tedy za pewne wtym ſkradamy bliźniego ſwoie^{go}/ ktoremu byś mogł wczas vczynić wpotrzebie ie^{go} wtym co bez potrzeby vtraćis *Orszak-Pos* 81v.

Formacje współrdzenne cf **KRAŚĆ.]**

AN

SKRADAĆ SIĘ (*15*) *vb impf*

W formach osobowych i part skrá- (*9*), skra- (*6*); skrá- *GrzegŚm* (*3*), *SkarŻyw*, *StryjKron*, *KochSz* (*2*); skra- *Mącz*, *BielSpr* (*2*), *CzechEp*; skrá- : skra- *BielKron* (*2*:*2*).

sie (*10*), się (*5*).

praes 2 sg skradász się (*1*). ◊ *3 pl* skradają się (*2*). ◊ *praet 3 sg m* skradáł się (*1*). ◊ *3 pl m pers* skrádali się (*4*). ◊ *con 3 sg m* by się skrádáł (*1*). ◊ *1 pl m pers* bysmy się skrádali (*1*). ◊ *part praes act* skrádając się (*5*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Podchodzić gdzieś lub opuszczać jakieś miejsce cicho*, *ukradkiem*, *starając się nie zwracać niczyjej uwagi*; *subtrahere se PolAnt*, *Cn*; *recipere se*, *subducere se*, *subterducere se Cn* (*14*):

skradać się przed kim (*1*): *BielKron* 316 *cf skradać się którędy.*

skradać się dokąd (*3*): Quo te surripis, Do kąd chceſz/ do kąd ſie skrádaſz. *Mącz* 346d; *SkarŻyw* 56. *Cf skradać się skąd dokąd.*

skradać się skąd (*2*): Kozacy záś Wołyńſcy z bokow ſię zkradáli/ A ſtąd y zowąd Polſkie vphy rozrywáli *StryjKron* 230. *Cf skradać się skąd dokąd.*

skradać się skąd dokąd (*1*): ktorego Elefántá dwa dni [*Nigrowie*] ſtrzeláli/ thym obyczáiem/ ſkrádáiąc ſie od drzewá do drzewá ſtrzeláią ie z łukow *BielKron* 452.

skradać się którędy (*2*): vćiekli wnocy ſkradáiąc ſie láſy przed Turki *BielKron* 316; *BielSpr* 67v.

cum inf (*1*): kthorzy [*Pomorzanie*] ſie ſkradáli ćicho zábić Skárbimirzá Hethmaná *BielKron* 351.

Zwrot: »cicho się skradać« [*szyk zmienny*] (*4*): Drabi náſzy ćicho ſkrádáiąc ſie z ruſznicámi/ wiele ich poſtrzeláli *BielKron* 421v, 351; Gdy w źiemię nieprzyiaćielſką ćiągną ćicho ſie ſkrádáią láſy by ich nie obaczono *BielSpr* 67v, 66v.

Przen (*5*):

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (*2*):

skradać się przed kim (*1*): Fiedur/ á Borzuy/ wielkich domow obá [...]. Ci dwá przed ſobą cżęſto ſie ſkradáli/ A o Krolewnę Krolá nálegáli. *KochSz* A2v.

Zwrot: »cicho się skradać« (*1*): Potym ſie ćicho [*pieszkowie*, *tj. pionki*] z obu ſtron ſkradáli/ To ſtąd/ to z owąd ná ſię przymierzáli. *KochSz* B.

b) *Odstępować od czegoś skrycie* (*3*): A tho záchowywánie duſze álbo żywotá/ ták nadobnie wyráźił Páweł święty: Ieſliby ſię kto ſkradał nie kocha ſię w nim duſzá moiá *GrzegŚm* 27 [*przekład tego samego tekstu* **[***BibRadz***]**, 27, 46; **[***BibRadz Hebr* 10/38, 39**]**.

2. *Ukrywać się przed kim* (*1*): A iż ſię przed ſzátánem człowiek Chriſtus Iezus nie ſkrádał/ áni przećiw niemu fortelu chytrego iáko wędką rybitw ná rybę/ nie vżywał/ iákoby ſię przed nim táiąc [...] *CzechEp* 205.

3. [*Podszywać się pod kogoś*; *w przen* [*do czego*]: Bo iżeby go [*Mahometa*] nie poznano/ choć iawnym mátáczem był/ do Prorockiego ſię płaſzczyká ſkradał *GrzegŻarnPos 1597* 79b (*Linde*).**]**

Formacje współrdzenne cf **KRAŚĆ**

LWil

SKRADNIENIE (*2*) *sb n*

a *jasne*, *pierwsze* e *pochylone*; *końcowe* e *z tekstu nieoznaczającego -é.*

sg N skradnіéni(e) (*1*). ◊ *G* skradnіéniá (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Przywłaszczenie czegoś cudzego*, *kradzież* (*2*): Surreptio, Skrádnienie. *Mącz* 346d.

Wyrażenie: »skradnienie Rzeczypospolitej« = *sprzeniewierzenie pieniędzy państwowych* (*1*): IEſli kto co z ſkárbu weźmie álbo vłápi/ [...] niech będźie oſądzón/ iż ieſt winien *peculatus*, zdrády y ſkrádnіénia Rzeczypoſpolitéy. *SarnStat* 5.

2. [*Odstąpienie od czegoś skrycie*: Lecż my nie ieſteſmy zkrádnieniá ná ſtrácenie/ ále (ieſteſmy) wiary ku otrzymaniu duſze [*subtractionis* (*marg*) *filii* (–)]. *BudNT Hebr* 11/5[10/39].**]**

Synonim: **2.** *schronienie.*

Cf **SKRADZIENIE**, **SKRAŚĆ**, **SKRAŚĆ SIĘ**

LWil

SKRADZIENIE (*6*) *sb n*

G skradzieniâ (*6*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kraść.*

Przywłaszczenie czegoś cudzego, *kradzież* (*6*):

Wyrażenie: »skradzienie Rzeczypospolitej« = *peculatus JanStat*, *JanPrzyw* (*6*): z którégo [*skarbu*] ieſliby kto wźiął/ vchwyćił/ álbo którymkolwiek ſpoſobem ná potrzeby właſné obróćił/ [...] niech będźie oſądzón/ iż ieſt zdrády/ y ſkrádźienia Rzeczypoſpolitéy winien. *SarnStat* 334 [*idem* 412, 420, 944], 398, 412, 420, 944, 1239.

Cf **SKRADNIENIE**, **SKRAŚĆ**

LWil

SKRADZIONE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf **SKRAŚĆ**

SKRAJAĆ (*34*) *vb pf*

Oba a *jasne* (*w tym w drugim 1 r. błędne znakowanie*).

inf skrajać (*7*). ◊ *fut 2 sg* skrajesz (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skrajâł (*1*). ◊ *imp 2 sg* skrâj (*14*). ◊ *impers praet* skrajâno (*1*). ◊ *part praet act* skrajâwszy (*10*).

Sł stp notuje, *Cnbrak* , *Linde bez cytatu s.v. skroić.*

Pociąć na części, *kawałki*, *pokroić* [*w tym*: *co* (*24*)] (*34*): Ziele y korzenie ſkraiawſzy: warz w rzeczżney wodzie *FalZioł* V 74v; Potym wezmi mydła greczkiego za groſz/ tho też ſkraiawſzy: przylewaiącz k niemu oleyku rumienkowego, tłucz ie *FalZioł* V 75; Warz thy rzeczy ſkraiawſzy korzenie y figi, w poł trzeci kwarty wody *FalZioł* V 82, I 28d, 66a, [115]^{2} d, II 2b, IV 42a (*12*); *BielKron* 102v.

skrajać czego (*1*): Wezmi garzſć Izopu/ omanu drugą, gębki modrzewowey ſkraiać iey iako kokoſze iaie *FalZioł* V 95.

skrajać na co (*6*): możeſzli mieć ſzarłatu ſztuczkę: ſkray gi długo na krayki *FalZioł* V 70, *BielKron* 75v. *Cf* »skrajać na kąski«, »skrajać na sztuczki«.

skrajać w co (*4*): Kmiotek [...] Wſzyſtek kołacż w ſkiby ſkráiał. *BielKron* D2v. *Cf* »skrajać w kąski«, »skrajać w sztuczki«, »skrajać w talerzyki«.

Zwroty: »skrajać drobno« [*szyk zmienny*] (*10*): Wezmi ziela ktore zową połacinie Pes columbinus, ze trzy garzſci ſkraiawſzy ie drobno *FalZioł* V 78v, I 105d, [115]^{2}d, II 19c, V 91v, 94v, 114; też to czerwonkę mocnie ſtánowi gdy ielenią gębkę drobno skráiawſzy ćiepło spiwem wypijeſz. *SienLek* 102v, 104, 190.

»skrajać na kąski, w kąski« (*3*:*1*): Wezmi omanu á ſkray go drobno w kąſki y zwierć *FalZioł* V 94v; Wezmi piretrum z apteki cżterzy vncije/ ſkray ie w małe kąſki *FalZioł* V 109v, 94v, 117v.

»skrajać co nacieniej« (*1*): [*Dydo*] kazáłá ſkráiáć ſkorę wkoło co nacieniey/ y ſkráiano ná długi rzemyk iż záſtał ná milę w okoł. *BielKron* 75v.

»skrajać na sztuczki, w sztuczki« (*1*:*1*): Wezmi Liſzkę młodą/ albo zaiączka młodego [...]/ odrzi gi á ſkray na małe ſztuczki *FalZioł* V 110; wezmiſz też gąſiora tłuſtego á ſkray gi także w ſztuczki *FalZioł* V 110.

»skrajać w talerzyki« [*szyk zmienny*] (*1*): *FalZioł* I 133a; **[**[*minister*] gdy ſtroił wieczerzą/ nie sſtáło mu chlebá/ wźiąwſzy on rzodkiew/ w tálerzyki ſkráiał y rozdawał. *ŁaszczOkulary* I2v**]**.

Formacje współrdzenne cf KRAJAĆ.

Cf **SKRAJANY**

LWil

SKRAJANY (*4*) *part praet pass pf*

Oba a *jasne*.

sg m N skrajany (*3*). ◊ **[***G* skrajan(e)go.**]** ◊ *f G* skrajan(e)j (*1*). ◊ **[***n N* skrajan(e). ◊ *pl G* skrajanych.**]**

Sł stp s.v. skrajać, *Cn*, *Linde brak.*

Pocięty na kawałki, *rozdrobniony* (*4*): [*fiołkowy*] korzeń ma być wzięti j ſkraiany *FalZiol* I 69c [*idem*] **[***SienHerb* 85a**]**.

skrajany na ile [= *ile części*] (*1*): Ma to ziele być zbierano na kończu ieſieni y ſuſzono na ſłończu á na cżworo ma być khorzeń ſkraiany *FalZioł* I 106c.

Wyrażenia: »skrajany drobno« (*1*): ale khorzeń [*ostrzyżu*] ma być warzony s kraiany drobno *FalZioł* I 29c.

[»na sztuki skrajany«: aby żaden futer całych i też na sztuki skrajanych [...] nie śmiał kupować ani przedawać *WilkPozn* II *1576 nr 99*, *1576 nr 99.***]**

Szereg: »starty albo skrajany« (*1*): Wezmi goriczki/ ſzafranu/ liſtkow mirtowych z apteki [...] ſierzſci kozłowey na proch ſtarthey albo ſkraianey, á z tego wſzytkiego vcżyń piłułki *FalZioł* V 86.

a. [*O tkaninie skrojonej do uszycia ubrania*:

skrajany na co: Zamszu skrajanego na kabat i funt baweł̨ny do tegoż kabata, datum Petro Schwortz albicerdoni *InwMieszcz 1557 nr 73.*

Wyrażenie: »ubranie skrajane«: Ubranie [z] zamszu dzikiego, skrajane, nieuszyte *InwMieszcz 1557 nr 73.***]**

Cf **SKRAJAĆ**

LWil

[SKRAJNI *ai*

a *jasne*.

sg m N skrajni(e)m. ◊ *f N* skrajni(a). ◊ *pl N subst* skrajni(e). ◊ *D* skrajni(e)m. ◊ *A subst* skrajni(e).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Znajdujący się, *leżący z kraja*, *na obrzeżu*: *ListyZygmAug 1561*/351; a kuchnie skrajnie aby były opodal od obozu *UstWojsk 1561* 104, 104; *KsięgiSądWiej 1566 nr 4571*; Strzeláiąc też ná ptaki wſtádźie będące/ nie ma w ſkráynie mierzyć ále w pośrzodek *Cresc 1571* 635.

α. *W funkcji rzeczownika*: A wszakoż pośrzednie rzędy mają do tego pomagać **skrajniem**, zwłaszcza jeznym, gdy też w skrajniem rzędzie stawają, a nie drabom *UstWojsk 1561* 104.

a. *Stanowiący granice jakiejś skali*, *tu*: *kolorów*: Owoc [*oliwny*] záśię między tymi dwiemá śrzedni [*między czarnym i dojrzałym a zielonym i kwaśnym*]/ to ieſt cżerwony albo nákrapiány/ mniey ſzkodźi niżli te dwá ſkráynie *Cresc 1571* 440, 366.

Cf **SKRAJNY]**

LWil

SKRAJNY (*13*) *ai*

a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg m N skrajny (*1*). ◊ *G* skrajn(e)go (*5*). ◊ *A* skrajny (*1*). ◊ *n N* skrajn(e) (*1*). ◊ *L* skrajnym (*1*). ◊ *pl G* skrajnych (*3*). ◊ *D* skrajnym (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII w.*

Znajdujący się na skraju, *z boku czegoś* (*lub kogoś*), *krańcowy*, *pobrzeżny*, *zewnętrzny* (*12*): Niektorzy twierdzą/ iż kopyto ſkráyne od lewey przedniey nogi łośiey [...] ieſt wielką obroną tych co ij przy ſobie noſzą *SienLek* 60; *BielSpr* 33v; Fráncuzowie záległi byli kráie láſu/ á ſkoro woyſko w lás weſzło/ tedy oni ſkráynych drzew popchnęli [*tum extremas arborum succisarum impellunt*] *ModrzBaz* 104.

[*Wyrażenie*: »skrajny wosk« = *pierzga*; *wosk pszczeli który zasklepia komórki plastra*: Skráyny woſk/ Pierzgá/ Propolis, Vorſtoſz/ Stopffwachſz. *SienHerb* L3#b, E2#e.**]**

Przen (*5*):

Wyrażenie: »skrajny kamień« = *kamień węgielny* (*5*): Iákoż to ſam Chriſtus Pan o ſobie [...] wykłádá/ mowiąc iż ſię tá głowá ſkráynego węgłowego kámieniá od Páná ſtáłá. *CzechEp* 285; A dopiero potym pod nowym przymierzem nád tymże domem/ y z Izráelá y z Pogánow zebránym/ [*Bóg*] poſtánowił y przełożył/ iáko ſyná y dźiedźicá Iezuſá Chriſtuſá. Owſzem iáko zá ieden ſkráyny żywy/ węgłowy [*!*] koſztowny kámień y fundáment/ one^{go} nam dáć raczył *CzechEp* 290, 223, 285, 290.

a. *O ziemiach*, *terytorium* (*1*):

Wyrażenie: »skrajne ziemie« = *najdalsze krainy* (*1*): A nyech yednoſtáyną chwałą Páná błogoſławyą/ Kſiążętá możne y wſſyſcy ſkráynych zyemˊ krolowye *LubPs* ff3v.

b. *O tekście*: *zapisany na marginesie* (*2*): wedle glozarzá ſkráyne [*!*] [*tj. piszącego komentarze na marginesie*] tey^{go} [*lege*: ſkráyne^{go} tey] rzeczy z ſtolice Piotrá ś. plotąc ták ládá co: iákoby kiedy Piotr ś. miał być w Rzymie *CzechEp* 387.

Wyrażenie: »skrajne naznaczenie« = *zapis marginesowy* (*1*): Y tego też zámilczę/ że ſię Theofiláktowi w tym krzywdá dźieie/ gdy ſię nim táki wykład (w ſkraynym náznáczeniu) podpiera *CzechEp* 152.

c. *Znajdujący się po czyjejś prawej i lewej stronie* (*1*): A tako na onéy wieczerzy z iedney ſtrony [*Judasza*] ſiedział Iezus mily [...]. Z drugié ſtrony ſiedziala matka iego [...]. Mowi tu ſwięty Ián złotouſty: O przeklęty Iudáſſu/ gdyżes poſrodkiem/ czemu ſie niezgádzáſs dobrocią tych ſkraynych rzeczy? *OpecŻyw* 86.

*** *W dosłownym tłumaczeniu tekstu biblijnego* (*1*): y náczynił z poſpolitego ludu [*de extremis populi*] (*marg*) wł. z ſkráynego ludu (–) ofiárownikow (do) wyſzek *BudBib* 3.*Reg* 13/33.

Synonimy: *poboczny*, *pobrzeżny.*

Cf **[SKRAJNI]**

LWil

SKRAPIAĆ (*1*) *vb impf*

Pierwsze a *pochylone.*

praes 2 sg skrąpiąsz. ◊ **[***3 pl* skrąpiają.**]**

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. skropić.*

Zwilżać, *nawadniać* [*co*]:

Zwrot: »skrapiać z obłokow« = *sprowadzać deszcz*: Oyczе náſz [...] Ktobieć ſię vćiekamy/ náſycenia ſzukamy/ zá pokarm żądamy. Dla niego ſkrapiaſz gory z obłokow przedźiwnie *ArtKanc* T10.

Przen: **[**Baczę ia moy Pánie/ [...] że ty znowu/ nowy ray/ ná iednym tylko drzewie ſzczepiſz: z ktorego cztery nowe rzeki/ ze czterech ran twoich wychodząc/ wſzytek świát obfićie ſkrapiáią. *BzowRóż* 81.**]**

Formacje współrdzenne cf KROPIĆ.

LWil

[SKRAPOWATY] *cf* **SKROPOWATY**

SKRAŚĆ (*5*) *vb pf*

a *jasne.*

inf skraść (*1*). ◊ *fut 3 pl* skradną (*1*). ◊ *praet 1 pl m pers* -chmy skradli (*1*). ◊ **[***3 pl m pers* skradli.**]** ◊ *con 3 pl m pers* by skradli (*1*). ◊ *impers con* by skradzi(o)no (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Zabrać po kryjomu czyjąś własność, *przywłaszczyć sobie coś* (*5*):

skraść co = ukraść (*2*): *ZapKościer 1581*/25; A kiedy zły len álbo konopie/ tedy go nie trzeć/ ále to oznaymić: á nie w ten cżás kiedy go niemáſz/ álbo to ſkrádną. *GostGosp* 124.

skraść kogo, **[***co***]** = *okraść* (*2*): Iuż ſie ſtrzeże przyiacioł/ ſtrzeże ſie cżeládzi. Iednych by go nie ſkrádli/ drugich by nie ſtruli *RejWiz* 13v; *RejZwierz* 82v; **[**Skradli Rzplitą złodzieje: i Rzplita zniszczała i złodzieje nic nie mają. *PismaPolit* 254; *LucSamosKur* D4**]**.

W przen (*1*): Ieſt ich [*Strusów*] gniazdo w Podolu/ ſnadź lepſze niż z pirzem/ káżdego ieſzcże we mchu/ może zwáć Rycerzem. [...] A godnoby to gniazdo/ by było ſtrzeżono/ Aby go nam z inſzych ſtron/ iáko nie ſkrádzyono. *RejZwierz* 82v.

Przen [*co*] (*1*): á zwłaſzczá iż drugiégo Pośrzedniká niemáſz ku Bogu żadnégo/ nád tego/ którégochmy Boſtwo ſkrádli/ Człowieczeńſtwo zháńbili/ á iego Kośćiół ſpluſkáli. *OrzQuin* Z2v.

Formacje współrdzenne cf KRAŚĆ.

Cf **SKRADNIENIE**, **SKRADZIENIE**, **SKRADZIONE**

LWil

SKRAŚĆ SIĘ (*3*) *vb pf*

a *jasne.*

sie (*2*), się (*1*).

inf skraść się (*1*). ◊ **[***fut 3 sg* skradnie się.**]** ◊ *praet* **[***3 sg m* skrádł się**]**. ◊ *3 pl m pers* skradli się (*1*). ◊ *part praet act* skrádszy się (*1*), **[**skrádwszy się**]**.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII – XIX w.*

Podejść gdzieś lub opuścić jakieś miejsce cicho, *ukradkiem*, *tak aby nikt nie zauważył*; *subtrahere se PolAnt* (*3*): **[**więc mu hajduka jakiegoś przywiedli, co powiadał, że skradłszy się [*!*] był na murzech i w tej węgierskiej dziurze obejrzał wszystko *PiotrDzien* 306.**]**

skraść się do kogo (*1*): ábowiem w nocy z zamku [*Ruś*, *Prusowie i Pomorzanie*] ſkrádli ſie do nich/ oboz zápalili/ muſieli odſtępić. *BielKron* 349.

skraść się od kogo (*2*): Owa dziewka iedná z owych/ Skradſzy ſię od towáryſzek ſwych: Táiemnie w przod wybieżáłá/ By Ezopá oglądáłá. *BierEz* B4; *Mącz* 352c.

[*skraść się dokąd*: Rycerz z domu Iáſtrzębcow [...] Przyprawiwſzy w Strzałeczki ogień bárzo ſkryćie/ [...] Skradł ſie ćicho pod oboz ogromny Pogáńſki *PaprGniazdo* 1093 (*Linde*); *BielKron 1597* 210.

skraść się którędy: [*Prusowie*] ſkradſzy ſie láſy/ y rzekę Netupę táiemnie przebywſzy [...] bez wieści przyſzli áże pod ſáme Wołkowiſká *BielKron 1597* 290, 210.**]**

Zwroty: **[**»skraść się cicho« *PaprGniazdo* 1093 (*Linde*); Litwá zkradwſzy ſie ćicho láſy do Wielkiey Polſki przepádłá/ y Káliſz y Stáwiſzyn ſpalili *BielKron 1597* 210.**]**

»skraść się tajemnie« (*1*): Subrepere alicui per Metaphor. Skráść ſie od kogo táyemnie. *Mącz* 352c.

[*Przen*: *Odstąpić od czegoś skrycie*: A ſpráwiedliwy zwiáry żyć będzie/ á iesli ſię ſkrádnie/ nie polubi ſobie duſzá moiá wniem. *BudNT Hebr* 11/4[10/38].**]**

Formacje współrdzenne cf KRAŚĆ.

Cf **SKRADNIENIE**

LWil

[SKRAWAĆ *vb impf*

3 pl praes skrąwają.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. skroić.*

Odcinać z wierzchu [*co z czego*]: Drugie wprąwiánie Orzechow: [...] Niektorzy s nich ſkorkę ſkrawáią/ á ſámę młodą ſkorupę koląc/ ránią/ y wárzą ie w ſzczerem miedźie *SienHerb* 536b.

Formacje współrdzenne cf KRAJAĆ.**]**

LWil

SKRĄCAĆ *cf* **SKRĘCAĆ**

[SKRĄCIĆ] *cf* **SKRĘCIĆ**

SKRĄCONY *cf* **SKRĘCONY**

SKRĄŻAĆ *cf* **SKRĘŻAĆ**

SKRĄŻAĆ SIĘ *cf* **SKRĘŻAĆ SIĘ**

[SKRĄŻANY *part praet pass pf*

G sg f skrążan(e)j.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. skrążyć.*

Drobno pokrajany: Nicolaus ták vczy dźiáłáć miodek rożány: Wźiąć dźieśięć funtow miodu białego dobrze odſzymowánego/ w ktory włożyć ſoku świeżey rożey funt ieden/ potym wſtáwić ná węgle: á gdy pocżnie wzwierać/ tedy włożyć cżtery funty rożey świeżey nożem ſkrążáney *Cresc 1571* 496.

Cf **SKRĘŻAĆ]**

LWil

SKRĄŻONY (*2*) *part praet pass pf*
o *jasne.*
sg m N skrążony (*1*). ◊ *pl N m an* [*cum sb*: *smokowie*] skrążeni (*1*).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Skręcony w koło; *convolutus*, *praetortus Mącz* (*2*): Praetortus, Bárzo á Rozmáycie skrążony/ skrziwiony. *Mącz* 319d.
Wyrażenie: »wokoł skrążony« (*1*): Convoluti in semel dracones, Smokowie ſámi w ſię wokoł skrążeni. *Mącz* 507a.
Cf **SKRĄŻYĆ**
LWil

SKRĄŻYĆ (*5*) *vb pf*
sk- (*3*), zk- (*2*).
praet 1 sg m skrążyłem (*2*). ◊ *imp 2 pl* skrążcie (*1*) [*zapis*: skrąście]. ◊ *part praet act* skrążywszy (*2*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII*(*XVIII*) *w.*
Obejść, *objechać* (*też opłynąć*) *jakiś obszar dookoła*, *wzdłuż i wszerz*; *circuire Vulg* [*co*] (*5*): **[***FlawHist* 140v; Potym Turcy ſkrążywſzy wſzytkę Wołoſką źiemię/ do Podola wtárgnęli *Papr-Herby* 628.**]**
Zwroty: »skrążyć świat, ziemię« = *circuire terram Vulg* (*3*:*1*): *RejŁas w.* 44; *Leop Ios* 18/8; thedy Pan wſpomionął wiárę á ſtałość onego człowieká ſwiętego/ mowiąc ku cźártowi á pytáiąc go ſkądby był przyſzedł. Powiedzyał/ iż ſkrążyłem ſwiát moy miły Pánie. *RejPos* 330v, 330v; **[***BudBib Iob* 1/7; który [*Szatan*] odpowiádáiąc rzékł: zkrążyłem źiemię/ y ſchodźiłem ią. *WujBib Iob* 2/2**]**.
»skrążyć wkoło« (*1*): Skrążywszy świat wkoło i morza niemało, Żeś w niebie niebył, małoć się to zdało *RejŁas w.* 44.
Szereg: »skrążyć i schodzić« (*1*): [*św. Paweł*] zkrążywſſy á ſchodziwſſy Dámáſſek y Arábią/ wſtąpił był do Ieruzalem/ żeby oglądał Piotrá *Leop* B2; **[***WujBib Iob* 2/2**]**.
Synonimy: *objechać*, *objeździć*, *obyść.*
Formacje współrdzenne cf KRĄŻYĆ.
Cf **SKRĄŻONY**
LWil

[SKREDENCOWAĆ *vb pf*
3 sg fut skredencuje.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Spróbować potrawy przed podaniem, *aby sprawdzić*, *czy nie jest zatruta*: że ſtan ludzi przełożonych miedzy wſſyćkiemi nanędznieyſſy ieſt/ zewſſąd ſie muśiſz bać podeśćia iákiego/ zdrády/ chytrośći [...]/ ná konietz y przez prog przez zgráie ſlug nie możeſz wynisć. Nie ieſt [*lege*: jeść] nic áż krayczy pirwey ſkredenczuie. *LorichKosz* 22.
Formacja współrdzenna: *kredencować.***]**
LWil

SKREK *cf* **SKRZEK**

SKREPOWAĆ (*2*) *vb pf* **[***i impf***]**
skrepować (*2*), **[skrzepować]**.
Wszystkie samogłoski prawdopodobnie jasne (*tak w* krepować).
[*inf* skrepować. ◊ *praes 1 sg* skrzepuję.**]** ◊ *praet 3 pl m pers* skrepowali (*1*). ◊ *part praet act* skrepowåwszy (*1*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
(*Z*)*wiązać*, (*s*)*pętać*, *pozbawiając swobody ruchu* [*kogo*] (*2*): **[***RymszaDeket* 45; Skrzepuię/ Ligo, vincio. *Volck* [Zzz2]v; Tákże [*Litwini*] plon wſzyſtek w leśie zoſtáwiwſzy/ y więźnie lepiey á niż pierwey zkrepowawſzy/ wypádną ſtrzałkiem z láſá/ y z wielkim pędem y okrzykiem ná náſze vderzą. *BielKron 1597* 195.**]**
[*skrepować w co*: Witen, widząc gwałt na się, począł swych szykować, A więźnie co namocniej w powrozy skrępować [*rkps*: skrepowacz]. *StryjPocząt* 225.**]**
skrepować czym (*1*): A gdy go [*Rzymianie*] ſkrepowáli rzemieńmi [*et cum adstrinxissent eum loris*]/ rzekł Páweł Sethnikowi ktory przy nim ſtał [...] *Leop Act* 22/25.
Przen (*1*): Ty Krolu niebá/ Oycże dobrotliwy/ Duſzy/ proſtoty ſrogi/ Ktorą/ on ták zdrádliwy Smok/ załudza w ſwe progi/ A ſkrepowawſzy śilen ieſt vbogi [= *ubogiej*]; Rozetni węzeł *GrabowSet* L.
Synonimy: *spętać*, *związać.*
Formacje współrdzenne cf KREPOWAĆ (*Errata*).
Cf **SKREPOWANIE**, **SKREPOWANY**
LWil

SKREPOWANIE (*1*) *sb n*
N sg skrepow(a)nié.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Związanie, *spętanie*, *pozbawienie swobody ruchu*: Catenatio, Coniunctio, et stricta arctatio – Skrepowanię. *Calep* 172a.
Cf **SKREPOWAĆ**
LWil

SKREPOWANY (*5*) *part praet pass pf*
e, o *oraz* a *jasne.*
sg m N skrepowany (*3*). ◊ *f A* skrepowaną (*1*). ◊ *pl A m pers* skrepowan(e) (*1*).
Sł stp brak, *Cn*: *skrępowany*, *skrepowany*, *Linde XVIII w. s.v. krępowany*, *skrępowany*.
Związany, *spętany*, *pozbawiony swobody ruchu*; *constrictus Calep*, *Cn*; *vinctus Vulg*; *evinctus Calep*; *catenatus*, *destinatus*, *laqueatus Cn* (*5*): od kthorych [*starszych*] y liſty wźiąwſzy/ do brácíey/ iáchałem był do Dámáſſku/ ábym ztámtąd przywiodł ſkrepowáne do Ieruz[a]lem/ áby byli karáni. *Leop Act* 22/5; *Calep* 250a, 377a.
skrepowany czym (*1*): támteyże nocy ſpał Piothr miedzy dwiemá żołnierzmi/ ſkrepowány dwiemá łáncuchy *Leop Act* 12/6.
Przen [*czym*] (*1*):
Szereg: »powiązany i skrepowany« (*1*): ćiebie náwet gwałtem do tego przywiéść/ ábyś Koronę Polſką zdrádliwym przymiérzem powiązáną y ſkrepowáną/ Turkóm podáć miał? *OrzJan* 116.
Cf **SKREPOWAĆ**
LWil

[SKRESZAĆ] *cf* **SKRZESZAĆ**

SKREŚLAĆ *cf* **SKRYŚLAĆ**

[SKREŚLIĆ] *cf* **SKRYŚLIĆ**

(SKREWNIĆ SIĘ) *cf* **SKREWNIENIE**, **[SKREWNIONY]**

SKREWNIENIE (*2*) *sb n*
Tekst nie oznacza é; *pierwsze* e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* krewny).
sg G skrewnieniå (*1*). ◊ *A* skrewnieni(e) (*1*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. skrewnić.*
Pokrewieństwo (*2*):
skrewnienie z kim (*1*): Owa ten ktory ich wiele wygániał z oyczyzny/ ſam też w wygnániu zginął/ y ſzedſzy do Lácedemończykow iákoby ná pewne mieyſce/ ku záchowániu zdrowia ſwego/ dla ſkrewnienia [*ob cognationem*] ktore miał z nimi. *BibRadz* 2.*Mach* 5/9.
Przen (*1*):
Wyrażenie: »skrewnienie duchowne« (*1*): Przekłáda zkrewnienie duchowne nád ćieleſne. *BibRadz Luc* 11 *arg.*
LWil

[SKREWNIONY *part praet pass pf*
A sg f skrewni(o)ną.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wynikający z pokrewieństwa: Kto tedy tákowy ná ſię vrząd [*tj. sędziego*] prziymuie [...]/ nie ma ſie oglądáć [...] ná powinność ſkrewnioną/ przykładem Agideſá Krolá Lácedemońſkiego/ ktory będąc od właſnych ſwych rodzicow proſzony/ áby ich ſpráwy iedney nieſłuſzney podpomogł. Zbrániał ſie im tego *Phil* Lv.**]**

LWil

SKRĘCAĆ (*1*) *vb impf*

praes 1 sg skręcåm. ◊ **[***3 sg* skręcå.**]**

Sł stp brak, *Cn*: *skrącać*, *Linde XIX w. s.v. skręcić w innym znaczeniu.*

Łączyć ze sobą włókna, *kręcąc je*; *contorquere Mącz*, *Cn*: Contorqueo, Wiyę/ weſpołek zwiyam/ skręcam/ skrziwiam *Mącz* 459b; **[***UrsinGramm* 240; *Volck* [Zzz2]**]**.

[*skręcać co*: Który konopie skręca, powroźnikowi, tarmoszy i liny gotuje małe i wielkie, płacą na tydzień per gr 3 *LustrRus* II 257.**]**

Formacje współrdzenne cf KRĘCIĆ.

LWil

SKRĘCIĆ (*3*) *vb pf*

skręcić (*3*), **[skrącić]**.

inf skręcić (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skręcił (*2*). ◊ **[***3 pl m pers* skręcili. ◊ *part praet act* skrąciwszy.**]**.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. w innych znaczeniach.*

1. *Pognieść*, *pogiąć* [*co*] (*1*): Macerare restes, Skręcić/ zmiękczić wići. *Mącz* 202c.

2. [*Zwinąć*, *zmiąć*:

Zwrot: »mocno skrącić«: dáć mu [*choremu*] theż woniáć gębkę álbo chuſtę w mocnym oćie námoczoną/ á może mu nią trochę oczy zámywáć/ y kąſek iey w nożdrżá puſzczáć/ mocno ſkrąćiwſzy/ żeby częſto kichał *PowodRecepta* N2.**]**

3. *Kręcąc*, *sporządzić sznur lub nici z kilku włókien* (*2*):

[*Zwrot*: »skręcić nici«: filum bis filare Sukacz, Skrączicz nyczy *ReuchlinBartBydg* T2.**]**

Przen [*co z czego*] (*2*):

Zwrot: »powrozek skręcić« (*1*): Od inſzych także/ y inſzych ſię błędow náuczył/ y ták ieden powrozek ſkręćił z błędow kácerſkich/ drugi z vporu żydowſkiego. *ReszPrz* 41.

a) *Utworzyć* (*1*): Powrozek ze trzech drotow ſkręcony z trudnością bywa rozęrwány. Chcąc tedy ludźie tym mocniey powiązáć/ ze trzech fałſzow iednę nieprawdę ſkręćił *ReszPrz* 38.

4. [*Obwinąć*, *obwiązać dookoła* [*co czym*]: [*Łotwa*] jak się przewieźć na on brzeg, radzili. Miąższe kłodziny waląc, skręcili wiciami, Z tych jak most uczyniwszy, przebyli ufami. *StryjPoczął* 174.**]**

Formacje współrdzenne cf KRĘCIĆ.

Cf **SKRĘCONY**

LWil

SKRĘCONY (*7*) *part praet pass pf*

skręcony (*6*), **skrącony** (*1*); skręcony : skrącony *Calep* (*2*:*1*).

-ony (*2*), -óny (*1*) *Mącz* (*2*:*1*).

sg m N skręcony (*6*); -ony (*2*), -óny (*1*) *Mącz* (*2*:*1*), -(o)ny (*3*). ◊ **[***f A* skrąconą.**]** ◊ *pl N subst* skręconé (*1*).

Sł stp brak, *Cn s.v. włosy abo warkocz*, *Linde XVIII w. s.v. skręcić.*

1. *Nieprosty*, *zwijający się*; *contortulus*, *intortus Mącz*; *inflexus*, *insinuatus*, *praetortus Calep*; *convolutus Cn* (*6*): Intorta cauda suum, Skrzywiony skręcóny ogón v świni *Mącz* 459d; Intortus caudex, Zawiły/ skręcony pień. *Mącz* 459d, 459b; *Calep* 543b, 844b.

Wyrażenie: »włosy skręcone« (*1*): Cincinni – Kędziory, włoſse [*!*] skręconę. [...] Sunt crines intorti, qui etiam Calamistrati dicuntur. *Calep* 194b.

2. *Utworzony przez skręcenie poszczególnych włókien* [*z czego*] (*1*): *Triplex funiculus difficile rumpitur.* Powrozek ze trzech drotow ſkręcony z trudnością bywa rozęrwány [*Vulg Eccle* 4/12]. *ReszPrz* 38; **[***ReuchlinBartBydg* T2**]**.

3. [*Zwinięty*: A gdy iuż wrzod námięknie/ podłoż pod plaſter gáłeczkę ſzefranu ſkrąconą/ ná thym mieyſcu gdźie chcesz áby ſię wrzod roſpękł *PowodRecepta* M2.**]**

Synonim: **2.** *spleciony*.

Cf **SKRĘCIĆ**

LWil

(SKRĘPOWAĆ) *cf* **SKREPOWAĆ**

SKRĘPOWANY *cf* **SKREPOWANY**

SKRĘT (*3*) *sb m*

pl N skręty (*1*). ◊ *A* skręty (*1*). ◊ *I* skrętami (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Włókno*, *z którego skręca się powróz*; *tortus*, *torus Cn* (*2*): Powrozek ze trzemi ſkrętámi mocnieyſzy niż o iedney [*cf Vulg Eccle* 4/12]. *BielKron* 80; Sieći ná ryby rozmáite/ do wielkich y máłych ſtáwow/ dźiać/ y ſkręty ná powrozy do nich mieć gotowe. *GostGosp* 84.

2. *Element przedniej części podwozia wozu*, *umożliwiający zmianę kierunku jazdy* (*1*): Temotrabale, skrąnthy *BartBydg* 156.

LWil

SKRĘTNIE (*7*) *av*

skrętnie (*5*), **skrzętnie** (*2*); skrętnie *CzechEp* (*4*), *PowodPr*; skrzętnie *ReszPrz*, *Calep.*

Teksty nie oznaczają é lub oznaczają niekonsekwentnie.

Sł stp brak, *Cn*: *skrzętnie*, *Linde brak.*

Złośliwie, *swarliwie*, *krnąbrnie*; *morose Calep*; *importune*, *instanter Cn* (*7*): *Calep* 675a; **[**A w tym kośćiele nieſą/ nietylko ći ktore klną [...] ále też y wſzyſcy Heretykowie/ to ieſt/ ile ich kolwiek ktorego członká wiáry vpornie á ſkrzętnie abo niewierzą/ ábo ináczey wierzą/ niżli on ieden kośćioł Kryſtuſow *WizFaleczDucha* M2**]**.

a. *Podchwytliwie*, *z naganną*, *złośliwą ciekawością* (*6*): Nie godźi ſię ſkrętnie bádáć/ o táiemnicách Boſkich. Należy nam wiedźieć/ iż Pan Chriſtus ieſt národzony *CzechEp* 71, 71, 177; *CzechEpPOrz* *3; Ieſt to znák niedoſkonáłego ſercá/ y zgołá nie potężnego vmyſłu/ vſtáwy ſtárſzych ſwych ſkrzętnie rozbierać/ y ſádźić ſię ná káżdey rzeczy/ ktora bywa roſkazána *ReszPrz* Av; ále co ſie to ſkrętnie po Auiſach pytamy/ co ſie gdźie po świećie dźieie/ to poſpolićie niewiemy/ [...] co ſie známi w náſzey źiemi dźieie *PowodPr* 73.

LWil

1. [SKRĘTNY *ai*

skrętny, **skrzętny**.

A sg m skrętnégo; -égo, -(e)go.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Wijący się: vczyniłá ręká iego wężá ſkrętnego [*serpentem fugacem*] *BudBib Iob* 26/13 (*Linde*); á zá ſpráwą ręki iego wywiedźion ieſt wąż záwiły [*coluber tortuosus*] (*marg*) á ręká iego ſtworzyłá wężá ſkrzętnégo (–). *WujBib Iob* 26/13.**]**

LWil

2. SKRĘTNY *cf* **1. SKRZĘTNY**

SKRĘŻAĆ (*3*) *vb pf i impf*

pf (*2*) *FalZioł*, *SienLek*, *impf* (*1*) *Mącz.*

W inf skrę-; *w pozostałych formach* skrą-.

a *jasne*.

inf skrężać (*1*). ◊ *praes 1 sg* skrążåm (*1*). ◊ *imp 2 sg* skrążåj (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

(*Z*)*mieszać*, *wymieszać z czymś* [*w tym*: *co* (*2*)] (*3*): Convolvo, Weſpołek ſtaczam/ zwalam/ też weſpołek zwiyam/ zwikławam/ skrążam. *Mącz* 506d.

skrężać w co (*1*): Oſtrugawſzy iábłko ſkrążay ie wkrew wieprzową *SienLek* 84.

Zwrot: »skrężać społem« (*1*): Wezmi pięć włoſkich orzechow/ trzy korzenie ziela tatarzkiego/ to wſzytko ſkrężać ſpołem *FalZioł* V 91 [*idem* **[***SienHerb* 363a: ſkrężáć**]**].

Synonim: *zmieszać.*

Formacje współrdzenne cf KRĄŻYĆ.

Cf **[SKRĄŻANY]**

LWil

SKRĘŻAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

skrężać się *a.* **skrążać się**.

3 sg praes skrążå sie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Zwijać się, *skręcać się*:

Zwrot: »wokoł się skrężać«: Convolvolus, Trawny robak nieyáki który ſie w okoł skrąża. *Mącz* 507a.

Synonim: *zwijać się.*

Formacje współrdzenne cf KRĄŻYĆ.

LWil

SKROB (*2*) *sb m* **[***i f***]**

m skrob (*sg I*, *pl D* -bom, *A* -by), *f* skroƀ (*A pl* -bi), *m* skrob *a. f* skroƀ (*N sg*), *m a. f.* skroƀ (*D pl* -biom).

N sg z tekstów nieoznaczających ó; *w pozostałych formach* o *jasne.*

sg N skr(o)b (*2*). ◊ **[***I* skrob(e)m. ◊ *pl D* skrobom, skrobióm, skrobiåm. ◊ *A* skroby, skrobi.**]**

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

1. *Chorobliwa zmiana skórna*: *strup*, *guz*, *liszaj*, *świerzb* (*1*): Porrigo, slotky glowny skrob vel strup *BartBydg* 119b; **[**obeyſzrzi [*kapłan*] [...] yeſtlÿ czernÿeyſzi trąd/ quia scabies est/ yſz ſkrob to ieſth *TomZbrudzBrul Lev* 13/6**]**.

[*W połączeniach szeregowych*: tedy téż temu wierzmy że śliná człowieká czczego liſzáie/ trądy/ párchy/ y inſzé ſkrobi ná ćiele/ wyczyśćia pomázuiąc. *UrzędowHerb* 454a, 303b, 443a; Scrob, Crosty, parchy scabies *ReuchlinBartBydg* E3v.

Szeregi: »parchy i (et) skrob(y)«: zarazi cze wrzodamy Egipſkymy. y nadeczem lona thvego [...] scabie ⟨...⟩ et prurigine parchamy et ſkrobem *TomZbrudzBrul Deut* 28/27; wſzelkie też párchy y ſkroby polewká z tátárki goj gdy ią będą wymywáne. *Cresc 1571* 180 (*Linde*). [*Ponadto w połączeniu szeregowym.*]

»skrobi, (i) świerzbie«: [*wosk fusowy*] Skrobi káżde ná ćiele y świérzbie zgania/ pomázuiąc z nim. *UrzędowHerb* 438a, 31b (*Linde*).**]**

2. *Wrzód w gardle* (*1*): Angina, [...] squinatia, tuber porcorum, scrob *BartBydg* 10.

LWil

SKROBACZ (*1*) *sb m*

N sg skrobacz.

Sł stp w innym znaczeniu, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*).

Golarz, *golibroda*, *balwierz*; *rasor Mącz*, *Cn*: Rasor, Skrobácz, drápácz/ bárwierz. *Mącz* 345b.

Synonimy: *barwierz*, *drapacz*, *golacz*, *postrzygacz.*

LWil

SKROBACZKA *Cn*; *Linde XVIII w.*

SKROBAĆ (*34*) *vb impf*

skrobać (*33*), **szkrabać** (*1*), **[skrabać]**; skrobać : szkrabać *Calep* (*2*:*1*).

o *oraz oba* a *jasne.*

inf skrobać (*9*). ◊ *praes 1 sg* skrobię (*8*), **[**skrobam**]**. ◊ *3 sg* skrobie (*11*). ◊ *3 pl* skrobią (*2*). ◊ **[***fut 3 sg* będzie skrabåł.**]** ◊ *imp 2 sg* skroƀ (*2*). ◊ *3 sg* niech, niechåj skrobie (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zdrapywać*, *zdzierać wierzchnią warstwę czegoś*, *pocierając czymś ostrym*; *desquamare BartBydg*, *Murm*, *Mymer*[1], *Calep*, *Cn*; *radere*, *scalpere Mącz*, *Cn*; *superradere Calep*, *Cn*; *crissare BartBydg*; *destringere Mącz*; *fricare Calep* (*17*): *BartBydg* 216b; Rasilis, Skrobány/ golony/ gładki/ álbo co ſie łatwie da skrobáć. *Mącz* 345b; Destringere, Z wierzchu skrobáć. *Mącz* 421d, 345b [*2 r.*], 370b; *Calep* 950a, 1033a; **[***WilkPozn* II *1571 nr 91*; Skrobię et ſkrobam/ Frico, scabo, scalpo, rado. *Volck* [Zzz2].**]**

skrobać co [= *z czego się zeskrobuje*] (*6*): á ieſli chceſz wierzchem zbyć [*trucizny*]/ ku ćienſzému końcu rózgę ſkroƀ *SienLek* 157v, 157v [*2 r.*]. *Cf* »skrobać ryby«.

skrobać co [= *co się zeskrobuje*] (*3*): Desquamo – Luski skrobię. *Calep* 313a. *Cf skrobać co z czego*, **[***co czym***]**.

skrobać co z czego (*2*): Theż proch z ziela przerwipęp zmieſzany s prochem ktori ſkrobią z rogow ieleniech *FalZioł* I 146a; z chlebá żytnégo wierzchnią ſkorę miáłko ſkrobią *SienLek* 158v.

[*skrobać co czym*: Do ktorego [*tj. zbytniego pragnienia*] vśmierzenia dobrze ieſt naprzod ſkrobáć opiekłość ięzyká/ łopátką z trzćiny álbo z wierzbiny/ álbo drzewá iákiego białłego vczynioną *PowodRecepta* M4v.**]**

Zwrot: »skrobać ryby« (*3*): Desquamare, Dye ſchupen herab thun Skrobáć ryby. *Murm* 90; *Mymer*[1] 37; *BartBydg* 217b; **[***ReuchlinBartBydg* Ov**]**.

2. *Drapać paznokciem* (*16*):

Żart. (*1*):

Zwrot: »struny skrobać« = *pisać poezje* (*1*): Iedno gdy ná biéśiedźie/ wnet mię głową boli/ Kiedy ná ćię poglądam: á wſzytki ku tobie Ciſną ſye: á Pudłowſki tylko ſtruny ſkrobie. *PudłFr* 16.

Przen (*15*):

Zwroty: »we łbie skrobać sobie« = *trapić się*, *zamartwiać się* (*1*): Wżdyć też trzebá dobrą myſl czym ozdobić w ſobie/ A nie wſzytko zá piecem we łbie ſkrobáć ſobie. *RejWiz* 16.

»po mieszku skrobać« = *wydawać ostatnie pieniądze* (*1*): To ſie iuż ciągń iáko Lis/ myły dobry Pánie/ Poki worká/ kożuſzká/ y koniká ſſtánie. Bo mu ſie zda zá lekkość/ dáć przewieść ná ſobie/ A nie bacży cięſzkośći/ gdy po mieſzku ſkrobie. *RejZwierz* 102.

a) *Dręczyć*, *trapić*, *dokuczać*, *oczerniać*, *przeszkadzać* [*w tym*: *kogo* (*11*)] (*13*): Záłámuy mocnym krigyem wſzeteczną myſl w ſobye/ A niechay cie niecnotá nic márnie nie ſkrobye. *RejWiz* 99, 192v; Pátrz y Wilk w leſie iż theż buia ſobie. Lecż gdy go gonią bárzo go tho ſkrobie. *RejZwierc* [213]v; To ieſt fortunny gdy dwá ſzepcą ſobie/ Wie że nie o nim/ zła go myſl nie ſkrobie. *RejZwierc* 229v, 220v [*2 r.*], 222v, 238v; Divexo, Variis modis affligo – Vexuię, tribuluię, ſzkrabię. *Calep* 336a, 256b; **[**Y ſſalona rzecz ieſt/ ſkrábáć á dotykáć ſłowy/ tych/ ktorzy mogą ná prętce záſie to odpłáćić. *ErazmJęzyk* I4 (*Linde*); *MrowStadło* A3v**]**.

Fraza: »czas skrobie [= *przynagla*]« (*1*): Bo przeſzłe rzeczy iáko táko miną/ A terázeyſze záwżdy głośno ſłyną. Rozmyſl ſobie/ Cżás cie ſkrobie/ Coby tobye/ Ku ozdobie *RejZwiercTrzec* Aaa2v.

Zwrot: »w łeb skrobać« (*2*): Hardes mi iż łaczno tobie Ale mnię barzo włep skrobie Iſći że wſząd ſzydła golą Y wżiąłes przedſię ſwą wolą *RejJóz* F5, H3v.

3. *Zgarniać*, *zbierać* (*1*): Corrado, Weſpołek skrobię/ zbieram/ grábię/ gromádzę. *Mącz* 345c.

Synonimy: **2.** *drapać*; **3.** *gromadzić*, *zbierać.*

Formacje współrdzenne: *skrobać się*, *doskrobać się*, *naskrobać*, *odskrobać*, *oskrobać*, *poskrobać*, *przyskrobać*, *uskrobać*, *wyskrobać*, *wyskrobać się*, *zaskrobać się*, *zskrobać*; *skrabnąć*; *odskrobować*, *oskrobować*, *przeskrobować*, *wyskrobować*, *zskrobować*; *odskrobawać*, *oskrobawać*, *uskrobawać*; *oskrobywać*, *wyskrobywać*; *odskrabiać*; *skrobotać*, *skrobotać się.*

Cf **SKROBANIE**, **SKROBANY**

LWil

SKROBAĆ SIĘ (*29*) *vb impf*
sie (*23*), się (*6*).
o *oraz* a *jasne.*
inf skrobać się (*2*). ◊ *praes 1 sg* skrobię się (*1*). ◊ *2 sg* skrobiesz się (*3*). ◊ *3 sg* skrobie się (*21*). ◊ *3 pl* skrobią się (*1*). ◊ *part praes act* skrobiąc się (*1*).
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*
1. *Drapać się czymś ostrym*, *zwłaszcza paznokciami*; *fricare Mącz*, *Cn*; *scabere* (*se*), *scalpere Cn* (*28*): *RejRozpr* H2v; Frico, Drápáć/ Trzeć/ Skrobáć ſię. *Mącz* 136d.
skrobać się w co (*3*): Ktora [*biała głowa*] ma te obyczaie Wnadra zgląda, w zadz ſie ſkrobie *GlabGad* P8. *Cf skrobać się czym w co*, *Zwrot.*
skrobać się czym w co (*1*): Gdy go [*krokodyla*] nadeydzie iego natura ku złączeniu z iego ſamiczą/ tedy ſie ſkrobie zębami prawey cżeluſci w prawy bok *FalZioł* IV 32d.
Zwrot: »skrobać się w łeb« (*1*): A náſz Zoraẃ opiły/ przez ſen ſie w łeb ſkrobye. *RejZwierz* 125v.
a. *Wyraża różne negatywne uczucia*, *zwłaszcza zmartwienie*, *zakłopotanie* (*23*): Y żart ſię hein ſtojacz ſſkrobie Barzo nierad otem ſlyſſy [...] Bo to ſwietey Krwie rozlianię Starło jego panowanię *RejKup* Ddv.
skrobać się w co (*20*): Zan yeſth rozſlana ſwietha Krew Darmo ſię bydło ſkrobież wbrew. *RejKup* m7; Ale wierz mi nędzniku iż ſie wnet názobyeſz/ A niewiem byś przechował chociay ſie w nos ſkrobyeſz. *RejWiz* 103v. *Cf* »w łeb się skrobać«.
Zwroty: »w łeb, w głowę się skrobać« [*szyk zmienny*] (*14*:*4*): *RejRozpr* E2; *RejJóz* Bv, O3; *RejRozm* 398; *RejKup* k8v, ſ5v, bb8v; Obeźrzy ſie pod drzewem áno piękna páni/ Stoi zá nim s cżarnego kámieniá kſiąſzkámi/ Pilno coś ná nich piſząc terminuie ſobie/ Myſli co rzec nieborak/ ſtoiąc ſie w łeb ſkrobie. *RejWiz* 84v; [*szczęście*] Ták práwie iáko w kregle igra imi ſobie/ Iż ieden poſkákuie/ drugi ſie w łeb ſkrobie. *RejWiz* 140, 12, 64, 92v, 130v; *RejFig* Aa; Ale gdy przydzie od nich [*pożyczonych pieniędzy*] álbo lichwę dáć/ álbo ie zá przymuſzeniem wrácáć/ tedy ſie bárzo ſkrobiąc w łeb łáią. *RejZwierc* 101; Kiedy ſpokoyny beſpieczżnie ſpi ſobie/ W ten cżás ſie warchoł náwięcey w łeb ſkrobie. *RejZwierc* 227v; Ia iuż przeſtawam ná ſwéy proſtéy wierze. Iż rad żártámi/ gdy mam ſczęśćié/ robię: A gdy przegrawam wnet ſye w głowę ſkrobię. *PudlFr* 5; *WyprPl* C; **[***ListyZygmAug 1550*/188**]**.
»za ucho się skrobać« (*2*): DWorzániná máluią/ pięknie vbránego [...]. A on w pęcie zá nogi/ podiął rękę ſobie/ A drugą ſie zá vcho/ ſchyliwſzy łeb ſkrobye. *RejZwierz* 117v, 134v.
2. *Z trudem pokonywać jakąś drogę* (*1*): Fluctuo, Po wodzie ſie skrobáć. *Mącz* 131c.
Synonim: **1.** *drapać się.*
Formacje współrdzenne cf SKROBAĆ.

LWil

[SKROBADŁO *sb n*
Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skrobać *oraz w* -o); -adło, -ądł.
sg N skrobadło. ◊ *pl G* skrobądł.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*
Dłuto, *rylec*: Trzebá też y ſkrobadł żeláznych/ ná kſtałt motyczki końcżáſtey/ z obiemá kráiomá oſtrey/ ku wydrożeniu Rynienki *SienHerb* 602b; *ArtNom* K7; Scalprum, ein meiſſel/ ſchabmeſſer/ ſchneidmeſſer. *Pol*. dłoto/ ſkrobádło/ ſtrug. *Volck* 563, [Zzz2].**]**

LWil

SKROBAK *Cn*; *Linde XVII w.* (*z Cn*).

SKROBANIE (*4*) *sb n*
o *oraz* a *jasne*; e *z tekstu nieoznaczającego -é*.
sg N skrobani(e) (*1*). ◊ *G* skrobaniâ (*1*). ◊ *I* skrobani(e)m (*1*) *Mącz*, skrobanim (*1*) *SienLek.*
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde w objaśnieniach s.v. skrobadło oraz skrobak*; *poza tym XVI w. w cytacie s.v. oskrobinki*.
Zdrapywanie, *zdzieranie wierzchniej warstwy czegoś przez pocieranie czymś ostrym*; *rasura Mącz*, *Cn*; *scarificatio Cn* (*4*): Ramentum, Wſzelákie máluczkie ſztuczki/ oskrobinki/ odrobinki które zá skrobániem odchodzą. *Mącz* 345c, 345b [*2 r.*].
skrobanie czego (*1*): Ale iżbyś wżdy wiedźiał/ iáko ſye ſkrobánim téy ſkorki rzędźić maſz/ Tedy tho wiedz/ iż ieſli ſpodkiem chceſz złégo pozbyć/ muśiſz rożdżkę ku mięſzſzemu końcu ſkrobáć. *SienLek* 157v.
Cf **SKROBAĆ**

LWil

SKROBANY (*8*) *part praet pass pf i impf*
pf (*6*), *impf* (*2*) *Mącz* 345b [*2 r.*].
o *oraz* a *jasne.*
sg m N skrobany (*6*). ◊ *f N* skrobaná (*1*). ◊ *n N* skroban(e) (*1*).
Sł stp s.v. skrobać, *Cn notuje*, *Linde brak.*
1. *Uzyskiwany przez zdarcie*, *zeskrobanie czegoś przy użyciu ostrego narzędzia*, *w wyniku czego powstają małe kawałki lub proch*; *radulanus Mącz*; *erasus*, *rasilis Cn* (*5*): NAprzod rog Ieleni ſkrobany, á potym w wodzie warzony w nowym garnczu/ oną wodą vſta płokane cżęſto poranu zachowawa od boleſci zębow *FalZioł* V 80, III 34b; *Mącz* 345b.
skrobany z czego (*1*): Też glan z ielit wieprzowych ſkrobány/ álbo z żołądká/ gdy go wchuſtkę záwinie/ á ná ząb bolący przyłoży ćiepło/ po kilá rázow/ wynidźie s niego bol z robakámi. *SienLek* 78.
skrobany w co (*1*): Theż złoto ſkrobane w wodkę wołowego ięzyka/ albo w potrawy, ma niepoſpolitą włoſnoſć naprzeciw tey niemoczy. *FalZioł* V 76v.
2. *Z którego usunięto* (*usuwa się*) *wierzchnią warstwę przy użyciu ostrego narzędzia*; *radulanus*, *rasilis Mącz* (*3*): Palimpsestus, [...] membrana est deleticia quae abrasis prioribus literis rescribitur, Párgamin skrobány á zás z nowu piſány. *Mącz* [273]c, 345b [*2 r.*].
Cf **SKROBAĆ**

LWil

SKROBAWY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKROBIA *Cn s.v. krochmal*; *Linde XVII w.*

SKROBINA *Cn*; *Linde XVII w.*

[SKROBNĄĆ] *cf* **SKRABNĄĆ**

SKROBOTAĆ (*2*) *vb impf*
inf skrobotać (*2*).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Chrzęścić, *chrobotać*, *hałasować* (*2*): MYſz dworſka wieśney Myſzy/ prośiłá do ſiebie/ Záwiodłá ią w kołacże [...]. Pocżnie kluczżnik po chwili/ po zamku ſkrobotáć/ Myſzy ſzukáiąc ſkáłub/ pocżną ſie kłopotáć. *RejZwierz* 120v; Ziſchen. Chrzęścić. Skrobotáć. Strepere, perstrepere, strepitare. *Calag* 584a.
Formacje współrdzenne cf SKROBAĆ.
Cf **SKROBOTANIE**

LWil

[SKROBOTAĆ SIĘ *vb impf*
3 sg f praet skrobotała sie.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Chrobotać, *chrzęścić*: ále ſie iedney nocy przydáło przed kilkiem lat/ [...] ſkrobotáłá mi ſie myſz pod łożem/ przed [*!*] ktoram ſpáć niemogł *HistOtton* 53v.

Formacje współrdzenne cf SKROBAĆ.**]**

LWil

SKROBOTANIE (*1*) *sb n*

N sg skrobotani(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Chrzęst, *chrobotanie*: Ziſchen der Fůſſe. Chrzęſt/ skrobotánie. Strepitus. *Calag* 584b.

Cf **SKROBOTAĆ**

LWil

SKROBOWATY *cf* **SKRABOWATY**

1. SKROCAĆ *cf* **1. SKRACAĆ**

2. SKROCAĆ *cf* **2. SKRACAĆ**

1. SKROCENIE (*15*) *sb n*

o *pochylone*, *pierwsze* e *jasne*; *końcowe* e *z tekstów nieoznaczających é lub -é.*

sg N skróceni(e) (*7*). ◊ *G* skróceniå (*3*). ◊ *A* skróceni(e) (*3*). ◊ *I* skróceni(e)m (*2*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Uczynienie a. stanie się krótszym*; *breviarium*, *contractio Mącz*, *Cn*; *abbreviatio Mącz* (*12*): abbreviatio, Skrócenie Vkrócenie. *Mącz* 27a, 461c.

a. *O czasie* (*4*):

Wyrażenie: »skrocenie czasu« (*2*): Ale iáko powiedam cżáſu niemáſz po temu: bo ledwe bym ich kilká wymienił/ áż bych zá ſkroceniem cżáſu/ ku krzywdzie drugim przeſtáć muſiał. *GórnDworz* Z6v; *SarnStat* 1147.

α. *O wymawianiu głosek* [*czego*] (*2*): Correptio syllabae, Skrócenie ſyllaby álbo rzeku/ prętkie wymawiánie. *Mącz* 346b.

αα. *Ściągnięcie dwóch samogłosek*, *kontrakcja* (*1*): Synaeresis, latine contractio, Skrócenie/ ściągnienie. *Mącz* 436d.

b. *O tekście* (*6*):

α. *Ograniczenie długości wypowiedzi*, *zwięzłość*, *oszczędność miejsca* (*3*): Które rzeczy dla ſkrócenia muſzą tu bydź opuſczoné, boby ſie bárzo to *volumen* rozſzérzyło *SarnStat* 1224; *PowodPr* 71.

skrocenie czego (*1*): Wieleby ſię innych y ſtárych y młodſzych Doctorow przywieść mogło/ gdybych ſię ná ſkrocenie tych kśiążek nieoglądał. *SkarJedn* 73.

β. *Streszczenie*; *breviarium*, *epitome Mącz*, *Cn* (*3*): Breviarium, Graece Epithome, Latine, Compendium summarium Summá którychkolwiek rzeczy/ krótkiemi slowy ogárniona. Skrócenie. *Mącz* 27a; **[***UrsinGramm* 118**]**.

skrocenie czego (*2*): *KromRozm I* Iv; Kxięgi Párálipomenon/ to ieſt/ zakonu ſtárego ſkrocenie/ ták zacne á ták známienite ſą/ że [...] *Leop* *B4v.

Szereg: »summa a skrocenie« (*1*): Iż mſſa yeſt częſć Ewángeliey/ y owſſem ſummá á ſkrocenye Ewángeliey. *KromRozm I* Iv.

2. *Umniejszenie*, *osłabienie* (*lub całkowita utrata*) [*czego*] (*3*): *SkarŻyw* 50; Tu y naproſtſzy może obáczyć/ co zá roſkoſz ma człowiek opiły/ iż nie ma więcey nic innego z opilſtwá tego/ iedno zarázę á ſkrocenie zdrowia ſwego *WerGośc* 234; Smierćći ſpráwiedliwego [...] ták ieſt zacna v Bogá/ gdyż ieſt k żywotu drogá/ ieſt ſkroceniem wſzech trudnośći/ kres płáczu, y boleśći *ArtKanc* R20.

Cf **1. SKROCIĆ**, **1. SKROCIĆ SIĘ**

LWil

2. [SKROCENIE *sb n*

A sg skr(o)c(e)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Powściągnięcie, *poskromienie* [*kogo*]: liczbę dostateczną wydatku swego czynić będzie taką, że nie na co innego ich obracać będzie, jedno na obronę przeciw Tatarom i na skrócenie gdańszczan. *AktaSejmikPozn 1577*/30.

Cf **2. SKROCIĆ]**

LWil

SKROCICIEL *Cn s.v. obcinacz*; *Linde XIX w.*

1. SKROCIĆ (*27*) *vb pf*

o *pochylone.*

inf skrócić (*6*). ◊ *fut 2 sg* skrócisz (*2*). ◊ *3 sg* skróci (*7*). ◊ *praet 1 sg m* -m skrócił (*1*). ◊ *2 sg m* skróciłeś (*1*). ◊ *3 sg m* skrócił (*5*). ◊ *3 pl m pers* skrócili (*1*). *subst* skróciły (*1*). ◊ *imp 1 pl* skróćmy (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skrócił (*1*). ◊ *con praet 3 sg f* by była skróciła (*1*). ◊ **[***impers praet* skróciło się.**]**

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

1. *Uczynić krótszym*; *contrahere Mącz* (*14*):

skrocić co (*1*): iáko dobry málarz/ cieniem/ wyſádzi rzecż/ y vcżyni ią oblą: á iáſnoſcią poda ná dálą/ ná głębią/ zniży/ ſkroći/ podług potrzeby. *GórnDworz* I5v.

Przen (*1*):

Zwrot: »skrocić wodze (*G*)« (*1*): Dla Bogá ſkroćmy ſobie ſámi ánimuſzem ślácheckim tey roſpuſzczoney wodze. *PowodPr* 62.

a. *O czasie* (*8*): Tempus contrahere, Skrócić. *Mącz* 461c.

skrocić czego a. co (*1*): Skroćiłeś ná wſzem dni iego w tey kwitnącey młodości *LubPs* T5v.

α. *O ludzkim życiu*, *też*: *przerwać*, *zakończyć* (*6*):

skrocić czego (*3*): dozna/ że [...] ſkroćił ſobie żywotá/ onemi nieznośnemi fráſunki *GórnDworz* Dd4v; *KochPs* 152; *GrabowSet* G2.

skrocić czego (*po przeczeniach*) (*2*): *GrabowSet* T3; A by mu byłá Párká wieku nie ſkroćiłá/ Iuſzby roſtropność iego doſzłá tego byłá. Czego Kxiążęca iego godność pożądáłá *KołakCath* B3.

skrocić co (*1*): Dni y wſzytki cżáſy iego zdrádna śmierć w rychle ſkroći *LubPs* ff2.

b. *O działaniach* [*co*] (*2*): Od ſądów które ſkłáda Szláchtá Niemieckim obyczáiem gáiąc práwá, do ſądu wysſzégo práwá: á piérwéy y do ſámégo Máydeburku áppellácię bywáły. Co wſzyſtko ſkróćiły té przewłoki: záraz ná Tribunał áppelluiąc. *SarnStat* 1279.

Przen (*1*):

Zwrot: »słowo skrocić« = *szybko spełnić przyrzeczenie* (*1*): Abowiem ſłowo ſkończáiąc y ſkracáiąc (*marg*) ábo skonczy y skroći Pan. (–) [*Verbum enim consummans*, *et abbrevians*] w ſpráwiedliwośći *WujNT Rom* 9/28.

c. *O ważności prawnej* [*co*] (*1*):

W przeciwstawieniu: »przedłużyć ... skrocić« (*1*): bo vrząd iest iáko lékarz, ma przedłużyć, ſkróćić, ſrógość práw wedle potrzeb. *SarnStat* 703.

d. *O tekście* (*1*): **[**Ale natenczas trudno pisać o tem, Bo sie skróciło. Powiem ci sam potem. *Otwin*(*?*)*Erot* 25**]**.

skrocić co (*1*): To ſię rozumieć może [...] o ſłowie y zakonie Moyzeſzowym/ ktory ſkroćił Pan Bog/ kiedy miáſto onych wſzytkich ceremoniy zakonnych/ dał kroćiuchne przykazánie wiáry y miłośći. *WujNT* 557.

2. *Zmniejszyć, umniejszyć lub pozbawić*, *zniweczyć*, *przerwać* (*12*):

skrocić czego (*6*): *RejJóz* G3; Iam gotow ku wſzytkiemu ná co mię [*Bóg*] obroći/ Ieſli ieſzcże przedłuży/ álbo zdrowia ſkroći. *BielKom* C8v; Freſunkow wyernym twoim rácż łáſkáwye ſkroćić *LubPs* I4v; *SkarŻyw* 271; Bo iuż przyſzłá ręká Páńſka. Ktora wnet twey [*tj. szatana*] mocy ſkroći Y wniwecż ią iuż obroći. *MWilkHist* Ev; *SzarzRyt* Dv.

skrocić kogo (*A*) (*1*): *SkarŻyw* 477 *cf W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »rozszerzyć ... skrocić« (*1*): Bo ko^{go} P. Bog rozſzerzyć chce/ cżłek nieſkroći. *SkarŻyw* 477.

a. *O zdarzeniach*, *wypadkach życiowych* (*tu*: *złych*) [*co*] (*1*): Oczi ſwe święte gdy ku mnie náwroćiſz/ Wſzyſtko nieſzcześćie wſzyſtkich złych dni ſkroćiſz. *CzahTr* B3v.

b. *O uczuciach*, *stanach psychicznych* (*4*):

skrocić czego (*3*): *RejWiz* 185; Exultantem leticiam comprimere, Skróćyć komu weſela. *Mącz* 365b; A dokąd mi ſye miły móy nie wróći/ Zaden ná świećie troſki méy nie ſkróći. *KochPieś* 18.

skrocić co (*1*): Rácż Pánie żáłośći/ ktore znoſzę ſkroćić *GrabowSet* B2v.

3. *Ograniczyć zakres* [*co*] (*1*): A ták y my niemamy ſię tego dopuſzczáć/ ábyſmy mieli przyczyny tego wyſtępku [*tj. zbrodni obrazy majestatu*] rozſzerzáć: gdyż oni ſámi/ od ktorycheſmy tego wyſtępku kſztałt wźięli/ ſkroćili go [*illud restrinxerint*] á lżeyſzym vcżynili. *ModrzBaz* 81v.

Synonimy: **2.** *pozbawić*, *umniejszyć*, *zmniejszyć*.

Formacje współrdzenne cf 1. KROCIĆ.

Cf **1. SKROCENIE**

LWil

2. SKROCIĆ (*66*) *vb pf*

skrocić (*62*), **skroczyć** (*4*); skroczyć *BiałKaz* (*3*); skrocić : skroczyć *ArtKanc* (*1*:*1*).

o *pochylone.*

inf skrócić (*15*). ◊ *fut 1 sg* skrócę (*1*). ◊ *2 sg* skrócisz (*2*). ◊ *3 sg* skróci (*6*). ◊ *1 pl* skrócimy (*1*). ◊ *praet 1 sg m* skróciłem (*1*). ◊ *2 sg m* -ś skrócił (*1*). ◊ *3 sg m* skrócił (*23*). ◊ *3 pl m pers* skrócili (*3*). ◊ *imp 2 sg* skróć (*4*). ◊ *con 3 sg m* skróciłby, by skrócił (*6*). ◊ *3 pl subst* by skróciły (*1*). ◊ *impers praet* skróc(o)no (*1*). ◊ *part praet act* skróciwszy (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII w.*

Powściągnąć, *poskromić*, *pohamować*, *pokonać*; *comprimere*, *contrahere*, *contundere*, *sedare Mącz* (*66*):

a. *O ludziach* [*kogo*, *co* (*W przen*, *Przen*)] (*44*): Ktorzy chczą bezpieczniey okrutniki ſkrocić ci ſie maią dobrotą á nie odzienim ſwiatłymi vkazać *BielŻyw* 19, 48; *LubPs* I2v, Y6v; Kſiążę Boleſłáwá Cżeſkiego co zábił s. Wacłáwá brátá ſwego ták ſkroćił/ iż muſiał v niego w kuchni poſługować. *BielKron* 174v; *Mącz* 468d; *PaprPan* I3; *SkarŻyw* 455; Bogu łacno hárdégo ſkróćić/ który noſi Szczęśćié w ſwych y nieſzcześćie ręku *KochJez* A3; *GórnTroas* 37; *LatHar* 358; *CzahTr* B2.

skrocić od czego (*1*): bo ſie to Platonowi nie ſłuſznie zdało aby go [*służebnika*] miał karać, gdy ſamego ſiebie od gniewu ſkrocić niemogł. *BielŻyw* 82.

skrocić czym (*6*): A możnoſcyą Boſką twoyą ty złoſniki ſkroćiſz. *LubPs* O2, S3, bb6v *marg*, ee2v; *SkarJedn* 138; Siłá narodów/ śiłá miaſt wywróćił Sławnych/ á możné króle mieczem ſkróćił. *KochPs* 198.

W charakterystycznych połączeniach: *skrocić brata*, *czarty*, *hardego* (*2*), *krole*, *łakomca*, *sprzeciwniki*, *złościwe skaźce*, *zbrodnia*, *złośniki.*

[*Szereg*: »skrocić i uskromić«: Myśmy tę egzekucyją na drugi siem zawiesili i mnimamy, że ta egzekucyja wiele ich skróci i uskromi, bo się panom do niej barzo nie chce. *ListyZygmAug 1550*/186.**]**

W przen (*2*): *RejPs* 37; gdyżći dla tego Pan Bog brzuch y gárdło ſkroćił/ y ſkromną miárkę pićia y iedzenia poſtáwił/ ábý ćię náuczył więcey ſię o duſzę/ niżli o brzuch y ćiáło ſtáráć. *WerGośc* 241.

α. *Pokonać zbrojnie*, *podbić w walce* (*23*): [*Karol Wielki*] Węgry przećiwne ſobie ſkroćił/ y ſkárby wielkie od nich wynioſł *BielKron* 170; [*moskiewski kniaź*] Liwłánty y Swedy ſkroćił ták iż go poſłuſzni byli *BielKron* 404, 108v, 123, 157v, 164, 174v (*11*); *PaprPan* N4v, Hhv; *SkarŻyw* 357; *StryjKron* 210; *PaprUp* Cv; IAm ieſt on Kázimierz tu wielkim názwány [...]. Skroćiłem Ruſá w ſłowie nieſtałego, Y krola z Czechy ſtłumiłem ślepego. *KlonKr* E2, *wstęp* A3, Cv; **[***ŁaszczOkulary* B3v**]**.

skroczyć czym (*3*): Cży Tátáry/ Wołochy/ Moſkwę/ y wſzyſtki nieprzyiáćioły corony tey/ zwyćięſtwy ſwymi ſkrocżyli *BiałKaz* I2v, H4v, I2v.

W charakterystycznych połączeniach: *skrocić Francuzy* (*2*), *harde* (*hardych panow*) (*2*), *książę* (*książęta*) (*2*), *Liwłanty i Swedy*, *nieprzyjaciele* (*nieprzyjacioły*) (*3*), *Ormiany*, *Prusy (2*), *przeciwniki*, *Rusa*, *złych Krzyżakow.*

Przen (*1*): Ze ſię z ich potomſtwá ma Dźiećię národźić/ co ma Cżárthá złego mocą ſwą pochodźić/ Smierć wieczną, ſwiát, piekło/ iák mocny PAN ſkroczyć/ á nam wieczny żywot ſtrácony náwroćić. *ArtKanc* B19v.

b. *O uczuciach i cechach* [*w tym*: *co* (*15*)] (*17*): NIe rácż w twey popędliwośći káráć mie moj Pánie/ Ale s ſwey ſwiętey miłośći ſkroć twe rozgniewánie *LubPs* K3, B6v, hh3v; krol Ierozolimſki iechał ſwą mocą do Egiptu/ ábý ich zwoleńſtwo ſkroćił. *BielKron* 178v, 107v; Contrahere et sedare omnes appetitus, Wſzytki pożądliwośći skróćić vskromić. *Mącz* 295c; Piękna tho cnotá w ćichym ſercu ſzczyrość/ Tá ſnádnie ſkroći naupornieyſzą złość. *RejZwierc* 215v; *PaprPan* Ee4v; *KochPs* 41; *GrabowSet* A4v; *KołakSzczęśl* A4.

skrocić czego (*1*): Vcżyńże ſłuſſną zapłátę pyſſnym/ ſkroć ich pychy *LubPs* V3.

skrocić czym (*2*): [*Grzegorz Wielki*] pokorą ſwoią hárdość Ianá Cárogrockiego ſkroćił *SkarJedn* 192; *SkarŻyw* 86.

W charakterystycznych połączeniach: *skrocić ciała burzliwość*, *dumę*, *hardość* (*hardą myśl*) (*3*), *miłosierdzie*, *pożądliwości*, *pychę*, *rozgniewanie*, *upor* (*uporną myśl*) (*2*), *złość*, *zwoleństwo*, *żałości.*

Szereg: »skrocić i przemoc« (*1*): miłośierdzie iego [*Boga*] ktore ná wieki ieſt/ przebija grzechy náſze/ á ſkroćić go y przemoc nigdy nawiętſze złośći ludzkie nie mogą. *SkarŻyw* 125.

W przen [*w tym*: *czym* (*1*)] (*2*): Trudno rozwagę [*= myśli*, *zamiary*] ſkroćić płochey głowki/ Rychley ią ſkroći dębowemi ſłowki. *RejZwierc* 215v.

c. *O działaniu własnym* [*co*] (*1*): Rácż weyźrzeć ná nas nędzniki vbogie/ ſkroć karánie ſrogie. *ArtKanc* R16v.

d. *O zwierzętach*: *okiełznać* [*co* (*żywotne*)] (*4*): *BielŻyw* 48; Kiedyby wſzytki mocy ſpołu obroćili/ Gdzie wiele Koz y Wilká ſnádnieby ſkroćiły. *RejZwierc* 247; *WierKróc* A2v.

W przen (*1*): A nie chciey iuż być ták ſproſnym iáko Muł ábo Koń/ [...] Rácżże ty ſam miły Pánye ty źwirzętá ſkroćić/ A yáko wędzidłem chcyey ye ku ſobye náwroćić *LubPs* H4.

[*skrocić w czym* (*= czym*): W mánſthuku á w wędzidle cżeluśći ich ſkrocż [*in camo et freno maxillas eorum constringe*] *Leop Ps* 31/9 (*Linde*).**]**

Synonimy: *pohamować*, *powściągnąć*, *umiarkować*, *uskromić*, *wstrzymać.*

Formacje współrdzenne cf 2. KROCIĆ.

Cf **2. SKROCENIE**, **2. SKROCONY**

LWil

1. SKROCIĆ SIĘ (*12*) *vb pf*

się (*7*), sie (*5*).

o *prawdopodobnie pochylone* (*tak w* 1. skrocić).

fut 3 sg skróci się (*2*). ◊ *praet 3 sg m* skrócił się (*4*). *f* skróciła się (*2*). ◊ *3 pl subst* skróciły się (*1*). ◊ *imp 3 sg* niech się skróci (*1*). ◊ *con 3 sg n* by się skróciło (*1*). ◊ *part praet act* skróciwszy się (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Stać się krótszym (*12*):

Przen (*3*):

Fraza: »skrociła się ręka [*czyja = Boża*]« *= Bóg przestał udzielać łaski* (*2*): *BudBib Is* 50/2, I 366c *marg*; **[**nie ſkrocziłacz ſię ręka twoya Panie/ iſzby nas niemiał zbawicz *NowModl* 33v**]**.

Zwrot: »skracając się skrocić« (*kalka z hebr.*) (*1*): Izali ſkroćiłá ſię (*marg*) wł: Izali ſkracáiąc ſię ſkroćiłá. (–) ręká moiá [*num abbreviando se abbreviavit se manus mea*] *BudBib Is* 50/2.

a) *O Chrystusie przyjmującym naturę ludzką*: *zmaleć*, *zniżyć się* (*1*): Słowo skrocone [*Rom*: 9/28].) To ſię rozumieć może ábo

o ſłowie wćielonym/ ktore ſię wyniſzczywſzy y ſkroćiwſzy do przyięćia nátury człowieczeńſkiey/ oſtátki Izráelſkie zbáwiło. *WujNT* 557.

a. *O czasie* (*8*): Iuż teraz wáſze wżdychánie Y żáłoſne nárzekánie. W weſele ſie wam obroći Ktore ſie nigdy nieſkroći. *MWilkHist* F2.

Bezpodmiotowo [*komu czego*] (*1*): prośćie áby ſię wam tych dni ſkroćiło ktore ſię przedłużáią [*rogate vobis dies paucos*, *ut immorentur*] *BudBib* 4.*Esdr* 2/13.

Fraza: »czas się skrocił« [*szyk zmienny*] (*4*): *BielKron* 223; *CzechRozm* 145; począł Iágeło mowić/ iż ſię czás do ſkończenia vgody ſkroćił/ [...] przeto powiáda lepiey iutro ty rzeczy y vgodę w Wilnie miedzy ſobą ſkończymy *StryjKron* 467; roſkazałem zá tym powiedźieć/ iż chcę z X⟨iędzem⟩ K⟨anonikiem⟩ mowić/ iedno widząc/ iż ſię cżás onego dniá ſkroćił/ roſkazałem prośić/ áby ſię tá rzecż do záiutrká odłożyć mogłá. *NiemObr* 24.

α. *O życiu ludzkim* (*1*): Wſſytki dni y żywot yego nyech ſye márnye ſkroći *LubPs* Z.

[*skrocić się komu*: Bo inſzym ſię [*wiek człowieczy*] okaże wprzyrodzoney mierze. Doſtu y dwudźieſtu lat ze ych śmierć niebierze. Drugim ſie ná zbyt ſkroći *KołakWiek* A3.**]**

β. *Przeminąć* (*1*): Fortunna pámyęć Pánye wyelkyey thwey dobroći/ W ſercu y w vſcyech ludzkich wyecżnye ſie nye ſkroći *LubPs* ee6v.

b. *O tekście* (*1*): áczkolwiek ſię cżáſem nieco ich modły ſkroćiły. *LatHar* +7.

Formacje współrdzenne cf 1. KROCIĆ.

Cf **1. SKROCENIE**

LWil

2. SKROCIĆ SIĘ (*2*) *vb pf*

3 sg fut skróci sie (*2*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Złagodzić się* (*1*): Mniecż nielza jedno boſkiemu Czinicż doſycz ſłowu ſwému Iż kto ſie kniemu nawroczy Kaſdemu ſie moy gmieno [*lege*: gniew] ſkroczy *RejKup* o3v.

2. *W funkcji strony biernej*: *zostać poskromionym* (*1*): Zwirzę nie ſrogie kiedy nie ma krzywdy/ A chłop vporny nie ſkroći ſie nigdy. *RejZwierc* 215v.

a. [*O zwierzęciu*: Tákżeć koń y żwierz inſzy ieśli ſie nie ſkroći/ Krzywogęby vwrot ma/ káretę przewroći. *BielawMyśl* Cv.**]**

Formacje współrdzenne cf 2. KROCIĆ.

LWil

1. SKROCON *cf* **1. SKROCONY**

2. SKROCON *cf* **2. SKROCONY**

1. SKROCONY (*28*) *part praet pass pf*

skrocony (*26*), **skrocon** (*2*).

skro- (*2*), skró- (*1*); skro- *MurzHist*; skro- : skró- *Mącz* (*1*:*1*); *w formach złożonych drugie* o *jasne*; *formy niezłożone z tekstów nieoznaczających ó.*

sg m N skrocony (*5*), skroc(o)n (*1*); ~ (*attrib*) -ony (*1*); ~ (*praed*) -(o)n (*1*) *SkarŻyw*, -ony (*1*) *WujNT.* ◊ *L* skroconym (*1*). ◊ *f N* skroconå (*5*). ◊ *n N* skrocon(e) (*6*). ◊ *A* skrocon(e) (*1*). ◊ *pl N subst m* (*praed*) skrocon(e) (*6*), skrocony (*1*); -(e) : -y *LeovPrzep* (*1*:*1*). *n* skrocon(e) (*1*). ◊ *I n* skroconymi (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. krotnieć.*

1. *Który stał się krótszy*, *uległ skróceniu*; *decurtatus Mącz*, *Calep*; *breviatus Vulg*; *brevis*, *contractus*, *curtatus*, *mutilatus Calep* (*27*): *Mącz* 239a; Decurtatus, Mutilatus, curtatus – Skrocony. *Calep* 293a, 139a, 253b.

Przen (*1*):

Frazy: »ręka Pańska jest skrocona« = *Bóg przestał obdarzać łaską* (*1*): Na oſtatek mu i to przypominał/ że ręka pańſká nie ieſt ſkroconá [*cf Is* 50/2] ktore[go] włáſnoſc ieſt/ litować ſię i przepuſzczac *MurzHist* I2v.

[»ręka niech będzie skrocona« [*o skąpstwie*]: Ku brániu niech nie będźie ręká wyćiągniona Ták záś niech ku dawániu nie będźie ſkrocona. [*Vulg Eccli* 4/36] *ProtJałm* 4v.**]**

a. *O czasie* (*14*): Gdyby niebyły ſkroczony dni one/ niebyłby zbáwion káżdi człowiek [*Vulg Matth* 24/22] *LeovPrzep* F, Fv; A gdyby nie były ſkrocone one dni żadne ćiáło nie byłoby záchowáne: ále dla wybránych będą ſkrocone dni one. *WujNT Matth* 24/22, *s.* 103.

Wyrażenie: »w czasie skroconym« = *szybko*, *nie odwlekając* (*1*): Prośb moich [...]/ Dni y nocy ſtráconych Pánie w cżáśie ſkroconym/ Niech twoy gniew zgodźi/ ktorymem ſtrwożony[m] *GrabowSet* Fv.

Przen: *W dosłownym przekładzie z Vulg* [*we współczesnych tłumaczeniach*: *Pan ... szybko spełni swą obietnicę*] (*5*): Abowiem ſłowo ſkonawáiąc/ y vkracáiąc w ſpráwiedliwośći: bo ſłowo ſkrocone vcżyni pan ná żiemi *Leop Rom* 9/28; *WujNT Rom* 9/28, *s.* 557 [*2 r.*], Bbbbbb4v.

α. *O ludzkim życiu* (*3*): A prośbá iego/ gdy by czego kolwiek proſił iż by mu ſie záwżdy opák obroćiłá y miáſto przedłużenia rádſſey niechay będą ſkrocone dni cżáſow iego. *RejPs* 163,133v; *WujNT* 593 *marg*; **[**Boiaźń Boża przyſporzy dni/ á látá bezbożnych ſkrocone będą [*breviabuntur*]. *Leop 1577 Prov* 10/27 (*Linde s.v. krotnieć*)**]**.

b. *O tekście* (*8*): Brachylogia, latine Breviloquium, Skrocona rzecz álbo mowá. *Mącz* 26d; O czterdzieśći Męcżęnnikách kazánie S. Bázyliuſzá wielkiego/ ná niektorych mieyſcách ſkrocone. *SkarŻyw* 206, 129, 139, 565, 573 *marg*; *LatHar* 584 *marg.*

W przeciwstawieniu: »skrocony ... rozszerzony« (*1*): Zywot S. Symeoná ſłupniká [...] mieyſcy ſkrocony/ mieyſcy z Euágryuſzá Hiſtoryká Greckiego rozſzerzony. *SkarŻyw* 28.

2. *Ograniczony*, *osłabiony* (*1*): **[**zdało ſię potym Krolowi y poddanym iego/ żeby to nie od rzeczy było/ gdyby Papieſkiey ſtolice moc ábo zwierzchność byłá ſkrocona *BazHist* 18.**]**

Szereg: »ściśniony i skrocony« (*1*): A zwłaſzcza iż poważność y moc y władza krolewſkiego máieſtatu oſłábiáłá/ fałſzywym y nieroſtropnym wolności ſzkodliwey rozſzerzánim/ ściśniona y ſkrocona. *SkarKazSej* 659b.

Cf **2. NIESKROCONY**, **1. SKROCIĆ**

LWil

2. SKROCONY (*9*) *part praet pass pf*

skrocony (*7*), **skrocon** (*2*).

Pierwsze o *pochylone*, *w formach złożonych drugie* o *jasne*, *formy niezłożone z tekstów nieoznaczających ó.*

sg m N skrócony (*3*), skróc(o)n (*1*); ~ (*attrib*) -ony (*2*); ~ (*praed*) -(o)n (*1*) *PaprPan.* ◊ *f N* skróconå (*1*), skrócona (*1*); ~ (*attrib*) -onå (*1*); ~ (*praed*) -ona (*1*) *ModrzBaz.* ◊ *pl N m pers* skróceni (*3*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skrocony przez kogo* (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde w objaśnieniu s.v. 1. krotny.*

Poskromiony (*9*): Oznáymuie iż mocą Duchá święte[go]/ ták będą ſkroceni ludźie okrutni że ſię nád żadnym ſrożyć nie będą *BibRadz* I 381b *marg*; *BielKron* 230 *marg*, Kkkk3; *PaprPan* Ee4; TO maſz Stephaná Rycerzá godnego, Wieczney pámięći Krolá wlaecznego [*!*]. Poznał Moſkwićin hárdy vſkromiony, Vznał nádęty Gdańſczánin ſkrocony. *KlonKr* F3v.

a. *Pobity w walce*, *podbity* (*2*): tu záśię wzdłuż y wſzerż ſkrócona Węgierſka żiemiá/ iuż więcéy wáſzéy kró: M. obroną bydź niemoże *OrzJan* 90; Przezeń [*przez Zygmunta Augusta*] Inflantſki Miſtrz ſzumny ſkrocony, Z pokorą ſzukał łáſki, y obrony *KlonKr* F2v.

b. *O zwierzętach*: *okiełznany*, *powściągnięty*, *oswojony* (*2*): Mansuetus – Ogłaskani, obiedzioni [*lege*: objeżdżony], skroczoni. *Calep* 636b.

skrocon czym (*1*): Iáko byſtrość [= *dzikość*, *narowistość*] końſka biegániem á więćiem obroku bywa ſkroconá [*domatur*]/ ták pożądliwośći byſtre pracámi y poſty bywáią hámowáne *ModrzBaz* 10v.

Cf **1. NIESKROCONY**, **2. SKROCIĆ**

LWil

SKROCZEK *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKROCZYĆ *cf* **2. SKROCIĆ**

SKRODLIĆ (*1*) *vb impf*

3 sg praes skr(o)dli.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*: *skrodlić*, *XVII w.*: *skrudlić*.

Bronować przed drugim oraniem dla rozbicia grudy: Ale rolnik opátrzny lichwiarz ſpráwiedliwy: Kopa/ leźie zá pługiem zgárbiony y krzywy. [...] Wieźie gnoy/ rádli ſkrodli/ vgorzy/ odwráca: Sieie/ plewie/ ogania *KlonWor* 77.

[*Zwrot*: »skrodlić ziemię«: Ten ktory orze/ zali cáły dźień one? á przewráca y ſkrodli źiemię [*proscindet et colet humum*] ſwą áby śiał? *BibRadz Is* 28/24 (*Linde*).

Szereg: »przewracać i skrodlić«: *BibRadz Is* 28/24 *cf Zwrot.***]**

LWil

[SKROFULARYJA *sb f*

G sg skrofularyjéj.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Scrophularia nodosa (*L.*); *roślina z rodziny trędownikowatych* (*Scrophulariaceae*) *o właściwościach leczniczych*, *występująca w Eurazji*, *przez podobieństwo liści do pokrzywy zwana też martwą pokrzywą* [*trędownik ziele – scrofularia Cn*]: *GAliopſim* martwą Pokrzywą niektórzy zową/ y od Skrophuláriéy Swiniégo źiela rózną czynią. *Fuchſius* oboie té źiółá zá iedno bydź mieni. *Urzędow-Herb* 194b.**]**

LWil

SKROIĆ (*1*) *vb pf*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* okroić, rozkroić *itp.*).

inf skroić. ◊ **[***praet 3 pl m pers* skroili.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Przyciąć (*tkaninę*, *skórę*) *według określonej formy*, *przygotowując do szycia*; *przen* [*co*]: Bo tá [*cnota*] vmie w poczćiwość káżdego przyſtroić/ A nie káżdy tych ſtroiow vmie krávviec ſkroić. *RejWiz* 4; **[**acz za łaską Bożą większe poły w mej delji, niżli mi ją nieprzyjaciele skroili, wszakożbych rad zowąd swoj choć jeden woz wyruszył *ListyPol* III *1550*/26.**]**

Formacje współrdzenne cf KRAJAĆ.

Cf **[SKROJONY]**

LWil

[SKROJONY *part praet pass pf*

N pl subst skrojon(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

O tkaninie: *przycięty według określonej formy i przygotowany do szycia*: Do gierady należą wſzytki ſzáty/ vbiory niewieśćie/ ſukno y płotno [ſkroione ná vbior niewieśći] y wſzytko co kolwiek dla ochędoſtwá noſzą białegłowy *SzczerbSpecSax* 135.

Cf **SKROIĆ]**

LWil

SKROMIĆ (*28*) *vb impf*

Teksty nie oznaczają ó.

inf skromić (*8*). ◊ *praes 2 sg* skromisz (*1*). ◊ *3 sg* skromi (*3*). ◊ *1 pl* skromi(e)my (*1*). ◊ **[***3 pl* skromią.**]** ◊ *praet 3 sg m* skromił (*1*). ◊ *imp 2 sg* skr(o)mń (*1*). ◊ *con 1 sg m* bych skromił (*1*). ◊ *2 sg m* byś skromił (*1*). ◊ *3 sg m* by skromił (*1*). *n* by skromiło (*1*). ◊ *1 pl m pers* bychmy skromili (*3*). ◊ *con praet 1 sg m* bych był skromił (*1*). ◊ *con impers* by sie skromiło (*1*). ◊ *part praes act* skromiąc (*4*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

Powściągać, *hamować*, *kiełznać*; *sedare Modrz*, *Cn*; *compescere*, *comprimere*, *domare*, *domitare*, *edomare*, *frangere*, *perdomare*, *reprimere*, *retundere Cn* [*w tym*: *co* (*27*)] (*28*): Dwie tu ſámołowce ná nie [*na przyrodzenie ludzkie*] záłożyć raczył/ áby ie wżdy iáko táko ſkromić mogł. *RejPos* 247v.

skromić kogo (*1*): K temu ńieprzyiaćioły wſze ty ſam rácz ſkromić *MycPrz* I A4.

skromić czym (*2*): *SkarŻyw* 460; PAnie/ co burzliwe morze/ ſłowem ſkromiſz *GrabowSet* C.

a. *O stanach emocjonalnych*, *cechach charakteru i wynikającym z nich postępowaniu* (*24*): *RejPs* 118; *RejWiz* 177v; Bowiem co ieſt ſwiętſzego/ iáko ſpráwiedliwość/ Ktora ſkromi ludzką złość/ y wſzeteczną chćiwość. *RejZwierz* 111; Skromże tego vpornego duchá ſwego/ á nie daway ſie zwodzić [...] onemu złoczyńcy ſwiáthá thego *RejPos* 265, 264, 264v; *MycPrz* I B3; *ModrzBaz* 18; Prośmy/ by lżył teſknice/ A krewkośći potężne/ Skromił/ przez łáſki ſwoie niezwyćiężne. *GrabowSet* T3v; **[***StryjPocząt* 60**]**.

[*skromić co około kogo*: [*staraj się*] ſkromiąc wſzyſtkie fałdy y wſzyſtkie zbytki około śiebie/ ábyś mogł beśpieczńie chodzić bez przekázy w drodze Páńſkiego roſkazánia *WujPosŚw 1584* I 483 (*Linde*).**]**

skromić komu (*1*): AGátokles zduńczyk był/ potym Krolem zoſtał/ Miedzy złote kofliki/ garnki ſtáwiáć kazał. A kiedy go pytáli/ przeczby to ták było. Powiedał/ iżeby mi hárdą myſl ſkromiło. *RejZwierz* 7.

skromić czym w kim (*2*): Nie zágradzać tobie Pan poczćiwey pilności/ Skromiąc w ſobie rozumem vporne chćiwości *RejWiz* 193v, 193v.

skromić w kim, *w czym* [*w tym*: *w sobie* (*9*)] (*11*): teraz wrodzone nam są z grzechu ine chuci, iż pożędać musiemy. Ty w sobie skromiąc prawa sobie ludzie stawią, tak aby każdy na swem przestawał *Diar* 34; A práwie złote wieki zá tákich bywáią/ Gdy ſwe máiąc ná pieczy cudze opatrzáią. Aby káżdy zoſtawał przy ſpráwiedliwości/ A ſkromiąc w ludzyoch márne wſzeteczne chćiwości. *RejWiz* 77; Vważayże ty z młodu ſzkody y pożytki/ Iáko maſz w ſobie ſkromić niepotrzebne zbytki. *RejWiz* 190v, 156v, 157v; *RejPos* 224; *RejZwierc* A6v, 68v, 106. *Cf skromić w kim czym.*

W charakterystycznych połączeniach: *skromić afekty*, *chciwość*(*-ci*) (*2*), (*upornego*) *ducha* (*2*), *hardą myśl*, *krewkości*, *łakomstwo*, *popędliwości serdeczne*, *przypadki cielesne*, *pychę* (*2*), *rozgniewanie* (*srogość rozgniewania*) (*2*), *sprosności*, *szkodliwe przypadki*, *zazdrość*, *zbytki*, *złość.*

Szeregi: »skromić i ciszyć« (*1*): A toć ieſt záiſte ludźi prawdźiwie rządźić/ myślam ich roſkázować/ ſercá głáſkáć/ á wáły nawáłności ich ſkromić y ćiſzyć [*sedare et tranquillare*]. *ModrzBaz* 19v.

»skromić a krocić« (*1*): ábychmy kędy mogli ſkromili á kroćili w ſobie nádęthe myſli ſwoie *RejPos* 224.

»miarkować i skromić« (*1*): A ták moy miły brácie thu iuż maſz wypiſáne wſzyſtki wieki ſwoie [...] iáko maſz ná wſzem miárkować y ſkromić wſzytki áffekty ſwoie y przyrodzenia ſwego. *RejZwierc* 179v.

»ukracać a skromić« (*1*): Dar ſkrity vkraca gniew: á podárze w łono dane/ ſkromi nawiętſze rozgniewánie [*extinguit iras et ... indignationem*]. *Leop Prov* 21/14.

[*Personifikacja*: Dáley ſzli áż Spráwiedliwość Siedząc ſkromi ludzką chćiwość *CebWirzbTabl* E3.**]**

b. [*Łagodzić lub nawet całkowicie likwidować objawy chorobowe*: Banie ſą źimne á wilgotne w ſtopniu wtorym/ [...] przeto nie złe ſą ku pożywániu kolerykom y ludźiem ćiepłym á ſuchym z przyrodzenia/ bowiem ich gorącość ſkromią y prágnienie gáſzą *Cresc 1571* 227 (*Linde*).**]**

Synonimy: *hamować*, *okracać*, *powściągać*, *wstrzymywać*, *zastanawiać.*

Formacje współrdzenne: *skromić się*, *poskromić*, *poskromić się*, *uskromić*, *uskromić się*, *zeskromić*; *uskramiać*, *uskramiać się*; *skromnić*, *uskromnić*; *uskromieć*; *uskromnieć*.

Cf **SKROMIONY**

LWil

SKROMIĆ SIĘ (*2*) *vb impf*

Teksty nie oznaczają ó.

inf skromić się (*1*). ◊ *con 3 pl subst* by się skromiły (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

1. *Łagodzić się*, *osłabiać się* [*w kim*] (*1*): á po troſze go [*małe dziecko*] od onego przyrodzenia iego odwodzić będzye potrzebá/ áby ſie wżdy w nim potroſze ſkromiły ony przyrodzone przypadki iego. *RejZwierc* 6v.

2. *W funkcji strony biernej*: *być hamowanym*, *nie dochodzić do skutku* (*1*): gdyż prze kogo inego concilium generale dojść nie może, postanowić a złożyć na to, aby się pismem miłego Pana Boga ty przedsięwzięcia skromić mogły. *Diar* 85.

Formacje współrdzenne cf SKROMIĆ.

LWil

SKROMION *cf* **SKROMIONY**

SKROMIONY (*3*) *part praet pass impf*

skromiony (*2*), **skromion** (*1*).

Teksty nie oznaczają ó.

sg n N (*praed*) skromiono (*1*). ◊ *pl N subst* skromion(e) (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Hamowany, *powściągany*, *powstrzymywany*: *o cechach charakteru i wynikającym z nich postępowaniu* (*3*): Są grozy/ ſą vrzędy/ ná tho wyſádzone/ Aby thy wſzeteczności wżdy były ſkromione. *RejWiz* 102.

skromion w czym (*1*): Iáko przyrodzenie człowiecze záwżdi ſie ná pychę á ná powyzſzoność ſwiátá thego ciągnie/ y iáko w tym ma być ſkromiono *RejPos* 315v *marg.*

Szereg: »hamowany i skromiony« (*1*): A Gdiżechmy iuż odpráwili rozne przypadki człowieczeńſthwá náſzego/ á iáko máią być obáczywany/ y iáko máią być hámowáne y ſkromione w przyrodzeniu náſzym/ Iuż też [...] *RejZwierc* 75.

Cf **SKROMIĆ**

LWil

[SKROMLIWIE *av*

Tekst nie oznacza pochyleń.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Cierpliwie, *bez sprzeciwu*: Primo in tolerando aduersitates patienter {(ſkromlyve)} *Glosy III* 39/3.

Cf **SKROMNIE]**

LWil

SKROMLIWY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKROMNE *cf* **1. SKROMNY**

SKROMNIĆ (*4*) *vb impf*

o *pochylone.*

inf skrómnić (*3*). ◊ *praes 3 sg* skrómni (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Powściągać*, *hamować* (*4*):

skromnić co (*1*): Pan náſz zmárły/ ták to ſkromnić mądre [*lege*: mądrze] vmiał że wſzyſtkiemu niebeſpieczeńſtwu y niepokoiowi zábiezał. *BiałKaz* I.

a. *O konfliktach społecznych* [*czego* (*funkcja supinum = do skromienia*)] (*1*): wiedzą to ći Pánowie Rádni/ ktorzy tych rozruchow niebeſpieczných/ tám ieźdźili ſkromnić. *BiałKaz* Lv.

b. *O cechach charakteru*, *naturze człowieka* [*co*] (*1*):

Szereg: »skromnić i hamować« (*1*): [*Chrystus*] náthurę człowieczą w cále záchowywa/ ſkrómni/ y hámuie. *BiałKat* 366v.

c. *Powstrzymywać zbytnie rośnięcie*, *rozwój* (*o piersiach*) [*co*] (*1*): Rozdźiał Dwudźieſty trzeći. [...] o Cyckach białych głow/ á iáko ie z młodu ſkromnic áby wielkie á obwiſłe nie roſły *SienLek* 82v.

2. **[***Zmniejszać* [*co*]: Otyłość zbytnią ſkromni *SienHerb* B#3a.**]**

Synonimy: *hamować*, *powściągać*, *wstrzymywać*, *zastanawiać*.

Formacje współrdzenne cf SKROMIĆ.

LWil

SKROMNIE (*241*) *av*

skromnie (*224*), **skromno** (*5*), skromnie *a.* skromno (*12*); skromnie : skromno *WróbŻoł* (*4*:*2*), *RejZwierc* (*16*:*1*), *WujNT* (*1*:*1*), *KlonWor* (*1*:*1*).

skromnie, **skromno** (*240*), **skramnie** (*1*); skromnie : skramnie *Calep* (*1*:*1*).

-o- (*52*), -ó- (*3*); -ó- *Oczko*, *KochTarn*; -o- : -ó- *Mącz* (*27*:*1*); e *jasne*; *w* skromno *końcowe* o *prawdopodobnie jasne* (*tak zwykle w* -o *av*); *w* skramnie a *prawdopodobnie pochylone* (*tak w* skramny).

comp i sup (*8+4*) -skromniéj (*12*); -éj (*2*), -(e)j (*10*). *sup* nå- (*3*), naj- (*1*) *Mącz*; ~ nå- (*2*), n(a)- (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *W sposób powszechnie aprobowany*, *nie wykraczając poza przyjęte normy społeczne*; *obyczajnie*, *statecznie*, *przykładnie*; *uprzejmie*, *życzliwie*, *łagodnie*, *nie wywyższając się*; *modeste Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *aequanimiter*, *moderate*, *placate*, *placide*, *sedate Mącz*, *Cn*; *pacifice Vulg*, *HistAl*; *demisse*, *mite*, *Mącz*; *composite*, *modice*, *temperate Cn* (*230*): *BierEz* K4; *OpecŻyw* 114; *HistAl* D5v; *RejWiz* 127; *BibRadz* 2.*Cor* 12/6; *BielKron* 203; Submittere se in humilitatem, Iáko náyskrómniey ſie vpokorzić. *Mącz* 227b, 4c, 225a, 226a, 228c, d (*10*); *SienLek* 52v; Abo záſię iáko owo piękna rzecż kiedy czyſthy páchołek/ ſkromnie poczyna ſobie rzadko/ á nie zuchwále mowi *GórnDworz* E8v, D7v, G7, X2; *KochMon* 24; bo y naſrożſzy boiownik záwżdy tego obmija kto ſkromnie ſtoi *RejZwierc* 21; Hárdy ná ſtronie by to wſzytko wiedzyał/ Co o nim mowią ſnadźby ſkromniey ſiedział. *RejZwierc* 219; *BudBib* b3; *ModrzBaz* 29v, 58, 68v; *SkarŻyw* 69, 99; *MWilkHist* L2v; *CzechEp* 24, 249; *CzechEpPOrz* *3v [*2 r.*]; Tegoż Piotrá/ gdy nieporządnie w Antyochyey poſtępował/ Páweł beśpieczńie ſtrofował/ co on ſkromnie od niego przyiął. *NiemObr* 41; *PudlFr* 69; *Phil* M, Q; *JanNKar* A2v; Ale [...] záléćiwſzy ſkromnie pracą moię życzliwą przećiw Oyczyznie: y ſam śiebie pod łáſkę y obronę W.K.M. zálécam y vćiekam *SarnStat* *4v.

W połączeniach szeregowych (*4*): Placide Mile/ Skromnie/ ćicho/ Pokornie/ s pokoyem. *Mącz* 302b; Ieſli [*dworzanin*] będzie chciał czo mowić około miłości/ ábo piſać/ tedy niechay to ták ſkromnie/ ták báźnie/ thák oſtrożnie czyni/ iżby [...] *GórnDworz* Cc3v; *RejZwierc* 139, 140.

Zwroty: »skromnie prosić« = *modeste petere Modrz* (*2*): *BierEz* A4v; Rozmnoży Pan Bog tákowe iáłmużny: y daváiącym/ że im záwżdy będźie doſtawáło zkądby daváli: y biorącym/ ieſli będą ſkromnie prośić *ModrzBaz* [38]v.

»skromnie się zacho(wy)wać« [*szyk zmienny*] (*9*): *BielKron* 249; *RejPos* 14v; *RejZwierc* 35v, 53v, 139; Imeś ieſt więtſzy/ tym ſię ſkromniey záchowy [*humilia teipsum*]/ y znaydzieſz łáſkę v Páná *BudBib Eccli* 3/19, 2.*Mach* 9/27; *SkarŻyw* 478; musiałem zroskazania Pana mego iechac do Polski wtym załasnym rozerwaniu, gdzie wiadomo wszytkim zem się skromnie zachował zadnemu człeku, ani rzeczą ani radą swą nie zaszkodził *ActReg* 159.

Szeregi: »skromnie i ludzkie« (*1*): Bo tę nádzieię mam/ żeć on woley moiey náſłádować będzie/ á zachowa ſie przećiw wam ſkromnie y ludzkie [*benigne et humane*]. *BudBib* 2.*Mach* 9/27.

»skromnie i łagodliwie« (*1*): ale mily Iezus odpowiedźiál ijm [*Żydom*] rzekątz wielmi ſkromnie ij lagodliwie. *OpecŻyw* 65v.

»skromnie i łaskawie« (*1*): A widząc [*Mojżesz*] vćiśnienie ludu ſwego/ [...] roſkázował gdzie mogł/ áby ſię znimi vrzędnicy ſkromniey y łáſkáwiey záchowáli. *SkarŻyw* 478.

[»skromno a obyczajnie«: Trzećia [*cnota*]/ ábyſmy ſię z tymi ſkromno á obyczáynie obchodźić vmieli/ z ktoremi ſię ſchadzamy *CiceroKosz 1593* 93.**]**

»skromnie, (a) poczciwie« (*4*): *RejPos* 14v; Y Alexánder wielki poki ſie ſkromnie á poczćiwie záchował poty ſwiát poſiadał *RejZwierc* 53v, 35v; Y tego pilnie ſtrzegę vtraćiwſzy złoto. To ieſt ſławy poczćiwy ktorey krwią nábywam/ Y ták iey da Bog ſkromnie poczćiwie vżywam. *CzahTr* K. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skromnie i pokornie« (*2*): *KuczbKat* 65; Iż iáko cżłowiek ſkromnie y pokornie o ſobie rozumieiąc/ [...] grzeſzyć w tym nie może/ iákoby ſie bárźiey vniżał/ niżby tego byłá potrzebá *CzechRozm* 211. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromnie i spokojnie« (*1*): Q^{uonia}m mihi quidem pacifice loqueba^{n}tur: et in iracundia terrae loquentes dolos cogitaba^{n}t Acżkolwie oni skromnie y ſpokoynie ze mną rozmawiali ale wgniewie ziemskim ze mną mowiącz myſlili zdrady. *WróbŻołt* 34/20.

»skromnie a statecznie« (*1*): a widząc to, że [*księża*] permanere in sua vocatione nie chcą skromnie a statecznie jako Rzeczypospolitej trzeba, oskarżaliśmy to przed WKM *Diar* 71.

»skromnie a układnie« [*szyk 1:1*] (*2*): *Mącz* 316d; iż ſie nam s podziwieniem podoba mąż záwołány/ kiedy vkładnie/ á ſkromnie we wſzytkim pocżyna ſobie *GórnDworz* I5v.

a. *Cierpliwie*, *bez sprzeciwu*; *patienter Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *toleranter Mącz*, *Cn*; *quiete*, *silentio Mącz*; *lente*, *leviter Cn* (*133*): Iezu ktorys koronę cierniową na głowę twą włożoną barzo ſkromnie noſił. smi⟨łuj⟩ ſie nad nami. *TarDuch* C4, Cv; Moi rycerze namocnieyſzy Mácedononowie [*!*] ſlow moich skromnie poſluchaycie. *HistAl* G6v; *MurzNT* 63v; *DiarDop* 105; *LubPs* I3v; A przeſto gdy wybráni Boży tákowe krzyże ſkromnie noſzą/ tedy ná ten tzás Pánu Bogu wdziętzną offiárę tzynią *KrowObr* 238v, 63; *Mącz* 457b; Bo nie ſmiał żálu ſwego ni przed kim odkrywáć/ A wolał ná wſzem ſkromnie nędze ſwey vżywáć. *HistLan* Cv; *CzahTr* B.

Przysłowie: Skromnie ćierp/ cżego minąć nie możeſz. *BierEz* Lv.

Zwroty: »skromnie(-no) ci(e)rpieć (*a.* wyci(e)rpieć, *a.* wycirpiwać, *a.* ścierpieć)« = *moderate a. patienter ferre Mącz*, *Cn*; *placate a. placide a. quiete a. sedate a. silentio ferre Mącz*; *aequo animo a. clementer a. modeste a. modice a. toleranter ferre*, *tolerare patienter Cn* [*szyk zmienny*] (*56*): *BierEz* D3, Lv; *OpecŻyw* 109v, 116v, 136, 138v, 150v; patrz téż ij dzis na ludzie ſwięte/ iako onij ſkro^{m}nie cirpią wſſytki niewcżaſnoſci *OpecŻywPrzedm* C3v; Iezu ktorys od opętanego/ od pijanicze łaianie ſkromnie cierpiał. ſ⟨miłuj⟩ ſie nad. *TarDuch* B4v, B, B4v, B5, C2v; *BielŻyw* 48; *WróbŻołt* E5v, E6v, M7v, oo2v; *Diar* 85; Skarawſzy go [*Hioba*] ná mały cżás wywyzſził go záś ſławnie Przeto iż ſkromnie wyćirpiał to iego doſwiadcżánie *LubPs* ii, aav, ii; *KrowObr* 3v, 63v; *BielKron* 259v; Moczne dziecię oſtrą woiną niechay ſie nauczy ſcisłego vboſtwa ſkromnie ſcierpiać *KwiatKsiąż* O3; Quencunque casum fortuna invexit hunc apte et quiete ferat, Iákąſzkolwiek przigodę fortuna przyniosłá táką muśi skromnie cierpieć. *Mącz* 477c, 228c, 263b, 284b, 302b [*2 r.*], 316c (*10*); *GórnDworz* Ccv; *RejPos* 7; iż ći ktorzy ſkromnie ćierpią cokolwiek pracey y ſzkody Pan Bog ná nie dopuſzcża/ wielkiey przyczyny [...] ku zaſłudze doſtáli *KuczbKat* 225, 335, 435; *RejZwierc* 140; *CzechRozm* 228 [*2 r.*], 229v, 233, 233v, 245v, 249; *SkarJedn* 322; *SkarŻyw* 294; *CzechEp* 317; *NiemObr* 5; *ReszList* 150; Prózno ſye ma przećiwić człowiek Pánſkiéy woli/ Lepiéy ſkrómnie wyćierpiéć/ chośia w ſercu boli *KochTarn* 75; Zápálcżywy koſtero/ kuflu nierobotny/ Márnotrawco/ leniwcże/ trądzie nieobrotny/ Vcż ſię ſkromnie vboſtwá ćierpieć chędogiego: Szánuy ſławy vcżćiwey iák ſkárbu drogiego. *KlonWor* 40.

»skromnie przy(j)mować (*a.* przyjąć)« [*szyk zmienny*] (*8*): Tako téż iey mily ſyn boga oyttza proſil/ aby [...] dál iey takową ſilę ij myſl/ ijżby ſobie w ſmętku nieſteſknila/ ale ſkromnie go przyięla. *OpecŻyw* [80]; *RejZwierc* 80, 166; *RejPosWstaw* 42; *KarnNap* Ev; A przedśię y vbogi ma ſwé ośiádłośći/ [...] Kiedy ſkromnie przyymuie/ á ná tym przeſtáie/ Co ma od Bogá *PudłFr* 47; *ActReg* 59; *KochPij* Cv; **[**Pozdrowiona bądz nawyſſzego ryczerza Kryſtuſowa ſzija/ ktoraſz prziymowała v Kayphaſza cżęſthe poſziyki ſkromnie *Pozdraw* A8v; *ListyZygmAug 1551*/209**]**.

»skromnie wytrwać« (*1*): Dayże nam tu náſz miły Pánie ſkromnie ná wſzytkim wytrwáć dla imieniá twego *RejPos* 314.

»skromnie wytrzymać« (*1*): Bacżąc [*Hiob*] ſzczęſcie y plagi od Bogá iednákiego dáru/ ſkromnie to wytrzymał *BielKron* 27v.

»skromnie zdzierżeć« (*1*): Bo mam tákie obyczáie/ Choć kto chce bić chocia łáye/ Skromnie to ma głową zdzyerzy/ Bo mię zwádá bárzo mierźi *BielKom* E7.

»skromnie znosić (*a.* znaszać, *a.* znieść, *a.* ponieść, *a.* (od)nosić)« = *per patientiam supportare HistAl*; *aequo animo a. patienter ferre*, *aequis animis tolerare Modrz*; *aequanimiter perferre*, *lente a. leviter a. moderate a. modeste a. modice a. placide a. sedate ferre Cn* [*szyk zmienny*] (*57*): *WróbŻołt* V8; wſzytko przez ćirpliwoſć skromnie znoſiemy *HistAl* I5v; Znaſzay ſkromnie przećiwne w ſwey młodości cżáſy. *BielKom* C4v; *BielKron* 108, 318v; *KwiatKsiąż* M4v; tho wſzytko nád tymi wypełniono być muśi/ ktorzy ſą vćiſnieni w ſpráwiedliwośći ſwoiey/ á znoſzą to ſkromnie od Páná ſwoiego *RejPos* 265v, 7, 86, 313v; *KuczbKat* 435 [*3 r.*]; Ano cżłowiek poczćiwy ma wſzytko ſkromnie znośić czokolwiek od Páná przypádnie *RejZwierc* 57, 57, 139v, 140; Náoſtátek y dzyatki á ludzye młodzi [...] niech to ſobie dobrze vważáią/ że im napirwey kárności á ćwiczenia potrzebá/ przethoż ie też ſkromnie znaſzáć á prziymować máią. *RejPosWstaw* 42; *CzechRozm* 228 [*2 r.*], 245, 251v; Piąta [*cnota*] ieſt/ męſtwo á wielkie ſerce/ ſkromnie wſzytko znośić/ ták ſzcżęśliwe iáko też przećiwne rzeczy *ModrzBaz* 15v; Ten też ktory ſtráći práwo ſkromniey ponieśie twoy wyrok/ gdy wyrozumie słuſzną przyczynę ſkazánia ſwego. *ModrzBaz* 88, 12v [*2 r.*], 49v, 66, 67, 69, 77, 81v; *SkarŻyw* 63, 107, 196, 574; *CzechEp* 41, 407; *ZawJeft* 20; kthory [*Ksenofon*] ſmierć ſyná ſwego dla zdrowia Oyczyzny podiętą ſkromnie zniosł *Phil* N2, D2, D4, N2; *GrabowSet* B2 [*2 r.*], B4v, M2v; *KochFrag* 17; *LatHar* +++v; *WujNT Luc* 6 *arg*; O ráczyſz ſię do iego naświętſzéy miłośći przyczynić zá mną/ ábym ia téż wſzyſtkié ſwoie vciſki/ niemocy/ fránſunki [*!*]/ ſkromnie znośiłá/ któré tu pan móy dopuſcza ná mię *SiebRozmyśl* I2v, [A2]v, C, H4, I, I2v, I3v.

Szeregi: »skromnie a (i) ci(e)rpliwie« (*5*): A ieſliby Pan Bog ná cię ſmętek iáki álbo przygodę zá grzech thwoy przepuśćić raczył/ ábyś to ſkromnie á ćirpliwie znośił *RejZwierc* 139v; *CzechRozm* 251v; *KarnNap* Ev; Co y lekárze poſpolićie cżynią/ ſkromnie á ćierpliwie znoſząc [*patienter ferendo*] łáiánie y złorzecżenie od ſzalonych *ModrzBaz* 67; *Phil* D2.

»skromnie i pokornie« (*1*): [*Izydor metropolita kijowski*] ſkromnie y pokornie [*w więzieniu*] iáko Chryſtuſow męcżennik ćierpiał. *SkarJedn* 322.

»skromnie i statecznie« (*1*): przypominam twéy naświętſzéy miłośći on ſmętek/ któryś miáłá/ gdy [...] [*Jezusa*] do ſłupá niemiłośćiwie przywiązáli/ y bez wſzégo miłośierdźia śiekli/ á on to wſzyſtko ſkromnie y ſtátecznie znośił *SiebRozmyśl* I2v.

α. *O zwierzętach* (*1*):

Zwrot: »skromnie cierpieć« (*1*): Then ptaſzek [*tj. synogarlica*] żadnemu inſzemu nie ſzkodzi/ á od inſzych krzywdę ſkromnie cierpi *FalZioł* IV 26b.

b. *Z umiarem*, *wstrzemięźliwie*; *temperanter Mącz*, *Calep*, *Cn*; *contente Mącz*; *moderate*, *temperate Calep*; *castigate*, *exiguo*, *frugaliter*, *modice*, *parce*, *parvo Cn* (*34*): *RejZwierz* 56; *KwiatKsiąż* Nv; *Mącz* [380]d, 443a; czyli [*!*] pátrząc ná ludzkié przygody/ Skromniéy człowiek vważa y ſwé właſne ſzkody? *KochTr* 14, 17; (*nagł*) Do fráſzek. (–) [...] Chcećieli chwalić kogo; chwalćiéſz/ ále

ſkromnie: By pochlébſtwá iákiégo nieuznano po mnie. *KochFr* 54, 103; Temperanter, Temperate, moderate – Skramnie, miernie. *Calep* 1052a, 1052a; *Phil* N2; Skromnie ſzcześćia vżywaymj/ Co Bog dał ná tjm przeſtaymj. *CzahTr* H4; *KlonFlis* E.

Zwrot: »skromnie żyć« = *castigate a. exiguo a. parce a. parro vivere Cn* (*4*): *RejZwierz* 86v; *RejZwierc* 34v; *SkarŻyw* 346; Ale z łáſki Bożey ták ſkromnie między ludźmi w boiáźni Bożey żywiemy/ iż áni zwierzchność/ áni kto inſzy ná nas ſłuſzney przyczyny mieć nie może. *NiemObr* 166.

Szereg: »skromnie abo łaskawie« (*1*): Aza to ná cnotę należy/ to ſkromnie w drugiem ábo łáſkáwie przyimować [*aequis oculis in aliis aspicere*]/ co ty rozumieſz tobie być ku nie cźći? *ModrzBaz* 66v.

α. *Bez zbytku*, *oszczędnie* (*16*): *BielŻyw* 49; Ktora miłoſć ná tym ſye zámyka áby ieden drugiemu wſzythkiego dobrego życzył/ [...] ná ſwem ſkromnie przeſtawał *GroicPorz* mm4, z4v; *RejZwierz* 80; *Mącz* 447b; á tákowe vcżty ſkromnie á trzeźwie máią być ſpráwováne [*et convivia modeste ac sobrie agitanda*] *ModrzBaz* 36v; Iuż to głupi v niego/ kto mu rádźi ſkromno Prowádźić ſtan panięcy; woli go wieść ſzumno. *KlonWor* 57.

W połączeniach szeregowych (*2*): Ale gdyby też pomiernie/ poććiwie/ pobożnie/ á ſkromnie cżáſow ſwych vżywał/ tedyby y roſkoſznie żyw był *RejZwierc* 157, 139.

Zwrot: »skromnie żyć« [*szyk zmienny*] (*5*): [Al]bowie^{m} vboſtwo ieſt ſłużebnicza mądroſci ſkromnie żywiąc, á mało potrzebuiąc nieżąda chwały á bogacſtwu ſie przeciwia. *BielŻyw* 93; *RejWiz* 102; *RejZwierc* 34v; Ták ſkromnie ná ón czás Królowie Polſczy żyli/ żeby tych cżáſów y podły ziemiánin wſtydźił ſye ták żyć *KochWr* 28; *KlonFlis* F.

Szereg: »skromnie a pomiernie« (*1*): iż chce [*Pan Bóg*] ábyś ná they drodze ſkromnie á pomiernie záwżdy vżywał żywotá ſwego *RejPos* 185. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

αα. *O zwierzęciu* (*1*): ábyś po wſzytki dni żywothá twego żył poczćiwie/ żył trzeźwo/ żył miernie/ nie ták iáko ina beſtia/ ktora tylko w ziemię łeb wnurzywſzy/ pátrzy nátkánia brzuchá ſwoiego [...]. A ſnadź y thá tego ſkromniey vżywa/ niżli my cżáſem w poſciech ſwoich *RejPos* 70v.

2. *Wyjątkowo o postępowaniu ocenianym negatywnie*: *bezczynnie*, *gnuśnie* (*1*): Bo ſie sſtał ták nikcżemnym iuż dał pokoy boiu/ Tylko Muchy bił ſiedząc ſkromnie ná pokoiu. *PaprPan* [Gg]4.

3. *W mniejszych rozmiarach*, *mniejszej ilości*, *mniejszym nasileniu*; *parce Modrz* (*9*): Marchwie/ rzepy/ grochu/ ſkromnie pożyway. *FalZioł* V 64v; *KwiatKsiąż* N4v; *Mącz* 320d [*2 r.*]; *SienLek* 86; Bo ći ktorzi zá złą ſpráwą ſwą máiętność ſtráćili/ [...] trzebá o nich myślić/ żeby od głodu niepomárli/ ále y żywność ſkromniey iym ma być dawána *ModrzBaz* [38]; *Oczko* 28; Iadł potrawy poſpolite/ ále ſkromnie bárzo *SkarŻyw* 460; *WujNT przedm* 2; **[**Ale tym kubkiem mieli ſię wkoło obeſłáć/ y ták ſkromnie z niego pić/ áby wſzyſcy z niego pili. *ŁaszczWiecz* 71 (*Linde w cytacie s.v. obesłać*)**]**.

4. *W zwrocie*: »skromnie postanowić« = *poskromić* (*1*): Tákże też [*ten*, *kto pilnuje pokoju Rzeczypospolitej*, *błogosławieństwo Pańskie odniesie*] gdi widzi iákie záburzenie á niepothrzebne záſcia miedzy roznemi ſtany/ ták o grunty iákie iáko y o ine rzeczy/ á może themu zábieżeć/ á może to ſłuſznie pohámować á ſkromnie poſtánowić. *RejZwierc* 141.

Cf **NIESKROMNIE**, **[SKROMLIWIE]**

LWil

[SKROMNIUCHNO *av*

Oba o *jasne.*

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w.*

Intens. od „*skromnie*” *w znacz. podstawowym*: Bo i rozumu [*Bóg*] dać Ci nie przebaczył, Którem ty zawżdy skromniuchno szafujesz, Bliźniego bowiem próżno nie szacujesz *Otwin*(*?*)*Erot* 135; *NeothAcros* D; Przypomnieć tedy dobrodźieyſtwo niektórego cżáſu możemy/ ále ze wſtydem/ ſkromniuchno *SenekaGórn* 360 (*Linde*).

Cf **SKROMNIUCZKO]**

LWil

[SKROMNIUCHNY *ai*

N sg f skromniuchnå.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu*.

Intens. od „*skromny*” *w znacz. podstawowym*:

Szereg: »skromniuchny i uczciwy«: Alić po máley chwili przyſzłá iedná ſkromniuchna y vcżćiwa pánienká *DesidWilkow* 4.**]**

LWil

SKROMNIUCZKO (*1*) *av*

Oba o *jasne.*

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Intens. od „*skromnie*” *w znacz. podstawowym*: na łaianiá i vſzczypliwé mowy/ ktore^{go} odie^{go} powynowátych i od inſzych potykały/ ſkromniuczko odpowiedáł *MurzHist* T2; **[**POtym Przyiaćiele Piotrá Sláchćicá/ [...] o wiele rzeczy go pytáli. Ktorym on/ od Stániſłáwá S. dozwolenie biorąc/ ſkromniuczko odpowiádáł/ á cżego mu Biſkup nie dozwolił/ tego niepowiadał. *DługoszMWilk* D2**]**.

Cf **[SKROMNIUCHNO]**

LWil

SKROMNO *cf* **SKROMNIE**

SKROMNOŚĆ (*155*) *sb f*

skromność (*151*), **skramność** (*4*) *Calep.*

Oba o *jasne*; *w* skramność a *pochylone.*

sg N skromność (*38*). ◊ *G* skromności (*30*). ◊ *D* skromności (*9*). ◊ *A* skromność (*20*). ◊ *I* skromnością (*21*). ◊ *L* skromności (*36*). ◊ *pl A* skromności (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Łagodność*, *uprzejmość*, *obyczajność*, *powściągliwość*, *niewywyższanie się nad innych*, *poprzestawanie na małym*; *modestia Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *moderatio Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Cn*; *mansuetudo Mącz*, *Modrz*; *placabilitas*, *placiditas*, *sedatio*, *submissio Mącz*; *aequitas*, *mediocritas*, *temperantia Modrz* (*149*): *Leop Prov* 22/4; Acżći ſkromność káżdemu/ przyſtoi poczćiwa/ Lecż też cżáſem nikcżemna/ gdy iey názbyt bywa. *RejZwierz* 71; *Mącz* 208c, 228d, 302b [*2 r.*], 381a; tylko też záſię ſkromność przy oney ſierdzitośći/ śile/ á męſtwie/ dobrze ſie więtſza widzi/ niżby ták ſámá byłá. *GórnDworz* I5v, I5v, Lv, L2; A ták táki człowiek w piękney ſkromnośći poſtánowiony/ y ſobie dobri może być y ludziom. *RejZwierc* 139v, 21, 23v; *ModrzBaz* 112, 117v; *NiemObr kt*v; *PudłFr* 46; Gdy też záſię przełożeni ſkromności w pánovániu przed oczymá ſwoiemi nie máią/ [...] bywa im to ku wielkiemu á znáczńemu vpadkowi. *Phil* M2, M2 [*2 r.*]; *WujNT Philipp* 4 *arg*; *GosłCast* 46; Przećię namilſza wdowo/ ſtan ſwoy ná baczeniu Mieway záwſze [...]. Skromności ſię nie puſzczay/ á názbyt ſię świátem Niechćiey bráćić *ZbylPrzyg* B3.

skromność czego (*2*): *RejPos* 265; Tych trzech rzeczy złączenie/ mowię/ mądrośći/ obycżáiow ſkromności/ y władności/ przynośi zdrowie Rzeczypoſpolitey *ModrzBaz* 138; **[**Záleca ieſzcże Pan Ianá ś. [*Chrzciciela*] od ſkromności żywotá iego wielkiey. *GrzegŻarnPos 1597* 12v**]**.

skromność w czym (*2*): *RejZwierc* 140; Czwarta [*cnota*]/ ſkromność ták w mowie/ iáko y w vczynkách. *KochCn* B3.

skromność czyja [*w tym*: *G sb i pron* (*9*), *pron poss* (*8*), *ai poss* (*2*)] (*19*): *Leop* 2.*Mach* 4/37; Skromność wáſzá niech będźie wiadomá wſzytkim ludźiam *BibRadz Philipp* 4/5, 2.*Mach* 4/37; *BielKron* 148v; *GórnDworz* Mm3; Nadobnie pátrzyć ná pięknie ſkromnego/ Gdy ſwą ſkromnoſcią ſkruſzy vpornego. *RejZwierc* 215v, 73, 77, 139v [*2 r.*], 215; *BudBib Sap* 12/19, 2.*Mach* 4/37;

SkarŻyw 201; gdyż ia o trzeźwośći W.M. y ſkromności od wiela ludźi ſłyſzę *WerGośc* 204; *Phil* M2; *WujNT Philipp* 4/5; *CiekPotr* 21; *SkarKazSej* 661b.

W połączeniach szeregowych (*34*): Owoce duchá ſą/ miłoſć/ rádoſć/ pokoy/ ćirpliwoſć/ dobrotliwoſć/ dobroć/ nyeukwápliwoſć/ ſkromnoſć/ wyárá/ vkładnoſć/ powćyągliwoſć/ czyſtoſć. *KromRozm I* B3v, B4; *KromRozm II* e2v; vkładności/ ſkromności/ á ſtáteczności trzebá/ tą ſie on [*dworzanin*] niechay záleći. *GórnDworz* D7, K7, V8v, Cc, Ff8, Mm2v, Mm3; Przecż nie przepaſzeſz tych ſproſnych biodr ſwoich/ trzeźwoſcią/ ſkromnoſcią/ miernoſcią *RejPos* 346, 291, 314; Przeto niechay Kápłan Rodźice vpomina/ áby ſwym dźieciom ku cnoćie/ ku przyſtoyności/ powśćięgliwości/ y ſkromności/ y świątobliwości náuczyćielmi byli *KuczbKat* 310; *RejZwierc* 122, 133; *CzechRozm* 235, 240v, 241v; Kto ták wielką dobrotliwość/ kto męſtwo/ kto ſkromność wſobie ma/ áby kiedy z drogi nieuſtąpił? *ModrzBaz* 57v, 10, 47v, 72; *NiemObr* 11, 166; *LatHar* +++, 35; *SzarzRyt* D. *Cf Wyrażenia przyimkowe*.

W przeciwstawieniach: »upor (*a.* uporna myśl) (*5*), pycha (*2*), popędliwość, prożna chwała ... skromność« (*9*): Elatio et Submissio contraria, Pychá á skromność álbo poniżenie. *Mącz* 227b; Pátrz iáko vpor wſzeteczným wychodzi/ A ſwięta ſkromność y ſzalone zgodzi. *RejZwierc* 215, B3, 49, 215 [*2 r.*], 215v; *ModrzBaz* 6v, 58.

W charakterystycznych połączeniach: *skromność chrześcijańska* (*chrystyjańska*) (*2*), *goła*, *nadobna* (*3*), *ojcowska*, *piękna*, *poczciwa* (*2*), *przystojna*, *rozważna*, *święta*, *układna*, *wdzięczna*; *skromność myśli*, *obyczajow*; *skromność w mowie.*

Przysłowie: Pomierność piękna z nadobną ſkromnoſcią/ Káżdego ſnádnie zdobi poczćiwoſcią. *Phil* M.

Szeregi: »skromność i cichość« [*szyk 1:1*] (*2*): ieſlim ieſzcże ćichość y ſkromność przećiw káżdemu záchowywał/ [...] á cożby [...] zá nádętość/ miáłá mnie nędzniká [...] ku temu przywieść/ żebym przećiw ták wielkiemu y ták dobrotliwemu pánu miał vſtá ſwe y pioro wſzeteczńie roſpuſzczáć? *CzechEp* 74. *Cf* »w skromności i cichości«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»cnota a skromność« (*1*): Ano żaden pożytek więtſzy być nie może/ Byś ſie nabárzyey wſpinał z rozumem nieboże. Iedno co cnoty vczy á wdzyęczney ſkromności *RejWiz* 5. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»dobroć i skromność« (*1*): á pirwey w ich [*dziatek*] ſercá cedzą pychę y nádętość/ niżli iáką wiádomość dobroći y ſkromności [*quam ullam notitiam probitatis ac moderationis*]. *ModrzBaz* 12. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromność a miara« (*1*): A ácżkolwiek ſchadzki y bieśiády vczćiwe niemáią być zábraniáne/ wſzákże w nich ma być znáczna ſkromność/ á miárá [*modestia ... et modus*] ma być záchowaná. *ModrzBaz* 36v.

»skromność, (a) obyczaj(e)« = *moderatio et mos Modrz* (*2*): *ModrzBaz* 69v; Tę [*tj. córkę*] ia z wielką pilnośćią każę mátce vczyć/ Służby Bożey/ ſkromności/ obyczáiow ćwiczyć *ZbylPrzyg ktv*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skromność, (a, i) pokora« [*szyk 2:2*] (*4*): *RejPos* 289; Piękny tho przyſmák we wśi y v dworá/ Kędy przy cnocie ſkromność á pokorá. *RejZwierc* 215v; Iż źle dobr Bożych vżywaćie/ á nie pomnićie ná pokorę y ſkromność Chrześćijáńſką *SkarKaz* 580b. *Cf* »z skromnością, pokorą«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»(po)mierność a (abo, i) skromność; pomierność z skromnością« = *sobrietas et modestia PolAnt* [*szyk 4:2*] (*5*;*1*): *BibRadz* 2.*Mach* 4/37; A zwłaſzczá iż to wſzytko ſtáteczńemu á ſzedziwemu wiekowi nadobnie przyſtoi [...] ſkromność á poććiwa pomierność w káżdych ſpráwach ſwoich. *RejZwierc* 140, [213]; *BudBib* 2.*Mach* 4/37; [*żołnierze*] nierządnemi chęćiámi niech ſię nie plugáwią: ſkromność ábo mierność w káżdey rzeczy niech záchowuią *ModrzBaz* 113v; *Phil* M. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»skromność a spokojność« (*1*): Dayże nam ſam z łáſki ſwoiey náſz wſzechmogący Pánie tákie myſli á ſercá náſze/ iżbychmy ty ſkromności á ſpokoyności/ ktorych nas tu vczyć raczyſz/ moglibychmy tobie záchować ku cżći á ku chwale twoiey ſwiętey *RejPos* 267.

»skromność a (i) statek (*a.* stateczność); statek z skromnością« [*szyk 2:1*] (*2*;*1*): Komuż ſtátek s ſkromnoſcią/ pięknie nie przyſtoi/ Záwżdy ſie rychley zelży/ co więc foſzki ſtroi. *RejZwierz* 75; A gdy ſobie wſpomniſz ſkromność iego á onę ſtáteczność iego [*człowieka poczciwego*]/ tedyć káżdy przypadek/ iákić ſie kolwiek przytráfi/ záwżdyć znoſnieyſzy y rozważnieyſzy będzye. *RejZwierc* 73; *CiekPotr* 32. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skromność i uczciwość« (*2*): DRoyowſki narod w Polſzcże/ záwżdy bywał znáczny [...]. Bo ſkromność y vczćiwość/ záwżdy záchowáli/ A o poczćiwy żywot/ pilnie ſie ſtáráli. *RejZwierz* 89v; *CzechEp* 12. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»uniżenie i skromność« (*1*): ták iż nie bez przyczyny Páweł/ odzywáiąc nas od prożney chwały do vniżenia y ſkromności [*ad demissionem et modestiam*]/ roſkázuie áby káżdy drugiego rozumiał być nád ſię wyżſzym. *ModrzBaz* 58.

»wstyd a skromność« (*1*): tedyć záprawdę dłużſzy vbior/ ábo do kolan ſię śćiągáiący/ ma być chwalon/ iáko wſtydu á iſkromności [*!*] znák [*est tanquam pudoris et modestiae signum*]. *ModrzBaz* 51. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »z skromnością« = *skromnie*; *cum humilitate PolAnt* (*6*): Ale też y dla dobrych/ [...] zwierzchność źiemſka ieſt od BOgá daná: przeto ſie wierni y pobożni ná nię nie tárgáią/ [...] ále ráczey ieſzcże z niey Bogá wychwaláią: poddáiąc ſie tey zwierzchności iego/ z wſzeláką ſkromnośćią *CzechRozm* 249v, 223v.

~ W połączeniach szeregowych (*2*): Vpominam was/ ábyſcie poſtępowáli/ iáko ſie godzi w powołániu/ ktorym ieſteſcie wezwáni/ s wſzeláką ſkromnoſcią/ ćichoſcią/ y ćirpliwoſcią *RejPosWstaw* [143[4]]; *ReszList* 158; **[***BibRadz Eph* 4/2**]**.

Szeregi: »z skromnością a bojaźnią« (*1*): Páná Chryſtuſá poświącayćie w ſercách wáſzych. Gotowymi będąc záwżdy ku doſyc vczynieniu káżdemu żądáiącemu ſpráwy [...]/ ále z ſkromnośćią/ á boiáźnią [*cum modestia*, *et timore Vulg* 1.*Petr* 3/16] *ReszPrz kt.*

»z skromnością, pokorą« (*1*): Demisse aliquid exponere, S wielką skromnośćią pokorą rzecz ſwą ſpráwować. *Mącz* 226a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*] ~

»w skromności« = *skromnie* (*20*): *BielKom* F4v; *KrowObr* C3v; A káżdemu w ſkromności záchoway ſie w mierze/ Wieſz że wſzędy vkładność wielkie czyńſze bierze. *RejWiz* 44; Przyſtoyniey gdzye pánienká poczćiwie vżywa/ Swego ſtanu w ſkromności/ ſłużąc przy tym Bogu *RejWiz* 60v, 33v, 188; *RejZwierz* 75, 133; *RejPos* 267, 346; Gdy ciáło żywie w nadobney ſkromności/ Thám vmyſł buia w rozliczney rádości. *RejZwierc* [213]v, 28v, [193]v; będzie miał dzieweczkę cnotliwą, Pokorną, vrodziwą, [...] á co też nie mnieyſza, W ſkromności wychowáną *CiekPotr* 28.

~ W połączeniach szeregowych (*4*): *RejPos* 58, 69v; Ale to ieſt ćichy/ ktory w ćichości/ w ſkromności/ á w nadobney pomierze wſzytki rzeczy ſwe ſpráwuie *RejZwierc* 139v; *SkarŻyw* 200.

Szeregi: »w skromności i cichości« (*1*): Moglibyſmy z iedney ſtrony/ co ſię tknie oſob náſzych/ policżki te ſkromnie śćierpieć/ y ſchyliwſzy kárki náſze/ cżego więtſzego ieſliby to wola Boża byłá w ſkromności y ćichości Chriſtyáńſkiey oczekiwác *NiemObr* 5. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»pomiernie a w skromności« (*1*): Kiedyby to pomiernie á w ſkromności było/ A komuſzby ſie w tám tey ordzye vprzykrzyło. *RejWiz* 73. ~

»w skromności« = *skromny* (*1*): W ſkromności człowiek s poććiwą poſtáwą/ Ten ieſt pochodnią iáſną wſzytkim práwą. *RejZwierc* 219.

W przen (*2*): Zá thą [*mężnością*] záſię przydzie ſpráwiedliwość/ przyiaciołká ſkromności/ y ludzkiego dobrá *GórnDworz* Ff8; *RejPos* 86.

a. [*O ubiorze*: *prostota*, *niewyszukanie*, *brak ozdób*:

Wyrażenie przyimkowe: »ze skromnością«: *BudBib* 1.*Tim* 2/9.

~ Szereg: »ze wstydem i skromnością«: iákieſz y niewiáſty w vbiorze ochędożnym ze wſthydem y ſkromnośćią [*cum verecundia et modestia*] żeby ſię vbierały/ nie z zápletániem/ álbo złotem/ álbo perłámi/ álbo ſzátą koſztowną. *BudBib* 1.*Tim* 2/9. *~***]**

b. *Cierpliwość w znoszeniu przeciwności* (*6*): Potwarzą y męczeniem doświádczymy go ábychmy doználi ſkromnoſci iego [*ut sciamus mansuetudinem eius*]/ y vczynili rozſądek o ćierpliwoſći iego. *BibRadz Sap* 2/19; *BielKron* 68v; Boże day nam táką ſkromność/ gdy obmowj podobno ſłuſznie ćierpiem *SkarŻyw* 243.

Wyrażenia przyimkowe: »z skromnością« = *skromnie* (*1*):

~ Zwrot: »cierpieć z skromnością« (*1*): A nye podoba ſye co komu w koſćyele/ ćyerp z pokorą y ſkromnoſćyą/ nye ſądząc ſye wſſetecznye ná ſwoy rozum. *KromRozm I* O2v.

Szereg: »z pokorą i skromnością« (*1*): *KromRozm I* O2v *cf Zwrot*. *~*

»w skromności« = *skromnie* (*2*):

~ Zwrot: »w skromności znosić« (*2*): *RejZwierc* 139v; A thák nalepiey ſobie cżáſow áni przypadkow nie przekłádáć/ á záwżdy dobrey myſli być/ á co Pan Bog przepuśći/ w ſkromności á z dobrą myſlą znośić *RejZwierc* 152.

Szereg: »w cichości a skromności« (*1*): Ale gdy ty w oney ćichośći á ſkromności ſwoiey wſzytko znośić będzieſz/ thedy y ſobie y ludziom dobrze vczyniſz *RejZwierc* 139v. *~*

c. *Umiar*; *frugalitas*, *parsimonia*, *temperantia Calep*, *Cn*; *mediocritas Cn* (*12*): Moderatio, Mierność/ skromność. *Mącz* 228c; Maſs halten. Miárę/ Skromność záchować. Servare modum. *Calag* 345a, 344b; Temperantia, Modestia, moderatio, frugalitas – Skramnoſcz. *Calep* 1052a, 437a, [755]a, 1052b.

α. *Niewystawny*, *oszczędny tryb życia* (*5*): Skory żwierząt martwych thy ich [*Adama i Ewę*] vpominály/ o ich ſtanie/ y ſkromnośći ktorey w odźieniu vżywáć mieli. *BibRadz* I 2d *marg.*

W połączeniach szeregowych (*2*): Oddalone tedy być máią od Kośćiołow Chrześćiáńſkich wſzyſtki prożne nakłády/ vbiory/ y koſzty [...] tylko záchowána być ma ſkromność/ świątobliwość/ y dobry rząd. *WujJudConf* 181v, 182.

Wyrażenie przyimkowe: »w skromności« = *skromnie* (*2*): pomni/ ábyś w ſkromnośći/ ták w iedle iáko y w piciu záchowywał wſzytki cżáſy żywotá twoiego *RejPos* 186.

~ Szereg: »w mierze a w skromności« (*1*): iż ieſli ſie temu márnemu Pánu grzechu tego ſproſnego [*tj. czartowi*] vwieść nie daſz/ á wedle woley iego [*tj. Boga*] ſwiętey będzyeſz y nábywał/ y vżywał/ w mierze á w ſkromnośći/ [...] iż [...] *RejPos* 220. *~*

2. *Wyjątkowo o postępowaniu ocenianym negatywnie*: *gnuśność* (*1*): Szczęſliwy kto w nich [*drogach mądrości*] idzie [...]. Nic ſie nagłego ſtráchu y śmierći nie boi. Boleść ſnádno wyćierpi/ mierźi ſie ſkromnośćią *WisznTr* 23.

3. *Cisza*, *spokój* (*2*): Taciturnitas, Cichość/ milczenie/ skromność. *Mącz* 438b; A to też zá ieden dźiw/ iż w ták wielkim woyſku/ gdźie ſie ná noc położą/ takie milczenie y ſkromność bywa *BielSpr* 53v.

4. *Małe rozmiary*; *mediocritas Modrz* (*3*): *ModrzBaz* 7v; Dla ſkromnośći iednák, miáſto litery /z/ które do /c/ przydáiemy, rychléybym rzékł, żeby nád /c/ położyć punkt *JanNKar* E2v.

skromność czego (*1*): że takie przekłádánie támże ná kraiu [= *na marginesie*] znáczę/ y záraz właśnie przekłádam/ Oprocż niektorych mieyſc nieſzkodliwych. A zwłáſzcża że kráie ćiáſne prze ſkromność kśiążek. *BudNT przedm* d.

Synonimy: **1.** *łagodność*, *mierność*, *obyczajność*, *pomierność*, *powściągliwość*, *umiarkowanie*, *uprzejmość.*

Cf **NIESKROMNOŚĆ**

LWil

1. SKROMNY (*190*) *ai*

skromny (*185*), **skramny** (*4*), **szkromny** (*1*); skramny *Calep* (*4*); skromny : szkromny *GlabGad* (*1*:*1*).

-o- (*41*), -ó- (*5*); -o- : -ó- *Mącz* (*25*:*1*), *KochPieś* (*1*:*1*), *SarnStat* (*1*:*2*), *GosłCast* (*1*:*1*); *w* skramny a *pochylone.*

comp i sup (*19+2*) (nå)skromniejszy; nå- (*1*), n(a)- (*1*); -ejszy (*5*), -(e)jszy (*16*).

sg m N skromny, skromniejszy, nåskromniejszy (*55*). ◊ *G* skromn(e)go (*10*). ◊ *D* skromn(e)mu (*4*). ◊ *A* skromny (*4*), skromn(e)go (*2*). ◊ *I* skromnym, skromniejszym (*10*), skromniejsz(e)m (*1*) *PaprUp*. ◊ *f N* skromnå, skromniejszå (*13*). ◊ *A* skromną (*3*). ◊ *L* skromn(e)j (*3*). ◊ *n N* skromné (*11*); -é (*2*), -(e) (*9*). ◊ *G* skromnégo, skromniejszégo (*13*); -égo (*3*), -(e)go (*10*). ◊ *D* skromn(e)mu (*3*). ◊ *A* skromn(e) (*5*). ◊ *I* skromnym (*3*). ◊ *L* skromn(e)m (*1*). ◊ *pl N m pers* skromni, skromniejszy (*18*). *subst* skromné, skromniejszé (*11*); -é (*2*), -(e) (*9*). ◊ *G* skromnych, skromniejszych (*5*). ◊ *D* skromnym (*2*). ◊ *A m pers* skromné (*4*); -é (*3*), -(e) (*1*). *subst* skromn(e), skromniejsz(e) (*4*). ◊ *I m* skromnymi *WujNT* (*2*), skromn(e)mi (*1*) *ArtKanc*. ◊ *L* skromnych (*1*). ◊ *V* skromn(e) (*1*).

Składnia comp: *skromniejszy nad kogo* (*3*), *jako kto* (*1*) *GórnDworz*; *nad kogo MiechGlab*, *Mącz*; *nad kogo* : *jako kto ModrzBaz* (*1*:*1*).

Składnia sup: *naskromniejszy ze wszech* (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Niewykraczający poza przyjęte normy społeczne*: *obyczajny*, *przykładny*; *łagodny*, *nieagresywny*; *potulny*, *niebuntowniczy*; *niewywyższający się nad innych*; *poprzestający na małym*; *modestus Vulg*, *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *mitis Miech*, *Mącz*, *Modrz*; *moderatus*, *sedatus Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *pacificus Vulg*, *Mącz*; *parcus Vulg*, *Modrz*; *temperans*, *temperatus Mącz*, *Calep*; *mollis PolAnt*; *compositus*, *mansuetus*, *placidus*, *pressus*, *requietus*, *taciturnus*, *tacitus Mącz*; *integer Modrz*; *frugalis Calep*; *continens*, *domitus*, *modicus*, *permodestus*, *verecundus Cn* (*144*):

a. *O ludziach* (*103*): Kożdyć po żenie ſkromnieyſzy/ By przedtym był nabuynieyſzy. *BierEz* S, N4v; Naſkromnieyſzy ieſt ten komuż to czo ma ſtadczyć może. *BielŻyw* 83; *RejWiz* 64v; *BielKron* 160, 183; *KwiatKsiąż* F4v; *Mącz* 282d, 341c; Więc kogo Bog wydźwignął z domowego błotá/ [...] Niechay będźie ſkromnieyſzy chośia idźie wzgorę *Prot* C3, B2; ále przedſię ſkromny/ á godny człowiek/ ma wſzędy przodek. *GórnDworz* Lv, K8v; *SkarJedn* 191; *KochPs* 52; *ArtKanc* S16v; richlo przińzlo ſceſcie obiecane na lokietka/ ktori pote^{m} bel po onich przigodach ſkromnieiſzem nawielkiei pietzi y ſtaraniu mial rzec poſpolita *PaprUp* B3v; Anáxilaus Krol Sycyliyſki/ też ze wſzech cżáſu ſwego Krolow naſkromnieyſzy był zwan *Phil* M2; *GrabowSet* B2; *WujNT* Zzzzz4v; *VotSzl* E4v; *CiekPotr* 32, 87; *SzarzRyt* B2v.

skromny w czym (*12*): A w tym pámiętay ſkromny być/ Co ſie nie może odmienić. *BierEz* F4; *FalZioł* V 48; *GlabGad* C2; *BielKron* 80; Moderatus in omnibus partibus, We wſzelákich rzeczách skromny. *Mącz* 228c; *GórnDworz* D8; Ieſliżeś ſam w iedzeniu y w piciu ſkromny/ á iáko pijáńſtwu y obżyrániu drugich życżliwym być możeſz? *ModrzBaz* 66v, 20; *ArtKanc* S; *GrabowSet* C3; *JanNKar* A3; Nic złégo nie mówimy/ ſkromniſmy w ſwéy mowie. *GosłCast* 17.

W połączeniach szeregowych (*27*): *BielŻyw* 148; *RejWiz* 75v; Mansuetus, Cichy/ Spokoyny/ Pokorny/ Skromny/ Okrocony/ Vkorzony. *Mącz* 208c, 225a, 228c, 285c, 302b, 320d (*11*); *GórnDworz* Cc7; *RejPos* 345v; A chceſzli ábу oná [*małżonka*] byłá tobie wierna/ ſkromna/ trzeźwia/ we wſzem pomierna/ thákże ſie też ty záchoway przećiwko niey *RejZwierc* 34v; Bo ćichy/ ſkromny/ á rozważny człowiek więcey ſpráwić y poſtánowić może oną nadobną á vkládną ſkromnoſcią ſwą zá godzinę/ niżli pirzchálec zá cáły dzień *RejZwierc* 139v, 139, 273v, Aaa2; [*o Orszulce*] ledwe ſye kiedy dźiećię vrodźiło/ Coby łáſki rodźicow ſwych ták godné było. [...] Roſtropné/ obyczáyné/ ludzkié/ nie rzewniwé/ Dobrowolné/ vkładné/ ſkromné/ y wſtydliwé. *KochTr* 12; *Calep* 437a; *WujNT* 1.*Tim* 3/3, 1.*Petr* 3/8; Aczkolwiek pan Bóg poſtánowił/ iż poddáni máią bydź fromieźliwi/ ſkromni/ ſpráwiedliwi/ y ſpokoyni. A wſzákóż [...] *SarnStat* 240, 138, 335; **[***GilPos* 274**]**.

W charakterystycznych połączeniach: *skromny*(*-a*, *-i*) *człowiek* (*ludzie*) (*5*), *Hiszpani*, *małżonka*, *mąż*; *skromny w jedzeniu i w piciu*, *w mowie* (*w mowieniu*) (*3*), *w powieści*, *w smutku*, *w żałości.*

W przeciwstawieniu: »skromny ... przykry« (*2*): Słudzy/ bądźćie poddáni pánom we wſzytkiey boiáźni/ nie tylko dobrym y ſkromnym/ ále też y przykrym. *WujNT* 1.*Petr* 2/18, *s.* 568.

Szeregi: »skromny, cichy« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Oczy żołtawe, zmyſłoną pokorę y obłudne nabożeńſtwo vkazuią, wſzakoż taki bywa ſzkro^{m}ny/ cichy, długiego gniewu, złey pamięci *GlabGad* N7; drudzy ludzie rádzi widzą ćichego/ ſkromnego *GórnDworz* C8v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*]

»skromny i ci(e)rpliwy« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *OpecŻyw* 48v; *Phil* Q3; Vcżćieſz ſię tym przykładem ludkowie vłomni: Miłuyćie zgodę: bądźćie ćierpliwi y ſkromni. *KlonWor* 51. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»dobry a (i) skromny« = *bonus et moderatus Modrz*; *bonus et modestus Vulg* (*3*): niektorzi ácż z przyrodzenia dobrzi y ſkromni/ ále towárzyſtwem złych ludźi záráżeni/ wiele złego wyrządzáią ludźiom podleyſzego ſtanu *ModrzBaz* 72; *WujNT* 568, 1.*Petr* 2/18. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»mierny, (abo) skromny« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *Mącz* 443a; *Calep* 668b; Młodźieńce tákże nápominay áby byli trzeźwi (*marg*) miernymi ábo skromnymi. (–) *WujNT Tit* 2/6. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»obyczajny, (i) skromny« = *civilis mitisque Miech* (*2*): Wiedz też iż Tatarzi Przekopſci dla krainy powolnieyſz[e]y w ktorey mieſzkaią, mieliby być obyczáynieyſzy y ſkromnieyſzy nad inne wſzakoż [...] *MiechGlab* 74; *Mącz* 233c. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skromny, pokorny« (2): *Mącz* 224d; Ieden muśi być hoyny drugi łákomiec [...]/ ieden ſkromny pokorny drugi iádowity á gniewliwy *RejZwierc* 67v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»powolny, skromny« (*1*): Nihil poterat fieri illo mitius, Nic nie mogło nadeń być powolnieyſzego/ skromnieyſzego. *Mącz* 225a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromny, (i) pow(ś)ciągliwy« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Bo słuſzna rzecż ieſt/ áby ten ktory o wſzytkich rádźić y myślić ma/ był nád wſzytkie inſze mędrſzy/ ktemu też ſkromnieyſzy y powśćiągliwſzy [*moderatiorem*] *ModrzBaz* 22v; Temperans, Moderatus, continens, in omni libidine temperatus – Powcziagliwi, skramni. *Calep* 1052a, 1052a.

»skromny, (a) spokojny« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Iż to ſą błogoſłáwieni ktorzy ſą ſkromni á ſpokoyni ábowiem ći ſynmi Bożemi będą wezwáni *RejZwierc* 141; *CzechEp* 11. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»stateczny a skromny« (*1*): bo kiedy też kto názbyt ſtáteczny/ á ſkromny/ hnet go ábo zá hárdego/ ábo zá głupiego mieć ludzie będą. *GórnDworz* L2. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromny a układny« (*1*): To [*rządzenie ludźmi*] lepak może vczynić częśćią mową mądrą/ z fukániem ćichym/ nápominániem ſtáteczným [...] częśćią też znákámi twarzi á poſtáwámi/ z ktorychby ludźie ſkromni á vkładni [*homines moderati et humani*] łáſkawą twarz Krolewſką/ á pyſzni y nádęći/ náruſzenie łáſki poznáć mogli. *ModrzBaz* 20. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (*1*): Nae ille continebit posthac si sapiet manus. Wierę ná potym będzie skromnieyſze ręce miał/ nie będzie ſie chwytał gdzie nic nie położył. *Mącz* 447a.

α. *W funkcji rzeczownika* (*16*): Niepotrzebá ſkromnemu áby o ſobie wiele wołał *GórnDworz* L2, D; Gdy tu idzieſz ná to pomni/ Co powinni czynić ſkromni. *RejZwierc* 236v, 215v; *KochPs* 46.

W połączeniu szeregowym (*1*): [*człowiek cnotliwy i roztropny*] Zwycięży káżdą ſwowolną roſpuſtność/ vważywſzy to ſobie/ iż tho cnotliwemu/ poczćiwemu á ſkromnemu ieſt wſtyd á wielka ohydá iemu y ſławie dobrey iego. *RejZwierc* 21v.

W przeciwstawieniach: »hardy (*2*), wszeteczny (*2*), złośliwy ... skromny« (*5*): *GórnDworz* L2; *RejZwierc* 18v; *KochPs* 213; PAnu dźięki oddawaymy/ [...] Który hárdym miéſza rzeczy/ A ſkromné ma ná ſwéy pieczy. *KochPieś* 44; *ZawJeft* 17.

Szeregi: »skromny, cichy« (*1*): Pátrzayże záſię/ iáko ſkromni/ ćiſzy/ á ludzye poczćiwi ſtanow á żywotow ſwych vżywáią *RejPos* 265v.

»skromny, mierny« (*1*): Znam ia te pány/ kthorzy ná wſzeteczného y pátrzyć nie mogą/ á ſkromnego/ miernego bárzo miłuią. *GórnDworz* L2.

»poczciwy a skromny« (*1*): Przypátruiąc ſie też y dziſieyſzym żywym/ w iákim wſzeteczni ſą v poczćiwych obrzydzeniu: á w iákiey záſię poczćiwi á ſkromni/ y powadze y bacżeniu/ ieſth ſie czym y vſtráſzyć y pocieſzyć. *RejZwierc* 18v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromny, pokorny« (*1*): On [*Bóg*] ſkromné/ on pokorne/ ná górę ſadza/ A hárdé niepoczeſnie ná dół ſprowadza. *KochPs* 213.

»skromny a spokojny« (*2*): Błogoſłáwieni ſkromni á ſpokoyni [*Beati pacifici*]/ ábowiem ſyny Bożemi będą wezwáni *Leop Matth* 5/9 [*idem*] *RejPos* 263v.

»skromny a (i) stateczny« (*2*): *GórnDworz* Lv; Pan ma ná pieczy ſkromné/ y ſtáteczné/ A ich dźiedźictwo ieſt ná źiemi wieczné *KochPs* 53.

b. *O zwierzętach* (*2*): BAranek albo Owieczka/ z greczkie^{go} imiona rzeczon ieſt ſkromny [*łac. agnus* ‘*baranek*’, *gr. αγνός* ‘*czysty*, *prawy*’] *FalZioł* IV 1c; Placida animalia cui fera opponuntur. Skromne/ Ogłaskáne/ Niepłoche. *Mącz* 302b.

c. *O cechach*, *uczuciach i działaniach człowieka skromnego* (*38*): *BielŻyw* 102; *Leop Eccle* 5/1; *RejZwierz* 22v *marg*; *BibRadz Prov* 15/1, *Eccli* 10/1; á ſnádź ſkromne milczenie poććiwego człowieká ſrożſze ieſt niżli popędliwość gniewliwa. *RejZwierc* 77, A6, 21, 53v, 124v, 140, 215; SEdzia mądry vczy lud ſwoy á przełożeńſtwo człowieká roſtropnego będzie ſkromne. *BudBib Eccli* 10/1; przeto ſzukano w Rzeczáchpoſpolitych ludźi do rządzenia godnych/ mądrych/ á namiętnośći bárzo ſkromne máiących *ModrzBaz* 138, 29, 97; *WiszńTr* 35; Myśl ſkrómna/ miłość ku nam wcále záchowána/ Od nas zá twoie cnoty/ táſz ma bydź oddána. *GosłCast* 17.

W połączeniach szeregowych (*4*): *KromRozm I* N3; Ale mądrość ktora ieſt zwierzchu/ napierwey tedy ieſt wſtydliwa/ potym ſpokoyna/ ſkromna/ vmowna/ z dobremi zgodliwa/ miłoſierdzia y dobrych owocow pełna *Leop Iac* 3/17; *ActReg* 47; *WujNT Iac* 3/17.

Wyrażenie: »skromne obyczaje« = *compositi a. placidi a. temperati et moderati mores Mącz*; *integri mores Modrz* [*szyk 6*:*2*] (*8*): naoſtatek i ſkromné a wdźięczné ie^{go} obyczaié/ nieiednęmu choc by był niechciáł łzzy zoczu wyciſnęły. *MurzHist* T2; Est adolescentis compositis esse moribus Należy ná mlodzieńcá skromnych być obyczáyów. *Mącz* 428c, 302b, 443a, 453d; *ModrzBaz* 44v; *KochPieś* 1; *ActReg* 47.

Szeregi: »skromny a cichy« (*1*): Ze cżęſto nas tákowe żáłobliwe ſłuchy z ſerdecżnym żalem dochodźiły/ y ſnadź moc Boſka przez ty wſzytki cżáſy ćierpliwośći nam dodawáłá żeſmy to w ſobie ſkromnym á ćichym vmyſłem zátłumiáli *BielKron* [332^{2}].

»skromny i cierpliwy« (*1*): iż to wſzytko [...] Nie poſzło z duchá ſkromnego y ćierpliwego Chriſtuſowego/ ále z burzliwego niećierpliwego y zápálczywą pomſtą páłáiącego Antichryſtowſkiego *CzechEp* 52.

»spokojny i skromny« (*2*): ále o to śie niech ſtáráią/ áby ten człowiek ſerdecżny ktory ieſt ſkryty/ w nienáruſzeniu ſpokoynego y ſkromnego duchá [...] był bogátym. *KuczbKat* 260; Ktorych ochędoſtwo niech będźie nie ono zwierzchowne w tráfieniu włoſow/ [...] ále ſkryty on ſerdeczny człowiek/ w nieſkáżeniu ſpokoynego y ſkromnego duchá [*in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus*] *WujNT* 1.*Petr* 3/4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»uczciwy i skromny« (*2*): *Diar* 49; tedy ſię wżdy było ludzi wſtydáć/ kthorzy mnodzy/ świádomi ſą/ náſzego vcżćiwego/ y ſkromne^{go} záchowánia. *NiemObr* 166. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skromny i wstydliwy« (*1*): Wielki poſag rodźiców poſtępki vczćiwe/ A ktemu obyczáie ſkrómné/ y wſtydliwé *KochPieś* 1. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (*1*): Serce ſkromne ieſth zdrowiem ćiáłu [*vita carnium est cor sanum*]/ ále zazdroſć ieſt ſprochnieniem koſćiam. *BibRadz Prov* 14/30.

α. *Przyzwoity*, *niewyzywający* (*2*): tákie tańce niemáią być płoche áni błażeńſkie: ále ſkromne/ trzeźwie/ z poſtáwą przyſtoyną/ z ktoreyby ſię zbożność pokázowáłá. *ModrzBaz* 55v, 36.

2. *Prosty*, *niekosztowny*, *niewystawny*; *oszczędny* (*o trybie życia i przedmiotach użytkowych*, *też o ceremoniach*); *parcus Mącz*, *Cn*; *moderatus Modrz*, *Cn*; *modicus Modrz*; *frugalis*, *frugi*, *temperans*, *temperatus*, *tenuis Cn* (*25*): *FalZioł* V 63; Piſał Apulegius kxięgi do Emiliana, w ktorich vboſtwo ſkromne barzo wychwala *BielŻyw* 93; *BielKron* 259v; Przeſtáwáć tedy wierni Boży máią ná niewielu Ceremoniách ſkromnych/ vczćiwych nie wydwornych ále proſtych *WujJudConf* 207v; Bo niebez przyczyny to powiedáią/ że ſkromny ſzáfunek [*parsimonia*] ieſt wielki dochod. *ModrzBaz* 36v, 50v, 55; *SkarJedn* 371; *WisznTr* 17; á niech zniſzczeie w mierności/ iedzenia, picia ſkromnego/ buyność ćiáłá ſwowolnego. *ArtKanc* T6v; Tákże y niewiáſty w vbierze ochędożnym (*marg*) skromnym. (–)/ áby ſię vbierały ze wſtydem y miernością *WujNT* 1.*Tim* 2/9.

W połączeniach szeregowych (*2*): A to też ieſt rzecż pewna y prawdźiwa/ iż prze vtrátę niepotrzebną niſzczeią bogáctwá/ á prze ſkromny á pomierny y porządny ſzáfunek [*parsimonia*]/ mnożą ſię. *ModrzBaz* 22; Gdźie záś ći/ ktorzy ſię kiedy od nas do Kátholiki Rzymſkiey vdáią/ nie mogąc z nieść kárności náſzey zborowey Chriſtyáńſkiey/ y żywotá ſkromnego y trzeźwiego y ścisłego/ niewiedźieć czym ſię záś złym nie ſtawáią. *CzechEp* 359.

W charakterystycznych połączeniach: *skromna* (*-y*, *-e*) *biesiada*, *ceremonije*, *chowanie*, *jedzenie*, *kołacyja*, *picie*, *szafunek* (*2*), *ubior* (*2*), *ubostwo*, *używanie* [*czego*].

Wyrażenie: »skromne(-y) życie (*a.* żywot)« = *frugalitas Modrz* [*szyk 6*:*3*] (*9*): Vtrátnik też máiętności á ná zbytnie koſztowne ſzáty wyſadzáiąc ſię/ niezáleći dźiatkam ſwem mierności á ſkromnego życia. *ModrzBaz* 11v, 8, 82v; y potym do ſkromnego ſię życia przypráwuiąc/ sługi rozpuśćił/ y ná iednym przeſtáiąc/ niepokoiow ſię żywotá poſpolitego/ dla wolnieyſzego ku słuſzbie Bożey ſercá/ wiárował. *SkarŻyw* 592, 412 *marg*, 492; *CzechEp* 359; *NiemObr* 13; Ale ábym żywot ſkromny wiodąc/ y ná mále przeſtáiąc: [...] *penſum* ſwoié [...] Pánu Bogu naprzód y kośćiołowi iego [...] oddáć mógł. *JanNKar* A2; **[***GrzegŻarnPos 1597* 12v**]**.

Szeregi: »skromny i pokorny« (*1*): Tymże też podobieńſtwem nápomina nas duch Boży/ ábyſmy żywot ſwoy/ ná świećie/ ſkromny/ y pokorny wiedli *NiemObr* 13.

»skromny a (i) mierny« = *parcus et frugi Mącz* (*3*): *Mącz* [297]c; *ModrzBaz* 82v; Y to ieſt napiérwſzy wſtępek ku vlćzeniu wſzelákiéy niemocy/ ſkromné á mierné poſtánowienié żyćia. *KochPij* C2v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

[»skromny a ścisły«: Zeznawa indźiey Lukaſz ś. iż [*Jan Chrzciciel*] bárzo ſkromny á ścíſły żywot wiodł. *GrzegŻarnPos 1597* 12v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]**]**.

»skromny a uczciwy« (*1*): Bo ſkromny á vczćiwy vbior [*Modicus enim et honestus ornatus*]/ ábo ochędoſtwo/ dobrego przyrodzenia zda ſię być znákiem *ModrzBaz* 50.

α. *W funkcji rzeczownika*: »skromne« (*1*): wielkoſć imienia mieć ſzczęſcię żąda. ale przyſkromnym zoſtac rzecż mądrego ieſt. *BielŻyw* 15.

3. *O znoszeniu przeciwności*: *cierpliwy*, *bez sprzeciwu* (*9*):

Wyrażenia: »skromne (u)ci(e)rpienie (*a.* cierpliwość)« (*3*): *WróbŻoł* Nv; GDyz ſie nam trefiły iakie ſprzeciwieńſtwa zwoley a zdopuſſczenya twego ſwyętego. Day miły panie skromną wtem cierpliwoſc nam *RejPs* 196v; Skromne vcierpienie z tych przygod/ ieſt wielkie doſyć vczynienie. *KuczbKat* 225 *marg*.

»skromne wytrwanie« (*2*): Do modlitwy przyłączyć ſkromne bolu wſzelkiego wytrwánie *LatHar* 649, 651.

»skromne znoszenie« = *aequo animo* (*per*)*ferre Modrz* (*3*): Bo kto iedno [...] ludzkich rzeczy nieuſtawiczność pilnie v ſiebie vważy/ ten niebędźie potrzebował inſzych nápominácżow/ ku ſkromnemu znoſzeniu wſzelákich niebezpieczności *ModrzBaz* 8, 15; miáſto modlitwi y ſkromnego znoſzenia tych co od nich dla báłwochwálſtwá y nierządu ſproſnego odſtępuią/ nie tylko przeſláduią/ ále też y żywotá pozbáwić vśiłuią. *CzechEp* 51.

W przen (*1*): gdyż to [*każdy*] pewnie á iſtotnie wie/ iż chociay przećiwko iemu powſtánie ſprzećiwnik [...]/ iż to wſzytko z dopuſzczenia Páńſkiego/ zá grzech iego. A ieſliże to ćicho á ſkromnym ſercem znośić będzye/ [...] iż Pan Bog ieſt obrońcą á opiekálnikiem iego *RejPos* 265.

4. *Spokojny*, *bez zakłóceń* (*2*): Skromne a iaſne powietrze [= *pogoda*]. *FalZioł* V 55; Nie záwżdy iego miłość ma ſkromne wyſpánie. *RejWiz* 48.

5. *Niewielki* (*5*): gdyżći dla tego Pan Bog brzuch y gárdło ſkroćił/ y ſkromną miárkę pićia y iedzenia poſtáwił/ áby ćię náuczył więcey ſię o duſzę/ niżli o brzuch y ćiáło ſtárać. *WerGośc* 241; A ten prozny koſzt zahamowawſzy/ ſnadnie ſię nam nagrodzi koſzt ſkromny ktory ná wyprawę vczyniemy. *GrabPospR* N3v, N3; *KlonWor* 57.

W przeciwstawieniu: »skromny ... ogromny« (*1*): Laduyże iágły y towáry ſkromne/ A nie ogromne. *KlonFlis* E3.

6. *Krótki*, *uproszczony* (*o pisowni*) (*3*): tedibych chćiał dla ſkromnégo piſania/ aby tilko /c/ śie znacziło/ tam gdźie śię znaczić ma *JanNKarKoch* F3, G2v [*2 r.*].

7. *Niezbyt nasilony* (*1*): A ieſli [*choroba*] ieſt ſkromnieyſza/ że wnętrza/ nie ták bárzo záráźiwſzy/ tylko ná ſkórę ſye wydáłá/ á w kroſty/ álbo wświérzb/ nie zbytnie iádowity/ obróćiłá/ Cieplicámi iéy rátować możem *Oczko* [40].

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): Erbar. Skromny. Modestus. *Calag* 162a.

Synonimy: **1.** *cichy*, *łagodny*, *mierny*, *nieswawolny*, *pomierny*, *posłuszny*, *układny*, *zgodny*; **3.** *cierpliwy.*

Cf **NIESKROMNY**

LWil

2. SKROMNY (*1*) *ai*

I sg m skr(o)mnym.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XIX w.*

myśl. Tłusty, *obrośnięty tłuszczem*: Tłuſtego ſkromnym/ prędkiego ćiekáwym Muśi zwáć kto chce być myśliwcem práwym *KlonFlis* Fv.

LWil

SKRONIOWY *Cn*; *Linde XVIII w.*

SKRONNI *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

SKROŃ (*103*) *sb f*

skroń, **skronia** (*102*), **wskroń** *ZapWar* (*1*).

skroń (*9*), **skronia** (*1*) [*cf też G sg*], skroń *a.* skronia (*92*); skroń *Murm*, *Mymer*[1] (*2*), *Leop*, *BudBib*, *KochPhaen*, *Calep*, *JanNKarKoch*; skroń : skronia *BartBydg* (*1*:*1*).

-o- (*6*) *Mącz*, *KochPs*, *KochEpit*, *JanNKarKoch*, *OstrEpit*, *GosłCast*; -ó- (*5*) *Oczko* (*3*), *KochPhaen*, *ZawJeft.*

sg N skroń (*7*), skronia (*1*). ◊ *G* skronie (*2*). ◊ *A* skroń (*2*). ◊ *L* skroni (*1*). ◊ *pl N* skronie (*7*) *Murm*, *BartBydg*, *FalZioł* (*2*), *SienLek* (*2*), *ZawJeft*, skroni (*2*) *Mącz*, *BudBib.* ◊ *G* skroni, wskroni (*3*) *ZapWar*, *FalZioł* (*2*), skroń (*1*) *LubPs.* ◊ *A* skronie (*39*), skroni (*30*); skronie *KochEpit*, *KmitaPsal*, *GrochKal* (*2*), *OstrEpit*, *RybGęśli* (*3*), *WitosłLut*, *GosłCast*, *SapEpit*; skroni *Oczko* (*3*), *SkarŻyw*, *KlonWor*; skronie : skroni *FalZioł* (*19*:*10*), *BielKron* (*1*:*1*), *SienLek* (*7*:*12*), *BudBib* (*1*:*2*). ◊ *L* skroniach (*8*); -ach *SienLek* (*2*), -åch (*1*) *RejWiz*, -(a)ch (*5*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

Boczna część czaszki, *głowy ludzkiej*, *obok czoła*; *tempus* (*tempora*, *tympora*) *Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*, *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Calep*, *Cn*; *sinciput* (*synciput*) *Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*; *syncipitium Murm* (*103*): anym zadal yemv dw ranv yeney krwavey nathcziemyenyem wglową yego a drugyey syney wglową w lyewą stroną wskrony *ZapWar 1518 nr 2205*; *Murm* 49, 51; *Mymer*[1] 23v [*2 r.*]; Sinciput, d⟨icitu⟩r anterior pars capitis, skron, cyemyą *BartBydg* 144; Tempus, d⟨icitu⟩r quaedam pars capitis, skronya *BartBydg* 156b, 156b; Też oleiek tego kopru/ z oleykiem makowym zmieſzany/ czyni ſpanie gdy nim ſkronie pomaże. *FalZioł* I 7d; Theż boleſć głowy vſmierza, gdy thim oleykiem namażeſz ſkronie *FalZioł* I 149d; Też wezmi oleyku rożanego Lot/ maſci Thopolowey trochę mniey łotu/ [...] á thym pomazuy cżoło y pulſy v rąk/ y ſkronie dziecięciu/ pomaga na febrę gorączą *FalZioł* V 41; Też żyłki ktore ſą w obudwu ſkroniach: puſzczaią z nich krew thym ludziem ktorzy ſą złego ſluchu *FalZioł* V 58, I 67c, 77a, 82a, 104c, 116a (*18*); *GlabGad* N4 [*2 r.*]; *MiechGlab* 25; [*Jael*] Okrutnemu Zizarze ſrogą ránę zádáłá/ Práwie przez pośrzodek ſkroń zrániłá głowę iego [*Vulg Iudic* 5/26] *LubPs* hhv; *RejWiz* 79v; [*Jahel*] Lewą ręką ięłá gwość/ á práwą kowálſki młoth/ y zábiłá Siſarę/ ſukáiąc mieſcá ránie w głowie iego/ á ſkroń mocno przebiwſſy. *Leop Iudic* 5/26; *BielKron* 49v, 92; Tempora in plurali tantum, Skroni/ tá zwłaſzczá część głowy od oczu aż do vſzu. *Mącz* 443c; Ale zbytek tey wilkośći/ czyni boleść głowy w lewey ſkroni *SienLek* 30, 15, 18v, 22, 50 [*2 r.*], 50v (*19*); *BudBib* b2 [*3 r.*], *Iudic* 4/21, 22, *Cant* 4/3; *Oczko* 31, 31v [*2 r.*]; *SkarŻyw* 560; *KochEpit* A2; Doczekałeś iuż Oycże poćiechy niemáłey/ Iżeś ſyná oglądał ná wyſokiem tronie/ Przyodżiane máiączy ſwoie złotem ſkronie *KmitaPsal* A3; *Calep* 1053a; *GrochKal* 26, 27; *OstrEpit* A2; *RybGęśli* B3, C2; *JanNKarKoch* Fv; *WitosłLut* A2v; *GosłCast* 21; *SapEpit* B3v; [*o Merkuriuszu*] Vbieraſz w lotne pierze ſkroni kriſpowáte. *KlonWor* 1.

W połączeniach szeregowych (*2*): Thenże ſok z rożanym oleykiem á z ocztem zmieſzany/ bolenie głowy leczy gdy ciemię/ ſkronie y cżoło będzie namazano. *FalZioł* I 118d, V 69v.

Szeregi: »czoło, (albo, i) skroni(e)« [*szyk 13*:*5*] (*18*): Też naſienie lactucżane zmlekiem niewieſciem/ z białkhiem iaiecżnym zbiwſzi to ſpołem przilożna cżoło y na ſkronie/ ieſth dobre tym czo ſpać niemogą. *FalZioł* I 74b, I 70d, 86d, 95b, 103d, 130c (*12*); Komu włoſi poraſtaią na ſkroniach y na cżele tak iż cżoło bywa mało niezaroſłe, thaki cżłowiek bywa gamratny pſotliwy *GlabGad* M7v; Máćierza duſzká w ocźie wárzona/ á zmieſzána z oleiem rożánym/ gdy kto czoło álbo ſkroni námázuie/ bolu głownego pozbywą [*!*]. *SienLek* 51, 40, 51v [*2 r.*], 73. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»głowa i skronie« (*1*): LActucżana wodka w gorączkach ieſt nalepſza/ gdy ią pije y macżaiącz w niey chuſtę iaką okłada głowę y ſkronie *FalZioł* II 7c. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

[»pieski albo skronie«: Dwie żyle na pieskach albo na skroniach z obudwu ſtron puſzczany/ pomagaią przeciw boleſci vſzu *SpiczZioł 1542* 192 (*Linde*).**]**

W przen (*1*): Kto był kto wniosł napierwey ná świát oſtre bronie/ Muſiał mieć łeb żelázny y hártowne ſkronie *RybGęśli* B2.

Przen (*4*):

Wyrażenie peryfr.: »biała skroń« = *starość* (*2*): Ráczże mię w łáſce/ y w ſwéy záchować obronie/ Aż do poznégo wieku/ y do białéy ſkronie. *KochPs* 104; *GrochKal* 16.

a) *Metonimicznie*: *człowiek* (*1*): Páſtérſkié vbogié ſkrónie/ Z iego [*Boga*] zdárzénia w korónie Krolewſkiéy/ częſto pánuią *ZawJeft* 16.

b) *W opisie gwiazdozbioru noszącego nazwę istoty żywej* (*1*): [*Smok*] Rzućił ſye wzad/ y ſtánął/ zátoczywſzy czołem Znienagłá ku Helice. Skrón oboiá pała *KochPhaen* 3.

Synonim: *piesek*.

LWil

SKROPAWO (*1*) *av*

Oba o *oraz* a *jasne.*

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Chropawo, *szorstko*: Scabre, Skropáwo. *Mącz* 370a.

LWil

SKROPAWOŚĆ (*2*) *sb f*

N sg skropawość (*2*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Szorstkość, *chropowatość* (*2*): Ferri rigor, Skropáwość/ ſurowość/ etć. *Mącz* 356b; Scabricia, Skropáwość. *Mącz* 370a.

Cf **SKROPOWATOŚĆ**

LWil

SKROPAWY (*4*) *ai*

o *oraz* a *jasne.*

sg m N skropawy (*3*). ◊ *pl L* skropawych (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu.*

Szorstki, *chropowaty*; *asper*, *ostreatus*, *scaber Mącz*, *Cn*; *confragus*, *horridus*, *perasper*, *scabratus*, *scrupulosus*, *squalidus Cn* (*4*): Ostrea, vel ostreum, Wſzelákie żółwie y riby morskie w ſzczeſzuyách w cząſzkách álbo skorupách skropáwych ſie choważące. *Mącz* 271b; Scaber, Skropáwy/ niegładki/ Surowy. *Mącz* 370a, 271b, 359a.

Synonimy: *chropawy*, *chropowaty*, *skrabowaty*.

Cf **SKROPOWATY**

LWil

SKROPIĆ (*14*) *vb pf*

o *jasne.*

inf skropić (*3*). ◊ *fut 1 sg* skropię (*1*). ◊ *3 sg* skropi (*1*). ◊ *3 pl* skropią (*1*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skropił (*1*). ◊ *3 sg m* skropił (*2*). **[***f* skropiła.**]** ◊ *plusq 3 sg m* był skropił (*1*). ◊ *imp 2 sg* skro(p) (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skropił (*1*), **[**by skropi(e)ł**]**. ◊ *impers praet* skropi(o)no (*1*). ◊ *part praet act* skropiwszy (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI*(*XVII*) *– XVIII w.*

Kropiąc zwilżyć, *zrosić*; *profundere Mącz*; *humectare Calag* [*w tym*: *kogo*, *co* (*13*)] (*14*): Feuchtigen. Odwilzyć/ et skropić. Humectare. *Calag* 192a; **[**A gdy [*wątpiący kapłan*] Hoſtią łamał według obyczáiu/ krew z niey ták płynąć poczęłá/ iż Corporał po wielkiey częśći ſkropiłá *WujPosN 1584* II 45 (*Linde*)**]**.

skropić czym (*11*): ty wſzytki zioła zſiekay poki ieſzcże zielone/ ſkrop ie ocztem winnem *FalZioł* V 70v; Niepomozeć/ proſte bydlo Nić vmazlemu [*!*] kadzydlo Albo zes go wodą ſkropył *RejKup* l4, i2v. *Cf Zwroty*.

[*Przysłowie*: Kto ſtráći Credit częſto ſię z prawdą miiáiąc: iuż nie ſkropi tego z ſiebie ládá iáko (iáko mowią) y święconą wodą. *PlutBBud* C4v (*Linde*).**]**

Zwroty: »[*czyją*] krwią skropić« = *przelać czyjąś krew*, *zabić człowieka a. ludzi* [*szyk zmienny*] (*5*): *RejAp* 161v; przedśię ći zbrodniowie wſzędźie wolno ſobie latáią. [...] Doſzło nas y to/ że śćiány tych ktorzi ná gránice wyieżdżáli/ krwią ludzką ſkropiono [*sanguine humano conspersos*]. *ModrzBaz* 140v; *GórnTroas* 10, 22; Za tego [*Bolesława Wstydliwego*] Chámcy trzykroć vtrapiwſzy Polſką włość, y krwią niewinną ſkropiwſzy. Kośćielne ſkárby wniwecz ſpuſtoſzyli *KlonKr* D3.

»skropić krwią swoją« = *o Chrystusie*: *przelać krew podczas męki i śmierci na krzyżu* (*1*): á tám był bárzo tę ſzátę ſkropił krwią ſwoią przenaſwiętſzą. *RejAp* 161v.

»łzami skropić« (*2*): zwłaſzczá iſz dom ośierośiáły y káżdy vbior y ſzátá corki iego/ ku ſmutku go wielkiemu pobudzáłá y nie było tey ktoreyby łzámi nie ſkropił. *SkarŻyw* 14, 140.

Szereg: »polać albo skropić« (*1*): Profundere terram, Polać ziemię álbo skropić. *Mącz* 140a.

Przen (*1*): Ieſtem iák źiemiá płonna/ nie ſpráwiona/ [...] A ieſli twoiey niezmierney lutości Nie przebráne potoki Co záwżdy płyną

w wielkiey obfitośći/ Z wieczney gory wyſoki Iey nie ſkropią; [...] ſtrácone Będźie/ co śiły me/ z twey łáſki/ máią *GrabowSet* F4v.

a) **[***Popełnić coś hańbiącego* [*kalka z łac. aspergere*]: [*św. Ambroży pisze*:] *Si qua est Eccleſia quae fidem reſpuat nec Apoſtolicae praedicationis fundamenta poſsideat*, *ne quam labem perfidiae poſsit aſpergere*, *deferenda est*. Iesli práwy/ ieſt ktory Kośćioł ktoriby wiárę odrzucał y Apoſtolſkiego oppowiedania fundamentu nie dźierzał/ żeby iáky zmáży niedowierności nie ſkropieł/ nie vczinieł/ ma byc opuſczon. *GliczApel* P2.**]**

b) **[***Zamaskować*, *zatuszować*:

W połączeniu szeregowym: CHcąc tę pokazáną Vniey Brzeſkiey báłámutnią y nieważność Dźieiopis zátrzeć/ ſkropić y pokryć/ á błazeńſtwo przykre ludźiom ocukrować/ kaſze ſię ná to/ áby pokazał/ iż nie byłá winna rzecż z tą Vnią ſię opowiedáć *BronApokr* 90.**]**

Synonimy: *zmoczyć*, *zwilżyć*.

Formacje współrdzenne cf KROPIĆ.

Cf **SKROPIENIE**, **SKROPIONY**

LWil

SKROPIENIE (*1*) *sb n*

N sg skropi(e)nié.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Zwilżenie, *zroszenie*: Respersus, Ipse respergendi actus – Zkropienię. *Calep* 917b.

Cf **SKROPIĆ**

LWil

SKROPION *cf* **SKROPIONY**

SKROPIONY (*18*) *part praet pass pf*

skropiony (*15*), **skropion** (*2*), skropiony *a.* skropion (*1*).

Oba o *jasne*.

sg m N (*praed*) skropiony (*3*) *FalZioł*, *RejKup*, *ArtKanc*, skropi(o)n (*1*) *KrowObr.* ◊ *A* skropion(e)go (*1*). ◊ *f N* skropioną (*4*), skropion(a) (*1*). ◊ *A* skropioną (*1*). ◊ *n A* skropion(e) (*1*). ◊ *pl N m pers* skropieni (*3*). *subst m* skropion(e) (*1*). *f* (*praed*) skropiony (*1*) *RejPs*, **[**skropioné**]**. ◊ *A* skropion(e) (*1*).

Sł stp s.v. skropić, *Cn brak*, *Linde XVI w. w cytacie s.v. pobroczyć*.

1. *Zwilżony*, *zroszony kropieniem* (*17*): **[**zalyany, scropyony rigatus *ReuchlinBartBydg* D3; Gdy ſię vkaże po trawie páięczyná iákoby ſkropiona/ nie dopuſczáy im [*owcom*] ieść/ á gdy gorąco przyydźie albo deſzcż nie dopuſczáy im leżeć *Cresc 1571* 557.**]**

Wyrażenia: »krwią skropion(y)« (*11*): *RejPs* 98v; Nalezlichmy to mieſtcze/ gdzie go zwierzę ziadło [...] Owo ieſt y ſukienka/ rozdrapana iego A wſzytka krwią skropiona *RejJóz* B5v; Poſpolicie Hetmáni po bitwach álbo po iákich zwycięſtwiech bywáią krwią ſkropieni *RejAp* 161v, 160, 161v [*2 r.*], Ff2; *RejPos* 158v; *SkarŻyw* 481, 595; [*Chrystus*] Stał ná krzyżu záwieſzony/ wſzytek świętą Krwią ſkropiony *ArtKanc* D8v; **[***NowModl* [24], *NaprJan* 8 (*Linde*)**]**.

»łzami skropiony« (*1*): Idąc ku mnie znienagłá/ w tym oſobá ſtáłá [...]. Włoſy z ſpániáłey głowy ſwoiey rozpuśćiłá/ A ślachetna twarz łzámi iey ſkropiona byłá. *KołakCath* A3.

[*Szereg*: »skropiony i pobroczony«: Kápłani y ſłudzy boży ná ſłużbách bożych [...] gárdłá dáią: krwią niewinną ich/ áż y mozgiem prze ćiężkie główné rázy/ kośćioły/ ołtarze/ ſzáty święté [...] ſkropioné y pobroczoné bywáią. *NaprJan* 8 (*Linde*).**]**

Przen (*5*):

skropion(*y*) *czym* (*4*): iż ktokolwiek tą wodą nieieſth ſkropion/ kthora wyſłłá z boku Páná Kryſtuſowego/ ten vſchnąć y zginąć muśi náwieki. *KrowObr* 70; **[***TekstyPol 36*/151**]**. *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »skropiony krwią [*czyją = Pańską*]« = *uświęcony przez śmierć Jezusa na krzyżu* [*szyk 2:1*] (*3*): Nietrżebáć yney obrony Iedno pomnj żes ſkropiony Krwią Páńſką a męką yégo Zbuŕziła Cżarta ſproſnego *RejKup* ſ6v; *RejAp* 108v; *RejPos* 343.

a) *Oczyszczony* [*od czego*] (*1*): máiąc też y kápłaná wielkiego nád domem Bożym/ przyſtąphmy z prawdziwym ſercem/ y z zupełną wiárą/ ſkropione máiąc ſercá od złego ſumnienia [*adspersi corda a conscientia mala*] *Leop Hebr* 10/22.

2. *Pokryty kropkami*, *plamkami*, *nakrapiany* [*czym*] (*1*): OBraſki ieſt ziele/ liſth ma podobny bluſzczowemu iedno iże ieſth nieiakho białoſciami ſkropiony *FalZioł* I 106b.

Cf **SKROPIĆ**

LWil

SKROPOWATOŚĆ (*1*) *sb f*

N pl skropowatości.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Nierówność powierzchni, *chropowatość*: Rugae in arboribus, Ryſy álbo skropowátośći. *Mącz* 360a.

Cf **SKROPAWOŚĆ**

LWil

SKROPOWATY (*5*) *ai*

skropowaty (*5*), **[skrapowaty]**.

Oba o *jasne*; -aty; skrapowaty *z tekstu nieoznaczającego pochyleń.*

sg m N skropowaty (*2*). ◊ *f N* skropowatå (*1*). ◊ *n N* skropowat(e) (*2*).

Sł stp brak, *Cn s.v. skropawy*, *Linde XVI w. błędnie*: *skrapowaty*.

Szorstki, *chropowaty*; *asper*, *horridus*, *scabratus Mącz*, *Cn*; *hispidus*, *rugosus*, *ulcerosus Mącz*; *confragus*, *ostreatus*, *perasper*, *scaber*, *scrupulosus*, *squalidus Cn* (*4*): Horridus, id est hispidus asper, Ogromny/ Srogi/ Koſmáty/ Skropowáty. *Mącz* 158b; Cortex rugosus dicitur, Skóra drzewna skropowáta. *Mącz* 360a, 370a, 501b; **[**Item do tasaka mają być noże i szpilka według potrzeby do tych nożów i rękojeść do tasaka, mają być okładziny z kości jeleni, skrapowata na wierzchu i munsztuk z wkuwką *WilkPozn III 1592 nr 91***]**.

Przen (*1*): Dumeta Stoicorum, per translationem, Mieyſce skropowáte á cięſzkie/ to yeſt trudne/ Nie k rzeczne. *Mącz* 97d.

Synonimy: *chropawy*, *chropowaty*, *skrabowaty.*

Cf **NIESKROPOWATY**, **SKROPAWY**

LWil

SKROPUŁ (*60*) *sb m*

skropuł (*47*), **skrupuł** (*8*), **szkrupuł** (*5*); skropuł *FalZioł* (*47*); skrupuł *Oczko* (*5*); szkrupuł : skrupuł *SienLek* (*5*:*3*).

o *z tekstu nieoznaczającego pochyleń.*

sg N skrupuł (*5*). ◊ *G* skropuła (*9*), skropułu (*8*); -a *SienLek*; -u *Oczko* (*3*); -a : -u *FalZioł* (*8*:*5*). ◊ *A* skropuł (*18*). ◊ *L* skropule (*1*). ◊ *pl G* skropułów (*4*); -ów (*2*), -(o)w (*2*). ◊ *A* skropuły (*15*).

Sł stp brak, *Cn*: *szkrupuł*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Jednostka wagi wynosząca trzecią część dragmy*, *czyli dwunastą część łuta* (*około 1 grama*); *scriptulum*, *scrupulum*, *scrupulus*, *scripulus Cn* [*scrupulus a. scrupulum – trzecia część drachmy*, *dwanasta część jednego łotu Mącz 376a*; *– trzecia część od kwintle Calep*; *szkrupuł waga – scrupulum*, *scrupulus*; *trzecia część – scrupulum Cn*] (*60*): Wezmi piłuli de agarico dragmę iednę, modrzewowey gębki trzecią cżeſć dragmy to ieſt ſcropul *FalZioł* I 18a; Szkrupuł właśnie ma w ſobie trzećią część drágmy to ieſt czwierći łótowéy *SienLek* T[tt]v, 46 [*2 r.*], T[tt]; *Oczko* 21v, 26v; **[**Scropuł ma w sobie 20. ziarn/ kthory tak piſzą Э *SpiczZioł 1542* 241v (*Linde*); *AgrNauka* 28; *ArtNom* N3v**]**.

skropuł czego (*47*): vtłucz/ Máſtyki ſzkrupuł *SienLek* 104. *Cf W połączeniu z liczbą jednostek.*

W połączeniu z liczbą jednostek [*w tym*: *czego* (*46*)] (*52*): Wezmi maſſi piłuł de reubarbaro dwa ſcropuły/ Maſſy piłuł ſtomachicarum ieden ſcropuł *FalZioł* I 23c; Wezmiż Maſſi piłuł z wilczego łykha dwa scropuły. *FalZioł* I 51b; Wezmi [...] Maſſi piłuł de

hermodactillis rowno każdych po połowiczy dragmy/ Turbyt poł ſcropuła *FalZioł* I 75d; potym przyłoż hałunu palone^{go} ſkropuł ieden do te^{go} ſoku *FalZioł* II 20c; Muſcie electi/ to ieſt piżma cżyſtego: mało więczey niżli ſkropuł. *FalZioł* V 117v, I 11b, 16b, 21c [*2 r.*], 43c [*3 r.*], d (*46*); *SienLek* 57, 57v, 61v; *Oczko* 31, 31v, 38.

2. [*Wątpliwość*, *niepewność co do czegoś* [*scrupulus – ciężkość*, *staranie*, *troskanie*, *trapienie Mącz 376a*; *– frasunek*, *boleść Calep*; *trapienie się*; *trudność – scrupulus Cn*]: Ten ſkrupuł oſtátni łatwie wybiiemy z głowy/ onym ſłowkiem z piſmá ś. *ŁaszczWiecz* G3v.**]**

LWil

[SKROSTAWIĆ SIĘ *vb pf*
3 sg m con by sie skrostawił.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Obsypać się krostami: ále to wſzytko co mówiém/ ledwie o vpádáiącym nośie/ który ieſliby ſye we wnątrz tylko ſkroſtáwił/ podobnoby było z nim łátwiéy *OczkoPrzymiot* 192.
Formacje współrdzenne: *krostawieć*, *okrostawieć.***]**

LWil

[SKROŚ *av i praep*
Teksty nie oznaczają ó.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
I. *av Na wylot*:
Wyrażenie przyimkowe: »na skroś«:
~ Zwrot: »przebić na skroś«: Lecz go [*Świętosława*] Jurji, zasławski kniaź, z konia wyraził I przebił włócznią na skroś *Stryj-Począt* 309. ~
II. *praep* (*cum G*) *Wbrew*: powiedzieliśmy, iż koniecznie o tak wielkiej nam ohyzdliwej rzeczy [...] chcemy powiadacza mieć etc. To się do poniedziałku [9 I] odłożyło i widzimy, że skroś posłów; ale my tego jenak żadną miarą nie przestaniemy *ListyZygmAug 1559*/340.**]**

LWil

[SKROTNĄĆ *vb pf*
3 sg f con by skr(o)tła.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. krotnąć.*
Pohamować się, *spokornieć*: *WerPobudka* C3 (*Linde*); Iákoż zá tą iuż Szkołą Rycerſką [...] vyrzałby to káżdy ná oko żeby iuż lepſzy rząd był ná Vkráinie/ y zá Bożą pomocą nie tylo to ſproſne Pogáńſtwo nie przebarſzczáłoby więcey/ áleby iuż y Moſkwá znowu ſkrotłá *WerPublika* 11.
Synonimy: *pohamować się*, *powściągnąć się*, *wstrzymać się*, *zaniechać*.
Formacje współrdzenne cf KROTNĄĆ (*Errata*).**]**

LWil

1. [SKROTNIEĆ *vb pf*
3 pl fut skrotnieją.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. krotnieć.*
O życiu ludzkim: *skrócić się*, *zostać przerwanym*, *zakończonym*: Boiaźń Boża przyſporzy dni: á látá bezbożnych ſkrotnieią [*anni impiorum breviabuntur*]. *Leop Prov* 10/27 (*Linde*).
Formacje współrdzenne cf 1. KROCIĆ (*Errata*).**]**

LWil

2. SKROTNIEĆ (*1*) *vb pf*
3 sg m con by skrotniał.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Powściągnąć się [*w czym*]: o drogi Hektorze/ Pokaż moc ſwoię zwykłą/ [...] Aby ſkrotniał Vlyſſes w ſwéy nieſytéy złośći. *Górn-Troas* 48.
Synonimy: *pohamować się*, *powściągnąć się*, *wstrzymać się.*
Formacje współrdzenne cf KROTNĄĆ.

LWil

1. SKROTNY (*2*) *ai*
-o- (*1*), -ó- (*1*) *GosłCast* (*1:1*).
sg m A skrótny (*1*). ◊ *L* skrotnym (*1*).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Krótki, *krótko trwający* (*2*): Długóż kupczyć niepewnémi Háńby będźiećie ſwoiémi? Skrótny oddawſzy czás márny roſkoſzy/ Ktora zá ſobą wieczny żal przynośi *GosłCast* 41, 24.

LWil

2. (SKROTNY) *cf* **NIESKROTNY**

SKROW (*1*) *sb m*
I pl skrowy.
Sł stp w innym znaczeniu, *Cn*, *Linde brak.*
Przykrycie:
Wyrażenie: »skrowy przykryt«: Zażeś nieprzikazal iżby mleko krowie było ſkrowy przykrito y ták ſie ſtáło. *March*^{2} Dv.
Cf **POKROW**

LWil

SKROWISZCZE (*2*) *sb n*
Tekst nie oznacza ó oraz é.
sg N skr(o)wiszcz(e) (*1*). ◊ *A* skr(o)wiszcz(e) (*1*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*
Skarb (*2*): Skrowiſzcże/ po Cżeſku: po Polſku Skarb *KlonWor* 17 *marg.*
skrowiszcze czyje (*1*): Mowią/ Zkąd ma pieniądze ten Pan? A on iſzcże/ Do zamku ſię wrywáiąc/ Grábine ſkrowiſzcże. *KlonWor* 17.

LWil

(SKROWITOŚĆ) *cf* **[NIESKROWITOŚĆ]** (*Errata*)

SKROWITY *Cn*; *Linde XVIII w.*
Cf **NIESKROWITY**

[SKRUCH *sb m*
N sg skruch.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
W żargonie złodziejskim: *kat*: Waltarska mowa [...] skruch – kat. *PoznSłow* 75.**]**

LWil

SKRUCHA (*164*) *sb f*
sg N skrucha (*22*). ◊ *G* skruchy (*41*). ◊ *D* skrusze (*10*). ◊ *A* skruchę (*61*). ◊ *I* skruchą (*21*). ◊ *L* skrusze (*8*). ◊ *V* skrucho (*1*).
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*
Żal za złe uczynki, *za grzechy*, *wyrzuty sumienia*; *attritio*, *compunctio*, *contritio*, *dolor ex flagitiorum a. ob Deum peccatis offensum ultro conceptus Cn* (*164*): *BierRaj* 19; *PowUrb* +3v; *BierEz* R3v; *PatKaz III* 137v; *BartBydg* 74b; Modlitwa ta barzo nabożna Naprzeciw zaſkokom iakiemkolwiek nieprzijacieli [...] pożiteczna ieſt y doſwiadczona Ieſli będzie z ſkruchą mowiona. *TarDuch* D5v; *SeklKat* Xv, X2 [*2 r.*], Y; Ale niedlugo tey tu ſkruchy Ieno poky prozne brzuchy. A potim gdy ſię naleią Każdy vſnie ſtą nadzieia. Iż ma pewnie ſto Lat zyw być *RejKup* c8v, l6v, q6v, q8; *KromRozm I* H [*2 r.*]; *BielKom* D; *LubPs* H4 *marg*, N4 *marg*; *GroicPorz* z3; Tedy on [*cesarz Jowinian*] z płáczem á ſkruchą wielką ſpowiádał ſie wſzytkich ſwych grzechow *HistRzym* 45v, 48, 65v, 98, 99, 115, 120v; *RejPos* 50v; *HistLan* D4; Bo naprzod/ (á tá ieſt ku ſkruſze pierwſza rzecż potrzebna) wſzyſtki grzechy ktoreſmy pocżynili/ miec w nienawiści y żáłowác zá nie muśimy *KuczbKat* 205, 205 [*5 r.*]; *WujJud* 264v; Tedy zátym [*Maria*] vpádłá do nog iego [*św. Abramiusza*] iáko oná Mágdálená y polewáłá ie hoynymi łzámi/ y w práwey ſię ſkruſze do Páná Bogá náwroćiłá. *SkarŻyw* 238; Lepiey/ ieśli możno/ ieden pſalm śpiewáć z ſkruchą y z ſercá

podnieśieniem/ niżli ſto zroſtárgnieniem. *SkarŻyw* 571, 47, 117, 166, 168, 292 (*11*); *StryjKron* 522; *ReszList* 152; *ArtKanc* M3; W niſkiey ſkruſze ſumnienie Wzniećiſz w mym duchu dobrym; W nowym cżłowiecże mnie cżyniąc powodnym *GrabowSet* F, M4v, Sv; y rácż dáć (proſzę ćię) ſkruchę ſercu memu/ á płácż oczom moim *LatHar* 154; Niech zmiękcży opoczyſte/ y do ſkruchy trudne ſerce moie/ kruſząca opoki krew twoiá *LatHar* 238, 4, 31, 33, 109, 110 [*3 r.*] (*17*); *WujNT* 267 [*3 r.*], Bbbbbb4 [*2 r.*]; *SkarKaz* 120b [*2 r.*], 159a, 279a, Oooo2c [*2 r.*]; Kto ſie w tobie roſkocha/ iuż niedba o ſkruchę. *PaxLiz* Dv.

skrucha czyja [*w tym*: *pron poss* (*4*), *G pron* (*5*), *ai poss* (*1*)] (*10*): *SeklKat* X3; *BielKron* 154v; *RejPos* 47, 103v, 215; Boże przyimi ſerce y ſkruchę ich. *SkarJedn* 308; práwą ſkruchę ſwoię y dobrą wolą ná cżynienie wſzelákiey pokuty pokazał. *SkarŻyw* 165; Skruchy Dawidowey wielkość. *LatHar* 159 *marg*, 270; *WujNT* 441.

W połączeniach szeregowych (*16*): *OpecŻyw* 160; *WróbŻołt* K6; *HistRzym* 70, 104v; Ale do odpuſzcżenia grzechow/ potrzebuie Pan od káżdego właſnego ſercá iego/ wiáry/ ſkruchy/ y mocney nádzyeie iego. *RejPos* 237; *BiałKat* 376; á Pokutá ma pozwirzchnie znáki/ Rozgrzeſzenia/ Spowiedźi/ ſkruchy y Doſyćvcżynienia/ ktore známionuią łáſkę grzechow odpuſzcżenia *WujJud* 160, 98v, 199v, 236; *SkarŻyw* 383; *GrabowSet* O3; POkutá Chrześćiáńſkiego cżłowieká/ ná trzech rzeczách należy: to ieſt/ ná ſkruſze/ ſpowiedźi/ y doſyć vcżynieniu. *LatHar* 108; *WujNT* 222, 293; *SkarKaz* 157a.

Zwrot: »uczynić skruchę« (*1*): Ale [...] od rzućziwſſy grżechy ſwoye vcżiniwſſy pirwej ſkruchę za nie/ [...] ſſedł ſmiele na ſąd Boży *RejKup* a7v.

Wyrażenia: »skrucha za grzechy« [*szyk 9*:*1*] (*10*): *BierRaj* 21v; *SeklWyzn* g3v; Wtorą zaplatę dawa pan Bog duſzną natim ſwiecie/ wiarę dobrą/ ſkruche za grzechy *SeklKat* L4v, F2; *RejKup* a7v; *RejPos* 37; *LatHar* 261; Ná on czás życzyłbych ſobie práwey ſkruchy zá grzechy/ w mocney wierze y nádźiei *SkarKaz* 422b, 245b; *SkarKazSej* 707b.

»pokorna skrucha« (*1*): Widząc Pan Bog pokorną ſkruchę y pokutę ich [*Niniwitów*]/ zmiłował ſie nád nimi. *BielKron* 92.

»skrucha pokuty« (*1*): á w łożku ſerdeczným skruchę pokuty ſwięthey trzymaycie [*et in cubilibus vestris compungimini*]. *WróbŻołt* 4/5.

»skrucha serdeczna, w sercu« [*szyk 13*:*4*] (*14*:*3*): pokutá yeſt ſerdeczna ſkruchá y żal grzechu z vprzeymym wzdychánim ku odpuſſczenyu grzechu *KromRozm I* H; á iáko długo w tym tho śmiertelnym ćiele będzieſz/ miey ſkruchę w ſercu. *HistRzym* 65v, 47v, 53v, 111v; á Pan Bog nam dał ſerdeczną ſkruchę/ bez ktorey łáſki y wybáwienia z grzechow nienáyduiem *SkarŻyw* 198, 81, 262, 440; *LatHar* 110, 141, 215, 261, 290; *WujNT* 16, 47; *SkarKaz* 278b.

»skrucha za występki« (*1*): Tedy słuſznie będzie chwalon rycerz mądry/ ktory pod chytrośćią zábiia diabłá y pogrzeba/ to ieſt ćiáło właſne wſwey komorze karząc álbo płáćżąc [*!*]/ á ſkruchę máiąc zá wſzytſki [*!*] wyſtępki ſerdeczńie *HistRzym* 71v.

Szeregi: »skrucha a dosyć za grzechy uczynienie« (*1*): O pokuczye yeſzly yą [*Panna Maryja*] przyąla wprawdzyuey ſpouyedzy w ſkruſſe a wdoſzycz za grzechy uczynyenyu odpouyedam [...] yſz [...] *PatKaz III* 137v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*]

»skrucha i nawrocenie« (*1*): Bo pobieżáłá [*Maria*] do miáſtá Eſa/ y tám ſię ná ſproſny y nierządny żywot [...] vdáłá. Striy iey gdy ſię dowiedział/ [...] Páná Bogá vſtáwiczńie zá nie [*!*] prośił: áby do końcá niezgynęłá/ á do práwey kiedy ſkruchy y náwrocenia przyść mogłá. *SkarŻyw* [237].

»pokora a (albo) skrucha; pokora z skruchą« [*szyk 2*:*1*] (*2*;*1*): *SeklKat* X3; [*król Zygmunt*] s świátem ſie rozdzyelił/ z wielką ſkruchą á pokorą ná zamku Krákowſkim. *BielKron* 425; DZiękuięć/ żeś duſzą mą nie wzgárdźił Pánie/ Gdyż w pokorze z ſkruchą/ ma w tobie vfánie *GrabowSet* P2v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skrucha a (i) pokuta« [*szyk 4*:*2*] (*6*): *BielKron* 92; *SkarŻyw* [237], 262; *ArtKanc* L19; Może kto mieć cżáſem táką ſkruchę y pokutę; że grzech iego/ pierwey niżli przyidzie do kápłaná/ będzie odpuſzczony *WujNT* 267, 259. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»skrucha i rozgrzeszenie« (*1*): a zaſię gdy má [*człowiek*] ſkruchę ij rozgrzeſſenijé/ cżęſto przeſtáwaią niewcżaſnoſci przerzecżoné *OpecŻyw* 43v.

»skrucha i spowiedź« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Bo co śie Skruchy y Spowiedźi dotycże/ iáko ieden zá drugiego żáłować álbo ſpowiedác śie niemoże/ ták záś [...] *KuczbKat* 225; *SkarŻyw* 333. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.*]

»upokorzenie i skrucha« (*1*): Do tych wſzyſcy chodźić powinni/ ktorzy chcą być vcżeſtnikámi tych to dárow kośćielnych/ z vpokorzeniem y ſkruchą/ przeroſłym ſercem wyſpowiádawſzy ſię grzechow ſwoich. *ReszList* 157.

»skrucha, (a, i) wiara« [*szyk 4*:*2*] (*6*): *SeklKat* Q4v, V4v, X2v; A ya przecz wiare a ſkruche Iſcze mam dobra o tuche *RejKup* X, ee3; Acz ſą ći/ którzy dwie częśći Pokuty świętéy kłádą/ to ieſt/ Skruchę y Wiárę: wſzákóż [...] *BiałKat* 376. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skrucha a(l)bo żal (*a.* żałość) za grzechy (*a.* żal grzechu)« (*5*): Iżeby ludźye względem kaźni y zapłáty/ ſkruchę álbo żal zá grzechy myeli myeć. *KromRozm I* H, H; Skruchá y żáłość zá grzechy ieſt przyczyną zbáwienia: á nie ſámá wiárá. *WujNT* 636 *marg*, 16, 47. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skrucha a (i) żałość (*a.* żal)« [*szyk 4*:*1*] (*5*): *RejPos* 37; A trzebá pilnie námáwiáć y vpominác Chrześcijány/ áby zá káżdy oſobliwie grzech śmiertelny wielką ſkruchę y żałość mieli. *KuczbKat* 205; *SkarŻyw* 440; á Zydowie niektorzy vderzeniem w pierśi/ iákąkolwiek ſkruchę y żal ſwoy pokazáli. *LatHar* 320; *SkarKazSej* 707b.

W przen (*5*): Krol tentho ieſtći cżłowiek grzechem zárażony/ ktory przez owoc ſpowiedźi y przez wodę ſkruchy może być vzdrowion. *HistRzym* 66, 66; *RejPos* 103v; *GrabowSet* N3v; gdźie ieſt gorzka oná rzeżuchá ſkruchy ſerdeczney/ z ktorą Zydowie báránká wielkonocnego iadáli? *LatHar* 215.

Cf **SKRUSZENIE**

LWil

[SKRUCHY *ai*
L sg n skruchym.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Skruszony, *żałujący za grzechy*; *w przen*: abyſmÿ naleſzcz mogli myloſzerdze thwe sed in animo contrito alie wduſzi/ wſſercv ſkruchym *TomZbrudzPeryk Dan* 3/39.
Cf **SKRUSZONY]**

LWil

SKRUDZIĆ (*?*) *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

[SKRUPIAŁY *part praet act*
a *jasne*.
sg m N skrupiały. ◊ *pl N subst* skrupiał(e).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Stopniały do postaci krup: Wodá lod vrodźiwſzy/ z niego ſię záś rodźi/ Gdy ſię iuż lod ſkrupiáły ná Wioſnę roſchodźi. *KlonHebd* F4v; *KmitaŁów* A4.**]**

LWil

SKRUPIĆ *Cn*; *Linde bez cytatu*.
Cf **SKRUPIONY**

SKRUPIĆ SIĘ (*1*) *vb pf*
3 sg fut skrupi sie.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*

Zemleć się zbyt grubo; *przen* [*komu*]:

Przysłowie: Owa/ ſpráwiedliwość by ſłużyłá w Polſzcze przyiaćiołom Krolewſkim/ á Pánom/ á iáko oná przepowieść/ Pánom ſie zmele vbogim ſie skrupi [= *jednemu się powiedzie*, *drugiemu nie*] *MycPrz* II A3v; **[**Alijs ſi licet tibi non licet Tego ieſt wiele/ Co ſie tobie nie ſkrupi to ſie innemu zmiele. *TerentMatKęt* R6v**]**.

Formacja współrdzenna: *krupiarzeć*.

LWil

(SKRUPIEĆ) *cf* **[SKRUPIAŁY]**

SKRUPIONY (*1*) *part praet pass pf*

N sg n skrupion(e).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*) *w cytacie s.v. krupa*.

O zbożu: *rozdrobniony na krupy*; *fressus Mącz*; *infractus Cn*: Frumentum fressum, Zyto trochę kámieniem we młynie nárężone/ to yeſt/ skrupione. *Mącz* 136b.

Cf SKRUPIĆ

LWil

SKRUPUŁ *cf* **SKROPUŁ**

SKRUSZAĆ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skruszám.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde w objaśnieniu s.v. skruszyciel*.

Rozdrabniać, *tłuc na małe cząstki*, *rozcierać*: Conquassare, Concutere, vel confringere, conterere – Namiąsge tłukę, zkruſzą, w kąskiłamie, Izdzimac. *Calep* 243b; **[**Skruſzam/ Contero, protero, comminuo. *Volck* [Zzz2]**]**.

Synonimy: *drobić*, *druzgać*, *łamać*.

Formacje współrdzenne cf KRUSZYĆ.

LWil

SKRUSZENIE (*13*) *sb n*

Pierwsze e *jasne*, *końcowe pochylone.*

sg N skruszenié (*3*); **[**-é**]**, -(e) (*3*). ◊ *G* skruszeniá (*5*). ◊ *A* skruszeni(e) (*3*). ◊ *L* skruszeniu (*1*). ◊ *pl A* skruszeniá (*1*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. skrucha*, *Linde w objaśnieniu s.v. skrucha.*

1. *Rozdrobnienie na kawałki* (*1*): Friabilis – Latwi doskruſsenia, kruchy. *Calep* 435b.

2. *Zniszczenie*, *zagłada*; *contritio Vulg*, *PolAnt* (*4*): Skruſſenie y nieſſczęśćie ná drogách ich *Leop Rom* 3/16; *WujNT Rom* 3/16; *PowodPr* 8; **[**Przyſzło mówię ſkruſzenié wielkié ná ćię ty/ co ná źiemi mieſzkaſz. *JanWróż* 30**]**.

skruszenie czyje (*1*): Ktorzy [...] nie boleią dla ſkruſzenia Iozefowego *BudBib Am* 6/6.

3. *Wstrząs*, *wielkie poruszenie* (*1*): A [*Izraelczycy*] vſlyſſawſſy te rzeczy/ ſkruſſenie mieli ná ſſercu [*compuncti sunt corde*]/ y rzekli do Piotrá: y do inſſych Apoſtołow: Coſz mamy cżynić mężowie brácia? *Leop Act* 2/37.

4. *Rana* (*1*): Kthory vzdrawia ſkruſſone ná ſercu: y záwięzuie ſkruſſenia ich [*et alligat contritiones eorum*; ich rany *WujBib*]. *Leop Ps* 146/3.

5. *Skrucha*, *żal za popełnione zło*, *grzechy*; *contritio BartBydg*, *Cn*; *dolor pro peccatis BartBydg*; *attritio*, *compunctio Cn* (*6*): Contritio, est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum proposito confitendi et satisfaciendi etc., skruszenye *BartBydg* 35b; Modlitwę iego [*św. Efrema*] ſamá náuká rozrywáłá: w ktorey miáł wielki dar ſkruſzenia y płákánia. *SkarŻyw* 118; **[***ReuchlinBartBydg* N2**]**.

Wyrażenia: **[**»skruszenie za grzechy«: skrushenye za grzechy compunctio est peccatorum cum merore recordatio *ReuchlinBartBydg* h2.**]**

»skruszenie serca, serdeczne« [*szyk 3:1*] (*3:1*): Bo to [*tj. zatwardziałe serce*] więc bywa poſpolićie/ kto ſię ſamey tylo náuki rozmiłuie/ á ſkruſzenia ſerdeczńego zápomina. *SkarŻyw* 202, 86, 580; To co po niey [*ewangelii*] śpiewáią [...] ſtáwi oczom ſercá twego potężne ſkruſzenie opoczyſtych ſerc Zydow bezbożnych przez Ianá S. kazánie y náukę. *LatHar* 79.

Cf **SKRUCHA**, **SKRUSZYĆ**, **SKRUSZYĆ SIĘ**

LWil

SKRUSZON *cf* **SKRUSZONY**

SKRUSZONY (*135*) *part praet pass pf*

skruszony (*131*), **skruszon** (*3*), skruszony *a*. skruszon (*1*).

W formach złożonych -on- (*4*), -ón- (*2*); -on- *OpecŻyw*, *MurzHist*, *BiałKat*, *SiebRozmyśl*; -ón- *OrzQuin* (*2*); -on.

sg m N skruszony (*7*), skruszon (*3*); ~ (*attrib*) -ony (*6*); ~ (*praed*) -on (*3*) *BibRadz*, *BudBib*, *WujNT*, -ony (*1*) *NiemObr.* ◊ *G* skruszon(e)go (*8*). ◊ *D* skruszon(e)mu (*2*). ◊ *A* skruszon(e)go (*2*). ◊ *I* skruszonym (*2*) *Leop*, *BudBib*, skruszon(e)m (*1*) *FalZioł.* ◊ *L* skruszonym (*2*). ◊ *f N* skruszoná (*1*), skruszon(a) (*1*). ◊ *G* skruszon(e)j (*1*). ◊ *A* skruszoną (*3*). ◊ *n N* skruszoné (*13*); -é (*1*) *OrzQuin*, -e (*1*) *BiałKat*, -(e) (*11*). ◊ *G* skruszon(e)go (*28*). ◊ *D* skruszon(e)mu (*2*). ◊ *A* skruszoné (*15*); -é (*2*), -(e) (*13*). ◊ *I* skruszonym (*11*), skruszon(e)m (*1*); -ym : -(e)m *RejKup* (*1:1*). ◊ *L* skruszonym (*5*). ◊ *pl N m pers* skruszeni (*4*). *subst* skruszon(e) (*1*). ◊ *G* skruszonych (*6*). ◊ *D* skruszonym (*1*). ◊ *A m pers* skruszon(e) (*4*). *subst* skruszoné (*10*); -é (*1*), -(e) (*9*). ◊ *I f* skruszon(e)mi (*1*).

Sł stp s.v. skruszyć, *Cn s.v. skrupiony*, *Linde XVI w.*

1. *Rozbity na kawałki*, *rozdrobniony*, *starty*; *infractus Cn* (*6*): Sadło Cocodrillowo też tho rozcżynione z ołowem ſkruſzonem goij tę ranę. *FalZioł* IV 33b; *KłosAlg* Hv [*2 r.*]; podziś w ręce moje[j] Tylko jedlca zostały, a miecz sam skruszony I oszczep darmo poszedł *KochMon* 32; Ale ſię oná modlitwą y chwałą Bożą karmiłá/ y to vprośiłá/ iſz on báłwan Dyány ſkruſzony/ w proch ſię obroćił. *SkarŻyw* 21; **[***Cresc 1571* 398**]**.

[*skruszony w co = wrzucony w postaci rozkruszonej*: ktorey [*laktuki*] proch w potráwę ſkruſzony przećiw boleśći wnętrzney pomaga. *Cresc 1571* 232.**]**

Wyrażenie: »na proch skruszony« (*1*): *SkarŻyw* 179 *cf Szereg.*

Szereg: »skruszony i starty« (*1*): Y wnetże pięćdźieśiąt báłwanow ſrebrnych y złotych ná proch ſkruſzone/ y ſtárte zoſtały. *SkarŻyw* 179.

2. *Poraniony od stłuczenia* (*4*): A kto padnie ná ten kámień/ będźie ſkruſzon/ a nákogoby záś on vpadł/ zetrze go. *BibRadz Matth* 21/44; *RejPos* 261v; *WujNT Matth* 21/44; **[***WujBib Matth* 21/44**]**.

Przen: *Który doznał wielu trudów*, *sterany* [*w czym*] (*1*): Ná Herb Adámá Cżáhrowſkiego w Rycerſkich ſpráwách mężá ſkruſzonego *CzahTrPapr kt*v.

3. *Zwyciężony*, *pokonany*; *w przen* (*4*): Anyoł tám piekielny rządźi/ [...] ktory żądłem y iádem ſwoim nogi iey śięga: od ktorey zdeptána ieſt y ſkruſzona głową iego. *SkarKaz* 578b.

skruszony czym (*1*): Krolu miłośćiwy/ przyimi Chriſtuſá/ y z Ewánielium iego wdźięcżnie/ [...] á ſtrzeż ſię tego/ ábyś ſię iemu nie ſprzećiwiał/ ábyś [...] rozgą iego żeláźną ſkruſzony nie był. *NiemObr* 21.

W porównaniu (*2*): Abowiem ieſliby kto zwyćiężył/ y záchował áż do końcá vcżynki moie/ dam mu zwierzchność nád pogány. Y będźie ie rządźił laſką żeláźną/ y iáko naczynia gliniáne będą ſkruſzeni. *BibRadz Apoc* 2/27; *WujNT Apoc* 2/27.

4. *Żałujący za popełnione zło*, *za grzechy*; *contritus Vulg*, *PolAnt*; *compunctus Vulg* (*121*): Prorok woſobie grzeſſnego człowieká á ſkruſſonego/ proſi o miłoſierdzie páná przypominaiąc nikczemnoſć ie^{go} *RejPs* 148; W duchu pokory y w vmyſle ſkruſzonym/ bylibyſmy przyięći od ćiebie pánie *KrowObr* 170; *RejPos* 10, 235 [*2 r.*], 255v.

skruszony czym (*4*): Tymi ſłowy y duchem Bożym Ceſarz ſkruſzony/ y ſam ſię od kácerſtwá vpámiętał *SkarJedn* 135; Drugi raz młodzieniec ieden/ kazánim iego ſkruſzony ſpowiedał ſię przed nim y wyznał grzech ſwoy *SkarŻyw* 373, 545; *LatHar* 34.

Wyrażenia: »skruszon(y) na duchu, w duchu« = *contritus spiritu Vulg*, *PolAnt* (*2*:*1*): *Leop Is* 66/2; Ale ná kogoż weyżrę iedno ná vtrapionego á ſkruſzonego w duchu *BibRadz Is* 66/2; Y byłem ſkruſzon ná duchu moiem [*contritus est spiritus meus PolAnt*] ia Dániel w ćiele moiem *BudBib Dan* 7/15.

»skruszona pokora« (*1*): POdnieśmy teras wſzyſcy myſli náſze wzgorę/ á máiąc w ſercách náſżych ſkruſzoną pokorę/ żałość wielką máiąć s tego/ iż dobrotliwe^{go}/ ták częſto obrażámy *MycPrz* I [A3]v.

»skruszony na sercu, sercem« = *compunctus a. contritus corde* [*szyk 5*:*2*] (*6*:*1*): A twey Laſki miły panie Snać zadni niepomni nanie. Sktorą ty gotow każdemu Zwlaſcza ſerczem ſkruſhonemu. *RejKup* d3; *LubPs* ff2v; *Leop Ps* 146/3; *CzechEp* 217; Duch Páńſki nádemną: [...] poſłał mię ábych vzdrowił ſkruſzone ná ſercu *WujNT Luc* 4/18; Co vſłyſzawſzy Zydowie/ ſkruſzeni ná ſercu/ náwroćili ſię do Chriſtuſá. *WujNT Act* 2 *arg*, 37.

Szeregi: »skruszony a (i) pokorny« = *contritus et humilis Vulg* [*szyk 4*:*2*] (*6*): Dáymi żebych cie ktoré^{go} niebioſa ij ziemia niemoże ogarnątz/ zamożnoſcią ſwą niecháy ogarnie ſkruſſoné a pokorné ſerce moie *OpecŻyw* 90v; iedno tobie ofiaruię ſkruſſone á pokorne ſerce wiedząc iż to tobie ieſt ná przyiemnieyſſa ofiárá *RejPs* 77v, 186v; *Leop Is* 57/15; *HistRzym* 110; *RejPos* 47v.

»skruszony a uniżony (*a.* poniżony)« = *contritus et humilis PolAnt* [*szyk 6*:*1*] (*7*): ábowiem to tobie nawdzięcżnieyſza ofiárá ſkruſzone á vniżone ſerce cżłowieká pokornego. *RejPos* 13v, 228v, 328v; *WujJud* 191v; (ná) wyſokośći á w świętyni mieſzkam/ też z ſkruſzonym á z vniżonym duchem ożywiáiąc duchá zniżonych/ ożywiáiąc też ſerce ſkruſzonych. *BudBib Is* 57/15; Iáko Pſalmiſtá mowi: Ná kogo thy Pánie weyrzyſz/ iedno ná tego ktory ieſt ſkruſzonego á vniżonego ſercá. *Phil* I2; *LatHar* 166.

»skruszony a (i) u(po)korzony« = *contritus et humiliatus Vulg* (*7*): *KromRozm II* l2v; *Leop Ps* 50/19; Ofiáry Duchowné/ które nic nie ſą inégo/ iedno duch ſtreſktány/ ſkruſzóné y vpokorzóné przed ſtráſzliwym Máieſtatem Bożym ſerce *OrzQuin* N2v; Gdyż v niego [*Boga*] żadna inſza ofiárá/ żadna inſzá ſpráwá wdzyęcżnieyſza nie ieſt/ wedle wyznánia piſmá wſzytkiego/ iedno ſerce ſkruſzone á vpokorzone cżłowieká ná wſzem iemu wiernie vfáiącego. *RejPos* 349, 235v; *WujJud* 238; *LatHar* 132.

»uznany a skruszony« (*1*): A tu ſobie rozważy/ iż żadna inſza ſłużbá/ nie ieſth milſza Pánu temu/ iedno vznáne á ſkruſzone ſerce cżłowieká nędznego *RejPos* 117.

»skruszony a żałobliwy« (*2*): A ták toć ieſt drogá/ toć ſą kluczе ku temu Pánu/ ſerce ſkruſzone á żáłobliwe cżłowieká nędznego *RejPos* 119v, 47.

W przen (*95*):

Wyrażenia: »skruszony(-a) duch (*a.* dusza)« = *contritus spiritus Vulg*, *PolAnt* [*szyk 2*:*2*] (*4*): W Tym Pſalmie ieſt modlitwá ku Pánu Bogu duſze ſkruſzoney *LubPs* B4v; *Leop Is* 57/15; *BudBib Is* 57/15; Ofiárá Bogu ieſt duch ſkruſzony *LatHar* 166.

»skruszona myśl (*a.* umysł)« (*6*): *RejPs* 76v; Moc ſkruſzonego vmyſłu niſzcży grzech. *LubPs* G *marg*; ále o to ſie napirwey ſtáray/ ábyś przez tę ſkruſzoną myſl ſwoię [...] napirwey rozwiązał ſerce ſwoie/ á vcżynił ie wdzięcżnym ſercem Bogu oycu ſwemu. *RejPos* 119v, 37v, 47v, 132v.

»skruszone serce« [*w tym*: [*kto*] (*jest*) *skruszonego serca* (*7*)] = *cor contritum Vulg*, *PolAnt*; *contritus corde Vulg* [*szyk 43*:*41*] (*84*): *BierRaj* 19; *OpecŻyw* 90v; *TarDuch* D3; ábowiem ſercá ſkruſſonego á pokornego pan náſz nigdy opuſćić nieobiecał. *RejPs* 186v; Abowiem ten pan ſnádnie obaczywſſy ſercá ſkruſſone łáſkáwie vzdrawia ich vdręczenie *RejPs* 216, 77v; *RejKup* m6v, ee3v; *MurzHist* C; *KromRozm II* l2v; A yeſteś bog prágnąc ofiar ſercá ſkruſſonego/ Y duchá w krewkości cyáłá vpokorzonego *LubPs* N4v, N3v, O5v, Tv *marg*, ff2v *marg*; Duch Boży nádemną/ dla tego [...] poſłał mię vbogiem/ ábym vzdrowił ſkruſzone ſercá *KrowObr* 79, 238v; *Leop Ps* 50/19, *Luc* 4/18; Pan ieſt bliſki tym ktorzy ſą ſercá ſkruſzonego/ á záfráſowáne w duchu záchowywá. *BibRadz Ps* 33/19; Ale ieſli ſie obroćiſz ku Bogu ſercem ſkruſzonym/ [...] wywiedzye cię z ięctwá y zmiłuie ſie nád tobą *BielKron* 45, 200v; *OrzQuin* N2v, N3; *RejAp* 8v, 14; *HistRzym* 110; Y ná kogoż ia narychley weźrzę/ iedno ná nędzniká kthory ieſt ſercá ſkruſzonego/ á ná tego ktory drży przed ſłowy moiemi. *RejPos* 47v; Iż oto Duch s. ſtánął nádemną á pomázał mię/ ábych ſzedł ku ćichym/ [...] á iżbych wſpomagał á leczył ſkruſzone ſercá ich *RejPos* 118v; Ale bez wiáry á bez ſercá ſkruſzonego/ rozum to ſam vkaże/ iákoby tho mogło być/ áby cżłowiek cżłowiekowi mogł mocą ſwą odpuśćić iego grzechy *RejPos* 235; Abowiem pátrzay iáko tho ieſt mocna rzecż v Páná tego/ wiárá ſercá ſkruſzonego *RejPos* 235v, 13v, 29, 32v, 34, 47 (*34*); *BiałKat* 331; *WujJud* 191v, 238; *BiałKaz* B3; *CzechRozm* 119; *SkarJedn* 329; Iádam y Iáwá ſmutna bárzo/ w ſkruſzonym ſercu w onym leśie y miedzy drzewy kryiąc ſię płákáli. *SkarŻyw* 262, 15, [237], 319, 353, 384; *ArtKanc* M, M17; *Phil* I2; *GrabowSet* A3, O3; *LatHar* 132, 156, 166, 584; *SiebRozmyśl* I; Skruſzonym ſercem wołam Boże moy do ćiebie/ Nie rácżże mię dźiś proſzę odmiátáć od ſiebie. *CzahTr* C3.

α. *W funkcji rzeczownika*; *contritor Vulg*, *PolAnt* (*5*): Abowiem to mowi wyſoki y powyſzſſony ktory mieſſka w wieczności: [...] áby ożywił duchá pokornych/ y ożywił ſerce ſkruſſonych. *Leop Is* 57/15; *RejPos* 121v; *BudBib Is* 57/15.

Szeregi: »skruszony a rozżalony« (*1*): Iż nikogo nie máią iśćić o tym ſwiętym miłoſierdzyu iego/ iedno ie opowiedáć ſkruſzonym á rozżalonym ſercá vpádłego *RejPos* 119v.

»uniżony albo skruszony« (*1*): Iężyká kłamliwego nienawidzi vniżony (*marg*) Abo ták/ Iezjk kłamliwy vniżonego (álbo) ſkruſzonego rć. (–) *BudBib Prov* 26/28.

a. *Za który wyrażono skruchę* (*1*):

Wyrażenie: »grzechy skruszone« (*1*): rozgrzeſzam ćię od wſzyſtkich grzechow przedemną ſpowiedanych y ſkruſzonych. *KrowObr* 159v.

b. [*Pokutny*: Roku 1594, za Jego Mci księdza biskupa krakowskiego Radziwiłła kardynała, godziny postanowione czterdzieści [...] odprawowane były, [...] Pana Boga prosząc, aby raczył chrześcijaństwo wszytko zachować i obronić od ręki pogańskiej tureckiej. Które godziny z procesyami i [z] skruszonem nabożeństwem odprawowane były *KronMieszcz* 145.**]**

Cf **NIESKRUSZONY**, **[SKRUCHY]**, **SKRUSZYĆ**, **SKRUSZYĆ SIĘ**

LWil

[SKRUSZYCIEL *sb m*

W przypadkach zależnych e *jasne*.

sg A skruszyciela. ◊ *I* skruszycielem.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Ten, *kto niszczy*, *pokonuje* [*czego*]: [*Maryjo*] tyś nam vrodźiłá Emánuelá/ [...] WEżá ſtárégo ſkruſzyćielá/ Króleſtwá Szátáńſkiégo woiowniká/ Piekłá zburzyćielá/ śmierći wiecznéy ſkruſzyćielá *BiałPos* I 73, 20 (*Linde*).**]**

AN

SKRUSZYĆ (*39*) *vb pf*

inf skruszyć (*6*). ◊ *fut 1 sg* skruszę (*2*). ◊ *2 sg* skruszysz (*1*). ◊ *3 sg* skruszy (*9*). ◊ *2 pl* skruszycie (*2*). ◊ *praet 1 sg m* -em skruszył (*1*). ◊ *2 sg m* skruszyłeś, -ś skruszył (*4*). **[***f* -eś skruszyła.**]** ◊ *3 sg m* skruszył (*10*). *n* skruszyło (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skruszył (*1*). ◊ *2 pl m pers* byście skruszyli (*1*). ◊ *part praet act* skruszywszy (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII.*

1. *Rozbić na kawałki*, *zdruzgotać*, *rozdrobnić*; *conterere Vulg*, *Cn*; *confringere PolAnt*, *Cn*; *concidere PolAnt* [*co*] (*17*): ktho ma w miechierzu albo y w nyrkach bolenie/ albo kamień/ tedy gdy te^{go} wina kto ſie napije [...]/ wypędzi bol y kamień ſkruſzy. *FalZioł* IV 39c, IV 34c; *BibRadz Ps* 73/14; Gdyć ſye w iákiéy kolwiek ránie robaki zamnożą/ náwybierayże żyłek z śrzebrniku/ á vſuſz ié iż ſye ſkruſzyć dádzą/ vtłucz że ié ná proch/ potym vwarz śrzebrniku świeżégo/ á oną iuchą ránę co nalepiéy wypłocz *SienLek* 131;

BudBib Is 45/2; Tyś w pośrzód morzá drógę ſzyroką oſuſzył/ A ſrogim ſmokóm w wodźie hárdé głowy ſkruſzyl. *KochPs* 110, 69, 110; wnet onę gorę gdzie był Wenuſow kośćioł/ rozkopáć/ á kośćioł Wenuſa zburzyć/ y báłwan on ſproſny ſkruſzyć Helená kazáłá. *SkarŻyw* 397; *StryjKron* 421; *LatHar* 736; **[***ReuchlinBartBydg* O7; Napierwey wykopać brozdę około ogrodá álbo roley [...]/ támże náſádźić tarnia álbo iákich płonek [...]/ y záśię przykryć oną źiemią wykopáną czyśćie ſkruſzywſzy. *Cresc 1571* 144**]**.

Szeregi: »słuc i skruszyć« (*1*): ſam ręką ſwoią onego ćielcá obálił/ y ſłukł go/ y ſkruſzył/ y ſpalił *SkarŻyw* 491.

»zbić i skruszyć« (*1*): Szedł potjm ná gorę y do zamku KáſſYnum názwánego: tám iſz ieſzcże był Báłwan Apollinow: on bałwan zbił y ſkruſzył *SkarŻyw* 251.

Przen (*4*): *Leop Ps* 3/7; Ták dawno męſzczyzni ná poczćiwość vbogich białychgłow ważą. [...] ále tho więcz dla thego czyni/ áby zamku tego gdzie poczćiwość mieſzka dobył/ te ták twárde Diámenty ſkruſzył *GórnDworz* Bb5; SMierćią tęgo [*!*] przesławnego męczeńniká Chryſtuſowego/ iáko piſze ś. Antoninus/ więcey niſzli za iego żywotá/ Heretykow twárdość ſercá ſwego ſkruſzyło *SkarŻyw* 374; *PowodPr* 10.

2. *Zniszczyć*, *unicestwić*, *usunąć*, *zetrzeć*; *pokonać*, *zwalczyć*; *comminuere*, *conterere Vulg* [*kogo*, *co*] (*17*): *MurzNT* 98v *marg*; *LubPs* V3v; niebędę dáley ſwámi/ aż ſkruſſyćie tego ktory tego grzechu winien ieſth. *Leop Ios* 7/12; Przyſtoi to ſławie wáſzey/ y wierze wáſzey/ ábyśćie ták hárdość y czći prágnienie ſkruſzyli/ iákośćie zá pomocą Bożą kácerſtwo zwalczyli. *SkarJedn* 189; *KochPs* 98; w tym imieniu IEZVS zwyćiężyſz wſzytkie pokuſy twoie/ y moc nieprzyiacielá ćiebie do złego przywodzącego/ ſkruſzyſz *SkarŻyw* 4; y tákem wiele [*!*] bitew wygrał y Tyránnow ſkruſzył: żadnych ofiar y cżárow nieſtroiąc *SkarŻyw* 306; Tám [*św. Junius w komórce*] y pokuſy rozmáite/ y naiázdy ſzátáńſkie/ mocnie w Chryſtuſie vmocniony ſkruſzył *SkarŻyw* 543; Mieymy to vfanie/ iſz Chryſtus náſz [...] mocen ieſt náſze nieprzyiaćiele ſkruſzyć *SkarŻyw* 560, 134, 393, 560; *WujNT Luc* 20/18; Do tego czáſu wilk y lew piekielny gorę miał [...]: oto ſię ćichy y pokorny báránek vkázuie/ ktory głowę iego ſkruſzy *SkarKaz* 515b.

skruszyć czym (*1*): iż miał [*Bóg*] [...] iemu [*Synowi swemu*] do ręku podáć rozgę żeláznᷠ/ ktorą miał ſkruſzyć ſprzećiwniki ſwoie *NiemObr* 21.

Szereg: »skruszyć i zwyciężyć« (*1*): iſz walczyć znią [*białągłową*]/ y z iey potomki będzieſz: ále oná zetrze głowę twoię/ gdy vrodzi w potomkách ſwoich tákie naśienie/ ktorę [*!*] ćię ſkruſzy y ták zwyćięży iákoś ty teráz człeká zwyćiężył. *SkarŻyw* 262.

W przen (*1*): Ty ſkruſzywſzy żądło śmierći/ otworzyłeś kroleſtwo niebieſkie wierzącym. *LatHar* 573.

3. *Skłonić do skruchy*, *do żałowania za grzechy* [*kogo*, *co*] (*5*): **[**TAk będę dobry potym/ gdyżeś mię iuż ſkruſzyłá *NeothAcros* D3v.**]**

skruszyć czym (*1*): Nadobnie pátrzyć ná pięknie ſkromnego/ Gdy ſwą ſkromnoſcią ſkruſzy vpornego. *RejZwierc* 215v.

Zwrot: »skruszyć serce« [*szyk zmienny*] (*4*): áby nas Pan náſz odmiátować nie raczył od ſwięthey obliczności ſwoiey/ á iżby ták raczył ſkruſzyć á ſkłonić do ſiebie nędzne ſercá náſze *RejPos* 349v, 349; boć to czyni y mówi człowiek/ co w ſercu ma. Wnętrzné nápominaiąc/ iáko ſkruſzyć ſerce ma człowiek przed pánem Bogiem dla grzechów *BiałKat* 36; *ArtKanc* L19v.

Synonimy: **1.** *rozdrobić*, *zdrobić*, *zdruzgotać*, *złamać*; **2.** *pobić*, *poborzyć*, *pogromić*, *porazić*, *zetrzeć*, *zniszczyć*, *zwyciężyć*.

Formacje współrdzenne cf KRUSZYĆ.

Cf **SKRUSZENIE**, **SKRUSZONY**

LWil

SKRUSZYĆ SIĘ (*9*) *vb pf*

sie (*5*), się (*4*).

fut 3 sg skruszy się (*3*). ◊ *praet 3 sg m* skruszył się (*3*). *n* skruszyło się (*1*). ◊ *imp 3 sg* niech, niechᷠ się skruszy (*2*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*).

1. *Rozbić się na kawałki*; *conteri Vulg*, *PolAnt* (*5*): Wieleć ma nieſzczęśćia ſpráwiedliwy/ á wſzákoż od wſzytkiego wyrywa go Pan Strzegąc wſzytkich kośći iego/ thák iż ſię by iedná z nich nie ſkruſzy. *BibRadz Ps* 33/21; *RejZwierc* 202v.

Przen (*3*):

Frazy: »skruszy(ło) się serce« [*z rozpaczy*, *żalu*] = *contritum est cor Vulg* [*szyk zmienny*] (*2*): Niech márni Wielorybowie tobą iák chcą chwieią/ Iedno ty przy Kryſtu Pánie ſtoy z mocną nádzyeią. Vźrzyſz żeć ſie złe ſerce ich od żáłośći ſkruſzy *LubPs kt*v; *Leop Ier* 23/9.

»serce się [*komu*] skruszy« = *ktoś straci odwagę* (*1*): Niech że Cię [*tj. Boga*] samego za hetmana mamy! Tak ci wygramy. Bo tak się serce sprzeciwnikom skruszy, Gdy ty nakłonisz k nam łaskawe uszy *RejŁas w.* 73.

2. *Odczuć skruchę*, *żal za popełnione zło*; *compungi*, *conteri*, *habere contritionem Cn* (*2*): Ná ty ſłową przelękł ſię Krol y ſkruſzył/ y padwſzy do nog iego [*tj. św. Dunstana*]/ żáłość pokázował y o pokutę prośił. *SkarŻyw* 510.

W przen (*1*): o ſtudnico miłośierdźia/ ktory ſerce moie w ręce twoiey trzymaſz. Niech ſię ná táką miłość twoię ſkruſzy/ roſpuśći y roſtáie. *SkarKaz* 161b.

3. *Ulec zniweczeniu* (*2*): Iuż ſie nyechay wſſem złoſnikom wſſeteczna myſl ſkruſſy/ Ktorzy ſtali o zginienie moiey nędzney duſſy. *LubPs* B5v.

W przen (*1*):

Szereg: »złamać się i skruszyć« (*1*): Iákoż ſie złamał y ſkruſzył [*confractus est et contritus*] młot wſſyſtkiey źiemie? *Leop Ier* 50/23.

Formacje współrdzenne cf KRUSZYĆ.

Cf **SKRUSZENIE**, **SKRUSZONY**

LWil

SKRUTATOR (*6*) *sb m*

-å- (*4*), -a- (*1*) *SarnStat* (*4*:*1*); o *jasne*.

pl N skrutåtorowie (*2*). ◊ *G* skrutatorów (*1*). ◊ *A* skrutåtory (*2*). ◊ *I* skrutåtory (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Ten, *kto prowadzi śledztwo*; *scrutator JanStat* [*scrutator – wybadacz albo wybadownik*, *wysperownik*, *wywiadownik Mącz 376a*; *– szperzący Calep*; *inkwizytor – scrutator Cn*] (*6*): *PaprUp* L2; Tedy my ná Séymie będźiem powinni ſkrutatory dáć do onéy źiemie/ gdźie ſie *crimen* ſtáło *SarnStat* 148; á Scrutatorowie przyśięgli bydź máią/ pod którą przyśięgą wywiádować ſie máią pilnie od ludźi przyśięgą obowiązánych prawdźiwéy rzeczy. *SarnStat* 772, 507, 772, 773.

LWil

SKRUTNY *cf* **SKROTNY**

SKRUTYNIJUM (*39*) *sb n*

scruti- (*37*), scruty- (*1*), skrut. (*1*).

sg indecl skrutynijum (*19*). ◊ *pl N* skrutynijå (*10*). ◊ *G* skrutyniji (*2*). ◊ *A* skrutynijå (*3*). ◊ *L* skrutynijach (*5*); -ach (*4*), -åch (*1*) *GórnRozm.*

Sł stp brak, *Cn*: *szkrutynium*, *Linde XVIII w.*

Badanie, *śledztwo sądowe*, *postępowanie prowadzone przez sąd drogą badania świadków pod przysięgą* [*scrutinium – szukanie*, *wywiedowanie Mącz 376a*; *– wywiadowanie*, *wymacywanie Calep*; *szperanie*, *szperunk – scrutinium Cn*] (*39*): *ComCrac* 16v [*2 r.*]; *ZapWar 1545 nr 2646*; *BielSat* E; *BielRozm* 32; Także y ná *Scrutiniach*, przywiodą świádkow kupionych moc wielka nagotowánych ná krzywoprzyśięſtwo do ſądu. *GórnRozm* G3v; [*sprawca przestępstwa*] Przywiedźie świádkow moc ná *Scrutinium*, y przyśiągłby/ ále ow chudźiec co ránę odnioſł/ widząc że źle/ iednáć ieſcze muśi *GórnRozm* H, G3v [*2 r.*], G4v, H, Hv, I4; Scrutinia oſobie Królewſkiéy ſą zwierzoné: á Scrutatorowie przyśięgli bydz máią.

SarnStat 772; August 1565. Skrutatory z Séymu obiecuie wysyłáć: którym przykładem y Trybunáliſtę wysyłáią ná Scrutinia, y ná Vizię. *SarnStat* 773, 579, 611, 613, 613 *żp*, 614 (*16*).

skrutynijum o czym (*1*): takze tez voiievoda ſtemi Caſtelanmi, Dignitarzmi i vrzędniki ziemskiemi scrutinium czynicz będzie o takovem mężoboiſtwie ktorebysie przitrafielo. *ComCrac* 16v.

Zwroty: »skrutynijum (u)czynić, czynione« (*3*:*1*): *ComCrac* 16v [*2 r.*], 19; scrutinia iako inalys Criminalibus Causis tak y wtey mierze ma bydz czynione. *ActReg* 18.

»skrutynijum wyprawować (*a.* odprawować); wyprawowanie skrutynijum« (*2*;*1*): áby [*sąd*] z pilnośćią ſam przez ſię nie przez ſubſtituty/ iáko napilniéy té ſcrutinia odpráwował *SarnStat* 613; A máią [*obie strony*] wiéźdź świádki wiáry godné/ ktorymby oná rzecz mogłá bydź nalepiéy wiádoma/ nie biorąc ſie ná ſwóy pozew do wypráwowánia inſzégo *ſcrutinium SarnStat* 613, 614.

»skrutynijum wywieść (*a.* wywodzić); wywiedzienie skrutynijum« (*2*;*1*): *GórnRozm* Iv; Iż ma *actor* pozwáć obwinionégo do wywiedźienia *ſcrutinium SarnStat* 613; ná którym roku obiedwie ſtronie będą powinné ſcrutinia ſwé wywodźić *SarnStat* 613.

Szeregi: »skrutynijum abo inkwizycyja« (*1*): A wſſakoz vrząd ze przez ſtron ma *Scrutinium* abo inquiſicią to ieſt badanie abo pytanie y doviadovanie na ono ymienie tam ziachawſſy vczynicz *ComCrac* 19.

»skrutynijum to jest wywiadowanie« (*1*): voiievoda onei ziemie wktoreibyſię to mężoboiſtwo ſtalo [...] scrutinium to ieſt vyviadovanie vczynicz ma *ComCrac* 16v.

Synonimy: *badanie*, *pytanie*, *wywiadowanie.*

LWil

[SKRWAWIAĆ *vb impf*
1 sg praes skrwawiâm.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Raniąc, *wywoływać upływ krwi*: Skrwáwiam/ Cruento. *Volck* [Zzz2v].
Formacje współrdzenne cf KRWAWIĆ (*Errata*).**]**

LWil

SKRWAWIĆ (*7*) *vb pf*
skrwawić (*5*), **zekrwawić** (*2*); skrwawić *Leop*, *BielSat*, *SkarŻyw*, *GosłCast*; zekrwawić *FalZioł*, skrwawić : zekrwawić *Mącz* (*1*:*1*).
a *jasne*; *w* zekrwawić e *jasne.*
inf skrwawić (*3*). ◊ *fut 3 sg* skrwawi (*1*). ◊ *praet 3 sg m* zekrwawił (*1*). *f* skrwawiła (*1*). ◊ *3 pl* **[***m pers* zekrwawili**]**. *subst* skrwawiły (*1*).
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
1. *Zranić*, *ukłuć zwykle czymś ostrym powodując krwawienie*, *rozkrwawić*; *sanguinare Vulg*; *cruentare Mącz* [*w tym*: **[***kogo***]**, *co* (*2*)] (*6*): Nie wſtyday ſie [...] y ſludze złemu bok zkrwáwić. *Leop Eccli* 41/5; *Mącz* 69c, 140d; **[**y wepchnęli cie [*tj. Chrystusa*] wrzekę Czedron/ tam cie wwodzie nogami deptali/ kolany tłoczyli/ obliczе twe o kamienie oſtre zranili/ zekrwawili *Pozdraw* B5; *HistPonc* C2**]**.
zekrwawić czym (*1*): Theż około brodawek zekrwawyć czem oſtrym to ieſt iżby krew ſzła/ á tym prochem poſipować á ſpadną. *FalZioł* I 70b.
Przen (*2*):
Zwrot: »serce [*komu a. czyje*] skrwawić« = *bardzo kogoś zasmucić* (*2*): Bo to ſzczęśćie ma nie pewne drogi/ Potrzebuie ſwey wielkiey przeſtrogi. Komu ſie też ná cżás nagle ſtáwi/ W krotkim cżáſu iego ſerce ſkrwáwi *BielSat* H2; Idźiem/ lecz twoie [*tj. Józefa*] mowy ſercá nam ſkrwáwiły. *GosłCast* 19.
2. *Pokryć*, *splamić krwią* [*co*] (*1*): krew twoiá zkrwáwiłá ſuknią tego/ co ćię śćinał *SkarŻyw* 595.
Formacje współrdzenne cf KRWAWIĆ.
Cf **ZEKRWAWIENIE**, **ZEKRWAWIONY**

LWil

SKRWAWIĆ SIĘ (*1*) *vb pf*
plusq 3 sg f była sie skrwawiła.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Poplamić się krwią: Przeto [*Maryja*] krew na ziemi ięła tzalowatz ij zbiératz/ krzyż téż ięła oblapiatz/ aż ſie byla barzo ſkrwawila *OpecŻyw* 151v.
Formacje współrdzenne cf KRWAWIĆ.

LWil

SKRWAWIENIE *cf* **ZEKRWAWIENIE**

SKRWAWIONY *cf* **ZEKRWAWIONY**

SKRYBA (*4*) *sb m*
skryba (*2*), **szkryba** (*2*); skryba *WujJud*, *BiałKaz*; szkryba *OpecŻyw*, *BudNT.*
[*sg N* Skryba.**]** ◊ *pl N* skrybowie (*2*). ◊ *G* skryb(o)w (*1*). ◊ *A* skryby (*1*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII w.*
Nauczyciel, *znawca i komentator Pisma Świętego*, *zwłaszcza Starego Testamentu* [*scriba – pisarz Mymer*[1] 175, *BartBydg*, *Mącz 374b*, *Calep*] (*4*): Oto iá ſlę k wám [...] doktory ij mędrce ijżby piſmo wykladali/ ij ſſkryby/ to ieſt miſtrze ktorzyby przyrodzonégo piſma nauczali. *OpecŻyw* 77; *WujJud* 78; *BudNT przedm* c3; **[***Apolog* 53; Nie dziwuyże ſie tedy/ iż naſzy Scribentowie dziśieyſzy piſmem ſie popiſuią [...]: ponieważ y ći Scribowie Zydowſcy gdy ich o piſmie ſpytano [...] byli gotowi ku cżytaniu/ ále ślepi ku wyrozumieniu *WujPosŚw 1584* I 124; *DramStp* II 262**]**.
Szereg: »skrybowie i (to jest) uczeni w Zakonie (*a.* **[**w Zakonie uczeni wykładacze**]**)« (*1*): zaz niebeło wſzyſtkim iáwno iáky Decret byli Xiążęta kápłáńſkie/ Phárizeuſzowie/ Scribowie/ y uczeny w zakonie/ vczynili? *BiałKaz* C4v; **[**Ná Kátedrze/ to ieſt Stolicy MOyzeſzowéy záśiedli Szkrybowie/ to ieſt w Zakonie vczeni wykłádácze *BiałPos* I 103 (*Linde*)**]**.
Cf **[SKRYBANT]**, **SZKRYBENT**

LWil

(SKRYBAK) *cf* **[SZKRYBAK]**

[SKRYBANT *sb m*
A pl skrybanty.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Znawca i komentator Pisma Świętego: Doktorow/ ktore y dźiś *Adrian Iung* z Koleium Poznáńſkiego Theolog zowie *obſcuros ſcriptores* ſproſne ſcribanti naśliadowano *GliczApel* P2v.
Cf **SKRYBA**, **SZKRYBENT]**

LWil

[SKRYBENS *sb m*
A sg skrybensa.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Urzędnik kancelaryjny, *sekretarz*: A iż nie WM ręką niektóre rzeczy pisane, o tym dawno od nas jesteś TM resolwowan, abyś zdrowiu i oczom swym folguiąc [scrib]ensa takiego wiernego miał, który by pisował od WM do nas *in secretis* zwłaszcza *ListyZygmAug 1571*/603.**]**

LWil

[SKRYBENT] *cf* **SZKRYBENT**

[SKRYCH *sb m*
I sg skrych(e)m.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Podstęp, *chytrość*: więmy dobrze iako chytrośćią ſwoią [*szatan*] Iadama z Iewą vłowił. [...] Tymze ſkrychem tąż chytrośćią na pana Ieſuſa zachodźił *OrszakPos* 68.**]**

LWil

1. SKRYCIE (*9*) *sb n*
skrycie (*9*), **[skrzycie]**
e *pochylone.*
sg N skrycié; (*4*); -é (*3*), -(e) (*1*). ◊ *G* skryciå (*1*). ◊ **[***I* skrycim.**]** ◊ *L* skryciu (*4*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*).
I. *Rzeczownik od* „*skryć*” (*7*):
1. *Ukrycie*, *schowanie*; *occultatio Mącz*, *Cn* (*2*): Occultatio, Zátáyienie/ skricie. *Mącz* 258b.
Wyrażenie: »skrycie w grobie« = *pochowanie* (*1*): ktore [*słowa ks. Powodowski*] przywiodł/ z Iudy Apoſztołá ś. *fol.* 177. (choćiaż bayką nikczemną bárźiey niż żydowſką żeſzpocone/ o do prowádzeniu przez Michálá ś. duſze Moiżeſzowey do Ráiu/ á o ſkryćiu ćiáłá iego w grobie táiemnym rć.) *CzechEp* 99.
2. *Miejsce ustronne*, *miejsce schronienia*, *kryjówka*, *schowek*; *abditum*, *latebna*, *occultum Cn* (*5*): SAm opłákány nędzný mátki ſynie/ Wynidź z ćiemności/ ſkryćie nie pomogło *GórnTroas* 49; Latebra – Kąt do skriczią, iama. *Calep* 584a, 584a [*2 r.*], [1017]b; **[**non est occultatum (ſkrytha) os meum a te quod fecisti in occulto (wſkryczyv) *Glosy III* 102/188, 47/2**]**.
[*skrycie czego*: Iże ſkrył mie w przybytku ſwoym w dźień złych záſzczyćił mię w ſkrzićyu prżibytku ſwego. *PsKrak 1532* 26/9.
Przen [*czego*]: exaudiui te in abscondito tempestatis. (vſkrzyczv burze navalnoſci) *Glosy III* 102/74.**]**
II. *Rzeczownik od* „*skryć się*”: *Ukrycie się*, *schowanie się przed otoczeniem*; *absconsio*, *latitatio Calep* (*2*): Latitatio – Skriczię, zataienię. *Calep* 584a, 8a.
Cf **SKRYĆ**, **SKRYĆ SIĘ**, **SKRYTOŚĆ**

LWil

2. SKRYCIE (*53*) *av*
skrycie (*52*), **skryto** (*1*); skrycie : skryto *GornDworz* (*2*:*1*).
-e (*5*), -é (*2*); -é *OrzQuin*, *BiałKat* (*3*), *OrzJan*; -é *Calep* (*2*); -o *w* skryto *prawdopodobnie jasne* (*tak zwykle w* -o).
comp i **[***sup* n(a)**]**skryci(e)j (*1*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu.*
1. *Potajemnie*, *pokryjomu*; *occulte Mącz*, *Calep*, *Cn*; *abdite*, *abscondite*, *celatim*, *clam*, *latenter Calep*, *Cn*; *absconse Vulg*; *in abscondito*, *in occulto PolAnt*; *dissimulanter*, *latebrose Mącz*; *arcane*, *celate*, *clanculo*, *clandestino*, *furtim*, *obscure Cn* (*38*): *Leop Sap* 18/9; iamći záwſze vczył w bożnicy y w kośćiele/ gdźie ſię zewſząd Zydowie ſchadzáią/ á ſkryćie nicem nie mowił. *BibRadz Ioann* 18/20, *Iob* 13/10, *Is* 48/16; Occultissime agit, quicquid agit, Wielmi ćicho á skricie/ ſobie poczina cokolwiek czini. *Mącz* 258b, 185a, 258b, 394d; *OrzQuin* L; *GórnDworz* Aa5v; Wiedźiał y Helizeuſz/ co ſkryćie rádźił krol Syryyſki: y wſzyſtki ſłową opowiádał królowi ſwemu Izráelſkiemu. *BiałKat* 158v; *PaprPan* Hh2; *SkarŻyw* 486; Tylko nam ſamym żonam to korzenne pićie/ Wolno będzie ſzynkować miedzy ſobą ſkryćie. Dla lekárſtwá *BielSjem* 23; *ActReg* 156; *Calep* 3b, 8a, 178a, 584a, [721]b; Zwyćięż/ y zágáś pożądliwość moię ſłodkośćią twoią/ ktoráś ſkryćie záchował tym/ ktorzy ſię ćiebie boią. *LatHar* 588, 590 *marg*; *CiekPotr* 56, 61 [*2 r.*]; **[**Przeto bacząc matkę naszę tej myśli przeciw nam i przeciw małżonce naszej być, nic więcej nie jest potrzeba, jeno abyśmy to jakokolwiek co naskryciej postanowić mogli *ListyZygmAug 1550*/178**]**.
W przeciwstawieniu: »skrycie ... jawnie« (*6*): *BielŻyw* 126; *BielKom* A; *LubPs* aa4; Iedno tego pátrzćie ábyśćie Apokriphámi/ to ieſt niepewnymi tych niezwáli/ o ktorych w Kośćiele żadne^{go} iuż wątpienia niemáſz: y ktorych Doktorowie iáwnie á nie ſkryćie vżywáią. *WujJud* 31v; Tu ná tym mieyſcu X⟨*iądz*⟩ K⟨*anonik*⟩ przyznawa/ żeſmy nie ſkryćie/ ále iáwnie ſchadzki ſwe odpráwowáli. *NiemObr* 22; *PowodPr* 77.
Szeregi: »bądź jawnie bądź skrycie« (*1*): ták też y inſzy *priuati*/ bądź iáwnie/ bądź ſkryćie/ dźieſięć/ dwádźieśćia y trzydzieści pánien vbogich poſagámi z ſwey własney ſkrzynki dáruią *ReszHoz* 128. [*Ponadto w przeciwstawieniu 6 r.*]
»(nie) skrycie a (ani) (po)tajemnie« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Co o zwyćiężonych mam mowić/ ktorzi ćię záwżdy táiemnie á ſkryćie nienawidzą [*qui te tacitis odiis semper prosequuntur*] *ModrzBaz* 108; á ſchadzamy ſię/ nie ku zabobonom/ áni ná obrzydłe bałwochwálſtwo/ ále ná prawdźiwą chwałę imienia Páńſkiego/ á ktemu nie ſkryćie áni potáiemnie. *NiemObr* 23.
a. *Podstępnie*, *chytrze* (*4*): Sophistice, chitrze, skrycye *BartBydg* 249; Ná they drodze com ſſedł dziwnye mye łowyono/ A ſkrycye mi ná nyey śidłá záſtáwyono. *LubPs* ee4, S5v; Iż będą miedzy wámi fáłſzywi vtzyćielowie/ kthorzy ſkryćie w prowádzą Sekty álbo odſztzepieńſtwá ſſkodliwe *KrowObr* 137v; **[**Skrycye, obludnye fictim, adv. i ficte *ReuchlinBartBydg* X6**]**.
2. *Niezrozumiale* (*1*): Z głębokoſci philoſophiey [...] wybrane Chcząc aby to było polſkiemu iązikowi iawno czo grekowie pirwey, po tim łacinnici ſkricie [*tj. dla tych, ktorzy nie znają tych języków*] napiſali *GlabGad* A3v.
3. *Dyskretnie*, *niezauważenie* (*1*): Tákież też będzieli [*dworna panna*] ábo przytłuſthſzym troſzkę/ ábo przychudſzym/ [...] iżby ná to nálázłá oblik/ nie fárbą/ nie wodkámi/ ále vbiorem/ ochędoſtwem/ áby ſobie pomogłá: lecż ták ſkrycie/ ták nieznáczńie/ iżby ſie ták zdáło/ że niedba namniey o ochędoſtwo. *GórnDworz* X4.
4. *Niejawnie*, *nie wprost* (*8*): A ieſli chceſz mocno ſtać w tákich wątpliwoſciach/ Wnet napilniey pytay ſie o Boſkich możnoſciach. Ktore żadnym rozumem nigdy ogárnione Nie mogą być/ gdyż dziwnie ſą ſkrycie ſpráwione. *RejWiz* 10; Gdyż ſtárzec ták oſtrożnie ná wſzem poſtępował/ Ze ni w cżym dobrey myſli dzieciom nie zepſował. A choć ſkrycie głupſtwo ſwe y złość ich obiáwił/ Przedſię dobre mniemánie wſzem o ſobie ſpráwił. *HistLan* E3; *OrzJan* 35.
a. *O tekście*: *metaforycznie*, *alegorycznie*; *wykrętnie*, *dwuznacznie* (*5*): Mystice (mistice), figurative et spiritualiter, vel skricye *BartBydg* 246; Iż chłubá niepobożnych prętko ma ſwoy koniec/ á weſele człowieká pokrytego ieſt docześne. (*marg*) W tych słowiech [*Sofar*] ſkryćie okázuie/ iżby Iob był niepobożny y obłudny człowiek [...] (–) *BibRadz Iob* 20/5; Rozmowa ktora ma być ſkryćie rozumiána o miłośći miedzy Kryſtuſem y kośćiołem iego. *BibRadz Cant* 1 *arg*; *RejPosRozpr* b4; **[**chytrze a skricie sophistice loqui i. false, duppliciter vel sapienter et caude *ReuchlinBartBydg* Y4v; Skryciej powiedzieli Prorocy o Panie Chriſtuſie/ niżli o Kośćiele *HerbOdpow* C4**]**.
Zwrot: **[**»skryto mowić«: skryto movicz a chytrze sophistico, -are i. false et impliciter *ReuchlinBartBydg* T6v.**]**
Szeregi: **[**»skrycie a niejaśnie«: Abowiem wypiſali nam doſtatecżnie Wiarę o Troycy Swiętey/ w Ewángeliach ſkrićie a nieiaſnie opiſaną: ná Concilium Niceńſkim/ Pana Chriſtá z Bogiem Oycem iedney Iſtnoſci *HerbOdpow* D8v.**]**
»tajnie a skrycie« (*1*): Przyſtąpćie do mnie/ á ſluchayćie tego: Nie od początku táynie á ſkryćiem mowił *Leop Is* 48/16.
5. *Będąc niewidocznym*, *w ukryciu* (*2*): bo iż [*zęby*] nie ſą ták ná widoku/ iáko twarz/ ále więcej cżáſu ſkryto ſiedzą/ rzadko inaczey kto rozumie/ iedno że białagłową/ mniej ſie o nie ſtára/ żeby białe były/ niż o twarz *GórnDworz* G2; Przyſzłego dniá poiedzie w mále do tego miáſtá/ á my záſtąpmy iemu ſkryćie ná oney śćieſzce ktorą przez lás poiedźie á tám go zábijem *HistRzym* 58v.
6. *Będąc skrytym pod jakąś postacią* (*3*): iż gdy [*poganie*] przed bálwánki ſwémi modły y chwały czynili: (ácz to/ ná co pátrzyli kamień álbo drzewo widźieli być) ále wtym co widźieli/ potáiemnie tám ápráwie w bálwániéch ſkrycie moc á iſtność Bożą być rozumieli *BiałKat* 46; [*Żydzi*] Cielcá vlanego widźieli: około niego ſkakáli: á Boſtwo iákieś ſkryćie w nim rozumieli *BiałKat* 46; *KuczbKat* 170.
Synonimy: **1.** *chyłem*, *chyłkiem*, *cicho*, *kryjanką*, *kryjomie*, *kryjomką*, *kryjomkiem*, *milczkiem*, *potajemnie*, *ukradką*, *ukradkiem*, *zakrycie.*

Cf **NIESKRYCIE**

LWil

SKRYĆ (*69*) *vb pf*

inf skryć (*9*). ◊ *fut 1 sg* skryję (*2*). ◊ *3 sg* skryje (*9*). ◊ *praet 1 sg* skryłem (*6*). ◊ *2 sg m* -ś skrył, skryłeś (*5*). *f* -ś skryła (*1*). ◊ *3 sg m* skrył (*13*). *f* skryła (*7*). *n* skryło (*1*). ◊ *3 pl m pers* skryli (*5*). ◊ *plusq 3 sg m* był skrył (*1*) *KromRozm II*, skrył był (*1*) *BielKron*. ◊ *3 pl m pers* byli skryli (*4*). ◊ *imp 2 sg* skryj (*3*). ◊ *part praet act* skrywszy (*2*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

1. *Ukryć*, *schować w niedostępnym dla innych miejscu*; *abscondere Vulg*, *PolAnt*; *abstrudere Mącz*; *occultare Calag* [*w tym*: *kogo*, *co* (*43*)] (*49*): *LibLeg* 11/95; *RejKup* v8; *KromRozm II* l4v; *Leop* 3.*Reg* 18/13; ktoby chciał rozum ſkryć/ by go nie ſzukano/ Czyſtą ſkrzynkę s tego łbá ná to vdziáłano. *RejFig* Dd3v; Weſzli [*trędowaci*] do iednego namiotu y náiedli ſię y nápili á nábrawſzy z támtąd śrebrá/ złotá y ſzat/ ſzli y ſkryli tho *BibRadz* 4.*Reg* 7/8; Záſię podobne ieſt kroleſtwo niebieſkie ſkárbowi ſkrytemu ná roli/ kthory nálazſzy człowiek/ ſkrył gi *BibRadz Matth* 13/44, 4.*Reg* 6/29, 2.*Mach* 1/20, 33, *Matth* 25/18; Zlękłá ſie niewiáſtá/ ſkryłá ony ſzpiegierze y przykryłá páździerzym lniánym *BielKron* 46v; *RejZwierc* 239; *BudBib* 2.*Mach* 1/33; *Calag* 496a; Wten cżás Amrám [...] z żoną ſwoią Iokábet powił ſynacżká/ bárzo pięknego. nád ktorym płácząc/ iſz wnet miał być porwány y w wodę wrzucony: ſkryli go rodzicy pilnie *SkarŻyw* 478; *GórnTroas* 37; *WujNT Matth* 13/44, 25/18.

skryć do czego (*1*): In sylvam abstrudere Do láſá skryć. *Mącz* 467a.

skryć komu [= *przed kim*] (*1*): kyedy wten dzyen [*kaznodzieja*] mſzą myal panna yemu boze czyalo ſkryla *PatKaz III* 12v.

[*skryć pod co*: A gdy wſzedł do namiothu Rachel/ oná ſpieſznie ſkryłá ony bałwány pod mierzwę (ktorą ſłano) wielbłądom/ y vſádziłá ſye ná niey *Leop Gen* 31/34.**]**

skryć w co (*4*): *BibRadz Matth* 25/25; A gdy byli Káldeyczycy kościoł zápalili/ ſkrył ią [*arkę*] był Ieremiaſz w táiemne mieyſce. *BielKron* 63; Wrotny ſkriy w zánádrá klucże/ Kiedy kto wſzeteczny tłucże. *RejZwierc* 236v; *WujNT* 25/25.

skryć przed kim (*5*): *SeklWyzn* 3; *Leop* 4.*Reg* 11/2; iż lepiey ieſt ábyś wzyął dwá funty y dwie ſzácie. Y tákże vczynił/ á ſkrył to przed Prorokiem onym. *RejPos* 218; lecż Iozábá [...] wźiętá Ioáſá ſyná Ochoźiaſzowego/ [...] y ſkryłá go przed Atálią y nie był zámordowan. *CzechRozm* 152; *WerGośc* 230.

skryć w czym (*7*): Gdyż on [*Bóg*] cżáſu przygody złey w ſwym myę przybythku ſkrył *LubPs* G2v; *Leop Ios* 7/21, *Prov* 6/27, *Is* 49/2; *BibRadz* 2.*Mach* 1/19; tedy (ten) Howad-iaſz wziął ſto prorokow/ y ſkrył ie po piąćidzieſiąt w iáſkini *BudBib* 3.*Reg* 18/4; Bo mię ſkryie w kucżce ſwey wdzień zły/ vtái mię w taiemniku namiotu ſwe^{go} *BudBib Ps* 26/5.

skryć gdzie (*5*): *LibMal 1550*/154; *GliczKsiąż* H8v; y wźięlić [*Izraelici*] tych przeklętych rzeczy/ y vkradſſy ſkłámáli/ y ſkryli między ſprzęthy ſwemi. *Leop Ios* 7/11; On w niebeſpieczeńſtwie moim Skrył mię pod namiotem ſwoim *KochPs* 37; O Bożé móy/ gdźie ſkryię to dźiećię vbogié/ Iżby náléść nie mogły Gréckié ręce ſrogié? *GórnTroas* 36.

Zwrot: »skryć potajemnie« (*1*): tedy kápłani [...] wźiąwſzy cżąſtkę ogniá z ołtarza ſkryli potáiemnie w dole [*absconderunt in concavitate putei*] *BibRadz* 2.*Mach* 1/19.

W przen (*1*): w ćieniu ſkrzydeł twoich ſkryi mię. *BudBib Ps* 16/8.

Przen (*6*): A ſpráwyedliwość twoyá nád gorámi byłá/ Sądy głębokye twoye wyelmożność twa ſkryłá. *LubPs* I4v.

skryć do czego (*1*): A ſkryłeś nas do ſrogyey ſmyerći cyenyá wyecżnego. *LubPs* M2.

skryć przed kim (*1*): Otoć ták mowi [*Bóg*] przećiw wam/ iáwnie to poznacie/ Iż ſkryie twarz ſwą przed wámi *LubPs* gg4v.

Zwroty: »skryć w serce swoje« (*1*): Wſzyſtkié twoié vſtáwy/ ſkryłem w ſerce ſwoié/ Aby ćię nie gniewáło to mdłé ćiáło moié. *KochMRot kt.*

»[*co*] w sercu skryć« = *o czymś myśleć*, *coś zamierzać* (*1*): Iuż powiédz/ coś w tym ſercu oboiętnym ſkryłá: Znośna ieſt káżda rzecz *GórnTroas* 61.

a) *Przebaczyć*, *zapomnieć o czymś* (*1*): O Pánie/ gdyś tu nie ſkarał wzruſzony/ Owſzem łáſkáwie ſkryłeś grzech pełniony; Niechćiey ná on dźień [*Sądu Ostatecznego*]/ w pámięći go chować *GrabowSet* M2v.

2. *Zasłonić*, *przesłonić*, *uczynić niewidocznym*, *przykryć*; *abscondere Vulg*, *PolAnt*; *occultare JanStat* [*w tym*: *co* (*12*)] (*13*): KVropatwa acżkolwie ptak w niektorych rzecżach ieſt chythry/ ale w thym głupi iże gdy głowę ſkrije/ mniema aby wſzythkiey niewidziano *FalZioł* IV 22b, IV 25a; *LudWieś* A3v; Tę Sybillę piſzą chodzić w cżyrwonym odzyeniu/ á ſkorę Kozłową nośić ná plecach/ ſkrywſzy włoſy *BielKron* 135; *BielSat* C2; *SarnStat* 262.

skryć od czego (*1*): twarzy moiey nie ſkryłem od ſromoty od plwoćiny. *BudBib Is* 50/6.

Przen (*6*): Włoſy kiedy roſpuśći: iuż promienié ſwoie Słońce ſkryie: bo cudnieyſzé pánno włoſy twoie. *PudlFr* 70, 21; *GrabowSet* O2v.

Zwroty: »[*przed kim*] skryć głowę« = *uchronić się przed kimś*, *uniknąć kary* (*1*): Wieczny ſprawcá wiekow/ święty y wſzechmocny/ Kto mu w cżym przygáni/ prze ſwą głupią mowę? A potym beſpieczńie przed nim ſkryie głowę? *GrabowSet* Bv.

»skryć [*przed kim*] oblicze« = *przestać obdarzać łaską* (*2*): Dla niepráwośći łákomſtwá iego rozgniewałem ſie/ y ſkarałem go: ſkryłem przed tobą obliczе moie/ á zagniewałem ſie *Leop Is* 57/17; Bo ten [*Bóg*] nie gárdźi prośbą vbogiégo/ Ani przedemną ſkrył oblicza ſwégo. *KochPs* 32.

3. *Uczynić niewiadomym*, *nieznanym*, *utrzymać w tajemnicy*, *zataić* [*w tym*: *co* (*4*)] (*5*): (*nagł*) Mikołay Mielecki Woyewo. Podol. (–) PRzytrudnieyſzym tę głowę mnie wyſłowić będzye/ [...] Iednák tego nie ſkryię w ſwoiey głowie głupiey/ Acżći to towar zacny á nie moiey kupiey. *PaprPan* V3v.

skryć od kogo, *od czego* (*2*): *PatKaz III* 134v; Dźiękuię tobie oicze/ panie nieba i źiemie/ iżeś tyto rzeczy mądrem i roſtropnęm ludziam ſkryté vczynił (*marg*) od mądrych i roſtropnych ſkrył (–) *MurzNT Matth* 11/25.

skryć komu (*1*): dźiękuię tobie oicze/ panie nieba źiemie/ ześ tyto rzeczy mądrem i roſtropnem ludźiám ſkrzyté vczynił (*marg*) ſkrył (–) *MurzNT Luc* 10/21.

skryć czym (*1*): Tákżeć y s tego páná cżyſty Oſieł żywy. Mnimaſz by kto poſtáwą miał ſkryć obycżáie *RejWiz* 189.

4. *Zmieścić*, *pomieścić*; *przen* (*2*):

Zwroty: »w garść [*co*] skryć« = *mieć czegoś bardzo mało* (*1*): (*did*) Zephira zaſlichnawſzy fuka na hausknechta (–) A cżo to łotrze markoczeſz [...] A czo tobie trzeba myſlić Ty ſwe pańſtwo w garſc możeſz skrić *RejJóz* C5v.

»coby w oko skryć« = *bardzo mało* (*1*): y tak Kopce rozsypali tak iz przyiazni znowu niemaſz coby woko skryc *ActReg* 155.

Synonimy: **1.** *schować*, *ukryć*; **2.** *zasłonić.*

Formacje współrdzenne cf KRYĆ.

Cf **1. SKRYCIE**, **SKRYTY**

LWil

SKRYĆ SIĘ (*100*) *vb pf*

skryć się (*100*), **[skrzyć się]**.

sie (*54*), się (*46*).

inf skryć się (*25*). ◊ *fut 1 sg* skryję się (*6*). ◊ *2 sg* skryjesz się (*2*). ◊ *3 sg* skryje się (*12*). ◊ *1 pl* skryjem się (*1*). ◊ *2 pl* skryjecie się (*1*). ◊ *praet 1 sg m* skryłem się, -m się skrył (*3*) *BibRadz*, *BielKron*, *SkarŻyw*, skr(e)łem się (*1*) *Calep*. ◊ *3 sg m* skrył się (*15*). *f* skryła się (*4*). ◊ *3 pl m pers* skryli się (*7*). *subst m* skryli się (*1*), *n* skryły się (*1*). ◊ *plusq 3 sg m* był się skrył (*1*). ◊ *3 pl m pers* byli się skryli

(*1*). ◊ *imp 2 sg* skryj się (*5*). ◊ *con 1 sg m* bych się skrył (*2*) *TarDuch*, *LubPs*, bym się skrył (*2*) *WisznTr*, *GrabowSet.* ◊ *2 sg m* byś się skrył (*2*). ◊ *3 sg m* by się skrył (*2*). *f* by się skryła (*2*). ◊ *3 pl m pers* by się skryli (*1*). *subst* by się skryły (*1*). ◊ *part praet act* skrywszy się (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Schować się*, *schronić się*, *ukryć się aby nie zostać zauważonym*; *abscondere se HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*; *abscondere*, *abscondi Vulg*, *PolAnt*; *latere PolAnt*, *Calep*; *obtegere se Mącz* (*83*): *HistAl* F8v; Chytry obacżywſſy co złego/ ſkryie ſie: á proſty idzie y w páda w ſzkodę. *Leop Prov* 22/3, ZZ; *RejFig* Aa5, Dd6v; *BibRadz Gen* 3/10, *Dan* 13/16; Wiedząc tedy Saul iż go ſzukano/ ſkrył ſie *BielKron* 64, 85v, 146; bo tákich ieſt wiele wodzow/ co záwiodſzy we złe mieyſcá woyſko/ ſam ſie potym ſkryie *BielSpr* 27; *RejZwierc* 216v; *BudBib Ier* 36/19; y rzecże [*Adam*] zlękłem ſię głoſu twego Pánie y ſkryłem ſię/ żem toſz oto nági. *SkarŻyw* 262; ktory [*Archolaus*] námowił Athánázego/ áby ſię ſkrył á vćiekał/ tám gdzie by go náleść nie możono. *SkarŻyw* 391, 99; *ArtKanc* A10v; *Calep* 583b.

skryć się do kogo, *do czego* (*5*): *LibMal 1547*/128; Pięć krolow ſkryli ſie do iámy w mieście Macedá. *BielKron* 47v, 244v; *Calag* 449a; [*św. Antoninus*] mniemał áby Biſkupá zábił/ y ſkrył ſię do iedney niewiáſty *SkarŻyw* 413.

skryć się od kogo, *od czego* (*6*): Day to iżby ten kthory mie w nienawiſci miał, [...] bych ſie ſkrył od niego. *TarDuch* A5; *Leop Is* 2/10; Tedy Adam y żoná iego ſkryli ſię od oblicza Páná Bogá miedzy drzewinę ſádu. *BibRadz Gen* 3/8, *Gen* 4/14; *SkarŻyw* 57, 542.

skryć się komu [= *przed kim*] (*2*): *OpecŻyw* 84v; ſkryłem ſie ſwemu wodzowi Mámáluchowi ná targu *BielKron* 457.

skryć się w co (*8*): *BierEz* M4; Corez ieſt druga riba morzka/ [...] iże gdy deſzcż idzie/ tedy ſie ſkrije w iamę ſwoię *FalZioł* IV 32c, IV 38a; *RejPs* 206v; *RejWiz* 113; *WisznTr* 26; *GórnTroas* 21; Sſtąpieli ná dná morſkie/ tám wieczny Bog władnie/ Skryięli ſię w otchłánie/ y tám naydźie ſnádnie. *GrabowSet* K4v.

skryć się przed kim (*8*): Bych ſie też ná koniec chćiał przed tobą ſkryć w natáiemnieyſſe ćiemnoſći ſnádnie bych obaczył iż to moie prozne ſtáránie *RejPs* 206v; *LubPs* O; *RejZwierz* 103v; Nie powieday/ ſkryię ſię przed Pánem/ á ktoż z wyſokośći będźie ſię ſtárał o mię? *BibRadz Eccli* 16/15, *Eccli* 22/29; *RejAp* 42; *SkarŻyw* 262; *KochTr* 17; **[**nie ſkrzyieſz ſie przed Panem Bogiem; ná ſerce on twoie pátrzy. *HerbNauka* E3**]**.

skryć się przed czym (*9*): Kur ktory kokoſzy wodził/ Z drugim kurem záwżdy ſie bił: Ale ktory bitwę ſtráćił/ Przed wielkimi ſromy ſie ſkrył. *BierEz* K4v; *RejPs* 217v; Iáko ſie nikth ſkryć nye może przed możnoſcyą práwicze Páńſkiey. *LubPs* ee *marg*; *BibRadz Iob* 13/20; *RejPos* 78v; *KochPs* 202; *SkarŻyw* 140; Trudno ſię przed ſłońcem ſkryć ma ptaſzek vbogi. *KołakCath* B4; *SkarKazSej* 699a.

skryć się w kim [= *między kim*] (*1*): A gdzie bieżycie nikcżemni ludzie/ Cożˀ ábo ſie w nas záſię ſkryć chcecie/ s ktorycheſcie raz wyſzli? *GórnDworz* Z5v.

skryć się w czym (*8*): *BierEz* H4; *Leop Is* 2/10; WYſzedſzy tedy z tamthąd Dawid ſkrył ſie w iáſkini Odollám *BibRadz* 1.*Reg* 22/1, 2.*Reg* 17/9; Recessus collium [...]/ Mieyſcá oſobliwe w których ſie może skrić *Mącz* 43d; *BudBib Is* 2/10; *GrabowSet* D4v.

skryć się za kim (*1*): Obtegere se corpore alicuius, Záſtąpić skrić ſie zá kim. *Mącz* 442b.

skryć się gdzie (*13*): *BierEz* H4v; Oto ſie ia ſkryię kędy ná polu w they puſſczy *Leop* 2.*Reg* 15/28, 1.*Reg* 20/24; Nie máſz żadnych ciemnoſći/ áni ćieniá śmierći kędyby ſię ſkryli ći ktorzy ſię paráią złoſćią. *BibRadz Iob* 34/22, *Gen* 3/8, *Dan* 13/18; *BielKron* 48, 141v; *KochSat* A4; *BudBib Dan* 13/18, 37, 1.*Mach* 9/38; Gdźie ſię vćieczeſz? gdźie ſię ſkryieſz? *SkarKaz* 316a.

W przeciwstawieniu: »skryć się ... ukazać się« (*2*): Iáko ſię vkażem/ iáko ſię ſkryiem? ſkryć ſię niepobobno [*!*]/ vkázáć ſię nieznośno. *SkarKaz* 7b.

Zwroty: »na kraj świata się skryć« (*1*): thrudnoć Bogá okłámáć/ śmierći ſię vwiárować/ byś ſię ná kray świátá ſkryć chćiał *ArtKanc* R20.

»skryć się od oczu [*czyich*], z ludzkich oczu« = *celare se ab oculis Vulg* (*1*:*1*): Wſzytki ſpráwy ludzkie ſą iáwne przed nim/ áni ſię mogą ſkryć rzeczy dálekie od oczu iego [*non est abscondi ab oculis eius*]. *BudBib Eccli* 39/23; *GosłCast* 52; **[***Leop Am* 9/3**]**.

W przen [*czemu* (= *przed czym*)] (*1*): Gdyż według ſpraw káżdego odpłátá od ćiebie/ Nic ſie oku nie ſkryie władnącemu w niebie. *GrabowSet* Ev.

Przen (*1*): Dla tego oto ia przyczyniam dziwnie obchodzić ſię z ludem tem/ [...] bo zginie mądrość mądrych iego/ á rozum rozumnych iego ſkryie ſię. *BudBib Is* 29/14.

a. *O płodzie w brzuchu matki* (*1*): W Zywocie matczynem lezenie płodu: ieſt takowe. Iże dzieciątko ſiedzi w żywocie ſkriwſzy ſie *FalZioł* V 14v.

2. *Przestać być widocznym*, *zniknąć z pola widzenia*; *abscondi*, *latere Vulg* (*8*): Nie może ſie miáſto ſkryć ktore ná gorze leży *Leop Matth* 5/14; *RejPos* 35v *marg.*

skryć się pod czym (*1*): Skryły ſię pola pod zacnemi ćiáły *SzarzRyt* C.

W przeciwstawieniu: »skryć się ... ukazać się« (*1*): W ten cżás Kometá wielka byłá/ [...] co ſie ſkryłá o trzećiey godźinie w noc/ to ſie záſię ráno vkazáłá *BielKron* 422v.

a. *Odejść*, *usunąć się* (*1*): Tę [*cnotę*] kto miał godność przy niéy/ chośia był vbogi/ Rychléy vſzedł niżli pan: dáiąc złotorogi Ieléń zá vpominek/ áby go ważono. Skryy ſye ty z ſwym ieleniém: vbogiégo cczono. *PudlFr* 74.

b. *Znaleźć się w miejscu niewidocznym* (*2*):

skryć się w co (*1*): ták kácerſtwo/ ácż długo ſię w piekło ſkryie: ále záſie zpiekłá iákoby żywe wychodzi. *SkarŻyw* 493.

skryć się pod czym (*1*): kthorych wołow wſſyſtkich zádki wewnątrz pod vmywádłem álbo Morzem ſkryli ſie. *Leop* 3.*Reg* 7/25.

c. *Zniknąć*, *zostać uleczonym* (*1*): A chceſzli by ſye [*dymienice*] ſkryły/ przyłoż ná nie vtłuczonego piołynu *SienLek* 119.

3. *Uniknąć czegoś* (*9*):

skryć się od czego (*1*): Ieſli ieſzcże od tego/ kto ſie mieczá ſkryie [*quicumque fugerit gladium Iehu Vulg* 3.*Reg* 19/17]. Ná Helizeuſzowe/ ręce iuż ten przyidzye *HistHel* C4.

skryć się przed czym (*1*): iáko on ſwięthy Prorok [*tj. Jonasz*] chciał ſie ſkryć przed tym/ áby był nie przeklinął miáſtá onego *RejZwierc* 199v.

a. *Odwrócić się*, *nie zająć się czymś*; *abscondere*, *occultare PolAnt* (*3*): tákże vczyniſz káżdey zginioney (rzeczy) brátá twego/ ktoraby mu zginęłá/ á ty by ią nálasł/ nie możeſz ſię ſkryć [*non poteris occultare*] *BudBib Deut* 22/3, I 109c *marg.*

skryć się przed czym (*żywotne*) (*1*): Nie będzieſz pátrzyć ná osłá brátá twego/ álbo ná byká iego gdy pádną ná drodze żebyś ſię ſkrył przed nimi podnoſząc podnieſieſz z nim. *BudBib Deut* 22/4.

b. *Utrzymać w tajemnicy* [*z czym*] (*1*):

Szereg: »skryć się i taić« (*1*): Ná nim [*zborze*] co y iáko ſię działo/ wſzytko po Grecku od Grekow ſamych doſtátecżnie wypiſano ieſt: y ſkryć ſię ſtjm y táić Grekowie nie mogą. *SkarJedn* 267.

c. *Zataić się*, *zostać zatajonym*; *abscondere se*, *occultari Vulg*; *abscondi PolAnt* [*w tym*: *przed kim*, *przed czym* (*2*)] (*3*): Nie ieſt mu táyne wſſelkie myſlenie/ á nie ſkryie ſie przed nim żadna mowá. *Leop Eccli* 42/20.

Zwrot: »skryć się od oczu [*czyich*], przed [*czyimi*] oczyma« = *abscondi ab oculis* [*alicuius*] *PolAnt* (*1*:*1*): Bo oczy moie ná wſſyſtkie drogi ich/ á niezátháili ſie przed obliczym moim/ áni ſie ſkryłá niepráwość ich przed memi oczymá. *Leop Ier* 22/17; *BibRadz Eccli* 39/23.

Synonimy: **1.** *schować się*, *schronić się*, *ukryć się*; **2.** *zniknąć.*

Formacje współrdzenne cf KRYĆ.

Cf **1. SKRYCIE**

LWil

[SKRYPCIK *sb m*

sg N skrypcik. ◊ *A* skrypcik.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Dem. od „*skrypt*”: *krótki*, *niewielki tekst* (*jako wyraz konwencjonalnej skromności*): Y życzę tego/ áby w tey ſerdecżney żáłośći/ ktora W.M. z nieſpodźiáłey śmierći Iego Mśći Páná Márſzałká Koronnego mieć racżyłz ſkrypćik ten plaſtrć iákim być mogł/ w ktorym nie co inſzego iedno Dekret Boży o Przełożonych źiemſkich rzecżony *ArtHom* Bv, Bv; A ſcripćik ninieyſzy [...] niech teſz iákikolwiek znáczżek wdźięczności moiey ku W.M. mému Mośćiwemu Pánu/ y zacney ſtárożytney fámiliey w.m. będźie. *ArtTanat* a2v.**]**

LWil

SKRYPIEĆ *cf* **SKRZYPIEĆ**

SKRYPT (*13*) *sb m*

skrypt (*13*), **[szkrypt]**

Zapis: script (*10*), skrypt (*3*).

sg **[***G* skryptu.**]** ◊ *A* skrypt (*3*). ◊ *I* skryptem (*1*); **[**-em**]**, -(e)m (*1*). ◊ *L* skryptcie (*2*). ◊ *pl N* skrypta (*2*). ◊ *G* skrypt(o)w (*2*). ◊ *A* skrypta (*3*). ◊ **[***L* skryptach.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Tekst napisany; *conscriptio*, *litera*, *pittacium*, *scriptum Cn* [*scriptum – pismo Mącz 374b*; *– pisanie Calep*; *scriptus*, *scriptum – pismo Calep*; *karta pisana oprocz ksiąg*, *kartelusz*, *ceduła*, *skrypt*; *pisanie*, *szkrypt*, *pismo*, *list – scriptum Cn*] (*13*): *MycPrz* II B[3], B[3]v; Wſzákże nie radbym długiey o tey rzeczy rozmowy miał: [...] ále wżdy tákiey: przez ktoráby tylko nákrotce mogł rzecż tę porozumieć/ ktorey z długich y ſubtylnych ſcriptow właſnie wyrozumieć nie mogę. *CzechRozm* 205v; Wſzákóż w tym ſcriptćie/ choć ieſt iákoby o wſzyſtkich Cieplicach/ o Polſkich nawięcéy *Oczko* 25; *CzechEp* 55; Czo to beli za Rytwianſci/ obac yako zaſluzeni wſzak to Kroniky yaſnie opowiedaia y inſze ſcripta. *PaprUp* E4; *GostGospSieb* +3v; **[***BronApokr kt*; *StefanOdpor* A3**]**.

skrypt o czym (*1*): podałem miedzy ludźie ſcrypt nie wielki o Obżárſtwie y Opilſtwie *WerGośc* 204.

skrypt czyj [*w tym*: *G sb i pron* (*3*), *pron poss* (*1*)] (*4*): weźmmy o ſzczyrym ſłowie Bożym/ y cokolwiek iedno piſał: także Cromerowego Mnichá/ álbo inſze ſcryptá iego *ReszPrz* 33; A iżem ſwey oyczyzny y kráiu ieſt miłoſnikiem/ wſzytkie moie ſcryptá ná vrząd Ziemſki wźiętym w Chełmſkiey źiemi przypiſałem *WerGośc* 204; **[***PaprHerby* 582; *BronApokr* A2**]**. *Cf W tytule.*

W tytule (*2*): Ná ktore ſłową żem odpiſał/ w Reſponśie/ ná ſcript Stániſłáwá Farnowiuſzá *fol.* 9. przetoż ſię tu nimi bawić niechcę. *CzechEp* 341, 315.

[*Wyrażenie*: »skrypt pisany«: Co ácz w prawdźie widzę/ że ktoś doſyć *argute*, y názbyt beſpiecznie ná Koróne Polſką y ná Dóm Rákuſki ſkriptem piſánym ſtoſuie/ ále [...] *JanWróż* 57.**]**

a. *Dokument*, *pismo urzędowe* (*1*): A Sędźiowie Dekrét *ex ſcripto* ferować będą: ná którym ſcriptćie/ dwá álbo trzey Sędźiowie podpiſáć ſie máią. *SarnStat* 854.

LWil

SKRYPTOR (*3*) *sb m*

skryptor (*3*), **[szkryptor]**.

Teksty nie oznaczają ó.

sg G skryptora (*1*). ◊ *pl N* skryptorowie (*1*). ◊ **[***G* skryptor(o)w**]**. ◊ *D* skryptor(o)m (*1*). ◊ **[***L* skryptorz(e)ch.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Pisarz [*scriptor – pisarz Murm 179*, *Mymer*[1] *10v*, *Mymer*[2] *9v*, *Mącz 374b*; *– składacz ksiąg Mącz 374b*; *– ksiąg wydawca Calep*; *pisarz*, *ktory sam z siebie co pisze*, *składa – scriptor Cn*] (*3*): ſłuchaymy Láktáncyuſá onego zacnego/ y ſtárego Scriptorá Láćińſkiego *CzechEp* 257; *PaprUp* B2, I; **[**Naprzod według wyżey pomienionego Scriptora ten Text y Herb Roża ieſt nápiſány *PaprHerby* 355; Wiele rzeczy nád inſze Hiſtoryki o nim piſze ten pomieniony ſcriptor *PaprHerby* **4v, ****4; *RymszaDeket* A3; Owſzem tákowych ieſt wiele/ ktorzy w cżáſiech żáłoſnych y do zginienia ſie máiących/ *in vtramque* (*vt eiunt*) *aurem dormiunt*, więcey ſie báwiąc y w rękach ſwych piáſtuiąc/ ty ſzkryptory/ ktorzy ku wyniſzczeniu á práwie zgłádzeniu Wolności y wſzech Praw ſobie piſmá ná ſwiát podáli *KrótRzecz* I2; *BielKron 1597*)(4; Cżytay komu miło/ piſmá Scriptorow rozmáitych *ArtTanat* A3, 1**]**.

a. **[***Tekst pisarza*: Więc inſze podobne ſpruchy ſłowu Bożemu przećiwne ktorych w ſcriptorzech papieſkich pełno: Yſz przyczynę dáły/ w Máteriey tákiey cokolwiek przypomnieć *ArtTanat* av.**]**

Synonimy: *autor*, *pisarz*, *składacz.*

LWil

SKRYPTURA (*5*) *sb f*

skryptura (*3*), **szkryptura** (*2*) *SarnStat* (*3*:*2*).

pl N skryptury (*2*). ◊ *G* skryptur (*3*).

Sł stp brak, *Cn*: *szkryptura w innym znaczeniu*, *Linde brak.*

Dokument, *tekst urzędowy*, *prawny* [*scriptura – pismo Mącz 374b*, *Calep*; *pismo*, *karakter*, *litera abo litery – scriptura Cn*] (*5*): Z tákich ſcriptur może ſie obaczyć w wielu rzeczách *nouitius.* Ia ieno niektórych tylko dotykam *SarnStat* 1267, 356.

skryptura czego [= *czego dotycząca*] (*1*): Tedy té kśięgi, w których ſie zámykáią ſzkryptury ſtárádawné Koronnych praw, [...] ſłuſzniem W.M. mému M. Pánu dedikował. *SarnStat* 879.

Wyrażenie: »skryptura prawna« [*szyk 1*:*1*] (*2*): DRVGA CZĘSC METRIKI W ktorey ſye opiſuią formy Pozwow/ Zapiſow/ Kontráktow/ y inſzych ſzkryptur práwnych. *SarnStat* 1242, 877.

LWil

SKRYPTURALIK (*1*) *sb m*

a *pochylone.*

sg **[***N* skrypturálik.**]** ◊ *pl I* skrypturálikami.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (*ten sam przykład*).

Dem. od „*skrypturał*”: dziećiom go [*Marka Aretuzjańskiego*] teſz y ząćżętom [*!*] záwieśiwſzy/ ſcrypturalikámi kłoć y rzezáć kazáli: y nieiákimi kátowniámi goleni iego y kośći ſzczepáli *SkarŻyw* 273; **[**Cultellus ſcriptorius FederMeſſer Scripturalik *ArtNom* I2v**]**.

LWil

SKRYPTURAŁ (*5*) *sb m*

skrypturał (*5*), **[szkrypturał]**.

a *pochylone.*

sgN skrypturáł (*5*). ◊ **[***I* szkrypturáł(e)m**]**.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (*trzy z niżej notowanych przykładów*).

Nóż, *którym ostrzono pióra służące do pisania*; *cultellus scriptorius* (*seu pennarius*) *Murm*; *cultellus Mymer*[1]; *scalprum librarium Mącz*; *gladiolus scriptorius Mącz*; *calamarius culter vel cultellus*, *scalper scriptorius*, *smila Cn* [*scripturale Łac śr*] (*5*): Cultellus scriptorius seu pennarius, quo a scriptoribus pennae formantur. eyn ſchreibmeſſerlen. Skripturał. *Murm* 192, 144; *Mymer*[1] 10; Gladiolus scriptorius, Scripturał/ nożyk ktorym piórka temperuyą álbo rzezą ku piſániu. *Mącz* 374b, 370b; **[**Gdy tedy Iehudy przeczedł trzy álbo cztyry liſty/ oderznął ie ſzkrypturałem [*scidit illud novacula scribae*]/ y wrzućił do ogniá *BibRadz Ier* 36/23 (*Linde*)**]**.

[*Wyrażenie*: »skrypturał pisarski«: A gdy przeczedł Iudy trzy álbo cżterzy kárty/ rozerznął ie ſſkrypturałem piſárſkim [*scidit illud scalpello scribae*; nożykiem piſárzſkim *WujBib*]/ y wrzućił w ogień *Leop Ier* 36/23 (*Linde*).**]**

LWil

SKRYŚLAĆ (*8*) *vb pf i może impf*

pf (*6*), *może impf RejWiz* (*2*).

skryślać (*6*), **skrzyślać** (*1*), **skreślać** (*1*); skryślać *RejZwierc* (*5*); skreślać *GórnRozm*; skryślać : skrzyślać *RejWiz* (*1*:*1*).

W skreślać e *prawdopodobnie pochylone* (*tak w kreślić*, *skreślić itp.*).

praes 3 sg skreślå (*1*). ◊ *3 pl* skrzyślają (*1*). ◊ *praet 2 sg m* skryślałeś (*1*). ◊ *3 sg m* skryślał (*2*). ◊ *1 pl m pers* -chmy skryślali (*1*). ◊ *3 pl m pers* skryślali (*1*). ◊ *con 3 pl m pers* bychmy skryślali (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Przejechać*, *przebiec wzdłuż i wszerz*, *zwykle w poszukiwaniu czegoś* [*w tym co*: (*6*)] (*7*): Owa nie prożna ziemiá/ nie prożne gory/ nie prożne wody/ gdzyebychmy wſzędy nie ſkryſláli ſzukáiąc pożythkow *RejZwierc* 70v; á iákaż to ſpráwiedliwość twoiá mnie kázáć wieśić com ſie iedną gálerą żywi/ł á ty ich tyſiącmi łupiſz wſzythek ſwiát á ſkryſłałeś morze *RejZwierc* 135, 103v.

Zwrot: »skryślać świat, ziemię« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): A ktoż ſie temuprzypátrzyć á przydziwować może/ iákolichmy ſkryſláli zięmię y morze ſzukáiąc tych dziwnych wymyſłow ſwoich *RejZwierc* 57v, 60.

Przen (*1*):

Zwrot: »wszytek świat skrzyślać« (*1*): Bo owi [*zacni ludzie*] ćicho ſiedząc wſzytek ſwiát ſkrzyſláią/ A przy czym właſniey zoſtáć/ pięknie przebieráią. *RejWiz* 17.

2. *Rozmyślać* (*1*):

Zwrot: »w głowie skryślać« (*1*): A gdy to on młodzyeniec ták ſobie rozmyſłał/ Ktory w tych dziwnych ſpráwach wiele w głowie ſkryſłał. Coby też s ſobą czynić w tey ſwieckiey błędności *RejWiz* 19v.

3. *Naszkicować*, *narysować pobieżnie* [*czym*] (*1*): zwierżchu tylko nie co ſię tknęło tych rżeczy/ ktore ná pámięć przyſzły iáko owo málarż z grubá ná początku to co ma wymálować wolą náryſuie/ abo węglem ſkresla *GórnRozm* L2.

Formacje współrdzenne cf KRYŚLIĆ

LWil

SKRYŚLIĆ (*6*) *vb pf*

skryślić (*6*), **[skreślić]**.

W skreślić e *pochylone.*

inf skryślić (*1*). ◊ *fut 3 sg* skryśli (*1*). ◊ *3 pl* skryślają (*2*). ◊ *praet* **[***2 sg m* -ś skryślił**]** ◊ *3 sg m* skryślił (*1*). ◊ *3 pl m pers* skryślili (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde s.v. kryślić XVII – XVIII w.*

1. [*Pokryć kreskami* [*co*]:

Zwrot: »zmarskami skreślić« = *zmarszczyć*: Alekto ſpoſob Iędze z twarzą przyrodzoną Wyzuwſzy z ściebie/ ſtárą przemięni ſie żoną/ Czoło zmárſkámi ſkréśli [*frontem ... rugis arat*] *VergKoch* 199.

a. *Pokreślić*, *pomazać*: Ieſteś práwy nogieć/ iżeśmi piſmo moie pomázał y ſkryſlił. Du biſt ein rechter vnflat/ daſtu mir meyn ſchrifft haſt beſchmiert vnd durch krytzelt *Wokabul 1539* E2v.**]**

2. *Opisać*, *zapoznać się gruntownie* [*co*] (*6*):

skryślić komu (*1*): Ale ieſli ſie vdaſz zá vporną myſlą/ Iuż s piekłá przewodnicy wſzytkęć drogę ſkryſlą. *RejWiz* 134v.

Zwrot: »wszytek świat skryślić« (*1*): Onić to Poetowie á popi zmyſlili/ Ktorzy práwie nieprawdą wſzytek ſwiát ſkryſlili. *RejWiz* 21v.

a. *Przemyśleć*, *ułożyć w myślach* (*4*):

Zwroty: »we łbie, łbem skryślić« = *ocenić*, *może opisać* (*2*:*1*): Ná poſtáwie Báránek/ ále Lis ná myſli/ Co wſzytki ludzkie ſpráwy ćicho we łbie ſkryſli. *RejWiz* 77, 11; *RejZwierc* [213].

»rozumem skryślić« = *ocenić*, *może zrozumieć* (*1*): Bych ia miał o wſzytkim myſlić/ A rozumem wſzytko ſkryſlić/ Snadźbych oſzálał bez cżáſu/ Nie máiąc dobrego wcżáſu. *RejZwierc* 232v.

»wszytkę ziemię i niebo skryślić« (*1*): Wſzytko tego ten cżłowiek rozumem doſięgnął [...]. Wſzytkę zyemię y niebo ſzalonym łbem ſkryſlił *RejWiz* 11.

Formacje współrdzenne cf KRYŚLIĆ.

LWil

SKRYTO *cf* **SKRYCIE**

SKRYTOBYŁA (*1*) *sb m*

I pl skrytobyłami.

Sl stp, *Cn*, *Linde brak.*

Szlachcic, *który dla uniknięcia udziału w pospolitym ruszeniu pozbył się majątku ziemskiego i mieszka w mieście* (*w błędnej etymologii wł. scartabello*): A drudzy ze wśi [...] do miaſt ſię wyprowadzáli/ [...] rzemieſłá dla vtracenia Szláchectwá nie robiąc [...] (*marg*) Skártábeus to ieſt. (–) á tákie Skrytobyłámi po Polſku náżywáno *GórnRozm* B2v.

LWil

SKRYTOŚĆ (*101*) *sb f*

skrytość (*100*), **skrzytość** (*1*) *KochPam.*

o jasne.

sg N skrytość (*3*). ◊ *G* skrytości (*11*). ◊ *A* skrytość (*5*). ◊ *L* skrytości (*43*). ◊ *V* skrytości (*1*). ◊ *pl N* skrytości (*6*). ◊ *G* skrytości (*4*). ◊ *A* skrytości (*22*). ◊ *L* skrytościách (*6*); -ách (*4*) *RejZwierz*, *RejAp*, *RejPos*, *StryjKron*, -ach (*2*) *HistAl*, *Leop.*

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Tajemnica*, *rzecz tajemna*, *skryta*, *nieznana*, *nieogarniona umysłem*, *sekret*, *tajnik*; *mysterium Mymer*[1], *BartBydg*, *HistAl*; *occultum PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *absconditum Vulg*; *abditum*, *abstrusum*, *opertum*, *secretum Cn* (*59*): *Mymer*[1] 9v; *BartBydg* 91b; A káżdemu [*Bóg*] ſowicie co widzi oddawa/ Gdyż on wſzytki ſkrytośći pilnie rozeznawa. *RejWiz* 124; *KwiatKsiąż* L3v; iż wſzelkiému mądrému niewádźi báwić ſye o tákiéy ſkrytośći w człowieczym przyrodzeniu *SienLek* Ttt4v; *RejAp* AA6; Gdyż wſzelka ſkrytość tobie/ Iák kryſztały/ [...] Twey przytomnośći wſzytko ſię odkrywa. *GrabowSet* N; **[**skritoscz mysterium i. divinum et figurativum seu occultum *ReuchlinBartBydg* t7v**]**.

skrytość czego (*18*): Wyznánie możności Páńſkiey iż on wie wſzytki ſkrytośći ſerdecżnych myſli náſzych. *LubPs* ee *marg*, E3. *Cf Wyrażenie*, *W przen.*

skrytość czyja [*w tym*: *pron poss* (*2*), *ai poss* (*2*)] (*4*): *LubPs* T6v; Bo táić ſię chćiał ten S. Piotr/ á ſamemu Bogu ſkrytośći ſwe záchować *SkarŻyw* 99, A3; Wſzákże Pan Bog prorokom [...] nád przyrodzenie dáie moc poznánia ſkrytośći ludzkich. *WujNT* 581.

Wyrażenie: »tajemne skrytości; skrytość tajemnice« (*1*;*1*): [*Duch św.*] ukazal ym [*serafinom*] ſkrytoſzcz vyelmoznoſzcz they tayemnycze *PatKaz II* 51; Przedśię nie tay przedemną/ táiemné ſkrytośći Otwórz wſzyſtkié *ZawJeft* 46.

Szereg: »skrytości i tajemnice« [*szyk 1*:*1*] (*2*): A gdyſz ſam tylko Pan Bog zna/ y widzi ſkrytośći y táiemnice ſercá ludzkiego *KrowObr* 159, 158v.

Wyrażenie przyimkowe: »w skrytości« = *w tajemnicy*, *potajemnie*; *in occulto PolAnt*, *Vulg*; *in absconditio Vulg* (*10*): *MurzNT Ioann* 7/4; O yákoż yeſt wyelka wyelkość Pánye twey ſłodkośći/ Ktorą boyącym ſie cyebye podawaſz w ſkrytośći *LubPs* H2v; *KuczbKat* 370; *StryjKron* 522; *KochPam* 83; áby vczynek był ná iáwi; ále intencia ábo ſerce dobre z ktorego gi czyniſz/ áby zoſtáło w ſkrytośći. *WujNT* 26; ále ten [*jest Żydem*] ktory ieſt w ſkrytośći Zydem; y obrzezánie ſercá/ w duchu/ nie w literze *WujNT Rom* 2/29, *Ioann* 18/20; *GosłCast* 32; **[**Jám zawſze wbożnicy i wkośćiele nauczál/ gdzie śię wſzyścy żydowie ſchodzą a (*marg*) pokaniem (–) wſkrzytościm nic niemówił *MurzNT Ioann* 18/20**]**.

~ Zwrot: »w skrytości taić się« (*1*): to imię Sákrament/ rzecż nieiáką świętą/y ktora śie w ſkrytośći tái/ znáczy *KuczbKat* 105. ~

W przen (*15*):

Wyrażenie: »skrytości serca, serdeczne« = *abscondita cordis*, *occulta cordis Vulg* [*szyk 11*:*4*] (*11*:*4*): *WróbŻoł* 43/22; Zaſzby Bog nye obaczył tákich wſſeteczności/ Gdyż on ſam widzyeć racży ſerdecżne ſkrytośći *LubPs* M2; *KrowObr* 158v, 159; *GrzegRóżn* A3; *RejPos* [340]; Przeto nie ſądźćie przed cżáſem/ áż Pan prziydźie á ſkrytośći ſercá otworzy *WujJud* 143; *CzechRozm* 193v;

StryjKron 522; mowię przed Bogiem moim y przed ſędźią żywych y pomárłych Iezuſem Chriſtuſem ktory ſądźić ma ſkrytośći ſerc *CzechEp* 73,17; *NiemObr* 17, 113; Choćby kto grzéchem kogo chćiał hánbić ze złośći/ Bóg ſam/ ktory przenika ſerdeczné ſkrytośći/ Wyzwoli go z fráſunku *ZawJeft* 22; *WujNT Cor* 14/25.

a. *Moc tajemna* (*2*): á przez ſiedm ſtopniow wſtępowáli krolowie ná máieſtat [...]/ ábowiem pirwſzy ſtopień tákową ſkrytość w ſobie miáł/ iż Amátiſt vskramia mocnoſć wina *HistAl* G3.

skrytość czego (*1*): Chybá z pomocy Bożey/ z iego też byſtrośći/ Kuśi ſie doyść: tákiey ich [*gwiazd*] dźiwney ſkrytośći. *Pax-Liz* Cv.

b. *O tajemnicach Bożych* (*17*): Bo ácż nikt nie ogárnie Máyeſtatu tego/ Ale ſie wżdy przypátrzy dziwnym ſpráwam iego. A s Páwłem muśi wołáć o dziwna ſkrytośći/ Ktoż ſie kiedy przypátrzył tákiey wielmożności. *RejAp* AA6.

skrytość czego (*10*): Otom ia poznał moy Pánie [...] iák ſkritość mądrośći twey mnie tu oznáymuyeſz *LubPs* N4; Iedno tho oznáymić raczył tu wiernemu ludowi/ Aby ſkrytość ſądow iego ná wſzem iáwnie poználi *LubPs* Ff3, V6; *HistRzym* 134v; *SkarŻyw* 583; TA świátłość Pánie/ [...] Zwykłá/ niebieſki Krolu/ w nas przychodźić/ Z twey woli/ ktorey ſkrytośći vchodźić Nie mogą *GrabowSet* V4; *LatHar* 165. *Cf Wyrażenie*, *W przen.*

skrytość czyja [*w tym*: *pron poss* (*4*), *G sb* (*2*)] (*6*): *LubPs* X6v; Chcą wiedzyeć wſzytki ſpráwy co Bog w ſwey ſkrytośći/ Dziwnie z dawná poſtáwił *RejWiz* 87; *RejZwierz* 108v; *RejAp* 51; iż wżdy mieli [*narody*] poczęśći zrozumieć co ſą zá táiemnice/ á co zá ſpráwy zámykáią ſie w tey ſkritośći tego wielmożnego Boſtwá *RejPos* 149; *KuczbKat* 1.

Wyrażenie: »skrytości tajemnic« (*2*): *PatKaz II* 22v; A tu ſie iuż dziwuymy co ſie potym działo/ gdy iuż ten Báránek ſwięty począł otwiráć ty pieczęći á ty ſkrytośći táiemnic ſwoich ſwiętych. *RejAp* 56.

Szereg: »tajemnice a skrytość« (*1*): O twárdeſz to pieczęći v tych táiemnic á v tey ſkrytośći Páná thego *RejAp* 51.

W przen (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »w skrytości« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »w skrytości serca« (*1*): y [*aniołowie*] vdzyeli oną tayemnyczą w ſkrytoſzczy ſercza boſkyego *PatKaz II* 50v. ~

2. *Kryjowka*, *ukrycie*; *miejsce niedostępne*, *niewidoczne*; *absconditum Vulg*, *PolAnt*; *latibulum HistAl*, *Cn*; *abditum HistAl*; *occultum PolAnt* (*23*): A widziałem ia Dániel ſam tho widzenie: ále mężowie kthorzy byli przy mnie nie widzieli/ ále ſtrách wielki przypadł ná nie/ y vćiekli do ſkrytośći. *Leop Dan* 10/7; **[**skrytoscz latibulum i. latebra vel obscuritas *ReuchlinBartBydg* r3**]**.

Wyrażenie: »wszytkie skrytości nieba i ziemie« (*1*): Coż rozumieſz gdy thák małego ſthworzenia Páńſkyego ſwiát pełen/ [...] ieſliże ſam ſtworzyciel co to ſtworzył y dał ku pocieſze ludzkiey/ nie ieſt pełnieyſzy po wſzemu ſwiátu y po wſzytkich ſkrytoſciach niebá y ziemie. *RejPos* 78v.

Szereg: »skrytości i jaskinie« (*1*): Alexander tedy poglądáiąc ná nię [*Gimnozofistów*] á oni nágo chodzili/ á mieſzkáli w skrytoſciách y w iáskiniach [*abdita et speluncae*] *HistAl* I.

Wyrażenie przyimkowe: »w skrytości« = *potajemnie*, *niewidzialnie*; *in abscondito*, *in occulto PolAnt*, *Vulg*; *sub latibulis HistAl* (*18*): Abowiemci żaden nic w ſkrytośći nie czyni/ owſzem tego ſzuka iákoby ſławnym był *BibRadz Ioann* 7/4, *Matth* 6/4, 6, 18; modl śie Oycu twemu w ſkrytości *KuczbKat* 370; *BudBib* 1.*Reg* 19/2; niechay niewie lewicá twoiá co práwicá twoiá czyni: áby iáłmużná twoiá byłá w ſkrytośći *WujNT Matth* 6/4; á záwárſzy drzwi/ modl ſię Oycu twemu w ſkrytośći *WujNT Matth* 6/6, *Matth* 6/18, *Luc* 11/33.

~ *W przeciwstawieniach*: »w skrytości ... na jawi (*4*), jawnie (*3*), **[**na jawności**]**« (*7*): á oćiec twoy kthory obacża w ſkrytośći/ on odda tobie iawnie. *BibRadz Matth* 6/4, *Matth* 6/6, 18; á Oćiec twoy ktory widźi w ſkrytośći odda tobie (*marg*) ná iáwi. G. (–) *WujNT Matth* 6/4; Abowiem żaden nic w ſkrytośći nie czyni/ y ſtára ſię áby był ná iáwi. *WujNT Ioann* 7/4, *Matth* 6/6, 18; **[**A ten to ociec twói który widźi w ſkrzytośći/ oddá tobie na iawnośći [*qui videt in abscondito reddet tibi in manifesto*] *MurzNT Matth* 6/18**]**.

Wyrażenie: »w skrytości ziemie« (*1*): ktore skárby náſzy przodkowie zgromádzáiąc/ w skritoſći ziemie záchowáli. *HistAl* F5v. ~

Przen: *Osłona*, *ochrona* (*1*):

Wyrażenie: »skrytość twarzy« (*1*): Iáko płynie woſk od ogniá/ niechay ták zniſzczeią grzeſznicy od oblicza twego: á ia niech będę żákryty w ſkrytośći twarzy twoiey *LatHar* 589.

a. *O niebie jako miejscu przebywania Boga* (*2*): Bogá nigdy/ żaden nie wydźiał/ iednourodzoni ſyn/ ktory ieſt w ſkrytośći oycowſkiey/ ten ną obiáwił. *BiałKaz* G4v.

Wyrażenie: »skrytości niebieskie« (*1*): [*św. Jan*] wielekroć bywał w ſkrytoſciach niebieſkich w záchwyceniu ſwoim *RejAp* AA3.

3. *Wnętrze*, *to*, *co jest ukryte pod powierzchnią*; *absconditum*, *profundum PolAnt* (*11*):

skrytość czego (*3*): Siność rány odeymie złe rzeczy: á zránienia w ſkrytośćiách brzuchá [*in secretionibus ventris*] *Leop Prov* 20/30; *BibRadz Ps* 80/8; ktore [*rany*] przeráźiły ćiáło święte twoie/ y przeſzły práwie áż do ſpiku kośći twoich/ y ſkrytośći wnętrznośći twoich *LatHar* 298. *Cf Wyrażenie*, *W przen.*

W przeciwstawieniu: »skrytości ... wysokości« (*2*): Bowyem w możnychręku yego/ ſą zyemſkie ſkrytośći/ W mocy yego ſą wſſytkich gor dziwne wyſokośći *LubPs* V4v; *ArtKanc* T14v.

Wyrażenie: »skrytości ziemie, ziemskie« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): *LubPs* V4v; w ktorego [*Boga*] ręku ſą ſkrytośći źiemie wſzytkie/ tákże wſzech gor wyſokośći wielkie. *ArtKanc* T14v.

Szereg: »wnętrzności a skrytości« (*1*): gdyż on wſzytko wie/ widzi/ á przeźrzy áż do wſzythkich wnętrznośći á ſkrytośći iego. *RejAp* 49v.

W przen (*2*):

Wyrażenie: »skrytość serca, serdeczna« (*1*:*1*): Abowiem gdy wy ſkrytoſći ſercá ludzkiego nie możećie z rozumieć/ áni ogarnąć myſli y rozumu iego/ iakoż maćie zrozumieć Bogá ktory to wſzytko ſpráwił *BibRadz Iudith* 8/10; Y weſtchnąwſzy [*Jempsar*] z ćiężkośćią/ z ſkritośći ſerdeczney/ Iełá ku niemu [*Józefowi*] mówić/ iuż troſzkę beſpieczniéy. *GosłCast* 57.

a. **[***Wnętrzności*: Iákową Boſką wſzechmocność tego ſłową BOżego/ znáćznie wyráźił Páweł ś. gdy ie názwał żywym y ták ſkuteczným/ iż przeraża ſkrzytośći ludzkie nád nayoſtrzeyſzy miecż *PowodWędz* 505.**]**

b. *Życie psychiczne człowieka* (*3*):

Wyrażenie przyimkowe: »w skrytości« = *in abscondito PolAnt*, *Vulg* (*4*):

~ *W przeciwstawieniu*: »na jawiun, jawnie ... w skrytości« (*2*) Abowiem nie ten ktory tylko iáwnie będźie Zydem/ ieſt Zydem [...]. Ale ktory ieſt w ſkrytośći Zydem/ y obrzezánie ſercá/ to ieſt/ w duchu nie w piśmie *BibRadz Rom* 2/29; *WujNT Rom* 2/29.

Wyrażenie: »w skrytości serc, serdecznej« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): Ácż pod cżás rzecż ſpokoyną przećiw mnye mowili/ Wſſákoż w ſkrytośći ſerc ſwych zdradliwye myſlili *LubPs* I3v; Bo ia ty ſwięte vmowy twey Boſkiey możności/ Záwżdy zá wdzyęczny ſkarb chowam w ſerdeczney ſkrytośći *LubPs* aa5. ~

4. *To*, *co jest ukryte*, *nieznane*; *secretum Vulg*; *absconditum PolAnt* (*2*):

skrytości czego (*1*): Poświátá Páńſka dychánie człowiecże: kthora wyſláduie wſſyſtkich ſkrythośći żywothá. *Leop Prov* 20/27.

W przeciwstawieniu: »skrytości ... odkrytości« (*1*): Skrytośći Iehowie Bogu náſzemu/ á odkrytośći nam/ y ſynom náſzym *BudBib Deut* 29/29.

5. *O cechach człowieka*: *brak otwartości*, *powściągliwość*, *ukrywanie emocji* (*2*): *ActReg* 100; Iednák iż mnie nieſtawa ná vkłonę inſzą [*niż niniejsza komendia okolicznościowa*]/ Mniemam że y tá będzie wam nie poſlednieyſzą. Gdyż iey władza z pomocy Bożey ieſt ſpráwioná [...]. Iż choć naſmutnieyſzego/ vprzeymośći

twárdey/ Także wielkiey ſkrytośći/ Komplexiey hárdey/ Oná to wſzyſtko w krotce/ ſpráwić może ſnádnie/ Iż tego przedſięwzięćia iſtota vpádnie. *PaxLiz* A2v.

a. [*Przewinienie*, *grzech*: abscondita i. peccata vel skrytoscy *ReuchlinBartBydg* a2v.**]**

6. *To*, *że coś jest skryte*, *niezrozumiałe* [*czego czemu*] (*1*): roſprawiáł wielé/ oſkrytości rozumowi ludzkiemu/ niezmiernych ſądow bożych/ a iako ludzie o ſprawách páńſkich przewrotnie ſądzą *MurzHist* Q4v.

7. *Wyrażenie przyimkowe*: »w skrytości« = *za pośrednictwem figury biblijnej* (*2*): ſybylla [...] uſrzala wobloku panną ſzdzyeczątkyem/ ktoraſch to yey fygura y uydzenye pothwyerdzyla proroczkye ſkryte fygury, ktore ony wſkrytoſzczy vydaly *PatKaz II* 58v; Proroczy yny wfygurach tą panną wſkrytoſzczy uydaly *PatKaz II* 61v.

Cf **1.SKRYCIE**

LWil

SKRYTY (*265*) *part praet pass pf*

skryty (*264*), **skrzyty** (*1*); skryty : skrzyty *MurzNT* (*3*:*1*).

skryty (*249*), **skryt** (*10*), skryty *a.* skryt (*6*).

comp i sup (*1+2*) -skrytszy (*3*). *sup* nå- (*2*), [nåj-]; nå- (*1*), n(a)- (*1*).

sg m N skryty (*44*). ◊ *G* skrytégo (*5*); -égo (*2*), -(e)go (*3*). ◊ *D* skryt(e)mu (*2*). ◊ *A* skryty (*2*). ◊ *I* skrytym (*5*). ◊ *f N* skrytå (*25*), skryt(a) (*6*). ◊ *G* skrytéj (*11*); -éj (*3*), -(e)j (*8*). ◊ *A* skrytą (*10*). ◊ *I* skrytą (*3*). ◊ *L* skrytéj (*4*); -éj (*1*), -(e)j (*3*). ◊ *V* skrytå (*1*). ◊ *n N* skryté (*8*), skryto (*9*); -é (*1*), -(e) (*7*); ~ (*attrib*) -é (*5*); ~ (*praed*) -é (*3*) *RejPos*, *BiałKat*, *BudBib*, -o (*9*) *OpecŻyw* (*4*), *BielŻyw, Wrób-Żołt*, *BibRadz*, *KochFr*, *GosłCast*. ◊ *G* skrytégo, nåskrytszégo (*13*); -égo (*1*) *OrzQuin*, -ego (*1*) *MurzNT*, -(e)go (*11*). ◊ *D* skryt(e)mu (*2*); -ęmu (*1*), -(e)mu (*1*). ◊ *A* skryté (*6*); -é (*2*), -(e) (*4*). ◊ *I* skrytym (*1*). ◊ *L* skrytym (*1*). ◊ *pl N subst m i n* skryté, nåskrytszé (*15*); -é (*2*), -(e) (*13*). *f* skryté (*12*), skryty (*1*); -é (*3*) *OrzQuin* , *KochTr*, *KochFrag*, -e *BiałKat* (*2*), -(e) (*7*); ~ (*attrib*) -é (*5*), ~ (*praed*) -é (*7*), -y (*1*) *PatKaz II.* ◊ *G* skrytych (*28*). ◊ *D* skrytym (*1*). ◊ *A subst* skryté (*42*); -é (*11*), -e (*3*), -(e) (*28*); -é : -e *BiałKat* (*1*:*3*). ◊ *I m* skrytymi (*1*). ◊ *L* skrytych, skrytszych (*10*). ◊ *sg f G a. pl N subst* skryt(e) *GrabowSet* (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skryty przez kogo* (*1*).

Sł stp s.v. skryć, *Cn notuje*, *Linde XVI* (*jeden z niżej notowanych przykładów*) *– XIX w.*

1. *Tajemniczy*, *tajemny*, *nieodgadniony*, *trudny do zrozumienia*, *nieznany*, *niewiadomy*; *trzymany w tajemnicy*, *zatajony*; *absconditus Vulg*, *PolAnt*, *Cn*; *occultus Vulg*, *JanStat*, *Cn*; *obscurus*, *tectus Mącz*, *Cn*; *abditus*, *ob*(*s*)*trusus*, *reconditus Calep*, *Cn*; *opertus PolAnt*; *arcanus*, *clandestinus*, *secretus Calag*; *apocryphus Calep*; *abstrusus*, *latens*, *remotus*, *retrusus*, *tacitus Cn* (*149*): iże boſkie zrządzenie/ Rozdźieliło wſzyſtkim rodzenie. A ſkryte ſą tego przyczyny/ Sam ie Bog wie á nie inny. *BierEz* Cv; *TarDuch* B7v; *BielŻyw* 12; thymże obytzáiem zakon Boży/ odkrywa ſkryte grzechy/ ktore ſię táią w ćiele náſzym *KrowObr* 44; *Leop Prov* 21/14, *Eccli* 41/17, *Matth* 13/35; *BibRadz* 13/35; Chceſzli tedy ty co ſkrytego á tobie pożytecznego wiedźieć y rozumieć/ pytay y vcz ſye od Káplaná *OrzRozm* E, D4v, Hv; *KwiatKsiąż* C2, E3, G2v; *Mącz* 442a; Sąć to ſkryté/ á wielkiéy táiemnice rzeczy/ Bóg/ Káplan/ Król *OrzQuin* X3v, A2, F4v *marg*, H3, H4, Mv, T3, T4; WIele ták ſkrytych rzeczy ná ſwiecie widzimy/ Ze o nich ni rozumieć ni mowić vmiemy. *RejAp* AA5v; bo rzadko táką [*niewiastę*] náleść/ ktoraby w ſercu nie miáłá iákiego ſkrytego zakału przećiwko ſwemu mężowi. *GórnDworz* Y5v, D, D3, V v, Cc5v, Cc8; Thedy Wirigiliuſz poſtáwił ieden słup pośrzod miaſtá/ á vczynił cżárnokſięſką náuką że on ſlup wſze grzechy ſkryte onego dniá vczynione Ceſárzowi powiádał. *HistRzym* 48v; *BiałKat* 158v; *KuczbKat* 110, 155; *BudBib Iob* 15/11; *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn* 18; *Oczko* A3; *Calag* 268a; Kto ludźiom rozum dáie/ tenże człowieczy Rozmyſł/ y ſkryté rády zna/ że nie grzeczy. *KochPs* 142; *SkarŻyw* A5, 47; Także też cżłowiek/ co naſkrytſzego w ſobie ma/ to ná ſię vpiwſzy ſię wywoła *WerGośc* 260; *KochPieś* 29; *ArtKanc* S4; *ZawJeft* 23; Magia – Mądroſcz wrzeczach skritich, item czarnokſiestwo. *Calep* 630a, 81b, [719]b, 776a; *LatHar* 53, 607; [*pobożny człowiek*] Niedba nic gdy kto w vcho ſzepce ſkryte ſłową/ Nie myśli żeby o niem/ iáka zła rozmowá. *KołakSzczęśl* C2; *WujNT Matth* 13/35; *SarnStat* 1087; *SkarKaz* 79a; Czás wſzytkowięđny/ Ná świát wywodźi Co ſkryto było *GosłCast* 75, 27; *SkarKazSej* 688a; **[**iż [*słowo Boże*] przeraża ſkrzytośći ludzkie nád nayoſtrzeyſzy miecż: przed ktorym nic nayſkrzytſzego zátáić ſię nie może. *PowodWędz* 505**]**.

skryty od kogo, *od czego* (*3*): *OpecŻyw* [61]v; żadna rzecz nigdy od wiádómośći y obliczności iego [*Boga*] ſkryta niebyłá *BiałKat* 76; *NiemObr* 97.

skryty u kogo (*1*): Skryta ma być v ciebie rzecż ta ktorą ſam ſłyſzyſz. *BielŻyw* 41.

skryty komu, *czemu* (*15*): *OpecŻyw* 43, 78v, 91; *PatKaz III* 98v; Boże ty znaſz głupoſć moię/ á wyſtępy moie tobie nie ſą ſkryte. *TarDuch* A6; *WróbŻołt* 37/10, M8v; dźiękuiemy tobie oicze/ [...]ześ tyto rzeczy mądrem i roſtropnem ſkrzyté vczynił a dźiátkámeś ié obiawił *MurzNT Luc* 10/21, *Matth* 11/25; *Leop Ps* 37/10; *KochPs* 202; niechay wſzytko świátu będźie ſkrito. *KochFr* 102, 116; Okiem przenikáiącym/ náſze widźiſz złośći/ Y nic nie ieſt ſkrytego twoiey wſzechmocności *GrabowSet* Ev; *KochFrag* 30.

skryty przed kim (*5*): Pytał ieden Taleſſa możeli to przed Bogiem ſkrito być gdy czo cżłowiek nie ſłuſznie czyni. *BielŻyw* 3, 42; *LubPs* P6v; *StryjKron* 522; O Pánie Boże [...] przed ktorym żadnego z nas wola nie ieſt ſkryta/ [...] rácż [...] *LatHar* 619.

W przeciwstawieniach: »skryty ... jawny (*4*), jasny, objawion, odkryt, poznan, widomy« [*w tym*: *widomy a jasny 1 r.*] (*8*): bo nieprzyacielſkie ſidła iawne ſą, ale zawiſć przyacielſka ſkryta ieſth *BielŻyw* 17; Abowiemći/ nie ieſt co ſkrytego/ żeby obiawiono być niemiało *MurzNT Mar* 4/22; ábowiem nie ieſt nic ſkrytego coby odkrytho być nie miáło *BibRadz Matth* 10/26, *Prov* 27/5; á nie tylko iuż [*dusza*] ſmyſłow odſtąpi/ ále y byſtrośći rozumu/ máło będzie potrzebowáłá/ iáko tá ktorey wſzytki rzeczy ſkryte/ widome á iáſne będą *GórnDworz* Mm5; *RejZwierc* 147; *ArtKanc* T; Abowiem nie máſz nic [...] ſkrytego coby poznano nie było/ y ná iáśnią nie wyſzło. *WujNT Luc* 8/17.

Wyrażenia: **[**»mowa skryta«: tayemna mova, Skrytha, cyemna obscurus sermo *ReuchlinBartBydg* x4.**]**

»skryta myśl« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Bowiem káżdą ſkrytą myſl ſnádnie wyda mową/ Gdyż záwżdy gębá plecie o cżym myſli głową. *RejWiz* 6v; *BiałKat* 158; *KochPs* 21; Iego [*Boga*] powieki/ ſynow ludzkich/ ſkrytą Myśl znaią pobożnych *GrabowSet* G2v.

»skrytym obyczajem« = *tajemnie* [*szyk 3*:*1*] (*4*): *LibMal 1552*/ 171; *KrowObr* 182v; á teraz [*Chrystus*] ná Stolicy niebieſkiey/ według ćiáłá ſiedząc/ á tu ſkrytym obycżáiem [...] w tym Sákrámenćie iſtotnie będąc/ záleca ćię Oycu ſwemu miłemu *KarnNap* D3; *NiemObr* 97.

»skryta (jest) tajemnica« [*szyk 6*:*1*] (*7*): yako mouy Swyąty auguſtyn yſch anyolom nyebyla ſkryta tayemnycza wczyelenya bozego *PatKaz III* 98v; *OrzQuin* F3v; O nierozmierzona głębokośći tych ſkrytych táiemnic Páńſkich. *RejAp* AA3, *kt*, 54; *GrzegŚm* Av; *WujNT* 1.*Cor* 3 *arg.*

Szeregi: »cichy a skryty« (*1*): Ale ták mądrzy o tym z dawná dzierżą/ iż lepſza rowna á iáwna nieprzyiaźń niżli wielka ćicha á ſkryta *RejZwierc* 147.

»(i) skryty albo (i) jawny« = *occultus vel manifestus JanStat* [*szyk 2*:*1*] (*3*): *BiałKat* 33v; *SarnStat* 156; Nákoniec tákie grzechy miedzy wámi w tym kroleſtwie iáwne y ſkryte pánuią/ o ktorych ſię w innym kazániu mowić da P. Bog będźie *SkarKazSej* 675b. [*Ponadto w przeciwstawieniach 4 r.*]

»niewiadomy a skryty« (*1*): Bo też oto vmiłowałeś prawdę/ niewiádome á ſkryte rzeczy mądrośći twoiey/ obiáſniłeś mi. *Leop Ps* 50/8.

»skryty a nieznakomy« (*1*): Quorum aemulari exoptat negligentiam, potius quam istorum obscuram diligentiam, Których ón dáleko woli niedbáłośći náſładować niżli tych skritych á nieznákomych pilności. *Mącz* 316a.

»(nie) skryt(y), (a, ani) tajemny« [*szyk 3*:*3*] (*6*): powiédz mi tzo ſie má dziátz ſtobą/ botz tobie iako bogu wiernému nitz nie ieſt ſkryto ani taiemno. *OpecŻyw* 78v; *KrowObr* 182v; *BiałKat* 158v; *Calag* 268a; *NiemObr* 97; Ciche modlitwy przed Praefácyą/ znáczą táiemne á ſkryte mieſzkánie Páńſkie w Ephrem miáſteczku *LatHar* 79.

»trudny a (i) skryty« (*5*): *BibRadz Eccli* 39/2; bowiém onych trudnych á ſkrytych rzeczy/ których rozumem ſięgamy/ nie może proſty á niećwiczóny náukámi człowiek łatwie poiąć. *OrzQuin* Aa2, F2, M; modlił ſię pilnie [*św. Leo*]/ áby Piotr S. poprawił wnim te^{go} co by było potrzeba: á niedopuſzczał ná niegodnego potomká ſwego żadney omylności/ w ták rzeczy trudney á ſkrytey *SkarŻyw* 318.

W przen (*1*): białagłową roſpalona/ niemogącz dłużey ſkrythego ogniá nośić/ zwierzyłá ſie tego towárzyſce ſwey *Górn-Dworz* M7v.

α. *W funkcji rzeczownika*: »skryte« = *tajemnica*, *sekret* (*1*): Arcanum – Skrite, rzecz taiemną. *Calep* 88b.

a. *O Boskich zamysłach*, *postanowieniach*, *sądach*, *mocach* (*30*): *RejJóz* N5v; *MurzHist* H2; Dzyękowánye z wyſławyániem zá thę łáſkę/ iż Pan ſkryte ſądy ſwe obiawia wiernym *LubPs* ccv *marg*, ff3 *marg*, gg3v; *BibRadz Ier* 33/2, *Eccli* 16/20; gdyż iáwnie widźićie/ że to ſkrytym Sądem Bożym ziſzczóne wſzyſtkim nam ieſt/ co ſye kolwiek w tym piérwſzym Dyálógu/ Ludźióm od nas obiecowáło. *OrzQuin* E4, M4; *HistRzym* 87v; Správy Bożé od nas iáko dálekie/ ták y ſkryte ſą *BiałKat* 71; *KuczbKat* 110; *SkarŻyw* 82; Skryté ſą Páńſkié ſądy: co ſye iemu zdáło/ Nalepiéy żeby ſye téż y nam podobáło. *KochTr* 24; *GórnTroas* 30; *GrabowSet* T3; Pánno cżternaſtego roku Iozephowi/ z ſkrytey rády Bożey/ roſtropnie poſł[u]biona/ modl ſię zá námi. *LatHar* 501, 320; *SkarKaz* 347b.

skryt komu (*1*): y tayemnoſzczy boſkye nyebyly yey [*tj. Pannie Marii*] ſkryty. *PatKaz II* 29.

skryty w kim (*1*): Mnie záprawdę [...] dána ieſt tá łáſká/ ábych [...] oświecał wſzyſtki y obiáśniał/ ktoryby był ſſáfunek táiemnice ſkrytey od wiekow w Bodze *Leop Eph* 3/9.

W połączeniu szeregowym (*1*): godźi ſię nam wiedźieć/ iákim ſpoſobem przyſzły te áż do wiádomośći náſzéy ták nieogarnioné y niewymówioné/ tudźież y ſkryte páńſkie táiemnice *BiałKat* 83v.

Wyrażenie: »skryta tajemnica« [*szyk 3*:*2*] (*5*): Bo Duch ſwięty ieſt zgodny á nie ma roznice/ Gdzye opowieda iákie ſkryte táiemnice. *LubPs* gg2; *Leop Eph* 3/9; *RejPos* 313; *BiałKat* 83v; Niech rozumem ſtánowią Rzeczypoſpolité/ Y wykładáią Boſkié táiemnice ſkryté *PudłFr* [3].

Szereg: »skryty a (i) tajemny« (*4*): Będą vſtáwiczńie ſławić nędzne vſtá moie/ Ony ſkryte á táiemne dziwne ſądy twoie *LubPs* aa5; Przykład o chytrośći dyábelskiey/ á iáko ſądy Boże ſą ſkryte á táiemne. *HistRzym* 28, 30; *SkarŻyw* 79.

W przen (*1*): Ale ty/ Boże miłośierdźia wſzégo/ Viąwſzy wódze ſkryté gniewu twégo/ Láſkęś okazał *ZawJeft* 18.

2. *Niewidoczny*, *będący* (*trzymany*) w ukryciu, *schowany*, *zasłonięty*; *absconditus BartBydg*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*; *occultus Vulg*, *PolAnt*, *Calag*; *abstrusus Mącz*, *Calep*; *repositus PolAnt*; *reconditus Mącz*; *arcanus*, *crypticus Calep* (*81*): *BartBydg* 2b; *Leop Eccli* 42/9; Skrzyniá ſkryta przez Ieremiaſzá. *BibRadz* 2.*Mach* 2 *arg*; Abowiemći nic nie ieſt tak táiemnego coby ſię obiáwić nie miáło/ áni ieſt to coby ſkryto było *BibRadz Mar* 4/22, *Iob* 28/11, *Luc* 8/17; Locus latebrosus, Pełne mieyſce skał/ yáskiń skrytych á táyemnych mieyſc. *Mącz* 185a, 92b, 167a; *BudBib* 4.*Esdr* 7/14, *Eccli* 3/22; *Calag* 496b; Dźiatek płácząc Niobe ſámá ſkámieniáłá: Y ſtoi ná Sipylu mármor nie przetrwány: Iednák y pod kámięniem żywią ſkryté rány. *KochTr* 15; *Calep* 8a, 9b, 88b; *GórnTroas* 38, 45; Dmuchałemći w przód w rurę/ ále nie nábita. (–) Co ty wieſz/ może tám bydź iáka kulá ſkryta. *WyprPl* B2; *WujNT Matth* 10/26; Ták ledá co człowieká trapi y bez zbroie/ Iuż mol ſkryty/ iuż lotnych liſzek rodne gnoie. *KmitaSpit* A3v; *GosłCast* 53.

skryty od kogo, *od czego* (*4*): *LubPs* eev; *RejPos* 312v; Bo to przykazánie/ ktore ia przykázuię tobie dziſia/ nie ieſt ſkryte od ćiebie/ áni ieſt oddalone. *BudBib Deut* 30/11. *Cf* »skryty od oczu«.

skryty komu, *czemu* (*4*): yſz yako czudnoſzcz czyala criſtuſouego po zmarthwych wſtanyu apoſtolom bylo zakryto tak czudnoſzcz maryey ludzyem zley ządze byla ſkrytha *PatKaz III* 109v; Iáko kwiát pewnym płotem rośćie ogrodzony/ Bydłu ſkryty/ [...] Tákże [...] *KochEpit* 110; *ZawJeft* 13; *KochFrag* 15.

skryty w co (*1*): Ludzki krzyk potym ſłyſzan/ mieczów chrzęſt dobytych/ Ciężar woiennych wozów/ y dźiał w źiemię ſkrytych. *ZawJeft* 13.

skryty gdzie (*5*): *KochPs* 15; Crypticus – Zkritij pod zemią. *Calep* 273b. *Cf* »skarb skryty«.

Wyrażenia: »skryte miejsce« = *abditum Calep* [*szyk 4*:*2*] (*6*): *LubPs* dd4; Occultare se latebris, W kąciech á w skritych mieyſcách ſie chować. *Mącz* 258b; *BielSat* N2v; Ták ſie iśćie Krzyżá nie wſtydam/ że nie ná ſkrytym mieyſcu chowam figurę álbo známię Krzyżá świętego/ ále bych gi rad nośił y ná cżele. *WujJud* 52; *StryjKron* 617; *Calep* 3b.

»skryty od oczu [*czyich*]« (*1*): Iż dáne ſą w zápámięthánie vćiſki pierwſſe/ á iż ſkryte ſą od oczu náſſych. *Leop Is* 65/16.

»skarb skryty« [*w tym*: *gdzie* (*3*)] = *thesaurus absconditus PolAnt*, *Vulg [szyk 3*:*2*] (*5*): Y weſzli ſą miedzy groby/ Gdzie były zmárłych żáłoby. Ezop kiedy ie oglądał: Ná iednym litery vźrzał: Zwłaſzczá kożdą nápiſano/ Skryty ſkarb známionowano. *BierEz* E2v; Záſię podobne ieſt kroleſtwo niebieſkie ſkárbowi ſkrytemu ná roli *BibRadz Matth* 13/44; *GrabowSet* E; *WujNT Matth* 13 *arg.*

»skryta zakrytość« (1): Bo ácż tych wiele dziwow oczyma widzimy/ Málo przedſię rozeznáć co to ieſt vmiemy. [...] Iáko on blády mieſiąc ſwoie odmienności/ Okázuie przed námi w ſkrytey zákrytości. *RejAp* AA5v.

Szereg: »skryty, tajemny« (*1*): gdyż ludzkie obycżáie ſą rożne/ ſkryte/ táiemne/ y nam trudne ku wybacżeniu. *WerKaz* 275.

W przen (*2*): *LubPs* eev; Thu bacżyć możemy/ iż kroleſtwo tego Páná ſkryte ieſt od wiátrow tego nikcżemnego ſwiátá *RejPos* 312v.

Przen (*17*): Ktory ma vcho/ niech ſłucha tego co Duch mowi kośćiołom: Themu ktoryby zwyćiężył/ dam ieść z oney ſkrytey mánny *BibRadz Apoc* 2/17, 1.*Cor* 4/5; *BielKron* 135v; *GórnDworz* Dv, M2; *WujNT Apoc* 2/17, *s.* 843 *marg*; To ſztuká przednia żeglowánia tego/ Którą płyniemy/ cug wieku náſzégo/ Ominąć ſkrité niebeſpieczné ſkáły/ Zákrityeh niecnót *GosłCast* 55.

skryty w kim (*4*): *GrzegŚm* 11; *RejPosWstaw* 110v; *NiemObr* 9; Abowiemeśćie vmárli: y żywot wáſz ſkryty ieſt z Chriſtuſem w Bogu. *WujNT Coll* 3/3 [*zawsze przekład tego samego tekstu*].

skryty w czym (*2*): Ieſt práwie ſkryta w trawie tey roſkoſzy ſiatká/ Albo gdy we krzu ſtoi ná cżeczotki klatká. *RejWiz* 28v; *Leop Iob* 18/10.

Wyrażenia: »skarb skryty« (*1*): Abowiem pámiętałeś ná tho/ iżeś nalaſł [...] on ſkarb ſkryty/ y koſſtowny/ ktory Pan Bog zákrył od mądrych/ [...] á obiáwił to málutzkim. *KrowObr* C.

»skryta skarbnica« (*1*): [*Bóg*] Z déſzczem ogniſté miéſza łyſkáwice/ Wiátrów dobywa z ſwéy ſkrytéy ſkárbnice. *KochPs* 198.

»w tajemnicach skryty« (*1*): A przeto ona [*Panna Maryja*] byla przed wſzemy ueky w tayemnyczach boſkych ſkryta y chouana *PatKaz III* 40v.

Szereg: »skryty i chowany« (*1*): *PatKaz II* 40v *cf* »w tajemnicach skryty«.

α. *W funkcji rzeczownika*: »skryte« = *zakryte miejsce* (*1*): Nigd świece zapáliwſzy ią wćień nieſtawiá ani pod korzec (*marg*) wſkryté kładzie (–) ale na świecznik *MurzNT Luc* 11/33.

a. *O nieujawnionych myślach i cechach ludzkich* (*5*): A ieſli [*człowiek*] co pod cżás náyduie thákiego/ w cżym mu ſie nie chce zgadzáć/ s poſpolitim zdániem. przedſię/ nie vfáiąc ſam ſobie/ idzie

zá ludźmi/ á zoſtáwuie záwdy mieyſce cżemuś tám ſkritemu/ czego zda mu ſie że nie dochodzi *GórnDworz* D4v, M7; POdobny morzu w głębi rozległemu/ Zywot moy/ troſki zewſząd nápełniony. [...] Z ſtráchem ſkryta myśl/ nie gość ſercu memu. *GrabowSet* Lv; *OrzJan* 37.

Szereg: »ani jawny ani skryty« (*1*): Ani iawney, ani skrytey [*niechęci*] kuzadnemu Z tych wsercu naszym nie czuiemy. *ActReg* 126.

b. *Zasłaniany*, *wstydliwy* (*o organach płciowych lub wydalniczych*) (*6*):

Wyrażenia: »skryte członki« = *organy płciowe* (*1*): Brát ieden młody/ poſtánowił v śiebie nigdy ſię ſwych ſkrytych cżłonkow niedotykáć. *SkarŻyw* 333.

»miejsce skryte« [*szyk 3*:*2*] (*5*): *FalZioł* V 51v; Tedy oćiężáłá [*!*] ręká Páńſka nád Azońcżyki/ y ſtárł ie: y záráził niemocą ná ſkrytym mieyſtcu zádku [*in secretiori parte natium*]/ Azot miáſto *Leop* 1.*Reg* 5/6, 1.*Reg* 5/12; Szoſtą plagą rzućił garść popiołu Moyżeſz przed Pharáonem/ y vcżyniły ſię wrzody ćięſzkie ná mieyſcách ſkrytych po ludziách y bydle *SkarŻyw* 480, 480 *marg.*

c. *Zamaskowany*, *dostępny tylko wtajemniczonym* (*zawiera elementy znacz.* **1.**) (*6*): *Leop Dan* 14/20, 2.*Mach* 1/16; *BibRadz* 2.*Mach* 1/16; Y Benhádád vćiekł/ y wſzedł do miaſtá do komory ſkrytey [*de cubiculo in cubiculum*] (*marg*) wł. do komory w komorze. (–). *BudBib* 3.*Reg* 20/30; *Calep* [870]b; [*biskup Hyrcanius*] otworzył iednę cżęść ſkrytych podźiemnych ſklepow Grobu Dawidowego/ wźiął ſtámtąd trzy tyśiące tálentow *WysKaz* 43.

3. *Nieujawniający swoich myśli i emocji*, *zamknięty w sobie*, *powściągliwy*, *milczący*; *arcanus*, *clandestinus*, *occultus Mącz*; *abditus*, *interior*, *intimus*, *reconditus*, *retrusus*, *tectus Cn* (*6*): Homo arcanus, Człowiek skryty á cichy ſam w ſobie. *Mącz* 14c, 55b, 258b; Melánkolik/ czarny/ iákoby śiny/ ſkryty/ ponury/ milczący/ zámyślóny *Oczko* 34; [*kot*] Więc łowiec niepoſpolity/ A w ſwych ſpráwách dźiwnie ſkryty *KochSob* 60.

α. *W funkcji rzeczownika* (*1*): Dissimulator, Chytrzec/ skrity. *Mącz* 394d.

4. *Zdradliwy*, *kłamliwy*, *podstępny*, *fałszywy* (*5*): Powiedz co lepſza/ ieſli prawdá przykra/ Ieſli łeż ſkryta/ pochlebna á chytra. *RejZwierc* 216v; *GórnRozm* A3; Ztąd biorą doſkonáłość wierutni złodźieie; Ktorzy gdy chytrze krádną/ zową ie SKRYTYMI *KlonWor* 8.

Wyrażenia: »nieprzyjaciel skryty« (*1*): Tyś ſam ieſt świádom/ iáko cżłowiek mdłego Smyſłu y wſzech krewkośći: Iáko chętny do złego/ Gdźie nie máſz twey zwierzchności: Iák chytry/ nędzny/ zdawná iádowity Smok/ w śidłách ſwoich nieprzyiaćiel ſkryty. *GrabowSet* N2.

»skryta zdrada« (*1*): Y w zborách rádzą [*bezbożni ludzie*]/ áby głowę moię Lub ſkrytą zdrádą/ lub przez iáwną zbroię Stráćili *SzarzRyt* B.

[*Szereg*: »skrzyty i fałszywy«: Tituł teſz wziął [*szatan*] piękny ale barzo skrzyty i fałszywy *MurzNT* 30v.**]**

5. *Przedstawiający coś* (*przedstawiony*) *pod inną postacią*, *w innej formie*, *innymi słowami*; *arcanus*, *tectus Mącz* (*12*): *BibRadz Eccli* 39/3; Sensus arcanus, Skrite/ álbo/ trudne wyrozumienie. *Mącz* 14c, 442a; Wyſzćié páná Chryſtuſowé od Oycá ieſt ſkryté vniżenié Páńſkié w ćiele *BiałKat* 303v; *BudBib Eccli* 3/30.

Wyrażenie: »skryta figura; skryty przez figury« [*szyk 6*:*1*] (*6*;*1*): y uydzyely proroczy fygury ſkryte o tey myley panny począczyu y narodzenyu *PatKaz II* 55; ktoraſz to fygura ktorą to ta ſybylla ukazala czeſarzouy y ynem y pothwyerdzyla yne ſkryte fygury, boczyem proroczy yako doſkonaly ſkryte fygury uydaly o tey myley pannye *PatKaz II* 58v, 44, 58v, 65v; Zatym Kryſtus nálaſl ſmoku zdechłe^{go} to ieſt zakon ſtáry/ ſkryty przez figury *HistRzym* 83v.

6. *Znajdujący się w czymś*; *absconditus Vulg* (*8*): Blizen twoich z Thomaſzem tu nie widze: Iezu ktorego widzę tu [*tj. w sakramencie*] ſkrytego *SkarŻyw* 203; [*Panie*] oddal ten wrzód odemnie ſzkodliwy/ Który wkradſzy ſię/ iáko gnuſność/ w ſkryté kośći/ Wygnał mi wſzytki práwie z ſercá mé rádośći. *KochFr* 108.

skryty w czym (*3*): Ięcżmień śię goły vrodził/ W żadnych płewách ſkryty nie był *BierEz* O2; *GrabowSet* X2; w ktorym [*Jezusie*] ſkryte ſą wſzytkie ſkárby mądrośći y vmieiętnośći. *WujNT Coll* 2/3.

Przen (*1*):

Wyrażenie: »w garści skryty« = *bardzo krótki* (*1*): Ty żywieſz czás nieprzeżyty/ A móy wiek ieſt w gárśći ſkryty: Látá moiéy śmiertelności/ Mniéy niżli nic ku wieczności. *KochPs* 57.

a. *Wewnętrzny* (*2*): *KuczbKat* 260; TAkże y żony niech będą poddáne mężom ſwoim [...]. Ktorych ochędoſtwo niech będźie nie ono zwierzchowne w tráfieniu włoſow/ ábo w noſzeniach złotych/ [...] ále ſkryty on ſerdeczny (*marg*) wewnętrzny. (–) człowiek/ w nieſkáżeniu ſpokoynego y ſkromnego duchá *WujNT* 1.*Petr* 3/4.

7. *O ubiorze*: *spodni*; *przen* (*1*): Pytaſz W.M. co zá ſzáty? Oto té: Piérwſza ſpodnia, od onégo wzroſtem poprawdźie máłégo gárbáciuchnégo, ále w náukę, w rozum, w wymowę y głębokośćią piſmá, wielkiego, Stánisłáwá Sokołowſkiégo, Kánoniká Krákowſkiégo: ſzátę mówię ſkrytą, niewidoczną, ſubtélną *GosłCast* 4.

8. *O księgach apokryficznych Starego Testamentu* (*dosłowne tłumaczenie gr. apókryphos – ukryty*) (*1*): Iednák niechcemy tego zámilczeć/ iż niektore Kśięgi ſtárego Teſtámentu od ſtárych Doktorow ſą názwáne Apokryfá/ to ieſt niepewne á ſkryte/ o ktorych w Kośćiele Bożym pewnego świádectwá y pámięći ludzkiey niebyło. *WujJudConf* 31v.

******* *Bez wystarczającego kontekstu* (*2*): Occultus, Absconsus, abditus – Skriti. *Calep* [721]b, [1035]b.

Synonimy: **1.** *niewiadomy*, *nieznajomy*, *nieznany*, *tajemny*, *tajny*, *zakryty*; **2.** *niewidany*, *niewidzialny*, *niewidziany*, *nieoglądany*, *schowany*, *zasłoniony*; **3.** *milczący*; **4.** *fałszywy*, *obłudny*, *podstępliwy*, *podstępny*, *zdradliwy.*

Cf **NIESKRYTY**, **SKRYĆ**

LWil

[SKRZĄTWA *sb f*
skrzątwa, **skrzętwa**.
G sg skrzątwy.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – (XVI) XVIII w.*
Spokój, *swoboda*:
Zwrot: »skrzątwy nie dać«: [*szyk zmienny*] *SenekaGórn* 35 (*Linde*); Wymawiałem ſie iákom mogł/ widząc w tey mierze wielkie *pericula*: wſzakże gdy mi wiele ludzi zacnych á przyiációł moich wielkich w tym ſkrzątwy nie dáli/ im kwoli muśiałem to náoſtátek vcżynić/ y tę kśięgę iuż w imię Páńſkie ná świát puśćić. *BielKron 1597* X3v.

»skrzątwy [*przed kim*] nie mieć« [*szyk zmienny*]: A powieſz co więcey ieſſcze Coś zbroiłá ná tym ſwiećie: (–) Nie mam przed Plebanem ſkrzątwy Bo ſie boię więtſſey klątwy. *KorczRozm* K3; *CiceroKosz* G2v.**]**

LWil

SKRZCIĆ SIĘ *cf* **ZEKRZCIĆ SIĘ**

SKRZCZONY *cf* **ZEKRZCZONY**

SKRZECH (*1*) *sb m*
N sg skrz(e)ch.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Błoto, *muł*: Salebra locus lutosus vel molle lutum in via, gyl [*lege*: ił], skrzechs *BartBydg* 135b; **[***ReuchlinBartBydg* D6**]**.

LWil

[SKRZECZAĆ *vb impf*
1 sg praes skrzeczåm.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

O ptakach: *krakać*, *krzyczeć*: Skrzeczam/ Clango instar aquilie aut gruis. Item. Coaxo. *Volck* [Zzz2v].

Formacja współrdzenna: *skrzeczeć*.**]**

LWil

SKRZECZEC *a.* SKRZECZEK *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

Cf 2. SKRZECZEK

SKRZECZEĆ (*3*) *vb impf*

Pierwsze e *jasne*, *drugie z teksty nieoznaczającego é.*

inf skrzeczeć (*1*). ◊ *praes 1 sg* skrzeczę (*1*). ◊ *praet* **[***1 sg m* skrzeczałem.**]** ◊ *3 sg m* skrzeczał (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Wydawać głos podobny do skrzypienia*, *charakterystyczny dla niektórych stworzeń*; *clangere Cn* (*3*):

a. *O ptakach kurowatych*; *cucurrire Calep* (*2*): Orzeł z gory nań [*na kura*] ſie ſpuśćił: Pochwyćiwſzy precz z nim lećiał/ On v niego w nogách ſkrzeczał. *BierEz* K4v; Cucurio, Gallorum proprium est – Pieyę, skrzeczę iako hur [*!*]. *Calep* 275a; **[***LucSamosKur B4***]**.

b. *O żabie* (*1*): Coaxare, dicuntur ranae cum vocem emittunt, Skrzeczeć/ Rzegotáć. *Mącz* 58b.

Formacja współrdzenna: *skrzeczać.*

LWil

1. SKRZECZEK (*1*) *sb*

[skrzeczek *m***]**, **[skrzeczka** *f***]**, skrzeczek *a.* skrzeczka.

Teksty nie oznaczają é.

sg **[***m N* skrzeczek. ◊ *f A* skrzeczkę.**]** ◊ *pl N* skrzeczki.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

1. *Drobny kawałek mięsa*; *skwarek*: Cremium, skvarek, skrzeczky *BartBydg* 36b; **[**Bo rozpiąwſzy kęs mieſá ſpráwione obręczy/ Węchem znaydźie Wilk y Lis/ wſkok go śmierć vmęczy. Iuż mi wierz záchwycony ſtámtąd nie vćiecze/ Acż zá ſobą to śidło máło dáley wlecze. Ieśli wpádnie zá ſzyię prędko ſie záduśi/ Y doczekáć ná mieyſcu gdźie ſkrzeczkę ziadł muśi. *BielawMyśl* D3.**]**

2. **[***Suche gałązki przeznaczone do spalenia*: Cremium ... etiam quod remanet in patella aridum de cornibus post pinquedinem liquefactam dicitur cremium (skrzecky). *Glosy I nr 48/71*; Omnia ossa mea sicut cremium (*ſzcrzeczek*) aruerunt *Glosy I nr 97/10*; A koſci moie iáko ſkrzeczki we mnie vſchły *WróbŻołt 1567* 101/4 (*Linde*).**]**

Synonim: **2.** *skwarczek*.

LWil

2. SKRZECZEK *Cn*; *Linde XVIII w.*

Cf **KRZECZEK**

SKRZECZENIE *Cn*; *Linde XVIII w. s.v. skrzek*.

Cf **SKRZEK**

[SKRZECZKA] *cf* **1. SKRZECZEK**

[SKRZECZKOWY *ai*

N pl subst skrzeczkow(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od **2. Skrzeczek**, *nienotowanego u nas wariantu do „krzeczek*" '*chomik*': stara szubka czamletowa, królikami podszyta; koszki [= *ubiór podbity futrem*] skrzeczkowe *InwMieszcz 1575 nr 198.***]**

LWil

1. SKRZEK (*2*) *sb m*

skrzek (*1*), **skrek** (*1*) *Mącz* (*1:1*).

e *jasne.*

sg N skrek (*1*). ◊ *G* skrzeku (*1*). ◊ **[***pl N* skrzeki. ◊ *I* skrzeki.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Podobny do skrzypienia głos charakterystyczny dla niektórych stworzeń* (*1*): **[.]**

a. *O orle*: Clangor aquilae, Orlowj skrek. *Mącz* 55c.

b. **[***O żabach*: ſkrzek/ Clangor, coaxatio. ſkrzeki/ Ora ranarum. *Volck* [Zzz2v].**]**

2. *Jaja płazów otoczone galaretowatą substancją* (*1*):

Wyrażenie: »żabi skrzek« (*1*): Cholera, Zółtość yákoby żołć okolo ſerca leżąca/ niemoc yeſt/ gdy yeden wiele zołtośći á zielonośći yákoby zábiego zkrzeku zwroći. *Mącz* 52a.

Cf SKRZECZENIE

LWil

2. [SKRZEK *sb m*

I pl skrzeki.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI*(*XVIII*) w.

W podstawie łacińskiej gatunek dębu nierosnący w Polsce, *przetłumaczony jako skrzek w znacz.* '*krzak*': Kiedy iuż vtrapiony nád brzeżnémi ſkrzeki [*litoreis ... sub ilicibus* III 390]/ Naydźieſz v ćichopławnéy wielką świnię rzeki/ Która trzydźieśći proſiąt vrodźiwſzy/ oná Biała będźie [...]: tám plác miáſtá twégo *VergKoch* 78 (*Linde*).**]**

LWil

SKRZEKAĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKRZEKOTAĆ *vb impf*

3 sg praet skrzekotała.

Sł stp, *Cn brak*, *Lidne XVI – XVII(XVIII) w.*

Śmiać się głośno [*na co* (*żywotne*)]: Máłpá kiedy ich vźrzáłá/ Ták iáko oná zwykłá/ ná nie ſkrzekotáłá. Rzekły/ czemu ſię śmieieſz z nas/ żádna niecnoto *PaprKoło* T2v (*Linde*).

Synonimy: *rzegotać*, *rzegotać się*.

Formacje współrdzenne cf SKRZECZEĆ.**]**

AN

[SKRZEKTANIE *sb n*

N sg skrzektani(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

O głosie wydawanym przez żaby: Skrzektanye blatera i. sonus ranarum *ReuchlinBartBydg* e2.

Cf **[SKRZETAĆ]**

LWil

SKRZELA *cf* **SKRZELE**

SKRZELASTY (*1*) *ai*

N pl subst skrz(e)last(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „skrzela": *Posiadający płetwy*:

Wyrażenie peryfr.: »skrzelaste stada [*Neptuna*]« = *ryby*: Owam był Dworzániném długo v Neptuná. Skrzelaſte iego ſtádá w moiey mocy były *Prot* A3.

Cf **SKRZELISTY**

LWil

SKRZELE (*23*) *sb*

skrzele *n* (*2*), **skrzela** *f a. pl t* (*1*), **skrzele** *n a. pl t* (*20*); skrzele *n FalZioł*, skrzela *BartBydg.*

-el- (*1*), **[**-él-**]**; **[**-él**]**; *końcowe* e *jasne.*

sg I skrzel(e)m (*2*). ◊ *sg a. pl N* skrzele (*5*), skrzela *BartBydg* (*1*). ◊ *G* skrzel(o)w *FalZioł* (*2*), skrzél *BudBib* (*2*), skrzeli *KlonFlis* (*1*). ◊ *A* skrzele (*8*). ◊ *I* skrzelmi *FalZioł* (*1*), skrzelami *CiekPotr* (*1*).

Sł stp brak, *Cn s.v. oskrzele*, *Linde XVIII w.*

1. *Płetwa rybia* (*lub innego morskiego stworzenia*); *pinna BartBydg*, *Calep*; *pinnae PolAnt* (*19*): Pinna, [...] illud, quod super-

minet in dorso piscis, skrzelya *BartBydg* 116; [*smok morski*] Ieſt dziw okruthny morzki: iako y ziemny/ nie ma ſkrzidł iako ziemny ma/ [...] mały/ małe ma ſkrzele na grzbiecie za ſkrzydła *FalZiol* IV 33a; [*szczuka*] Lowem inſzych rib mnieyſzych żywie/ ktorey ſie telko okoń przeciwi: podnioſłſzy wzgorę ſkrzele ktore ma oſthre/ ogonem ſie obracza do Szczżuki. *FalZioł* IV 36d; PLocicza ieſth riba mała/ [...] Luſkę białą ma na ſobie/ ſkrzele y ogon ma cżyrwony *FalZioł* IV 41d, IV 30c, 33a, 36a [*2 r.*], 41d, 42c, d [*2 r.*]; wſzytko co ma ſkrzele y luſkę w wodách/ w morzu y wrzekach to ieść będźiećie *BudBib Lev* 11/9, *Lev* 11/10, 12; *Calep* 807a; [*człowiek roztropny*] Więc ná rybi xtałt/ wnet ſzkutę vrobił/ [...] Sżtabá miáſto łbá/ á Rufá ſpráwioná/ Miáſto ogoná. A miáſto ſkrzeli dla pewnieyſzey iázdy/ Przy burtách obu rozſadźił Poiázdy *KlonFlis* E4; **[***ArtNom* E5**]**.

Przen (*1*): Ty z ogniłym kárásiem, coć go ſzczećinámi Albo ſkrzelámi ſwymi okunie Hiſzpáńſkie [*tj. prostytutki*] Skłoły: áleć z przedmieścia Hálickiego były. *CiekPotr* 33.

a. [*W wyobrażeniu fantastycznym*: Których [*smoków*, *tj. węży*] pierśi wynioſłé/ y krwobárwné ſkrzele [*iubaeque sanguineae* II 206]/ Między wodą nád morze wydáły ſie wiele *VergKoch* 41 (*Linde w cytacie s.v. krwiobarwny*).**]**

2. *Narząd oddechowy wielu zwierząt wodnych* (*ryb*, *mięczaków itd.*); *branchiae* (*branciae*) *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn* (*4*): *BartBydg* 20b; A gdy przyſzli ku rzece Tygrim/ vmywał ſobie Thobiaſz nogi w rzece/ przypłynęłá k niemu wielká rybá/ chciáłá go pożrzeć/ záwołał ná ſwego towárzyſzá o rátunek [...]. Przybieżał Azáryaſz/ záwołał nań áby rybę vchwyćił zá ſkrzele á przywiodł do brzegá. *BielKron* 97v; Branchiae, Rybie skrzelle. *Mącz* 26d; *Calep* 138b.

Cf KRZELE, **OSKRZELE**

LWil

[SKRZELISTY *ai*
N pl subst skrz(e)list(e).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Przymiotnik od „skrzele”: *Posiadający płetwy*: Baleny też ku nawom strasznie szturmowały, Których grzbiety skrzeliste, wyniosłe ku gorze, Krzywym pławem wzruszały żaglonośne morze *Stryj-Począt* 59.
Cf **SKRZELASTY]**

LWil

SKRZENIE (*1*) *sb n*
N sg skrz(e)nié.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Błyszczenie, *migotanie*, *lśnienie*: Scintillatio, Actus scintillandi – Błiskanię, skrzenię. *Calep* 954a.

LWil

[SKRZEPAĆ SIĘ *vb impf*
3 sg praes skrzépá sie.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Krzepnąć, *zastygać*: to sye dźieie, [...] że ich [*ludzi chorych na podagrę*] członki do tego sposobniejszé, nietylko prze to, że sye z tákich vrodźiwszy, są do tego skłonni, [...] ále że wewnątrz meati przestrzeńszé, y do otrzymawánia máteriéy onéy zbytniéy sposobnieyszé máią, że tám we wnątrz płynąc ná stawiéch lgnié, á w ich otworzystości [...] sye stánowi y skrzépa. *OczkoPrzymiot* 419.
Formacje współrdzenne cf KRZEPIĆ.**]**

LWil

[SKRZEPCZYĆ *vb pf*
inf skrzepczyć.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Wzmocnić [*co*]: Więc jako Pana mądrego napominać niechcę, bom głupi, ale dla Pana Boga proszę, racz umysł Jego Królewskiej Miłości uspokoić, zaczęte mniemanie o sobie dobrze skrzepczyć, a tym bluźnierzom ucha swego Pańskiego nie skłaniać. *Listy* 123.
Formacje współrdzenne cf KRZEPIĆ.**]**

LWil

[SKRZEPIĆ *vb pf*
e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skrzepnąć).
inf skrzepić. ◊ *praet 1 sg m* -m skrzepił.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (*jeden z niżej notowanych przykładów*).
1. *Wzmocnić* [*co*]: zmiłuy ſię Pánie/ vlży moiey trwogi/ Abowiem bárzom głodny/ á z rąk ieſzcże twoich Nie wźiąłem nic/ áni mdłych kośći ſkrzepił moich *ProtJałm* 20 (*Linde*).
2. *Upewnić o czymś*, *wzmocnić przekonanie co do czegoś* [*kogo o czym*]: A choć tam [*w Rzymie*] wszytko drogo, jednak nic pewnego, Coby w zbawieniu skrzepić człowieka grzesznego Mogło o łasce Bożej *Apolog* 39.
Formacje współrdzenne cf KRZEPIĆ.**]**

LWil

[SKRZEPŁOŚĆ *sb f*
N sg skrzepłość.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*
O zwłokach: *stężenie*, *skrzepnięcie*: Więc znienagłá ſwoię głowę chyli Broń z ręku vpuſczáiąc/ á po máłéy chwili Náſtępuie ná ćiáło ſkrzepłość *VergKoch* 336.**]**

LWil

SKRZEPŁY (*3*) *part praet act*
e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skrzepnąć).
sg m N skrzepły (*1*). ◊ *D* skrzepł(e)mu (*1*). ◊ *n A* skrzepł(e) (*1*). ◊ **[***pl N subst* skrzepł(e).**]**
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*
Stężały, *zesztywniały*; *contractus BartBydg* (*3*): Rigidus, zdrąthvyaly, contractus, skrzeply *BartBydg* 132b; Acż to bezecne dziecię [*tj. miłość*]/ cżáſem kuśi ſie/ y o ſtárego/ á ciáło oziębłe/ ledwe nie ſkrzepłe/ zágrzać yożywić chce/ ná złość latom *Górn-Dworz* K2.
a. *O zwłokach* (*1*): Szubienicą to zową, więc ták będźie wiſał/ Ná wietrze y ná deſzczu będźie ſię kołyſał. Bez pogrzebu y oney oſtátniey poſługi/ Będźie wiátrom bezecne igrzyſko cżás długi. Więc ſię tám wronká páśie koło duśienice: A Kruk ledwo ſkrzepłemu/ ma ſię do źrzenice. *KlonWor* 40.
b. [*O potrawach*: Ale ia pytam o to ieśliże z was káżdy [...] był gotow záwżdy/ Oyczyzny ſwoiey záwſze mężną ręką bronić. Ieśliżeby ſkrwáwego boiu niechćiał ſtronić Abo/ ieśliżeby mu nie przykre potrawy Skrzepłe *ZbylPRozm* Dv.**]**
Cf **SKRZEPNĄĆ**

LWil

SKRZEPNĄĆ (*4*) *vb pf*
e *jasne.*
inf skrzepnąć (*1*). ◊ *fut 3 sg* skrzepnie (*2*). ◊ *3 pl* skrzepną (*1*). ◊ **[***con 3 sg m* by skrzepnął.**]**
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
1. *Stężeć*, *zesztywnieć* (*3*): Gdy powieki zkrzepną/ iż niemoże ich zátworzyć: źle. *SienLek* 23.
a. *O substancjach*: *zastygnąć* (*2*): weźmi łoiu Bárániego/ álbo ſmalcu świeżego wieprzowego/ roſtop ná panewce á wley ná dobre wino/ kiedy ſkrzepnie záſye roſtop *SienLek* 62, 117v; **[**prętko s niego [*perłę z kliju*] wyymuy/ á káżdą ſtronę obrácay/ áby wſzędy wkoło iednáko on kliy ſkrzepnął *SienHerb* 598a**]**.
2. *Zdrętwieć z zimna* (*1*): Dirigeo et dirigesco obrigeo et obrigesco, id est, totus frigore contrahor et induresco, Omarznąć/ skrzepnąć/ zmartwieć/ zdrewnieć od źimná. *Mącz* 356b.
Formacje współrdzenne cf KRZEPIĆ.

Cf **[SKRZEPNIAŁY**, **SKRZEPNIENIE]**

LWil

SKRZEPNĄĆ SIĘ (*3*) *vb pf*

e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skrzepnąć).

fut 3 sg skrzepnie siE (*1*). ◊ *3 pl* skrzepną siE (*1*). ◊ *praet 3 sg n* skrzepło siE (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde brak.*

Stężeć, *zastygnąć*; *coire*, *concrescere*, *densari*, *densi*, *spissari Cn* (*3*): ale kiedy ſie [*kamfora*] iuſz od ognia czedzi: thedy ſie ſthawa biała/ á ſkrzepnie ſie iako żywicza *FalZioł* I 70c; A tákież w źimny czás [*krwi*] niepuſzczáć/ bo ſye wilkośći zkrzepną/ á táko niewynidą. *SienLek* 36v.

Przen (*1*):

W porównaniu (*1*): á ták práwie ſkrzeplo ſie iáko iáka tłuſtoſć w vpornoſći ſerce ich *RejPs* 180v.

Formacje współrdzenne cf KRZEPIĆ.

LWil

[SKRZEPNIAŁY *part praet act*

N sg m skrzepniały.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Stężały, *zastygły*: które fistuły [...] iáko spráwę mamy wszczęły sye były z żył, które miał odęté, nábráné á iákoby [...] smoły nátkáné, [...] gdźie trochę przedtym były guzy bárzo twárdé, ták że wątpił y sam y bárwiérze [...] ieśli nie kostka zá skórą martwa, álbo nie kámień, álbo wżdy nie kliy iáki skrzepniáły *OczkoPrzymiot* 211.

Cf **SKRZEPNĄĆ]**

LWil

[SKRZEPNIENIE *sb n*

N sg skrzepni(e)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Stężenie, *zdrętwienie od zimna*: skrzepnyenye od zymna rigiditas *ReuchlinBartBydg* D3.

Cf **SKRZEPNĄĆ]**

LWil

[SKRZEPOWAĆ] *cf* **SKREPOWAĆ**

1. SKRZESIĆ (*13*) *vb pf*

-é- (*5*), -e- (*3*); -e- (*1*) *Mącz*; -é- *OpecŻywSandR* (*3*); -é- : -e- *OpecŻyw* (*2*:*2*).

sk- (*12*), zk- (*1*), **[**zsk-**]**.

inf skrzesić (*3*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skrzésił (*1*). ◊ *3 sg m* skrzésił (*6*). ◊ *3 pl m pers* skrzésili (*1*). ◊ *imp 2 sg* skrzéś (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skrzésił (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Przywrócić do życia, *wskrzesić*; *resuscitare Mącz* [*w tym*: *kogo* (*9*)] (*13*): *OpecŻyw* 69v; Iezus mily ſkrzéſił pannę vmarlą. *OpecŻywSandR nlb* 2v, *nlb* 3; *RejPs* 130; Abowiem gdy w koſciele [*Deukalion*] v Themidos pytał ſwoich bogow/ iákoby zaſię mogł ludzki naro[d] ſkrzesić ktory potonął. Odpowiedzyeli ták [...] *BielKron* 23v; *Mącz* 354a; **[**Iezv czoſz larzarza czarnoxyęſtwem zſkrzeſyl Iezv nyewypądzay lvdzy ſkoſczyola czoſz vczynyl wkwyethną nyedzyelę *RozmyślDomin* 55**]**.

skrzesić komu (*2*): bom to powinna panu ij miſtrzowi mému/ więcéy niżli ktory z wás/ bo mi grzéchy odpuſcil/ ij brata mi ſkrzéſil. *OpecŻyw* 158v; *OpecŻywSandR nlb* 2v.

Zwroty: »skrzesić z martwych« [*szyk zmienny*] (*2*): przyſſło tam mnogo żydow/ nie tylko dlá pana Iezuſa/ ale by vzrzeli Lazarza ktoréᵍᵒ Kriſtus ſkrzeſil z mártwych. *OpecŻyw* 70v,121v.

»znowu skrzesić« (*1*): Bo nie wiem by w to [*Bóg*] vgodzyl Aby to na tym [*świecie*] nagrodzyl Chyba by go [*Józefa*] znowu skrzeſił *RejJóz* B7v.

Przen [*co*] (*2*): a teſz miły panie aby nas ieſſcze ſobie godnieyſſe ku wyſławianiu błogoſławienſtwa ſwego vczynił ſkrześ miłoſciwie pogrzebione duſſe naſſe *RejPs* 96.

a) *Przywrócić*, *wprowadzić na nowo* (*1*): álbo iż od kylá ſet lat vſtáłá byłá w krzeſciyańſtwye práwa náuká/ á iż oni [*innowiercy*] yą zkrześili *KromRozm III* E2.

Formacje współrdzenne cf KRZESIĆ.

Cf **1. SKRZESZENIE**, **SKRZESZONY**

LWil

2 SKRZESIĆ (*2*) *vb pf*

-é- (*1*), -e- (*1*) *Mącz* (*1*:*1*).

inf skrzesić (*2*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wykrzesać, *rozpalić*; *excitare*, *excutere Mącz* (*2*):

Zwrot: »skrzesić ogień« [*szyk zmienny*] (*2*): Excitare ignem, Skrześić ogień. *Mącz* 53b; Ignem excutere, Ogień skrzéśić. *Mącz* 339b.

Formacje współrdzenne cf KRZOSAĆ.

Cf **2. SKRZESZENIE**

LWil

SKRZESZAĆ (*1*) *vb impf*

skrzeszać (*1*), **[skreszać**, **skrzyszać]**.

e *pochylone*, a *jasne.*

inf skrzészać (*1*). ◊ **[***praes 1 sg* skrzészåm. ◊ *praet 3 sg m* skrzészåł.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przywracać do życia: **[**Skrzeſzam/ Excito. *Volck* [Zzz2v].**]**

Zwroty: **[**»z grobow skrzeszać«: przed Mojżeszem morze się było rozstąpieło, a Jezus prorok martwe z grobow skrzeszał *PamJancz* 15.**]**

»umarłe, **[**martwe**]** skrzeszać«: gdy go [*Jezusa*] vſlyſſeli żydowie ſlepé oſwiétzatz/ [...] vmarlé ſkrzéſſatz/ [...] Nienáwiſcią przeciw iemu kſiążęta kaplanſkié zapálili ſie *OpecŻywList* Cv; **[***FlawHist* ******7; Záſye ſprávy Boſkie w then czás pan Kryſtus okázował/ gdy vmárłe ſkrzyſzał *PrzechOkaz* D7; *PamJancz* 15**]**.

Formacje współrdzenne cf KRZESIĆ.

LWil

1. SKRZESZENIE (*4*) *sb n*

Pierwsze i końcowe e *pochylone*, *drugie* e *jasne.*

sg N skrzészenié (*1*). ◊ *G* skrzészeniå (*1*). ◊ *A* skrzészenié (*2*); -é (*1*), -(e) (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przywrócenie do życia, *wskrzeszenie* (*4*):

skrzeszenie czego (*1*): Ciala ſkrzéſſenijé. *OpecŻyw* 176v.

skrzeszenie czyje [*w tym*: *ai poss* (*2*), *pron poss* (*1*)] (*3*): KDy od boga oyttza przybliżál ſie cżas zrządzony ku odkupieniu ludſkiému/ dlá ſkrzéſſeniá Lazarzowégo/ [...] zebrali ſie w radę biſkupowie [...] przeciw Iezuſowi *OpecŻyw* 69, 71v; Pſalm ma w ſobie ſłową Chryſtowe ile cżłowiek do Bogá oycá/ ktoremi dziękuie zá ſwe ſkrzeſſenie. *Leop Ps* 29 *marg.*

Cf **1. SKRZESIĆ**

LWil

2. SKRZESZENIE (*1*) *sb n*

D sg skrzeszeniu.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wykrzesanie, *rozpalenie ognia*:

Wyrażenie: »skrzeszenie ognia« (*1*): Ignitabulum, ignis receptaculum, Ognisko/ też krześywo, ſárká żagiéw y co ku skrzeſzeniu ogniá należy. *Mącz* 165a.

Cf **2. SKRZESIĆ**

LWil

SKRZESZON (*1*) *part praet pass pf*
N sg (*praed*) skrzészona.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Przywrócony do życia: Poty[m] [...] niebo wyprożnili/ po pannę z wielkim weſelim zſtępuiątz aż na ziemię przed grób/ gdzie byla wlożona. Tamże motzą Iezuſową/ natichmiáſt ſkrzéſſona *OpecŻyw* 181v.
Cf **1. SKRZESIĆ**

LWil

[SKRZETAĆ *vb impf*
3 pl fut będą skrz(e)tać.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
O głosie wydawanym przez świnie; *iron*. *mówić*:
W porównaniu: Druga, wiem, iż ich tam [*na zjeździe prosowskim*] mało będzie, tylko ci, co jako świnie na jedno będą skrzetać. Z rzeczą nic nie sprawią *DudEpist* IV 294.
Formacje współrdzenne cf SKRZECZEĆ.
Cf **[SKRZEKTANIE]]**

LWil

[SKRZEWIANIE *sb n*
G sg skrz(e)wianiâ.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Rozrastanie się [*czego*]: gdyż ono [*drzewo*, *które zwą malogranati*] niewiele wilgoty ku rozmnożeniu ſwemu potrzebuie/ á dla dálekiego ſkrzewiánia korzenia/ może być z niego płot gęſty y trwáły *Cresc 1571* 23.**]**

LWil

SKRZEWIĆ SIĘ (*1*) *vb pf*
3 pl subst praet skrzewiły sie.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Rozrosnąć, *rozkrzewić się*; *przen*: Batzem wiele tych Liliy iż ſie w korzeniły/ w Kryſtuſa Páná ſwego/ á w nim ſie ſkrzewiły. *KrowObr* A.
Formacje współrdzenne cf KRZEWIĆ SIĘ.

LWil

SKRZĘT (*1*) *sb m*
G sg skrzętu.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*
Swoboda, *wolność*: Widźiſz tu/ yáko wſſyſtko wobec krzeſciyańſtwo rádo nyerádo zwirzchność papyeſką wynzawáło [*!*]/ A to onych czáſow/ gdy papyeżowye yeſſcze żadnego páńſtwá/ áni bogátſtwá/ áni ſkrzętu przed pogáńſkimi Ceſárzmi nie myeli [*nihil denique liberi sub impiorum tyrranide habebant M. Cromeri Monachus*, *Coloniae 1568*, 798]. *KromRozm III* P7v.

LWil

SKRZĘTNIE *cf* **SKRĘTNIE**

SKRZĘTNOŚĆ (*2*) *sb f*
o *jasne.*
N sg skrzętność (*1*). ◊ *I* skrzętnością (*1*).
Sł stp brak, *Cn w innych znaczeniach*, *Linde XVII* (*z Cn*) *– XIX w.*
1. *Wywyższanie się*, *pokazywanie się lepszym niż się jest w rzeczywistości* (*1*): NA złotym woźie iedźie pychá vrodźiwa/ [...] Wzgárdá konie pogania/ vporem iednégo/ A drugiégo ſkrzętnośćią zową naręcznégo *KochMRot* Cv; **[**A z Pychy kthore grzechy pochodzą? [...] Siodmy. Skrzętność. Gdy kto nád powołánie ſwe wyſádza ſie ná to czymby tylko był widźian. *PowodKat* 103**]**.
2. *Upór*, *kapryśność*, *drażliwość* (*1*): Morositas, Morum gravitas, et difficultas, quum nulla res satisfacere alicui potest. – Skrzetnoſcz, richłę obrazenie. *Calep* 675b.

LWil

1. SKRZĘTNY (*20*) *ai*
skrzętny (*18*), **skrętny** (*2*) *Leop*, *CzechEp.*
sg m N skrzętny (*9*). ◊ *A* skrzętn(e)go (*1*). ◊ *I* skrzętnym (*2*). ◊ *V* skrzętny (*1*). ◊ *f N* skrzętnå (*1*). ◊ *sg n A* skrętn(e) (*1*). ◊ *pl N m pers* skrzętni (*3*). ◊ *G* skrzętnych (*1*). ◊ *A m pers* skrzętn(e) (*1*). **[***subst f* skrzętny. ◊ *L* skrętnych.**]**
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*
1. *Nieżyczliwy ludziom*: *złośliwy*, *zgryźliwy*, *kłótliwy*, *uparty*; *krnąbrny*, *porywczy*; *exacerbans Vulg*; *morosus Modrz*; *tumultuosus Cn* (*17*): Ale iż oycowie náſſy ſkrętni byli/ á grzeſzyli przećiwko Bogu Izráelſkiemu/ podał ie w ręce Nábuchodonozorá Krolá Bábilońſkiego *Leop* 3.*Esdr* 6/15; O iáko nędzna w ten cżás byłá Rzecż poſpolita á vtrapiona w Polſzcże przez wnętrzne walki/ [...] áż ſie ſnadź Pan Bog ſmiłował iż tego Konrádá ſkrzętnego záráźił śmiercią *BielKron* 361, 386v *marg*; *KochSat* B2v; Niechay ſie [*dworzanin*] nád nikogo nie przekłáda: niechay ſie nie vbiega do wyſzſzego mieyſczá: niech nie będzie ſkrzętny: niechay mu nie ledá co wádzi *GórnDworz* M3; *RejZwierc* 106v; *KochMuza* 26; **[***StryjPocząt* 326; *GilPos* 28v; Monwid Syn Gedyminow był Pan ſpokoyny/ brát iego Olgierd ſkrzętny y chćiwy dobrey ſławy *PaprHerby* 656; Ale czemu wątpićiele náſzy wſzytko wątpią y pytáią/ á nigdy ſię návczyć niechcą? Noſzą ná ſobie ono przeklęctwo ktore ſpomina Apoſtoł/ o ſkrętnych onych w Kośćiele pirwſzym odſzczepieńcách *StefanOdpór* E3v**]**.
[*skrzętny przeciwko komu*: Tylko niebądźćie ſkrzętni przećiwko Pánu [*Nolite rebelles esse contra Dominum*] *Leop Num* 14/9 (*Linde*).**]**
W połączeniach szeregowych (*3*): A od tego cżaſu ten kray przezwano Mazowſzem od Maſlauſa iż był ſkrzętny/ okrutny/ á omylny w ſłowie. *BielKron* 347; [*starzy ludzie*] ſą ſkąpi/ trudni/ nieużyći/ boiázliwi/ ſkrzęthni/ dziwacy ná ſyny/ fráſunk záwdy w domu á łáiánie/ bo wſzytko chczą áby po ich woli ſzło. *GórnDworz* K3; *ModrzBaz* 29; **[***JanWróż* 29**]**.
Szeregi: **[**»krnąbrny a skrzętny«: Cżłowiek ktoryby zgrzeſſył [...]/ że ſie przećiwko Pánu krnąbrnym á ſkrzętnym ſtháwił [*quoniam adversus Dominum rebellis fuit*]/ záginie z ludu ſwego. *Leop Num* 15/30 (*Linde*).**]**
»swowolny a skrzętny« (*1*): A ták nye ápoſtolſki to ſpoſob ſtáwyenya ſlug koſcyelnych [...] v Lutheranow y inych dźiſyeyſſych kácyrzow: ále nowo wymyſlony przez ludźye ſwowolne á ſkrzętne *KromRozm III* I7.
W przen (*1*): Gdyż ieſt wádą niemáłą ſkrzętna ſtárość w tobie. Ktora więc poſpolicie wſzytkim ſtárcom wádzi *HistLan* D2.
Przen: *Porywisty* (*1*): Pokóy/ vćiechy wdźięczné ſprząga: zapálczywy Gniéw/ lubi ſtráſznowidny źwiérz ſrogi á mśćiwy. Nie żądam ia co równo z ſkrzętnym wichrem ſchodźi *GosłCast* 9.
α. *W funkcji rzeczownika* (*1*): IZ ia ledá co piſzę/ cóż to tobie wádźi? Lecz nie dźiw: bowiém ſkrzętni wſzytko gánią rádźi. *PudłFr* [2].
a. *Podchwytliwy*, *złośliwie szukający błędów*; *sceptyczny*, *negujący jakieś twierdzenia*, *prawdy* (*3*): Ale mi tu rzece pilny álbo ſkrzętny czytelnik/ obácz iedno iáko ſye obiemá tá práktyká nieklij *LeovPrzep* H2; *CzechEp* 220; ZOile ſkrzętny z kłem twym wyoſtrzonym/ Mijay prace me/ pyſkiem záiuſzonym. *KlonKr* F4v; **[**kthore [*Pismo Święte*] im bárźiey oświeca ku prawdźie cżłowieka do tego powołánego y ſpoſobnego/ thym bárźiey też záſlepia tego kto mimo powołánie ſwe w nim ſkrżętnym ieſt *PowodKaz* N4v.**]**
2. *Gospodarny*, *pilny*, *pracowity*; *oszczędny* (*3*): Azaſz ſie nie lepiey z żonką/ z Vrzędniczkiem [...] nadobnie námowić [...]/ á czo pothrzebnieyſzego wedle cżáſu rozmyſlnie poſtánowić (*marg*) Skrzęthny goſpodarz. (–) *RejZwierc* 106v, Bbb2; Frugalis, moderatus, prudens, frugi, abstinens, temperans – Skrąmny, skrzętny, mierny. *Calep* 437a.
a. **[***O pszczołach*: Iesli kiedi wulyu myod zechcesz podrzezować [...] w ręku będziesz dzierzal prochno zapalonę Tim od myodu odzeniesz skrętni pczoli wstronę *ŚwirPasiecz* 261.**]**

Synonimy: **1.** *niechętny*, *niedobrotliwy*, *nieludzki*, *niełaskawy*, *nieprzychylny*, *nieprzyjacielski*, *nieprzyjazny*, *nieprzyjaźliwy*, *niesprzyjajny*, *niesprzyjazny*, *niesprzyjaźliwy*, *nieuprzejmy*, *niewdzięczny*, *nieżyczliwy*, *przeciwny*, *złościwy*, *złośliwy*, *złośny*, *zły*; **2.** *gospodarny*, *pilny*, *pracowity*, *robotliwy*, *robotny.*

Cf **NIESKRZĘTNY**

LWil

2. [SKRZĘTNY] *cf* **[SKRĘTNY]**

SKRZĘTWA *cf* **SKRZĄTWA**

SKRZOSAĆ (*2*) *vb pf*

o *oraz* a *jasne* (*w tym w* a *1 r. błędne znakowanie*).

inf skrzosać (*2*). ◊ **[***con 3 sg f* by skrzosała. ◊ *part praet act* skrzosåwszy.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (*jeden z niżej notowanych przykładów*) *s.v. krzesać.*

1. *Wykrzesać*, *rozpalić ogień* (*2*): Excudere scintillam vel ignem, Wykować/ Skrzoſáć. *Mącz* 70d.

Zwrot: »skrzosać ogień [*z czego*]« (*1*): Elidere ignem e silice, S rzosać [*!*] ogień z krzemieniá *Mącz* 182c; **[**A oczyśćiwſſy kośćioł/ iny ołtarz vczynili: y ſkrzoſawſſy z krzemieniá ogień [*de ignitis lapidibus igne*]/ offiárowáli zupełne offiáry po dwu lat *Leop* 2.*Mach* 10/3 (*Linde s.v. krzesać*)**]**.

2. [*Zapalić się*: nieiáki Oſtromecki Pruſak Herbu Pomian vczynił ná to ſkrzynkę żeláznᷠ/ w ktorey było dwánaśćie rur nábitych/ y prochu w niey pełno: tę ſkrzynkę do ſzuflady włożył/ y ták náprawił/ iż ktoby ią z ſzuflady wyiąć chćiał tedyby ſtroża ruſzył/ záczymby ſkrzoſáłá. *BielKron 1597* 787.**]**

Formacje współrdzenne cf KRZOSAĆ.

Cf **NIESKRZOSANY**

LWil

SKRZOSANIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

(SKRZOSANY) *cf* **NIESKRZOSANY**

SKRZYBACZKA *Cn s.v. łopata*; *Linde XVIII w.*

[SKRZYBAĆ *vb impf*

inf skrzybać.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

Zeskrobywać; *radere*, *verrere Cn* [*co czym*]: A naprzod świeże karaski płynęły/ Które się były tak dobrze spiknęły/ Że je z pościeli mógł łopatą skrzybać/ Kiedy go w nocy w niej poczęli dźwigać. Po nich pchły a wszy swoje stada gnały *Otwin*(*?*)*Erot* 76.

Cf SKRZYBANIE**]**

LWil

SKRZYBANIE *Cn s.v. łopata*; *Lidne w objaśnieniu s.v. skrzybaczka*.

Cf **[SKRZYBAĆ]**

[SKRZYCIE] *cf* **1. SKRYCIE**

SKRZYĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skrzę sie.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Lśnić, *błyskać się*; Scintillo, Splendeo, mico et veluti scintillas quasdam emitto – Skrzę ſie, błiskam ſie. *Calep* 954a.

LWil

SKRZYDELNY (*1*) *ai*

D sg m skrzydeln(e)mu.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*

Przymiotnik od „skrzydło”: BIedá źiemi ćieniowi ſkrzydelnemu [*cymbalo alarum*] kthora ieſth zá rzekámi Murzyńſkiemi *Leop Is* 18/1.

LWil

SKRZYDEŁKO (*6*) *sb n*

Teksty nie oznaczają é.

skrzydełko (*6*), **[skrzydłko]**.

pl A skrzydełka (*5*). ◊ *I* skrzydełki (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Dem. od „skrzydło” w znacz. podstawowym; *ascella Vulg* (*6*): Pożrzy áno dzyeciątko zleciáło z obłokow [...]. Skrzydełká ma odmienne á oblicże ſliczne. *RejWiz* 35v; Sſtąpił potym obłoczek nadobny cżyrwony/ A dzyecię roſciągnęło też ſkrzydełká ony *RejWiz* 43, 142v; I polamie [*kapłan*] ſkrzydełká iey [*synogarlicy*]/ á nie będzie rąbał/ áni żelázem przećinał/y zápali ná ołtarzu podniećiwſſy drwá. *Leop Lev* 1/17; **[***TomZbrudzBrul Lev* 1/17**]**.

Zwrot: »zatrzepiotać skrzydełki« (*1*): A ták iuż ci Bog żegnay/ ia [*tj. Merkuriusz*] iuz muſzę wzgorę/ [...] By tám drudzy pánowie cżego nie zbroili/ Sáturnus/ Mars/ Iupiter/ brácia moi mili. Zátrzepiotał ſkrzydełki/ wzleciał potym wzgorę *RejWiz* 146v.

Wyrażenie: »skrzydełka u ramion« (*1*): V dzyecięcią ná ręce záwiązáne oczy. Skrzydełká ma v rámion z nadobnego pierza/ A łuczek dzyerżąc w ręku ná káżdego zmierza. *RejWiz* 26.

LWil

SKRZYDLANY (*2*) *ai*

a *jasne.*

sg m N skrzydlany (*1*). ◊ *pl N subst* skrzydlan(e) (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (*jeden z niżej notowanych przykładów*).

Mający skrzydła; *alatus Mącz* (*2*): Drugie rzeczy potym ktore opiſał Ezechiel/ te^go^ nam wyrozumienia dokładáią. Goleni ich [*orłów*] (powiáda) proſte/ á nogi ſkrzydláne *Leop* *2v; *Mącz* 6c.

α. [*W funkcji rzeczownika*: »skrzydlany« = *ptak*: Trudno/ mowi Pſalm/ śieći kłáść przed oczy ſkrzydlánych/ to ieſt ptakow/ wnet ie ſpłoſzyſz. *SkarKaz* 563 (*Linde*).**]**

Cf **SKRZYDLASTY**, **SKRZYDLATY**, **[SKRZYDŁOWY]**

LWil

SKRZYDLASTY (*12*) *ai*

skrzydlasty (*11*), **skrzydłasty** (*1*) *RejRozpr.*

a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg m N skrzydlasty (*2*). ◊ *G* skrzydlast(e)go (*1*). ◊ *D* skrzydłast(e)mu (*1*). ◊ *I* skrzydlastym (*2*). ◊ *f N* skrzydlastå (*1*). ◊ **[***D* skrzydlast(e)j.**]** ◊ *n A* skrzydlast(e) (*2*). ◊ *V* skrzydlast(e) (*1*). ◊ *pl N subst* skrzydlasté (*1*). ◊ **[***G* skrzydlastych.**]** ◊ *A subst* skrzydlast(e) (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

Mający skrzydła; *alatus PolAnt*, *Calep*, *Cn*; *ales*, *alifer*, *aliger*, *pennatus*, *penniger*, *pinnatus Cn* (*12*): *Leop* *B4v; Bo trudniey wozem zatoczyć A niżli ták pieſſo skoczyć A ſnádniey z gniázdá wroblowi Niż ſkrzydłáſtemu orłowi *RejRozpr* E3v; Pierwſze páńſtwo ieſt Bábilońſkie ktore ſię poczęło zá Nábuchodonozorá ktorego on lew ſkrzydláſty znáczył dla thego iż gwałtownie y bárzo prędko z hołdował wſzytkie páńſtwá okoliczne. *BibRadz* I 451a *marg*; To [*zwierzę podobne do lamparta*] znáczyło páńſtwo Mácedońſkie ktore ſię poczęło zá Alexándrá wielkiego ktory thu ieſt przyrownywan z Lámpártem ſkrżydláſthym dáwáiąc znác o wielkiey prędkoſći tegoż Alexándrá *BibRadz* I 451a *marg*, *Gen* 7/14; *Prot* A4; *Calep* 47b; **[**Wſzelka teſz gádziná ſkrzydláſta [*omne reptile volatile*] zá nieczyſtą ma być v was niemaćie (iey) ieść. *BudBib Deut* 14/19**]**.

Wyrażenie: »ptastwo skrzydlaste; ptak skrzydlasty« = *avis alata*; *volatile alatum PolAnt* (*3*;*1*): A przetoż ſtworzył Bog [...] wſzytko ptáſtwo ſkrzydláſte/ káżde wedle rodzáiu ſwego *BibRadz Gen*

1/21; Chwalćie Iehowę z ziemie ſmokowie [...]. Zwierzętá y wſzytko bydło/ płázy y ptáſtwo ſkrzydláſte. *BudBib Ps* 148/10, *Gen* 1/21, *Deut* 4/17; **[***WujPs* 77/22**]**.

[*Przen*: Wszakże, iż cne rycerstwo mój mdły wiersz ulubił, [...] Skrzydlastej sławie podać mężne ich dzielności Chce *StryjPoczął* 57, 182.**]**

a) *O okrętach*: *mający żagle* (*1*): Skrzydláſté ſtátki morſkié nie będą trzymáné/ Popłyną dźieląc wody w porty pożądáné. *GórnTroas* 75; **[**Biádá źiemi która okrętów ſkrzydláſtych/ to ieſt z żaglámi/ vżywa. *WujBib* 767a**]**.

α. **[***W funkcji rzeczownika*: »skrzydłaste« = *ptactwo*: Abowiém nogi ich [*grzeszników*] bieżą ku złému/ y kwápią ſie áby krew przelali. Ano prózno zárzucáią ſiéć przed oczymá ſkrzydłáſtych [*ante oculos pennatorum*] *WujBib Prov* 1/17.**]**

Cf **SKRZYDLANY**, **SKRZYDLATY**, **[SKRZYDŁOWY]**

LWil

SKRZYDLATY (*8*) *ai*

skrzydlaty (*5*), **skrzydłaty** (*3*); skrzydlaty *BielKron*, *CzechEp*, *KlonŻal*, *KlonWor* (*2*); skrzydłaty *KochFr*, *KochPhaen*, *ZawJeft.*

a *jasne.*

sg N skrzydlaty (*3*). ◊ *f N* skrzydlatå (*1*). ◊ *I* skrzydlatą (*1*). ◊ *pl N subst* skrzydlat(e) (*1*). ◊ *G* skrzydlatych (*1*). ◊ *A subst* skrzydlat(e) (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*

Mający skrzydła (*8*): a z iey [*Meduzy*] krwie vrodził ſie koń rzeczony Pegazus ſkrzydláty *BielKron* 21; Przetoż nád oyczyſtym źielem/ nád kápuſtą latá Motel/ wąſionká ſkrzydláta. *KlonŻal* C3; IEſtem poſłániec wielkiégo Bogá ſkrzydłáty/ Dóm Páńſki opuśćiwſzy/ przyſzedłem tu ná ty Podniebné wáſzé kráie *ZawJeft* 5; *KlonWor* 1.

Zestawienie: »mysz skrzydlata« = *nietoperz* (*1*): A zá ſłońcem kurowie vśiędą ná grzędźie: Gdy ſię ruſzą lelkowie/ y myſzy ſkrzydláte: Nocni Krucy/ Latáwcy/ y Sowy rogáte. *KlonWor* 74.

Przen (*2*): *CzechEp* 134; MAtko ſkrzydłátych miłoſći/ Száfárko tróſk/ y rádoſći: Siądź ná ſwóy wóz vzlocony/ Białym łábędźiom zwierzony. *KochFr* 96.

a) *O gwiazdozbiorze Pegaz* (*1*):

Wyrażenie: »koń skrzydłaty« (*1*): NAd nią [*Andromedą*] ieſt kóń ſkrzydłáty: iéy wárkocz pleciony/ Z iego brzuchem ieſt iednym płomieniem ſpoiony. *KochPhaen* 8.

Cf **SKRZYDLANY**, **SKRZYDLASTY**, **[SKRZYDŁOWY]**

LWil

SKRZYDLICA *Sł stp*; *Cn*, *Lidne brak*.

SKRZYDŁASTY *cf* **SKRZYDLASTY**

SKRZYDŁATY *cf* **SKRZYDLATY**

SKRZYDŁKO *cf* **SKRZYDEŁKO**

SKRZYDŁO (*391*) *sb n*

o *jasne.*

sg N skrzydło (*18*). ◊ *G* skrzydła (*12*). ◊ *A* skrzydło (*25*). ◊ *I* skrzydł(e)m (*6*). ◊ *L* skrzydle (*4*). ◊ *pl N* skrzydła (*29*). ◊ *G* skrzydeł (*45*), skrzydł (*17*); skrzydeł *HistAl*, *Leop* (*5*), *BielKron* (*2*), *SarnUzn*, *SienLek*, *RejAp* (*2*), *BielSpr*, *BudBib* (*4*), *KochPs* (*4*), *SkarŻyw*, *NiemObr*, *ZawJeft*, *GrabowSet*, *LatHar* (*3*), *RybGęśli*, *WujNT* (*2*), *WitosłLut* (*2*), *KmitaSpit*, *CzahTr*, *GosłCast*; skrzydł *FalZioł*, *RejPs* (*7*); skrzydeł : skrzydł *BierEz* (*1:1*), *LubPs* (*1:3*), *RejZwierz* (*1:2*), *BibRadz* (*5:1*), *RejPos* (*1:2*). ◊ *A* skrzydła (*129*). ◊ *I* skrzydły (*46*), skrzydłami (*27*); -y *BierEz* (*3*), *Murm*, *RejPs* (*2*), *RejJóz*, *LubPs* (*2*), *KochZuz*, *BielKron* (*5*), *SienLek*, *RejAp* (*2*), *RejPos*, *BudBib* (*3*), *StryjWjaz* (*2*), *KochTr*, *OrzJan*, *KmitaSpit* (*3*); -ami *Mącz* (*3*), *CzechRozm*, *CzechEp*, *KochJez*, *WisznTr*, *BielSen*, *KochPieś*, *PudłFr*, *ArtKanc*, *LatHar*, *SkarKaz* (*2*), *SkarKazSej* (*2*); -y : -ami *FalZioł* (*2:1*), *Leop* (*1:1*), *RejZwierz* (*2:2*), *BibRadz* (*2:2*), *KochPs* (*1:1*), *ZawJeft* (*1:1*), *WitosłLut* (*3:1*), *CzahTr* (*3:1*), *KlonFlis* (*1:1*). ◊ *L* skrzydłach (*19*), skrzydl(e)ch (*6*); -(e)ch *Calep*; -ach : -(e)ch *BielKron* (*1:1*), *BielSpr* (*1:4*); ~ -ach (*9*), -åch (*5*), -(a)ch (*5*); -ach *Leop*, *BibRadz* (*2*), *Mącz*, *BielSpr*, *KochPs*, *SkarŻyw*, *GrabowSet*, *RybGęśli*; -åch *LubPs* (*2*), *RejZwierz*, *HistLan*, *BudBib.* ◊ *du N* (*cum nm*) skrzydle (*5*) *WrócŻołt* oo, *RejAp* 103v, 104 (*2 r.*), Dd3v. ◊ *A* (*cum nm*) skrzydle (*2*) *BielSpr* 21v, *WujNT Apoc* 12/14. ◊ *I* skrzydłoma (*1*) *GrabowSet* S.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Narząd lotu u stworzeń latających* (*ptaków*, *nietoperzy*, *owadów*), *też u aniołów i innych stworzeń fantastycznych*, *też u ludzi w różnego rodzaju wyobrażeniach*; *ala*(*-ae*) *Murm*, *Mymer*[1], *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *penna*(*-ae*) *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *pinnae Cn* (*361*): Oracz niegdy orłá vłowił/ A z ſkrżydł mu pierze wyłomił *BierEz* Iv, G2, H2v, Iv; *Murm* 81, 82; *Mymer*[1] 24v; Ci chrobaczy [*Kantarides*] ſą błyſkaiączy á podługowaci/ ſztrefy żołthe przez ſkhrzydła maią *FalZioł* I 69d; Bocian ieſt ptak lutoſciwy/ bo gdy ſtarym bocianom ſkrzidła wypadaią/ thedy młodſzy żywią ie y zagrzewaią thak długo aż gich ſkrzydła mocz wezmą. *FalZioł* IV 20c, IV 21a, 23a, b, 24c, 25a (*14*); Czemuż nietopyrze chocia lataią, maią vſzi. (–) Bowiem oni dwoię maią naturę Iednę ptaſzą dla ktorey maią ſkrzydła, Druga zwierzęcza á zwłaſzcża myſzą *GlabGad* C; *MiechGlab* 63; *WróbŻołt* 148/10; *RejPs* 135; *RejRozm* 403; ále rzecż ieſt niepodobna gnuſnego á leniwego oſłá ná wyſokoſć látać/ gdyż skrzydeł nie ma. *HistAl* E6; *LubPs* A4v; *RejWiz* 55, 103v, 166; wſzytko co vmie látáć á ma ſkrzydłá/ weſzło do Noego w Korab *Leop Gen* 7/14; Przetoż ty Orle więcey ſie nie vkázuy/ áni ſkrzydłá twoie ſtráſſliwe/ y piorá twoie nágorſze/ [...] áby ſie ochłodziłá wſſyſtká źiemiá *Leop* 4.*Esdr* 11/45; Y podnoſząc Cherubinowie ſkrzydłá ſwoie/ wynośili ſie od źiemie przedemną *Leop Ez* 10/19, 4.*Esdr* 11/25, 31, 32, 33, 12/2 (*16*); *RejZwierz* 20v, 78v, 114v [*2 r.*], 115v, 116v; widźiałem páná ſiedzącego ná ſtolicy wyſokiey [...]. A Seráfim ſthali nád nim/ y káżdy z nich miał ſześć ſkrzydeł *BibRadz Is* 6/2; Miáłá theż [*bestia*] páncerze iáko páncérze żelazne/ á głos ſkrzydeł iey iáko tęten wozow *BibRadz Apoc* 9/9, *Ex* 26/6, 3.*Reg* 6/24 [*3 r.*], 27 [*3 r.*], 2.*Par* 3/11 [*4 r.*], 12 [*3 r.*] (*30*); [*struś*] látáć niemoże od wielkośći/ ále ſobie pomaga ſkrzydły gdy pieſzki vćieka *BielKron* 271, 20v, 21, 23v [*2 r.*], 33, 95v (*12*); *Mącz* 6b, 150a, 288a; *SarnUzn* D8v; *SienLek* 9, 64v, 67; *RejAp* 48v, 50, 79, 104 [*2 r.*], Dd3v; *RejZwierc* 274; *HistLan* B2v; *BielSpr* 10v; *BudBib Lev* 1/17, *Ez* 10/5, 8, 12, 16 (*10*); *StryjWjaz* C; *CzechRozm* 122v; ále iáko ptakom ſkrzydłá do latánia/ ták człowiekowi dáne ſą członki do roboty *ModrzBaz* 37, 126; *CzechEp* 178; *KochJez* A2; *KochFr* 8; Czerwie ktore ćiáło koniá waleczńego toczą/ W złote ſię ſkrzydła obłoczą. *KlonŻal* C3, C2v, C3 *marg*; *BielSen* 2; KTo mi dał ſkrzydłá/ kto mię odźiał pióry/ Y ták wyſoko poſtáwił/ że zgóry Wſzyſtek świát widzę *KochPieś* 11, 58; *GórnRozm* Nv; *Calep* 47b [*2 r.*]; Każ/ niech będą ſkończone/ Troſki: co/ od twey woli/ odrywáią/ A z nádźieiey zdradzáią/ Zbieżeć day wzgárdźić one/ Iák ná koniu/ gdźie ſkrzydłá przyrodzone [*tj. na Pegazie*]. *GrabowSet* K2v; *LatHar* 246; *RybGęśli* C [*2 r.*]; *WujNT Apoc* 4/8, 9/9; *WitosłLut* A3v [*2 r.*], A4; *KmitaSpit* B, B3v, B4 [*2 r.*], C, C2, C6; O iákiebych miał mieć ſkrzydłá/ kto mi ie da iáko gołębicy ábych tám przeleciał. *SkarKaz* 246a; Siékłem rózné powietrza wiátrolotnym ſzumém Lekkich ſkrzydeł *GosłCast* 20, 52; *KlonFlis* B4v.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy ptaka (*4*): Ten co dáleko w drogę idźie [...] ma przy ſobie mieć/ żyły z nog y z ſkrzydeł żoráwich/ tedy ſye mu áni tułow áni nogi nieſprácuią. *SienLek* 158v. *Cf* »skrzydło orle«.

W porównaniach (*5*): A záſem bych rad miał ſkrzydłá iáko gołąbek ábych wyleciał ſpośrotku tych złoſćiwych ludzi ná mieſcá beſpiecznieyſſe *RejPs* 81v, 98; Tygris rączа beſtya by [= *jakoby*] też miáłá ſkrzydłá *RejWiz* 10v; *SkarKaz* 122b, 609b.

Fraza: »jako kokosz pod skrzydła (swoje) zgromadza (*a.* zbiera); jako ptak skrzydły swemi kryje; kokosz pod skrzydła zgromadzająca« = *quemadmodum congregat gallina sub alas PolAnt*, *Vulg* [*szyk zmienny*] (*3*;*1*;*1*): á [*Jezus*] wabi/ á prziymuie/ á zgromadza do ſiebie ten nędzny narod obłędzony ludzki iáko kokoſz ktora pod ſkrzydłá ſwoie zwabia á zbiera roſproſzone kurczątka ſwoie. *RejPos* 166v; Ieruzálimie [...]. Ilekroć chćiałem zgromádzić dzieći twoie/ iáko zgromadza kokoſz kurczętá ſwoie pod ſkrzydłá/ á niechćieliśćie? *BudNT Matth* 23/37; Iáko ptak liché dźiatki ſkrzydły ſwémi krije/ Ták człowiek pod zaſłoną łáſki twoiéy żije. *KochPs* 51; KOKOSZ kurczęta pod ſkrzydłá zgromadzáiąca. *WujNT* Zzzzz2v, *Matth* 23/37.

Zwroty: »skrzydły bić (się)« [*szyk zmienny*] (*3*): Oracż [...] Kuropátwę był vłowił: Więc ią miedzy kury puśćił [...]. Kury ſie iey ſprzećiwiáły/ Skrzydły biły/ noſmi klwáły *BierEz* I, K4v; A gdy [*kogut*] ma ſpiewać: ſkrzidłamiſie bije aby był ku ſpiewaniu ochotnieyſzy. *FalZioł* IV 18d.

»rozciągnąć (*a.* rozciągać) skrzydła; rozciągnione skrzydła« = *elevare a. extendere alas PolAnt*; *expandere alas Mącz*; *expandentes alae Vulg* [*szyk zmienny*] (*3*;*1*): Obádwá boki Ublágálnie/ niechay [*Cherubiny*] żákrywáią máiąc roſćiągnione ſkrzydłá *Leop Ex* 25/20; A Cherubinowie roſćiągnąwſzy ſkrzydłá ſwoie podnieſli ſię od źiemie przed oczymá moimi *BibRadz Ez* 10/19, 3.*Reg* 6/27; *Mącz* 275b.

»rozszerzać (*a.* rozszerzyć) skrzydła; rozszerzone skrzydła« = *explicare alas Mącz*; *pandere alas Calag*; *alae expansae PolAnt* (*2*;*2*): *BibRadz* 2.*Par* 3/13; Ná chorągwi nadworney był Orzeł z rozſzerzonymi ſkrzydły *BielKron* 425; *Mącz* 305b; Flůgel ſchwingen. Wſkrzydlić ſię/ et rozſzerzyć skrzydłá. Pandere alas. *Calag* 198a.

»skrzydła roztoczyć« (*1*): A od królá chorągiew rozpuſczoną bierze. Ná niéy ſkrzydłá roſtoczył czarny orzeł śmiały *KochProp* 11.

»trzepiotać (*a.* trzpiatać, *a.* trzepać) skrzydłami; trzepiotanie skrzydeł; trzepanie skrzydłami« = *reptare pennis*, *verberare alas Mącz* [*szyk zmienny*] (*3*;*2*;*1*): Piegzá więc potym przyleći/ Zbieżáły ſię k niey dzieći: Skrzydły ku niey trzepiotáły *BierEz* O; A trzepiotánie ſkrzydeł Cherubinow [*sonitus alarum cherubim*] bylo ſłyſzáne áż w ſieni zewnętrzney *Leop Ez* 10/5, *Ez* 3/13; Plausus laterum, Trzepánie ſkrzidłámi w bok yáko czinią kurowie gdy piać chcą. *Mącz* 303c, 352b, 484b.

Wyrażenia: »skrzydło orle (*a.* orłowe), orła« = *alae aquilae PolAnt*, *Vulg* [*szyk 5*:*1*] (*3*:*3*): Y w ten cźás go rycerzem zacnie páſowano/ Y Orle mu do herbu ſkrzydło było dano. *RejWiz* 97v; *Leop* *2v; *BibRadz Dan* 7/4; *RejAp* 103v,104; Y dano niewieśćie dwie ſkrzydle orłá wielkiego/ áby lećiáłá ná puſtynią *WujNT Apoc* 12/14; **[***Leop Apoc* 12/14**]**.

»skrzydła ptasze, ptakow, u ptaka« = *alae avis PolAnt*, *Cn* [*szyk 4*:*4*] (*6*:*1*:*1*): [*nietoperze*] bywaią koſmaci y maią vſzy á ſkrzydła ptaſze. *GlabGad* C; *RejPs* 206; *RejZwierz* 115, 116v; *BibRadz Dan* 7/6; Detruncare alas avibus, Skrzidłá ptaków obciąć. *Mącz* 467b; *SienLek* 9; Iezne zwáli ſtárzy waleczni połáćinie *alares*, *auxiliares*, *legionarii*, *vexilionarii*, *turmarii*, *alares*, przeto wezwáni ſą od ſkrzjdeł/ iż ná obu ſtron Woyſká ſtoią iáko v ptáká ſkrzydłá broniąc Woyſká. *BielSpr* 10v.

Przen (*157*): *WróbŻoł* oo; *LubPs* ee; Bo rozum ma oſtry nos á ſkrzydłá ſzyrokie/ A iáko buyny Orzeł lata pod obłoki. *RejWiz* 6v; *RejZwierz* 25 [*2 r.*], 125v; Ieſli ſkrzydłá oblokę różánéy zorze/ A lotem zá oſtátnié vdam ſye morze: Y tám mię ty wymácaſz *KochPs* 203; *SkarŻyw* 31; Ledwie mię ná godzinę przed świtánini [*!*] ſwymi Sen leniwy obłápił ſkrzydły czárnáwymi. *KochTr* 20; *KochSz* C; *GrabowSet* C4v, E, F3v, I3; CO to zá gorę widzę ktora nád innymi Ták ſię bárzo wynioſłá? ledwę że ią ſwymi Skrzydłámi przelátuie obłok nie leniwy *WitosłLut* A2v, A5v; gdy co pilnego chcemy v Páná Bogá vprośić/ [*post*] ieſt modlitwie wielkiemi ſkrzydłámi do niebá. *SkarKaz* 121b.

skrzydło czego (*4*): *LubPs* gg4; Serce wolne od myśli świeckich chowáiąc/ ná ſkrzydłách ie rozmyślania nabożne[go] w niebo podnoſił. *SkarŻyw* 353; *GrabowSet* Q4v. *Cf* »skrzydła ptaka«.

W porównaniach (*2*): *LubPs* P5 *cf* »skrzydła rozszyrzyć«; *RejPos* 57 *cf* »rozciągać skrzydła«.

Zwroty: »minąć, ujść na skrzydło« = *schronić się*, *umknąć gdzieś*, *ujść cało*; *ominąć bokiem* (*3*:*2*): Czos też owy Byſkupowie Czynią/ maiać rozum wglowie Gdy to ſwieczą proſte bydlo Zadny nieminie na ſkrzydlo *RejKup* N; Ale owo ſwowolne á wſzeteczne bydło/ Wierz mi iż rzadko ktory co minie ná ſkrzydło. *RejWiz* 70, 40, 77v; *RejZwierc* 269v.

»obsiec [*komu*] skrzydła« = *poskromić*, *utemperować* (*1*): Pennas incidere alicui. Obſiec komu skrzidłá to yeſt odyąć ſwą wolą. *Mącz* 289d.

»ociąć (*a.* ocinać) skrzydła; ocięte skrzydła« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): Thu iuż Apoſtoł wypiſuie vpadek przyſzły tego miáſtá ſrogyego [*tj. Rzymu*]/ ktore zowie wielkim/ [...] chocay iuż ták nápoły z ociętymi ſkrzydły lata *RejAp* 122; A tu też iuż możeſz rozumieć iáko był [*szatan*] potym zemdlał/ y iáko był związan/ y iáko mu iuż było ocięto ſkrzydłá iego *RejAp* 166v, 120.

»skrzydła opuścić, powiesić« = *na znak smutku*, *rezygnacji* [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): Zaſz tákich nie widamy co ſie ożeniaią/ Iáko gęśi ná wioſnę ták ſie odmieniáią. Chodzi by podſkubiony opuśćiwſzy ſkrzydłá/ Iuż ſie nie po ſzwu porze/ iuż nie golą ſzydłá. *RejWiz* 56v; A kto ſie bárzo rozbuia w pogodę/ Ten záſię ſkrzydłá powiesi w przygodę. *KochSz* C3v.

»[*dokąd*] skrzydła podawać« = *odlatywać* (*1*): Duſzá ná ten czás áni ćieſzyć ſye dáłá/ Ale do páná tylko z płáczem wzdycháłá: [...] Sen troſki widząc/ indźiéy ſkrzydłá podáie. *KochPs* 113.

»przyść (*a.* prześć), (w)paść na [*czyje*] skrzydło« = *dostać się komuś*, *wpaść w czyjeś ręce* (*3*:*1*): Bo ſie kazdy cznotliwy nad takim mſćić chroni Gdy kto leży porażon a iż ſie nie broni A ten gdy iuż tak przyſzedł ſzczęſcim na me skrzydło A zaſz bych ſie miał ſrożyć iako proſte bydło *RejJóz* L5, D5v; *RejZwierz* 107; *WyprPl* C3v; **[***DramStp* I 597; Więc potym wárá owieczko Kryſthuſową/ wárá mowię thych wylkow/ bo w pádnieſli ná ich ſkrzydło/ co wiedzieć ktoremu ſie z nich doſtánieſz. *WizFałeczDucha* F3**]**.

»puścić na skrzydło« = *zaniedbać*, *zlekceważyć*, *pominąć* (*4*): *RejRozpr* Kv; Był bys iſcie ſilne bydło Bys to miał puſćicz na skrzydło Wczym ſie dzys ludzie kochaią *RejJóz* Ev; Owa ſie nie vtái nigdy w worze ſzydło/ Káżdy tego co vmie nie puśći ná ſkrzydło. *RejWiz* 7, A9.

»skrzydła rozciągać« = *rozszerzać swoją treść* (*1*): Otóż Státut Polſki ſzérzéy ſkrzydłá ſwé rozśćiąga, á práwo Céſárſkié *de specie* tylko mowią *SarnStat* *6v.

»rozciągnąć (*a.* rozciągać) skrzydła« = *expandere alas PolAnt*; *wziąć we władanie*, *podbić* (*2*): iż thym záwżdy trudniey poznáć to dzieciątko/ [...] ktorzy ſą obłożeni á ociążeni ſpráwámi ſwiáthá tego/ ktorzy vdáli myſli ſwoie/ áby tu tylko iáko Orłowie roſciągáli ſkrzydłá ſwoie/ á zá oſtrzyli iáko ná łup páznogcie ſwoie. *RejPos* 57v; *BudBibIer* 49/22.

»rozciągnąć skrzydła« (*1*): Tym kſtałtem práwie iák orzeł z dzyatkámi ſwoimi/ Ták ſie pan obchodzić raczył też z przodki náſzymi/ Roſciągnąwſzy ſkrzidłá ſwoiey ſwiętey wſzechmocnośći *LubPs* gg4.

»skrzydła rozpierzyć« (*1*): ſzło mu [*papieżowi*] ieſzcże o trzećiego [*króla*]/ to ieſt o tego ktorego ſobie ná zachod ſłońcá Ceſárzem vtworzył/ przed ktorym nie mogł beſpieczńie y ſwobodnie ſkrzydeł ſwoich rozpierzyć. *NiemObr* 169.

»skrzydła rozszerzać« = *dodawać siły*, *energii* (*1*): Krolewſka myśl w człowiecze/ y ſkrzydłá rozſzerza Dáley niż według gniazdá y właſnego pierza. *KlonWor* 56.

»skrzydła rozszyrzyć« = *rozprzestrzenić się*, *rozmnożyć* (*o ludzie*) (*1*): A przy prawdzye ſłow Páńſkich ták mocnye ſtániecie/ Tedy yák Gołębiczki ſkrzydłá rozſſyrzycye/ A nád ſrebro nád złoto yuż ſie rozyáſnicye. *LubPs* P5.

»rozszyrzyć skrzydła« = *stać się pełnym pychy*, *nieposłusznym* (*1*): Czemużeś ták rozſzyrzył ſkrzydłá twe/ á podnioſłeś ná pychę/ ná płácż/ á ná ſkażenie bliznie^go ſwego tę páſzczekę twoię? *RejPos* 163.

»uciąć skrzydła« = *pozbawić siły*, *mocy* (*1*): Powśćiągnąłeś ná ten cżás przećiwnym wędźidłá/ Chćieli látáć wyſoko/ vćiąłeś im ſkrzydłá. *SapEpit* A4v.

»pod skrzydła swe zgromadzić« (*1*): [*Jezus*] ſtára ſię y o Ierozolimczyki/ głowne nieprzyiaćioły ſwe/ chcąc ie iáko kwoczką kurczętá pod ſkrzydła ſwe zgromádźić. *CzechEp* 18.

Wyrażenia: »skrzydła ptaka« (*1*): Błogoſłáwieni miłośierni/ ábowiem doſtąpią miłośierdzia. A teć to ſą duchowne ſkrzydłá duchownego ptaká tego/ prędko do niebá lecącego. *LatHar* [+10]v.

»skrzydła rozszerzone« = *powodzenie*, *pomyślność* (*1*): Ták vyźrzym/ święte dowćipy kwitnące Wdźięczność wſzech ozdob: Skrzydłá rozſzerzone/ Duchow ſzláchetnych/ do wdźięcżnych rádośći. *GrabowSet* E3.

a) *W opisie gwiazdozbiorów noszących nazwę istot żywych* (*Łabędzia*, *Panny*) (*2*): TEn ptak ieſt łábęć biały [...]. Práwé ſkrzydło przy práwéy ręce Cepheowéy/ A lewé záś [*!*] przy nodze nieśie Pegázowéy *KochPhaen* 11, 6.

b) *O żaglach* (*3*): *BibRadz* I 361a *marg*; Do tego przydał rzemięśnik vcżony/ Z oblego drzewá ták máſzt wynieśiony [...]. Do reye potym żagiel przyprávíono/ Ktory w płoćienne wiátr przyimuie łono. Duſzá y ſkrzydło ktore ſzkutę żenie Do náſzey źiemie. *KlonFlis* E4v, H2.

c) *O wietrze* (*5*):

Wyrażenie: »skrzydła wiatru(-ow), wietrzne, akwilonow« = *pennae ventorum Vulg*, *PolAnt* [*szyk 4:1*] (*2*:*2*:*1*): *ktori chodziſz na wietrznych ſkrzydłach.* (*koment*) Czuſz, prętko powietrzem wſtępuieſz. *WróbŻołt* 103/3; Wſtąpiłći ieſt [*Pan*] ná Cherubim w ſwey boſkiey możności/ A latał ná ſkrzydłach wyátrow w ich dziwney prędkośći *LubPs* E; *Leop Ps* 17/11; *BibRadz Ps* 17/11; [*Pan*] Siedźiał ná lotnym cherubie/ ná nieześćigniónych Skrzydłách latał Aquilonów nieuieżdżónych. *KochPs* 23.

d) *O szczęściu* (*4*): Bo ſnadź cżaſem y temu/ może ſzczęſcie ſłużyć [...] Abowiem to dziwnemi skrzydły buynie lata Komu chce ſnadnie wſzitko y w nędzy naplata *RejJóz* K5v; *StryjKron* 230; Ia wierzę/ że [*szczęście*] ieſt dźikié/ bo ſye ludźi chroni/ Y nieśćigniónę wiátry ſwymi ſkrzydły goni. *ZawJeft* 28; *WitosłLut* A5v.

e) *O nocy* (*5*): A w tym dzyeń ſzedł/ noc ná iego mieyſce náſtąpiłá/ Swemi ſkrzydły wſzytkę zyemię y niebo záćmiłá. *KochZuz* A3v; *PudłFr* 50; *ZawJeft* 7, 14; Ieſt Bog ná niebie inſzy bez ktorego áni Prędki dźień może wieść ſwoich koł vzłoconych/ Ani noc ſkrzydeł ruſzyć zábrudzonych. *WitosłLut* A6.

f) *Opieka*, *ochrona*; *łaska* (*głównie Boga*) [*w tym*: *pl* (*64*); *czyje*, *czego* (*39*) – *w tym*: *swoje* (*22*)] (*68*):

Zwroty: »być pod skrzydłami« (*2*): Choway nas [*Boże*] póki raczyſz ná téy niſkiéy źiemi: Iedno záwżdy niech będźiem pod ſkrzydłámi twemi. *KochPieś* 72 [*idem*] *ArtKanc* P14v.

»być pod obroną skrzydła« (*1*): Bo á ſnadz y ná łożu mem ile ſie kolwiek obudzę ni oczem mi myſlić nietrzebá iedno o chwale twoiey bo iuż będę wiedział żem náwſſem vſpokoion pod obroną ſkrzydłá twego y wſſytko yne mi ſie będzie pomyſli zdarzáło. *RejPs* 92.

»chować (się) pod skrzydły« (*2*): Byłeś nád ſprzećiwniki mnyę wyeżą mocności/ Ia zmieſſkam w przybytku twym wieczńie w beſpieczności Chowáyąc ſye pod ſkrzydły twey ſwiętey możności *LubPs* O6, Pv *marg*.

»mieć [*kogo*, *co*] pod skrzydłoma« (*2*): *GrabowSet* S; Leć ty władnieſz y świátem y niebioſy wſzemi/ Wſzyſtko co ieſt ná źiemi maż pod ſkrzydły ſwemy. *CzahTr* G4.

»nosić na orlich skrzydłach« = *elevare super alas aquilarum PolAnt* (*2*): Widźieliśćie com vczynił Egiptcyánom/ y iákom was práwie noſił iáko ná Orlich ſkrzydłách/ á przywiodłem was do ſiebie. *BibRadz Ex* 19/4; *SkarKazSej* 677a.

»ogarnąć skrzydły« (*3*): Też ia o niey [*ojczyźnie*] cále rozumiem że y mną ſynem ſwym niepogárdźi/ ále mię y nágiego ná wſzem cnotliwego do ſiebie przyimie/ y ogárnie nágość moię ſkrzydły ſwymi *CzahTr* A2v; Puść ná Bogá ſpráwy twoie/ A on ćię w opieki ſwoie. Weźmie y ogárnie ſwemi/ Skrzydlámi gorletnymi [*!*]. *CzahTr* [D2], G3.

»przygarnąć pod skrzydła« (*1*): iżem ia wielekroć ciebie [*Jeruzalem*] vpominał y przeſtrzegał/ á tyś záwżdy vporne miáſto wzgardzáło vpominánie moye. A gdym cie chciał iáko kokoſz kurczątká przygárnąć pod ſkrzydłá ſwoie/ niechciáłoś á vciekáłoś przedemną. *RejZwierc* 195.

»pod skrzydła przyjąć« [*szyk zmienny*] (*2*): Prziymi myę pod ſwięte ſkrzydłá twey boſkiey możności *LubPs* D4; *CzahTr* A2.

»rozciągnąć [*nad kim*] skrzydła« (*1*): Rośćiągni nád námi ſkrzydłá twoie/ ábyſmy pod one od ſmoká tego vćiekli/ ktory nas śćiga *LatHar* 590.

»uciekać (*a.* uciec) się pod skrzydła« (*3*): *RejAp* Cc8; *PudłFr* 47; Gdyż ſię do was vćiekam pod ſkrzydłá bráći mych/ Będąc pewien że mię záś przyimiećie do łáſk ſwych. *CzahTr* G2v.

»wychowywać jako kokosz pod skrzydłem swym« (*1*): [*św. Abramiusz*] nauczył ią [*bratanicę*] piſmá świętego/ nabożeńſtwá [*!*]/ ſłuſzby Bożey y ćwiczenia zakonnego: y ták wychował/ iáko kokoſz kurczę pod ſkrzydłem ſwym. *SkarŻyw* [236].

»wziąć (*a.* brać) pod skrzydła, na skrzydła« (*5*:*1*): *LubPs* A4v; Słuchayże cożći ieſzcże dáley ten dobrotliwy Pan obieczować racży: [...] iż iuż nigdy nie maſz vpáść w tákie drugie niebeſpieczeńſtwo ſwoie/ á iuż cie bierze ná opiekę ſwoię á pod ſkrzydła ſwoie *RejPos* 168, 130, 169, 196v; Zá czym ty Pánie mnie y moie ſpráwy/ Weś pod ſkrzydłá ſwoie iáko Bog łáſkáwy. *CzahTr* B3v.

»zakry(wa)ć skrzydłami« (*2*): á ty ſrodze lżyſz ſtan ſwoy y ſtan Páná ſwego/ ktory zákrywáiąc cie ſkrzydły ſwemi/ dał dla ciebie rozlać krew ſwoię. *RejPos* 27; Zákriy mię ſkrzydłámi twymi/ Niſkąd nieobeyrzánymi/ Przytul mą chorą głowę/ Niech ćię oycem zowę. *WisznTr* 29.

»zebrać (*a.* zbierać), zgromadzić (*a.* zgromadzać) (jako kokosz (*a.* kwoczka)) pod skrzydła« = *congregare quemadmodum avis* (*congregat*) *sub pennis PolAnt*, *Vulg*; *colligere ut gallina sub alas suas PolAnt* [*w tym*: *czyje* (*5*) – *sw*(*o*)*je* (*4*)] [*szyk zmienny*] (*3*:*3*): O Ieruzalem Ieruzalem [...]/ wiele krotz chciálem zgromądzitz ſyny twé pod ſkrzydla moie/ a niechcialos. *OpecŻyw* 77; *BibRadz Luc* 13/34; *RejPos* Ooo2v; Zbierałem was iáko kokoſz kurczątká ſwoie pod ſkrzydłá ſwe [*vos collegi ut gallina pullos suas sub alas suas*]/ á teras coſz wam czynić mam? *BudBib* 4.*Esdr* 1/30; [*Jezus*] ſtára ſię y o Ierozolimczyki/ głowne nieprzyiaćioły ſwe/ chcąc ie iáko kwoczka kurczętá pod ſkrzydła ſwe zgromádźić. *CzechEp* 18; Ale my ná náſzey miłey kwoczce/ ktora nas pod ſkrzydlá ſwe zgromádza Iezuśie ſynu BOżym/ ráczey niż ná onych wſzytkich przeſtáwáć wolemy *CzechEp* 197; *WujNT Luc* 13/34.

Wyrażenia: »cień skrzydeł« [*w tym*: *pod cieniem skrzyd*(*e*)*ł* (*15*), *w cieniu skrzydeł* (*4*), *w cień skrzydeł* (*1*), *za cieniem skrzydeł* (*1*)] = *sub umbra alarum Vulg*; *in umbra alarum PolAnt* (*25*): racz nas wſſytki dufaiące tobie zakryc pod cieniem skrzydł ſwiętego miłoſierdzia twego *RejPs* 23; ábowiem wtwey nádziei záwiſnęłá wſſytká myſl moiá/ á rácz zákryć mie pod cieniem ſkrzydł ſwoich áż ſie roſpłyną wſſytki złoſći nádemną. *RejPs* 84v, 22v, 53v, 85, 89v, 136; Pod ćyenyem ſkrzydeł ſwoich w tákowey potrzebye/ Záchowa cye ten Pan twoy ták możnie v ſyebye *LubPs* V, I4v, O2v, Pv; *Leop Ps* 16/8; *BibRadz Ps* 16/8; *BielKron* 465v; ZMiłuy ſię nádemną Boże/ [...] bo wtobie vfálá duſzá moiá/ y w ćieniu ſkrzydeł twoich vfáć będę *BudBib Ps* 56/1[2], *Ps* 16/8; *RejPos* 44, 146v; A mnie rácz/ iáko źrzenice/ brónić/ Y ćieniém ſwoich ſkrzydeł záſłónić *KochPs* 22, 90, 138; Oycże dobroći/ łáſká nieſkończona Twa/ niech mię ſámá broni/ A duſzá ták zwiedźiona/ Niech w ćień twych ſkrzydeł ſtroni *GrabowSet* N2; *LatHar* 65, 291; *CzahTr* [D2].

»rozszerzone skrzydła« (*1*): náwieczne záſy niebędę wzruſſon w przybytku twoiem/ ábowiem będę beſpieczen zá ćieniem roſſerzonych ſkrzydł twoich. *RejPs* 89v.

»skrzydeł zasłona« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Smiłuy ſye/ pánie/ czáſu mégo niepokoiá [...]. Niechay vlęgę w pewnéy twych ſkrzydeł zaſłonie/ Aż byſtra zápálczywość y niechęć opłonie. *KochPs* 83; *LatHar* 642.

Szereg: »straż i skrzydło« (*1*): vczyń mię z Angioły twemi/ vcześnikiem chwały twey [...]: ſtraży twey y ſkrzydla twego nie oddalay odemnie. *SkarŻyw* 51.

Wyrażenia przyimkowe: »pod skrzydła(-o)« (*15*): *RejKup* dd8v; według ſwiętich dekretow twich wyrwi mie z cięſſkośći Gdyż ſie vciekam pod ſkrzydłá twey boſkiey możności *LubPs* ccv; niechayći Pan Bog Izráelſki odpłáći zá twoy vczynek/ żeś ſie obroćiłá ku Izraelowi pod iego ſkrzydłá *BielKron* 53; *RybGęśli* A2v. *Cf* »przygarnąć pod skrzydła«, »pod skrzydła przyjąć«, »uciekać się pod skrzydła«, »wziąć na skrzydła«, »zbierać pod skrzydła«, »zgromadzać pod skrzydła«.

»pod skrzydłami« (*11*): *RejPs* 137; *BudBib Ruth* 2/12; Mnieć ſerce tuſzy/ że w namiećie twoim Wiecznie mam mieſzkáć pod ſkrzydłámi twémi *KochPs* 88; *OrzJan* 3; Ieſli prawdźiwemi vczniámi iego/ y w boiáźni iego przemieſzkiwáć będźiećie: będźie mam [*!*] záwżdy Bogiem wáſzym/ y obronę y vćieczkę pod ſkrzydłámi iego mieć będźiećie. *SkarKazSej* 682b. *Cf* »być pod skrzydłami«, »chować pod skrzydły«, »mieć pod skrzydłoma«.

g) *Panowanie*, *wpływy*, *rozwój*, *powodzenie* [*zawsze w zwrotach*] (*19*):

Zwroty: »podnieść skrzydła« (*1*): Ale vfáiący w Pánu oświeżeią/ podnioſą ſkrzydłá iáko orłowie [*ascendent ala sicut aquillae*]/ pobieżą á nie ſprácuią ſię *BibRadz Is* 40/31.

»rozciągać (*a.* rozciągnąć) skrzydła swoje« (*4*): Tu iuż pewnie wiedz/ iż on duch zły á obłudny kſiążę ſwiátá tego/ tuż ſtoi nád tobą/ tuż roſciąga nad tobą ſkrzydłá ſwoie á roſkoſzy ſwoie *RejPos* 114v; ſię vcż [*od św. Jana*] [...] thák ſie też ſpráwować we wſzytkich pociechach ſwoich/ iáko ſie ſpráwował ten ſwięty człowiek/ nic ſie nie chłubiąc przed ſwiátem thym nędznym/ á nie roſciągáiąc márnych ſkrzydeł ſwoich w możnoſciach ſwoich. *RejPos* 297, 54v, 127v.

»rozpuścić skrzydła« (*1*): Roſpuśćiły ſkrzydłá/ náſze niepráwośći/ Złość brzegi wylałá/ w nádźieię lutości *GrabowSet* C4.

»rozszyrzać (*a.* rozszyrzyć) skrzydła swoje« [*szyk zmienny*] (*7*): Co piſmo ſwięte wodámi zowie to iuż też wiemy/ iż rozliczne narody ludzkie/ nád ktoremi krolowáłá á ſkrzydłá ſwe rozſzyrzáłá thá beſtia nieczyſta. *RejAp* 140v, 105; *RejPos* 49, 76v, [77]v; *RejZwierc* 267v; ále poſtuſzeńſtwem przodkow wáſzych/ nie butą Polſká ſkrydłá [*!*] ſwe rożſzerżyłá. *GornRozm* Mv.

»skrzydła (sw(oj)e) roztoczyć« [*szyk zmienny*] (*6*): Bo prawdá gdzye ſwe ſkrzydłá by Orzeł roſtoczy/ Iuż fáłſz ponuro chodzi iuż łeb w zyemię tłoczy. *RejWiz* 2; A gdzye też krew ſláchetna ſwe ſkrzydłá roſtoczy [*tj. sangwinik*]/ Iuż weſoł [*po pijanemu*] iuż ſie śmieie/ ſpyewa/ buyno krocży. *RejWiz* 118; *RejAp* 171; By wżdy ná ktorym ſwiecie gdzie tá ſektá [*tj. arianie*] byłá/ Tylko tu v nas w Polſzcże ſkrzydłá roſtoczyłá. *RejZwierc* 250v, 57, 231.

2. *Część zbroi husarskiej* (*1*): Ná kſtałt wielkich woyſk polá wſzytki záſtąpili/ Ktorych z oſobná piſáć/ y Apollo zmyli/ Z Máciejowſkim vſárzow połtoráſtá ſrogo/ Skrzydły s Sępow vbráni/ tarcże/ konie drogo. *StryjWjaz* B3.

3. *Bok*, *strona*; *extremum PolAnt* (*27*):

Wyrażenie: »skrzydła ziemie« = *krańce ziemi* (*2*): Pod wſzytki niebioſá powracá iy/ á świátłość iego po ſkrzydłach ziemie [*super extrema terrae*] *BudBib Iob* 37/3, *Iob* 38/13.

Wyrażenie przyimkowe: »na skrzydło« = *w bok* (*1*): Albo ony źwirzętá iáko ine bydło/ Byeżą by wſciekłe ná zad/ álbo precż ná ſkrzydło. *RejWiz* 130v.

Przen [*czego*] (*7*): Ktemu ieſzcże [*Luter*] cżuiąc [...] iż ten iego fałſz miał być kiedykolwiek odkryty/ y ſtuſznie pokarány/ ſkrzydłem iednym chorągwie Tureckiey/ grzbiet ſwoy dla przygody zákrył *ReszPrz* 39.

a) *Własny interes*, *korzyść* [*zawsze w zwrotach*] (*6*):

Zwroty: »na swe skrzydło galić (*a.* [golić])« (*2*): A wielka to rzecż gdzie paná miluią poddani Ałe kiedy każdy rozno na ſwe skrzydło gali Iuż więc wſzytkim myſl odpadnie *RejJóz* L3v; Wſzyſcy dziś ſobie ná ſwe ſkrzydłá galą/ A choć wſzytko zle przedſię ſobie chwalą. *RejZwierc* 223; [*MorawRozm* K3].

»na swe skrzydło gonić« (*2*): Tenże dziś błąd co y łoni Káżdy ná ſwe ſkrzydło goni A prze náſz właſny pożytek Ginie poſpolity vżytek *RejRozpr* F4, Dv.

»nic na swe skrzydło nie opuścić« (*1*): Rozumieyże iż to chłop iście s chytrą głową. Bo wierz mi iż ten ſobie záwżdy ręce tluści/ Bá nic ten ná ſwe ſkrzydło nigdy nie opuści. *RejWiz* 75.

»pędzić na skrzydło« (*1*): Nieplecz oto myle bydlo Bo wſytko pędzyż na ſkrzydlo. [...] Wiem dobrze iż ty odpuſty Przyodzieia wdobre chuſty. Twe Kucharky *RejKup* k6.

a. *Boczna część ugrupowania*, *szyku bojowego*; *alaris Calep*; *alae equitum a. legionum Cn* (*17*): Cornua in praelio pro utraque parte exercitus, Końce skrzidłá/ álbo rogi vſzikowánego woyská. *Mącz* 65d; A ták ieſli bacżyſz nieprzyiaćielſki rog práwy mocny/ miey theż ty ná lewey ſtronie tákież męże dobre [...]/ ktemu pomocnikow doſtátek mieć ná ſkrzydlech *BielSpr* 21; W pośrodku woyſká [*Rzymianie*] ſzykowáli lud ćwiczony ná klin/ kthorym narychley przeráźi woyſko nieprzyiaćielſkie/ máiąc po práwey y polewey ſtronie ſkrzydłá dobrze oſádzone zbroyne *BielSpr* 22, 14, 20, 21v; Vexillatio – Na skrzidliech roth zaſadzenie. *Calep* 1119b, 47b [*2 r.*].

Zwrot: »stać (*a.* stanąć) na skrzydle(-ach)« (*2*): Trzeći Hetman ma ſpráwować ludźi pomocne/ ktore zowiemy *Auxiliares* y te wſzyſtki ktorzy ſtoią ná ſkrzydłách álbo ná pośiłkách *BielSpr* 18v, 18.

Wyrażenia: »skrzydło lewe« (*2*): A gdy twoie ſkrzydlo lewe álbo rog lewy będzie cżyniło z nieprzyiaćielſkim práwym/ pomocnicy máią ſie prędko záſtáwiáć á pomágáć/ áby po boku ná zad niepryiaćielſkie woyſko ogárnęli *BielSpr* 21, 20v.

»prawe skrzydło« (*1*): Ná práwym ſkrzydle poſtáwił [*Pompeius*] tyſiąc koni pomocnikow od rzeki ktora przekażáłá mieyſce brzegiem y wylewániem ſwym *BielSpr* 41.

Szereg: »(jako) skrzydło(-a) albo (jako) rog(i)« (*3*): iáko pośileczny vffy ſtánowić/ [...] iáko ná ſkrzydlech/ iáko ná rogách/ iáko ná ſtraży máią ſie ſpráwować/ [...] to prożno piſáć álbo náuczáć *BielSpr* 31v, 20v, 21.

Przen (*2*): A ći ſzátáńſcy Hetmánowie z wſzyſtkimi vffy ſwych zwolennikow/ z błędu w błąd [...] wypadáią/ z Lutrowego woyſká do Kálwinowey roty/ z Kálwinowey roty do Trydeiſtow pocżtu/ z Trydeyſkiego pocżtu do Atheiſkiego ſkrzydłá/ álbo żydowſkiego zakonu przeſkákuiąc *ReszList* 183.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (*1*): Ná ſkrzydłá ſrogie Słonie poſtáwiono/ A z nich ſie Rochom bronić polecono. *KochSz* A4v.

4. *Jedna z dwu części zamykających wejście do pomieszczenia* (*1*): Valua, vel potius Valuae, Wrotá/ drzwi/ bramá o dwu skrzidłách/ pierzeye álbo wierzeye weſpołek ſie ſchodzące. *Mącz* 475a.

a. [*W wejściu do namiotu*: On [*tj. król macedoński*] to vſłyſzawſzy/ podnioſł ſkrzydłá namiotu/ y rzekł do nich: [...] *PlutB-Bud* 101.]

5. [*Jedna z części niewodu*, *tj. dużej sieci rybackiej*, *złożonej z matni i skrzydeł*: W tem jezierze czasu zimy toni niewodowych 18 na którem niewód chodzi w głębokości sążon 10, skrzydło każde po 60 sążon. *LustrMalb* I 105.]

6. *Rybia płetwa* (*1*): Pinna eyn viſchfeder Ribne ſkrzidło. *Murm* 89.

Cf **BIAŁOSKRZYDŁY**, BŁONIASTOSKRZYDŁY, BŁONOSKRZYDŁY, CZWOROSKRZYDŁY, DWUSKRZYDŁY, KRZYDŁO, **MAKOSKRZYDŁY**, PIOROSKRZYDŁY, SKRZYDŁOBŁONISTY, **SKRZYDŁONOGI**, **SKRZYDŁOPIĘTY**

LWil

SKRZYDŁOBŁONISTY *Cn*; *Linde XVII* (*z Cn*) – *XVIII w.*

SKRZYDŁONOGI (*2*) *ai*
Oba o *jasne.*
sg **[***m A* skrzydłonogi(e)go. ◊ *V* skrzydłonogi.**]** ◊ *f D* skrzydłonogi(e)j (*1*). ◊ *pl G* skrzydłonogich (*1*). ◊ **[***I m* skrzydłonogiémi.**]**
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI* (*jeden z niżej notowanych przykładów*) *– XVIII w.*
1. [*Mający skrzydła u nóg*: Jowiszow sprawco, pośle skrzydłonogi, Śliczny Merkury, ciebie dziś ubogi Pokornie wzywam: zginionego prawie Ratuj łaskawie! *Smolik* 64.
Wyrażenie: »skrzydłonogi koń« = *Pegaz*: Appollo y Pálládá niech tyc[h] korunuią/ Ktorzy pod Lawrowemi ćień[mi] ſie przechodzą/ Skrzydłonogiego Koniá z [Ol]impu wywodzą. *KołakWiek* C2v (*Linde*).**]**
2. *Szybko biegnący*, *szybko się poruszający* (*1*): A choć dobrze Homerus w téy liczbie przednieyſzy/ Iednák ma ſwoię chłubę y wiek poślednieyſzy. Ktory w Teleyſkim prochu ſławnych zapáſników Nie zámilczał y ſkrzydłonogich zawodników. *KochMuza* 27; Ilekroć nieprzyiaćiél nápádnie przd oczy/ A zá ſkrzydłonogiémi końmi dármo ſkoczy w byſtrym biegu [*alipedumque fugam cursu temptavit equorum* XII 484] Eneaſz/ tylekroć Inturná Vwodźi náwracáiąc z byſtrym wozem Turná. *VergKoch* 358 (*Linde*)**]**.
3. *Szybki*, *prędki* (*1*): Do tego worká ſwoie pliony/ A mocną zdobycż nieśie złodźiey zápráwiony: Vfa ſwoiey chytrośći/ vfa ſkrzydłonogiey Vćieczce: nie vważa ſobie przyſzłey trwogi. *KlonWor* 1.
LWil

SKRZYDŁOPIĘTY (*1*) *ai*
N sg f skrzydłopiętá.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI* (*ten sam przykład*) *i XVIII w.*
Uskrzydlony; *przen*: Vdátnych wierſzopiſow námięniáć nietrzebá/ Bo ći ſwą byſtrą cnotą wdrą ſię y do Niebá. [...] Y tám wierſz duchy krzyczą Bogu wielkiey władze. Y ćiebie ſzkodá milczeć o gromádo święta/ Ktorym dech zmárłym mnoży Cnotá ſkrzydłopięta. *RybGęśli* D4.
LWil

[SKRZYDŁOWAĆ *vb impf*
inf skrzydłować.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Latać poruszając skrzydłami: Y iayći ſzkodá ná gniaźdźie popſować/ Dopuśćić lepiey ptaſzętom ſkrzydłować. *BielawMyśl* F3.
Formacja współrdzenna: *wskrzydlić się*.**]**
LWil

SKRZYDŁOWATY *Cn*; *Linde XVII w.* (*z Cn*).

[SKRZYDŁOWY *ai*
A sg n skrzydłow(e).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
Przymiotnik od „*skrzydło*” *w znacz. podstawowym*: *pochodzący ze skrzydła*: warz to weſpoł áſz zgęſtnie/ álbo wetkni pioro ſkrzydłowe/ á gdy záraz oblinieie/ tedy przeſtań wárzyć *SienHerb* 496b.**]**
LWil

SKRZYNARZ *a.* SKRZYNIARZ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKRZYNĄĆ (*3*) *vb pf i może impf*
pf [*praet*, *con*], *może impf* [*fut a praes*].
skrzynąć (*2*), **skrzypnąć** (*1*) *Mącz* (*2:1*).
fut a. praes 3 sg skrzynie (*1*). ◊ *praet 3 pl subst* skrzypnęły (*1*). ◊ *con 3 pl subst* by skrzynęły (*1*).
Sł stp brak, *Cn s.v. wiatru przyrodzonego upuścić*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. skrzypieć*.
Skrzypnąć (*skrzypieć*); *crepare*, *crepitare*, *increpare Mącz* (*3*): Non mutit cardo, Namniey nie skrzinie. Id est non crepitat. *Mącz* 239d.
Fraza: »skrzy(p)nęły drzwi« [*szyk zmienny*] (*2*): Crepuerunt fores, Skrzipnęły drzwi. *Mącz* 68a; Si minusculo digito increpuerint fores, By małym páluſzkiem skrzinęły drzwi *Mącz* 222d; **[**Quid crepuerunt fores? Czemu drzwi ſkrzypnęły? *TerentMatKęt* G2v, Cv**]**.
Formacje współrdzenne cf SKRZYPIEĆ.
Cf **SKRZYNIENIE**
ECB

[SKRZYNCZANY *ai*
N sg m skrzyncz(a)ny.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Przymiotnik od „*skrzynka*” ‘*pojemnik*’:
Wyrażenie: »kałamarz skrzynczany« = *kasetka na przybory do pisania*: futro nowogrodkowe, kałamarz skrzynczany, herbarz polski *InwMieszcz 1579 nr 226*.**]**
ECB

[SKRZYNCZASTY *ai*
N sg m skrzynczasty.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*
Przymiotnik od „*skrzynka*” ‘*kaseton*’: Tło w izdbie gładkie kalkowe, strop malowany skrzynczasty, w każdej skrzynce malowanie z pokostem, gałki pozłociste. *LustrMalb* I 188.**]**
ECB

SKRZYNECZKA (*7*) *sb f*
skrzyneczka (*7*), **[skrzynieczka]**.
e *oraz* a *jasne.*
sg N skrzyneczka (*3*). ◊ *A* skrzyneczkę (*2*). ◊ *L* skrzyneczce (*1*). ◊ *pl A* skrzyneczki (*1*). ◊ **[***du N* (*cum nm*) skrzyneczce.**]**
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII* (*z Cn*) *– XVIII w.*
Dem. od „*skrzynia*” ‘*pojemnik*’; *arcella*, *cistella Mącz*, *Cn*; *cistula JanStat*, *Cn*; *capsella*, *capsula Mącz*; *arcula*, *cistellula*, *scriniolum Cn* (*7*): Arcula, Skrzinká Arcella, Skrzineczká. *Mącz* 14b; Capsula, et Capsella, Spidwaſek/ álbo/ Skrzineczká/ też Szafká. *Mącz* 37b; Cistella, Skrzineczká. *Mącz* 54d; **[**2 skrzyneczce malowane, 62 skrzyneczce z pierścionkami mosiędzowemi *InwMieszcz 1568 nr 143*, *1568–69 nr 143***]**.
W połączeniu szeregowym (*1*): A pod ſkrzynki, ſkrzyneczki, pudłá, pudełeczká, Biednym chłopom rozbiorą konie ná podwody *CiekPotr* [31].
Zwroty: **[**»chować w skrzyneczce«: chowayże go [*piasek*] w mieſzku rzemiennym/ álbo ſkrzyneccże drzewiáney/ dobrze zwártey *SienHerb* 601a.**]**
»włożyć w skrzyneczkę« (*1*): Ociec Akrizius gdy to [*tj. ciążę Danae*] obaczył/ kazał ią włożyć w ſkrzyneczkę y wrzućić w morze *BielKron* 21.
[*Wyrażenia*: »skrzyneczka drzewiana«: *SienHerb* 601a *cf* »chować w skrzyneczce«.
»skrzynieczka mała«: pasek biały srebrny, który ma cętek 35 i 2 zanikle; to wciorko w skrzynieczce małej, malowanej *InwMieszcz 1585 nr 264*.**]**
Szeregi: **[**»skrzyneczka albo koszyczek«: fiscellam in papirione/ ſkrzyneczke/ albo koſſziczek wrogozv/ wſzythowyv [...] przyńyoſzeną byla *TomZbrudzBrul Ex* 2/5.**]**
»skrzyneczka albo krobka« (*1*): Cistifer, Króbnik/ który w skrzinecce álbo w króbce kramne rzeczi noſi. *Mącz* 54d.
a. *Od znacz.* ‘*pojemnik na pieniądze*, *kosztowności*’ (*1*): niech będźie dawano [...] Podſkárbiému/ który ſkrzyneczkę noſi/ dwá groſzá *SarnStat* 377; **[**Ciſtellam dono [*!*] affer cum monimentis. Wynies z domu ſkrzyneczkę z klynoty. *TerentMatKęt* E6v**]**.
[*Zwrot*: »skrzyneczkę sznidować« = *okradać kogoś*: A nasz Skindraszek na swój czas ugodził: Nim się ksiądz ze mszą raną odprawuje, A on tem czasem skrzyneczkę szniduje, Spekuki, chustki po skrzynce przewraca *Otwin*(*?*)*Erot* 89.**]**

Synonimy: *krobka*, *pudełeczko*.
Cf **[SKRZYNUSZKA]**

ECB

SKRZYNIA (*424*) *sb f*
a *jasne* (*w tym 3 r. błędne znakowanie*).
sg N skrzynia (*79*). ◊ *G* skrzynie (*99*), skrzyni (*2*), skrzyni(e)j (*1*); -i *UstPraw*, *WitosłLut*; -e : -(e)j *SkarŻyw* (*5*:*1*). ◊ *D* skrzyni (*10*). ◊ *A* skrzynię (*103*) [*w tym*: -ą (*8*), -e (*5*), -a (*1*)]. ◊ *I* skrzynią (*30*). ◊ *L* skrzyni (*50*). ◊ *V* skrzynio (*1*). ◊ *pl N* skrzynie (*12*). ◊ *G* skrzyń (*7*). ◊ *A* skrzynie (*17*). ◊ *I* skrzyniami (*3*); -ami : -åmi *BielKron* (*1*:*1*), -(a)mi (*1*). ◊ *L* skrzyniach (*9*); -ach (*6*), -åch (*2*), -(a)ch (*1*); -ach *GroicPorz*, *KochPs*, *KochProp*, *GostGosp*; -åch *GórnRozm*; -ach : -åch *SarnStat* (*2*:*1*). ◊ *du N* (*cum nm*) skrzyni (*1*) *RejZwierc* 88v.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Pojemnik do przechowywania czegoś*, *mający zwykle postać pudła z wiekiem lub bez*; *arca Murm*, *BartBydg*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *scrinium Murm*, *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *cista Mącz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *capsa Mącz*, *Calep* (*222*): yakom ya nyevibyl mlynarza szdzierszavy ych y nye othbyl klothkj oth szkrzinye wktorey zitho bylo anye wszialem sbosza *ZapWar 1532 nr 2548*; Iakom ya nyewssial sdomu twego skrzynye vyelkyey y dw mnyeysych y pewnego odzyenya snych *ZapWar 1542 nr 2556*, *1513 nr 2135* [*2 r.*], *1528 nr 2465*, *1537 nr 2563*; Chartophylatium, latine scrinium dicitur, in quo libri vel scripturae reponuntur. eyn brieflad/ ader bucher gehalt. Skrzynyá gdzye kxyęgi álbo liſty chowáyą. *Murm* 194, 148 [*2 r.*]; Archa, zachowa(nie), skrz(ynia) *BartBydg* 13, 140b; Przeto dobrze ieſth w ſkrzynie miedzy ſzaty kłaſć Chmiel/ piołyn bobkowy liſt, Cidrowy albo czypreſowy/ y inſze rzeczy thakowe ktore nie telko ſzat/ ale y kxiąg od Moli bronią. *FalZioł* IV 16b; Thamze inſtrumentem [...] wiczyagall klothky vſkrzynye vkrączywſchi bulawą. *LibMal 1552*/166v; Powyadayſz stey ſkrzinye klyucznikowey przi kthoreygo pogimano chczial dobicz kolacza kthori tham dzyura vidzyal *LibMal 1554*/192, *1543*/72, 77, *1544*/80 [*2 r.*], 81v, *1546*/117 (*16*); Nie poydęc ia do skrzyń beż was A czoſz ſobie tym zamieſzkas *RejJóz* D7, D6v; *UstPraw* D4v; *RejFig* Bb5v; A gdy miał być [*Władzisław*] koronowan/ Węgrzy ſzli do ſkárbu po koronę á korony w ſkrzyni nie było/ choć była zápieczętowaná. *BielKron* 303v; potym go [*Henryka*] do Głogową przywiedziono. Dał mu Konrad vczynić krotką ſkrzynię żelázną/ w ktorey niemogł áni ſiedzieć/ áni ſtáć *BielKron* 367, 101, 388, 388v, 420v [*2 r.*]; Chartophylacium, Mieyſce gdzie ſuſzą pápir/ álbo skrziniá w ktorey pápir chowáyą/ też sklep álbo mieyſce ná którym Przwileye álbo poſpolite Xięgy chówáyą. *Mącz* 51b, 14b, 37b, 54d, 375d, 426b; *GórnDworz* R6v [*2 r.*], Gg6v; *HistRzym* 64v [*2 r.*], 68v; *RejPos* 326; *BiałKat* d4v; A żadna ich ina rzecż nie przywiodłá k temu/ Ze ták ná wſzem ſłużyły [*złe córki*] pilnie oycu ſwemu/ Iedno gdy ſie o oney ſkrzyni dowiedziáły/ W ktorey ſie bárzo wielkich ſkárbow nádziewáły. *HistLan* C2; Kupiwſzy tedy ſkrzynię rzkomo dla pieniędzy/ Nákładł do niey kámienia/ bo też w oney nędzy Nie mogł mieć co inego/ coby tám w niey chował *HistLan* C2, Cv, D4v, E3, F2, F3 (*14*); Dobry dzień pánie Młynárzu/ Witayciefz pánie Włodárzu/ Wielefz tám maſz żytá w ſkrzyni/ Podobnoś vſypał świni. *RejZwierc* 234v, 235; *SkarŻyw* 188, 213 [*2 r.*]; *ZapKościer 1580*/7, *1582*/40v [*2 r.*]; *WerGośc* 218, 219; Smákuie wſzytko rádo w nadobnéy ſwobodźie. Náſtáwiay záś półmiſków iákich chcefz w niewoli/ Pátrząc ná nie/ áż głowá człowieká záboli. W téy/ nic mię nie vćiefzą śćiány mármórowé/ Ani ſercá przydádzą y ſkrzynie fladrowé. *PudłFr* 72; *KochWr* 32; Cista – Koſz, skrzinia. *Calep* 201b, 88b, 187b, 957a, 1118b; Skrzyniá do długiego chowánia ma bydź porządna z tárćic/ według potrzeby/ vczyniona *GostGosp* 98, 134; tedy Kśięgi Grodzkié [...] nie máią bydź nigdźie znaſzáné: ále pod świádectwem niech będą położoné ná Rátuſzách/ w ſkrzyniách ná to oſobliwie náznáczonych *SarnStat* 938, 537, 538, 938, 1175; *CiekPotr* [30]; *KlonWor* 9; **[**Skrzynya, Corab, Trvnna, zachovanye arca *ReuchlinBartBydg* c6, c6; *InwMieszcz 1573 nr 184*; Bowiem ſpráwiedliwie to będzie ſądzon zá niemądrego/ kthoryby gárdził ſurowym worem/ proſtą á nie malowáną ſkrzynią w ktoreyby było złoto/ álbo by złotem gárdził iże to w zgrzebnym worze álbo w proſtey ſkrzyni podawáne ieſt. *GilPos* 284-284v**]**.

W połączeniu z przymiotnikiem określającym przeznaczenie [*w tym*: *przymiotnik + skrzynia* (*4*), *skrzynia + przymiotnik* (*3*)] (*7*): Farinarium eyn melkaſt Skrzynyá mączna. *Murm* 148; *BartBydg* 56; Arca vestiaria, Skrzinia ſzátna. *Mącz* 14b; Mactra, Chlebna skrziniá/ leśicá/ álbo policá/ też dzieżá. Arca in qua panis et conspersio reponitur. *Mącz* 203b, 118a, 490c; *Calep* 408a; **[**Skrzynya solna salinum i⟨d est⟩ vas, ubi reponitur sal *ReuchlinBartBydg* D6, m3v; Bo żywność domowa ieſt/ to co ná cáły rok nágotowano: tákże połćie ſłoniny/ ſzołdry/ żyto ſłodowe ſkrzynie mączne ſkrzynie *SzczerbSpecSax* 125 (*Linde*)**]**.

W połączeniach szeregowych (*4*): s ktorych [*wonnych drzew*] tárćic bywáią ſtoły piękne/ ſkrzynie/ ſzafy/ y ine rzeczy *BielKron* 448v; Intestinum opus, Nieyákie naczynie Teſzárskie w dóm potrzebne/ yáko yeſt ſtół/ łóże/ skrziniá/ ſzafá. *Mącz* 173b, 236d; Capsa, Cista et repositorium – Kapſa, skrzinia, truhła, tłomok. *Calep* 162b.

W porównaniach (*5*): v kthorego źwierzęćiá przodek iako v Liſzki/ poſladek iáko v małpy/ nogi iáko v człowieká/ pod brzuchem ma iáko ſkrzynię/ w ktorey dźieći iey leżą tak długo/ áż ſie wychowaią *BielKron* 444v; *RejZwierc* 15v; *RejPosWstaw* [110^2]v; *GostGosp* 38; ktore [*dobre uczynki*] Bog chowáiąc/ iáko w kśięgách ábo w ſkrzyni w niebie/ wedle nich ma káżdemu oddáć y zápłáćić. *WujNT* 27.

Zwroty: »chować (*a.* pochować) do skrzynie; w skrzyni chować, chowany« [*szyk zmienny*] (*3*;*3*:*1*): *GroicPorz* aa2; Abowiem Elżbietá po koronowániu ſwego ſyná Ládziſłáwá/ chowáiąc do ſkrzynie koronę/ vkrádłá ią záſię podſkárbiemu *BielKron* 303v; Dziewká też widząc że iuż wſzytko zráchowano/ Y do ſkrzynie do oney rządnie pochowano/ Szedſzy potym do mężá wſzytko powiedziáłá/ Iáko wielkie bogáctwá v oycá widziáłá. *HistLan* C3, D4v; Piżmem y mirrhą pachną drogotkáné Twé ſzáty w ſkrzyniách Słoniowych chowáné *KochPs* 67; *KochProp* 15; *Calep* 276b.

»skrzynię otworzyć, odemknąć; skrzynia otwarta (*a.* otwierana, *a.* otworzona, *a.* otworzana) (była *a.* ma być)« = *cista aperitur a. aperiri debet JanStat* [*szyk zmienny*] (*4*:*1*;*6*): *ZapWar 1532 nr 2415*; thedi on zyawſzi halabarth ſſczyany ſkrzynyą yeſth othworzil *LibMal 1545*/99v, *1544*/91v; *RejKup* e7; *HistRzym* 68; Dziewká [...] Iż ſtárzec ma pieniądze ſmiele to twirdziłá. Bo gdym mu teraz oto ſwiece kupowáłá/ Tedym ſkrzynię otwártą v niego widziáłá. *HistLan* C2v, Fv; *SarnStat* 537, 538, 938 [*2 r.*].

»włożyć (*a.* ukłáść), włożony w skrzynię; do skrzynie włożony« = *reponere in cista JanStat* [*szyk zmienny*] (*5*:*2*;*1*): *WyprKr* 101; Drudzy piſzą iż go [*Attyliusa Regulusa*] w ſkrzynię włożyli nábiwſzy w nię gwoździ żeláznych *BielKron* 120v; [*skarby*] w ſkrzynie vkładli y zapieczętowáli *BielKron* 403v, 420v; *RejPosWstaw* [110^2]v; *WerGośc* 218; *SarnStat* 538, 938.

»wyjąć, wyjęty z skrzynie« (*2*:*1*): *RejPs* 68; rzekli [*fałszywi apostołowie do kobiety*:] maſz iákie obruſy álbo prześćierádłá ku poświęceniu/ rzekłá mam/ á gdy vkazáłá iedno wyiąwſzy ie s ſkrzynie/ rzekli: [...] *BielKron* 420v [*idem*] *WerGośc* 218.

»zamknąć w skrzyni« (*1*): Kmiotkowi zapowiedź káżda od Páná/ ma bydź ták ważna/ iáko kiedy kłotką zámknie w domu álbo w ſkrzyni: á ktory to przeſtąpi/ ták to karáć/ iáka ważność zapowiedźi ieſt. *GostGosp* 38.

»skrzynię złupać (*a.* łupić)« [*szyk zmienny*] (*3*): Iakom ia nyenasedl domv slachathnego stanislawa [...] anym skrzynye slupal *ZapWar 1540 nr 2596*; Pátrzże w nocy iednemu áno ſkrzynię łupią/ A drugie też odárto co ieździli s kupią. *RejWiz* 140; *RejFig* Bbv.

Wyrażenie: »pełne skrzynie« = *dostatek* (*2*): *RejWiz* 105v; Nie toć ieſt ſzczęſcie w kąciech pełne ſkrzynie/ To ſzczęſcie czyią cnotá ſławnie ſłynie. *RejZwierc* 229.

Szeregi: »skrzynia albo (i) skrzynka« [*szyk 3*:*2*] (*5*): (yakom ya nye vrwal klvczy pannye Sluzebney) [...] anym wzyal theytho margorzaczye othworzywszy Skrzynye y skrzynky dw Svby yedney kvnyey axamynthem brvnathnym podszythey drvghey Czarnego shvkna lysszy pothszythey *ZapWar 1532 nr 2415*, *1541 nr 2448*; *GostGosp* 54; áby té kśięgi przeſzłych Stároſtów ták ná inné Stároſtwá wſtępuiących/ iáko zchodzących/ [...] były włożoné w ſkrzynkę/ álbo w ſkrzynię oſobliwą [*in cista*, *vel cistis specialibus JanStat* 436] *SarnStat* 538 [*idem*] 938.

»skrzynie i tłumoki« (*1*): Tedy Gwido otworzywſzy ſkrzynie i tłumoki ktore oni osłowie byli przynieśli/ y nálasł wielkie bogáctwá/ z ktorych ſie ſtał bogáty. *HistRzym* 68. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Przen (*1*):

Zwrot: »skrzynie żelazne wiatrem nabijać« = *wykonywać próżną robotę* (*1*): vśiadłem ná oyczyſtéy roli/ nie ábym próznował/ co dobrému nieprzyſtoi: [...] nie ábym téż ſkrzynie żeláſné wiátrem nábiiáć miał *JanNKar* A2.

[*Wyrażenie*: »skrzynia serca«: I tak oto do punktu tego on swój pierwszy fundament przywiedli [*powszechnicy*, *tj. katolicy*] [...], że przedsię po Słowie Bożym nic. Gdyż bez Ojców i Doktorów, bez głowy ich, papieża, bez praw i ustaw jego, pożytku żadnego samo przez się czynić nie może. Ponieważ tego dokładają, że w nim wyraźnie i dotkliwie wszytkiego nie wypisano, a w ich wykładziech i w skrzyni serca papieskiego i w kościelnych filarach wszytko najdzie *CzechZwierśc* 71.**]**

a. *Pojemnik na pieniądze*, *kosztowności* (*78*): Ano to nie cudny wzoręk [*!*] Kiedy w ſkrzyni prozny worek *RejRozpr* H3v; Sthey ſkrzinye wyiąla Gyerka y Anna pyenyedzi okolo dzyąłſyaczi grzywyen *LibMal 1546*/114, *1544*/81v, *1546*/114, 116, 116v, 117 (*13*); *RejKup* c3, l6v; *BielKom* F7v; *RejWiz* 11, 12; Tego roku Papież Leo przyſłał Iubileuſz do Polſki/ s ktorego część pieniędzy s ſkrzynie miáłá iść ná murowánie Kámieńcá miáſtá *BielKron* 416v, 351v, 352; *BielSat* B3v; Patrzayże y bogáctwá iáko wiele máią/ Wierę chudzi pácholcy ná ſrebrze iadáią. Złotá pełno ná ſzyi y w ſkrzyni go pełno *RejZwierc* 243v, 66, 157; *KochMRot* Bv; *BielRozm* 12; *GostGosp* 154; Ták łowni ſą Celnicy teraz y z ſwoiemi Ogárámi żydkámi, że nam ſkrzynie náſze Roſtrząſáią, ſzperáią *CiekPotr* 60; **[**Stára to ieſt nowiná/ że miedzy przyiaćielmi ſpolna ieſt ſuknia y ſkrzyniá. *TerentMatKęt* Sv**]**.

W połączeniach szeregowych (*2*): Bo nie iednoć to ſą dáry Boże co ie iedno oczymá w ſkrzyni/ w oborze álbo w komorze widzieć możemy? ſąć też drugie co ich nie widzimy *RejZwierc* 94; [*w małżeństwie*] rowna doſtoyność/ towárzyſtwo iedney komory/ ſkrzynie y záwárćia *WerKaz* 303.

W porównaniu (*1*): [*piękna panna*] Choćia ſtoi/ choć śiedźi/ y cokolwiek czyni/ Wdźięczność przy niéy/ iákoby ſkarb zámkniony w ſkrzyni. *PudłFr* 71.

Zwroty: »chować w skrzyni« (*1*): Kto pieniądze we łbie chowa/ Ten fráſunku nie przechowa/ Nalepiey ie chować w ſkrzyni/ Nie báwić ſie názbyt imi. *RejZwierc* [233]v.

»w skrzyni leżeć« (*1*): A cożto ieſt zá roſkoſz/ coż zá dobre mienie/ Pieniądze w ſkrzyni leżą by márne kámienie. *RejWiz* 13v.

»skrzynię wyłupić (*a.* wyłupać); z skrzynie wyłupić« (*4*;*1*): Item wkaliſchu skrzynyą ſbrąthem ſwym vilupill skthorey wyall dwye grzywnye pyenyedzy lyatha przeſchlego *LibMal 1547*/125v; Item wthorunyv theſz sthym brathem dwye grzywnye skrzynye [*lege*: z skrzynie] wilupill przeſlego lyatha *LibMal 1547*/125v; Item powyada yſch sbrathem ſwoym wkolye pyekarcze yedney skrzynye szyekyerą wilupili y trzi grzywny pyenyedzi ſnyey vkradli. *LibMal 1547*/128, *1547*/125v, 127v.

Wyrażenie: »skrzynia Fokarowa, Fokarow« = *skrzynia pełna pieniędzy* (*od*: *Fokar a. Fugger – nazwisko możnego rodu niemieckiego*, *którego przedstawiciele byli kupcami i bankierami*) [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): *KochPieś* 28; By ſię záwſze káżdemu znich miáło dogodzić Fokárow pełne ſkrzynie niewyſtárczyłyby. *CiekPotr* 45.

Szeregi: »sklep albo skrzynia« (*1*): Gazophylacium – Sklep albo skrzinia gdze pieniądze chowaią, skarbnica. *Calep* 448b.

»worek, skrzynia« (*1*): ábowiem tu/ nie dwá/ nie ſześć groſzy falſzywych w grżywnie iedney ſię naydźie [...] ále będźie fałſzu w workách/ w Skrżyniach wſzyſtkiey Korony. *GórnRozm* C4v.

W przen (*1*): To iuż ſkrzynie wytrząſay záſtáwiay klenoty/ Azać więc máło wyydzye ná tákie kłopoty. *RejWiz* 69v.

Przen (*9*):

a) *Metonimicznie*: *Bankier*, *lichwiarz* (*1*):

Zwrot: »pożyczać u skrzynie« (*1*): Komu Pan Bog dał rozum/ záwżdy ieſt ſwobodny. Wygnał chćiwość nieſytą/ wygnał ſtrách ſzkárády/ Więc nie wzdycha nie máiąc/ w doſtátku nie blády. Nie pożycza v ſkrzynie/ dármo nie ſzáfuie *SzarzRyt* C3v.

b) *Metonimicznie*: *Pieniądze*, *bogactwa*, *majętność* (*8*): (*marg*) Bogátego ſmierć. (–) Bogáczá więc ſſczkawká minie Kiedy go teſkno od ſkrzynie Od onych miłych pieniędzy Co ich ſnadz názbierał w nędzy *RejRozpr* E3v, F4; *RejWiz* 48v; *RejPos* 138v; Abowiem pátrz ieſli ſie iuż w kim then ſzkodliwy wrzod á to nieſzczęſne łákomſtwo zákorzeni/ á zwłaſzczá w owych co ſie ni Bogu ni ludziom nie przygodzą/ iedno ſiedzą v ſkrzyń ſwoich iáko pśi ná łáńcuchu *RejZwierc* 63v, 88v, 248v.

α. *Pojemnik przeznaczony do zbiórki pieniędzy na określony cel*, *mający zwykle formę puszki*, *koszyczka lub woreczka*, *skarbona* (*23*): *OpecŻyw* 84v; Przetoż Krol roſkazał áby vczyniono ſkrzynię iednę/ ktorą poſtáwiono przed bráną Domu Páńſkiego. *BibRadz* 2.*Par* 24/8, 2.*Par* 24/11; Tego cżáſu Papież Iulius poſłał do Polſki Iubileuſz álbo odpuſty/ y ſkrzynię żelázną ná pieniądze/ tákież y do Niemiec. Náſzy nie chćieli ich przyiąć [...]. W Niemcech ácż przyięli Iubileuſz/ ále ſkrzynie s pieniądzmi nie chćieli potym wydáć *BielKron* 408, 193, 195v, 416v; *BudBib* 4.*Reg* 12/9, 10; *WujNT* 117 *marg*; **[***ReuchlinBartBydg* v3v; *AktaSynod* II 59**]**.

Zwroty: »miotać, wrzucić do skrzynie; **[**w skrzynię wrzucić**]**« [*szyk zmienny*] (*2*:*2*): [*Jezus wyróżnił ubogą wdowę*] ktora nędzne dwá pieniąłzki wrzućiłá do oney ſkrzynie/ z vboſtwá ſwego *RejPos* 243, 170v [*2 r.*], 243; **[**Biſkupi záś wziąwſzy śrebrne [*pieniądze porzucone przez Judasza*]/ powiedzieli/ Niegodzi śię ich wſkrzynię Kośćielną (*marg*) w korbonę (–) wrzućić [*inicere eos in corbanam*] *MurzNT Matth* 27/6 (*Linde*)**]**.

»do skrzynie (na)kłaść, włożyć; w skrzynie kłaść« = *proicere in arcam PolAnt* [*szyk zmienny*] (*3*:*1*;*1*): kxiędzom [*wierni*] w vſzy/ ſámi niewiedzą co ſzeptáli/ pieniądze im w ręce tkáli/ y w ſkrzynie kładli/ Mſze zákupowáli *KrowObr* 80, 78v; *BibRadz* 2.*Par* 24/10; ktory [*Luter*] gdy widzyał lud poſpolity iż ſie k tym odpuſtom obrośił/ á do ſkrzyń wiele pieniędzy nákładli opuśćiwſzy ſłowo Boże/ vpominał ie ná kazániu áby ſobie lepiey poczynáli *BielKron* 193; *WujNT* 117 *marg*.

Wyrażenie: »skrzynia kościelna« = *corbana PolAnt*; *corbona Vulg* (*2*): *Leop* 4.*Reg* 16/18; A Arcykápłani wźiąwſzy ony śrebrniki/ mowili: Nie godźi ſię ich kłáść do korbony (*marg*) do skárbnice, ábo do skrzynie kośćielney, ktorą po Zydowtku [*!*] zwano korboná: że do niey kładziono dáry Boże. bo korban ieſt dar po Zydowsku. Tę skrzynię z Graeckie^go^ zwano Gazophylakium. (–) gdyż ieſt zapłátá krwie. *WujNT Matth* 27/6; **[***MurzNT Matth* 27/6 (*Linde*)**]**.

Szeregi: »pokładnica a skrzynia« (*1*): [*Achaz ufundował wiele cennych przedmiotów dla świątyni*, *między innymi*] Pokłádnicę też á ſkrzynię kośćielną Sobotnią [*Musach quoque sabbati*] ktorą był poſtáwił w kośćiele: y wchodzenie Krolewſkie zewnętrzne/ obrośił do kośćiołá Páńſkiego *Leop* 4.*Reg* 16/18.

»skarbnica abo skrzynia« (*2*): Byśćie mię ználi/ ſnaćbyśćie y Oycá mego ználi. Te ſłową mowił Ieſus w ſkárbnicy (*marg*) w przyśionku kośćielnym, gdzie byłá skárbnicá ábo skrzyniá ktorą vſtáwił krol Ioas. (–) vcząc w kośćiele: á żaden go nie poimał: bo ieſzcze nie przyſzłá byłá godźiná iego. *WujNT* 339, 117 *marg*.

β. *Skarb Korony Polskiej* (*1*): Zal mi tego naniektore zwas barzo zeſcie beli oſzukatzmi R:P: ziei ſkrzinie bralíſcie pomoc przeciwko niei *PaprUp* Kv.

γ. *Skarb królewski* (*1*):

Wyrażenie: »skrzynia krolewska« (*1*): Ale y iam roſkazał coby mieli czynić Sthárſły Zydowſcy/ áby byl budowan dom Boży/ á żeby z ſkrzynie Krolewſkiey [*de arca regis*]/ tho ieſt z popłátkow/ [...] ſpilnośćią nákłády dodawano thym mężom *Leop* 1.*Esdr* 6/8.

2. *Arka Przymierza*, *w której przechowywano kamienne tablice ze spisanym Dekalogiem*, *pełniła także funkcję przenośnego sanktuarium*; *arca Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*; *arca Domini PolAnt* (*149*): *RejPs* 117; *LubPs* M4; *KrowObr* 213v; Przytym ſiedm káplanow ponioſą ſiedm thrąb rogowych przed Skrzynią/ á dniá ſiodmego obeydźiećie miáſto ſiedm kroć *BibRadz Ios* 6/4; Ná ten czas ludźie z Bethſámes żęli pſzenicę w dolinie/ á podnioſſzy oczu ſwych vyzreli Skrzynię/ y byli rádźi vyzrawſzy ią. *BibRadz* 1.*Reg* 6/13, *Ex* 35 *arg*, 12, I 96b *marg*, *Ios* 6/9, 13 (*11*); Vcżynicie też zwirzchu ná Arce modlitebnicę/ to ieſt/ tablicę złotą/ ná ſzerz y ná dłuż iáko y ſkrzyniá áby ią przykryłá/ á z obu końcu ſkrzynie vcżynicie dwá Aniołki Cherubiny ze złotá przećiw ſobie ſtoiące *BielKron* 33; Rzekł też [*Jeremiasz*] iż tey Arki żadny nie będzye mogł ruſzyć iedno Aaron/ y tablic z niey nie wyymie żadny iedno od Bogá wybrány Moiżeſz/ cżáſu zmartwychwſtánia tá ſkrzyniá wynidzye z opoki/ á będzye położoná ná gorze Syon/ á zgromadzą ſie do niey wſzyſcy ſwięći. *BielKron* 95v, 63 [*4 r.*]; Archá byłá ſkrzyniá w ſtárym zakonie/ w kthorey było przykazánie Páńſkie *RejAp* 98; *RejPos* 213v; *BiałKat* 138v; *RejZwierc* 257v; *WujJud* 46v; Vcżynią teſz ſkrzynię zdrzewá Szyttimowego puł trzećiá łokćiá (będzie) iey dłuża/ á ſzerza iey pułtorá lokćia/ y wysſza iey pułtorá łokćiá. *BudBib Ex* 25/10; Potym ruſzyli ſię Káháthymowie nioſąc świątości (*marg*) To ieſt ſkrzynie ołtarz złoty. (–) *BudBib Num* 10/21; Y bywáło gdy ſię ruſzyć miáłá ſkrzyniá/ tedy mawiał Moizeſz: powſtań Iehowo á rosſypą ſię nieprzyiaćiele twoi *BudBib Num* 10/35; Y zoſtáwił tám przed ſkrzynią przymierza Iehowy Asáfá y bráćią iego/ służyć przed **ſkrzynią** záwżdy *BudBib* 1.*Par* 16/37; Y toć teſz ná piśmie zoſtáło/ iſz namiot y ſkrzynię roſkazał Prorok zá nápominániem Páńſkim nieść zá ſobą *BudBib* 2.*Mach* 2/4, *Ex* 25/13 [*2 r.*], 15, *Ios* 8/33, 2.*Mach* 2/5; wſzytko Rzymiánie zá wolą Bożą zburzyli y w niweczż/ y z ſkrzynią obrośili. *CzechRozm* 80v, 79v, 80v, 85, 86, 101v; Gdy tedy śiodmego dniá z ſkrzynią oną obchodzili mury: kazał Iozue káplanom wtrąby kośćielne vderzyć/ y trąbić *SkarŻyw* 502, 501, 503; *CzechEp* 170 [*4 r.*]; *LatHar* 214; *PowodPr* 53; *SkarKaz* 39a.

skrzynia czego (*42*): Ruſzże ſię Pánie do odpoczynienia twego/ ty y Skrzyniá możnoſći twoiey. *BibRadz Ps* 132/8. *Cf Wyrażenia*, *Zestawienie.*

W porównaniu (*1*): Y ták ſerce iego [*św. Piotra z Werony*] ſtawáło ſię iáko ſkrzyniá zakonu Bożego y zchowánie piſmá S. *SkarŻyw* 372.

Zwroty: »(s)chować w skrzyni« [*szyk zmienny*] (*3*): Tę rozgę [*należącą do Aarona*] chować w ſkrzyni kazał P. Bog *SkarŻyw* 493; *WujNT* 330, Xxxxx.

»do skrzynie włożyć (*a*. położyć), włożony« = *ponere in arca PolAnt* [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): Y położyſz do ſkrzynie vmowę ktorą dam tobie. *BudBib Ex* 25/16; *CzechRozm* 97v, 99v.

Wyrażenia: »skrzynia Boża (*a*. Pańska), Boga izraelskiego, Adonaja Jehowy« = *arca Dei Israel Vulg*, *PolAnt*; *arca Dei PolAnt*, *Modrz*; *arca Domini* (*Dei*) *PolAnt* (*32*:*2*:*1*): *KromRozm II* l, l4v; *Leop* 1.*Reg* 5/8; Názáiutrz Iozue wſtał ráno/ á kápłani nieſli Skrzynię Páńſką. *BibRadz Ios* 6/12; Ieſli odeſłećie Skrzynię Bogá Izráelſkiego/ nie odſyłayćie iey prożney *BibRadz* 1.*Reg* 6/3; Weźmićież Skrzynię Páńſką á włożćie ią ná woz *BibRadz* 1.*Reg* 6/8, 1.*Reg* 6/11, 15, 18, 19, 21 (*17*); Gdy Filiſtynowie wzyęli ſkrzynię álbo Arkę Bożą Zydom/ poſtáwili ią v ſwego bogá Dagon w Azocie. A gdy było ná świtániu/ náleźli Dagoná á on padł ná zyemię przed ſkrzynią Bożą/ czyniąc iey poczćiwość *BielKron* 63; *KuczbKat* 435; *RejPosWstaw* [41[3]]v; [*Mówi król do kapłana*:] idz do pol twoich/ boś mąż śmiertelny ty/ lecż dziſia nie zábiję ćię/ ponieważ noſiłeś ſkrzynię Adonáiá Iehowy przed Dawidem oycem moim *BudBib* 3.*Reg* 2/16, b2, 2.*Par* 1/4; *ModrzBaz* 55, 113v; Przetoſz gdy ſię ruſzyć miał oboz/ á ſkrzynię Bożą Lewitowie podnieśli/ ták w modlitwie wołał [*Mojżesz*]: Powſtań Pánie á niech ſię rozproſzą nieprzyiaćiele twoi *SkarŻyw* 484, 243, 502 [*2 r.*]; *LatHar* 245; *PowodPr* 53; Wſtydźił ſię ſam śiebie Dawid/ gdy ſobie dom y páłac koſztowny zbudował z cedrowych drogich drzew: á ſkrzyniá Boża/ gdźie P. Bog ſwoim obyczáiem mieſzkał/ pod ſkorzánymi namiotki zoſtawáłá. *SkarKaz* 455b.

[»skrzynia miru abo poślubienia«: Skrzynya myrv abo poslyvbyenya archa federis *ReuchlinBartBydg* m4v.**]**

»skrzynia służby Bożej« (*3*): Kazał [*Jozue*] Leuitom ſkrzynię onę ſłuſzby Bożey nieść/ y ſtánąć znią ná brzegu rzeki. *SkarŻyw* 501, 484 [*2 r.*].

»skrzynia świadectwa« = *arca testimonii PolAnt* (*3*): Naprzod [*uczyń*] Przybytek zgromádzenia/ Skrzynię świádectwá *BibRadz Ex* 31/7, *Ex* 30/26, 36; **[**Ieſzcże w ſtárym zakonie/ Moyzeſz/ z roſkazánia Bożego/ poſtáwił obrázy świętych Aniołow Cherubow nád ſkrzynią świádectwá. *JungaRozwiąz* 338**]**.

»skrzynia testamentu« = *arca testamenti Vulg* (*4*): Mieli/ práwi [*św. Hieronim*]/ kiedyś Zydzi we czći mieyſce święte/ iż w nim były Cherubiny/ y ſkrzyniá teſtámentu *WujNT* 123; y okazáłá ſię ſkrzyniá teſtámentu iego w kośćiele iego *WujNT Apoc* 11/19, *s.* 330, *Hebr* 9/4.

»skrzynia umowy« = *arca testimonii PolAnt* (*2*): A tá (będzie) słuſzbá ſynow Káháthowych wnamiećie zgromádzenia święta nád świętemi Przyidzie Aharon y ſynowie iego gdy ſię będzie miał ruſzyć oboz/ y zeymą za słone [*!*] zákrywánia/ y vwiną wnię ſkrzynię vmowy *BudBib Num* 4/5, *Ex* 30/6.

»skrzynia zakonu Bożego« (*2*): Ták też tenże Dawid/ przed Skrzynią Zakónu Bożégo/ w Effodźie/ to ieſt/ w Ornaćie Káplańſkim/ nie będąc Káplanem/ grał y ſkakał między Káplany z weſelim chwaląc Páná Bogá *OrzQuin* V2v; *SkarŻyw* 372.

Zestawienie: »skrzynia przymierza (Pańskiego *a*. Bożego, *a*. Jehowy *itp.*)« = *arca foederis* (*Domini*) *a. testamenti PolAnt* (*28*): Weźmićie Kſięgi Zakonu tego/ y włożćie przy iedney ſthronie do Skrzynie przymierza Páná Bogá wáſzego/ áby tám były ku ſwiádectwu przećiwko wam. *BibRadz Deut* 31/26; To ſkoro Iozue ludowi powiedźiał ſiedm káplanow nioſąc ſiedm trąb rogowych/ ſzli w przod przed Skrzynią Páńſką y trąbili w ony trąby/ á Skrzyniá przymierza Páńſkiego ſzłá zá nimi. *BibRadz Ios* 6/8; A zá wthorą zaſłoną był przybythek/ ktory zową Mieyſcem naświętſzym. Máiąc złotą kádźidlnicę/ y ſkrzynię przymierza/ [...] w ktorey byłá cżáſzá złota/ máiąca mánnę/ y Laſka Aaronowá ktora kwitnęła y tablice przymierza. *BibRadz Hebr* 9/4, I 31, *Deut* 31/9, 25, *Ios* 6/6, I 153c *marg* (*11*); wyſzedł był Sádok kápłan ze wſzytkimi Lewity/ wzyąwſzy s ſobą ſkrzynię przymierza Bożego/ przed miáſto *RejPos* 213v; *BiałKat* 33v; y rzekł Dawid do Náthána proroká/ oto ia mieſzkam w domu cedrowym/ á ſkrzyniá przjmierza Iehowy pod oponámi. *BudBib* 1.*Par* 17/1, *Num* 10/33, 14/44, *Ios* 8/33, 1.*Par* 16/37; Skrzyniá przymierza BOżego y z Efodem záginęłá. *CzechRozm* 165, 17v, 53, 72v, 79, 79v (*9*); *CzechEp* 212; **[***JungaRozwiąz* 386**]**.

Szeregi: »skrzynia a(l)bo arka« [*szyk 3*:*3*] (*6*): Arkę álbo ſkrzynię napirwey vcżynicie z drzewá Setim *BielKron* 33, 63, 116; *BiałKat* 138v; cżego [*Izraelici*] ręką niemogli/ to ſłuſzbą Boſką y nabożeńſtwem/ á cżcżenim oney Arki ábo Skrzynie Páńſkiey ſpráwili. *SkarŻyw* 502; *SkarKaz* 39a.

»skrzynia i przybytek« (*1*): [*Mojżesz*] śiłę wſzytkę ſwoię nie w woyſku onym wielkim/ ále w Pánu Bogu y w ſłuſzbie oney około ſkrzyniey ś. y przybytku Boże[go] poczytał. *SkarŻyw* 484.

»skrzynia i schowanie« (*1*): *SkarŻyw* 372 *cf W porównaniu*.

Przen (*7*):

a) *O świętych*, *wybranych przez Boga*, *też o Matce Bożej*, *noszącej Chrystusa w swym łonie* (*6*): był [*Jozue*] wielki cżłek/ y pełny Duchá Bożego/ y wiáry/ y cnotámi wſzelákimi ozdobiony: ktory y mądrośći Boſkiey z oney ſkrzynie/ to ieſt/ z Moyżeſzá/ wiele wyczerzpał *SkarŻyw* 500, 408.

Wyrażenia: »skrzynia Boża (*a.* **[**Krystowa**]**)« [*o Maryi*] (*1*): *SkarKaz* 580a; **[**{Sdrowasz} Tysz/ skrzȳnia Cristowa sktoreÿ bog/ skarb ludziem dawa *TekstyPol* 36/137**]**.

»skrzynia testamentu« (*2*): Papieſz mu [*św. Antoniemu*] oſobny tytuł dał/ mowiąc: ſkrzyniá to ieſt teſtámentu. Bo ták w oboygu teſtámencie [...] był biegły: iſz [...] *SkarŻyw* 544, 544 *marg*.

[»skrzynia wnętrzna« = *łono matki* [*o Maryi*]: Szczęśliwaś miedzy máćiory/ Bo rzemieślnik świętey gory/ Co świát trzyma w gárzći ſwoiey/ Zamknion w ſkrzyni wnętrzney twoiey. *Groch-Hymny* 35v.**]**

»skrzynia zakonu« [*o Maryi*] (*1*): Co to zá táiemnice? day nam zrozumieć ſkrzynio zakonu/ y ſtolico mądrośći Bożey *SkarŻyw* 112.

b) *O świątyni jerozolimskiej*, *będącej pierwotnie miejscem przechowywania i kultu Arki Przymierza* (*1*): Pamiętám to iż imienim Bożym nie tylko ániołowie dobrzy y zli w piſmie świętym ſą názwáni/ ále też y Ieruzálem/ ſkrzyniá oná przymierza Bożego *CzechRozm* 8.

a. *Naczynie z manną*, *którą Jahwe nakarmił Izraela na pustyni*, *umieszczone na pamiątkę w Arce Przymierza* (*1*):

Zwrot: »schować w skrzynię« (*1*): Názbierali tedy miarkę Mánny/ ktorą Aaron ſchował w ſkrzynię złothą ná wieczne cżáſy/ ktorą ſie ná puſzczy żywili poki tám byli. *BielKron* 31v.

3. **[***Naczynie liturgiczne do przechowywania*, *ukazywania i procesyjnego przenoszenia hostii*, *monstrancja*:

Wyrażenie: »skrzynia Pańska«: Przed 1000. lat/ Brákáreńſkie Concilium [...] náczynie w ktorym ten Sákrament [*Eucharystii*] w Proceſsiey noſzono/ zowie *Arcam Domini*, ſkrzynię Páńſką. *Junga-Rozwiąz* 389, 385.

Szereg: »skrzynia albo monstrancyja«: Bo ieſli Dawid onę ſkrzynię przymierza/ [...] nie máiąc żadnego o tym roſkazánia Bożego/ iáko mogł návczćiwiey/ ze wſzytkim ludem Izráelſkim/ z rozmáitą Muzyką/ z wielkim weſelem y triumphem/ [...] prowádźił [...] do domu ſwego: [...] iáko dáleko ſłuſzniey przyſtoi/ áby wſzeláka vcżćiwość [...] temu náchwalebnieyſzemu Sákrámentowi/ y Pánu Anielſkiemu/ tu w tey ſkrzyni álbo Monſtránciey prawdźiwie obecnemu byłá wyrządzána. *JungaRozwiąz* 386.**]**

4. *Arka Noego*, *drewniana łódź*, *w której*, *według przekazu Starego Testamentu*, *Noe wraz z rodziną przetrwał potop*; *arca PolAnt* (*11*): A ták ią vcżyniſz: trzy ſtá łokiet (będzie) długość ſkrzynie/ piąćidzieſiąt łokiet ſzerokość iey/ á trzydzieści łokiet wyſokość iey. Okno vdziáłaſz ſkrzyni: á ná łokćiu záwierſzyſz ie v wierzchu: y drzwi ſkrzynie z boku iey vcżyniſz: piętrá ſpodnie/ wtore/ y trzećie vcżyniſz w niey. *BudBib Gen* 6/15-16, *Gen* 6/14 [*2 r.*], 18, 19, 7/1; Ośm duſz weſzło w ſkrzynię Noego/ Tho ieſt ośmioro ludźi. *GrzegŚm* 21; *BudNT Hebr* 11/12[7].

Szereg: »skrzynia albo korab« (*1*): Iż Noe ſámooſm wſkrzyni álbo korabyu záchował ſye od potopu *KromRozm II* m4v.

5. *Główny element mechanizmu spustowego grobli*, *regulujący przepływ wody oraz zapobiegający ucieczce ryb ze stawu do zasilającej go rzeki* (*28*): Skrzynię ták maſz dáć robić wſzák nie wielki koſzt á rzecz pożyteczna. Day vczynić dwie Bórtnicy z drzewá miąſzſzégo dębowégo ná dłuż Ośm álbo dźieśięć łokći/ iuż wedle potrzeby. *Strum* I4v; Obaczywſzy téż iáki ſpadek może być wody do óney ſkrzynie/ káż nárzázáć z Tárćic álbo z deſzczek/ ſztuk thák długich iáko tá ſkrzyniá ná ſzérz. Vczyńże z tych deſzczek Piętrá w téy ſkrzyni *Strum* Kv, I4, I4v [*3 r.*], K [*5 r.*], Kv [*3 r.*], K2, K2v [*8 r.*], K3 [*3 r.*].

6. *Trumna* (*4*): Tegoż cżáſu był w Angliey otworzon z grobu koſztownego Tomas Kántuáryenſis/ (ktorego ieſzcże y dziś mniſzy ſwięcą) ták yż iego ſkrzyniá byłá ſrebrná/ grob złotem á perłámi oprawiony. *BielKron* 217, 144v; *SkarŻyw* 567.

Zwrot: »w skrzynię włożyć« (*1*): Thymi cżáſy [*Henryk Brunszwicki*] przy małżonce chował dziewkę ná ſwą ſtronę/ o kthorey gdy ſie żoná dowiedziáłá/ nárzekáłá nań/ on kazał ſie vczynić chorą oney dziewce/ y puścił głos yż vmárłá/ poſławſzy ią ná inny zamek/ á obraz ryty ná iey mieyſce położono/ vbrano y w ſkrzynię włożono/ kapłani ſpiewali exekwie/ y inne Cerymonie cżynili/ [...] pochowano obráz rythy miáſto cżłowieká *BielKron* 222.

7. *Zbiornik wodny*, *też*: *miejsce przepływu wody* (*7*):

a. *Sztuczny zbiornik wodny* (*4*):

α. *Cysterna*, *zbiornik do przechowywania wody* (*1*): Obáczże yeſli nye ći ſą ſtudnye bez wody/ álbo ſkrzynye roſypáne [*cisternas dissipatas Vulg Ier* 2/13]/ o ktorych mowi Bog przez Hyeremiaſſá proroká: ktore nyemogą záđżyerżeć wody oney żywey *KromRozm I* E2.

β. *Wanna*, *basen* (*1*): Labrum lapideum, Kámienna wánná álbo skrziniá wodna. Crater alias. *Mącz* 180a.

γ. *Zbiornik będący częścią fontanny* (*2*): Przyſzedł nád piękne źrzodlo pod drzewem Figowym/ A ono oprawione dziwnym kſtałtem nowym. Skrzyniá około niego piękna mármurowa/ A rurá s pozłoceniem w niey álábáſtrowa. Wodá z niey oná ſliczna iáko kryſztał płynie *RejWiz* 34; Byłá też pośrzod rynku rurá przypráwiona/ ná ktorey ſtał Orzeł cżarny ná iábłku krolewſkim pozłoćiſtym/ ná ktorym był herb Rakuſki/ miał koronę złotą ná obu głowách/ z obu gąb mu wino bárzo byſtro ſzło/ z iedney białłe z drugiey cżerwone/ á to wſzytko w iednę ſkrzynię *BielKron* 331.

b. *Koryto rzeki*, *zdrój* (*3*): Dividiculum Castellum, Unde a rivo communi aquam quisque in suum fundum ducit. [...] Wodna skrziniá/ álbo zdróy. *Mącz* 91c; W tym przyſzłá do mnie ſwoie gęśli w ręku máiąc Erato/ y ták ná nich ſobie pográwáiąc/ Iáko kiedy nád wodą Párnáſſowy ſkrzyni/ Z innymi przed ſwym Pánem piękny taniec cżyni/ Y rzeczże mi: Co cżyniſz? *WitoslLut* A2; *SarnStat* 1110.

8. *Muszla a. skorupa u zwierząt*, *takich jak mięczaki czy żółwie* (*1*): Veterina animalia – Wſzelyakie zWierzęta [*!*] ktore skrzinie naſobie noſza. *Calep* 1118b.

9. **[***Kaseton*, *element konstrukcyjny stropu belkowego*, *pełniący też funkcje dekoracyjne*: a pawiment wyższy każdego budowania ochędożnie umalowany szaro, skrzyniami uczynionemi między belkami *LustrPom* 200.**]**

10. *Szklana kula*, *służąca do penetrowania dna morskiego*, *prototyp współczesnego batyskafu* (*1*): Piſáli też o nim [*o Aleksandrze Wielkim*] drudzy iákoby ſie wpuſzczał w morze w śkláney ſkrzyni/ chcąc wiedzyeć morſką głębokość y dziwy *BielKron* 127.

*** *Dubium* (*1*):

Wyrażenie: »skrzynia umarłych« (*1*): Glossaria – Skrzinia vmarlich. *Calep* 458b.

Synonimy: **1.** *kapsa*, *pudło*, *szkatuła*; **a.α.** *korbona*, *skarbnica*; **2.** *archa*; **3.** *monstrancyja*; **4.** *archa*, *korab*, *okręt*; **6.** *truna*; **8.** *czaszka*, *koncha*, *muszla*, *ostrea*, *rożek*, *sklep*, *szczeszuja*; **10.** *sąd*.

ECB

[SKRZYNIECZKA] *cf* **SKRZYNECZKA**

SKRZYNIENIE (*2*) *sb n*

N sg skrzynieni(e) (*2*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Skrzypnięcie a. skrzypienie (*2*): Crepitus, Skrzinienie. *Mącz* 68a.

Wyrażenie: »skrzynienie drzwi« (*1*): Crepitus forium, Skrzinienie drzwi. *Mącz* 68a.

Cf **SKRZYNĄĆ**

ECB

[SKRZYNISKO *sb n*

G pl skrzynisk.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Aug. od „*skrzynia*” ‘*pojemnik*’: Item skrzynisk staroświeckich pokażonych, u których zamku żadnego nie masz, 5. *InwSzlachKal 1580 nr 38*.**]**

ECB

SKRZYNKA (*122*) *sb f*

skrzynka (*122*), **[skrzyńka** *a.* skrzynka**]**.

a *jasne.*

sg N skrzynka (*13*). ◊ *G* skrzynki (*39*), **[**skrzynki(e)j**]**. ◊ *A* skrzynkę (*26*) [*w tym*: -ą (*12*), -a (*1*)]. ◊ *L* skrzynce (*21*). ◊ *pl N* skrzynki (*5*). ◊ *G* skrzynek (*5*), skrzynk (*1*) *ZapWar*. ◊ *A* skrzynki (*10*). ◊ *I* skrzynkami (*2*). ◊ **[***du N* (*cum nm*) skrzyńce *a.* skrzynce.**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

Dem. od „*skrzynia*”:

1. *Od znacz.* ‘*pojemnik*’; *arcula Murm*, *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Cn*; *cistula Mącz*, *Calep*, *Cn*; *arcella Murm*, *Cn*; *capsella*, *capsula Murm*; *cista JanStat* (*119*): yakom ya nyewzial [...] trzech piersczieny gdviv zlotich ha trzeczіego srzebrznego hy parel gdviv ruchv kolenskich gdviv podusk pyerziny hy skrzink vaznoszczi iako gdwadziesczia kop groschi po sliachathney annye mathcze iego thako my bog pomosz *ZapWar 1536 nr 2488*, *1513 nr 2063*, [*1550*] *nr 2583*, *1550 nr 2655*; *Murm* 148; *ComCrac* 17; Item powyada yſch Macziei zyakubem koſzczyenkiem kradna chczyeli dobicz ſkrzynky Nyewyeſzczye, kthorą na kundorffie pywo synkuye. *LibMal 1544*/93, *1544*/91v, *1547*/127, 133, *1548*/140v (*9*); *RejWiz* 14v; A gdy ony dzyeći [*Remus i Romulus*] w ſkrzynce ná rzekę puſzczony były/ płynęły ná doł/ potym záwięzły pod iednym brzegiem. S przygody poczułá Wilczycá płácz ich/ wyciągnęłá ſkrzynkę ná brzeg *BielKron* 98v, 312v [*2 r.*]; Situla, Skrzinká álbo koſzyk. *Mącz* 397c; Vermiculatum opus, Robotá tákowa czworogránowita/ yákie byváyą ſtoły y skrzynki/ też tłá gránowitym áſtrychem rozmáitych farb położone. *Mącz* 485a, 14b, 54d, 102b; *RejZwierc* 175; *Calep* 88b, 201b; *Phil* P3; **[***LustrWpol* I 83; Item 2 obrusy cwelichowe, jeden dłuższy, a drugi krótki, miąszy ręcznik, item jedno zedelczysko, item 2 skrzyńcze puste *InwSzlachKal 1580 nr 38*; Item rzeczy ruchome w domostwie: w izbie stół lipowy i z krzynką [*lege*: z skrzynką *a.* skrzynka, *lekcja*: z krzynką *mniej prawdopodobna*] *InwSzlachKal 1590 nr 52***]**.

W porównaniach (*2*): Ty máćice perłowe byváią iáko iákie ſkrzynki/ ſą też przegrodzenia w nich iákoby w głowie cżłowieczey/ w ktorych Perły byváią *BielKron* 446; *SkarKaz* 85a.

W połączeniu szeregowym (*1*): A pod ſkrzynki, ſkrzyneczki, pudłá, pudełeczká, Biednym chłopom rozbiorą konie ná podwody *CiekPotr* [31].

Zwrot: »schować w skrzynkę; w skrzynce schowan« (*1*;*1*): *ZapWar 1550 nr 2655*; miano to [*tj. artykuły wiary*] schować w ſkrzynkę á zámknąć/ á nie vkázować nikomu pierwey/ iedno Ceſárzowi á rádzie iego *BielKron* 224.

Wyrażenie: »włożony w skrzynkę« (*2*): áby té kśięgi przeſzłych Stároſtów [...] były włożoné w ſkrzynkę/ álbo w ſkrzynię oſobliwą [*reponi in cista vel cistis specialibus JanStat* 436]. *SarnStat* 538 [*idem*] 938.

Szeregi: »skrzynia i (albo) skrzynka« [*szyk 3*:*2*] (*5*): *ZapWar 1532 nr 2415*, *1541 nr 2448*; KLucżnik ma klucże mieć w kilku węźlech: oſobno od proznych domow/ co ie gośćinnemi zowią/ oſobno od ſkrzyń y ſkrzynek *GostGosp* 54; *SarnStat* 538, 938.

»tłomoczki i skrzynki« (*1*): Gdy okręt tonie/ á wiátry go przewracáią: głupi tłomoczki y ſkrzynki ſwoie opátruie/ y ná nich leży *SkarKazSej* 667a.

Przen (*2*): S ſzalonego łbá ſkrzynká pewna ná rozum. *RejFig* Dd3v, Dd3v.

a. *Od znacz.* ‘*pojemnik na pieniądze*, *kosztowności*’ (*76*): Item zeznal yſch wnyſſye przed czwyerczia lyatha Goſpodarzevi ſwemv 20 zlotich wągierſkych vkradl ſkrzynky [*lege*: z skrzynki] bo bill klucz vſkrzynky, kupyell ſobye konya za 20 zlotich populkopyu a oſthathek ſtrawyl *LibMal 1545*/99v; Item zeznal ze wtheyze skrzyncze bel signeth srebrny y trzi knaflye pozloczіſte, kthore on wzyal y gdy go ymowano wgoſpodzie pod lawe wrzuczil *LibMal 1554*/185, *1547*/124v [*2 r.*], 126v, 130 [*2 r.*], 131v, *1550*/158 (*17*); *ZapWar 1545 nr 2635*; *RejWiz* 58v, 163; Auguſt oſtátek ſłużby kazał potłuc wſzytkę/ A potym ze złotemi kazał przynieść ſkrzynkę. Rzekł wolę ia to tobie ſowito zápłáćić. *RejZwierz* 14; Ano więcey złą dziewkę ſnądź [*!*] ſkrzynká bolálá/ Ktoraby oná więcey niż oycá wolálá. *HistLan* D3, E2v; *RejZwierc* 103v; Maſz porządek ná wſzytkim w koniu y w páchołku/ W ſkrzynce maſz tyſiąc złotych ſrebrá dość ná kołku. *PaprPan* D3v; Tedy [*Bonifacjusz*] przyſtąpił do ſkrzynki/ y pobożnym gwałcenim/ zamek złamawſzy/ pieniądze wybrał/ y onym vbogim iáko rozumiał/ rozdał. *SkarŻyw* 498, 498 [*2 r.*]; Niech mi ogień wielki goré/ Y kśiąg mam pełną komore [*!*]: Niechay ſkrzynká mnie ſámému/ Pożycza á nie inſzému. *KochMRot* A4, B2; *ActReg* 15; *OrzJan* 111; *PowodPr* 83; A gdy ſkrzynkę z pieniądzmi/ y grzędę z ſzátámi Namáca [*złodziej*]/ dopieroż go zápalą ſzátáni. *KlonWor* 5.

Fraza: »skrzynka wywietrzeje« (*1*): A iednák s cżaſem w to trefić vmieią [*starzy rodzice*]/ iż ſzkodliwie nie pádną chociaż ſie záchwieią. Y ználaſzſzy obycżay ná dzyeći niewdzięcżne/ Záchowáią w pokoiu látá ſwe ſtáteczne. Vmieiąc dzieći cieſzyć niepewną nádzyeią/ Choć im mieſzki y ſkrzynki bárzo wywietrzeią. *HistLan* D4v.

Zwroty: *peryfr.* »w skrzynce pustki miewać« = *nie mieć pieniędzy* (*1*): *RejZwierz* 137v *cf* »kaleta i skrzynka«.

»do skrzynki (s)chować, włożyć; w skrzynce chować« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*;*1*): Y dał [*ojciec*] vſzyć kápturek błazeńſki z dzwonkámi/ Ktemu cepy ſkorzáne nátkáne zgrzebiámi. Y widząc to być godne dzieciom vpominki/ Miáſto inych klenotow włożył ie do ſkrzynki. *HistLan* D4; Co to zá ſkarb ten ſtárzec chował do tey ſkrzynki/ Nie práwieć to ſą dzieciom wdzięcżne vpominki. Snadźby dziś drugi wolał brać ládá kocżoty/ A niżli tákie ſkárby y tákie klenoty. *HistLan* Fv; Drugie^go^ cżáſu/ tenże Konſtántynus/ [...] koniá ſwe^go^ zá dwánaśćie złotych przedawſzy/ pieniądze do ſkrzynki zchował/ á ſam ná zábawy ſwoie poſzedł. *SkarŻyw* 498, 498; Dactylotheca – Skrzinka w ktorei chowaią pierſzczenie. *Calep* 286a.

»skrzynkę wyłupić« (*3*): Item powyedzyal yſch ſprzodku brath yego Iacub onemv kradzyeſz vkazall y przynym ſkrzynką wklodawye wilupywſchi ſnyey dwye grzywnye zmyczky wyall. *LibMal 1547*/125; Item zeznal yſch v hannuſza Murarza skrzinką wdomv stoyącza wkthora pyenyadze ſſinku klada wnoczi wilupyll a ſnyey 12 zlotich pyenyedzi vkradl *LibMal 1548*/142v, *1547*/124.

»wysperować skrzynki« (*1*): Qui perscrutatur arculas muliebres, Którzi zwykli wyſperować skrzinki białych głów. *Mącz* 376b.

Wyrażenie: »z swej (własnej) skrzynki« = *własnym kosztem* (*2*): Ieſt przez 20. Bractw/ ktore tylko pánnom poſagi daváią [...]/ ták też y inſzy *priuati*/ bądź iáwnie/ bądź ſkryćie/ [...] dźieſięć/ dwádźieśćiá y trzydźieści pánien vbogich poſagámi z ſwey właſney ſkrzynki dáruią *ReszHoz* 129, 133.

Szeregi: »kaleta i skrzynka« (*1*): KVpcie pánie tę bramkę/ bo żydowká mowi/ Iż kto ią zá to kupi/ iſcie ſie obłowi. [...] Ciągnie ſie nędzny Oſieł [*tj. pan*]/ by ſzubki przyſtáwić/ Páni też iuż pomyſla/ w co ſie przy tym záwić. Tákże ſobie po troſze/ ſpołu przykradáią/ Aż w kalecie y w ſkrzynce/ puſtki więc miewáią. *RejZwierz* 137v.

»skrzynki i majętność« (*1*): Bo gdy okręt obrony nie ma: y on [*człowiek*] ze wſzytkim co zebrał/ vtonąć muśi. A gdy ſwemi ſkrzynkámi y máiętnośćią ktorą ma w okręćie pogárdźi/ á z innemi ſię do obrony okrętu vda/ [...] dopiero ſwe wſzytko pozyſkał *SkarKazSej* 667a.

»mieszek i skrzynka« (*1*): *HistLan* D4v *cf Fraza*.

Przen (*3*): Bogáctwo dobre gdy worek ze cnoty/ A ſkrzynká s ſławy co chowa klenoty. *RejZwierc* 227.

Wyrażenie: »nie naszej skrzynki« = *przekraczający nasze możliwości* (*1*): (*marg*) Iáko ſię buduie ſerdeczny kośćioł. (–) Zákłádamy kośćiołá tego ſerdecznego fundáment/ wiárę w Bogá w Troycy iedynego. [...] Poſtawmy w nim ołtarz pokory y pokłonu ktoryſmy Bogu práwe^mv^ powinni. [...] A iż to wielki y nie náſzey ſkrzynki nakład/ ktoremu ſámi nigdy doſyć nie vczynim: vczmy ſię od Zácheuſzá wyglądáć Chryſtuſá/ y prágnąć go widźieć. *SkarKaz* 457b.

a) *Metonimicznie*: *Bogactwa* (*1*): Bo ſwowolnikom á łákomcom [*śmierć*] muśi być bárzo ſtráſzna. Bo ſie iednym od nałogow bárzo niechce/ á drugim theż od onych doſypánych [= *wypeł-*

nionych] ſkrzynek/ á od wycioſánych mármorow/ ktorych nędznie vżyli/ y niegdyby byli nie vżyli. *RejZwierc* 168v.

α. *Od znacz.* ‘*pojemnik przeznaczony do zbiórki pieniędzy na określony cel*’ (*21*): *LibMal 1544*/91, *1547*/124, 125v; Poganič y też kaczerze Ganią poſty y paczierze. I yne dobre vczinky Miłoſczіwe lata/ ſkrzynky. Swieczky y ſwietych obrazy *RejKup* i5v, t7v; *GroicPorz* bb3v; Ieſt obyczay/ że ábo w Kośćielech/ álbo ná onych mieyſcách gdźie śię cżęſto ludźie zbieráią/ ſtáwiáią ſkrzynki dla vbogich ludźi. *ModrzBaz* [38]v; Wyrozumieliſmy też od ludźi wiáry godnych że w ſkrzynce tego ſzpitalá/ ktory *Incurabilium* zowią/ ná kożdą ſobotę ſto złotych w pápirku vwinionych wrzucáne bywáią nie wiedźieć od kogo. *ReszHoz* 124, 124; *PowodPr* 76, 83; **[**Item nóż, z którego igiełki wychodzić mają, ten ma w skrzynce brackiej zostać. *WilkPozn III 1592 nr 91*; Z której to summy wszytkiej, to jest ze trzydziestu grzywien, tak wójt, jako i przysiężnicy przy tym prawie na ten czas siedzący [...], tego urodzonego pana Stanisława Kołackiego kwitują, biorąc je do skrzynkiej swej przysiężniczej. *KsięgiSądŁąck 1600 nr 351***]**.

W charakterystycznych połączeniach: *skrzynka bracka*, *duchownych* (*2*), (*dla*) *ludzi ubogich* (*2*), *przysiężnicza*, *szpitalna* (*a. szpitala*) (*2*).

Zwroty: »do skrzynki (na)kłaść, włożyć, **[**dać i odłożyć**]**; w skrzynkę włożyć« [*szyk zmienny*] (*2*:*2*;*1*): Wſzak dżis mamy iubileuſz/ Iedno złoty do ſkrzinki włoż. *SeklKat* A4v; Day ze namſſe ze trzy groſſe A zbyway złego potroſſe. A w ſkrzynkę wieć włożys czterzy A wieczey wgrzechach nieleży. *RejKup* n2; Gdy pieniędzy do ſkrzynki pełno nákładziecie/ Iuż grzechom odpuſzczeżenie pewnie wnet weźmiecie. *RejWiz* 160v; *RejPos* 119v; *ReszList* 170; **[**naprzod Czalunowego Czterÿ groſze, ku temu do skrzinki iednę kopę groſſi dacz ÿ odlozicz *MetrKor 1578* 117/443, *1582* 129/60v**]**.

»wrzucić do skrzynki; w skrzynkę miotać« (*1*;*1*): *MurzNT Ioann* 12/6; biegay po odpuſciech/ ſuſz śrzody/ day ná mſze/ wrzuć co do ſkrzynki/ biegay około ołtarzow/ ſtáwiay ſwiecki [*!*] *RejPos* 235v.

Wyrażenie: »kościelna skrzynka« (*1*): Lecz nawyżſzy káplani/ wźiąwſzy śrebrniki/ rzekli: Nie godźiſię ich kłáść do korbony: bo krew nimi záplácono. (*marg*) Korbony/ to ieſt z Zydowſkie^{go}/ kośćielney ſkrzynki: ktorą cżáſem *Gazophylaciu*^{m}, w piſmie názywáią. (–) *LatHar* 697.

Szereg: »skrzynka, miech« (*2*): Zmowią ſie Rzemieśnicy zſzedwſzy ſie do Cechu/ Máło pieniędzy w ſkrzynce/ máło mamy w miechu. *BielSat* C3 [*idem*] *BielRozm* 19.

β. *Skarb*, *gdzie przechowuje się publiczne* (*a. państwowe*) *pieniądze* (*5*): *LibMal 1547*/132; Ano ieden fraucymer á ná ich bryżyki/ Muśi záwżdy pomylić bárzo w ſkrzynce ſzyki. *RejWiz* 69; **[**O jurgielt WM z łaski naszej na mycie dany nie myśliliśmy żadnego zatrudnienia oń mytnikom działać, jedno radzibyśmy byli to widzieć, żebyś WM z naszej skrzynki to brał na każdą ratę *ListyZygmAug 1571*/608**]**.

Wyrażenia: »pospolita skrzynka« (*2*): *Mącz* 286b; Przed ktorymi [*sędziami*] krzywdę ſwą niech káżdy powiáda/ Ná to ſwoich pieniędzy niechay nie nákłáda. Bo będą z poſpolitey ſkrzynki opátrzeni Sędziowie/ ktorzy ná to będą wyſádzeni. *BielSjem* 25.

»do skrzynki włożony« (*1*): Ktore [*pieniądze*] do mieiſki ſkrzinki ſą wlozone. iako marc. 13 liczby pruſki *ZapKościer 1579*/2.

[»zamczysta skrzynka«: zamczysta skrzynka scrinium d⟨icitu⟩r quasi secretorum vel scriptorum publicorum reconditio, sc. locus, ubi secreta reponuntur {archa} *ReuchlinBartBydg* E5v.**]**

Szereg: »skrzynka a skarb« (*1*): Peculor. Z ſpoſpolitey skrzinki á z poſpolitego skárbu kráść. *Mącz* 286b.

b. *Kuferek na kosmetyki i przybory toaletowe* (*2*): Mulier ficta, Niewiáſtá s przipráwną twarzą/ która yákoby v ſkrzinki byłá vmywſzy ſie yáyem/ potym barwiczki s krzinki dobyłá y oną ſie vmálowáłá. *Mącz* 127c.

2. *Od znacz.* ‘*naczynie z manną, którą Jahwe nakarmił Izraela na pustyni*’ (*1*): y Arká Boża ſwiádectwá wnieſioná y poſtáwioná ná mieyſcu ſwiętym ſwiętych [...]/ y s tymi rzeczámi ktore w niey zdawná záchowáne były/ to ieſt/ s tablicámi przykazánia Bożego/ támże też w kościele ſkrzynkę z mánną y z rozgą Aaronową [*Salomon*] położył. *BielKron* 77v.

3. *Od znacz.* ‘*kaseton*’ (*1*): Opus segmentatum [...], Szłoyrzowáta/ szrotowána/ pſtra robotá/ to yeſt z máłych ſztuczek ſpoyona/ yáko bywáyą skrzinki. *Mącz* 377d; **[***LustrMalb* I 188**]**.

4. *Od znacz.* ‘*trumna*’; *tu gra słów*, *polegająca na użyciu dwuznacznego słowa „skrzynka”*, *które może oznaczać zarówno trumnę*, *jak i skrzynię posażną* (*1*): Giezłeczkoc tylko dáłá [*matka zmarłej Orszulce*]/ á lichą tkaneczkę: Oćiec źiemie bryłeczkę W głowki włożył: nieſtetyſz/ y poſag/ y oná W iedney ſkrzynce zámknioná. *KochTr* 8.

Synonimy: **1.** *krobia*, *pudełko*, *szkatułka*; **4.** *trumienka*.

Cf **[PUŁSKRZYNEK]**, **WYPROŻNISKRZYNKA**

ECB

SKRZYNNIK (*3*) *sb m*

N sg skrzynnik (*3*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Rzemieślnik zajmujący się wyrabianiem skrzyń i innych przedmiotów z drewna, *stolarz*; *arcularius Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg* (*3*): Arcularius, eyn ſchreyner ader kaſtenmacher Stolarz álbo ſkrzynnik. *Murm* 184; *Mymer*[1] 13v; *BartBydg* 13b; **[**tessharz, Stolyarz, Skrzynnyk arcularius, qui facit ... arcas {i⟨d est⟩ cistas} *ReuchlinBartBydg* c6v**]**.

ECB

SKRZYNNY *Sł stp*; *Cn brak*, *Linde XVII w.*

[SKRZYNUSZKA *sb f*

a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ka).

sg N skrzynuszka. ◊ *L* skrzynuszce. ◊ *pl G* skrzynuszek. ◊ *du N* (*cum nm*) skrzynuszce.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Dem. od „skrzynia” ‘*pojemnik*’: Skrzynvsska scriniolum *ReuchlinBartBydg* E5v; 2 skrzynuszce i 2 misie malowane *InwMieszcz 1550 nr 31*; krucyfiks w skrzynuszce modrej *InwMieszcz 1552 nr 46*, *1554 nr 59*, *1555 nr 64*, *1560 nr 95*, *1575 nr 200*, *1576 nr 209*.**]**

Cf **SKRZYNECZKA**

ECB

SKRZYP (*2*) *sb m*

-p, **[**-ṕ**]**.

sg N skrzyp (*2*). ◊ **[***A* skrzyṕ. ◊ *I* skrzypem.**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Nieprzyjemny dla ucha odgłos wywoływany tarciem*; *zgrzyt*, *trzeszczenie*; *strepitus*, *stridor Calep*, *Cn*; *argutatio*, *crepitus*, *sonus raucus Cn* (*2*): Pátrzże záſię [...] ná rozliczne á dziwne rzemięſłá/ iáki ſkrzyp/ iáki kołát ná káżdym rynku y ná káżdey vlicy/ iákie dziwne á wymyſlne wárſtáty *RejZwierc* 70v; Stridor – Skwierk, skrzip. *Calep* 1010a.

2. **[***Nazwy botaniczne*:

a. *Equisetum arvense L.*; *skrzyp polny*, *roślina z rodziny skrzypowatych* (*Equisetaceae*): Ieſt ziele [*przęsłka*] nie thák oſtre iáko ſkrzyṕ bywa/ ma po ſobie cżłonki iáko y ſkrzyṕ *SienHerb* 44b, E2#e, L3#; (*marg*) Dwóy końſki ogon. (–) To źiele ieſt dwoiákié/ iedno zową Przątłká/ drugié Skrzypem *UrzędowHerb* 78a (*Linde*), 78b.

b. *Prawdopodobnie*: *Scirpus L.*; *sitowie*, *roślina z rodziny ciborowatych* (*Cypreraceae*): Sytovye, Skrzyp scirpus genus iunci est et planus sine nodo *ReuchlinBartBydg* E5.**]**

AN

SKRZYPAĆ (*7*) *vb impf*

a *jasne.*

inf skrzypać (*5*). ◊ *praes 1 sg* skrzypåm (*1*). ◊ *3 sg* skrzypie (*1*). ◊ **[***3 pl* skrzypą. **]** ◊ **[***praet 3 sg n* skrzypało. ◊ *part praes act* skrzypając.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Wywoływać nieprzyjemny dla ucha odgłos tarcia*; *zgrzytać*, *trzeszczeć*, *chrobotać*; *concrepare*, *crepare*, *percrepare Mącz*; *crepitum a. stridorem edere Cn* (*3*): *Mącz* 68a, b; **[**Bowiem w stajniej śpiąc, ustawicznie wzdychał, A z woza kogoś bez przestanku spychał, Tak, że i drugiem spać się też nie chciało, Bo na tem wozie wszytko coś skrzypało. *Otwin(?)Erot* 75; *Volck* 140**]**.

[*skrzypać od czego*: Strident pine a vento Skripa vietrzinikỹ od viatru. *WokabulŁacPol* 277.**]**

skrzypać czym (*1*): *Mącz* 68b; **[**y chodźiły [*córy Syjońskie*] podrygáiąc/ á trzewiczkámi ſkrzypáiąc [*cum crepitaculis*]. *BibRadz Is* 3/16**]**.

2. *Grać na skrzypcach*; *canere lyra Calag*, *Cn*; *radere chordas Cn* (*4*): *Calag* 331b; á nie mów/ co lipie Do wirſzów? ſkaczą láſy/ gdy Orphaeus ſkrzypie. *KochFr* 93.

W połączeniach szeregowych (*2*): *RejPos* 346; Abowiem my gdy nam Pan máło pofolguie á roſpieśći nas w fortunach náſzych/ nie vmiemy iedno piſkáć/ ſkrzipáć/ bębnáć/ kurzyć/ piec/ wárzyć/ y w noczy y we dnie/ á o przyſzłych rzeczach [...] namnieyſzego ſłowká nie vſłyſzyſz. *RejZwierc* 262.

Formacje współrdzenne cf SKRZYPIEĆ.

Cf **[SKRZYPANIE]**

AN

[SKRZYPANIE *sb n*

a *jasne*; *teksty nie oznaczają é.*

sg N skrzypani(e). ◊ *I* skrzypani(e)m.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII w. w cytacie s.v. skrzyp.*

1. *Wydawanie nieprzyjemnego dla ucha odgłosu tarcia*, *trzeszczenie* [*czego*]: Będźie ſłyſzáne trzáſkánie bicżá/ y ſkrzypánie kołbieżących [*sonitus commotionis rotarum*] *BibRadz Nah* 3/2.

2. *Granie na instrumencie strunowym*:

W połączeniu szeregowym: ut prosequerer te cum gaudio abym cze provadzil weſſelye ſradoſzczv canticis/ timpanis/ citaris? Spyevanÿem/ Sbebnÿ [*lege*: z bębny]/ S krzypanÿem *TomZbrudzBrul Gen* 31/27.

Cf **SKRZYPAĆ]**

AN

SKRZYPEK (*5*) *sb m*

e *jasne.*

sg N skrzypek (*3*). ◊ **[***G* skrzypka. ◊ *D* skrzypkowi.**]** ◊ *A* skrzypka (*1*). ◊ *V* skrzypku (*1*). ◊ **[***pl N* skrzypkowie.**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Grający na skrzypcach lub innym instrumencie strunowym*; *fidicen Calep*, *Cn*; *pulsator PolAnt*; *choraules* (*choraula*) *Mącz*; *rasor Cn* (*4*): *BibRadz* 4.*Reg* 3/15; SKrzypku/ by w téy pięknéy roćie/ Vſłyſzéć co o Dorośie: Weźmi gęśle/ [...] A zágray *KochSob* 68; Fidicen – Skrzipek, grącz na lutny, albonam ſzich [*!*] inſtrumencziech. *Calep* 418b; **[***ReuchlinBartBydg* r8v; *ListyPol* II *1549*/310**]**.

[*W porównaniu*: iáko Kmieć przez ſkrzypká ná wśi/ á Mſza w kośćiele przez Kápłaná być nie może/ też rzadko przez powodu á Hetmáná co dobrego być może *ŁaskiSprRyc* H.**]**

W połączeniach szeregowych (*1*): *Mącz* 52b; **[**Skomroſzy/ Dudarze/ Skrzypkowie/ y co ſie grániem báwią/ po groſzy ſześći [*płacić będą*]. *Pobór* 21**]**.

2. *Prawdopodobnie*: *wykonawca tortur przy użyciu narzędzia zwanego skrzypcem* (*1*): Zeznal yſch owemu czo kolowrothkiem ſkrzipy ſzuknya czarna zupiczą modra y theſſak vkradl, alie mu tho zaſzie thenze ſkrzipek wklyodavye go poſczignawſzi odyall *LibMal 1545*/105v.

3. **[***n-pers*:

Zestawienie: Nicolay Szkrzypek murator ius civitatis habet, monstavit litteras geneologiae sufficientes et iuravit deditque 1 mrc. *CracArtific 1545 nr 1434.***]**

Cf **SKRZYPIEC**

AN

SKRZYPI *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKRZYPIĄCY (*4*) *part praes act*

sg m N skrzypiący (*1*). ◊ **[***G* skrzypiąc(e)go.**]** ◊ *pl N subst* skrzypiąc(e) (*1*). ◊ *G* skrzypiących (*1*). ◊ *D* skrzypiącym (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Wydający nieprzyjemny dla ucha odgłos tarcia*, *trzeszczący*; *stridens Cn* (*3*): Querulus idem aliquando significat, Głośny/ Kwiczący álbo Skrzipiący yákoby wóz. *Mącz* 340b; *RejZwierc* 135v; A ták Erdziwił Xiążę [...] zſzykował wſzyſtkich y roſpráwił w vphy porządnie/ Chorągwie y Trębáczow [...] ná ſwych mieyſcach/ á oſobno oboz z kolas ſkrzypiących poſtáwiwſzy. *StryjKron* 265; **[**Trzáſk bicżow/ y ſzum bieżącego kołá/ y głos Koniá rżącego/ y wozu ſkrzypiącego [*vox ... quadrigae ferventis*] *Leop Nah* 3/2**]**.

2. *Grający na skrzypcach*; *przen*: *głoszący podobne poglądy* (*1*): [*w sporze o przedwieczne pochodzenie Syna Bożego Czechowic przywołuje opinie św. Augustyna*, *Tertuliana i Dionizego Kartuza*] Tym trzem ſkrzypiącym: przybija też I.M. *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* ná bębenku/ ná kárćie 18. [*cf PowodWędz* 18] gdźie ono práwi o głośie że [*!*] tchu ábo wiátru pochodzącym/ y o ſłowie z niego ſię rodzącym *CzechEp* 255.

Cf **SKRZYPIEĆ**

AN

SKRZYPICA (*22*) *sb f*

[skrzypica], **skrzypice** *pl t* (*22*).

[*sg L* skrzypicy.**]** ◊ *pl N* skrzypice (*9*). ◊ *G* skrzypic (*2*). ◊ *A* skrzypice (*3*). ◊ *I* skrzypicami (*4*). ◊ *L* skrzypicach (*4*); -ach (*2*), -åch (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Strunowy instrument muzyczny* (*smyczkowy*, *może też szarpany*); *lyra Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*, *Calag*, *Vulg*, *Cn*; *fidiculae*, *viola BartBydg*; *psalterium PolAnt*; *fides Cn* (*22*): *Murm* 187; Lyra Fidel Skrzypicze. *Mymer*[1] 14; *BartBydg* 58, 83, 170b; NAd rzekámi w Bábilonie gdychmy ſiedząc płákáli/ [...] Zwieſzálichmy ſkrzypice ſwe ná kwitnącey wierzbinie. *LubPs* dd5v, ff2v; *BudBib* I 324a *marg*; *Calag* 331b; **[**wyśpiewywáć tobie będę ná cytárze (*marg*) Albo ná ſkrzypicy. (–) świety [*!*] Izráelow. *BudBib Ps* 71/22**]**.

W połączeniach szeregowych (*7*): Trąbami y organy/ bębny ij też zwony/ gęſlami/ ſkrzipitzami ij wſſytkim nárzędem/ takież wſſech ſwiętych piénijm ij gloſem anielſkim/ ciebie dóſtoyno chwálitz dziéciątko z matuchną. *OpecŻyw* 19v; *RejPos* 297; Y wiecháli w Ieruſzalim z ſkrzypicámi/ z hárfámi y z trąbámi do domu Iehowy. *Budib* 2.*Par* 20/28, 2.*Par* 29/25; *KochPs* 139; *StryjKron* 427; *CzechEp* 191; **[***StryjKron* A; Przez tę wſzyſtkę Septuágeſimę náſzę/ były záwieſzone Cymbały/ Arfy/ Lutnie/ Skrzypice/ y Orgány náſze *WujPosN 1584* I 317 (*Linde*); *WujBib* 1.*Par* 15/16**]**.

W porównaniu (*1*): NIech ludźie mądrzy Boſkié táiemnice/ Wyćiągáią ták/ by Serbſkié ſkrzypice *PudłFr* 5.

Zwroty: »gra(wa)ć, granie, **[**gracz**]** na skrzypicach« = *cantor in lyra Vulg* [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): *GórnDworz* B2v; [*królowa Anna*] záwżdy rotámi wkoło ſiebie tanecznikow y rozmáitych muzykow wodziłá/ ktorzy ią ſpiewánim/ gránim ná dudach/ multánkach/ ſurmach/ ná ſkrzypicach y bębnach gráiąc ćieſzyli *StryjKron* 427; *CzechEp* 191; **[***PaprHerby* 406; Y rzékł Dawid kśiążętom Lewitſkim/ áby poſtánowili z bráćiéy ſwéy gracze ná inſtrumenćiech muzyckich/ to ieſt ná árfách/ y ná ſkrzypicách/ y cymbaléch *WujBib* 1.*Par* 15/16**]**.

[»na skrzypicach skrzypieć«: na skripiczach [*!*] skrzypiecz liro, -are *ReuchlinBartBydg* Q5.**]**

Wyrażenie: »serbskie, **[**ktore serbskimi zowiemy**]** skrzypice« = *gęśle serbskie*, *serby*, *tradycyjny serbołużycki instrument muzyczny* [*szyk zmienny*] (*1*): *PudłFr* 5; **[***StryjKron* A2; Dudá grał ná dudách v Chorągwie/ Máthyaſz ná Serbſkich Skrzypicách *Papr-Herby* 406**]**.

Szeregi: »harfa i skrzypice« (*1*): Zácznićie pieść biiąć ná bębnie przy wdźięczney hárfie y przy ſkrzypicách [*citharam iucundam cum Nebel*]. *BibRadz Ps* 80/3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»lutnia, (albo) skrzypice« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Chelys, instrumentum musicum, skrzipicze, lyvthnya *BartBydg* 27; *WróbŻołt* ſſ; *Mącz* 65c; **[**strun do skrzypic abo do lutnie za fl. 1 *InwMieszcz 1561 nr 100***]**. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skrzypice, piszczałki« (*1*): V nas Sláchtá ná ſkrzipicach/ ná piſzczáłkách nie grawa: á ieſli kto gra/ tedy bárzo rzadko. *GórnDworz* B2v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

2. **[***Narzędzie tortur*: A gdy ie Krol roſkazał męczyć/ áby klenoty wypowiedźieli: ſam goſpodarz niż był włożon ná ſkrzypice/ wſzytkę rzecz z gruntu powiedźiał *HistFort* C6.

W połączeniu szeregowym: wiedzćie to iż my ktorzy tego zakonu ieſteſmy [*tj. jezuici*]/ [...] mamy to święte ſpiknienie/ ábyſmy te męki ktoremi nam grożićie/ wielkim ſercem podeymowáli/ á nigdy o porátowániu was nie roſpaczáli/ poki nas do iednego zſtáwáć będźie/ ktoryby ſię ná wáſze ſkrzypice/ y więźienia/ y ćwiertowánia zgodźił. *CampWilkow* 64.

Wyrażenie: »na skrzypicach ciągniony«: Gdźie [*w Londynie*] ćiężkim y długim więźieniem zmorzony/ á potym ná ſkrzypicách okrutnie przez dwá dni ćiągniony był *CampWilkow* 66.

Przen:

Zwrot: »na skrzypice wyciągnąć«: gdźie bowiém obce ſą róty/ tám naprzód domowé ſłábieć muſzą/ bo im owé y ſerce y śiłę odéymą: náwet gnuśnieią/ y niedbáłémi ſie ſtawáią: potym Rzeczpoſpolitą nayzamożyſtſzą ná ſkrzypice wyćiągną// iż zniſczeć muśi. *SokołJanSzafarz* 29.**]**

AN

SKRZYPICE *cf* **SKRZYPICA**

SKRZYPICZKA (*2*) *sb f*
[skrzypiczka], **skrzypiczki** *pl t* (*2*).
a *jasne.*
[*sg N* skrzypiczka.**]** ◊ *pl N* skrzypiczki (*2*).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Dem. od „*skrzypica*” ‘*strunowy instrument muzyczny*’ (*2*): Fidicula, parva lyra, parva fides – Skrzipiczky, harffa. *Calep* 418b, 418b.
[*Szereg*: »lutnia albo skrzypiczka«: A gdi tám wnidzieſz do miáſtá: potkaſz ſie z wielą Prorokow/ z ſtępuiących z gory/ á przed niemi śpiewaki y bęben/ y piſſczáłki/ y luthnia álbo ſkrzypiczká [*citharam*] *Leop* 1.*Reg* 10/5.**]**

AN

SKRZYPICZKI *cf* **SKRZYPICZKA**

[SKRZYPICZNY *ai*
A pl subst skrzypiczn(e).
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*).
Przymiotnik od „*skrzypica*” ‘*strunowy instrument muzyczny*’; *lyricus Cn*: Na potrzebÿ muziczne. Dnia 24 Maija [*1567 r.*] Zaplaczilem [...] Za Strunnÿ Liutenne ÿ Skrzipiczne *RachSkarb* 192/113.**]**

AN

SKRZYPIEC (*9*) *sb m*
e *jasne.*
sg N skrzypiec (*7*). ◊ *L* skrzypcu (*2*). ◊ **[***pl N* skrzypcy.**]**
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

1. *Grający na skrzypcach lub innym instrumencie strunowym*; *lyricen Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*; *fidicen BartBydg* (*7*): Tam ieſt zawżdy pewné pienijé ij weſelé tamo brzmią organy ſłodkimi gloſy/ tamo anieli z archanioly tańtzuią/ tamo moy oblubieniec ieſt ſkrzipietz ſwiętych panien *OpecŻyw* 3v; *Murm* 187; *Mymer*[1] 14; Fidicen, gądzyecz, skrzipyecz *BartBydg* 58, 83; **[***ReuchlinBartBydg* m6v; *ListyPol* II *1549*/304**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): Płatnieyſzy záſię v ciebie pochlebczá/ piſzczek/ ſkrzypiec/ bębennicá/ máſzkárnik/ błazen/ nierządna niewiáſthá/ niżli on Lázarz nędzny czo leży przededrzwiámi twoiemi *RejPos* 192.

Szereg: »muzyk albo skrzypiec« (*1*): W onym ſławnym Egipcie ten był obyczáy/ iż gdy pánowie iáki ſobie feſt czynili/ tedy gdy byli naweſelſzy przyſzedł muzyk iáki álbo ſkrzypiec iáki/ á przyniosł ná ſobie obraz drzewiány iákoby człowieká vmárłego/ [...] napirwey poglądáiąc ná on obraz żáłoſne wierſze ſpiewał *RejZwierc* 169v.

2. *Urządzenie do torturowania przez naciąganie*, *wyciąganie kości ze stawów* (*2*): Wiedź [*lege*: Wie-ć] też y złodziey iż wilk noſi á potym go też ponioſą/ iż mu być pewnie álbo ná ſkrzypcu álbo ná gałęźi *RejZwierc* 134.

W porównaniu (*1*): [*pewien człowiek*] począł powiedáć iáko wiele głow zábił: [...] iáko s káżdą bronią dobrze vmie/ [...] niebożątko białagłową byłá ten cżás wſzytek/ iáko ná ſkrzipcu/ boiąc ſie áby iey też ták nie zábił/ iáko ktorego z onych/ o ktorych iey powiedał. *GórnDworz* I7v.

Cf **SKRZYPEK**

AN

SKRZYPIEĆ (*20*) *vb impf*
e *jasne.*
praes 1 sg skrzypię (*4*). ◊ *3 sg* skrzypi (*7*). ◊ *3 pl* skrzypią (*5*). ◊ *praet 3 pl subst* skrzypiały (*1*). ◊ *fut* **[***1 sg m* będę skrzypiáł.**]** ◊ *3 pl subst* będą skrzypieć (*1*). ◊ *part praes act* skrzypiąc (*1*) *GórnTroas*, skrzypiąć (*1*) *SeklKat*.
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Powodować wydawanie lub wydawać charakterystyczny odgłos*, *nieprzyjemny dla ucha* (*18*):

a. *Wywoływać odgłos tarcia*; *zgrzytać*, *trzeszczeć*, *chrobotać*; *stridere Vulg*, *Mącz*, *Cn*; *gemere Mącz*, *Cn*; *concrepare Calep*, *Cn*; *crepitare*, *instrepare*, *strepere Mącz*; *crepare Cn* (*17*): Ano więc koláſy ſkrzypią Podrogach ſie krupy ſypią *RejRozpr* F2v; *RejWiz* 64; A będą ſkrzypieć zawiáſy kośćielne w on dzień/ mowi Pan Bog *Leop Am* 8/3; iż to muzyká naweſelſza moiá/ Kiedy Konie pięknie rżą/ á gdy ſkrzypi zbroiá. *RejZwierz* 36; Strideo, Skrzipię, kwiczę/ piſzczę/ zgrzitam álbo rzężę/ dawam dźwięk/ chręſzczę. *Mącz* 420d; Ostium taciturnissimum, Bárzo ćiche drzwi/ nie skripią [*!*] nic. *Mącz* 438b, 68a, 143b, 420c, d; PAtrzże záſie mieyſckich żon/ [...] pſtrzą ſie też by Sroczki/ Twarz gore/ trzewik ſkrzypi/ brwi cżarne y oczki. *BielSat* D2v [*idem BielRozm*]; *RejZwierc* 16v; *PaprPan* N4v; *BielRozm* 27; *Calep* 234a; *GórnTroas* 32; **[***ReuchlinBartBydg* v2, Q8; *ArtNom* Ov; *WujBib Am* 8/3**]**.

[*skrzypieć czym* [= *jak co*]: skrzipyecz vozem plaustrio, -ire i⟨d est⟩ resonare per modum plaustri vel resonare plaustro *Reuchlin-BartBydg* S.

W porównaniu: [*mówi Pan*:] Otoż ia będę zgrzytał ná was iáko więc ſkrzypi woz bárzo náłożony ſiáná. *Leop Am* 2/13 (*Linde*).**]**

Przysłowie: Mowyą też wyęc ták/ co ſſpetnego to y złego/ á co cudnego tho też dobrego. Według oney przypowieśći im gorſſe kołá tym bárźyey ſkrzypyą. *GliczKsiąż* Q.

[*Przen*:

part praes act w funkcji okolicznika sposobu: »skrzypiąc« = *z trudnością, opornie*: siem ten jako tu zawżdy w Polscze bywa bardzo skrzypiąc się począł, bo wrzucili kąkol o księżą, który wypielać trudno przydzie. *ListyZygmAug 1552*/229; *ListyPol* II *1549*/312.

a) *Szwankować*, *gorzej funkcjonować*: A czemu zgody między nami nie było? Przeto, iż rządu nie było, który nic inego nie jest, jedno prawo uchwałą pospolitą, czasem długim i też staradawnym zwyczajem potwierdzóne, z którego skoro Rzeczpospolita wykroczy, hnet skrzypi, a ku niezgodzie sie chyli. *OrzPolic* 20.**]**

b. *Wydawać chrapliwy dźwięk*, *świszczeć*, *rzęzić* (*o objawach chorobowych*) (*2*): á z iákąs tego roſkoſzą ná łoſzku á ieſzcże ktemu bliſko piecá poſtháwionym káfzlącz á pluiącz [*stary człowiek*] vżywie? áno iuż flegmá w pierſiach ſkrzypi/ áno iuż dycháwicá mowić nie dopuśći *RejZwierc* 160v; **[***OczkoPrzymiot* 288**]**.

c. **[***Wydawać głos zwany szlifowaniem* (*o tokujących samcach głuszców*) [*czym*]: (*nagł*) Głuſzczą ná igrzyſku iákim ſpoſobem maſz vść álbo vſkákáć. (–) [...] tedy ſłuchay ktoryby ná ſtronie grał/ á tám do tego ſie obroć/ [...] á ſłuchay kiedy iuż odegra/ tedy názad ſkrzypi noſem/ á ná ten cżás ſkocż trzy rázy co możeſz nadáley *CygMyśl* A2v.**]**

2. *Grać na skrzypcach* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): y chodzą ſnym ſpacyiatum chwaląc chleb proſti/ oſtawiawſzy vlicze chroſtem/ Skrzypiąć/ bębniąc/ pyſcząc ect. [...] á to ieſt okrutne Balwofalſtwo *SeklKat* Y2.

[*Zwrot*: »na skrzypicach skrzypieć«: na skripiczach [*!*] skrzypiecz liro, -are *ReuchlinBartBydg* Q5.**]**

3. *Prawdopodobnie*: *Torturować przy użyciu narzędzia zwanego skrzypcem* [*czym*] (*1*): Zeznal yſch owemu czo kolowrothkiem ſkrzipy ſzuknya czarna zupiczą modra y theſſak vkradl, alie mu tho zaſzie thenze ſkrzipek wklyodavye go poſczignawſzi odyall *LibMal 1545*/105v.

******* **[***W dosłownym tłumaczeniu tekstu biblijnego*: Otóż ia **będę ſkrzypiał** pod wámi [*ego stridebo subter vos*] iáko ſkrzypi wos náłożony ſiánem. *WujBib Am* 2/13.**]**

Formacje współrdzenne: *zaskrzypieć*; *skrzypać*; *skrzypotać*; *przyskrzynać*; *skrzynąć*, *przyskrzynąć*, *uskrzynąć*.

Cf **SKRZYPIĄCY**, **SKRZYPIENIE**

AN

SKRZYPIENIE (*4*) *sb n*

Pierwsze e *jasne*; *teksty nie oznaczają -é.*

sg N skrzypieni(e) (*3*). ◊ *A* skrzypieni(e) (*1*).

Sł stp brak, *Cn s.v. skrzyp*, *Linde w objaśnieniu s.v. skrzypliwość.*

Wydawanie nieprzyjemnego dla ucha odgłosu tarcia; *zgrzytanie*, *trzeszczenie*; *strepitus*, *stridor Mącz*, *Cn*; *crepitus Cn* (*4*): Stridor, Skrzitánie/ kwiczenie/ skrzipienie. *Mącz* 420d, 420d.

skrzypienie czego (*2*): *Mącz* 420c; Więźień ſłuſznie o zbrodnie y grzechy ſwoie poimány/ do ſądu ſię nie kwápi: káżdey odwłocze rad/ [...] ná káżde ſię ſkrzypienie drzwi przelęka/ ieſli go do ſądu nie wołáią. *SkarKaz* 8a.

Cf **SKRZYPIEĆ**

AN

SKRZYPKI *Cn s.v. skrzypice małe*, *wielkie*; *Linde XVII w.*

SKRZYPLIWIE *Cn s.v. skrzypiąc*; *Linde XVII w.*

SKRZYPNĄĆ *cf* **SKRZYNĄĆ**

[SKRZYPOTAĆ *vb impf*

o *jasne.*

praes 3 sg skrzypoce. ◊ *praet 3 pl subst* skrzypotały.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Wydawać charakterystyczny odgłos:

a. *Trzeszczeć*, *zgrzytać*: Z gęstych mu razów szczęki spuchłe skrzypotały A zęby na poły z krwią zmieszane padały. *StryjPoczął* 241.

b. *Chrapliwie ryczeć* [*czym*]: Równie iák lew zmorzony/ gdy morzy vbogi Skot w owczárni/ gdy go głód k temu ćiśnie ſrogi Zrze/ rozdźiéra/ á krwáwą paſczęką ſkrzypoce [*fremit ore cruento* IX 341] *VergKoch* 255 (*Linde*).

Synonimy: **b.** *ryczeć*, *rzwieć.*

Formacje współrdzenne cf SKRZYPIEĆ.**]**

AN

SKRZYPTURAŁ *cf* **SKRYPTURAŁ**

SKRZYSAĆ (*1*) *vb impf*

3 pl m pers praet skrzysali.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przywracać do życia, *wskrzeszać*, *ożywiać*:

Zwrot: »skrzysać umarłe«: Nápocżątku [*!*] pánowánia Krolá Zygmuntá niekthorzy Ziemiánie y Mieſzczánie [...] ktorych było w lidzbie trzynaśćie: Wybráli miedzy ſobą Kryſtuſá y dwánaśćie Apoſtołow/ chodźili po wśiach każąc/ y cudá czynili Kuglárſkim obycżáiem/ tho ieſt/ s krzyſáli vmárłe ná ſmowie/ ryby łowili w káłuży [...]/ wſadźiwſzy ie tám pierwey *BielKron* 420.

Synonimy: *ożywiać*, *wzbudzać.*

Formacje współrdzenne cf KRZESIĆ (*Errata*).

AN

(SKRZYSIĆ) *cf* **[SKRZYSZONY]**

[SKRZYSZONY *part praet pass pf*

N sg n skrzysz(o)n(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Unieważniony skreśleniem, *przekreślony*: To piſmo ieſt ſkrzyſſone/ iuż zápłácono *Wokabul 1539* P4.

Cf **SKRYŚLIĆ]**

AN

SKRZYTAĆ *cf* **ZGRZYTAĆ**

SKRZYTAJĄCY *cf* **ZGRZYTAJĄCY**

SKRZYTANIE *cf* **ZGRZYTANIE**

SKRZYTOŚĆ *cf* **SKRYTOŚĆ**

SKRZYTY*cf* **SKRYTY**

SKRZYWDZENIE (*1*) *sb n*

A sg skrzywdz(e)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wyrządzenie krzywdy, *szkody* [*kogo*]: Przetoż Pan Bog tych przeklęctw/ ktore tám przez Máláchiaſzá wydał/ o ſkrzywdzenie Kápłanow ſług ſwoich/ to lekárſtwo zoſtáwuie: mowiąc: [...] *PowodPr* 26.

Cf **SKRZYWDZIĆ**

AN

SKRZYWDZIĆ (*3*) *vb pf*

praet 3 sg m skrzywdził (*1*). ◊ *1 pl m pers* -smy skrzywdzili (*1*). ◊ **[***2 pl m pers* -ście skrzywdzili.**]** ◊ *impers praet* skrzywdz(o)no (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. krzywdzić.*

Wyrządzić krzywdę, *szkodę*, *ujmę*; *iniuria afficere PolAnt* (*3*):

skrzywdzić kogo, *co* (*3*): *BudNT* 2.*Cor* 7/1; A záiſte wielmożna rzecż ieſt/ [...] onego ktory ćię nigdy z ſwey ſtrony nieſkrzywdźił [*a quo nulla privatim iniuria laesus sis*] obwiniáć/ á onego też bronić/ od ktorego ſię żadnego pożytku nieſpodzieważ: ále dla ſámey tylko Rzeczypoſpolitey owego pozwáć/ á tego z niebezpieczności wybáwiáć. *ModrzBaz* 95; Y Kroniki wſzyſtkiego Krześćiáńſtwá świadczą/ gdźie iedno ſtan Duchowny ſkzrzywdzono [*!*]/ iż rychło ięły ſie onego Páńſtwá nieſzcześćia/ á zátym zginęło. *PowodPr* 59.

a. [*Pozbawić należności* [*co komu*]: [*św. Jakub pisze*:] Oto woła zapłátá robotnikow wáſzych/ kthorzy pożęli kráiny wáſze/ y ktorąśćie ym ſkrzywdzili [*fraudata est a vobis Vulg Iac* 5/4] *KuczbKat* 329.

b. *Uchybić* [*komu*]: A tobie coć był winien nasz towarzyſz miły, Śmierci, żeś go nam wzięła? [...] Z nami pijał – nie z tobą, nie skrzywdził nikomu! *Smolik* 22.**]**

Formacje współrdzenne cf KRZYWDZIĆ.

Cf **SKRZYWDZENIE**, **SKRZYWDZONY**

AN

SKRZYWDZONY (*1*) *part praet pass pf*

Teksty nie oznaczają ó.

pl **[***N m pers* skrzywdz(e)ni.**]** ◊*D* skrzywdzonym.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Któremu wyrządzono krzywdę:

α. *W funkcji rzeczownika*: Maſz to w ręku Oycże/ byś mi pomogł z tego/ Skrzywdzonym nágrodźił/ z podpárćia twoiego *GrabowSet* C3v.

a. [*Źle potraktowany*, *uciśniony*, *udręczony*:

W połączeniach szeregowych: *BudBib Hebr* 11/43[37]; iż wierni nágrawánia y biczowánia ſkoſztowáli [...]. Obchodźili w owczych y kożich ſkorách/ opuſzczeni/ ścińśnieni y ſkrzywdzeni [*male habiti* (*marg*) *angustiati* (–) *PolAnt Hebr* 11/37]/ ktorych nie był świát doſtoien. *GrzegŻarnPos 1597* 179v.**]**

Cf **SKRZYWDZIĆ**

AN

SKRZYWIAĆ (*3*) *vb impf*

praes 1 sg skrzywiåm (*3*). ◊ **[***imp 2 sg* skrzywiåj.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu s.v. krzywić.*

1. *Czynić krzywym*, *wykręcać*, *wyginać*; *incurvare PolAnt*, *Cn*; *aduncare*, *contorquere Mącz* (*3*): Contorqueo, Wiyę/ weſpołek zwiyam/ skręcam/ skrziwiam/ też poćiskam. *Mącz* 459b, 130a, 502c.

2. [*Zginać*, *pochylać*; *tu przen*:

Zwrot: »grzbiet [*czyj*] skrzywiać« = *upokarzać kogoś*: Y Dawid mowi: [...] Niech záćmią ſię oczy ich/ coby niewidzieli/ á grzbiet ich záwżdy ſkrzywiay [*dorsum eorum semper incurva*] *BudNT Rom* 11/10.**]**

Formacje współrdzenne cf KRZYWIĆ.

AN

SKRZYWIAĆ SIĘ (*2*) *vb impf*

praes 1 sg skrzywiåm sie (*1*). ◊ *3 pl* skrzywiają sie (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII*(*XVIII*) *w. s.v. krzywić.*

Zginać się, *kierować się w jakąś stronę* (*2*): Pando, id est, incurvo, Skrziwiam/ vchodzę ná ſtronę/ zniżam ſie. *Mącz* 275b.

a. *Być wygiętym* (*1*): Komu ſic [*!*] brwi ku dołu zkrziwiaią gdi ſkim mowi albo patrzy na kogo znamionuią cżłowieka złoſnego/ matacża/ fałſzerza *GlabGad* N5.

Synonim: *zginać się.*

Formacje współrdzenne cf KRZYWIĆ.

AN

SKRZYWIĆ (*5*) *vb pf*

inf skrzywić (*1*). ◊ *fut 1 sg* skrzywię (*1*). ◊ *3 sg* skrzywi (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skrzywił (*1*). ◊ *part praet act* skrzywiwszy (*1*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. nakrzywiam*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. krzywić.*

1. *Uczynić krzywym*; *depravare PolAnt* [**[***kogo***]**, *co*] (*4*):

Przen (*2*):

W przeciwstawieniach: »naprościć (*a.* sprostować) ... skrzywić« (*2*): Przypátrz ſię ſprawie Bożey: ábowiem ktoż może ſproſthować co on ſkrzywi? *BibRadz Eccle* 7/14; *BudBib Eccle* 7/13[14].

a) [*Uczynić złym*, *zepsuć moralnie*: Serce Krzywe mamy [...]. Skrzywił nas bárzo Adam; Pan Bog záwżdy ieſt proſtym: przeto náſzá krzywość ma być náprafzczaná proſtą wolą Bożą. *HerbNauka* d4v.**]**

a. [*Szeroko rozstawić*, *rozkraczyć*: kytlye [*!*] myecz vykrzyvyone, skrzyvicz nogy varico, -are vel varicor, -ari *ReuchlinBartBydg* V5v.**]**

b. *Włożyć krzywo nakrycie głowy* (*2*): *RejRozpr* I2; Mniemiał by Duſſę wybawił Iż zſedtſſy ſwieċkę poſtawił Skrziwiwſſy ċzapkę na vcho *RejKup* q8.

2. *Zgiąć*, *nachylić*; *concavare Cn* (*1*): **[**skrzyvicz, naclonycz, naggyącz incurvo, -are *ReuchlibBartBydg* P6v.**]**

Przen: *Udręczyć*, *dotknąć cierpieniem*, *skrzywdzić* [*kogo*] (*1*): [*mówi Stary Frant*, *tj. czart*:] Gdźie obaczę płód męſki grzeczny między nimi/ Ten zábiię/ lub ſkrzywię/ z ták miłéy rodźiny. *GosłCast* 15.

Formacje współrdzenne cf KRZYWIĆ.

Cf **SKRZYWIENIE**, **SKRZYWIONY**

AN

SKRZYWIĆ SIĘ (*9*) *vb pf*

sie (*5*), się (*4*).

fut 3 sg skrzywi się (*3*). ◊ *praet* **[***1 sg m* -em się skrzywił.**]** ◊ *2 sg m* skrzywiłeś się (*1*). ◊ *3 sg n* skrzywiło się (*1*). ◊ *1 pl m pers* -smy się skrzywili (*1*). ◊ *3 pl subst* skrzywiły się (*1*). ◊ *con 3 sg n* by się skrzywiło (*1*). ◊ *part praes act* [*prawdopodobnie w funkcji part praet act*] skrywiąc się (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. krzywić się.*

1. *Stać się krzywym*, *ulec skrzywieniu*; *curvari Miech* (*6*): A gdy ſie iuż Sęp ſtarzeie/ tedy mu ſie wirzchni nos pod ſpod ſkrzywi iż żadney rzeczi veń wziąć nie może/ á tak że ſam od głodu zdycha. *FalZioł* IV 27a; *MiechGlab* [90]; *RejWiz* 112; Niech ſię mi káżdy przypátrzy twarzy y poſtáwie gniewáiących ſię. Gębá ſię im odmie/ twarz ſkrzywi [*sunt ... facie torva*]/ oczy ſię bliſzczą/ ięzyk ſię záiąka *ModrzBaz* 80v.

W przeciwstawieniach: »skrzywić się … napraszczać (*a.* naprościć się)« (*2*): *RejZwierc* 76v; Co ſię ſkrzywiło nie może ſię náprościć [*Perversum non potest dirigi*] *BudBib Eccle* 1/15.

2. *Zgiąć się*, *nachylić się*; *przygarbić się* (*3*): bo ná cię vderzyło było Dáleko więtſze woyſko, niſz Ordá Tátárſka. Ledwiem ié żywym ſrebrem odpędził od ciebie: Wyſechłeś, ſkrzywiłeś ſię, zbladłeś, z gębyć śmierdzi *CiekPotr* 33.

Zwrot: »skrzywić się we dwoje« (*1*): GDy bywa Woł nakrotſzy/ pytáli iednego/ Ten rzekł/ gdy w pługu ciągnie vrodzoność iego. A ći mu powiedzieli/ ieſzcże krotſzy bywa/ Gdy ſie ſkrzywiąc wedwoie/ rzyć ſobie vciera. *RejFig* Cc2.

[*Szereg*: »skurczyć się i skrzywić«: Skurczyłem ſię y ſkrzywił bárzo [*Incurvatus sum*, *et humiliatus sum*]/ á przes cały dźień chodźiłem ſmętny będąc. *BibRadz Ps* 37/7.**]**

Przen: *Stać się złym*, *zepsutym moralnie* (*1*):

Zwrot: »do ziemie się skrzywić« (*1*): Zleſmy ſię bárzo z Iádámá ſtárego vrodźili/ krzywo/ gárbáto/ ſzpetno/ mdło. Do źiemieſmy ſię ſkrzywili/ do krwieſmy ſkłonni. *SkarKaz* 489a.

Formacje współrdzenne cf KRZYWIĆ.

Cf **SKRZYWIENIE**, **SKRZYWIONY**

AN

SKRZYWIENIE (*6*) *sb n*

Pierwsze e *jasne*; *końcowe* e *z tekstów nieoznaczających é lub -é.*

sg N skrzywieni(e) (*2*). ◊ *G* skrzywieniå (*1*). ◊ *A* skrzywieni(e) (*3*).

Sł stp brak, *Cn s.v. krzywość*, *Linde XVII w.* (*z Cn*) *w cytacie s.v. krzywość.*

I. *Rzeczownik od „skrzywić”*; *zgięcie*, *nachylenie* (*2*): Curvatio, Skrziwienie/ Zgięcie. *Mącz* 75b.

skrzywienie czego (*1*): Mergus in vite, Skrziwienie wićy winney wo byczay [*!*] obłąku gdy yą przziwięzuyą do tyczy álbo laskowánia/ Pal. *Mącz* 218d.

II. *Rzeczownik od „skrzywić się”*; *stanie się krzywym*, *wygiętym* (*4*):

Wyrażenie: »ust skrzywienie« [*szyk 2:1*] (*3*): *FalZioł* ‡4e, I 69d; Ieſliſye lice bárzo wzdriga/ á częſto nád zwyczay: trzebá ſye bać vſt ſkrzywienia. *SienLek* 19v.

Przen: *Zepsucie moralne* [*czyje*] (*1*):

Zwrot: »skrzywienie prostować« (*1*): Ale gdy ich [*mnichów*] w zakonnym zachowániu y dobrey ſtraży trzymał [*św. Benedykt*]: [...] żałować głupi poczęli/ iſz tákiego ſobie obráli/ ktorego cnotá/ ſkrzywienie ich proſtowáłá. *SkarŻyw* 249 [*idem*] **[***RegułaKlon* D4**]**.

Cf **SKRZYWIĆ**, **SKRZYWIĆ SIĘ**

AN

SKRZYWION *cf* **SKRZYWIONY**

SKRZYWIONY (*24*) *part praet pass pf*
skrzywiony (*23*), **skrzywion** (*1*).
-on-; -ona; -on *z tekstu nieoznaczającego ó.*

sg m N skrzywiony (*14*), skrzywi(o)n (*1*); ~ (*attrib*) -ony (*5*); ~ (*praed*) -ony (*2*), -(o)n (*1*) *WróbŻołt* (*2:1*). ◊ *f N* (*praed*) skrzywioná (*1*), **[**skrzywiona**]**. ◊ *G* skrzywion(e)j (*1*). ◊ *A* skrzywioną (*1*). ◊ *n A* skrzywion(e) (*1*). ◊ *pl N subst* skrzywion(e) (*4*). ◊ *A subst* skrzywion(e) (*1*).

Sł stp s.v. skrzywić, *Cn s.v. krzywy*, *Linde w objaśnieniu s.v. krzywy.*

1. *Wygięty*, *zagięty*, *zakrzywiony*; *curvus BartBydg*, *HistAl*, *Cn*; *convolutus*, *incurvus*, *procurvus Mącz*, *Cn*; *aduncus BartBydg*; *contortus*, *sinuatus Mącz*; *torvus Cn* (*13*): Incurvus, Skrziwiony/ Załomiony. *Mącz* 75b; Reduncus, [...] Ná zad skrziwiony/ Ná zad odgięti. *Mącz* 349b, 38d, 324c; **[***ReuchlinBartBydg* p5v; Drugi ieſt rodzay málonow podługowáty á trochę ſkrzywiony (zową ie Włoſzy Melangule) *Cresc 1571* 230**]**.

skrzywiony od czego [= *z której strony*] (*1*): Przez macugę ktora ieſt skrzywiona od głowy [*a capite curva*] znamionuiemy/ iże wſzyſcy krolowie y kſiążętá ſwieckie przed náſzą obliczność będą ſie kłániáć. *HistAl* C6.

Wyrażenie: »w okrąg skrzywiony« [*o tarczy księżyca*] (*1*): Sinuata in orbem Luna, Xiężyć w okrąg skrzywiony. *Mącz* 395d.

a. *O częściach ciała* (*7*): Varus, curvus, qui habet obtorta crura, czo ma skrzyvyone nogy *BartBydg* 165b, 5b; *Murm* 62; Nos wielki proſty na konczu zkrzywiony/ iako v Iaſtrząba, znamio⟨nuje⟩ naſmiewcę, łakomcę, drapieżczę *GlabGad* N7v; Contorta arietis cornua, Skrziwione. *Mącz* 459b, 9c; *GórnDworz* Q8.

2. *Skręcony*, *poskręcany*; *wijący się*; *intortus*, *praetortus*, *tortilis*, *tortuosus Mącz* (*7*): Tortuosus, Krziwy/ y tám y ſám ſie wiyąci/ zákrziwiony/ skrziwiony. *Mącz* 459b; Intorta cauda suum, Skrziwiony skręcóny ogón v świni *Mącz* 459d, 319d, 459b, c.

W porównaniu (*1*): [*miesiączek*, *tj. nagietek*] ſiemiączko ma pobiełałe á zmarſzczone/ á w głoweczce rzędem położone á ſkrziwione trochę by trąbki *FalZioł* I 71a; **[***SienHerb* [87]a**]**.

a. *O włosach*: *kędzierzawy* (*1*): Cincinnus, Kędzierze/ Kędzięrzáwe [*!*] włoſy/ Skrzywione. *Mącz* 53d.

3. *Nachylony ku dołowi*, *pochylony* (*4*): Gdyż o nim [*o Panu*] z dawná Prorok nápiſał/ iż on y trzćiny ſkrzywioney nie połomi/ á páźdzyorká zápalonego nie zágáśi [*Vulg Is* 42/3]. *RejPos* 244v.

a. *Zgarbiony*, *przygarbiony*; *curvatus Vulg* (*3*): Ach miły panie iako barzo ſtałem ſie vdręczony á skrzywiony konieczńie. *WróbŻołt* 37/7, M8v; **[**zggyąty [*!*], skrzyvyony, zgarbyony curvatus *ReuchlinBartBydg* i4; A oto była tam niewiaſta/ ktorá miała ducha niemocy przes ośmnaśćie lát/ a była zgarbioná (*marg*) ſkluczona abo ſkrzywiona (–) [*concurvata*] i niemogła śię podnieść doſkonale *MurzNT Luc* 13/11**]**.

Przen: *Upokorzony*, *poniżony* (*1*):

Szereg: »uniżon i skrzywion« (*1*): bo kto ſie pychą podwyſſza będzie vniżon y skrzywion *WróbŻołt* M8v.

Cf **SKRZYWIĆ SIĘ**

AN

SKRZYŻOWAĆ (*1*) *vb pf*
o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ować); a *jasne.*
inf skrzyżować. ◊ **[***praet 1 sg m* -m skrzyżowáł.**]**
Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Przejść tam i z powrotem, *okrążyć*, *obejść*, *przewędrować* [*co*]: by ieden tyſiąc koni wtárgnął do Korony/ mogłby ią ſkrzyżować/ nie vyrzałby przećiw ſobie mieczá dobytego *LeszczRzecz* A4v; **[**Jąm też M⟨iłościwy⟩ Krolu Polskę tych czasow skrzyżował, mięszkając a jeżdżąc tam i sam, alęm za łaską Bożą nigdy nic takiego nie słyszał *ListyPol* II *1549*/357**]**.

Formacje współrdzenne cf KRZYŻOWAĆ.

AN

(SKUBAĆ) *cf* **SKUBANIE**, **SKUŚĆ**

(SKUBAĆ SIĘ) *cf* **SKUŚĆ SIĘ**

SKUBANIE (*1*) *sb n*
G sg skubaniá.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. w cytacie s.v. sierć*, *sierść*, *sierchl.*

Muskanie (*dla upiększenia*):

Wyrażenie: »skubanie pierza, sierchli« (*1:1*): Zwierzętha nye czuyąc nic zmyſlu á rozumu do ſiebye/ dzieći ſwe zábawiáyą nye około ſkubánya ſierchli/ álbo pyerza/ ále ćwiczą ye álbo ná byeg/ álbo ná latánie/ álbo ſkakánye *GliczKsiąż* F3.

AN

[SKUBIĄCY *part praes act*
D pl skubiącym.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Szczypiący, *szarpiący*; *w funkcji rzeczownika*: Ciáło moie dałem bijącym: y iágody moie [ábo policżki moie] ſkubiącym [*vellentibus Vulg Is* 50/6] *CzechZwierśc* ſ.

Synonimy: *szczypiący*, *targający.*

Cf **SKUŚĆ]**

AN

SKUBIENIE (*1*) *sb n*
N sg skubieni(e).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde brak.*

Szczypanie, *wyrywanie*, *rwanie*; *vulsura Mącz*, *Cn*; *vellicatio Cn*: Vulsura, Szczykánie/ skubienie/ bránie. *Mącz* 478c.

Cf **SKUŚĆ**

AN

[SKUBIONY *part praet pass impf*
N sg m skubi(o)ny.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Imiesłów od „skuść”; *bez wystarczającego kontekstu*: Skubę/ Skubiony *et composita. StatorGramm* K2v.

Cf **SKUŚĆ]**

AN

SKUBNĄĆ (*1*) *vb pf*
inf skubnąć.

Sł stp brak, *Cn s.v. ogołocić kogo*, *Linde bez cytatu s.v. skuść.*

Wyrwać, *wyszarpnąć*; *tu przen*: *wziąć sobie*, *zabrać komuś*; *spoliare*, *tondere Cn* [*co*]: Srogaſz to ieſt niewola á ciężkie więzienie/ Kto prze márne pieniądze záprzeda ſumnienie. [...] Gdzye ſie iedno obroći zwieśiwſzy łeb chodzi/ A przedſię gdzie co ſkubnąć záwżdy ná to godzi. *HistLan* E3v.

Formacje współrdzenne cf SKUŚĆ.

AN

SKUCIĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

(SKUĆ) *cf* **SKOWAĆ**

SKUKŁAĆ (*6*) *vb pf*
a *jasne.*
inf skukłać (*1*). ◊ *fut 3 sg* skukłå (*1*). ◊ *3 pl* skukłają (*1*). ◊ **[***praet 3 sg f* skukłała. ◊ *3 pl m pers* skukłali.**]** ◊ *con* **[***3 sg m* by skukłåł.**]** ◊ *3 pl m pers* by skukłali (*2*). ◊ *impers praet* skukłåno (*1*). ◊ **[***part praet act* skukłåwszy.**]**
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kukłać.*
Pobić, *pognębić*; *pokonać*, *zwyciężyć* [*kogo*] (*6*): (*nagł*) Sąſiedzi. (–) POźrzymy ná wſchod ſłońcá co ſie z námi dzieie/ [...] Cieſzymy ſie nádzieią á bárzo omylną/ Wiedząc pewnie że o nas máią pieczą pilną. A pewnie iáko ſwych ſpraw z inąd dokonáią/ Iákoby nas ſkukłáli to ná pieczy máią. *RejZwierc* 246; (*nagł*) Pruſſá Krol Bitińſki y Hánibal. (–) TEn gdy z namowy powſtał przećiwko Rzimiánom/ Tuſząc że roſkázować miał ták zacnym pánom. Chybiłá rychło wroſzká/ bárzo nas ſkukłano/ Lud mu co nayczelnieyſzy w niewolą zábrano. *PaprPan* Hh3v, C2, Dv, Bb3; **[**Z Serbámi ktorych ledwo dźieśięć tyſiąc było/ Wżdy ich ſtokroć to woyſko máłe/ meżnie [*!*] biło. Tych ſkukławſzy [*Turcy*]/ Bulgárom przymierze złąmáli [*!*] *StryjWoln* 40, 27v, 28, 28v; *WerPobudka* C2v (*Linde s.v. kukłać*), C3v (*Linde s.v. kukłać*); *PlutBBud* P3**]**.
[*skukłać kim* [*= dzięki komu*, *przy czyjej pomocy*]: Y co niktorzy rozumieli/ że tym człowiekiem [*mowa o Wilhelmie Orańskim*] mieli Krolá Hiſzpáńſkiego ſkukłáć/ to zá niego więcey ſię ieſzcże moc y ſławá Krolewſka pokazáłá y rozſzerzyłá. *PowodPorozum* D4.**]**
Szereg: »skukłać, zdawić« (*1*): ále to ieſt miłoſierny co wſzem miłoſierny/ to ieſt/ iż chociay ktho s przygody wykroczy czo przećiwko niemu/ á mogłby go ſkukłáć zdawić/ á ſkromnie to w ſobie znośić będzie *RejZwierc* 140.
[*W przen*: ſłuſznie mowić możem co Poetá dawny Rutilius Clementianus nápiſał: Boday był ráczey Titus żydow nie zwoiował/ Boday był y w ſwym gniaźdźie raczey ie zachował: A niż ſie tá zarázá ták rozſzerzyć miáłá/ Ktora choć ieſt w niewoli Pány ſwe ſkukłáłá. *MojŻydOkr* 15.**]**
Formacje współrdzenne cf KUKŁAĆ.
Cf **[SKUKŁANY]**

AN

[SKUKŁANY *part praet pass pf*
N sg m skukłany.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Zwyciężony, *pokonany* [*od kogo* (*dopełnienie sprawcy*)]:
Wyrażenie: »zdradą skukłany«: Sam [*Bolesław Krzywousty*] vmárł od fráſunku/ gdy nieſpodźiewány Od łomiprzyśiężce raz był zdrádą ſkukłány. *KmitaŻyw* C2v.
Synonim: *porażony.*
Cf **NIESKUKŁANY**, **SKUKŁAĆ]**

AN

SKULĄCY *cf* **SKOMLĄCY**

SKULIĆ *cf* **SKOLIĆ**

[SKULNY *ai*
skulny *a.* **szkulny**.
G pl skulnych.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Prawdopodobnie:: Przymiotnik od „szkudła” ‘*gont*’:
Wyrażenie: »goździ skulny [*= służący do przybijania szkudeł*]«: za 2 sądki goździ skulnych … 6 fl, 20 gr. za bratnale pospolite … 1 fl, 10 gr *InwBiskWłocł 1582*/234.**]**

AN

[SKUMAĆ SIĘ *vb pf*
3 pl m pers praet skumali się.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Wejść w związki, *tu*: *zawrzeć układ polityczny*, *przymierze* [*z kim*]: Tak z Litwy on wszystek lud swój w Rusi osadził, Który był na tę wojnę ruską wyprowadził, Iż się z Rusią skumali, dziewki ich w małżeństwo Bierząc, lecz nad Rusaki mieli przełożeństwo. *Stryj-Począt* 176.
Formacje współrdzenne cf KUMAĆ SIĘ (*Errata*).**]**

AN

SKUP (*7*) *sb m*
L sg skupie (*7*).
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*
praw. Prawo pierwokupu, *pierwszeństwa w odkupywaniu dóbr przysługujące krewnym pierwotnego właściciela* (*7*):
Zwroty: »być na skupie« [*w tym*: *od kogo* (*2*), *u kogo* (*2*)] *= mieć prawo pierwokupu* (*4*): Pánié wienné/ któréby ná dobrách *per iureuictum* vtráconych/ piérwſzą oprávę y poſseſsią ich miáły/ niż kredytorów práwo: [...] máią zoſtáć w poſseſsiiéy oprávy ſwéy: wſzákże gdyby táka vmárłá/ ſucceſsorowie onégo wiáná ſą ná ſkupie v kreditorów. Tóż ſie ma rozumieć/ gdźieby po śmierći mężowéy ſzłá zá drugiégo mężá/ że ma bydź ná ſkupie od tychże kreditorów *SarnStat* 591 [*idem* (*2*)] 637 [*2 r.*].
»być na skupie« = *podlegać prawu skupu* (*3*): DObrá w poſágu záwiedźioné y zápiſáné/ [...] nie mogą ſie w Práwo dźiedźiczné wieczné *praefcriptione terreſtri*, *etiam longiſsimi temporis*, obrácáć/ ále záwżdy ſą ná ſkupie *SarnStat* 636 [*idem* 778], 86, 778; **[**WOytoſtwá/ Szołtyſtwá/ Rudy/ Huty/ Kuźnice/ y Młyny wſzelákie zoſtáwuiemy *in fuo robore*: gdyż tákowe wſzytki ſą ná ſkupie/ gdźieby Dożywoćie niezákroczyło *Konst 1563* 22v**]**.

AN

SKUPIAĆ (*4*) *vb impf*
1 sg praes skupiåm (*4*).
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. skupić.*
Gromadzić, *zbierać*, *składać na jedno miejsce*; *accumulare*, *acervare*, *aggerare*, *constipare Calep*, *Cn*; *agglomerare*, *conglomerare Cn* (*4*): Aggero, Accumulo, cumulum facio – Zgromadzam, skupiam, okriwam. *Calep* 43b; Constipo, Condenso, et in unum cogo – Zkupiam, zcziskam, zgromadzam, zgąſzczam. *Calep* 249a, 15b, 244a.
Synonimy: *gromadzić*, *zbierać.*
Formacje współrdzenne cf 2. KUPIĆ.

AN

SKUPIAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*
3 sg m praet skupiåł sie.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII w.*
Gromadzić się, *zbierać się*, *tu*: *stawać się wyznawcą* [*około kogo*]: Thákże ten zły narod ktory ſie ſkupiał około tego fáłeſznego Máhometá/ poſzedł był od onego Izmáelá *RejAp* 82.
Synonim: *gromadzić się.*
Formacje współrdzenne cf 2. KUPIĆ.

AN

1. SKUPIĆ (*11*) *vb pf*
inf skupić (*2*). ◊ *praet 3 sg m* skupił (*3*), skupi(e)ł (*1*); -ił : -(e)ł *ZapKościer* (*1:1*). ◊ *3 pl m pers* skupi(e)li (*1*), **[**skupili**]**. ◊ *imp 2 sg* skuṕ [*może* 2. SKUPIĆ]. ◊ *con praet 3 sg m* by był skupił (*1*). ◊ *impers praet* skupi(o)no (*1*). ◊ *part praet act* skupiwszy (*1*).
Sł stp notuje, *Cn s.v. skupuję co*, *Linde XVII w.* (*z Cn*).
Nabyć; *wejść w posiadanie drogą kupna* (*10*): **[**vmovicz, vgodzicz, Skupicz, ffrimarczicz, odmyenycz, zamyenycz kupyą commercor, -ari, vicissim dare et accipere, merces libere commutare, lucrari, vendere *ReuchlinBartBydg* N.**]**
a. *Odkupić czyjąś własność*, *też uprawnienia*; *spłacić kogoś*; *redimere Modrz*; *pellere pretio Cn* (*9*):

skupić kogo [= *właściciela*] (*1*): Przeto té młyny wyſzéy miánowáné z trzećią miárą ſkupiwſzy poſseſsory ich *iuxta formam iuris*, [...] *in merum dominium* czáſy wiecznémi incorporuiemy. *SarnStat* 976. *Cf skupić kogo z czego*; **[***kogo z czego czym***]**.

skupić kogo [= *czyjąś własność*] (*1*): *BielKron* 373; **[***LustrRus* II 65; Dali rajce sprawę, iż za konsensem JKM [...] skupili te Żydy ea conditione, że się sami obowiązali ten wszystek czynsz, który od nich przychodził, do skarbu JKM płacić *LustrLub* 52; Fortunat ſkupiwſzy ſąśiády/ dał wſzyſtko do gruntu rozebráć. *HistFort* F7**]**.

skupić co (*6*): any mv myal placzycz ot they summhy po oszmy grzywyen na kaszde swyatho swyathego marczyna yesthlyby byl nyeskvpyl czynszv przerzeczonego *ZapWar 1527 nr 2383*; *ZapKościer 1584*/53; **[**Tenże szołtys tamże skupił kilka dworzyszcz, na których byli kmiecie, [...] i na swój pożytek obrócił. *LustrRus* II 144; *LustrMalb* II 74; *GilPos* 125v**]**. *Cf skupić co od kogo*; *co z kogo*, *z czego.*

skupić co od kogo (*2*): *ZapKościer 1582*/26, 31; **[**Item kaczmarski ogród wszystek z stodołą i z budowaniem dostał się Wacławowi, którą sobie ma oczyścić albo skupić od tego kaczmarza, któremu ją beł zaprzedał, będzieli się upominał. *InwSzlachKal 1569 nr 22***]**.

[*skupić kogo z czego*: Lecż gdy ten Miecſław przerzeczone Xiążę Opolſkie vmárł bez potomſtwá/ á żonę Iudytę wdowę zoſtáwił corę [...] Kśiążęćiá Mázowieckiego/ tedy iey był dał Dźiewierz Władyſław tę Wieluńſką źiemię: Bo niemiał cżym iey z wiáná ſkupić. *BielKron 1597* 176.**]**

skupić co z czego (*2*): *ZapWar 1527 nr 2383*; Zżup obudwu Krákowſkich ſolnych wiele długu skupił *BielKron* 405v.

skupić za co (*2*): yſz ten vcziwy Maczi Gąncz: skupyel pol wloky ſza sto m. ot vcziwego Marczina pyſznyego. *ZapKościer 1582*/26, *1582*/31.

skupić czym [= *za co*] (*1*): Iako my on nyedal stha kop grosshy [...] pyenyadzy gothowych kthorymy on myal skvpycz czynsz z gymyenya szwoyego skomornykow y zwoley comornyczskye [*!*] *ZapWar 1527 nr 2393*; **[***BielKron 1597* 176**]**.

α. *Pozbawić sołectwa lub wójtostwa przez wykupienie dóbr* [*kogo* (= *właściciela*)] (*1*): **[**Ale nieboszczyk pan wojewoda sandomirski, gdy wójta skupił, tedy role miesckie znowu pomierzył i czynsz postanowił. *LustLub* 51.**]**

skupić z czego (*1*): Ieſt v nas práwo o ſzołtyśie niepożytecżnem/ áby go ruſzono z iego ſtanu/ y zmáiętnośći ſkupiono. *ModrzBaz* 99.

[*skupić na co* (= *na rzecz czego*)]: wojewoda sendomirski, skoro starostą został, skupił wójta na dwór królewski i przywilej na fundusz od mieszczan wziął *LustrLub* 51.**]**

b. **[***Odkupić z powrotem*, *wykupić*:

Zwrot: »skupić zastawę«: reemo, -ere, Skupicz zastavą *ReuchlinBartBydg* S6.**]**

c. *Zrobić zakupy w wielu miejscach* [*co* (= *miejsca zakupu*)] (*1*): [*Pleban narzeka*:] Iáko ieden pewniczek/ gdym chćiał rády iego/ Aby mi drógę podał do koſztu mnieyſzego: On/ by ná złość/ kazał mi wſzytkié kramy ſkupić *WyprPl* A2v.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): ṕ ſkuṕ/ łuṕ/ leṕ/ rzeṕ *MurzOrt* B2v.

Cf **1. SKUPIENIE**, **1. SKUPIONY**

AN

2. SKUPIĆ (*12*) *vb pf*

praet 3 sg m skupił (*3*). *f* skupiła (*2*). *n* skupiło (*1*). ◊ [*imp 2 sg* skuṕ *cf* 1. SKUPIĆ.] ◊ *con 3 sg m* by skupił (*4*). ◊ *part praet act* skupiwszy (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Zgromadzić; *zebrać w jednym miejscu* (*12*):

a. *O ludziach* [*kogo*] (*11*): Bo gdy ſkupiwſzy vcżnie ſwe/ pytał P. Iezus/ co by onim trzymáli? Piotr [...] [*wyznał*:] Tyś ieſt/ powiáda/ Chrjſtus Syn Bogá żywego. *SkarŻyw* 597.

α. *Złączyć*, *zjednoczyć*; *coadunare PolAnt* (*10*):

skupić pod co (*1*): Y dla czegoż iednego páná y krolá maćie: iedno dla iedności y zgody? áby on iáko iedná głowá/ wſzytki pod obronę ſwoię ſkupiwſzy/ w zgodźie was y iedności záchował. *SkarKazSej* 672b.

skupić z kim (*1*): Pomagáć ktemu wielce ieden Pan świecki/ pod ktorym ćię [*narodzie ruski*] Boſka opátrzność z Polaki y z Litwą ſkupiłá. *SkarJedn* 374.

Zwroty: »do jednego [*czego*], w jedno (*a.* jedność), w jeden [*co*] skupić« [*w tym*: *komu* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*:*2*:*1*): ktory [*Duch Święty*] ná to dány kośćiołowi ieſt/ áby z rozmáitych narodow y ięzykow/ pogáńſtwo do iedney wiáry Kátolickiey ſkupił *SkarJedn* 18, A7, 55; Krzyſz [...] Páńſki [...] ſkupił narody w ieden kośćioł/ w iednę wiárę/ y iedną głową w miłośći iey ſpoił. *SkarŻyw* 120; *SkarKazSej* 666a.

»rozproszone skupić« (*2*): *SkarJedn* 55; Syn Boży zá to vmárł/ mowi Ian ś. áby roſproſzone ſkupił [*ut … qui erant dispersi*, *congregaret in unum Vulg Ioann* 11/52]. *SkarKaz* 638b.

»skupić do siebie, około siebie« = *coadunare ad se PolAnt* [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): *BibRadz Hab* 2/5; Ná Kátholickiey wierze kośćiołá ś. Rzymſkiego to kroleſtwo zbudováne ieſt: ták ſtáło przez ſześćſet lat: [...] ták ſię roſkwitnęło/ y ták wiele narodow do śiebie ſkupiło *SkarKazSej* 682a.

b. *Zebrać to*, *co potrzebne*, *zaopatrzyć się* [*co*] (*1*): Tákże też ieden máiąc ná dáleką drogę iechác/ prośił drugiego/ [...] áby mu wſzytko ſpiſał/ cżegoby ná drogę trzebá. [...] Co gdy on ktory ſie ná drogę gotował wſzytko ſkupił/ wyiechał *GórnDworz* P2v.

Synonimy: *zebrać*, *zgromadzić*; **b.** *opatrzyć się*.

Formacje współrdzenne cf 2. KUPIĆ.

Cf **2. SKUPIENIE**

AN

SKUPIĆ SIĘ (*23*) *vb pf*

się (*16*), sie (*7*).

inf skupić się (*4*). ◊ *fut 3 pl* skupią się (*4*). ◊ *praet 3 sg f* skupiła się (*1*). ◊ *3 pl m pers* skupili się (*2*). **[***subst* skupiły się.**]** ◊ *plusq 3 pl m pers* skupili się byli (*1*). ◊ *con 3 sg n* by się skupiło (*1*). ◊ *1 pl m pers* bysmy się skupili (*2*). ◊ *3 pl m pers* by się skupili (*1*). *subst* by się skupiły (*1*). ◊ *part praet act* skupiwszy się (*6*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*; *poza tym XVI w. w cytacie s.v. zmyć.*

Zebrać się, *zgromadzić się* (*23*):

α. *W funkcji przysłówka*: »skupiwszy się« = *razem*, *gromadnie* (*1*):

~ W przeciwstawieniu: »skupiwszy się … osobno« (*1*): á nie máią ćiągnąć róty przez Koronę ſkupiwſzy ſie/ ále káżdy towárzyſz ma iźdź oſobno/ iáko *priuatus* do popiſu *SarnStat* 366. ~

a. *Przybyć na jedno miejsce*; *spotkać się w jednym miejscu* (*9*): Y tráfiło ſię cżáſu iednego/ vbodzy ſkupiwſzy ſię ráno/ zágrzewáli ſię ná ſłońcu *SkarŻyw* 98, [236], 557; y niczym inszym nie moze to bydz lepiey sprawiono, iedno ziechaniem się wszech społecznym na Seim, gdzie gdy się zkupią stany wszytkie zKorony, zWielkiego Xęstwa Litewskiego, zPrus y zinnych Prowincyi, [...] *ActReg* 135; á iż tám [*w niebie*] ſię nákoniec wſzyſcy ſkupić/ y wiecznego mieſzkánia ſpolnie záżyć máią. *SkarKaz* 634a.

[*skupić się do kogo*: W polu owce v Seny potkawſzy/ wſzytki ſie do niego [*do św. Franciszka*] ſkupiły/ y rádość mu nie iáką pokazáły. *SkarŻyw* 920.**]**

skupić się około kogo (*2*): [*Maryja*] ználázłá go [*Jezusa*] á on ſtoi miedzy onymi mędrcy á miedzy Doktory/ áno ſie ich wielka wielkość ſkupiłá około niego *RejPos* 38v; *SkarŻyw* 134.

skupić się na co [= *w jakim celu*] (*1*): Tákże y márinarz gdy ſie iuż powrozy pádáią/ żagle ſie kołyſzą/ kotwice ſie rwą/ ieſli z ochotną twarzą á poſtáwą do máſztu y do inſzych przipraw ſie miece/ wſzytkim dobrze tuſzy/ iuż ſie też wſzyſcy ná pomoc iego ſkupią *RejZwierc* 96v.

Zwroty: »około się skupić« (*1*): [*św. Lucjan w więzieniu*] każąc ſię im [*chrześcijanom*] około ſkupić/ y ná ſwych pierśiách Mſzą miał (bo związány wznák leżeć muśiał) y z nich ołtarz vczynił *SkarŻyw* 47.

[»zarazem się skupić«: Kiedy ná ono mieyſce kędy śieći były/ One ſię wſzytki Sroki zárázem ſkupiły: Wnet myśliwiec [...] wſzytki podchwytał *PaprKoło* P.**]**

b. *Złączyć się* (*5*):

Zwrot: »w jedno [*co*] się skupić« (*1*): gdy takowe proſzki w tłuſtey vrinie na dnie pływaią á po małey chwili: wiedno ſie mieſtcze ſkupią. Tedy znak ieſt iż takowa niewiaſta poczęła *FalZioł* V 11v.

α. *Stać się jednością*, *zespolić się w wyznawaniu wspólnej wiary* (*4*): *Ażbyſmy ſię wſzyſcy skupili.* [*Eph* 4/13]) Z tych ſłow obácz/ iż kośćioł Chriſtuſow prawdziwy nigdy nie był áni będzie bez Páſterzow/ Biſkupow/ y Doktorow *WujNT* 676.

Zwrot: »skupić się w jedność, do jedności« [*w tym*: *pod co* (*1*)] = *occurrere in unitatem Vulg* (*2*:*1*): á vpominał ich/ áby [...] ſię ráczey do iedności kośćiołá ś. [...] pod iednę głowę nawyżſze^{go} á iedne^{go} ná ziemi Chryſtuſowego namieſtniká Piotrá Rzymſkiego/ ſkupili. *SkarJedn* A4v; *SkarŻyw* 92; *WujNT Eph* 4/13.

c. *Zjednoczyć się do wspólnego działania przeciwko komuś* (*5*): *RejRozpr* F3; [*Jakub rzekł*:] nas máły ieſt poczet/ oni ſię ſkupiwſzy pobiją nas [*illi congregati percutient me Vulg Gen* 34/30] *SkarŻyw* 348.

skupić się do kogo (*1*): *ActReg* 125; **[**y przeto [*Słężacy*] ſkupiwſzy ſie do Goworká [...] dáli im bitwę *BielKron 1597* 137**]**.

skupić się z kim (*1*): Ochynął ſye w ony vffy Tátárſkié/ y z wielką Tátárſką ſzkodą/ w kupie mężnych Kozaków/ którzy z nim ſkupili ſye byli/ [...] gárdło ſwe [...] mężnie dał *OrzQuin* R2v.

Zwrot: »pospołu się skupić« (*1*): A iáko Iáſtrząb ktorą [*wronę*] zá ogon połápi/ To wnet pilnie káżda ſie do ſwego krzá kwápi. [...] Ale gdyby ſie wſzytki [*wrony*] poſpołu ſkupiły/ Y ciotkęby odięły y Iáſtrząbá zmyły. *RejWiz* 55.

d. *Ustawić się w szyku bojowym* (*3*): Ale oni dowiedziawſzy ſię iſz Ionátę poimano/ á iſz zginął z ludem ſwym/ nápominali ſię ſpołu/ á ſzli ku bitwie ſkupiwſzy ſię [*iverunt conversi parati in proelium*]. *BudBib* 1.*Mach* 12/50.

skupić się przeciw komu (*1*): Cżwartą bitwę zwiodł [*Jozue*] z drugiemi Krolmi ktorzy ſię tákże ſkupili [*convenerunt ... in unum Vulg Ios* 11/5] mocną ręką y z wielkiemi woyſki/ przećiw ludu Bożemu v wody Meron. *SkarŻyw* 503.

skupić się pod co (*1*): Práwie z pośiłku ptacy do nich vderzyli/ Y pod ſwoię chorągiew prędko ſię ſkupili. *KmitaSpit* C2v.

[*Zwrot*: »ciasno się skupić«: mąż z mężem/ koń z koniem/ ćiáſno ſie ſkupili *StryjKron* 393.**]**

Formacje współrdzenne cf 2. KUPIĆ.

Cf **2. SKUPIENIE**, **SKUPIENIE SIĘ**

AN

1. SKUPIENIE (*7*) *sb n*

N sg skupienié (*7*); -é (*1*),-(e) (*6*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Nabycie czegoś drogą wymiany na podstawie obopólnej zgody*, *zakup*, *kupno*; *coemptio Mącz*, *Calep* (*5*): Coemptio/ Pokupienie/ Skupienie. *Mącz* 102c; *Calep* 210b.

a. *Odkupienie z powrotem*, *wykupienie* (*2*): Reemtio, contractus in vim reemtionis, skupyenye *BartBydg* 130, 48; **[**Skupyenye, vykupyenye reemcio *ReuchlinBartBydg* k8**]**.

[*Wyrażenie*: »skupienie zastawy«: Skupyenye zastavy reemcio *ReuchlinBartBydg* C5v.**]**

b. *Kupienie w większej ilości potrzebnych rzeczy*, *zaopatrzenie przez kupno* [*czego*] (*1*): Obsonatus, Skupienie rzeczy potrzebnych do kuchniey. *Mącz* 257c.

2. *Handel*, *wymiana towarów* (*2*): Commercium, [...] rerum aut mercium commutatio, ffrymark, skupyenye *BartBydg* 32; Contractus, Smowá/ skupienie/ kupia. *Mącz* 461c; **[***ReuchlinBartBydg* hv**]**.

Cf **[NIESKUPIENIE]**, **1. SKUPIĆ**

AN

2. SKUPIENIE (*6*) *sb n*

Teksty nie oznaczają é lub oznaczają niekonsekwentnie; *końcowe* e *pochylone.*

sg N skupienié (*5*); -é (*1*), -(e) (*4*). ◊ *A* skupieni(e) (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. skupić.*

I. *Rzeczownik od* „*2. skupić*”: *zgromadzenie*, *zebranie* [*czego*] (*2*):

a. *Nagromadzenie w dużej ilości*; *coacervatio Cn* (*1*): [*Luter pisze*:] iż te Mniſkie álbo zakonnicże Reguły y vſtáwy/ nic innego nie ſą/ iáko Bábilon/ to ieſt pomieſzánie/ y ſkupienie błędow/ [...] świętokradźtwá/ bluźnierſtwá *ReszPrz* 35.

b. *Złączenie*, *zjednoczenie* (*1*): Tá mátká [*tj. ojczyzna*] ſkupiłá wam do iednego ćiáłá Rzeczypoſp: ták ſzerokie y zacne narody/ rozſzerzyłá páńſtwo ſwe od morzá do morzá (*marg*) Skupienie ták wielkich pańſtw. (–) *SkarKazSej* 666a.

II. *Rzeczownik od* „*skupić się*” (*3*):

a. *Nagromadzenie się w jednym miejscu*; *conglobatio Cn* [*czego*] (*1*): Gdźie miánowićie w Pſál. 18. opiſuie to nákłonienie ábo ſchylenie niebios/ rozumieiąc przez nie one dźiwne burze/ obłokow ſkupienie/ ćiemności zmocnienie *CzechEp* 162.

b. *Zgromadzenie*, *zgraja*; *constipatio Cn* [*kogo*] (*1*): Y wołałbych iáko y on [*prorok Jeremiasz*]/ płácząc: [...] Vćiekłbych ná puſtynią y odbieżałbych ludu mego. Bo wſzyſcy wyrodkowie [...] y ſkupienie zbrodniow [*coetus praevaricatorum Vulg Ier* 9/2]. *SkarKazSej* 706a.

c. *Stanie się jednością*, *zespolenie się w wyznawaniu wspólnej wiary* (*1*):

Wyrażenie: »[*czyje*] w jedno ciało skupienie« (*1*): Wſzyſcy/ powiáda S. Apoſtoł [1.*Cor* 12/13]/ w iednochmy ſię ćiáło krzćili: To ieſt chrzeſt S. ieſt náſze w iedno ćiáło ſkupienie: ták iż nie nábyta ále wrodzona ieſt chrześćiánom zgodá. *SkarJedn* A2v.

III. *To*, *co zostało zgromadzone* (*1*): Congestitius, Quod congestum est – Skupienię. *Calep* 241a.

Cf **2. SKUPIĆ**, **SKUPIĆ SIĘ**

AN

SKUPIENIE SIĘ (*1*) *sb n*

G sg skupi(e)niá się.

Sł stp brak, *Cn s.v. schadzka*, *Linde w objaśnieniu s.v. schadzka.*

Zebranie się, *zgromadzenie się* [*do czego*, *pod co*]: Bo to ieſt koniec [= *cel*] ſkupienia ſię do iednego miáſtá y pod iedny práwá: áby ieden drugiemu ſłużył/ y obronę y pomoc wſzeláką dawał. *SkarKaz* 634b.

Cf **SKUPIĆ SIĘ**

AN

SKUPIEŃ (*5*) *sb m*

e *jasne.*

sg N skupień (*4*). ◊ *pl N* skupniowie (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

1. *Ten*, *kto kupuje* (*3*):

skupień czego (*1*): Sectores item dicuntur [...] qui spem sui lucri secuti, bona damnatorum emebant in auctionibus, ac postea pro compendio venditabant – Skupien przepadtich [*!*] [= *skonfiskowanych*] dobr. *Calep* 960b.

a. *Ten*, *kto zaopatruje w coś*, *kupując*; *opsonator Calep*, *Cn* [*czego*] (*1*): Opsonator, Qui emit opsonia – Zkupien pokarmow. *Calep* [735]b.

b. *Ten*, *kto skupuje towary w celu sprzedaży z dużym zyskiem*, *spekulant* (*1*): Timiopolae – Skupniowie. A Graecis dicuntur qui praemercantur, ut rerum pretia accendant, annonamque flagellent *Calep* 1069a.

2. *Pośrednik handlowy lub świadek umowy kupna-sprzedaży* (*2*): Proxeneta, Latine, Licitator, Mediator, vel Conciliator, Skupień/ Tárgownik/ Litkupnik/ Ten którí miedzy ſtronámi hándluye/ áby ſie o kupią zgodźyli. *Mącz* 328b, 277b.

Synonimy: **2.** *litkupnik*, *targownik.*

Cf **KUPIEŃ**, **ZAKUPIEŃ**

AN

1. SKUPIONY (*4*) *part praet pass pf*

-on-; *forma niezłożona z tekstów nieoznaczających ó.*

sg m N skupi(o)n (*1*). ◊ *pl N m pers* skupieni (*1*). ◊ *G* skupionych (*1*). ◊ *I n* skupionémi (*1*).

[*Składnia dopełnienia sprawcy*: *skupion od kogo*, *przez kogo.***]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Pozbawiony dóbr*, *posiadłości przez odkupienie* (*2*): **[**[*Marcin Zborowski*] Rytwiány z Domu Laſkich iuż był rekuperował [= *odzyskał*]/ zkąd ſkupion od Tęczyńſkiego *PaprHerby* 93.

skupiony z czego: z którego [*starostwa kruszwickiego*] oni przez brata swego nieboszczyka ani przez nikogo innego skupieni nigdy nie beli, i owszem, in continua possessione od śmierci ojcowskiej w niej beli. *AktaSejmikPozn 1573*/14.

a. *Pozbawiony sołectwa w wyniku wykupu przez szlachtę* (*1*):

Szereg: »tak skupiony jako i nieskupiony« (*1*): Sołtyśi ták ſkupieni iáko y nie ſkupieni ná woynę winni iść. *SarnStat* 300.

b. *Któremu zapłacono za odstąpienie czegoś* (*tu*: *wezwania kościoła*) (*1*): [*Kazimierz Wielki*] Kośćioł Bożego ćiáłá koſzthownie dał poſtáwić w Káźimierzu/ [...] nádawſzy do niego kielichow ornatow/ y inych rzeczy doſyć/ y fárá S. Wáwrzyńcá kniemu przyłączoná ieſt/ á klaſztor [*pod wezwaniem Bożego Ciała*] S. Fráńćiſzká s tego mieyſcá ruſzon y ſkupion ieſt. *BielKron* 376v.

2. *Odkupiony od kogoś*, *wykupiony* (*2*): iż Dożywoćia ná tych to dobrách *magnae Procurationis* nie mogą ſie zoſtáć/ ále ſkupionémi záwſze bydź mogą *SarnStat* 336.

Szereg: »tak osiadły jako i skupiony« (*1*): vſtáwiamy/ áby z Szołtyſtw y Wóytoſtw woienna ſłużbá ſzłá rák [*!*] z ośiádłych/ iáko y z ſkupionych [*ex Scultetiis et Advocatiis … tam ex his*, *quae possidentur ab ipsis*, *quam ex his*, *quae exemptae sunt JanStat* 700]. *SarnStat* 300.

Cf **1. SKUPIĆ**

AN

2. SKUPIONY (*6*) *part praet pass pf*

o *jasne.*

sg m N skupiony (*1*). ◊ **[***D* skupion(e)mu.**]** ◊ *f N* skupioną (*2*). ◊ *n A* skupion(e) (*1*). ◊ *pl N m pers* skupieni (*1*). ◊ **[***A subst* skupion(e).**]** ◊ *V subst* skupion(e) (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zgromadzony*, *zebrany w jednym miejscu*; *stipatus JanStat*; *coacervatus*, *confertus*, *conglobatus Cn* (*2*): Congestitius, Zgromádzony/ skupiony. *Mącz* 145b; **[**mądrzy á báćżni Ludźie [...] ták wielkie Biblioteki ſkupione miewáli/ álbo miáſto tego Ludźie vcżone báwili przy ſobie: áby [...] *Cresc 1571* ♫3**]**.

a. *O ludziach* (*1*): **[**[*Gedymin rzekł*:] „Cny Borejku, bogowie ciebie tak przejrzeli, Żeś tego zbił, przed którym prawie wszyscy drżeli. [...]” To rzekwszy, skupionemu ludu tryumfować Kazał *StryjPoczął* 242.**]**

Wyrażenie: »wielkim zebraniem skupieni« = *tłumnie, gromadnie* (*1*): DLa zámknienia drógi śmiáłośći ludzkiéy/ którzy do ſądów gdźie ma bydź naywięţſzy pokóy/ nie tylko ſámi zbroyni/ ále też wielkim zebrániém ſkupieni [*magnis catervis stipati JanStat* 513] przychodźić/ y ná onych mieyſcách ſądowych nie tylko zwády ábo ſpory/ ále też bitwy y woyny wſczynáć śmieią: vſtáwiamy/ áby [...] *SarnStat* 783.

2. *Złączony*, *zjednoczony*; *unitus JanStat* (*4*):

W przeciwstawieniu: »skupiony … rozdzielony« (*2*): GDyż wſzytkim rzecz ieſt doświádczona: iż moc ſkupiona y ziednoczona [*virtus unita JanStat* 741] zwykłá bydź záwżdy mocnieyſza/ niż rozdźielona: obiecuiemy pilność vczynić: ábyſmy Wielkié Kśięztwo Litewſkié/ y źiemie Pruſkié/ y inné źiemie pográniczné kroleſtwu/ do iedności przywiéźć mogli *SarnStat* 110 [*idem*] 985, **[***HerburtStat* 655 (*Linde s.v. skupić*)**]**.

Szereg: »skupiony i zjednoczony« (*2*): *SarnStat* 110, 985; **[***HerburtStat* 655 (*Linde*)**]** *cf W przeciwstawieniu.*

Przen [*z czego*] (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Maćie iednego páná y krolá/ iedny práwá y wolności/ [...] iednę ſpolną mátkę/ oyczyznę miłą/ iedno ćiáło z rozmáitych narodow y ięzykow ſkupione y ſpoione/ y dawno zroſłe: iákoż ſię wádźić/ dźielić tym/ y niezgádźáć możećie? *SkarKazSej* 672b.

a. *O wyznawcach wspólnej wiary* [*pod kim*] (*1*): Tákże ia też mowię do ćiebie/ Narodzie Ruſki: [...] owce iedney owcżárnie y iednego páſterzá niewidomego/ pod iednym widomym Piotrem niegdy ſkupione/ Chrześćianie krwią Chryſtuſową oblani: wroćće ſię do Páná Bogá ktory w pokoiu w miłości y w iedności mieſzka *SkarJedn* 332.

Cf **2. SKUPIĆ**, **SKUPIĆ SIĘ**

AN

SKUPNO (*1*) *av*

o *jasne.*

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w,*

Zachęcająco do kupna, *atrakcyjnie dla kupującego*: Mangonizo, Wyſmukuyę/ Piękrzę/ Przipráwiam Foremno á Skupno czinię. *Mącz* 207d.

Cf **[NIESKUPNO]** (*Errata*)

AN

SKUPNOŚĆ (*1*) *sb f*

D sg skupności.

Sł stp brak, *Cn s.v. odbyt kupi*, *Linde XVI w.*

Korzystna a. łatwa sprzedaż; *distractio facilis*, *venditio cum lucro*, *prospera vel celer venditio Cn*: Mangonium, Nauká roſtucharſka álbo wyſmuknienia á ku skupności przirządzona [*lege*: przyrządzenia]. *Mącz* 207d.

Cf NIESKUPNOŚĆ

AN

SKUPNY (*5*) *ai*

comp skupni(e)jszy (*1*).

sg m N skupny, skupniejszy (*5*). ◊ **[***f N* skupniejsz(a). ◊ *n N* skupn(e). ◊ *pl N subst* skupniejsz(e).**]**

[*Składnia comp*: *skupniejszy niżli co.***]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Łatwo znajdujący nabywców*, *pokupny*; *chętnie kupowany*; *atrakcyjny dla kupujących*; *vendibilis Mącz*, *Cn* (*3*): Vendibilis, Przedayny/ też skupny/ wdzięczny. *Mącz* 479c; Purpura vigebat eo tempore, Szárłat w ten czás w wielkiey wadze był [...]/ skupny był. *Mącz* 495d; **[**a jako w tym kraju siano niedrogie, każdy bróg per mc. 2, bo siano z błot nie tak skupne *LustrSand* 181; *Volck* 354**]**.

skupny komu [= *dla kogo*] (*1*): Zgoniny/ Plewy/ w ſuſzy chować/ doyźrzeć coby nie zeprzały: bo tym vkarmi wołu iáko kraſzoną śieczką/ y ſkupnieyſzy woł kupcowi. *GostGosp* 48.

[*Szereg*: »cudny i skupny«: A gdyby ie [*orzechy*] przed przeſuſzánim wodą czyſtą opłokał cudnieyſze będą y ſkupnieyſze. *Cresc 1571* 403.

Żart.: Kmiotówna lica przed słońcem chroniła: Fartuszkiem, bieżąc, oczy zasłonila; Na tej koszuli był podołek zdarty, A trochę niżej przyporek otwarty. Pan, mimo jadąc, z serca się rozśmieje. [...] Rzecze jej: „Słyszysz? Spuść tego fartuszka!” [...] Spyta jej potem: „Czymżeć ta twarz droższa? „Abo z tych jedna jest u ciebie gorsza?” Gdyż to usłyszy, iż on ją tak pyta, Odpowie: „Panie, skupniejsza odkryta”. *Otwin*(*?*)*Erot* 41.

Przen: *Cenny*, *wartościowy*: Sądy Páńſkie prawdziwe/ vſpráwiedliwione ſámi w ſobie. Skupnieyſſe [*desiderabilia*] niżli złoto y drogie kámienie *Leop Ps* 18/11 (*Linde*).**]**

2. *Przeznaczony do kupowania*, *na sprzedaż*; *mercalis*, *venalis Mącz* (*2*): Venalis, Skupny *Mącz* 479d, 217c.

Cf **[NIESKUPNY]** (*Errata*)

AN

SKUPOWAĆ (*28*) *vb impf*

o *oraz* a *jasne.*

inf skupować (*2*). ◊ *praes 1 sg* skupuję (*7*). ◊ *3 sg* skupuje (*5*). ◊ *3 pl* skupują (*2*). ◊ *praet 3 sg m* skupował (*1*). *f* skupowała (*1*). ◊ *3 pl m pers* skupowali (*3*). ◊ *fut 3 sg m* będzie skupował (*1*). ◊ *imp 2 sg* skupuj (*2*). ◊ *con 2 sg m* by skupował (*1*). ◊ *3 sg m* by skupował (*1*). ◊ **[***3 pl m pers* by skupowali.**]** ◊ *part praes act* skupując (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

Nabywać, *wchodzić w posiadanie drogą kupna*; *emere Miech*, *PolAnt*, *Calep*, *JanStat*; *coemere Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Cn*; *commercari Calep*, *Cn*; *comparare JanStat* (*28*):

a. *Odkupywać czyjąć własność*, *też uprawnienia*; *spłacać kogoś* [*kogo* (= *właściciela*), *co*] (*2*): **[**w Pabijanowie u Piotra 20 grz. 23 gr., u Pawła u siestrzeńca 44 grz., co skupował wszystko gospodarstwo *InwMieszcz 1575 nr 197*; gdzieby na wójtowstwie albo sołtystwie po zmarłym wójcie albo sołtysie trzej, albo czterej, albo też i więcej synów zostało, aby telko jeden, albo dwa tam zostali, [...] a starsi aby młodsze skupowali *OrdynWiej 1576 nr 50.***]**

skupować z czego (*1*): ktore pięniądze zostawil bel na, na Vtciwego Woćiecha Brodę ſkupuiąc onego ze mlina *ZapKościer 1580*/9.

Szereg: »skupować i płacić« (*1*): A ieſlibyſmy ich [*poddanych*] w Práwiéch niechćieli záchować: tedy będźie wolno Nam wedle ſtárégo ſzácunku y tárgu tákowé práwá ſkupować y płáćić [*comparare et solvere JanStat* 847] *SarnStat* 1071.

b. *Zaopatrywać w coś*, *kupując* [*w tym*: *co* (*9*)] (*13*): Nuż gdy ſie nieprzyiaciel iáki trefi s ſtrony/ Iż będzye trzebá iákiey niemáłey obrony/ [...] To iuż ſkrzynie wytrząſay záſtáwiay klenoty/ [...] Iuż konie zbroie ſkupuy/ iuż ſzukay hetmánow *RejWiz* 69v; *BibRadz* 4.*Reg* 22/6; Negotiator, [...] Aliquando Száfarz który potrzebne rzeczy ku żiwnośćy skupuye. *Mącz* 245a, 257b; *Calep* 437a, [735]b; **[**[*Sokrates*] przyſzedł raz ná targ: y widźi ich wiele/ którzy rozmáyté rzeczy do domu ſkupuią *SokołJanSzafarz* 25**]**.

skupować czego a. co (*pl*) (*3*): Tak ſłyſzę iż to páńſtwo chodzącz przeglądacie Rzkomo zyta skupuiącz mieſtcza wypatrzacie Abyſcie potym na nię tu przywiedli ludźy *RejJóz* M8v; *Mącz* 422c; *RejZwierc* [203]v.

skupować komu [= *dla kogo*] (*2*): *LibMal 1543*/67v; A ſam [*Chrystus*] ſſáffárzá myał/ ktory myał worki/ á nośił pyenyądze/ ktore mu dawano/ z kąd mu potrzeby ſkupował/ y vbogim dawał *KromRozm II* y.

Zwrot: »na potrzebę własną skupować« (*1*): Która to vſtáwá o kupcách tych/ którzy ná przekup [= *handel*] kupuią/ ma bydź rozumiáná: á nie o tych obywáteloch/ którzy ná potrzebę właſną ſkupuią [*ad usum proprium quicquam emerint JanStat* 73]. *SarnStat* 1241.

Szeregi: »płacić i skupować« (*1*): y z tégóż pułzłotégo [*podskarbi koronny*] innym robotnikóm w myńcy/ y wſzytki potrzeby do Myńce należące będźie płáćił/ y ſkupował [*solvet*, *comparabit JanStat* 308]. *SarnStat* 340.

»sprawiać i skupować« (*1*): powiadal, iſch zona Bieniaſcha krawcza tamze ſz Richfala myąſza i ginſche potrzebi ziwnoſczi zelyſlawſkiemu i ginſchem ſlodzieyom ſprawiala y ſkupowala *LibMal 1543*/67v.

»skupować a zgromadzać« (*1*): Structores annonae, Ktorzy skupuyą á zgromádzáyą żytá do ſzpichlerzów dla drogośći álbo oblężenia. *Mącz* 422c.

c. *Kupować wiele rzeczy*; *gromadzić kupując* (*13*): Pararius, [...] Skupień ten który skupuye/ yedná co ná kogo pieniędzy ſzuka pożyczić. *Mącz* 277b, 102c; Emptito – wſtawnie z knpuię [*!*]. *Calep* 360b, 210b, 222a.

skupować co (*7*): *FalZioł* V 52v; [*Franciszek Spiera*] począł ſobie w świętem piſmie/ kśięgi wſzelakié/ nowé i ſtaré skupować/ pilnie ié czytac *MurzHist* B4v; Słuſznie ma być chwalon on obycżay/ [...] iż (gdy ktorey ćwierći roku żyto/ ábo y inſze zboże natáńſze bywa) Vrząd ſkupuie go bárzo wiele/ y do mieyſkich śpichlerzow dawa chować *ModrzBaz* 33v; Miéy tedy y dźiś dźiękę/ biſkupie cnotliwy/ Żeś poſpolitéy rzeczy ſłużyć ták chętliwy. Lepiéy tym dom ſwóy zdobiſz/ niżby wśi ſkupował *KochFr* 124; *Calep* 360b; **[***CiceroKosz 1593* 105**]**. *Cf skupować co za co*; *Zwroty.*

skupować co za co (*1*): Wodzono mu [*Salomonowi*] też konie z Micraimu/ bo kupcy krolewſcy ſkupováli konie zá pewną ſumę [*accipiebant in precio*]. *BudBib* 2.*Par* 1/16.

W połączeniu szeregowym (*1*): Prozné iego [*człowieka*] fráſowánié/ Prozna praca/ y ſtáránié: Zbiéra/ gromádźi/ ſkupuie/ A niewié/ komu gotuie. *KochPs* 57.

Zwroty: **[**»[*co*] na drogość skupować« = *kupować w celu sprzedaży z dużym zyskiem*, *spekulować*: Ktoby zboże ná drogość ſkupował/ álbo ktoby zboże chował ábý ie drożey przedał/ ma być karan dwudźieſtą złotych. *SzczerbSpecSax* 177 (*Linde*).**]**

»[*co*] za pieniądze skupować« (*1*): Gdzież też kxiążę Boleſław Pudicus z matką ſwą Grzymiſławą y z Prandotą biſkupem Krakowſkiem: wdzięcznie gi [*posła od papieża*] przziął y darował znamienicie drogimi ſkorkami, nad to czo też ſami za ſwe pieniądze ſkupowali [*proprio aere potuerunt emere*], na podarze Carzowi tatatſkiemu [*!*]. *MiechGlab* 18.

[*Szereg*: »przedawać, skupować«: Tákżeć też y tym ku wſzytkiem ſprawam ſprawiedliwość potrzebna ieſt/ ktorzy co przedawáią/ ſkupuią/ ſami v kogo álbo komu inſze[mv] co náymuią *CiceroKosz 1593* 105.**]**

Formacje współrdzenne cf 1. KUPIĆ.

Cf **SKUPOWANIE**, **SKUPOWANY**

AN

SKUPOWANIE (*7*) *sb n*

Teksty nie oznaczają ó oraz -é; -a- (*3*) *Leop*, *ModrzBaz* (*2*), -å- (*1*) *ReszList*; o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -owanie).

sg N skupowani(e) (*1*). ◊ *G* skupowaniå (*1*). ◊ *A* skupowani(e) (*4*). ◊ *L* skupowaniu (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu s.v. skup oraz skupować.*

Nabywanie, *wchodzenie w posiadanie drogą kupna*; *coemptio Cn* (*6*):

skupowanie kogo (*1*): A nawietſzy [*!*] złoczyńcá Nikánor: ktory był tyſiąc kupcow przywiodł ná ſkupowánie Zydow [*ad Iudeorum venditionem*; ná przedawánié Zydów *WujBib*]/ będąc ták ſtłumiony á poniżony zá pomocą Páńſką/ [...] ſámiuſtek przyſſedł do Anthiochiey *Leop* 2.*Mach* 8/34.

a. *Odkupywanie od kogoś*, *wykupywanie poprzez spłacanie* (*4*): yako ya tho wyem ysz slachethny mykolay doctorowycz Regvla skomornykow nyepozyczyl sta slothych monethy y liczby polskyey panv doctorowy balthazarowy z wawrzysshewa na skupovanye. *ZapWar 1527 nr 2382.*

skupowanie czego (*1*): Iako on mnye nye pozyczyl sta slothych monethy y lyczby polskyey na skupowanye dzeszaczyn *ZapWar 1527 nr 2382.*

α. *Pozbawianie sołectwa lub wójtostwa w wyniku wykupu przez szlachtę* [*kogo* (= *właściciela*)] (*2*): Niektorzi to czynią wilczem práwem: [...] iáko vczynili niektorzi/ co wźiąwſzy od Krolá imioná/ pobráli Szołtyſom ſwym máiętność: powiedáiąc że im to wedle Statutu o ſzołtyśie niepożyteczném wolno. (*marg*) O ſkupowániu woytow lub Szołtyſow. (–) *ModrzBaz* 142, 100.

b. *Kupowanie w większej ilości potrzebnych rzeczy*, *zaopatrywanie przez kupno*; *opsonatus Calep*, *Cn*; *opsonatio Calep* [*czego*] (*2*): Y drugi raz niedoſtawáło pieniędzy/ ná ſkupowanie potrzeb dla

wielkośći gośći/ wnet do ſkrzynki przed ſzpitale[m] włożono 500. Dukatow *ReszList* 170; *Calep* [735]b; **[**Pp. mieszczanie i pp. mieszczki, aby do skupowania rzeczy im do żywności potrzebnych albo sami na Rynek wychodzili, albo czeladź tylko wysyłali *OpisyPozn 1598 nr 22***]**.

c. [*Kupować wiele rzeczy*; *tu*: *przeznaczonych do sprzedaży*, *towarów* [*czego*]: Nie zabrania się jednak przekupkom i przekupniom do miasteczek [...], także i wsi dla skupowania takowych rzeczy zajeżdżać, i z niemi do miasta przybywać *OpisyPozn 1598 nr 22.***]**

Cf **SKUPOWAĆ**

AN

SKUPOWANY (*3*) *part praet pass impf*

o *oraz* a *jasne.*

pl N m pers skupowani (*1*). *subst* skupowan(e) (*1*). ◊ *A subst* skupowané (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skupowany od kogo* (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. skupny.*

1. *Nabywany od kogoś za pieniądze* (*2*): A diversis emebantur insciente te, Od rozmáyitych ludźi skupowáne były bez wiádomośći twey. *Mącz* 487d.

a. *Kupowany w celu sprzedaży*, *na handel* (*1*):

W przeciwstawieniu: »z swego własnego urodzaju ... skupowany« (*1*): poſtánawiamy/ áby ludźie ſzlácheccy/ ná rzékách ſpuſczáiąc z ſwégo właſnégo vrodzáiu/ á nie ſkupowáné zboża/ y inné towáry/ żadnémi myty/ cły/ [...] ni od kogo ángáriowáni nie byli *SarnStat* 404.

2. *Pozbawiany sołectwa lub wójtostwa w wyniku wykupu przez szlachtę* (*1*): (*marg*) O ſzołtyśiech lub o Woyćiech/ ieſli máią być ſkupowáni. (–) Ieſt v nas práwo o ſzołtyśie niepożyteczném/ áby go ruſzono z iego ſtanu/ y zmáiętności ſkupiono. Dobre záprawdę práwo/ y godne tego/ áby go w Rzeczypoſpolitey vżywano. *ModrzBaz* 99.

Cf **SKUPOWAĆ**

AN

(SKUPOWNIK) *cf* **OKUPOWNIK**

SKUPUJĄCY (*1*) *part praes act*

G sg n skupując(e)go.

Sł stp brak, *Cn s.v. skupień*, *Linde brak.*

Dubium: Pomagać [*narodzie ruski*] do tego y ieden ięzyk ſpolny známi Kátoliki/ ktorzy [*!*] máiąc/ do wſzytkiego z godnego y ſkupuiącego [zbáwiennego *SkarJedn 1590* 327] ſnádnie przyść możeſz. *SkarJedn* 376.

AN

SKURA *cf* **SKORA**

[SKURAĆ] *cf* **[SKORAĆ]**

SKURCZAĆ (*2*) *vb impf*

a *jasne.*

inf skurczać (*1*). ◊ *praes 3 sg* skurczå (*1*). ◊ **[***part praes act* skurczając.**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde brak.*

1. *Ściągać* (*o działaniu środków leczniczych*) (*1*): [*ziele sporzysz*] ma mocz zmarſzczać/ ſkhurczać/ rany y wrzody ſpaia *FalZioł* I 79b [*idem*] **[***SienHerb* 97a**]**.

2. *Osłabiać*, *ograniczać*, *zmniejszać moc*; *w przen* (*1*):

W przeciwstawieniu: »rozciągać ... skurczać« (*1*): (*marg*) Węgierſka ziemiá gniazdem bluznierſtw przećiw Troycy ś. nieſłychánych. (–) niedźiw iż P. Bog ná ten oſtátek rękę Pogáńſką rozćiąga/ á Chrześćiáńſką iákoś ſkurcża. *PowodPr* 33.

Wyrażenie: »rękę [= *moc*] skurczać« (*1*): *cf W przeciwstawieniu.*

3. [*Zaciskać*, *zamykać*; *w przen*

Zwrot: »rękę skurczać [*komu = wobec kogo*]« = *być skąpym*: Czym Pan uczy, byśmy się w czas o to starali, a w miłości wszech ludzi pobożnych mieszkali, upuszczając też drugim ubogim dłużnikom, a ręki nie skurczając Pańskim domownikom *OtwinPis* 125.**]**

Formacje współrdzenne cf KURCZYĆ.

Cf **SKURCZAJĄCY**

AN

SKURCZAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

praes 3 sg skurczå się. ◊**[***3 pl* skurczają się. ◊ *part praes act* skurczając się.**]**

Sł stp s.v. skurczać, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Ulegać skurczeniu*, *zmniejszać się*:

W porównaniu: Iako wiadro skorzane na mrozie vſycha zmarſzcza ſie y skurcża ſie, thak theż we mnie żądze cieleſtne ſą ſciſnione y zmartwione przez łaskę twoię. *WróbŻoł* oo6v.

2. [*Mieć skurcze*; *incurvare se PolAnt*; *incurvari Vulg*: á wieſzli kiedy ſię mnożą ielenice? [...] Ony ſkurczaiąc ſię wypuſzczáią płod ſwoy/ y ták zbywáią boleſći. *BibRadz Iob* 39/6[3].

Zwrot: »skurczać się na płod« = *mieć skurcze*, *bóle porodowe*: IZali wiéſz czás porodzenia dźikich kóz [...]? Skurczáią ſie ná płód [*Incurvantur ad fetum*] y rodzą *WujBib Iob* 39/3.**]**

Formacje współrdzenne cf KURCZYĆ.

Cf **[SKURCZANIE]**

SKURCZAJĄCY (*2*) *part praes act*

a *jasne.*

sg f N **[**skurczająca**]**, skurczając(a) (*1*). ◊ *pl A subst* skurczając(e) (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

lek. Ściągający, *tamujący* (*1*):

Wyrażenie: »moc skurczająca« (*1*): (*nagł*) Kalendula. Mieſiączek. [...] (–) [...] Mocz tego ziela ieſt ſkurczaiącza/ poſilaiącza/ wyſuſzaiącza *FalZioł* I 71b; **[***SienHerb* [87]a**]**.

**** Prawdopodobnie błędne tłumaczenie łac. „arcuatus morbus*” ‘*żółtaczka*’ (*od arcus* ‘*tęcza*’; *arcuatus* ‘*skrzywiony*’ *i* ‘*chory na żółtaczkę*’) (*1*): Sok z łayna Pſiego gdy gi w kanikułę zbiera/ z winem zmieſzawſzy/ biegunkę zaſthanawia/ á białe łayno na wrzody ſkurczáiącze pomaga. *FalZioł* IV 6c.

Cf **SKURCZAĆ**

AN

[SKURCZANIE *sb n*

A sg skurczanié.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

lek. Ściąganie się naczyń krwionośnych [*czego*]: [*ciemierzyca*] Purguie á wywódźi z człowieká wrácániém rozmáité plugáwośći/ [...] które czynią opuchliny/ trędowáćiny wſzyſtkié/ członków drżenié/ podágry/ żołądká bolenié/ ſkurczánié żył *UrzędowHerb* 127a.

Cf **SKURCZAĆ SIĘ]**

AN

SKURCZENIE (*13*) *sb n*

Pierwsze e *jasne*, *końcowe pochylone.*

sg N skurczenié (*5*); -é (*1*), -(e) (*4*). ◊ *G* skurczeni(a) (*1*). ◊ *D* skurczeniu (*1*). ◊ *A* skurczeni(e) (*6*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde brak.*

Rzeczownik od „skurczyć się”; *ściągnięcie się*, *zmniejszenie się*; *contractio Mącz*, *Cn* (*13*): Contractio, Skurczenie Smárſzczenie/ skrócenie. *Mącz* 461c.

skurczenie czego (*1*): Skurczenie członku męſkiego: známię śmiertelne. *SienLek* 22v.

a. *lek. Ścieśnienie*, *zwężenie się* [*czego*] (*4*): trafuie ſie cżęſto iż po porodzeniu zoſtaie ta błonka [*tj. łożysko*] w żywocie/ á tho dla rozmagitych przyczyn. [...] Cżwarte dla napuchnienia j ſkurczenia

od bolow wielkich mieſthcza nadolnego *FalZioł* V 25, II 9c, IV 8a; *Mącz* 461c; **[**[*książę Henryk*] wſzákże iuż nie mogł nigdy przyść ku pierwſzemu zdrowiu/ prze ſkurczenie żył. *BielKron 1597* 200; Oleiek czyniąc z Reubarbarum/ bárzo pomaga máżąc/ [...] ſkurczeniu żył y inſzych członków. *UrzędowHerb* 265b**]**.

b. *lek. Skurcz*, *spazm*; *convulsio Mącz*, *Cn* (*7*): *Mącz* 478d; Zgrzytáć zęby nád zwyczay w niemocy: ſkurczenie álbo ſzaleńſtwo známionuie. *SienLek* 22v; Wſzákóż/ ieſt też chorób niemáło/ co z glowy pochodzą/ á ćieplicámi hámować ſye mogą: iáko łupánia/ puł głowy bolenia/ powietrza ruſzenié/ ſkurczenié *Oczko* 14; *SkarŻyw* 179.

skurczenie czego (*3*): *FalZioł* I 109d; Wſzyſtkiego ćiałá wdrygánie częſte á nagłe: ſkurczenie członkow známionuie. *SienLek* 19v; Proſzę ćię [*Maryjo*] [...] przez pięć ran tegoż Syná twego/ y przez ſkurczenie wnętrzności twoich/ dla niezmierney boleśći ran iego/ [...] ábyś [...] przyſzłá y pokwápiłá ſię ná poratowánie moie *LatHar* 488.

Cf **SKURCZYĆ SIĘ**

AN

SKURCZON *cf* **SKURCZONY**

SKURCZONY (*24*) *part praet pass pf*
skurczony (*23*), **skurczon** (*1*).

W formach złożonych o *jasne*; *forma niezłożona z tekstu nieoznaczającego ó.*

sg m N skurczony (*4*). ◊ **[***A* skurczon(e)go.**]** ◊ *f N* skurczoną (*2*), skurcz(o)na (*1*); ~ (*attrib*) -ą (*1*); (*praed*) -ą (*1*) *WujNT*, -a (*1*) *BibRadz*. ◊ **[***G* skurczon(e)j.**]** ◊ *A* skurczoną (*3*). ◊ **[***L* skurczon(e)j.**]** ◊ *n N* skurczon(e) (*2*). ◊ *A* skurczon(e) (*1*). ◊ *pl N subst* skurczon(e) (*3*). ◊ *D* skurczonym (*1*). ◊ *A subst* skurczoné (*7*); -é (*2*), -(e) (*5*).

Sł stp s.v. skurczyć, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kurczyć.*

Składnia dopełnienia sprawcy: *skurczony od kogo* (*1*), **[***kim***]**.

I. *Imiesłów od „skurczyć się”*; *ściągnięty*, *zmniejszony*; *convulsus Mącz*, *Calep* (*23*): *FalZioł* V 13v; *Mącz* 478d; Kiedy Twarz niemocnemu s ćienczeie/ á oczy wpádną/ á ſkronie gładkie/ vſzy źimne/ żołte á ſkurczone/ [...] známioná ſą śmiertelne. *SienLek* 22v; Convulsus – Skurczony, zcziągniony. *Calep* 255b.

skurczony od czego (*1*): Torrida frigore pecora, Od mrozu skurczone zwiędłe bydło. *Mącz* 459d.

Przen (*2*): Władza ſercá w kim mgleie Mniey w nim co dźień nádźieie/ [...] Więc ták płácż iáko y śmiech iednáko odbiera/ Rozbiegłe ſerce wśćiąga/ á zkurczone wſpiera. *RybGęśli* C4.

Fraza: »ręka Pańska jest skurczona« = *Bóg ma ograniczone możliwości* (*1*): Ná to odpowiedźiał Pan Moiżeſzowi/ Izaſz ręká páńſka ieſt ſkurczoná [*Num manus Domini abbreviata est*]? oto iuż vyzryſz ieſliż ſie doſyć ſtánie obietnicy moiey/ ábo nie. *BibRadz Num* 11/23.

a. *lek. Który uległ zwężeniu*, *ścieśnieniu*; *dotknięty skurczem*, *paraliżem*; *contractus Mącz*, *Cn* (*11*): Ten oleiek [*z rumnu*] miernie zagrzewa y odwilża/ cżłonki ſkurczone roſciąga. *FalZioł* II 22v; Iaycza Liſie [...] pomagaią na kurcż y na paraliż y żiły ſkurczone odmiękczaią. *FalZioł* IV 14b, I 10b, IV 4c, 9b; Convulsus musculus, Skurczony. *Mącz* 478d, 461c, 478d; *SienLek* 161; *Oczko* 33; **[**Márcellus de Cardilla/ maiąc ręce y nogi ſkurczone y ćiáło trądem zárážone: nieſiony do S. [*św. Franciszka*] z Páule/ po krotkiey modlitwie/ [...] vzdrowionym zoſtał. *SkarŻyw* 296, 44; *UrzędowHerb* 430b**]**.

Szereg: »skurczony a (**[**i**]**) uschły« [*szyk zmienny*] (*1*): *FalZioł* ‡‡f; **[**iż [*św. Monegunda*] iedney wdowy ſkurczoną y vſchłą rękę dotykániem ſwym zleczyłá. *SkarŻyw* 633**]**.

b. *Skulony*, *przygarbiony*, *pochylony*; *inclinatus Vulg* (*5*): Tristis et decrepitus senex, Pochmurny á zgrzibiáły/ álbo skurczony ſtárzeć [*!*]. *Mącz* 79d; *LatHar* 538; *WujNT przedm* 37, *Luc* 13 *arg*, 11; **[**Uleczył Pan niewiastę szatanem skurczoną, ocz się księża gniewali, widząc uzdrowioną. *OtwinPis* 57**]**.

[*W połączeniu szeregowym*: iam był opuchły/ Ia ſkurczony/ Ia paraliżem zarażony/ Ia złemi duchy opętany/ á on nas vzdrowił *Pozdraw* C6.**]**

[*Przen*: *Upokorzony, poniżony*: A thedy ſtal pan Iezvſz na gorze [*Kalwarii*] drzączi nagy zranyony y ſkurczony, a krew plynye zglowi yego y ſczyala zewſyſczkyego *RozmyślDomin* 73, 45, 62, 74.

W połączeniu szeregowym: A takos wywleczon niemoczny, ſkurczony/ zraniony/ y vplwany na obliczu/ y cięſzko vbity/ ażes na nogach niemogł ſtać *Pozdraw* C3.**]**

α. **[***W funkcji rzeczownika*: Skurczonego w Tuſkanelli/ powietrzem zárážonego w Narnijey/ [...] ſlepych niemáło/ ná roznych mieyſcach opętánych tákże/ vzdrowił [*św. Franciszek*]. *SkarŻyw* 921.**]**

II. *Imiesłów od „skurczyć”*; *przen*: *ograniczony*, *skromny* (*1*): Contracta paupertas, Skurczone vboſtwo. *Mącz* 461c.

III. **[***W funkcji imiesłowu czynnego*: *spinający*:

Zestawienie: »żyła skurczona« = *ścięgno*: A przeto nie iadáią ſynowie Izráelſcy żyły ſkurczoney [*nervum contractionis*]/ ktora ieſt ná mieyſcu biodry áſz do dziſieyſzego dnia/ iſz ſię dotknął mieyſcá biodry Iáákobowey wżyle ſkurczoney. *BudBib Gen* 32/32.**]**

Synonim: **III.** *pięty*.

Cf **SKURCZYĆN, SKURCZYĆ SIĘ**

AN

SKURCZYĆ (*7*) *vb pf*

inf skurczyć (*1*). ◊ *fut 2 sg* skurczysz (*1*). ◊ *3 sg* skurczy (*2*). ◊ **[***praet 3 sg m* skurczył. *f* skurczyła. ◊ *imp 2 sg* skurcz.**]** ◊ *part praet act* skurczywszy (*3*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI i XVIII w. s.v. kurczyć.*

1. **[***Zgiąć*, *pochylić*, *przygarbić*; *incurvare PolAnt* [*kogo*, *co*]: A Dawid mowi: [...] Niech záćmione będą oczy ich áby nie przeyźrzeli/ á ſkurcz záwżdy grzbiet ich (*marg*) Odeymi im ducha y śiły. (–). *BibRadz Rom* 11/10; Wzięła Achilla śmierć młodo skwapliwa, Starość Tytona skurczyła zeckliwa *Smolik* 61.

Przen: *Przygnębić*, *zasmucić*: Fráſunek ſerdeczny ſkurczy [*humiliabit*] człowieká/ ále z powieśći weſołych rozráduie ſię. *BibRadz Prov* 12/25 (*Linde s.v. kurczyć*).**]**

2. *Zgiąwszy przybliżyć coś do czegoś*; *zgiąć w stawach* [*co*] (*6*): KIedy kogo Niemoc popádnie/ tám nietrzebá ſye bać kiedy niemocny ná bok ktorykolwiek leży/ máło ſkurczywſzy nogi/ álbo ták iáko zwykł legáć/ kiedy był zdrow. *SienLek* 21.

skurczyć do czego (*1*): Kiedy niemocny nogi áż do pierśi ſkurczy/ á potym ie porzući: źle. *SienLek* 23.

Zwroty: »skurczyć ramiona« = *wtulić głowę w ramiona*, *może*: *wzruszyć ramionami* [*szyk zmienny*] (*2*): Dał mieyſce ſwiádek tym ſłowom [*podającym w wątpliwość to*, *co zeznał uprzednio*] rámioná ſkurczywſzy. *GórnDworz* R3v, R6v.

»ku sobie skurczyć« (*1*): Y vſchłá wnet ręká iego ktorą był wyćiągnął [*!*] przećiw niemu/ ani iey mogł záſie ku ſobie ſkurczyć [*nec valuit retrahere eam ad se*]. *Leop* 3.*Reg* 13/4.

Szereg: »ani wyciągnąć, ani skurczyć« (*1*): á záſię iáko miło pátrzyć ná owego/ kthory [*siedząc na koniu*] áni wyciągnie zbytnie nogi/ áni iey nád miárę ſkurczy *GórnDworz* E8v.

3. *Zacisnąć*, *zwinąć*; *contrahere Vulg* [*co*] (*1*):

W przeciwstawieniach: »skurczyć ... **[**otworzyć**]**, rozciągnąć« (*1*): Bo ręká ieſli ią ſkurczyſz/ ieſli ią też roſciągnieſz/ przedſię ręką muśi być zwaná. *RejZwierc* 146v; **[***Leop Deut* 15/7**]**.

[*Zwrot*: »skurczyć rękę« [*oznaka skąpstwa*]: *TomZbrudzBrul Deut* 15/7; niezátwárdziż ſercá twoiego/ áni ſkurczyż ręki twoiey [*nec contrahes manum*] ále otworzyż ią vbogiemu/ á záłożyż go czym *Leop Deut* 15/7.**]**

4. **[***Przywiązać*, *skrępować* [*czym do czego*]: Nie śmiał Sędźia dekretu/ nie wiedząc pewnego Dowodu [...] Czynić/ ále żáłobna ſtroná go prośiłá/ Iżeby obwiniona przymęczona byłá. [...] Zárázem obie do ćiemnice wrzućić/ Powrozy do drábiny mężnie kazał ſkurczyć *PaprKoło* O4 (*Linde*).**]**

5. [*Poskromić*, *ukrócić*:

Zwrot: »[*kogo*] prawem skurczyć« (*prawdopodobnie kalka łac.* (*con*)*stringere iure a. lege*): Kſiążę Rátyborſkie Iánuſzá/ gdy mu [*Janowi Radlicy*] Lipowiec y Sławkow ſpuſtoſzył gwałtownie/ ták práwem ſkurczył/ że mu nágrodźić to ſtáteczńie muśiał *PaprHerby* 463.]

Formacje współrdzenne cf KURCZYĆ.

Cf **SKURCZONY**

SKURCZYĆ SIĘ (*10*) *vb pf*

sie (*8*), się (*2*).

inf skurczyć się (*3*). ◊ *fut* [*3 sg* skurczy się.] ◊ *3 pl* skurczą się (*1*). ◊ *praet 1 sg m* skurczyłem się, -m się skurczył (*2*). ◊ *3 sg m* skurczył się (*2*). [*f* skurczyła się.] *n* skurczyło się (*1*). ◊ [*plusq 3 sg f* była się skurczyła.] ◊ *part praet act* skurczywszy się (*1*).

Sł stp s.v. skurczyć, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. kurczyć się.*

1. *Ściągnąć się*, *stać się mniejszym*, *zmniejszyć się*; *ulec skurczeniu* (*6*): Astringi frigore, Skurczyć/ zmárſzczić ſie/ od źimná zmárznąć. *Mącz* 421c; *RejZwierc* 234v; od których widźiem choć drugi vſchnie/ ſkórá mu ſye ſtwárdźi/ żyły ſkurczą/ guzy ſpieką/ tego wodá śiárczána odwilży/ [...] y wſzyſtkiego tego w nim poprávi *Oczko* 25v; [Przeto piſze *Raſis*, Iż z ſokiem Chrzanowym niedźwiadká pokropiwſzy/ tedy zemdleie y ſkurczy ſie/ á potym ſie rozpuknie *UrzędowHerb* 261b, 207b].

[*W porównaniu*: Zębá práwie żadnego w gębie iuż nie było/ Od ſtárośći iák węzeł bábſko ſie ſkurczyło. *ZbylPRozm* D4.]

Fraza: »mieszek skurczyć się musi« = *zabraknie pieniędzy* (*1*): Mieſzek mu ſię też iuż bárzo ſkurczyć muśi/ gdy iego indulty nie płácą/ y one iármárki vſtáły/ kiedy pirwey kupczył Byſkupſtwy Arcybiſkupſtwy/ opáctwy/ one po ſwey woli przedáwáiąc *NiemObr* 161.

[*Przen*:

Fraza: »ręka Jehowy skurczyła się« = *Bóg ma ograniczone możliwości*: Y mowił Iehowá do Moizeſzá: A zaſz ręká Iehowy ſkurczyłá ſie [*manus Domini abbreviata est*; ieſt niemocna *WujBib*]? *BudBib Num* 11/23.]

a. *Wychudnąć*, *zmizernieć*, *zmarnieć* (*2*): Swiniá kwiczy plew niemáſz/ á woł theż vbogi/ Iuż dawno oſkominy o płot śćira rogi. Pleśniwy ſie też ſkurczył y śierść ná nim wſtáłá *RejWiz* 92; *CzahTr* L2v.

b. [*W tłumaczeniu tekstu biblijnego*:

Wyrażenie: »żyła, co się skurczyła« = *ścięgno*: A przetoż Izraelczycy y do tego czáſu nie iadáią żyły co ſie byłá ſkurczyłá [*nervum contractionis*]/ ktora ieſt przy ſtáwie biodry/ iż był vgodźił w ſtaw biodry Iakobowey/ y w żyłę co ſię ſkurczyłá. *BibRadz Gen* 32/32.]

2. *Pochylić się*, *zgiąć się*, *przygarbić się* (*2*): Skurczyłem ſye nieborak/ znędzniałem okrutnie/ Cáły dźień chodzę wzdycháiąc ſmutnie [*Vulg Ps* 37/7]. *KochPs* 55; [*RozmyślDomin* 62; *BibRadz Ps* 37/7; *WujBib Ps* 37/7].

[*skurczyć się od czego*: thakoz ſzyedzyal pan wſzego ſzwyatha ſkvrczywſiſie od boleſzczy a ony byegayącz okolo Iezuſza pocrzykaly, kopayącz nogą myedzy oczy yego *RozmyślDomin* 42.

skurczyć się pod czym [= *z powodu czego*]: Práwye iáko cyęſſkye brzemyę ták myę ocyążyły [*me złości*]/ [...] Bowyem mi ſye ták przydáły z mey wielkiey głupośći/ Práwiem ſie pod nimi ſkurczył znáiąc ich ſrogośći *LubPs* K3v.

3. *Zwinąć się* (*2*): [(*nagł*) *HELIOTROPIVM MAIVS*, [...] Brodawnik. (–) [...] gdy też y ćiemny dźień/ przedśię ná tę ſtronę gdźie ſłońce ſtoi obráca ſie/ dla wielkiéy miłośći ſłonecznéy: w nocy gdy ſłońce zaydźie/ ſkurczy ſie *UrzędowHerb* 163a.]

Zwrot: »skurczyć się w kłębek« (*1*): Iże dzieciątko ſiedzi w żywocie ſkriwſzy ſie/ [...] Grzbietem ku żywotowi/ á vſty ku grzbietowi matczynemu leży: ſkurczywſzy ſie w kłębek. *FalZioł* V 14v.

a. *Usiąść skuliwszy się*, *przysiąść na zgiętych kolanach*, *kucnąć* (*1*): Incoxare in coxam sedere, Skurczyć ſie *Mącz* 168b.

Formacje współrdzenne cf KURCZYĆ.

Cf **SKURCZENIE**, **SKURCZONY**

AN

[**SKURCZYWAĆ** *vb impf*

3 sg praes skurczywå.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Powodować skurcz, *ściągać* [*co*]: ták ſłodzoná/ niſko y rzadko vczynioną będąc/ narychléy w śię [...] wilgotnośći wpija: y przez nię ſye odąwſzy/ álbo oſłábiwa/ álbo zápaliwa/ álbo twárdźieiąc/ brzuch wſzytek/ [...] áż po ſzyię ſkurczywa *OczkoPrzymiot* 373.

Formacje współrdzenne cf KURCZYĆ (*Errata*).]

AN

[**SKURŁAT** *sb m*

skurłat, **szkurłat**.

a *pochylone.*

sg N skurłåt. ◊ *A* skurłåt. ◊ *pl N* skurłåty. ◊ *I* skurłåty.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Kawałek starej skóry*; *corium veteramentarium*, *retrimentum corii Cn*: pitacium vel pictacium i⟨d est⟩ particula corii, qua aliquid repeciatur Skvrlath *ReuchlinBartBydg* A2v; Kádzenié témi ſkurłaty w domu/ niedźwiadki wypędza. *UrzędowHerb* 432b.

skurłat czego: (*nagł*) *CALCEAMENTORUM veterum corigium Catimata*, Skurłaty ſtárych bótów. (–) CO ſobie práwie mamy niczemnym/ iednák y to nie ieſt bez pożytku ludzkiégo/ iáko ſą ſkurłaty ſtárych bótów. [...] Paloné ſkurłaty ſtárych bótów/ á ná proch ſtárté/ bárzo ſą pomocné poſypuiąc ná mieyſcá opalone/ opárzoné/ ná przeczoſy/ ná przetárćié od bótá *UrzędowHerb* 432b.

2. *Stwardniała skorupa na powierzchni skóry*, *strup*: Wapno [...] ieſt ogniſté/ á bárzo gorące/ dla tego ogryza/ bárzo przepala ſkurlat iáko ogień. *UrzędowHerb* 405b.

Wyrażenie: »szkurłat na skorze«: Liśćié y kwiećié [*maku rogatego*]/ nátłukwſzy ich z oliwą á przykłádáiąc ná ſkórę opaloną/ gdźie ieſt ſzkurłat ná ſkórze/ zdéymuie y léczy. *UrzędowHerb* 237a.]

AN

SKURŁUPA *cf* **SKORUPA**

[**SKURRA** *sb m*

N sg skurra (a *niekreskowane*, *prawdopodobnie jasne*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Szyderca, *prześmiewca*, *kpiarz* [*scurra – naśmiewca*, *błazen*, *łotr Mącz 376c*; *– wszetecznik*, *szyderz Calep*; *błazen*, *co się błazeństwem bawi*; *blazgoń*, *głupiomowny*, *plugawomowny*; *śmieszek*; *szyderz – scurra Cn*]: VPominano ćię [...] iż ſie łłów nowych około wiáry ſtrzédz potrzebá/ ty nitjlkoś ſie w tym niepolepſzył/ ále iáko ieden nawiętſzy ſcurra/ wſzyſtkié ſzydérſtwá/ [...] vſtáwicznié z twoiéy śmierdzącéy gęby puſczaſz. *ŁaszczRecepta* 91.]

AN

SKURWIĆ SIĘ (*2*) *vb pf*

inf skurwić sie (*1*). ◊ *praet 3 sg f* skurwiła sie (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. kurwić się.*

Stać się kurwą, *zacząć uprawiać nierząd* (*2*): Pánie mam iednę ſioſtrę imieniem fudázę/ ktora ſie ſkurwiłá/ y dopuſćiłá ſie dziećięćiá *March*[2] D4; Suam pudicitiam prostituere, Skurwić ſie. *Mącz* 413d.

Formacja współrdzenna: *kurwić się.*

AN

SKURWYSYN (*5*) *sb m*

sg N skurwysyn (*3*). ◊ *V* skurwysynu (*1*). ◊ *pl V* skurwysynowie (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kurwa.*

Dziecko nieślubne, *bękart* (*5*): Notus, Báſter/ Bękárt/ z kurwy ſyn. *Mącz* 251b; Hurenkind. Zkurwyſyn. Bękárt. Spurius. *Calag* 291a.

a. *W funkcji wyzwiska* (*3*): *ZapMaz II G* 78/380v; Kapłani przysli do mnie opowiedaiąc mi z załoscią iako Woiewoda Poznanski [...] miiaiąc ie na Karecie rzekł temi słowy Xięża Skurwysynowie skarzycie się przed Kanclerzem na Stadnickie [...] *Act-Reg* 70.

W połączeniu szeregowym (*1*): vrządnyk zathem rzekl [*oskarżonemu o kradzież*] wzdiſz thi zdraycza lothr, ſkurwy ſyn, A on rzekl yeſtem thak dobri iako thi. *LibMal 1544*/90v.

AN

SKURWYSYNAĆ (*1*) *vb impf*

part praes act skurwysynając.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Nazywać skurwysynem: thych zlych a nieuthcziwich słow nadawsy iako przedthym złodzieiaiącz skurwisynaiącz wywoływaiącz *ZapMaz II G* 78/381.

AN

SKURWYSYŃSTWO (*1*) *sb n*

A sg skurwysyństwo.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Obelżywie: *nieprawe pochodzenie*, *bycie bękartem*:

Zwrot: »zadać skurwysyństwo«: Gdy Sláchćic Sláchćicowi záda zkurwyſyńſtwo/ álbo inſze ſłowo ſzkáráde/ á nie odwoła wnet co mowił/ tedy [...] *UstPraw* A4v.

AN

[SKUSA *sb f*

sg L skusie. ◊ *pl D* skus(o)m. ◊ *A* skusy.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Nakłanianie do złego, *kuszenie*, *pokusa*:

skusa czyja [= *kto jest kuszony*]: Po onei ćieleſnei ſkuśie pańſkiei/ wnet naſtała była druga pokuſa duchowna/ a to wten czas kiedy go Sſatan zanioſł na Kośćioł *OrszakPos* 69.

Wyrażenia: »cielesna skusa«: *OrszakPos* 69 *cf skusa czyja*.

»skusa szatańska«: iż ani radą ſwą/ ani pomocą ludzſką żaden znas nieobronimy ſtanu abo zawołania właſnego ſwoiego ieſli opomoc przećiw ſkuſſom Sſatańſkiem miłego Boga vprzeimie prośić niebędziemy. *OrszakPos* 69, 68v.

Cf **POKUSA]**

AN

SKUSIĆ (*59*) *vb pf*

inf skusić (*13*). ◊ *fut 1 sg* skuszę (*3*). ◊ *3 sg* skusi (*4*). ◊ *1 pl* skusi(e)my (*1*). ◊ *3 pl* skuszą (*3*). ◊ *praet 1 sg m* skusiłem, -m skusił (*2*). ◊ *3 sg m* skusił (*18*). *f* skusiła (*1*). ◊ *1 pl m pers* -smy skusili (*1*). ◊ *3 pl m pers* skusili (*2*). ◊ *plusq 3 sg m* był skusił (*1*) *BierEz*, skusił był (*1*) *SkarŻyw*. ◊ *imp 2 pl* skuście (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skusił (*2*), byle skusił (*1*). *f* by skusiła (*1*). ◊ *3 pl m pers* by skusili (*1*). ◊ *part praet act* skusiwszy (*3*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. kusić.*

1. *Spróbować*, *chcieć się o czymś przekonać*, *sprawdzić*; *tentare Vugl*, *Mącz*, *Cn* (*26*):

skusić czego (*2*): **[**Ták tedy Krol Władiſław Lokietek tey oſtáteczney rzeczy myſlił ſkuſić/ ieſliby ſnadź mogł iáko Litwę vgłáſkáć/ á w towárzyſtwo ſwoie przywieść. *StryjKron* 404.**]** *Cf skusić czego czym*; *czego z kim.*

skusić czego czym (*1*): Gdy ſye kthorey pániey ſwa rzecz záſtánowi/ iż ſobą wrożyć muśi á wątpić ieſli brzemienna álbo nie/ tedy ma tym tego ſkuśić: Warz páſternak [...] *SienLek* 110.

skusić czego z kim [= *wobec kogo*] (*1*): gdy ták iáko do reieſtru ſzli [*40 żołnierzy*]/ [...] á po iednemu mowiąc: Iam Chrześćiánin. Stároſtá pirwey łágodnych ſłow y namow ſkuśić znimi chćiał. *SkarŻyw* 207.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Scientiam alicuius tentare, Skuśić co kto vmie. *Mącz* 448d; **[***StryjKron* 404**]**.

a. *Wystawić na próbę*, *poddać próbie*; *wybadać*, *wypróbować* [*kogo*, *czego*] (*7*): Chceſzli przyiaciela ſkuſić vkaż ſie iemu zaſmuczonym. *BielŻyw* 128; Gdy iuſz doroſł Izáák á był kráſnym młodzieńcem/ ſkuśił P. Abráhámá y rzekł: [...] *SkarŻyw* 285; **[**Omnia probate wſzithkiego ſkuſzcze [...] a czoſz dobrego ieſth tego ſze trzymaycze *TomZbrudzPeryk* 1.*Thess* 5/21**]**.

skusić w czym (*1*): ALe y Krolowa Sabá/ vſlyſzawſſy záwołánie á ſławę Sálomonowę w imię Páńſkie/ przyiácháłá áby go ſkuśiłá w zágadkach. *Leop* 3.*Reg* 10/1.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): *CzechRozm* 268v *cf* »skusić samego siebie«.

Zwroty: **[**»Pana Boga skusić«: [*przy wybieraniu urzędników kościelnych*] gdźie kto wie o złych z dobremi mieſzánych/ álbo godne z godnieyſzemi/ á chćiałby ná loſy obieránie puśćić/ wielceby zgrzeſzył y P. Bogá ſkuśił: widząc co rozum czynić każe. *SkarKaz* 529b.**]**

»skusić samego siebie« (*1*): A gdźie o tym nápiſano/ áby ſie w wierze doświádczáć potrzebá? (–) V Páwłá w 2. liśćie do Koryntow káp: 13 ℣ 5. Z kuśćie ſámych ſiebie/ ieſli ieſteśćie w wierze *CzechRozm* 268v.

»szczęścia skusić« [*w tym*: *z kim* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*3*): *BielKom* F2; [*Aleksander*, *tj. Parys*] Wyzywał co męższych z wojska przeciwnego, Aby z niem, ktokolwiek śmie, [skusił] szczęścia swego. *KochMon* 19; *JanNKar* A4; **[***BielKron 1597* 105 (*Linde s.v. kusić*)**]**.

b. *Zjeść lub wypić niewielką ilość*; *skosztować*, *posmakować*; *degustare*, *delibare*, *explorare a. tentare gustu*, *gustare*, *libare Cn* [*w tym*: *czego* (*13*)] (*15*): Lecż w Ruśi/ byle ſię nie oſkoromił/ iáko ono mowią/ to ieſt mięſa á máſłá nie ſkuśił/ choćiaby pięć kroć ná dzień iadł/ tedy to wielkim poſtem zowią. *SkarJedn* 237, 248; [*św. Małgorzata*] Potrawy poſłáne od rodzicow śioſtrom rozdawáłá/ á ſamá ich drugdy nieſkuśiłá. *SkarŻyw* 161; Mąſz mięki y towárzyſzá iednego miłuiący [*tj. Adam*]/ niechćiał żony záſmucáć/ zezwolił ná grzech iey y ſkuśił owocu z ręki iey *SkarŻyw* 261, 88, 202, 261, 502.

Zwroty: *peryfr.* »skusić żołnierskiej juchy« = *zostać żołnierzem* (*1*): Ale nietrzebáć młodym dodawáć potuchy Rzadki dobry co ſkuśi téy żołniérſkiéy iuchy. *WyprPl* A2v.

»trochę skusić« (*2*): *FalZioł* IV 39d; Kmiotek tylko w Niedzielę piwá trochę ſkuśi/ Iuż ná to cáły tydzień ćięſzko robić muśi. *BielRozm* 11.

W przen (*1*): Idźże á mow doſyć mi ná ſtarego zakonu świętych żywotách: iákoby rzekł: niechcę iedno zdzieći máłych przykład bráć/ ná męże doſkonáłe pátrzyć y znich ſie vczyć nie będę. záwżdy mleko z ſáć wolę/ á potraw męſkich nigdy nieſkuſzę [*cf Vulg Hebr* 5/13-14]. Nie ták/ bráćie namilſzy/ ále obroćić ſie też maſz do świętych zakonu nowego *SkarŻyw* A5.

Przen (*3*): oná [*św. Maria z Egniej*] ſamego Chryſtuſa y ſławy iego krorą [*!*] wniebie ſwym zgotował ſkoſztowawſzy/ ludzkiey y świeckiey grubośći prożney cżći ſkuśić niemogłá. (*marg*) Sławą ludzką iáko gárdziłá. (–) *SkarŻyw* 581; GDyżeſmy iadu/ ktorym ſię przyrodzenie naſze rozſypuie/ ſkuśili; lekárſtwá [*tj. Eucharystii*]/ ktorym ſię naprawuie/ vżywamy (ábo vżywaymy) áby on iad/ potrzebną iego mocą wypędzony był. *LatHar* 196; *SkarKaz* 162b.

c. *Poważyć się na coś*, *zaryzykować* [*cum inf*] (*1*): Z dworſkimi Poétámi zetrzeć ſię kęs ſkuſzę. W cżym nie wiem iezliże tu doſtoię potężnie/ Ale zá to przyrzekam że ſię potkąm mężnie. *CzahTr* C4v.

2. *Doświadczyć*, *doznać*, *przeżyć*, *zaznać czegoś*; *experiri Mącz* [*w tym*: *czego* (*23*)] (*24*): Stárzec ázaby go [*młodzieńca rwącego jego jabłka*] mogł zbyć/ Chćiał wſzyſtkiego pierwey ſkuśić. *BierEz* S, R; Wym ia czlowieka ſprawnego Czo ſkuſyl handlu każdego. *RejKup* b6; A tak prawdę mowyć muſę Acz niemalo wſedy ſkuſę. Nedze/ guzow/ ran/ y byady/ Wſzytkiego mam tego ſtady. *RejKup* d8v, I, p8v; *GroicPorz* C2; *WierKróc* B2; *NiemObr* 3; *KlonŻal* A4; Znáiąc tu być nikczemny żywot ſwoy ná świećie/ pokuſzenia pełny

tak Zimie iák Lećie/ iákoż tego ſkuśił/ IOB służebnik Boży/ y wyznáć to muśił. *ArtKanc* Kv; *LatHar* 194; A ácż żyiąc Zawiśći po troſze z kuśiemy/ Iednák z grobu z innymi z ſłáwą ſię ozwiemy. *RybGęśli* B3v; *CzahTr* G3, I4v.

Zwroty: **[**»ręką skusić« = *doświadczyć osobiście*: Sam Krol Iágieł chciał ręką ſkuśić bitwy ſwoią/ Skacząc ná koniu łſniącą ozdobiony zbroią. Lecz go Mikłaſz Kiełbáſá ſprawcá pohámował *StryjKron* 528.**]**

»śmierci skusić« = *umrzeć* (*3*): Godźić ſię nam ták śmierći ſkuśić/ iáko iey y P. *IEZVS* Pan náſz ſkuśił *SkarKaz* 205b, 6b.

Szereg: »skusić i doświadczyć« (*1*): Experiar et tentabo omnia, Chce mi ſie skuśić y doſwiádczić wſzego. *Mącz* 448d.

a. *Przekonać się o wartości czegoś*, *dobrze poznać* (*5*): a gdy [*św. Bernardyn*] piſmá świętego ſkuśił/ iuſz mu żadna inna náuká ſmákować niemogłá. *SkarŻyw* 459; Ták Piotr zá onym widzenim pierwſzym ſkuśiwſzy ſerdeczney ſłodkośći Zbáwićielowey: miał go iuſz zá Páná y Miſtrzá ſwego *SkarŻyw* 596, 383; *ArtKanc* L19; *SkarKaz* 122b.

3. *Wystawić na pokusy*, *namówić do złego*; *zwieść*; *tentare Vulg* [*kogo*, *co* (*W przen*)] (*9*): Dla tego y ia nie mogąc ſię więcey wſtrzymáć/ poſłałem ábym ſię dowiedźiał o wierze wáſzey/ by was ſnać nie ſkuśił ten co kuśi *WujNT* 1.*Thess* 3/5.

Fraza: »nieprzyjaciel, szatan, czart skusił« [*w tym*: *czym* (*3*)] = *tentavit Satanas* [*szyk zmienny*] (*3*:*3*:*2*): Skuśił go [*św. Anastazego*] potym Cżárt/ domowe iemu dobre mienie/ y ono oycowſkie Cżárnokśięſkie rzemioſło/ ná pámięć przywodząc *SkarŻyw* 74; Rzecże Ian S. [*Kalibita*] [...] Iużem od niemáłego cżáſu ćięſzko ſtrwożony y ná myśli z tárgány ieſt. Nieprzyiáciel ſkuśił mię ćięſzko teſknośćią do rodzicow y do domu mego. *SkarŻyw* 134, 134 [*2 r.*], 225; *LatHar* 379; *WujNT Act* 5/3, *s.* 416.

W przen (*3*):

Zwrot: »skusić serce [*aby*, *iżby*]« = *tentare cor Vulg* (*3*): *LatHar* 379; Y rzekł Piotr do niego. Anániaſzu/ przeczże ſzátan ſkuśił ſerce twe/ iżbyś ſkłámał Duchowi świętemu/ y viął z zapłáty roley? *WujNT Act* 5/3, *s.*416.

Formacje współrdzenne cf KUSIĆ.

Cf **SKUSZENIE**, **SKUSZONY**

AN

SKUSIĆ SIĘ (*2*) *vb pf*

fut 3 sg skusi się (*1*). ◊ *3 pl* skuszą się (*1*). ◊ **[***con 3 sg m* by się skusi(e)ł. *f* by się skusiła.**]**

Sł stp s.v. skusić, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Wykorzystać okazję*, *sposobność*, *ulec pokusie* (*1*):

Wyrażenie: »o złe się skusić« (*1*): Máią też bydź náznáczeni kiedy gore/ ktorzyby złodźieyſtwá pilnowáli: bo w ten cżás krádną poſpolićie złodźieie nabárźiey. Y ták źli ludźie náyduią ſie/ co dla krádźieży zápaláią. Ci kiedy wiedzą o rządźie á o dobrey ſpráwie/ łácwiey ſie o złe nie ſkuſzą. *GostGosp* 144.

a. **[***Z podmiotem nieosobowym* [*aby*]: Poſpolićie ná mytách y poborách/ [...] rzadcy ſą ludźie ktorychby ſię chćiwość do cudzego nie ſkuśiłá: áby źle ſobie nábywáć z ſzkodą bliźnich [...] nie mieli. *SkarKaz* 618b.**]**

2. *Chcieć wyrządzić coś złego*, *targnąć się*; *przen* (*1*):

Fraza: »śmierć się [*o kogo*] skusi« (*1*): [*Pleban do Kupca*:] Bo ia zaczie mianowiczie Chcze boga proſzyć obficzie. Mnychy/ potem rzemieſniki Roſkas wczas ſnaimować wſytky. Sukna/ Plotna/ Czapky/ Kapi/ Izeby zakryto ſkapi. Tu wſyſtko to ſprawyć muſzy [= *musisz*] Ieſly ſię ſmierć oczie ſkuſzy *RejKup* l5.

3. **[***W funkcji zwrotnej*: *poddać siebie próbie*, *zbadać siebie* (*tu*: *swoje sumienie*) [*w czym*]: A niektórzy tak mówią: Wszak Paweł św. pisze: Probet se ipsum homo [1.*Cor* 11/28], to jest, aby się sam człowiek w tym skusieł. *AktaSynod* I 150.**]**

Synonimy: **3.** *doświadczyć się*, *doznać się.*

Formacje współrdzenne cf KUSIĆ.

AN

SKUSZAĆ SIĘ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKUSZAWAĆ *vb impf*

1 sg praes skusz(a)wám.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Poddawać próbie, *badać*; *w przen* [*co*]: Ego Dominus probans renes et scrutans corda/ ya pąn ſzkuſzawam lyedzwią/ y wyadomem ſſercz lvdſkych *TomZbrudzPeryk Ier* 17/10.

Synonim: *doświadczać.*

Formacje współrdzenne cf KUSIĆ (*Errata*).**]**

AN

SKUSZENIE (*3*) *sb n*

Teksty nie oznaczają é.

sg N skuszeni(e) (*1*). ◊ *A* skuszeni(e) (*1*). ◊ *L* skuszeniu (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

I. *Rzeczownik od „skusić”* (*3*):

1. *Poddanie próbie*, *sprawdzenie* [*kogo*] (*1*): Ducha prorockiego hoynego miał [*św. Benedykt*] [...]. Cżym wzbudzony Totylas krol Gottow/ [...] do S. Benedictá przyiáchał: y opowiedziawſzy ſię iemu gdy mu przyść kazał: rádnego Páná ſwego ná ſkuſzenie iego ná imię Ryggá/ wſwe ſzáty przybránego/ poſłał *SkarŻyw* 251.

2. *Doświadczenie*, *poznanie*, *praktyka* (*2*): Ku działaniu thego iako maſz działać Lekarſtwa, zdami ſie iżby ſie miał nauczyć ſtego co tu iuż napiſano w tych kxięgach, á to gdy vcżiniſz praczą około tego á pilnoſci przyłożyſz/ w thym ſkuſzeniu przydzieſz ku prawey naucze. *FalZioł* II 3a, I 156b.

3. **[***Wystawienie na pokusy*, *namówienie do złego* [*czyje = kto jest skuszony*]: Ná ſkuſzenie ludzkie pozwala mu [*diabłu*] drugdy P. Bog *SkarKaz* 378b.

Szereg: »skuszenie i doświadczenie«: Nie dáymy ſię iego [*diabła*] ſzczęśćiem łowić. bo pożyczáne iemu ieſt/ ná ſkuſzenie y doświádczenie náſze. *SkarKaz* 378b.**]**

II. **[***Sposób na coś*, *rada* [*na co*]:

Wyrażenie: »pewne skuszenie«: Też y to ná trácenie płech ieſt pewne ſkuſzenie/ weźmi wapná żywego [...] *SienHerb* [578]b.**]**

Synonim: **II.** *kus.*

Cf **SKUSIĆ**

AN

SKUSZON *cf* **SKUSZONY**

SKUSZONY (*12*) *part praet pass pf*

skuszony (*8*), **skuszon** (*1*), skuszony *a.* skuszon (*3*).

Teksty nie oznaczają ó.

sg m N (*praed*) skuszony (*2*), (*attrib*) skusz(o)n (*1*). ◊ *f N* skuszoną (*2*), skuszon(a) (*3*). ◊ *G* skuszon(e)j (*1*). ◊ **[***A* skuszoną.**]** ◊ *pl N m pers* skusz(e)ni (*1*). ◊ **[***G* skuszonych.**]** ◊ *D* skuszonym (*1*). ◊ *I m* skuszonymi (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skuszony od kogo* (*5*).

Sł stp s.v. skusić, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kusić.*

1. *Sprawdzony, zbadany* (*3*): **[**Druga záś, która potrzebuie prawdźiwégo przywrócenia Kálendarzá, iuż dawno od Rzymſkich Biſkupów przodków náſzych, y częſtokroć ieſt ſkuſzona, ále odpráwioną y do ſkutku przywiedźioną, áż do tego cżáſu bydź niemogłá *ŁaszczPróba* 18.**]**

a. *Wypraktykowany*, *niezawodny*, *skuteczny* (*3*): Thedy ktho ma bolenie w lewym boku w ſlezionie/ [...] Rozmoczywſzy modri ſukienny płath w onym oczcie/ przyłoż na on bok lewy [...], A to ieſt nauka Auicenny iuż cżęſtho kroć ſkuſzoua [*!*]. *FalZioł* III 14b.

Fraza: »skuszona rzecz jest« = *to pewny sposób* [*szyk zmienny*] (*2*): Też drzewo na ktorem zwon wiſi w ręku onego cżłowieka, z ktorego noſa krew zbytnie płynie/ zaſtanawia/ á ieſt rzecż ſkuſzona w prawdzie. *FalZioł* V 79, V 78v.

b. **[***Wypróbowany*: Też i to oznajmował, że w cerkwi Krystowej potrzeba ministrów wiernych, przykładnych, skuszonych, któ-

rzy by się świecili w cnotach świętych jako świece na lichtarz postawione *AktaSynod* I 90.**]**

2. **[***Doświadczony*, *doznany*: Wiele więc dzierżą o tego rozumie, Który we wszytkiem hamować sie umie; Ale łatwiej jest strzymać sie od złości, Niźli zaniechać skuszonej miłości *Otwin*(*?*)*Erot* 13; *AktaSynod* I 92.**]**

3. *Wystawiony na pokusy*, *namówiony do złego* (*9*): *SkarŻyw* 462 *marg*; **[**O tym ś. Iákub ták mowi: Káżdy ſkuſzony bywa [*Unusquisque vero tentatur Vulg Iac* 1/14]/ od pożądliwośći ſwoiey poćiągniony. *SkarKaz* 405a (*Linde*)**]**.

skuszony czym (*5*): *SkarJedn* 174; Tá [*siostra Germana*] byłá bárzo zazdrośćiwa ná S. Eufrázyą y nienawiśćią ſkuſzona/ y nalawſzy ią raz ſamę w kuchni/ poczęłá ią nágráwáć *SkarŻyw* 226, 35. *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »od czarta skuszon(y)« [*w tym*: *czym* (*2*)] [*szyk 2*:*1*] (*3*): Przetoż Apoſtołowie S. záſłony y przegrody v ołtarzá nie mieli/ dopiero Bázyli wielki [...] to záczął/ gdy iego Diakon ſłużąc v ołtarzá/ złym weyrzenim ná białą głowę ſkuſzony od cżártá był *SkarJedn* 238; *SkarŻyw* 57 *marg*, 192.

α. *W funkcji rzeczownika* (*2*):

Wyrażenie: »skuszony od czarta« (*2*): Rozgi pomocne ſkuſzonym od czártá. *SkarŻyw* 250 *marg*, 581.

Cf **NIESKUSZONY**, **SKUSIĆ**

AN

[SKUSZOWAĆ *vb impf*

1 pl praes skuszuj(e)my.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Poddawać próbie, badać:

Zwrot: »skuszować sam siebie«: Wszak Paweł św. pisze: Probet se ipsum homo [1.*Cor* 11/28], to jest, aby się sam człowiek w tym skusieł. Otóż my podle tego (powiadają) skuszujemy sami siebie, przetoż my lepiej wiemy niż kto inny sumnienie swoje *AktaSynod* I 150.**]**

Formacje współrdzenne cf KUSIĆ (*Errata*).**]**

AN

[SKUSZOWAĆ SIĘ *vb impf*

inf skuszować się.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Poddawać siebie próbie, *badać swoje sumienie*: A iż przywodzą pisma Pawła św. [*cf Vulg* 1.*Cor* 11/28], który się przedtem każe skuszować, mają to oni wiedzieć [...], że Paweł mówieł tym, którym przedtem przez trzy lata kazał ewangeliją *AktaSynod* I 150.

Formacje współrdzenne cf KUSIĆ (*Errata*).**]**

AN

SKUŚĆ (*54*) *vb impf*

inf skuść (*3*). ◊ *praes 1 sg* skubę (*4*). ◊ **[***2 sg* skubiesz.**]** ◊ *3 sg* skubie (*21*). ◊ *1 pl* skubi(e)my (*1*). ◊ *3 pl* skubą (*8*), skubią (*1*) *BielSat*. ◊ *praet* **[***1 sg m* skubłem.**]** ◊ *3 sg m* skubł (*1*). *f* skubła (*1*). ◊ *imp 2 sg* skuɓ (*2*). ◊ *3 sg* niech, niechâj skubie (*2*). ◊ *con 3 pl m pers* by skubli (*2*). ◊ **[***impers praet* skubi(o)no.**]** ◊ *part praes act* skubąc (*8*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Wyrywać*, *wyszarpywać*; *urywać*, *odrywać po kawałeczku*; *glabrare*, *vellere Mącz*, *Cn*; *vellicare Calep*, *Cn*; *pervellere Calep*; *carpere Cn* [*w tym*: *kogo*, *co*, *co* (*żywotne*) (*38*)] (*47*): Vello, Szczykam/ skubę/ bierzę. *Mącz* 478c, 146a; [*zwierzęta*] áni rozliczných kuchárzow/ áni áptekárzow [...] nie máią/ tylko ták w ziemi dłubiąc/ ſkubąc/ rycząc/ kopáiącz/ nędzney żywnośći ſzukáią. *RejZwierc* 156; *Calep* 794a.

W porównaniu (*1*): Bogacż by płonká co ſtoi przy drodze/ Wſzyſcy ia ſkubą y kozá ią głodze. *RejZwierc* 227.

[*Przysłowie*: Izaliſz ſię nie tym więcey ſzerzy iego perz nim go ſkubieſz? *ŚmiglŁup* C3v.**]**

Przen (*1*): TO ten ciągnąc w ſwym iárzmie/ nędzniczek vbogi [*tj. wół*]/ Ni wzwie/ trawki vſkubſzy/ kiedy ma dáć rogi. Tákżeć y my w tym iárzmie/ tęż trawkę ſkubiemy/ A gdy rogi położyć/ tákże też niewiemy. *RejZwierz* 128v.

a. *Pozbawiać piór*, *włosów*, *sierści*, *wełny* (*27*): *RejKup* d2v; A też záwżdy łácno znáć/ miedzy Kury Dudká/ Bo ſie chodzi kłániáiąc/ vmykáiąc cżubká. Aby mu go nie ſkubli *RejZwierz* 58, 127v; Deplumo, Skubę/ Wyrywam pierze. *Mącz* 306c; *RejZwierc* 53v; Iuż piwo warz/ kury ſkuɓ/ świnie pal/ nie thedy kiedy chceſz ále kiedy muśiſz álbo kiedy cżás przypádnie. *RejZwierc* 72; Wolę też ſkuść z drugiemi Gęś á łupić Owcę. *RejZwierc* 245v.

Zwrot: »włosy z głowy (*a.* ze łba) skuść« [*wyraz gniewu*, *złości*] (*2*): (*marg*) Poſthâwy y ſprâwy gniewliwego. (–) Azaż ręce ſpokoiem zádzierżeć może? iedno imi kiwa/ grozi: á ieſli ſie pomśćić nie może/ tedy álbo ſie drapie/ álbo s ſzalonego łbá włoſy ſkubie. *RejZwierc* 75v; *PaprUp* Iv.

Przen: *Gnębić*, *dręczyć*; *wyzyskiwać*, *ogołacać*; *attondere*, *nudare*, *spoliare*, *tondere Cn* (*18*): *RejRozpr* A4; (*did*) Czart ſię ſmieie iż mu [*Kupiec*] Plebanem groży. (–) [...] Bo wiecz bywa po obiedzie Gdy ſlepy ſlepego wiedzie. Iaky paſterz takie owcze Też ſię ich naſkubie kto chcze. I ſam też czo może ſkubie Też ſtey welny chodzy wſubie. *RejKup* h3v; Bo iuż tám trudno wiernie/ iuż ieden drugiego/ Skubie iáko kto może *RejWiz* 31v, 14, 104, 167v; *RejZwierz* 109, 129v; *GórnDworz* R7v; *RejPos* 168v; Temu bądź przychylnieyſza/ tego mieway w rádźie/ Co wioſek nie kupuie/ niema kupiey w ſkładzie. Ani owych co ſie z win dobrych/ mocnych/ chłubią/ Piją z gośćmi weſeli/ á chudźinę ſkubią. *BielSat* N4v; Gdy w niey [*w Polsce*] drugi raz dwánaśćie [*wojewodów*] rządziło. Okrutnie káżdy vżywał ſwey mocy, Mozny ſłábſzego ſkubł miáſto pomocy. *KlonKr* A4; *PowodPr* 78; Gdy widźi [*urzędnik*] iż ieſt co ſkuść/ ſkubie więc proſtaká. *KlonWor* 18, 12.

W porównaniu (*1*): Ale miaſto pomocy á myáſto obrony [*w sądzie*]/ Skubie ony nędzniki iáko Iáſtrząb Wrony. *RejWiz* 123v.

Szereg: »skuść, łupić« (*1*): Ieſtechmy by kurczętá cochmy ie dziś pyekli/ Tákże ludzye ná świećie theż chodzą by wſciekli. Choć iedny bárzo ſkubą/ drugye ſzpetnie łupyą/ A wżdy ſie do tey ordy wſzyſcy márnie kupyą. *RejWiz* 72v.

b. *Chwytać dziobem*; *dziobiąc zjadać* (*14*): A y ptaka tego ganią A zową go proſtą kanią Czo ſobie tak poczńie grubie Vłapiwſzy iż nie skubie *RejJóz* E; *RejWiz* 65v, 96v; Kruk vłápił Chomieká/ ná drzewie gi ſkubye *RejZwierz* 116; Szpak świrkocąc po polu/ iedno trawkę ſkubye *RejZwierz* 127, 17v, 111, 116v; *GórnDworz* P6v; *RejPos* A2v; Ledá ſámicá kilku ná woźie przyśiádłá/ A onych z wierzchu ſkubłá/ y pod gárdłá iádłá. *KmitaSpit* C2; *KlonFlis* H4v.

W porównaniach (*2*): By Gęśi trawę ſkubąc ná ziemię pátrzymy/ Aſkąd Orzeł przypáść ma o tym nie myſlimy. *RejZwierc* 246v, 146.

2. *Chwytając coś lekko pociągać*, *szczypać*, *targać* [*w tym*: *co* (*4*)] (*6*): *RejWiz* 98; Bo wnet tępego á boiáźliwego vźrzyſz gdj co che poważnego mowić áliśći on piętą wierći/ pálce ſkubie/ brodę muſzcże/ poſtawki ſtroi *RejZwierc* 19v, A, 24.

skuść za co (*1*): Bo gdy ſtáną y práwá/ wſzyſcy wnet powſtáią/ A onego nędzniczká ná zad odpycháią. Ieſli co będzye mowił/ thedy nań fukáią/ Skubąc s tyłu zá kołnierz/ rzecż mu przekażáią. *RejWiz* 122.

skuść w czym [= *co*] (*1*): (*marg*) Roſkoſz pijánicow. (–) [...] A przedſię by nalepiey wſzyſcy poſzáleli/ Ráni wſtawſzy powiedzą iż byli weſeli. Ano drugi z weſela we łbie ſobie ſkubie/ Bárzo mu przeplewiono iákoś włos ná cżubie. *RejWiz* 30v.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): *JanNKarKoch* G2; **[**Skuść/ Skubę/ Skubłem. *StatorGramm* I3v, A5, H8, K3v**]**.

Formacje współrdzenne: *skuść się*, *doskuść*, *naskuść*, *naskuść się*, *obskuść*, *oskuść*, *oskuść się*, *podskuść*, *przeskuść*, *uskuść*, *uskuść się*, *wyskuść*, *wyskuść się*; *skubnąć*, *wyskubnąć*; *oskubać*, *oskubać się*, *podskubać*, *przeskubać*, *wyskubać*; *naskubować*, *oskubować*, *podskubować*, *poskubować*, *wyskubować.*

Cf **[SKUBIĄCY], SKUBIENIE, [SKUBIONY]**

AN

SKUŚĆ SIĘ (*6*) *vb impf*

sie (*5*), się (*1*).

praes 3 sg skubie się (*2*). ◊ *3 pl* skubią się (*1*) *GliczKsiąż*, skubą się *RejWiz* (*2*). ◊ **[***praet 3 sg m* skubł się. ◊ *imp 2 sg* sku(b) się.**]** ◊ *part praes act* skubąc się (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. *W funkcji zwrotnej*: *targać się*, *szarpać się*, *szczypać się* (*3*):

Zwrot: »w łeb się skuść« [*oznaka zakłopotania*] (*1*): A w noczy ſie gráło/ w mieſzku bárzo máło. [...] A pan ſie w łeb ſkubie/ po mieſzku ſie dłubie. Iuż nie piſkay dudo/ bo w nim bárzo chudo. *RejZwierc* 114.

a. *Muskać się* (*dla upiększenia*) [*po czym*] (*1*): Pátrzayże iáko thu Ewányeliſtá piſze/ iż [*Maryja*] ſzłá s kwápieniem [*do Elżbiety*] [...]: nic ſie nie obźiráiąc á nie ſtroiąc poſtawek to tám to ſám/ [...] nic ſie nie ſkubąc po głowie/ popráwuiąc forbotkow/ bryżykow/ ábo wianeczkow *RejPos* 306.

b. *Uspokajać się z emocji*, *starać się ochłonąć* [*z czego*] (*1*): [*kot*] Zwieśi łeb y záś potym wznieſię [*!*] go do gory/ Vyźrzy ſkowronká tego co mu vmknął ſkory. A on ſiedzac [*!*] ná dáchu ſkubie ſię z niewczáſu *CzahTr* L.

2. *W funkcji wzajemnej*: *kąsać się wzajemnie*, *szarpać się nawzajem* (*2*):

W porównaniach (*2*): (*marg*) Opilcow dobre záchowánie. (–) Ale pátrz gdy ſie ſpiją iáko bydło ná nim/ Iáko kotki ſie drapią/ iáko świnie ſkubą *RejWiz* 15v, 175.

3. *Robić coś powoli*, *nie spiesząc się* (*1*): **[***ReuchlinBartBydg* J2; Gdy ieſt godziná wſtánia nie ſkubże ſie [*non te trices*]: ále pierwſſy bież do domu twe^{go}/ á tám ſie zábáwiay tám gray *Leop Eccli* 32/15 (*Linde s.v. skubać się*).**]**

skuść się około czego (*1*): Drudzy záſię gdy nyeyáką s przyrodzenya godnoſć máyą/ kthorą pan obaczywſſy obráca ná vrząd álbo ſpráwę yáką/ wyęc ſie wiercą/ wyęc ſie ſkubyą około liczby/ około regiſtrow/ nye wyedząc yáko máyą co czynić *GliczKsiąż* I4; **[***HistOtton* 70**]**.

Synonimy: **3.** *bawić się*, *burdać się*, *kustrać się.*

Formacje współrdzenne cf SKUŚĆ.

AN

SKUŚCA*Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKUŚLIWY *ai*

sg f L skuśliw(e)j. ◊ *pl I f* skuśliw(e)mi. ◊ *L* skuśliwych.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Poddający próbie*: ona zwłoka tak długa bywa czaſem/ Iż ſie nam widźi [...]/ iakoby [*Bóg*] nic na prośby naſſe niemiał dbać ani prośb naſſych ſluchać. Wtakowych ſkuśliwych zwłokach żądania naſſe^{go} mamy trwać wvprzeimośći przed miłym Bogiem proſſąc go a nieuſtawaiąc wmodlitwach. *OrszakPos* 40.

2. *Sprowadzający pokusę*, *nakłaniający do złego*: Pobożni też nauczyćiele niechai śie tym ćieſſą kiedy śie moc docześną [*!*] przećiwi Ewangeliei [...]/ abo kiedy ſſatan ſkuſliwemi namiętnośćiami przeſkadza naukę Ewangeliei świętei *OrszakPos* 110.

Wyrażenie: »skuśliwa myśl«: [*Bóg daje*] tę ſprawę w ſerca takowych pokornych ludzi iż on wkażdei ſkuſliwei myſli abo wpożądliwośći ſwoiei/ ktora by im ſſkodźić miała [...] Da im tedy tę myſl wſerca ich iż wkażdei trudnośći ſwei o ratunk śie vćiekaią do pana Boga ſwego *OrszakPos* 54v.

Cf **[POKUŚLIWY]]**

AN

[SKUT] *cf* **2. SKOT**

1. SKUTA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

2. SKUTA *cf* **SZKUTA**

SKUTECZNIE (*106*) *av*

Oba e *jasne*.

comp i sup (*4+1*) (nå)skuteczni(e)j.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu*.

1. *W sposób przynoszący skutek*, *dający rezultat*; *należycie*, *właściwie*, *jak być powinno*, *jak trzeba*, *z powodzeniem*, *z dobrym skutkiem*; *w pełni*; *efficaciter*, *efficienter Cn* (*26*): Chęći tylko (podobno dla grzechow náſzych) nie dał nam [*Pan Bóg*] y ſzczęśćia tákiego/ ábychmy o oyczyznie ſwey o porządku y zátrzymániu iey/ ſkutecznie rádźili y ſtánowili. *VotSzl* A2; [*Ostromądr do Arazusa*:] tylko mi ſłowo chćiey żyśćić ſkuteczńie/ Gdyż ták ſobie przyczyniaſz w tey mierze ſtáteczńie *PaxLiz* C; Stároſtá o Spiżárni/ miey pieczą ſkuteczńie *PaxLiz* C3v, Dv, E, Ev.

W charakterystycznych połączeniach: *dostąpić skutecznie*, *mieć pieczą*, *radzić* (*2*), *stanowić*, *trzymać*, *uczynić*, *zyścić.*

Zwrot: »wypełnić skutecznie« (*1*): Tákżeć rozum nic nie krzyw kiedy nie ma przypraw/ Iż nie może wypełnić ſkuteczńie ſwoich ſpraw. *RejWiz* 119v.

Szeregi: »sprzyjaźnie a skutecznie« (*1*): [*królowa*] nadzieye swoye poklada dvffayacz temv yz [...] [*panowie węgierscy*] bedą na konyecz v [*lege*: o] dobrim poſtanowienyv y sina yey m. sprzyasnie a ſkvtecznie radzycz. *LibLeg* 11/42.

»wiernie, skutecznie« (*1*): [*Maksymilian II Habsburg w przysiędze podczas koronacji na króla Czech*:] Ile władáć będę mogł/ Boſką pomocą podpárt y poćiechą/ obiecuię wſzytko wiernie ſkuteczńie vczynić. *BielKron* 329v.

a. *W odniesieniu do sfery duchowej lub organizacji życia religijnego* (*16*): *RejPosWstaw* [143^{2}]; ten ktory to [*tj. zapowiedziane w Starym Testamencie starcie głowy węża*, *a więc zwycięstwo nad szatanem*] ſkuteczńie vczynić miał/ muśiáł być mocą duchowną á nie ćieleſną ná to vzbroiony *CzechRozm* 178v; *LatHar* 620.

Połączenie: »tym skuteczniej, im« (*1*): że nie będzie [*w niebie*] żadney śiły duſze twoiey/ ktoraby ſwey poćiechy nie miáłá: y żadney częśći ćiáłá twego/ ktoreyby roſkoſz vczćiwa [...] nie vweſelałá: tym więcey y ſkuteczńiey/ im bárziey y cżęśćiey wcżáſow ſobie ná tym świećie vymieſz. *LatHar* 681.

W charakterystycznych połączeniach: *skutecznie dostąpić*, *krzcić*, *służyć*, *uczyć*, *uczynić*, *uweselać*, *zstać się*.

Fraza: »jako naskuteczniej być może« (*1*): prośimy ćię [*Boże*] rácż nam to dáć [...]/ żebyſmy iáko naſkuteczńiey być może/ vczeſtnikámi iey [*ofiary odnawianej podczas Mszy Św.*] ſię ſtáli. *LatHar* 84.

Zwroty: »skutecznie sprawować, sprawowan« (*2*:*1*): A przeto tákowi ktorzy przez biſkupy ná káplańſtwo álbo biſkupſtwo ſą ſwyęceni á ſtáwyeni [...]/ ſą práwymi kápłany á biſkupy: y mogą ná myeyſcach ſwych dobrze y ſkutecznye vrzędy ſwoye ſpráwować *KromRozm III* L2v, D3, D4.

»skutecznie (wy)pełnić« [*szyk zmienny*] (*3*): Acz y piſmem gárdźić nyemamy: [...] á w nim vſtáwicznye rozmyſláć/ łáſkę y dobrodźyeyſtwá boże przećiw nam rozbiráć/ á wolą yego poznáwáć/ ták iżebyſmy yą wedle możnoſci náſſey z pomocą yego ſkutecznye pełnili. *KromRozm II* n3v; [*Mojżesz mówi do ludu*:] A mnie roſkazał [*Bóg*] ábych was vczył poſług koſcielnych/ á wam pełnić ſkuteczńie *BielKron* 44; *CzechEp* 119.

Szeregi: »cale i skutecznie« (*1*): Ale iż ten żaden nie był ktoryby mogł był z zakonu żywotá wieczńego doſtáć: przeto iż też żaden zakonu cále we wſzytkim y ſkuteczńie nie wypełnił *CzechEp* 119.

»dobrze a (i) skutecznie« (*2*): ſámi to kácyrzowye przyznawáyą/ iż tákye ſpráwy koſcyelne álbo duchowne [*np. wyganianie czartów*, *prorokowanie w imię Pańskie*, *udzielanie chrztu*] od złych ludźi dobrze á ſkutecznye ſpráwowány być mogą/ y byváyą. *KromRozm III* D4, L2v.

»skutecznie i pożytecznie« (*1*): Bo przedſye źli á grzeſſni ludźye poki w koſcyele trwáyą/ ſkutecznye y pożytecznye krzćić/

rozgrzeſſáć ćyáłem bożym y inymi ſwyątoſcyámi ſſáfować/ cudá czynić/ prorokować y ine vrzędy koſcyelne ſpráwować mogą. *KromRozm III* D3.

»prawdziwie i skutecznie« (*1*): Bo znáczńie nád wſzytkimi pánuiąc/ [*papieże rzymscy*] nikomu nigdy prawdźiwie y ſkuteczńie ni w cżym nie ſłużą *CzechEp* 335.

α. *Czynnie*, *aktywnie*; *w działaniu*, *w czynach* (*4*): gdiż to piſmo [*święte*] wyznawa/ iż to wſzyſcy ſynowie Boży ſą/ ktorzikolwiek ten ſlub á tę wiárę dzierżą ſkuteczńie iemu *RejPos* 20; y Kálwin vcży/ że Bog złośći ludzkich nietylko dopuſzcża/ ále ie też ſkuteczńie ſpráwuie *WujJud* 64v; Bo w naywiętſzych przygodách y niebeſpieczeńſtwách náſzych [...] rękomá nie cżyniemi nic/ áni rzeczam ſkuteczńie zábiegamy/ tylko ręce á ſpráwy náſze ná głowách ſię báwią/ to ieſt ná niepotrzebnych á iuż práwie przemierzłych ziázdách/ diſkurſách/ y rádách *PowodPr* 19.

Zwrot: »skutecznie pełnić« (*1*): (*marg*) Iákub w j kápi. Cżynić á nie tylko ſłuchác mamy. (–) Skuteczńie ſłowo Boże pełncie/ tho ieſth rzeczą pokázuycie/ á nie bądźcie tylko ſłuchácżmi *RejPosWstaw* [21[2]]v.

b. *W odniesieniu do tekstu*: *przekonująco*, *trafnie*; *persuasibiliter*, *suadenter Cn* (*1*): dziwna to rzecż bywa miana/ yeſli że kto w wielmożnym ſtanie [...] nąrodzony [*!*]/ bywa dobrym albo mądrym [...]. O tym pięknie Plato rozumiał/ y ſkutecznie to krotkimi słowy opiſał [...] *KwiatKsiąż* E.

2. *Rzeczywiście*, *faktycznie*; *prawdziwie*, *bezsprzecznie*, *w sposób oczywisty*, *jawny*; *jasno*, *pewnie*; *ostatecznie*; *per effectum HistAl*; *fortiter Vulg*; *sine debito Modrz*; *effective*, *in effectu*, *irrefragabiliter JanStat* (*80*): Tenże Galienus powiada iſz gorcżicza biała ma moc zagrzewaiącą y wyſuſzaiącą, y temu mamy wierzyć iż tak ieſt bo thego doſwiadcżamy ſkutheczńie w zimnych á w wilgothnych niemoczach. *FalZioł* I 50d, V 28; [*Filip mówi*:] ſynu Alexander chutkoſć twoię y dowćipnoſć vmyſlu tuego miłuię skuteczńie/ ále ſie ſtego ſmucę iże thwoiá oſobá widzimy ſie być nie podobna y nie godna. *HistAl* A7; VSzeláka rzecż iáwnieyſza doſwiádcżoná bywa/ Kiedy więc kto iey owo ſkuteczńie záżywa. *PaxLiz* B2v.

W połączeniu z przymiotnikiem (*1*): [*liga narodów chrześcijańskich zawiązana przeciw poganom*] nigdy nic ſkutecznie poćieſznego od kilku ſet lat Chrześćiáńſtwu nie przynioſłá. *VotSzl* B2.

W charakterystycznych połączeniach: *doświadczać skutecznie*, *miłować*, *oznajmić*, *zażywać*.

Zwroty: »skutecznie się okazać« (*1*): Sny obiemá [*tj. podczaszemu i piekarzowi*] prawdźiwie Iozef wykłáda. Iáko ſię to potym ſkutecznie okazáło. *BibRadz Gen* 40 *arg*.

[*Szereg*: »skutecznie i dostatecznie«: Scutecznye y dostatecznye realiter et cum effectu *ReuchlinBartBydg* C5v, Y3v.**]**

a. *W odniesieniu do sfery duchowej lub organizacji życia religijnego* (*55*): iedno iż [*synowie Zebedeuszowi*] cieleſnie rozumieli o kroleſtwie Páná Kriſtuſowym/ nádzyewáiąc ſie iż przezeń [*przez Chrystusa*] miáłá iuż ſkuteczńie doydź thá napráwá/ á iż on iuż miał oſieść ſtholicę Dawidá oycá ſwego/ iáko y ini krolowie pirwſzy *RejPos* 312; *CzechRozm* 144; Z ktorych to [*pism opisujących żywoty papieskie*] vpátruiemy skuteczńie, iż Antychrist Papież Rzymski, miał to wſzytko obłudnie cżynić: iáko oni stárzy patreſowie mowili *CzechEp* 416, 222, 261.

Zwroty: »skutecznie doznać« (*1*): tegoſmy też ſkutheczńie doználi [*cognoscentes fortiter*]/ że ie [*Żydów*] Niebieſki Bog y bronił y właſnie iáko oćiec ná wſzem rátował *Leop* 3.*Mach* 7/5.

»skutecznie (się) okaz(ow)ać (*a*. pokazać), pokazany« [*szyk zmienny*] (*6*:*1*): A tho wſzytko co w Boſkim vmyſle ſwoim [*Pan Bóg*] przeyrzał/ tedy to Duchem ſwym s. przez vſtá ludzi ſwiętych iáwnie á iáſnie opowiedáć raczył. A to dla tego/ iż gdyby ſie to było ſkuteczńie okázować poczęło/ áby ludzye tym rychley temu wiáry dodawáli. *RejPos* 11v, 33; Nád to mowi Apoſtoł do Theſsálonikow [1.*Thess* 2/13]: Dzyęki cżynimy Pánu Bogu/ iż wy gdyſcie przyięli ſłowo Boże/ ktoreſcie ſłyſzeli od nas/ przyięliſcie nie ſłowo ludzkie/ ále/ iáko było prawdziwie/ zá ſłowo Boże/ ktory też ſkuteczńie ſie okázuie w was ktorzy wierzycie. *RejPosRozpr* b3v; A day Pánie Boże/ ábyſćie taką chuć ku ſwemu powołániu w ſobie wſzyſcy cżuli/ iáką my [...] w ſobie poniekąt cżuiemy/ będąc páſterzem y Biſkupem wáſzym/ ktorą też dali Bog cżáſu wolnieyſzego/ chcemy wam ſkuteczńiey zá pomocą iego ſwiętą pokázáć *KarnNap* A2; A to [*mówi Dawid w Ps* 98/5 *o Bogu Ojcu*] wyſtáwuiąc przed oczy/ zacność wielmożną iego y chwałę/ pokazáną ſkuteczńie w źiemi oney Iudſkiey *CzechEp* 170, 180, 363; **[***BibRadz* 1.*Thess* 2/13**]**.

»skutecznie (się) wypełnić« (*3*): Stoſuyże ieno tę powieść Zbáwićielá náſzego/ z ludźmi dźiśieyſzego iuż zgrzybiáłego wieku/ tedy łatwie wyrozumieſz/ żeć ſye thá powieść [= *przepowiednia*] Páná KRyſtuſowá ſkutecznie wypełniłá. *LeovPrzep* Gv; *RejPos* 291; á tákeś [*Panie*] ſkuteczńie wypełnił słowá twe [*statuisti verba tua*]/ ktoreś przes służebniki twe proroki opowiedał/ ták iſz teſz kośći Krolow y przodkow náſzych/ przenaſzano z mieyſc ich. *BibRadz Bar* 2/21.

Szeregi: »tym bezpieczniej i skuteczniej« (*1*): Abowiem Dawid opiſawſzy w pierſzym wyrſzu [*!*] Pſalmu tego potomká tego ſwoiego zacność krolewſką: á to iż miał po práwicy Bożey ſiedzieć/ áby ták tym beſpieczńiey y ſkuteczńiey mogł w pośrzod ſwych nieprzyiáćioł pánować *CzechRozm* [180]v.

»prawdziwie i skutecznie« (*3*): Bo/ niechayby to ták było/ iż Papież Ceſárzom y krolom świeckim przyznawa zwierzchność: á przyznawa ią prawdźiwie y ſkuteczńie *CzechEp* 384, 363; Lecz oná wodá prawdziwie y ſkutecznie zbáwiłá y záchowáłá te ktorzy w korabiu byli: to ieſt/ korab ku gorze podnoſząc. *WujNT* 804.

»własnie a skutecznie« (*1*): chcemyli ná ſobie odnieść to błogoſłáwieńſtwo y to záſlubienie ktore ieſt Abráámowi obiecano/ kthore ſie nam właſniey á ſkuteczńiey okázáć nye może/ áż w vwielbionym ciele náſzym. Abowiem to dziſieyſze ciáło náſze máło może odnieść błogoſłáwieńſtwá ná ſobie/ gdyż ieſt z ziemie ſpráwione/ á w zyemię ſie záś obroćić ma. *RejPos* 33.

α. *W polemikach religijnych dotyczących natur Chrystusa*, *Trójcy Świętej*, *ofiary zbawienia*, *antychrysta*, *sakramentów* (*36*):

αα. *Realnie* (*a nie symbolicznie*, *figuratywnie*), *jawnie*, *widomie*; *też*: *cieleśnie*, *w sposób wcielony* (*31*): Bo ponieważ [*Syn Człowieczy*] ćieleſnie do niebá wſtąpił/ á mowi ták [*św. Jan*]/ iż tám wſtąpił/ gdzie pierwey był/ tedyć też tákże muśiał przedtym z niebá z ſtąpić ſkuteczńie *CzechRozm* 28v; *eſsentia*, ábo iſtność/ ile ieſt *ſimplex* ſzczyrą y poiedynkową/ rodźić áni vrodzona być nie może: przetoż też niewiem iákoby tá perſoná ſłowá BOgá (ktorą chcą mieć BOgiem) z Bogá/ to ieſt z BOżey iſtności wſzytkim trzem [*tj. Ojcu*, *Synowi i Duchowi Świętemu*] ſpolney/ *realiter et eſsentialiter*, ſkuteczńie mowię/ vrodzona być mogłá/ ſámá też śiebie záraz nie vrodźiwſzy. *CzechEp* 145; cżás ktore[go] [*antychryst*] ſkuteczńie przyſzedł/ łácno będźiemy mogli poznáć *CzechEp* 355, 256, 411.

W połączeniach szeregowych (*2*): [*Nauczyciel mówi do Ucznia*:] dowody o tym tám ſynu Bożym/ ktoryby to miał być przed wſzyſtkimi rzeczámi iſtotnie/ właſnie/ y ſkuteczńie/ niż ſie náſz Pan Iezus Chriſtus Syn Boży z duchá ś. poczęty z Máryey Pánny národził/ porządkiem ſwym opowieday *CzechRozm* 41; Podobnali to/ żeby śmierć z żywotem/ ſkázá z nieſkażeniem/ ćiemność z świátłośćią [...] mogły być kiedy w iednę rzecż właſnie/ prawdźiwie y ſkuteczńie ták ſpoione/ żeby ſię z ſobą weſpołek oſtały y iedną rzeczą iuż záwżdy potym z rzeczy przećiwnych były: Iáko tu [*tj. w osobie Syna Bożego*] Boſtwo z człowieczeńſtwem/ śmiertelne z nieśmiertelnym złączyć chcą *CzechEp* 246.

Zwroty: »skutecznie być, będący« [*szyk zmienny*] (*7*:*3*): A ten [*Syn Boży*]/ był że iuż ſkuteczńie przed Abráhámem? Rzec tego nie możeſz/ chybá ták iż był wedle przeyźrzenia Bożego w obietnicy y w figurách *CzechRozm* 30v; ſam Iezus Pan prawdźiwym ieſt Emánuelem/ Bogiem z námi/ [...] ktory ácż ták po Zydowſku Emánuelem názwány nie był ále tylko Iezuſem/ to ieſt/ wybáwićielem/ wſzákże ſkuteczńie ieſt náſzym Emánuelem *CzechRozm* 143, 23, 40, 57; w ſtárym Teſtámencie niemáſz nic o ſyná Bożego ſkuteczńie

iuż będącego boſtwie [...] procż figur/ podobieńſtw/ y obietnic oſtátnim cżáſom ſłużących: ktore ſię ſkutkiem w Chriſtuśie Iezuśie pokazáły *CzechEp* 220; Gdyby pod stárym Testámentem Christus skuteczńie był, figurowáćby go potrzebá nie było. *CzechEp* 221 *marg*, 221, 285, 346.

»skutecznie się pokaz(ow)ać« (*4*): Y to co o nim [*o Jezusie*] Bog przez Proroki mawiał/ y co ſie ſkuteczńie w nim pokazáło poznaſz. *CzechRozm* 107, 177; Co iż ſię wſzytko w nim [*w Jezusie*] ſkuteczńie y prawdźiwie pokazáło/ tedy to ieſt y było świádectwem tego/ iż był y ieſt prawdźiwym cżłowiekiem *CzechEp* 308, 417.

»skutecznie się spełnić (*a.* wypełnić), wypełniony« (*3*:*1*): Cżego [*tj. obiecanego proroka*] w żádnym inſzym po Moyżeſzu/ ia nie widzę ſkuteczńie wypełnionego/ nád Iezuſá Paná náſzego. *CzechRozm* 104v; oni Prorocy byli tylko wzormi nie iákowymi tego wſzyſtkiego/ co ſie potym ſkuteczńie w ſámym Pánu Iezuſie Synu Bożym namileyſzym ſpełniło. *CzechRozm* 105, 105, 177v.

»skutecznie sprawować« (*1*): Iáko tedy one krzty Zydowſkie prawdziwie zmázy ćieleſne omywáły: nie tylko známionuiąc/ ále ſkutecznie ſpráwuiąc: ták też y náſz krzeſt prawdziwie omywa ſumnienie: nie tylko známionuiąc/ ále iſtotnie czyniąc oczyśćienie. *WujNT* 804.

Szeregi: »cale i skutecznie« (*2*): Chośiaż też niektore rzeczy [...] w teyże Bożey obietnicy/ iemu [*Salomonowi*] ſłużyły/ iáko figurze tego/ w ktorym ſie to wſzyſtko cále y ſkuteczńie pokazáć miáło/ iákoſz konieczńie wſzyſtko to cále y zupełnie wedle duchá/ nie w ktorym inſzym potomku Dawidowym ſie ſpełniło y ieſzcże pełni/ iedno w Iezuſie Chriſtuſie *CzechRozm* 177; *CzechEp* 370.

»cieleśnie i skutecznie« (*1*): że ſię to [*tj. wszeteczne obyczaje*] y wedle litery ćieleſnie y skuteczńie w Antychristowskiey stolice pánách y ſpráwcách pokázowáć miáło. To iest, iż ná niey nie tylko męſzczyzná, ále y białegłowy: nie z strony obyczáiow tylko wſzeteczńych niewieśćich, ále też y wedle nátury właśnie, śiedzieć miáły. *CzechEp* 417.

»skutecznie i istotnie« [*szyk 2*:*1*] (*3*): onym ſtárym Oycom zákryty był Chriſtus figurámi: tedy to zá tym ſámym iść muśi/ iż ieſzcże iſtotnie nie był. Bo gdzieby go iuż mieli byli iſtotnie y ſkuteczńie/ á cożtego byłá zá potrzebá/ żeby go mieli byli w figurách *CzechRozm* 30, 23, 40. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skutecznie i prawdziwie« (*2*): tedy ſię ſtąd okázuie iż ten ſyn [*Boży*] ktorego ták ſobie [*katolicy*] zmyśláią/ nie był przed ſtworzeniem świátá/ ſkuteczńie y prawdźiwie iáko przećiw ſobie mowiąc/ ná inſzych mieyſcách twierdźić śmieią. *CzechEp* 255, 308. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»właśnie i skutecznie« (*2*): Zkąd iuż káżdy bacżyć może/ iż tym ſpoſobem Papieżnicy y z ſwoim miłym Papieżem/ nie máią ſkuteczńie żadne[go] przez ſię właſnie będącego ſyná y duchá/ ále tylko gołe bez rzeczy imioná [...] ábo iákąś zmyśloną iſtność *CzechEp* 222; Gdyż nie o dwu/ ále o iednym: nie przedwieczńym/ ále w Betlehem národzonym ieſt mowá [*w proroctwie Micheasza*]. Nie ktoryby ſię w niebie vrodźił/ y z niebá właśnie y ſkuteczńie/ z mieyſcá ſię ná mieyſce przenoſząc/ wyſzedł: ále ktory z Betlehem wyniść miał. *CzechEp* 300, 346. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

ααα. *W odniesieniu do mocy*, *sprawczości Boga* (*1*):

Szereg: »otworzyście i skutecznie« (*1*): [*ksiądz Powodowski obala*, *co wcześniej twierdził*:] iż świát y wſzytko [*Syn Boży*] ſtworzył/ z Adámem w Ráiu y z inſzym mowił: y wſzytko cżynił. Boć by tám mowy w Bogu nie były/ iáko zátáionego y zákrytego/ ále iáko otworzyśćie wſzytko y ſkuteczńie cżyniące[go]. *CzechEp* 257.

ββ. *W odniesieniu do przypisywania imienia Bożego* (*4*): Lecż Iezuſowi Chriſtuſowi z duchá ś. pocżętemu á z Máryey Pánny národzonemu Synowi Bożemu/ y wieczńie y ſkutheczńie [*imię Boże*] dárowáne ieſt. *CzechRozm* 53.

W połączeniach szeregowych (*2*): Bo áczkolwiek imię to Boże/ iáko ſie pokazáło/ nie tylko rzeczam martwym/ ále też Aniołom żywym/ z ktorych ſobie niekthorzy Syná Bożego działáią/ bywa przypiſáne/ á to dla niektorey przyczyny/ wſzákże nie właſnie/ áni ſkuteczńie/ áni wieczńie. *CzechRozm* 53; *CzechEp* 236.

Szereg: »własnie i skutecznie« (*1*): to imię [*Boże*] właſnie y ſkuteczńie ſámemu tylko á iedynemu Bogu Oycu należy/ iáko nie śmiertelnemu ále żywemu/ y żywot w ſobie ſámym máiącemu. *CzechRozm* 53. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

γγ. *W odniesieniu do ofiary zbawienia*: *nieuchronnie wywołując skutek* (*1*):

W przeciwstawieniu: »dostatecznie … skutecznie« (*1*): Wiedzże o tym moy miły cżłowiecże/ iż krew Páná Chryſtuſową/ doſyć vcżyniłá zá wſzyſtkie/ *Sufficienter*, *fed non efficaciter*. to ieſt Doſtáteczńie/ ále nie ſkuteczńie. Ieſtći ná tym błogoſłáwionym drzewie owoc żywotá/ ále potrzebá pón rękę wyćiągnąć. *WysKaz* 26.

b. *W odniesieniu do sfery urzędowej i prawnej* (*19*):

α. *Prawomocnie*, *w sposób obowiązujący*, *wiążący*, *ważny*; *zgodnie z umową*, *postanowieniami* (*17*): A tho wſythko wyszey poſthanowyenye thak ſſya skuthecznye sthalo ku kthorey rzeczy vczwyerdzenyv a zachowanyv zrzadzenya y vmowy wyſszey napyszaney pyeczącncz naſzą kazalysmy przywyeszyczy *MetrKor* 34/135v; ktore pozwy wssythki thak do poviathu varssewskiego iako do Sochaczewskiego nalezne yvsz oth thego czassu skuthecznye myedzy sobą vmorzili othsthempvyącz ych zvpelnye. *ZapWar 1549 nr 2662*, *1550 nr 2676*; przetho wźiąwſzy wielkie dáry od Krzyżakow/ [*Jan I Luksemburski*] dał liſt táki/ iż v niego Pruſowie Krzyżacy kupili y záphácili ſkuteczńie źiemię Pomorſką *BielKron* 371v; *StryjKron* 582; A gdy to [*tj. dowód*] vczyni ón kmiotek/ od wſzyſtkich win y płacéy onégo bićia/ będźie wolen ſkuteczńie od wſzyſtkiégo. *SarnStat* 623; Z których to młynów ná káżdy rok powinni będą ćiż to mieſczánie Poznáńſcy do zamku náſzégo Poznáńſkiégo/ płáćić y ſkutecznie oddáwáć/ pſzenice małdrów pięć *SarnStat* 976, 931, 1173.

W charakterystycznych połączeniach: *być wolen skutecznie* (*2*), *oddawać*, *osieść*, *podać w obronę*, *umorzyć* (*2*), *zakładać się*, *zapłacić*.

Zwroty: »skutecznie chować, zachowany« = *irrefragabiliter observare JanStat* (*2*:*1*): A dáléy w vrząd iego [*podskarbiego koronnego*] w niczym ſie [*deputaci*] wtrącáć nie máią/ ták iż iné wſzyſtkié ſpráwy vrzędowi Podſkárbſtwá Koronnégo należące/ wedle przywileiu y Státutu/ we wſzem cále á ſkutecznie záchowáné bydź máią. *SarnStat* 361, 190, 898.

»skutecznie kończyć« (*1*): A niechby iuż ći ſędźiowie [*zebrani w konsystorzu*, *tj. zespole sędziowskim*] mieli moc ſędźić/ ſkázować/ y ſkuteczńie kończyć wſzytkie ſprawy [*sine debito terminandi causas Modrz*] do nich przychodzące/ bez dáłſze[go] odzywánia. *ModrzBaz* 92v.

»towarzystwo zawziąć skutecznie« = *zawrzeć związek małżeński* (*1*): [*Democillus mówi do Lizyde*:] IVż ſie więcey nie fráſuy/ ma ochłodo wielka/ Ponieważ w tym ſpráwioná/ przez mię pilność wſzelka. Iákbyſmy towárzyſtwo/ záwźięli ſkuteczńie/ Mieſzkáć zſobą wmiłośći/ by mogło być wieczńie. *PaxLiz* E3.

»skutecznie się zstać« (*1*): która [*przysięga*] ſie ná przerzeczoney ſczęśliwéy Koronáciiéy náſzéy przez nas ſkutecznie sſtáłá [*sub iuramento nostro*, *quod … corporaliter praestitimus JanPrzyw* 39] *SarnStat* 163.

Szeregi: »cale i (a) skutecznie« (*2*): a tho [*zachowanie pokoju*] myedzy ymy [*tj. między Kasparem Laśniewskim i Mikołajem Laśniewskim*] mha trphacz za them tho rosseymem tak czalye y skwthecznye [*!*] do swyatek przislych *ZapWar 1548 nr 2669*; *SarnStat* 361.

»mocnie a skutecznie« (*2*): MY tedy Władyſław/ [...] rozmnożenia wolności kośćielnéy z powinności náſzéy prágnąc/ y Státutóm tákowym chcąc exequucią vczynić/ [...] ninieyſzym náſzym Dekretem/ [...] ſkázuiemy/ y mocnie á ſkutecznie [*firmissime et irrefragabiliter JanStat* 245] ná wieki obiecuiemy chować. *SarnStat* 190 [*idem*] 898.

»rzeczą i skutecznie« (*1*): tedy zá ich [*obywateli ziemi bełskiej*] przy nas przeſtánie tákże od naiázdów/ gwałtów/ woien/ y innych przykrośći ktorychkolwiek bronić/ ſczyćić rzeczą y ſkutecznie [*realiter ac effective JanStat* 797] o nie ſie zákładáć: oné záſtępować y wyſwobodzáć będźiemy powinni. *SarnStat* 1053.

β. *Zgodnie z faktami*, *ze stanem rzeczy* (*2*): co [*tj. informację o stanie żup*] ſkutecznie ná przyſzły Séym [*rewizorzy*] przyniéść będą powinni *SarnStat* 402 [*idem*] 391.

Synonimy: **1.** *pożytecznie*, *właściwie*; **1.b.** *namownie*; **2.** *istnie*, *istotnie*, *iście*, *pewnie*, *prawdziwie*, *rzecznie*, *rzeczywiście*.

Cf **[SKUTNIE]**

DK, AN

SKUTECZNOŚĆ (*4*) *sb f*

e *oraz* o *jasne*.

sg **[***G* skuteczności.**]** ◊ *A* skuteczność (*3*). ◊ *I* skutecznością (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

Zdolność do skutecznego działania, *właściwego*, *należytego oddziaływania*, *sprawowania czegoś tak*, *by przynosiło pożądany rezultat*; *także skuteczne*, *efektywne działanie* (*tu*: *w odniesieniu do sfery duchowej lub organizacji życia religijnego*); *operatio Vulg*; *efficacitas*, *efficientia*, *vis Cn* [*w tym*: **[***czyja***]**, *czego* (*3*)] (*4*):

Szereg: »moc a (i) skuteczność« (*2*): Bo ſam niewiem co zá moc á ſkuteczność iákąż táiemną ma/ żywy głos/ ták że do vſſu tego co ſie vczy z vſt onego co vczy przelany/ mocniey brzmi. *Leop* *B2; Rozmáithych rzeczy moc we wnętrzną [*!*] zowie piſmo duchem/ iáko Páweł/ Duchem niewoley zowie moc onę y ſkuteczność Zakonu/ onę boiaśń y przeſtrách/ wątpliwość/ y roſpácż kthorą czyni w ſercach Zakon *GrzegŚm* 55.

a. *W odniesieniu do mocy*, *sprawczości Boga Ojca i Chrystusa* (*2*): Co ſie to dzyeie iż wodá [*w sakramencie chrztu świętego*] ciáło macża ábo ſie dotyka/ á omywa duſzę? To ſie dzyeie ſkuteczność ſłową Bożego. Bo y w ſłowie inſza ieſt rzecż głos mijáiący/ inſza też ieſt rzecż moc zoſtawáiąca: tá ieſt/ wiárá ktorą przepowiedamy. *RejPos* 97v; **[***WujBib Col* 2/12**]**.

α. *Władza*, *potęga*, *zwierzchność* (*1*): Tu ieſzcże gdzye [*psalmista*] przydawa/ Aż podłożę nieprzyyacioły podnoſzkiem nog twoich. Tu rozumie ſkuteczność kroleſtwá iego [*Chrystusa*]/ iż on miał w mocy ſwey mieć y kościoł ſwoy y wſzytki ſwe ſprzećiwniki *LubPs* Z2v.

DK, AN

SKUTECZNY (*96*) *ai*

e *jasne*.

comp skuteczni(e)jszy (*3*).

sg m N skuteczny (*3*). ◊ *G* skuteczn(e)go (*1*). ◊ *D* skuteczn(e)mu (*1*). ◊ *A* skuteczny (*1*), skuteczn(e)go (*1*). ◊ *L* skutecznym (*1*). ◊ *f N* skuteczná (*10*), skuteczn(a) (*1*). ◊ *G* skutecznéj (*15*); -éj (*2*), -(e)j (*13*). ◊ *D* skuteczn(e)j (*1*). ◊ *A* skuteczną, skuteczniejszą (*13*). ◊ *I* skuteczną (*5*). ◊ *L* skuteczn(e)j (*2*). ◊ *n N* skuteczn(e), skuteczniejsz(e) (*17*). ◊ *G* skutecznégo, skuteczniejszégo (*4*); -égo (*1*), -(e)go (*3*). ◊ *D* skutecznému (*3*); -ému (*2*), -(e)mu (*1*). ◊ *A* skuteczn(e) (*4*). ◊ *L* skutecznym (*1*). ◊ *pl N subst* skuteczn(e) (*4*). ◊ *A subst* skuteczn(e) (*5*). ◊ *I m* skuteczn(e)mi (*2*) *GórnDworz*, *BudBib*, skutecznymi (*1*) *BibRadz*.

Składnia comp: *skuteczniejszy nad co* (*1*) *RejPosWstaw.*

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Przynoszący skutek*, *taki*, *który daje rezultat*, *właściwie działa*; *należyty*, *właściwy*, *pewny*, *pożyteczny*, *taki*, *jaki być powinien*; *też*: *dotyczący następstwa działania*; *efficax PolAnt*, *Modrz*, *Vulg*, *Cn* (*44*): *BielŻywGlab nlb* 14; te poſtępki/ y obyczáie/ ktore ia nie mam zá vczynki ſkutheczne/ pokażą wneth człowieká/ iáki ieſth w ſobie. *GórnDworz* M; Iáſnie to w káżdym rzemieſle á ćwiczeniu obaczyć możemy/ że nád dobre przykłády nic nie bywa ſkuteczńieyſzego *RejPosWstaw* [41[2]]; A ktorzi ſię bez przyśięgi nic nienáuczyli mowić/ ći ieſliby im łeż zadano/ dźiwnie bywáią obráżeni [...]. Ale ná tákie obráżenie niemoże być ſkuteczńieyſze lekárſtwo/ iedno gdybyś chęćią á zwyczáiem przyuczył ſię prawdę mowić/ á niemiał v śiebie ſproſnieyſzey wády iáko łeż. *ModrzBaz* 60; Tu ieſzcże kąſek poćiechy/ iż tá ſrogość Páńſka/ nie ztrzaſkiem przypada: ále nam ieſzcże y wolnego ſeymowánia (Boże day ſkuteczńego) vżycża. *PowodPr* 76.

skuteczny ku czemu (*2*): *FalZioł* V 36v; coż wten czas nailepſzego mamy cżynić/ iedno ſię do Xiąk vciec/ wktorych ſą wſzyſtki rzeczy albo roſkoſzne ku wiedzeniu albo ku dobremu á świętobliwemu życiu skuteczne? *KwiatKsiąż* G4.

skuteczny w czym (*1*): Ale vmysłow rozne ſą rodzaie/ abowiem niktore łatwie w káżdey rzeczy argument y ſrzodek mogą naleść przes ktory ſwoie przedſię wzieće prowadzić mogą: á niektore ſą nierychłe w nalezieniu/ á wſzákoſz skuteczne w roſſątku. Atak oni pierwſzy/ ktorzy tak chutki dowcip maią/ ku zadawaniu godnieyſzy ſą: á ci poſledniyſzy/ ku odpowiádaniu. *KwiatKsiąż* Kv.

W połączeniu szeregowym (*1*): Wypiſaliſmy tu niektore lekarzſtwa: Mamkam w tym niedoſtateżnym barzo potrzebne/ pożyteczne/ y ku vleczeniu ſkuteczne. *FalZioł* V 36v.

W charakterystycznych połączeniach: *skuteczne*(*-y*, *-a*) *lekarstwo* (*2*), *nauka*, *przykłady*, *sejmowanie*, *sposob*, *uczynki*.

Wyrażenia: »skuteczna poprawa« [*szyk 1:1*] (*2*): Y widzą to wſzyſcy iáwnie/ że ten miły Wikáriy źiemſki [*tj. papież*] więcey pánowánia ſwoiego niezbożnego przeſtrzega/ á niżli ſkuteczńey iákiey miedzy ſtanem duchownym y w Kośćiele poprawy álbo reformácyey. *WujJudConf* 126v; Bo gdzie w tym [*tj. w dopuszczaniu do urzędów*] poprawy ſkuteczney w oyczyznie náſzey nie będzie/ tedy vyrzymy [...]/ że w rychle v nas będzie więcey ięzycznych/ á niżeli ręcznych dáleko potrzebnieyſzych ſług Rzeczypoſp *VotSzl* C2.

»skuteczny sposob« (*1*): *GliczKsiąż* E5 *cf* »skuteczny a pewny«.

»skuteczna sprawa« (*1*): Cżwarta mocz rzeczy z ziemie wyroſle zagiſte: vcżynki ſwe przy naſzem ciele właſnie ſprawuie [...]/ wſzak moczą tych rzeczy z ziemie vroſlych przez ſkuteczną ſprawę/ to ieſt daniem lekarzſtwa/ wyciągaiącz ty złe wilkoſci precż: krew ſie cżyſci y od poruſzenia zachowawa *FalZioł* [*7]v.

»sprawiedliwość skuteczna« (*1*): Rzymiánie ſtárzy mieli ná dłużniki płone Ná dwunaści tablicách práwo vſtáwione: [...] Cżyniono ſpráwiedliwość káżdemu ſkuteczną. *KlonWor* 74.

Szeregi: »skuteczny a pewny« (*1*): Dla cżego y ten obyczay był [*u Lacedemonów*]/ że dzieći nye w domach/ ále po polach myedzy zyelſki ſypyáły/ nic w głowy nyekłádąc/ áby ták wemdlonych á wdopiro roſlych lecyech/ ku pracy robocye yákiey/ y ſkuteczńemu á pewnemu ſpoſobowi przyzwycżayáć ſie mogli. *GliczKsiąż* E5.

a. *W odniesieniu do sfery duchowej lub organizacji życia religijnego* (*29*): *Leop Matth* 18 *arg*; Wyznawayćie ieden drugiemu przeſthępſtwá/ á modlćie ſię ieden zá drugiego/ ábyſćie byli vzdrowieni/ ábowiem wiele waży ſkuteczna modlitwá ſpráwiedliwego. *BibRadz Iac* 5/16, II 57b *marg*, 130c *marg*; *BudNT Iac* 5/16; [*Duchu Święty*] Oświeć iáſne myśli náſze/ day ſkuteczne miłowánie/ ćiáło náſze rácż potwirdźić/ według woley twey rządźić. *ArtKanc* H6; nie máſz żadney inſzey prawdziwie ſkuteczney ofiáry/ iedno śmierć Páná Chriſtuſowá *WujNT* 773; wſzákże przećię nie ináczey bywáią [*grzechy*] odpuſzczáne/ iedno przez moc y zaſługę krwie Páná náſzego Ieſu Chriſtá: gdyż te wſzytkie rzeczy pomienione ſą pewne ſpoſoby y naczynia/ przez ktore chce Pan Chriſtus/ áby krew iego w nas ſkuteczna była. *WujNT* 817; BLOGOSLAVVIENSTVVO Chriſtuſowe ſkuteczne/ nátury odmienia. *WujNT* Xxxxx2v; Modlitwá iego [*proroka Eliasza*] ſkuteczna. *WujNT* Yyyyy3, 115.

W połączeniach szeregowych (*2*): on Duch s. iego/ przez ktorego Pan w nas ieſt y mieſzka w nas/ nie ieſtći iśćie prożnuiący/ ále ieſt y s ſpáwámi [*!*] ſwemi ſkuteczny/ pożyteczny/ á doſkonáły. *RejPosWiecz*[2] 93v; Sálomon/ do modlitwy/ iáko do orędowniczki v Páná BOgá pewney/ prędkiey y ſkuteczney/ vćiekał ſię *LatHar* +3.

W charakterystycznych połączeniach: *błogosławieństwo skuteczne*(*-y*, *-a*) (*3*), *krzest*, *miłowanie*, *modlitwa* (*3*), *ofiara*, *orędowniczka*, *poznanie Boże*, *prośba*, *służebność*, *wybawienie*.

Wyrażenie: »sprawa skuteczna« (*1*): A ten wywod ich [*luteranów*] dwoyákim obyczáyem zruſſon y zniſſczon być może. Naprzod vkazawſſy/ iż tákowe członki [*martwe*, *tj. ludzie nieprawi*] władzą máyą y ſpráwy ſkuteczne w ćyele tym Kryſtuſowym ſpráwuyą. (*marg*) Złych poſługá w koſcyele dobra y pożyteczna yeſt. (–) *KromRozm III* D3.

Szeregi: »doskonały i skuteczny« (*1*): Ták pokładamy/ że bez nich [*bez ceremonii*] Krzeſt doſkonáły y ſkuteczny być może. Iáko bez Exorciſmow/ bez świece/ bez oleiu y ſoli etć. y bez święcenia dorocznego wody krzeſney. *WujJudConf* 168. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skuteczny i potężny« (*1*): Przetoż y Collekty kośćielne ſą bárzo krotkie/ ále wielce ſkuteczne y potężne. *WujNT* 26.

»skuteczny i przeraźliwy [= *przekonywający*]« (*1*): Gdźie ſie też záś ná on cżás y náuczyćiele tákowi pokážą od Bogá ſámego poſłáni/ iákowi byli Apoſtołowie/ y inſzy Zborowi ſłudzy: ktorych ſłużebność zborowa/ będźie ſkuteczna y przeráźliwa/ że im ludźie záraz vwierzą iáko ono Piotrowi y inſzym wierzyli. *CzechRozm* 182v.

»ważny i skuteczny« (*1*): A to co przed tym cżyniał Bog przez Anioły ná początku: toż potym przez ludzi niektore wykonywał. To ieſt/ drugim przez nie błogoſłáwił y ony wybawiał: á wybáwienie y błogoſłáwieńſtwo ich ważne y ſkuteczne było *CzechRozm* 45.

α. *Działający*, *czynny*, *aktywny*; *taki*, *który dotyczy działania*, *czynów*, *uczynków* (*11*): Dziękuiemy Bogu záwſze zá was/ [...] Bez przeſtánku wſpominaiąc ſkuteczną wiárę wáſzę [*memores vestri operis fidei*]/ y prácowitą miłość/ y ćierpliwą onę nadźieię w Pánie náſzym Iezuſie Kryſtuśie *BibRadz* 1.*Thess* 1/3; **[***CzechNT 1577 Gal* 5/6**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): Potrzebá ieſt tedy/ áby y tho náſze z nim [*z Chrystusem*] złączenie było też prácowite/ ſkuteczne/ á pożyteczne. *RejPosWiecz*[2] 93v.

[*Wyrażenie*: »grzech skuteczny [= *uczynkowy*]«: Ze Grzechy ſkuteczne/ ſą owocámi Grzechu Przyrodzonego. *HerbOdpow* I6.**]**

Szereg: »skuteczny a pracowity« (*1*): Wiárá [...] ieſt przez miłość ſkuteczna á prácowita [*per charitatem efficax PolAnt Gal* 5/6] *RejPosWiecz*[2] 93v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»żywy a skuteczny« (*1*): był obiecał Bog Oćiec ono plemię błogoſłáwione IEZVSA KRYSTVSA [...] oycom świętym/ áby ie od grzechow y od okrućieńſtwá Szátáńſkiego wybáwił/ żeby wiárą żywą á ſkuteczną tey obietnicy wierzyli/ iżby też Iezuſowi Kryſtuſowi vfali *BibRadz* *6v.

αα. *Związany z mocą*, *sprawczością Boga* (*7*): w ktoryméśćie [*Chrystusie*] też ſpolnie powſtáli przez wiárę potężności Bogá (*marg*) skuteczną Bożą. (–) [*per fidem operationis Dei*] ktory go wzbudźił z martwych. *WujNT Col* 2/12.

Wyrażenia: »skuteczna moc« (*3*): [*św. Paweł w liście do Efezjan życzy*:] Aby Bog páná náſzego/ Iezu Chriſtá [...] dał wam duchá mądrośći y obiáwienia/ [...] ábyśćie wiedźieli ktora ieſt nádźieiá wezwánia iego: [...] ktora przewyżſzáiąca wielkość mocy iego przećiwko nam/ ktorzy wierzymy według ſkuteczney mocy/ y śiły iego [*secundum operationem potentiae virtutis eius PolAnt Eph* 1/19] *NiemObr* 86; Lecz náſze obcowánie ieſt w niebieśiech: ſkąd też zbáwićielá oczekawamy/ Páná náſzego Ieſu Chriſtá/ ktory przemieni ćiáło náſze podłe/ áby ſię podobnym ſtáło chwálebnemu ćiáłu iego/ wedle ſkuteczney mocy [*secundum operationem*] ktorą też wſzytko podbić ſobie może. *WujNT Philipp* 3/21, *s*. 668 *marg*.

»słowo Boże skuteczne« = *sermo Dei efficax Vulg* [*szyk 2*:*1*] (*3*): *KromRozm II* cv; O żywym y ſkutecznym ſłowie Bożym. *WujNT Hebr* 4 *arg*, *Hebr* 4/12.

Szereg: »żywy i skuteczny« = *vivus et efficax Vulg* (*3*): Toć yeſt ſłowo Boże żywe y ſkuteczne/ á przenikáyące bárżyey niżli wſſelki myecz z obu ſtron oſtry/ yáko tenże Páweł S. piſſe [*w liście do Hebrajczyków*]: ktorym ſye koſcyoł á zbor krzeſciyáńſki ſpráwował przez nyemáły czás Ewányeliey piſáney *KromRozm II* cv; Boć żywe ieſt ſłowo Boże y ſkuteczne/ y przeráźliwſze niżeli wſzeláki miecz po obu ſtron oſtry: y przenikáiące áż do rozdźielenia duſze y duchá/ y ſtáwow/ y ſzpikow/ y rozeznawáiące myśli y przedſięwźięćia ſerdeczne. *WujNT Hebr* 4/12, 4 *arg*.

b. *O tekście*: *przekonujący*, *bogaty w szczegóły* (*2*): Acż wiem że trudno vgodzić wam wſzytkim/ bo iáko rozumiem ſą miedzy wámi dwoi ſłucháćże/ iedni nie potrzebuią wykłádu onego ſkutecżnego/ iedno ogołem rzecż wyſłyſzeć/ drudzy záś ná to cżekáią iákoby ſie im rzecż dokładnie y gruntownie powiedziáłá. *SarnUzn* Bv; Przeſłáwnego wyázdu do Krákową/ y pámięći godney Koronáciey Henryká Wálezyuſá [...] ſkutheczne wirſzem opiſánie przez Máthyſá Strykowiuſá Prekonideſá. *StryjWjaz kt*.

2. *Prawdziwy*, *rzeczywisty*, *faktyczny*; *widoczny*, *widomy*, *oczywisty*, *jawny*; *pewny*; *efficax PolAnt* (*52*): *GórnDworz* L8v; Lecz teraz w przedśięwźięćiu/ ſtoim vćieſznieyſzy/ Z powodzenia W.M. iuż ſtokroć weſelſzy. Cżego znák po oſobách W.M. ſkuteczny/ Kto ſie znaydźie przećiwny/ niech będźie bezecny. *PaxLiz* E2.

a. *W odniesieniu do sfery duchowej lub organizacji życia religijnego* (*37*): Abowiem iáko wſzytko tho co ieſth ná świećie ſtworzono/ ma ſwoy początek y dokończenie/ y iáwny ieſt koniec ich. Tákżeć y cżáſy Nawyzſzego máią znáczne początki z iáwnymi cudy/ á przeſthawaią z ſkuteczynymi dźiwy [*in actu et in signis*]. *BibRadz* 4.*Esdr* 9/6; Apoſtołowie ſwięći fundámentá wiáry ſkuteczne náſzey iáſnie nam záłożyli *RejAp* 182; Wiárá náſzá nie ieſtći iákie prożne zmyſlánie/ ále ſkutheczne ſpráwowánie. *RejPosWstaw* [110[2]]; *BudBib* 4.*Esdr* 9/6; Aby ſpołeczność wiáry twoiey ſkuteczna (*marg*) zrzetelna. (–) byłá wvznániu wſzego dobrá/ ktore w was (ieſt) do Chriſtá Ieſuſa. *BudNT Philem* 6; *CzechRozm* 187; *CzechEp* 427; [*św. Paweł w liście do Filemona*:] Dźiękuię Bogu memu/ záwſze pámiętáiąc ná ćię w modlitwách moich/ ſłyſząc o twoiey miłośći y wierze/ ktorą maſz ku Pánu Ieſuſowi/ y ku wſzem świętym: áby ſpołeczność wiáry twey byłá iáwna (*marg*) skuteczna. (–) w poznániu wſzego (*marg*) vczynku. (–) dobrego *WujNT Philem* 6, *s*. 621 *marg*.

W połączeniach szeregowych (*2*): Gdźie będźie ćiáło tám będą y orłowie [*Vulg Luc* 17/37]/ przez ćiáło ná thym mieyſcu nic inſzego rozumieć niemamy/ iedno zupełną á ſkuteczną/ prawdźiwą á nieomylną náukę Kryſtá Páná Zbáwićielá náſzego: ktory ſie ſam ná wielu mieyſcách v EWanyeliſtow zowie podczás chlebe[m] prawdźiwym/ ktory z niebá ſſtąpił/ podczás ćiáłem. *LeovPrzep* G2v; ázaż y to nie doſyć iáſna/ iż ták w ſobie ieſt doſkonáłe/ cáłe/ doſtáteczne/ święte/ zbáwienne y ſkuteczne ſłowo Boże/ że do niego nie ma być nic przydawano/ áni od niego vymowano? *CzechEp* 116.

W charakterystycznych połączeniach: *skuteczne*(*-a*) *dziwy* (*2*), *fundamenta wiary*, *krolewstwo Chrystusa*, *nauka*, *poznanie*, *słowo Boże*, *społeczność wiary* (*2*), *sprawowanie*.

Wyrażenia: »skuteczna egzekucyja« (*1*): ſądy Páńſkie [...] nád wſzytkimi naymożnieyſzymi ſtany y doſtoieńſtwy/ iáwnie á iáſnie ſie wſzędy zyawiáią á okázuią. Ták iż wſzędy á wſzędy pełnią ſie á ſkuteczną exekucią biorą ony ſrogie á nieomylne dekretá Páńſkie *RejZwierc* 184.

[»skuteczne nabożeństwo«: skuteczne nabozenstwo, gysthne, ktore iest tenrasz actualis devocio *ReuchlinBartBydg* a8.**]**

Szereg: »mocny a skuteczny« (*1*): zbáwienie á vſpráwiedliwienie cżłowieká káżdego/ niſkąd inąd nam nie przychodzi/ iedno z mocney á ſkuteczney wiáry náſzey *RejPos* 307.

α. *W polemikach religijnych dotyczących natur Chrystusa*, *Trójcy Świętej*, *sakramentów*: *istniejący realnie* (*a nie symbolicznie*, *figuratywnie*); *wcielony*, *ucieleśniony* (*22*): *CzechRozm* 91v; [*papież i papieżnicy*] nie máią ſkuteczńie żadne[go] przez ſię właſnie będącego ſyná y duchá/ ále tylko gołe bez rzeczy imioná [...] ábo iákąś zmyśloną iſtność: w ktorey ſą trzy imioná/ ábo názwiſká/ oycá/ ſyná/ duchá bez ſkuteczney iſtności. *CzechEp* 222; Co ſię tedy tknie pierwſzey [*dumy*, *tj. błędnego mniemania*]/ to ieſt żeby miáło

być ſyná Bożego ſkuteczne vrodzenie przed wſzytkimi wieki: á nie dopiero ná ten cżás gdy Bog miał świát ſtworzyć *CzechEp* 254; Aták ono myślenie chcąc wykonáć/ [*Bóg*] wzruſzył w ſobie wedle *X⟨iędza⟩ K⟨anonika⟩* dech: z ktorego ſłowo wymowił [...] ktoremu vdźielił ábo vżyczył iſtnośći/ áby iáko náſze ſłová ná wiátr ſię nie rozeſzło/ ále áby też potym Bogiem było/ ktore oto od wymowienia dopiero ſkuteczny początek ſwoy wźięło. *CzechEp* 256, 145, 149, 221, 346; *PowodPr* 16.

W przeciwstawieniu: »skuteczny ... zmyślony« (*2*): A ták [*wyjaśnienie Pisma*] pſuie [*wywody i dowody księdza Powodowskiego*]/ że też ono iego [*Chrystusa*] wćielenie/ ſyná ſpoliſtne^go^ zmyślonego y żywiotem [*!*] ogárnienie y rodzenie nie było prawdźiwe y ſkuteczne: Ktorego ieſli záś ſkuteczńego pozwoli: tedy z drugiey ſtrony tego tám zmyślonego Bogá vtráći. *CzechEp* 310, 310.

W charakterystycznych połączeniach: *skuteczna*(*-y*, *-e*) *istność*, *początek*, (*u*)*rodzenie* (*2*), *rzecz* (*3*), *świątłość*, *uiszczenie*, *wcielenie*, *wypełnienie*.

Wyrażenie: »skuteczna bytność« [*szyk 4*:*1*] (*5*): Nietylko ſkuteczną bytnośćią ieſt Pan Chriſtus w tym Sákrámencie [*tj. w Eucharystii*]/ ále właſnie/ iſtotnie/ y ćieleſnie/ ták iáko ieſt ná práwicy v Bogá Oycá w niebie. *WujJud* 177; Iáko to/ gdzie ſam Chriſtus powieda/ mowiąc: Pierwey niż był Abráhám/ iam ieſt: Ian 8. ℣ 58. Gdzie to báczyć możeſz/ iż nie mowi byłem w przeyźrzeniu/ ábo w figurách/ ále o ſwey ſkuteczney bytności. *CzechRozm* 29v, 12v; my żadnego inſzego ſyná Bożego według piſmá ś. nie znamy: ktoryby był ſpoliſtny y Bogu oycu we wſzem rowny [...]. O ktoregoby też ſkuteczney bytności [...] miáłyby być piſmá ſtárego y nowego Teſtámentu *CzechEp* 218, 256.

»przyczyna skuteczna« (*1*): Abowiem z tey ſtrony [*Chrystus*] ieſt prawdziwym Bogiem/ iż prawdziwym ieſt Synem Bożym: á prawdziwym będąc Synem Bożym/ iuż ſtąd ieſt prawdziwym Bogiem/ bo to z onąd prawdziwie płynie. A ták gdy przyczyny przą/ oſtátniey cżęśći iáko ſkutku/ przą ſie weſpołek pierwſzey/ iáko początku y przyczyny ſkuteczney/ przą ſie wſzyſtkiego y ſzydzą ze wſzyſtkiego/ bo we wſzyſtkim nie wierzą prawdzie. *CzechRozm* 61v.

Szeregi: »gruntowny i skuteczny« (*1*): A iż ći pierwſzy [*którzy wierzą w jedną Boską istność*]/ ſáme tylko ſłowká ábo nazwiſká máią/ á nie rzecż iáką gruntowną y ſkuteczną: tedy thego y ſámi nie przą owſzem iáwnie o tym głoſem wielkim ſpiewáią. *Pater*, *filius*, *ſanctus ſpiritus*, *tria ſunt nomina omnia eadem ſubſtantia*. To ieſt/ Oćiec/ Syn/ duch święty trzy ſą imioná ále wſzyſtki táż ſubſtáncia ábo iſtność. *CzechRozm* 18v.

»istotny i skuteczny« (*1*): (*marg*) Dwá przednieyſze błędy o przedwiecznym ſynu Bożym. (–) Iedná [*duma*, *tj. błędne mniemanie*]/ o iſtotnym y ſkuteczńym przedwieczńym z iſtnośći/ lub rodzenia/ lub wyśćia/ iáko drudzy mowią: A druga [...] *CzechEp* 254.

»obliczny i skuteczny« (*1*): Trzeći ieſzcże [*są*]/ ktorzy głucho iákoś o tym vrodzeniu przedwieczńym ſyná Bożego z iſtnośći Bożey mowią: y nie záwżdy ſie do niego przyznawáią. Ale ſie záś zá iákąś bytność obliczną y ſkuteczną ſyná Bożego/ przed wſzyſtkimi wieki iuż będącego/ chytáią [*!*]/ chcąc tego dowieść/ iż był przed tym niż ſie vrodził z oycow/ y z Máryey. *CzechRozm* 12v.

»prawdziwy i skuteczny« (*3*): Chriſtus pan/ ieſt y ſłońcem ſpráwiedliwośći/ y świátłośćią prawdźiwą y ſkuteczną ludźi ná świát przychodzących. *CzechEp* 167; Ktore ſłowá [*księdza Powodowskiego*] ácż miſternie po filozowſku położone ſą: iednák ſię z nich nie trudno báczńemu te^go^ domyślić/ iż záś przećiw ſobie mowiąc/ przy tego wſzytkiego żeby to ſyná Boże^go^ z niebá ná źiemię/ y w żywot pánieńſki ſtąpienie/ miáło być prawdźiwe y ſkuteczne: ále iż było *imaginariu^m^ quiddam*, to ieſt cośći zmyślone^go^ *CzechEp* 310, 310.

»rzeczny i skuteczny« (*1*): [*Jedni chcą*] dowieść tego żeby Iezus ſyn Boży miał być iednym á tymże Bogiem z Bogiem oycem [...]. Drudzy ſą ktorzy ſie tym nie iáko brzydzą/ y ſámiſz to borzą: vkázuiąc rozdział ábo roznicę miedzy oycem y ſynem: nie perſonalem tylko/ iáko oni mowią: to ieſt wedle oſoby: ále realem/ to ieſt/ rzeczną y ſkuteczną. *CzechRozm* 12v.

β. *Związany z następstwem działania mocy*, *sprawczości Chrystusa* (*2*):

Szeregi: »skuteczny i doskonały« (*1*): Ponieważ bowiem Chriſtus pan vcżynki cżynił oycá ſwego: á czynił ſkuteczne/ y doſkonáłe/ nie ináczey iákoby ie bog ſam cżynić miał/ przez co/ okázował Bogá w ſobie mięſzkáiącego *NiemObr* 104.

»zacny i skuteczny« (*1*): P. Chriſtus będąc Słońcem ſpráwiedliwośći/ dáleko zacnieyſzą y ſkuteczńieyſzą przytomność Kośćiołowi ſwoiemu cżynić może/ y cżyni według obietnic ſwoich. *WujJudConf* 177.

b. *W odniesieniu do sfery urzędowej i prawnej* (*9*): **[**Okrom ekspens, które bywają communiter wydawany na poprawę zamku, na porobienie zboża czasu letniego na folwarcech, które ekspensy, iż nie są skuteczne jeno pro tempore, tedy tu nie są wspomienione. *LustrMalb* I 80.**]**

α. *Mający moc prawną*, *wiążący* (*7*): *ComCrac* 22; Iakom syę ya s slachathnem Stanislavem Swianczickym nie iednal o pozew anym skvtheczney vgody vczynil *ZapWar 1549 nr 2661*; Wzdawáiąc rózgę ieden ku drugiému ták mówi: Oto ia tobie wzdáię imienié ſwé/ ze wſzyſtkim Práwem/ ták iákom ſam miał: y zá tym v Práwá oddáie Kupcowi rózgę. Czemuż tu ón Przedawcá rózgę imieniem ſwym zowie/ á rózgá imieniem iego nie ieſt? (–) Nie ieſt rózgá imieniem/ ále ieſt pewnym ſkutecznégo przedánia onégo v Práwá znákiem. *OrzQuin* T3v.

Wyrażenia: »skuteczna egzekucyja« = *executio JanStat* [*szyk 2*:*1*] (*3*): My/ y Potomkowie náſzy ná ieden vrząd z tych dwu iednę perſonę Duchowną/ á drugą świetcką przełożyć mamy: á to dla ſpraw/ które niekiedy tákowé przypadáią/ iż Duchowńey oſobie ſkutecznéy exequuciiéy ich czynić ſie nie godźi. *SarnStat* 944, 318; By niebyło inſzey ſzkody tylko w Monećie/ tá ſámá nieoſzácowána ieſt. Inſze tákowe rzeczy/ świeckiey nieták namowie iáko exekuciey ſkuteczney zoſtáwuię. *PowodPr* 78.

»przysięga skuteczna« (*1*): (*marg*) O prziſiędze [*hołdu i posłuszeństwa*] Stephaná przesławnego Woiewody Wołoskiego Krolowi Kazimirzowi/ y o iego Bitwách z Turki. (–) Kazimirz tedy niechcąc tey pogody opuśćić/ áby ſobie zhołdował takiego Monárchę/ ktory Turki/ Tátáry y Węgry cżęſto wielkimi porażkámi zwyciężał/ á do tąd ſię z przyſięgi ſkuteczney iemu wyłámował/ ruſzył ſię do Lwowá *StryjKron* 662.

β. *Zgodny z faktami*, *ze stanem rzeczy* (*2*): Wſzákże deputuiemy y wyſyłamy Rewizory [...] ku pánu Podſkárbiému Koronnému/ ku oglądániu wſzyſtkich Zup náſzych/ y ku ſkutecznému wywiedzeniu pożytków/ tákże y nakładów innych. *SarnStat* 391 [*idem*] 402.

c. *O wartościach*: *solidny*, *mocny*, *autentyczny*; *solidus Modrz* (*4*): Bo zdrowye ná tym ſwyecye według Sálomoná prozność yeſt/ á nye może być ſku⟨tec⟩żne/ żywot wyeczny záſię ma wſobie ⟨zup⟩ełność. *GliczKsiąż* D; ktorym [*złym ludziom*] ſię niepodobáć/ á mniemániu ich ábo ráczey obłędliwośći/ y słowy y vcżynkámi przećiwić ſię/ nic inſzego ieſt/ iedno zá ſkuteczną sławą iść. *ModrzBaz* 62v; *GrabowSet* A2; Kiedy Panná Lizyde w Máłżeńſtwo/ Námawiáłá [*Democillusa*] z vprzeymośćią cżęſto. Do czego on niebárzo odmawiał/ Iey chętliwym do wſzego ſie ſpráwiał. Zwłaſzczá bacżąc iey ſkuteczną godność/ W goſpodárſtwie niezmierną opátrzność. *PaxLiz* E4v.

Synonimy: **1.** *należny*, *należyty*, *pożyteczny*, *przyzwoity*, *własny*, *właściwy*; **2.** *istny*, *istotny*, *isty*, *jasny*, *pewny*, *prawdziwy*, *prawy*, *rzeczny*, *rzeczywisty*.

DK, AN

SKUTEK (*582*) *sb m*

ſ-, s-, S- (*576*), ſz-, Sż- (*5*), Sſ- (*1*).

e *jasne*.

sg N skutek (*63*). ◊ *G* skutku (*82*). ◊ *D* skutkowi (*17*), skutku (*6*); -owi *OpecŻyw*, *RejPs*, *LibMal*, *GroicPorz*, *CzechRozm*, *ModrzBaz* (*2*), *StryjKron* (*2*); -u *LibLeg* (*2*), *Leop*, *OrzQuin*, *GrabowSet*;

-owi : -u *SarnStat* (*8*:*1*). ◊ *A* skutek (*96*). ◊ *I* skutkiem (*132*); -em (*12*), -(e)m (*120*). ◊ *L* skutku (*30*). ◊ *pl N* skutki (*40*). ◊ *G* skutków (*20*); -ów (*1*), -(o)w (*19*). ◊ *D* skutk(o)m (*6*). ◊ *A* skutki (*58*). ◊ *I* skutki (*6*) *KrowObr*, *Leop*, *HistRzym*, *RejPos*, *GrzegŚm*, *RejZwierc*, skutkami (*5*) *LeovPrzep*, *CzechRozm*, *ModrzBaz*, *ZapKościer*, *WujNT*; -ami (*4*), -(a)mi (*1*). ◊ *L* skutkach (*17*), skutk(o)ch (*4*); -(o)ch *RejZwierc*, *RejPosWstaw*; -ach : och *RejPos* (*1*:*2*); ~ -ach (*12*), -åch (*5*); -ach *LeovPrzep* (*2*), *WujJud*, *CzechRozm*, *GrabowSet*, *LatHar* (*2*); -åch *RejPos*, *BudBib*, *NiemObr*; -ach : -åch *Leop* (*3*:*1*), *SkarŻyw* (*2*:*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Czyn*, *uczynek*, *gest*, *akt*; *dzieło*, *działanie*, *praca*; *opus Vulg*, *PolAnt*, *Calep*; *res HistAl*; *actus*, *verbum Vulg* (*174*): *RejPs* 58; *RejZwierz* 37; Krolow/ kxyąząth oblicznoſczy ſye wyſtrzegay/ v ſądu nyeſtaway/ wewſſyſtkyem ſkutku ten dzyen opuſcz. *Goski* A3v; bo ia [*tj. Orzechowski*] ludźmi inymi/ á oni [*tj. Kromer*, *Hozjusz*] ſámi ſobą Szláchectwá ſwego dowodzą/ y to nie Herbem w Norembergu rytem/ ále rozumem oświeconem/ y też dźielnośćią ſwą ſławną przed Bogiem y przed ludźmi vkázuią. (–) Także w tych Herbiech náſzych zacności żadney niemáſz? (–) Nie więcey w Herbie ieſt bes ſkutku zacności/ iáko liſt w wieſze álbo w wieńcu zacności bes piwá álbo bes winá. *OrzRozm* Q, Q *marg*; ábowiem/ czyta káżdy rad tę kſięgę/ y wieldze ią ſobie waży/ w kthorey rzeczy poważnych/ przykładow pięknych/ cnych ſkutkow śiłá widzi: á ową kſięgá pod łáwą lega/ ktora ſie ſłowy/ á nie rzeczą nádſtáwia. *GórnDworz* G8v; prawdziwa miłość czudności ieſt wielzde dobra/ y ſwięta/ á vſtáwiczńie wywodzi chwálebne ſkutki s thych ludzi/ kthorzy roſpuſtę ſmyſłow/ munſztukiem rozumu hámuią *GórnDworz* Ll2v, Bb7; *HistRzym* 20v; A wſzákoż nie tylko pátrz ná ſłowká á ná podobieńſtwá/ ſkąd maſz przykłády bráć/ doglądáy rádzęć głębiey á práwie do gruntu/ áby ſie ſłowká piękne tákże s pięknemi ſkutki zgadzáły. *RejZwierc* 19; Chcąc tedy rzecż zániechánną y práwie wludzkiey pámięći vmárłą ożywić/ [...] vdałem ſie ná wyłożenie żywotow świętych Bożych w ięzyk náſz Polſki. ktorych czytánie y vważánie iáką ma do pobożnego życiá pomoc/ z przodkow ſie náſzych y zdoznánia pokázuie/ y ia nieco niżey wprzedmowie námienię. á káżdy dobre ſerce máiący z ſkutku y czytánia poczuie. *SkarŻyw* A2; *StryjKron* 100 *marg*; *KochFr* 58; Opus – Skutek, vczinek, praca. *Calep* [731]a; *GrabowSet* Yv.

skutek czego (*1*): A przeto [*sprawiedliwość*] ieſt naidoſkonáłſzą/ y zá iey pomocą inych cnot ſkutki pełnimy *GórnDworz* Ff8.

skutek czyj [= *kto czyni*] [*w tym*: *pron poss* (*4*), *ai* (*2*), *G sb* (*1*)] (*7*): [*Solencius do Aleksandra*:] Filip ociec twoy dobrze kroleſtwo trzymał/ ále ſzczodrobliwe skutki twoie ktho może wyſławić? *HistAl* N3v; *Leop Prov* 14/15; Bo chociay twarz nie ſroga/ lecż ſerdeczko wielkie/ Co nie raz okazały/ iego [*Mężyka*] ſkutki wſzelkie. *RejZwierz* 74; Ládziſław wyprávił ſie przećiw im [*Kumanom*]/ poráźił ie ná głowę/ Sálomoná poimał/ [...] wſzákże potym rozwiodſzy mu rzeczą ſzeroką iego ſkutki/ puśćił go wolno *BielKron* 301; myedzi wſzytkemy szkutkamy czlowyeczemy nycz nyema pewnyeiſzego nat smyercz czlowyeka wſzelkego *ZapKościer 1583*/54; *GrabowSet* V4; *KlonKr* C2; **[***Leop Eccle* 2/4**]**.

skutek czyj [= *taki*, *jak czyjś*] (*1*): [*ludzie pytali gospodarza*] przecż to vdziáłał/ Iż táko owcę [*tj. wilka w owczej skórze*] vwiązał? On im rzekł/ łatwia przyczyną/ Iż mi byłá bárzo winná: Pásterzomći owcą byłá/ A wilcże ſkutki pełniłá. *BierEz* R4.

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »skutkiem« (*6*): lecż by też niepoięta [*rzecz*] byłá/ Niedbam/ bo ſkutkiem ſnádnie ſię doliczę. *GrabowSet* Y. *Cf* »skutkiem okazać«.

W połączeniach szeregowych (*2*): a tho czo by bylo przeczywko albo kuſzkodzye yego krolyewſkyey myloſczy zyemya^{m}, poddanym hy ſluzebnykom nycz poczinacz any czynycz nyema^{m} ſkuthkyem rzecza radą pyſzmem y gynymy wſzelkymy vymyſłonym obyczayem *MetrKor* 34/268, 37/2v.

W przeciwstawieniach: »skutek ... słowo (*5*), mowa, nadzieja, rzecz« (*8*): Lecz rozno ſkutek od rzeczy *RejRozpr* B4v; Bo wiem że tu na ſłowiech nicz Trzeba ych ſkutkem [*!*] podeprzeć *RejKup* y6; *RejWiz* 99; Przytym poznaway nie po ſłowiech cżłowieká ále po ſkutkoch. *RejZwierc* 146v; Otoż gdyby Pánowie poſłowie prży Krolu śiedźieli [...] y nie byłá iákoby rozdwoiona Rzeczpoſp⟨olita⟩/ mnieyby mowy było/ á ſkutku więcey. *GórnRozm* M4; *GostGospPon* 169; á w poſługách iey [*Rzeczypospolitej*] więcey ſłow y márney á przemierzłey buty/ niż ſámego ſkutku. *PowodPr* 77; Mądrzy co ná fałſz/ tę probę vmieią Słowom nie wierzyć/ ni wdźięczńey poſtáwie/ Skutkiem przyiaćioł pátrząc nie nádźieią. *GrabowSet* Y2.

Zwroty: »skutkiem dokazać« (*1*): Abowiem ſynowie Ammon y Moáb/ powſtáli ná obywátełe gory Seir/ chcąc ie wybić/ y wygłádzić: á gdy iuſz thego ſkutkiem dokazáli [*hoc opere perpetrassent*]/ obroćili ſie záś ſámi ná ſie *Leop* 2.*Par* 20/23.

»skutkiem dowieść« (*1*): [*Tullius do Mettiusa*:] Zaſz moc álbo rozum ná rodzye zależy tákież cnotá/ ále kto ma rozum ma cnotę/ kto ma ty obie/ ma moc/ á kto to ſpołu ma/ wſzytko ſnádnie mu przydzye mieć cześć y rodzay wyſoki. A iżbych tego ſkutkiem dowiodł co vſty mowię/ czyń zemną ſam á ſam o to *BielKron* 101v.

»skutek działać« (*1*): A ták gdy ſobie [*Enus*] rozmyſlił/ Iże ták niecnie vczynił: Sumnienie iego zmázáne/ Przywiodło ij w roſpaczánie. Ná wyſoką wieżę wſtąpił/ A oknem ſie ná doł ſpuścił: Tákoż żywotá dokonał/ Zá złe ſkutki ktore dziáłał. *BierEz* G.

»skutkiem okazać, pokazać, okazujący« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*:*1*): I ye^{go} Kro. m. hamowacz tho [*tj. niebezpieczeństwo grożące wojewodzie*] y thi kthorzi bi ſzye thego wazily. Caracz bendzye raczil A yſch bi tho ye^{go} Kro. m. ſkvthkyem okazal. raczi zdworv ſzwego czlowyeka ſthatecznego na granycze theraſch poſlacz. abi ſzye thich rzeczi o kthore ſzye pan Voyewoda ſkarzi wiwyedzyal. *LibLeg* 11/170; KAth/ Perſoná nád złoczyńcą ſpráwiedliwoſć ſkuthkiem okázuiąca *GroicPorz* g4v; *HistLan* B3v; Ze wſzech piękna *CIPRIA* chrómégo obrálá/ Y temu ſwą powolność ſkutkiem okazálá. *PudłFr* 75; Wymowek niepotrzebnych w ten cżás [*przyjaciel*] nie wyliczа. Gdy widźi niedoſtátek y potrzebę moię/ W ktorey gdy mi okaże ſkutkiem przyiáśń ſwoię. *CzahTr* L4; **[**Czego mi od j.k.m. bendącz wdzieczni a skutkiem tho chczancz pokazacz o czosmi slowi prossili obieczuiemi szie [...] sząsiadem i przyaczielem bicz wiernim *CorfusDocum 1563 nr 114***]**.

»skutki pełnić« (*2*): *BierEz* R4 *cf skutek czyj* [= *taki*, *jak czyjś*]; *GórnDworz* Ff8 *cf skutek czego*.

»skutkiem poprawić (*a*. poprawować) [= *potwierdzić*], potwierdzony« (*2*:*1*): Ano kto chce rzecz vtwierdzić Trzebá iey ſkutkiem poprávić *RejRozpr* B4v; Miłoć kogo prawdziwym á cnotliwym zową/ Myſlże więc też ty o tym y ſercem y głową. Abyś też tákich przezwiſk ſkutkiem poprávował/ Bo ieſli tylko ſłowy/ wſzytkobyś popſował. *RejWiz* 99; A iáko Olgerd y Kieyſtut zawżdy ſię ſzczerze y vprzeymie áż do ſmierći mimo inſzych Brátow miłowáli/ ták też y Synowie ich Iágeło z Witołtem/ áczkolwiek ſrzodek ich miłośći był rozerwány/ wſzákże początek ich bráterſtwá ſkutkiem był potwierdzony. *StryjKron* 462.

»uczynić skutek« = *dokonać czegoś* (*1*): [*Ja*, *Salomon*] Obaczyłem iż wſzytki dzyelnośći ktore ſą pod niebem czynione/ ſą prożne á márne s trapienim duchá. [...] Vczyniłem wielkie ſkutki [*Magnificari opera mea Vulg Eccle* 2/4]/ nábudowałem ſobie domow/ winnic náczynił/ ogrodow/ ſádow [...] *BielKron* 79 [*przekład tego samego tekstu*] **[***Leop Eccle* 2/4**]**.

Wyrażenia: »przyjacielski skutek« (*1*): namileyſzy ſynowie moi temu rycerzowi Alexandrowemu przyazń domową y goſćinną vkáſzcie/ ábowiem on ku wam przyaćielski skutek vczynił [= *okazał*; *amiciciam exercuit*] *HistAl* L8.

»zły skutek« (*1*): *BierEz* G *cf* »skutek działać«.

Szeregi: »ani skutek, ani mowa« (*1*): ále zá iákiego ſie będzie chciał vdáć [*dworzanin*]/ thákiego ſtroiu trzymáć ſie będzie: áby y ći ktorzy go nieznáią/ z vbioru iego wnet ná pirwſzim weźrzeniu mieli go zá thákiego/ zá iákiego ſie mieć ſam chcze: chociażby ieſzcże nic áni ſkuthkiem/ áni mową nie począł ſobie. *GórnDworz* L8. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*]

»i (nie tylko) słowo, i (ale i) skutek« (*2*): Ták Krol [*Antioch*] miłość ſwą ku corce okázował/ nie tylko ſłowy/ ále y niezliczonemi ſkutki *HistRzym* 7v; Także v obleśnego cżłowieká y ſłową y ſkuthek trzebá rozmyſlnie vważáć/ á nie ſkwápiáć ſie nigdy ná rzecż płoną áż iey pirwey doſwiádcżyſz *RejZwierc* 146v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*, *w przeciwstawieniach 4 r.*]

W przen (*1*):

Zwrot: »skutek wypełniać« (*1*): Ale wſzyſczy rozumieią/ żebyſmy powſcięgáć mieli pożądliwośći náſzych/ ktore przez cżłonki ſkutek ſwoy wypełniáią: iáko gdyby ktho vyrzawſzy białą głową nierządnie ſie ku niey miał/ zá ktorą iużby theż y nogi iść muſiáły *RejPosWstaw* [110[2]]v.

a. *W sferze duchowej lub organizacji życia religijnego* (*106*): *NiemObr* 44; A kiedy ſwoię myśl/ k ſkutku ſkłonię Pánie/ Niech proſzę z twą wolą/ wſzedy w zgodźie ſtánie. *GrabowSet* Cv, N2v; *Conſumantur* to ieſt bywáią wykonane te grzechy/ kiedy ſię do nich przyłączy przyzwolenie/ albo ſkutek. A ná ten cżás *generant mortem*, rodzą śmierć. *WysKaz* 17.

skutek czego (*5*): Dziękuiemy Bogu záwżdy zá was wſzyſthki/ [...] pámiętháiąc ná ſkutek wiáry wáſſey *Leop* 1.*Thess* 1/3; *RejPosWiecz*[2] 94; *KuczbKat* 110; **[**[*Pan*] często z poganów przykłady podawał i Izraela sądzić im otuchę dawał, by się ci wszyscy z wiary próżno nie chłubili, którzy by w skutkach wiary znacznymi nie byli. *OtwinPis* 128**]**. *Cf* »skutki miłosierdzia«.

[*skutek czego* [= *co jest przedmiotem działania*]: bedvcz nocovacz wczuynoſzczi et ad cuncta opera tabernaculi przy wſzelikie[m] ſkuthku ſtanku bozego *TomZbrudzBrul Num* 18/3.**]**

skutek czyj [= *kto czyni*] [*w tym*: *pron poss* (*11*), *ai* (*2*), *G sb* (*1*)] (*14*): Ty naſz miły panie [...] racz teſz vbłogoſławic nas: abych my wielmoznoſci twoie doſtoynie wyſławowac mogli: a ſkutki naſſe aby ſzli według woley twoiey ſwiętey *RejPs* 30v; *KrowObr* 52v, 88; Pátrzćieſz tedy coć ſnámi vcżynił/ á zboiáźnią y ze drzeniem wyznawayćie ſie iemu á krolá wſſech wiekow powyſſayćie w ſkutkách wáſſych. *Leop Tob* 13/6, 2.*Esdr* 6/14, *Is* 1/31, 1.*Ioann* 3/12; Pan Bog ná ſąd przywiedzye wſzelkie ſkutki ludzkie ze wſzytką táiemną rzeczą [*Vulg Eccle* 12/14] *BielKron* 82; Day im wedle vcżynku ich y wedle złośći ſkutkow ich/ wedle dzielá rąk ich *BudBib Ps* 27/4; *BudNT* 2.*Cor* 11/15; *SkarŻyw* 59; *CzechEp* 334 *marg*; *NiemObr* 76; *WujNT* 2.*Cor* 4/12.

skutek czyj [= *taki*, *jak czyjś*] (*2*): Są niektorzy ſpráwiedliwi á źle ſie im wiedzye/ iákoby mieli ſkutki złych ludzi/ á ſą záſię grzeſzni iż ſą ták beſpieczni/ iákoby mieli ſkutki dobrych ludzi á ſpráwiedliwych [*Vulg Eccle* 8/14]. *BielKron* 81.

W połączeniu szeregowym (*1*): Tego tedy nowego ſtworzenia [*w Jezusie Chrystusie*] y odnowionego żywotá ſkutki/ ſpráwy/ á poſtępki/ á także theż y ſtárego cżłowieká vcżynki/ doſyć doſtáteczńie ſą opiſáne w liſcie do Gálátow. *RejPosWiecz*[2] 94.

W przeciwstawieniach: »słowo (*8*), język (*2*), usta (*2*), myśl, postawa ... skutek« [*w tym*: *słowo albo język* (*2*), *słowo albo postawa* (*1*)] (*11*): *KromRozm II* q2v; [*św. Paweł w liście do Koryntian*:] Abym ſye też co wyęcey chełpił z władzj náſſey/ ktorą nąm pan dał ku zbudowányu/ á nye ku ſkáżenyu wáſſemu [...]. A nye tylko ſłowy/ ále y ſkutkyem tę władzą okázował. *KromRozm III* H5v; [*antychryst*] Będzie też Kriſtuſá miedzy Bogiem á ludzmi/ Iednatzem vſthy wyznawał/ ále ſie go ſkutkiem będzie przał *KrowObr* 51, 88; *Leop* 1.*Ioann* 3/18; *RejPos* 87v; *BiałKaz* B3; W uśćiech ich [*kacermistrzów*] Chryſtus/ Evángelia/ y piſmo brzmi: á w ſkutkách ich ſwowolność y ćieleſność/ ná ktorąſmy z przyrodżenia [*!*] łáſkáwi/ do wſzytkich grzechow drzwi otwarza *SkarŻyw* 59; *CzechEp* 94; Bo áczkolwiek go [*antychryst Boga*] ſłowy wyznáwáć będźie: wſzákże ſię go ſkutkiem záprzy y zelży: iáko to o niezbożnikách mowi Apoſztoł: wyznawáiąc iż Bogá znáią: ále ſię go vcżynkámi przą. *CzechEp* 414; *ReszHoz* 117.

W porównaniu (*1*): A będzie mocność wáſſá/ by perz zgrzebi/ á ſkutek wáſz iáko iſkrá/ y będzie oboie podpalono ſpołu/ á ktoby zágáſił niebędzie. *Leop Is* 1/31.

Zwroty: »skutkiem dokonać« (*1*): Wspomożyſz nas [*Jezu*] niech ſię ku twey prawdźie ſercem mamy/ ćiáłu, diabłu, świátu przećiwiamy/ á twą wolą day nam práwie poznáć/ á ſercem iey y ſkutkiem dokonáć. *ArtKanc* P8v.

»skutkiem okaz(ow)ać (*a*. pokaz(ow)ać); skutek okazować (*a*. pokazować)« = *operari Vulg* [*szyk zmienny*] (*9*;*3*): wynioſwſſy ku gorze ręce ſwoie będę ſie oto ſtárał ábych nietylko otem myſlił álbo powiedał ále y ſkudkiem to okazał iż ſą vmnie w wielkiey powadze ſwięte náuki twoie. *RejPs* 178v; *KromRozm III* H5v; *KrowObr* 8; *RejAp* 29v; Wierni/ nie tylko w myſlach/ ále y ſkutkiem máią w ſobie wdzięcżność okázować/ zá dobrodzieyſtwá páńſkye. *RejPos* 87v *marg*, 87v; A iż [*papieże*] inſzą mowią y piſzą/ á inſzą ſkutkiem po ſobie pokázuią: tedy ſię y tym ſámy iż ſą Antychriſtámi/ [...] wydawáią *CzechEp* 335, 94, 133; [*Tesalończycy*] powieśći iego [*apostoła Pawła*] doświádcżáiąc/ doználi tego/ iż nie były powieśći ludzkie/ ále prawdźiwe ſłowo Boże/ ktore też przyiąwſzy żywą wiárą: ſkutki żywe y pobożne okázowáli. *NiemObr* 89; *WujNT* 623 *marg*, 2.*Cor* 4/12.

»skutek pełnić« (*1*): zá ktorey [*łaski niebieskiej*] też dárem to nam przychodźi/ ábyſmy żywot nowy záczążwſzy/ wſzyſtki ſkutki pobożności łatwie y z rádośćią pełnili. *KuczbKat* 110.

»skutkiem poprawić [= *potwierdzić*]« (*1*): A chcemyli ieſzcże ſkutkiem wiáry ſwoiey poprávić *RejPos* 112v.

»skutkiem poświadczać« (*1*): Ieſlibyśćie tak ludzi vtzyli/ á przyſadek żadnych do tey náuki nieprzydawáli/ y nieuymowáli/ ſkutkiem tey náuki poświadtzáli. Niemielibyſmy ſluſzney przytzyny/ náprzećiwko wam/ mowić/ piſać/ álbo was Antykryſtowymi ſlugi náziwáć *KrowObr* 51v.

Wyrażenia: »skutki czartowskie« (*1*): iż ponieważ Papież śiedźi ná mieyſcu ſtárych Ceſárzow Rzymſkich/ ktorych ſtolicę przez ſkutki cżártowſkie opánował: [...] tedy [...]/ Papież ieſt Antychriſtem *CzechEp* 426.

»skutek dobry« = *opus bonum PolAnt* [*szyk 2*:*1*] (*3*): Ktory [*sąd Boży*] odda káżdemu wedle ſpráw (*marg*) wł: dzieł (–) iego. Owym iednák co wedle ćierpliwośći ſkutku dobrego/ ſławy y cżći y nieśmiertelnośći ſzukáią/ żywot wieczny *BudNT Rom* 2/7, 2.*Tim* 2/21; Spuść [*Panie*] iednę iſkrę/ ſwey władzey potężną/ By nie tylko rozgrzałá Duſzę/ co w dobrych ſkutkách niedołężną; Lecż [...] *GrabowSet* F4v.

»skutki miłosierdzia, miłosierne« [*szyk 2*:*1*] (*2*:*1*): Cztery ſkutki miłoſierdzia. *SkarKaz* 278b *marg*, 278b; Co dał Iudaſz/ poſzło to nábyćie niewierne Ná chudych pogrzeb/ y ná ſkutki miłośierne *KlonWor* 82.

»skutek niedobry, zły« = *opus malignum Vulg* (*1*:*1*): Y przywodzili ſynowie Iſraelſcy ſkutki niedobremi [*verbis non rectis*] Páná Bogá ſwego ku gniewu *Leop* 4.*Reg* 17/9, 1.*Ioann* 3/12.

[»skutek rąk«: dal thobie pozegnanie [= *błogosławieństwo*] in omni opere manuum tuarum przi wſzelkney ſprawie ſkuthku rąvk thwoych *TomZbrudzBrul Deut* 2/7.**]**

»skutek sprawiedliwy« (*1*): A przecoſz go [*Kain Abla*] zábił? że ſkutki iego złe były/ á iego bráthá ſpráwiedliwe [*opera ... iusta*]. *Leop* 1.*Ioann* 3/12.

»zewnętrzny skutek« (*1*): A Bog ieſt Duch/ y Duchem bywa chwalon/ to ieſt/ podobną rzeczą/ wiárą/ chućią/ miłośćią/ ſzczyrośćią/ prawdą y inemi ze wnętrznymi [*!*] ſkutki. *GrzegŚm* 54.

Szeregi: »dzielność i skutek« (*1*): [*chwała Pańska*] w męce męczeńnikow przeſzła ieſt/ ále w dzielności y ſkutkach obecna ieſt. *SkarŻyw* 567.

»skutek i mowa« (*1*): [*przysięga biskupa*:] Nieprzyłątzę ſię ku rádzie ſkutkiem/ y mową/ ktora by ſię ſćiągáłá/ náprzećiwko Pánu náſzemu Papieżowi/ álbo temuſz Rzymſkiemu kośćiołowi *KrowObr* 128.

»skutek i postępek« (*1*): Hárde skutki y postepki Papieskie. *CzechEp* 334 *marg*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skutkiem i prawdziwie« (*1*): Synaczkowie moi nie miłuymy ſlowem thylko albo ięzykiem/ ále ſkutkiem y prawdziwie [*opere et veritate*]. *Leop* 1.*Ioann* 3/18.

»rzecz i skutek« (*1*): Przytym y to ſzczęra práwdá ieſt/ iż prawdźiwey miłośći/ do ktorey nas ś. Ian nápominá [1.*Ioann* 3/18]/ mowiąc: Synaczkowie nie miłuymy ſłowem álbo ięzykiem/ ále rzeczą y ſkutkiem/ żade^{n} inácżey y pewniey poznáć nie może iáko z vczynkow *ReszHoz* 117.

»serce i skutek« (*2*): Słow/ mowy/ poſtawek/ tychći doſyć/ ále ſerce y ſkutek gdzieś dáleko rozno lata od niego/ á ná dziwne wykręty wychodzą nam ſwięte ſłowá iego [*Pana*]. *RejZwierc* 195v; *ArtKanc* P8v.

»(nie tylko, i) słowo, ((ale) i) skutek« [*szyk 2:1*] (*3*): POſtánowiłem vmyſl ſwoy ábych ſtrzegł ięzyká ſwego/ ábych ſnadz nietylko ſkutkiem/ ále y ſłowem niedal przyczyny z ſiebie ku potwarzeniu me^{mv} *RejPs* 58v, 200v; Abowiem y ku tzemuſz ſie inſzemu/ y ſłową y ſkutki Antykryſtá máią ścięgáć y ſtoſowáć/ iedno tylko ku mężoboyſtwu y kłamſtwu? *KrowObr* 52v. [*Ponadto w przeciwstawieniach 8 r.*]

»skutek, (i) sprawa« [*szyk zmienny*] (*1*): A wſzákoż nie doſyć ná tym/ ábychmy to tylko rozmyſláli w myſlach ſwoich/ álbo tylko ſłowy roſpámiętywáli tę ſwiętą á niewinną śmierć tego tho Páná ſwoiego/ ále chciał Pan/ ábychmy ſkutkiem y iáwnemi ſpráwámi ſwemi okázowáli to/ á vkázáli to niewiernikom iego/ iżechmy ſą rozni od nich *RejPos* 87v, **[***TomZbrudzBrul Deut* 2/7**]**. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

αα. *W funkcji przysłówka*: *czynnie*, *aktywnie*, *w praktyce*; *pilnie*, *pracowicie* (*22*):

»skutkiem« = *opere Vulg* (*20*): [*Pan mówił do Dawida i Salomona*:] A iuſz więcey nie dopuſſczę ruſſyć ſie nogam ludu Iſráelſkiego z tey źiemie/ ktorąm dał oycom ich: Wſſákże tym ſpoſobem będąli ſtrzegli ſkutkiem tego wſſyſthkiego com im przykazał/ y wſſyſtkiego zakonu/ ktory im roſkazał ſługá moy Moizeſz. *Leop* 4.*Reg* 21/8; Ktorzy go [*Chrystusa*] miłuią/ z nim iedney woley ſą/ Skutkiem náśláduią *ArtKanc* B12.

~ *Zwroty*: »skutkiem dowodzić« (*1*): Coż inego Carolſtadius á Muncerus czynili/ yedno iż ſkutkyem tego dowodźili/ co Luter z Melánchtonem ſłowy y piſánim vczyli? *KromRozm I* K3.

»skutkiem się pokazować« (*1*): A temu [*tj. Bogu*] ktory może dáleko obfićiey vczynić nád to o co prośimy ábo myślimy/ wedle mocy ktora ſię w nas ſkutkiem pokázuie [*operatur in nobis*]: iemu chwałá w kośćiele *WujNT Eph* 3/20.

»skutkiem wykon(yw)ać« (*2*): *CzechRozm* 197v; Obácz/ iż nie wſzelki grzech/ y nie káżde zezwolenie ku pożądliwośći ieſt śmiertelne/ y potępienia godne: iedno kiedy zupełnie człowiek vmyſłem zezwala ná grzech/ ná ktory go pożądliwość ćiągnie/ choćiabygo też ſkutkiem nie wykonał. *WujNT* 787.

»skutkiem wypełni(a)ć (*a*. pełnić), wypełniony« = *opere complere Vulg* [*szyk zmienny*] (*13:1*): Iż nye ſluchácze zakonu ſpráwyedliwi ſą przed Bogyem/ ále ći/ ktorzy wypełnyáyą ſkutkyem zakon/ będą vſpráwyedliwyeni [*Vulg Rom* 2/13]. *KromRozm II* k2v; Tháiemne rzeczy/ Pánu Bogu náſſemu (należą) á iáwne nam y ſynom náſſym ná wieki: ábyzmy the wſſyſthkie słowá zakonu thego ſkutkiem pełnili [*ut faciamus*]. *Leop Deut* 29/29, 6/1, 30/12, *Ios* 1/7; *OrzQuin* Aa5; Tymże obyczáiem ten ktory ſłucha kazánia/ niech nie rozumie ábyiuż tego wſzytkiego doſtąpił/ gdy wyrozumiał coby czynić álbo nie czynić miał/ ieſliby thego ſkutkiem nie wypełnił czego ſie ná onym kazániu náuczył. *RejPosWstaw* [21^{2}]v, [110^{2}]; Trzećie liekárſtwo [*dla zgładzenia grzechu*] ieſt pokutá/ nie ſłowem mowienia [*lege*: mowiona]/ álie wypełniona ſkutkiem *BiałKaz* B3; *NiemObr* 113; Błogosławćie Páná wſzyſcy/ Aniołowie iego święći/ mocni będąc w mocności/ y teże w ſtałośći/ ku wypełnieniu wſzego/ roſkazánia iego/ by go ludźie ſłucháli/ ſkutkiem záwżdy wypełniáli. *ArtKanc* Q20; *LatHar* 56, 90; *WujNT* 2.*Cor* 8 *arg*; **[***HerbOdpow* H6v**]**.

Szeregi: **[**»sercem i skutkiem«: Aby wſzyſcy Przykazánia Boſkie ſercem [...] y ſkutkiem pełnić vſiłowáli *HerbOdpow* H6v.**]**

»skutkiem i uczynkiem« (*1*): Pánie Boże day mnie to/ ábym téy Rozmowy náukę záwſze w ſercu ſwym miał: á iżebym ią ſkutkiem y vczynkiem pełnił przećiwko Bogu/ y przećiwko bliźniemu ſwemu *OrzQuin* Aa5. ~

Wyrażenie przyimkowe: »w skutku« (*2*): *KrowObr* 127v; Piotr ś. nie piſząc ſię ſługą sług Bożych przedśię w skutku służył. *CzechEp* 333 *marg*.

α. *O Bogu Ojcu i Chrystusie* (*29*): A ſiodmego [*dnia Bóg*]/ wſzem ſkutkom koniec vczyniwſzy/ odpoczynął. *BielKron* A5v; Bo ty [*Boże*] obietnicę ſwoię Skutkiem záwżdy prześiężéſz *KochPs* 201; Wielkie ſpráwy Páńſkie/ á wiádome onym/ Co ſię przypátruią ſkutkom nieſkończonym/ Y widzą/ że godne/ wieczńego ſławienia/ To co/ ſpráwiedliwy zrządźił Pan ſtworzenia. *GrabowSet* T4, Rv.

skutek czego (*1*): NAkłoń vchá wſzechmocny Boże ná prośby náſze: [...] zwykłego miłośierdźia twego ſkutki rácż miłośćiwie pokázáć. *LatHar* 450.

skutek czyj [= *kto czyni*] [*w tym*: *pron poss* (*11*), *ai* (*2*)] (*13*): Czi widzieli ſkutki Páńſkie: á dziwy iego w głębokośći. *Leop Ps* 106/24; Spráwiedliwy Pan we wſſyſthkich drogách ſwoich: á ſwięty we wſſyſtkich ſkuthkách ſwoich. *Leop Ps* 144/17; *Ps* 27/5, 39/6, 85/8, 106/22, 144/9, *Bar* 2/9, *Dan* 3/27; Wſpominác będę ſpráwy Boże/ bo pámiętam z początku cudá twoie. Rozmyśláć będę we wſzech vczynkach twoich/ á o ſkutkach twoich rozmawiáć będę. *BudBib Ps* 76/12, *Ps* 77/11; *CzechEp* 254; *SkarKaz* 278a.

W przeciwstawieniu: »słowka ... skutek« (*1*): Ták iáko też gdy ſie Bog nie wſtyda odzywáć Bogiem náſzym [...] tedy też nie ſłowki tylko tego dźiáła/ ále to ſkutkiem iż ieſt Bogiem náſzym pokázuie. *CzechRozm* 197v.

Zwroty: »skutkiem pokazować (*a*. okazać); skutek pokazać (*a*. ukazać); okazać z skutkiem« = *opus ostendere PolAnt* [*szyk zmienny*] (*3*;*2*;*1*): *BudBib Ps* 77/11; [*Bóg działaniami pokazuje*, *że jest prawdziwym Bogiem*] A czyni to on żeby nas przykładem ſwym ku temu pobudźił żebyſmy y my to ſkutkiem przećiw niemu pokázowáli/ co ná dźiatki iego prawdźiwe należy. *CzechRozm* 197v, 197v; Słowem, ſkutkiem to okazał/ Gdy wielkie cudá dźiáłał/ nád Diabły ſwą moc okázuiąc/ Słowem ie z ludźi wymiátáiąc. *ArtKanc* A13, L20v; *LatHar* 450.

»skutkiem potwirdzić (*a*. potwirdzać), poprawić« [*w tym*: *poprawić a potwirdzić* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*3*:*2*): Stworziwſſy go [*człowieka*] dziwnie ſobie Podobnego kſwey oſobie Dziwnies Laſkę nadnim zyawił [*Boże*] A ſkutkiem wſſego poprawił *RejKup* p5; A iż iuż prawdziwemi vczynił [*Pan*] ony Proroki ſwoie/ á potwirdził iuż mocno ſkutkiem onych o ſobie powieści ich. *RejPos* 221v, 230, 324v.

»skutkiem wypełnić« (*1*): [*Pan do Mojżesza*:] A zaż ręká Páńſka nie ieſt mocna? Thu theras iuż ogladaż ieſliże ſie moie słowá ſkutkiem wypełnią [*sermo opere compleatur*]. *Leop Num* 11/23.

Wyrażenia: »dziwne skutki« (*1*): Wieleś vczynił thy Pánie Boże moy dziwne (ſkuthki) [*mirabilia*] twe *Leop Ps* 39/6.

»skutek prawy« = *rzeczywiste działanie* (*1*): Obiecałeś łáſkę wſzyſtkim/ zá grzechy pokutuiącym/ Iż chceſz być Oycem łáſkáwym/ okáżże to z ſkutkiem práwym *ArtKanc* L20v.

Szeregi: »skutek i cud« (*1*): [*synowie Efraima*] Nie ſtrzegli przymierza Bożego/ á w zákonie ie^{go} nie chćieli chodzić. Y zápomnieli ſkutkow iego y cudow iego [*operum eius et mirabilium eius*]/ ktore im vkazał. *BudBib Ps* 77/11.

»dzieło i skutki« (*1*): Z iſtności y zewnętrzności nie znamy teraz P. Bogá: iedno z dźiełá y ſkutkow iego. *SkarKaz* 278a.

»i powieść, i skutek« (*1*): A iż Pan y powieſciámi/ y ſkuthki thego [*tj. zmartwychwstania*] potwirdzáć raczył/ zebráli ſie do niego probuiąc go á kuſząc go. *RejPos* 230.

»(nie tylko) słowo, (ale i) skutek« (*2*): A iż on [*Pan*] nikogo inego pilniey ſzukáć nie raczy/ iedno tych owieczek ktore ſie dáleko obłądziły od niego/ [...] ábyie przyporuczył á przyłączył do ſtadłá ſwoiego á do ſpołeczności ſwoiey. A nie tylko ábyto iedno tylko ſłowy opowiádáć raczył/ ále y ſkutkiem thego wielekroć popráwić á potwirdzić raczył. *RejPos* 324v; *ArtKanc* A13.

»skutek a sprawa« [*szyk 1:1*] (*2*): Kktorzy [*!*] powiádáią pokoy z bliźnim ſwoim: á wſſyſtko złe w ſercu ich. [...] Według ſpraw rąk

ich day im: przywroć im odpłátę ich. Bo nierozumieli ſpraw á ſkuthkow Páńſkich [*opera Domini*] *Leop Ps* 27/5; Niemáż tobie rowne^{go} między Bogi Pánie á niemáſz w ſzkutkách [*!*] á ſpráwách twoich. *Leop Ps* 85/8.

»skutek a uczynek« (*1*): Iáko w człowieku duſze nie widźiſz/ iedno ćieleſną twarz iego/ y po niey go znaſz: ták boſtwá P. Bogá twego nie widźiſz/ iedno ſkutki á vczynki iego widźiſz/ iż ieſt dobry/ miłośierny/ ćierpliwy/ ſpráwiedliwy. *SkarKaz* 278a.

b. *Sposób postępowania*, *zachowania się*; *usposobienie*; *zwyczaj* (*5*): (*marg*) Ná obmowcę. (–) RAdzęć byś nie ſzácował/ nikogo po ſtronie/ Pewnie będzyeſz podobien ku plugáwey Wronie. Ktora ſie więc zábawia/ ná śćirwie ſmrodliwym/ Gdyż ten ſkutek káżdemu/ rad bywa ſzkodliwym. *RejZwierz* 123; Abowiem to ieſt nadobny przymiot káżdego poććiwego cżłowieká/ gdzye ſą ſłowá iáſne á nie ponure á práwie ſękowáte/ á iż ſie y twarz y poſtáwá y ſpráwá nadobnie wſzytko s poććiwym ſkuthkiem zgadzáią/ á od cnoty ſławney nic ſie nie odſtrzelawáią. *RejZwierc* 83v.

skutek czyj (*1*): *BielKron* 300v *cf Szereg*.

Zwrot: »skutek [*czego*] pokazować« (*1*): ſkutek tu Pan pokuty práwdźiwey pokázuye/ że bych mu [*lege*: być ma]/ y ⟨z⟩ ſercá ſkruſzonego/ y śćiáłá z dręczżonego/ gdyż tákim ſpoſobem/ Niniuite/ Acháb/ y Dauid/ pokutowáli *BiałKaz* B3.

Wyrażenie: »skutek zły« (*1*): Nie kwáp ſie od twarzy iego [*króla*] odchodzić/ áni trway w ſkutku złym [*in opere malo Vulg Eccle* 8/3]. *BielKron* 81.

Szereg: »skutki i obyczaje« (*1*): [*pospólstwo węgierskie w czasie walk o tron po śmierci Stefana I*] gwałtem rozborzyli kośćioły/ Biſkupy pobili/ [...] kápłany y wiele innych ludzi zbili [...]. Szkápinę záſię poczęli ieść/ y wſzythki Thátárſkie ſkutki y obyczáie trzymáć. *BielKron* 300v.

c. *Akt seksualny*, *współżycie cielesne* (*5*): Ale on [*syn króla Parkusa*] ná to nápominánie [*swojej siostry*] nic niedbáiąc ſwą wolą vczynił. Tedy krolewná ięłá ſie tego ſkutku bárzo płákáć/ á niechćiáłá być poćieſzoná. *HistRzym* 31.

Wyrażenie: »skutek cielesny, małżeński« [*szyk 2*:*2*] (*3*:*1*): [*ziele kostus*] Theż chciwoſc czyni ku cieleſnem ſkutkom. *FalZioł* I 35b; NAſienie w vrinie na dnie pływaiące, znamionuie ſkutek cieleſny/ to ieſt złączenie z białą głową popełnione. *FalZioł* V 11v; Drugi znak [*że kobieta jest brzemienna*] iż iuż niewiaſta po poczęciu niema lubowania/ y owſzem brzydzi ſie ſkutkiem małżeńſkim. *FalZioł* V 15; Były tám w tey rzece niewiaſty álbo pánienki bárzo piękne/ ktore miáły włoſy ſliczne áż do kostek. Ty to niewiáſty gdy widziáły ludzi cudzoziemce przez rzekę płynące chwythály ie/ á vchwyćiwſzy iákiego mężá wiodły go do trzćiny/ á tám ſnim czyniły cieleſny skutek [*faciebant secum concumbere*] áż do vmorzenia *HistAl* M3.

d. *Dzieje* [*zawsze w pl*] (*7*):

Zestawienie: »Skutki Apostolskie« = *Dzieje Apostolskie* (*7*): Wierz mi iż to [*tj. wniebowstąpienie Chrystusa*] ieſt nie leda dziw miedzy inemi ſpráwámi Páná náſzego/ ták iáko tu o nim y w ſkutkach Apoſtolſkich Ewányeliſtá ieſzcże ſzyrzey nápiſał: [...] *RejPos* 135v; Ewányelia ná dzień Swiąteczny/ ktorą nápiſał Lukaſz s. w ſkutkoch Apoſt. w ij. káp. y s ſwoim wykładem. *RejPos* 140; (*marg*) Skutkow iiij. (–) Przetoż też cżytamy w dzyeioch Apoſtolſkich: Tedy oney wielkośći kthorzy vwierzyli było ſerce iedno/ y duſzá iedná/ á żaden z nich cokolwiek mieli/ nic ſwego być nie powiedał/ ále wſzythkiego ſpolnie vżywáli *RejPosWstaw* [143^4], 143v; *RejZwierc* 177v *marg*, 184 *marg*, 197v *marg*.

2. *Urzeczywistnienie*, *realizacja*, *ziszczenie*, *osiągnięcie czegoś wcześniej zamierzonego bądź zapowiadanego*, *wykonanie*, *wypełnienie*; *ucieleśnienie*, *uzewnętrznienie*, *ujawnienie*; *też*: *to*, *co faktyczne*, *rzeczywiste*, *prawdziwe*; *effectus Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *exitus Modrz*, *Cn*; *res ipsa JanStat*, *Cn*; *executio JanPrzyw* (*198*): ſą dwoiákie ſpráwy/ á vczynki cżłowiecże/ iedne ſą/ w ktorych ieſt ſkutek/ iáko w budowániu/ w piſániu/ y w inych/ themu podobnych: á drugie ſą w kthorych ſie nic nie záwięzuie/ [...] y tych ſkuteczżnemi vczżynki nie zowę/ iáko ieſt chodzenie/ ſmiech/ pochutnywánie ſobą/ ábo co tákiego *GórnDworz* L8v.

skutek czego (*8*): *TarDuch* C7v; *GroicPorz* av; *KrowObr* 168v; Burgmiſtrz Miecz [= *prawo stosowania kary śmierci*] ma/ ále go nád złoczyńcą nie vżywa/ Kátowi go ku ſkutku ſpráwiedliwośći ſwéy chowa. *OrzQuin* X2v; *CzechRozm* 197; Po długich tedy namowach dał ſię Olgerd do ſłuſznego iednánia y przymierza nákłonić/ vważáiąc w cudzey ziemi zwłaſzczá wątpliwy ſkutek zwycięſtwá *StryjKron* 421; *GostGosp* 160. *Cf* »przyść ku skutkowi«.

skutek czemu (*1*): Acż więcey ſkłonnych/ zbytkowi ſzkodnemu/ Lecż on mniey grzeſzy/ co ſłowy leniwy A z obietnicą/ pewny ſkutek wſzemu. *GrabowSet* Y2.

Frazy: »skutek pokazał« = *okazało się* (*1*): Záczym iáko to ſkutek pokazał/ [*św. Piotr z Werony*] wielkim káznodzieią/ y burzyćielem Heretykow y grzechow wſzelákich przenáśládowcą zoſtał. *SkarŻyw* 371.

»skutek się zstanie« (*1*): A Toliś dość obiecał/ Miłośćiwy Pánie/ Więc niewiém kiedy ſkutek twym ſye ſłowóm zſtánie. *PudlFr* 11.

Zwroty: »w skutek się obrocić« = *spełnić się* (*1*): Iużeś w liczbie nieśmiertelnych duchow/ iuż nádźieie W ſkutek ſię tám obroćiły/ wiátr ich nie rozwieie. *KlonŻal* D4.

»do (swojego) skutku, ku skutku(-owi) przyść« = *stać się faktem*, *nastąpić*, *nastać*; *facultatem habere*, *ad effectum perduci Modrz* [*szyk zmienny*] (*6*:*2*): thedi tha rzecz acz yvsz bila y przes Czeſſarza ye^{go} M. Tvreczkie^{go} y przes nas namowiona y postanowiona abi tam bily livdzie a poddany zobvdwv ſtron zeſlany, a wſchakosch tha rzecz kv skvthkv nieprziſzla bila *LibLeg* 10/69v, 11/25; *RejZwierc* 244v; *ModrzBaz* 18, 106; *StryjKron* 340; iáko też Pan naſz z drugiéy ſtrony/ Stárał ſye/ áby Hrábiá był wolno puſczony/ Prózno y przypomináć: bo niżli do ſkutku Tá rzecz przyſzłá/ Tęczynſki od wielkiégo ſmutku Wpadł w niemoc *KochPam* 86; *ActReg* 79.

»przyść ku skutkowi [*czego*]« = *zrealizować coś* (*1*): Iſch Valentemu ſzwyderek za ſchąlyag yego kupywſchi ſtoll v Andriſcha wdomu wilupycz albo yeſlyby mogl wynyeſzcz kazal [...]. Alye mv nycz nyeprzinyoſl bo nyeprziſchedl ku ſkuthkovi kradzyezy they *LibMal 1547*/126.

»do skutku (swego) przywieść (*a.* doprowadzić), przywiedzion; ku skutkowi przywieść, przywiedziony« = *ad effectum perducere Modrz* (*6*:*1*;*1*:*1*): Abowiem ieſliby ich wiele z táką władzą w iedney Rzeczżypoſpolitey było/ cżęſtoby ſię trafiáły bárzo záwikłáne trudnośći/ gdyby káżdy co mu ſię naylepſzego widźi ku ſkutkowi przywieść chćiał. *ModrzBaz* 25; Ktory ſpoſob woyny [*tj. rotacyjne wysyłanie wojska z poszczególnych województw*]/ kiedyby do ſkutku był przywiedźion [*ad effectum deduceretur*]/ y niebyłby bárzo ćięſzki/ y wielkieby pożytki Rzeczżypoſpolitey przynoſił. *ModrzBaz* 120, 2, 137, 144; Ná to pátrząc zły boleie/ Gniewem/ y zazdrośćią mdleie: Táki/ co w głowie vrádźi/ Do ſkutku nie doprowádźi. *KochPs* 172; Ty do ſkutku maſz przywieść przedśięwźięćie moie: Pánie/ miłośierdźie twoie Wieki przetrwa *KochPs* 202; Y Ian Olbrácht/ prze nieſczęśćie ſwoié/ niemógł tego do ſkutku ſwégo przywieść/ co był mądrze poſtánowił. *OrzJan* 93; *GrabPospR* Nv.

Szeregi: »skutek i doskonałość« (*1*): Sſkutek y doſkonáłość goſpodárſtwá/ rolą dobrze ſpráwić/ bydlę vchować/ gnoy dobrze vmieć dźiáłáć *GostGosp* 160.

»prawda a skutek« (*1*): ABowiem czo pomogą wyſtáwne á ony záfárbowáne z Grámmátiki ſłowká/ ieſli prawdá á ſkutek dáleko ſie z nimi mija? *RejZwierc* 13v.

Wyrażenie przyimkowe: »bez skutku« (*2*): Bez ſkutku ſłowká fárbowáne nic nie ſą. *RejZwierc* A5, 13v.

W przen (*1*): Bo choć ledwe przed ſmiercią kto ſwego dożyſzcże/ Przedſię ſie go v Grodu pan dyabeł nápiſzcże. Bo y tám ſpráwiedliwość bárzo niebo mija/ Niżli przydzie do ſkutku pan Exekucija. *RejZwierc* 244v.

αα. *W funkcji przysłówka*: »skutkiem« = *faktycznie*, *rzeczywiście*; *re ipsa*, *re vera Cn* (*11*): NAprzod/ ták ſámá Páni/ iáko Páni

Stára táka/ ma tego doglądáć/ áby to wypełniłá káżda Dworká co iey należy/ á co nápiſano v folwárkowych Dworek: bo to y ſámá vmieć ma/ y náuczyć/ y doyźrzeć/ áby ták było ſkutkiem. *GostGosp* 128.

~ *W przeciwstawieniach*: »przezwiskiem (*2*), obietnicą ... skutkiem« (*3*): *RejZwierz* 49; niepodeymie ſye tego [*tj. bycia królem Polski, biorącym udział w sądach*] żaden/ mowię o tym/ ktoryby nie obietnicą tylko/ ále ſkutkiem doſyc czynić temu chćiał. *OrzRozm* T2v; Coż my rzeczemy niedoſzli Krześćiáni/ ktorzy ſie tylko przezwiſkiem á máło ſkutkiem możemy zwáć Krześćiány *RejPos* 29.

Zwroty: »doświadczyć skutkiem« (*1*): Nawet przyznałem to, iż wm do IM P. Kanclerza niemasz zadney przyczyny, tylko tę samę niechcąc KIM zatrudnienia w Rptey zyczyc, ktoremuś wiarę swą cało oddał czego zawsze WKM doswiadczyc skutkiem bedziesz raczeł. *ActReg* 170.

»skutkiem dozn(aw)ać« = *experiri effectu JanStat* [*szyk zmienny*] (*4*): *MycPrz* II Av; Iáko wſzyſcy z oſobná tę wieżdżbę mieváli Bowiem fatum przypádłe ſkutkiem doznaváli. *WierKróc* A2v; *SarnStat* 178, 922; **[**Ipſa re experiere propediem. Skutkiem doznaſz w krotce. *TerentMatKęt* L8**]**.

»skutkiem wypełnić« = *complere Vulg* (*2*): *Leop Ios* 11/15; [*o św. Austerbercie*:] Máiąc lat dzieśięć/ pátzrąc [*!*] ná twarz ſwoię w wodzie/ vyrzáłá ná głowie ſwey záſłonę zakonną ábo velum. [...] Niechćiáłá tá zápomnieć te^go^ co oglądáiąc ſię widziáłá: ale wnet ſkutkiem wypełnić vprzeymie prágnęłá. *SkarŻyw* 192. ~

a. *W sferze duchowej lub organizacji życia religijnego* (*89*): [*Uczeń do Mistrza*:] Słyſzałem od ćiebie opiſánie Wiáry/ rozdźiał: y wyrozumiałem/ czego do niéy potrzebá: kiedy ieſt práwa/ á kiedy nié: iż to zſkutków poznáwáć mam *BiałKat* 41, 338v; przeto iuż też onęż to mowę [*grec. Logos*; *o obiecanym Mesjaszu*]/ względem pewnego iey wypełnienia/ y ſkutkow ktore ſie w niey pokázowáć/ Boſkie y zacne/ miáły/ [*św. Jan*] Bogiem názywa *CzechRozm* 25; *SkarŻyw* 567.

skutek czego (*8*): *RejWiz* 14; zwolennicy ſłyſząc ſłowá Páná Chryſtuſowé o vżywániu/ álbo iedzeniu ćiáłá iego mówili: Trudna to ieſt mowá: kthóż iéy może ſłuchác. [...] Otóż możeſz póznác: żeć Chryſtus Pan nie o ćiele ſwym to mówił: w którym żaden ſkutek powieśći téy nie może ſye pokázác. *BiałKat* 311; *RejPosRozpr* b3; *CzechRozm* 35v; *SkarŻyw* 2; *CzechEp* 373; day [*Panie*] by ſię kończyło/ Iákoby z twą cżćią/ á mą poćiechą też było/ Skutek moiey nádźieie/ ktorą mam o tobie/ Widząc *GrabowSet* D, G2v; *WujNT* 810.

W przeciwstawieniu: »skutek ... nadzieja« (*1*): Niechay ſmutne śiły/ we łzy nie topnieią/ Rátuy Pánie łáſką/ zgodź ſkutek z nádźieią. *GrabowSet* S2v.

Fraza: »skutek się pokaz(ow)ał; skutek okazować« (*3*;*1*): Iáko wolą á duchem ſwym wſzytko ſpráwuie/ Iáko w nim [*Bóg Ojciec w Chrystusie*] dziwne ſkutki ſwych ſpráw okázuie. *RejWiz* 114; *CzechRozm* 35v; przeto/ iż to [*tj. o przyjściu antychrysta w czasach ostatecznych*] przedtym piſali [*patresowie greccy i łacińscy*] niż ſię znáczne ſkutki opiſánia Dánielowego pokazáły: y niż Papież ośiadł ſtolicę Ceſárzow Rzymſkich *CzechEp* 373, 372.

Zwroty: »[*w czym*] skutek dawać« (*1*): Nie rácż [*aniele stróżu*]/ w ſwey piecży życżliwey vſtáwáć/ W dobre wiedź: we złym ſkutku nie chćiey dáwáć. *GrabowSet* X3v.

»skutek mieć« (*1*): Tám [*na sądzie ostatecznym*] hufy Anyelſkie/ wyſtępki vznáią/ Nie tylko ktore tu ſkutek w ſobie máią/ Lecż y myśli *GrabowSet* V3v.

»do skutku przyść« (*1*): którego grzéch zwyćięży/ ſługá grzéchu ieſt: którego grzéchu owoc inſzy nie ieſt/ iedno wſtyd/ pohánbienié/ á ſkończenié iego/ gdy do ſkutku przyydźie/ śmierć *BiałKat* 216.

»do skutku przyść« = *ustalić coś*, *postanowić* (*1*): *Concilium* ábo zgromádzenie wiela poſtronnych narodow dla vgody wiáry vczynione/ do żadnego ſkutku áż do tego cżáſu nieprzyſzły [*ad nullum ... exitum perducti sint*]/ iedno te/ że oni cżelnieyſzi Pánowie/ ná ktore to należáło/ z Piſmá świętego żadnego rozſądku ſámi dáć niemogli *ModrzBaz* 17.

»ku skutkowi przyść (*a.* przychodzić, *a.* wyniść)« = *wypełni*(*a*)*ć się*, (*z*)*realizować się* [*szyk zmienny*] (*3*): A niechány laſka twoia zawżdy panuie we mnie/ ij też rozum/ iżbych tak nauczył wſſytki vcżynki moie/ wolé ij żądzé/ niżli ku ſkutkowi wynidą/ pirwéy ku wypytaniu dobrégo rozumu przez cię panie Iezu niechány ofiarowány będą Amen. *OpecŻyw* 111v; A rácz ſie nam kiedy miłoſiernie okazác/ y dopuſć ſie nam [*Chryste*] wżdy rozrádować w ſwey łáſce/ áby ſpráwy rąk náſſych przyſzły nam ku ſkutkowi zá dobrodzieyſtwem twoym. *RejPs* 135v; *CzechRozm* 185v.

»do skutku przywieść (*a.* przywodzić)« [*szyk zmienny*] (*2*): [*antychryst*] przywiedźie do ſkutku to cżego pożąda/ zá ſpráwą y pomocą dyabelſką *CzechEp* 414; Bo choćia on [*Bóg*] rzecz do ſkutku przywodzi: ále nie ináczey/ iedno przez wolą/ pilność y ſtáránie ludzkie. *WujNT* 505.

»skutek (swoj) wziąć (*a.* brać)« (*4*): wnetże proroctwo Dánielowe/ o kámieniu procż ręku [= *bez udziału rąk*] z gory odćiętym [*cf Vulg Dan* 2/34]/ ſkutek ſwoy bráć poczęło *CzechRozm* 168v; Bo iedno ſłowo [*Pan*] wyrzékł/ ták wſzytko ſtánęło/ Co kazal/ wſzytko wnet ſkutek wźięło. *KochPs* 45; *LatHar* 258; Gdy nam co Bog obiawia/ [...] niechce iednák ábyſmy ſię też pracą náſzą do tego przykłádáć nie mieli/ áby to co poſtánowił ſkutek ſwoy wzięło *WujNT* 505.

Wyrażenia: »skutek duchowny, niebieski« (*1*:*1*): MIáło thedy y pierwſze przymierze vſtháwy około ſłużby Bożey/ y ſwięte mieyſce świeckie. (*marg*) Abo zwierzchnie w ktorym nie był ſkutek duchowny y niebieski. (–) *BibRadz Hebr* 9/1.

»skutek prawdziwy« (*1*): co oni [*święci*] y w obietnicach pewnych/ y iuż w ſkutkoch prawdziwych/ odnieſli od Páná ſwego. *RejPos* 273v.

»szcześliwy skutek« (*1*): Wſzyſtko to ón zdárzy/ co w twym ſercu czuie/ Y ſzcześliwy ſkutek rádźie twéy gotuie. *KochPs* 28.

Szeregi: »skutek i koniec« (*1*): Bo naprzednieyſze figury w męce Páńſkiey ſkutek y koniec ſwoy wźięły. *LatHar* 258.

»prawda i skutek« (*2*): *WujJud* 249v; A ták z ſtrony Bożey/ nie ſą w tych świątośćiách znáki gołe ábo iáko mowiem cżcże/ ále máią z ſobą prawdę y ſkutek ſpołecżnie złączony. *WujJudConf* 249v.

»skutek a wykonanie« (*1*): Máło był pożyteczny ſtáry zakon: Bo w ſwoich ſakrámeńciech/ y obrządkách/ znáki tylo gołe miał/ á rzeczy ktore ſię imi znáczyły y ſkutku á wykonánia ich do przyśćia tego to Meſyaſzá cżekał *SkarŻyw* 2.

Wyrażenie przyimkowe: »wedle skutku« (*1*): Ale wedle Hiſtoriey y ſkutku ktory ſię pokazał/ znáczńie ſię rzecż tá pokázuie/ gdy w to z inſzey ſtrony weyrzymy/ á iż tym Antychriſtem Papież ieſt Rzymſki obacżymy. *CzechEp* 372.

αα. *W funkcji przysłówka* (*28*):

»skutkiem« (*24*): [*antychryst*] Będzie teſz vtzył/ iż przes Kryſtuſowo Imię/ bierzą ludzie odpuſztzenie grzechow/ ále ſię tego imieniá będzie ſkutkiem przał/ ábowiem inſze imioná rozmáite/ będzie wymyſłał/ y ludziom okázował. *KrowObr* 51; Ale ieſli tego co powiádaćie ſkutkiem nieucżynićie [*non feceritis*]/ bez pochyby przećiwko Bogu zgrzeſſyćie *Leop Num* 32/23; *CzechRozm* 104, 193; Abowiem Antychrist wrzkomo też o Bogu mowi Izráelskim onym [...] wſzák że ſię go skutkiem y przy. y iemu ſię ſprzećiwia *CzechEp* 413, 169; **[**I dziś wiele takowych, co więc pochwalają prawdę Bożą, a skutkiem do niej się nie znają *OtwinPis* 83**]**.

~ *W przeciwstawieniu*: »w nadziei ... skutkiem« (*1*): Ale Iezus iuż ſwoiey [*chwały*] teraz właſnie vżywa/ oni záś [*wybrani*] w nádziei ieſzcże ſwey oczekawáią/ á w dzień oſtáteczny onę ſkutkiem wezmą. *CzechRozm* 32.

Zwroty: »skutkiem dozna(wa)ć« (*6*): A iż tego [*mocy Boskiej*] oni wierni chwalcy Boży ſkutkiem doznaváli/ y temu mocnie wierzyli/ iż ſam tylko Bog żywy ieſt/ y nieśmiertelny *CzechRozm* 5v; Oto y Elzbietá w ſtárośći ſwey/ á k temu będąc niepłodną/ iuż

też od ſześci mieſięcy dźiatkámi záſzłá. Co ſłyſząc Márya/ y ná ſłowo ſie Archánielſkie ſpuśćiwſzy/ poſzła prętko do Elzbiety/ áby ſkutkiem powieśći oney Archánielſkiey doznáłá. *CzechRozm* 161; Czyniłći też Bog przez Moyżeſzá cżáſu ſwego wiele rozmáitych cudow/ gdy zakon ſwoy ludowi Izráelſkiemu dawał: Ale gdy iuż raz/ oni ktorzy przy tym byli/ ſkutkiem tego doználi/ iż on to zakon BOżym był podánim: [...] tedy iuż potym one^{go} zakonu/ ći ktorzy nim ludowi vſługowáli/ żadnymi cudámi nie podpieráli. *CzechRozm* 186v, 185v, 209v, 247v.

»skutkiem się pokaz(ow)ać, okazać« (*5*:*1*): á iżby też Odſzczepieńcy y Kácerze zdrowego rozumu doſtáli/ y ku ſpolności Kośćiołá Bożego/ od ktorey byli odſtąpili/ záś śie przywrośili: áby śie ſpełniło y ſkutkiem ono pokazáło co Pan przez Izáiaſzá mowił: Rozprzeſtrzeniay mieyſce namiotu twego *KuczbKat* 390; To [*tj. cud w dzień Gromnic*] tak wykłádáli/ iáko ſię to potym ſkutkiem pokazáło/ iſz [*Chinedryta*] ſyná powić miáłá/ ktory wielką świecą w kośćiele Bożym/ ku pomocy zbáwienia ludzkiego być miał. *SkarŻyw* 507; *CzechEp* 158, 333; ktorą [*moc i siłę*] ſkutkiem okazał [*Bóg*] w Chriſtuśie wzbudźiwſzy go z martwych *NiemObr* 86; Przyięliśćie nie ſłowo ludzkie/ ále iáko ieſt práwdźiwe/ ſłowo Boże/ ktore też ſkutkiem ſie pokázuie w was *NiemObr* 89.

»skutkiem poznać« = *doświadczyć* (*1*): A tu iuż potym to káżdy obaczy/ komu ſie niepewne á niedokończone zdádzą dekretá y wyroki iego [*Pana*] á omylne ſłowá iego/ gdy cżáſu ſwoiego to ſkutkiem pozna/ co to ieſt/ á iáka to ſroga rzecż ieſt [...] wpáść w możne ręce iego *RejPos* 335v.

»uiścić się skutkiem« (*1*): Iam Bog ktorym ſie vkazał Abráhámowi/ Izáákowi/ Iákobowi/ zá Bogá wſzechmocnego: álem ſie mu nie oznaymił/ w imieniu moim Iehowá [*Ex* 6/2-3] (tho ieſt nie viśćiłem ſie mu ſkutkiem w obietnicy/ thák iákom ieſt Bogiem żywym prawdziwym/ y ſam żywot w ſobie máiącym) *CzechRozm* 75.

»wykonać skutkiem« (*1*): Nád to/ co się tknie Chriſtuſá/ ten koniecżnie nie ná to przyſzedł/ [...] áby był zakon pſował: ále áby gi wykonał/ ktorego nigdy żaden inny nádeń/ wykonáć ſkutkiem nie mogł. *CzechRozm* 91.

»skutkiem się ziścić« (*1*): Ale gdy też ták y o inych rzecżach tenże Prorok mowiąc/ ták mowi iákoby onemu cżáſu y oſobam ſłużyły á przedſię ſie áż inych cżáſow y inſzym też oſobam potym nie rychło rzeczy one ſkutkiem ziśćiły/ co też ná to Zydowie rzeką? *CzechRozm* 132v.

Szereg: »skutkiem a istotą« (*1*): w którym Káplánſtwie ón ſam [*Chrystus*] piérwſzą moc máiąc/ ónym téy mocy vżyczáć á vdźiéláć raczy: [...] áby to ſkutkiem á iſtotą [*kapłani*] czynili y pełnili/ á ná oſtátek y ofyárowáli *BiałKat* 126. ~

Wyrażenie przyimkowe: »w skutku« (*4*): *CzechEp* 336; Pánie IEZV Chryſte/ poſadź ſię w kośćiele ſercá mego/ á ſpráwuy w nim wolą Oycá twego/ to ieſt/ zbáwienie moie/ ktoreś iuż w ćiele twoim tu ná źiemi przebywáiąc ſpráwić/ y dokonáćieś go raczył/ ále w duchu y ſkutku ieſzcze dokonáne nie ieſt *SkarKaz* 45b.

~ *Zwrot*: »w skutku się pokazać, pokazany« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): *SkarŻyw* 258; Lecż ieſli to [*tj. że antychryst będzie Żydem*] rozumieć będzie [*niedosłownie*] iáko inſze Antychristowskie táiemnice, wedle zmysłu duchownego y wedle właſności rzeczy iuż pokazáney w skutku, to iest, iż Antychrist żydowskich baiek y vstaw miał ſię trzymáć, y z nich ſwego pánowánia [...] podpieráć *CzechEp* 410.

Szereg: »na wierzchu a w skutkach« (*1*): Ale dobroć iego [*Boga Ojca*]/ iſz ieſt z nátury vżyczáiąca ſię: iáko iſtność boſtwá ſwego ná Syná rodzenim/ y przez Syná ná Duchá S. tchnienim/ bez początku y przedwieczńie wylać wewnątrz racżył: ták teſz y ná wierzchu á wſkutkách/ wrzecżách poczętych y ſtworzonych/ vżyczliwym ſię być pokazał *SkarŻyw* 258. ~

α. *W polemikach religijnych dotyczących natur Chrystusa* (*28*):

skutek czego (*1*): Gdyż rownośći o ktorey duma *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* tá właſność y ſkutek ma być: áby iáko ten [*Bóg Ojciec*] ieſt ſam przez ſię/ od nikogo nic niemáiąc/ áni vrodzeniem/ áni ſpráwieniem/ áni poſtánowieniem: żeby też toż y drugi [*tj. Chrystus*] wſzytko w ſobie miał *CzechEp* 241.

W połączeniu szeregowym (*1*): Chybáby ten wáſz Syn Boży Bog Słowo táki był/ ktory bes ćiáłá mocy żadney y śiły/ áni ſkutku nie miał Boſkiego/ áż gdy ná ſię ćiáło wźiął: ábo ſie ćiáłem ſtał? *CzechRozm* 44v.

Szereg: »(i) własność i skutek« (*2*): *CzechEp* 241; [*katolicy*] Chriſtuſá znáczńie dźielą/ iedny rzeczy przypiſuiąc iáko Bogu tylko: á drugie iáko człowiekowi [...] á oná záśię wtora oſobá [...] (iáko oni vczą) z Oycem záwſze iedynym Bogiem bylá/ y człowieká Iezuſá wzbudźiłá: izali też właſności ſwoiey oſobney/ mieć nie ma/ oddźieloney od właſności człowieczey: zátym iść muśi/ máiąc y właſności/ y ſkutki oſobliwe/ oſobę też cáłą/ od człowieczey oſoby/ oddźieloną przyznáć muſzą. *NiemObr* 138.

αα. *W funkcji przysłówka*: *rzeczywiście*, *realnie*, *jawnie* (*a nie symbolicznie, figuratywnie, potencjalnie*) (*25*):

»skutkiem« (*11*): ktora [*stolica duchowna*] ſie w Iezuſie ſkutkiem záczęłá/ iż ſie też Iezus z Duchá świętego záczął. *CzechRozm* 156; *CzechEp* 177.

~ *W przeciwstawieniu*: »myślą ... skutkiem« (*1*): iáko o ſynu Filip Melánchton nápiſał/ mowiąc: iż ſyn názywan bywa obrázem y λόγοσ/ to ieſt mową. Ieſt tedy obraz myślą oycowſką vrodzony *bácż co mowi myślą: toć nie w rzeczy skutkiem*. *CzechEp* 256.

Zwroty: »skutkiem być« (*1*): [*o Synu Bożym*:] K temu/ wſtąpił iuż tám [*do nieba*] ten gdźie przedtym nigdy ſkutkiem nie był. To ieſt/ wedle Papieſkiey mowy człowiek z BOgiem złączony/ ábo rádſzey iáko oni mowią y wierzą/ człowieczeńſtwo/ ábo oſobá z vrodzenia ſwego człowiecża/ ktora ſię z Boſtwem ziednoczyłá *CzechEp* 346.

»skutkiem się pokaz(ow)ać« [*szyk zmienny*] (*4*): *CzechRozm* 192v; y cżáſu pewnego [*Chrystus*] tę moc y zwierzchność/ y pomázánie/ y żywot/ od Bogá wźiął: y cżáſu pewnego ſię to w nim pokázować ſkutkiem/ á nie przed wſzytkimi wieki poczęło *CzechEp* 217; w ſtárym Teſtámenćie niemáſz nic o ſyná Bożego ſkuteczńie iuż będącego boſtwie [...] procż figur/ podobieńſtw/ y obietnic oſtátnim cżáſom ſłużących: ktore ſię ſkutkiem w Chriſtuśie Iezuśie pokazáły *CzechEp* 220, 142.

»skutkiem się wypełnić« (*2*): iż on [*Salomon*] był figurą Meſyaſzá przyſzłego Iezuſá Chriſtuſá ſyná Bożego: w ktorym ſie to/ ácżkolwiek wedle oſoby v ſwiatá wzgárdzonym/ ſkutkiem pokázáć y wypełnić miáło. *CzechRozm* 192v; o zácney y świętey rzeczy mowi [*ewangelista Jan*]/ kthora ſię potym ſkutkiem wypełniłá/ gdy ſię ſłowo ciáłem ſtáło. To ieſt/ gdy ſię człowiek národźił/ iáko od Bogá obiecány był. *CzechEp* 306.

Szereg: »nie właśnie ani skutkiem« (*1*): [*imię Boże*] nie ániołom tylko/ [...] ále też y Skrzyni oney przymierza Bożego ieſt przypiſáne [...]. Y ołtarzowi [...]. Y Ierozolimie. [...]. (–) Pámiętam to/ ále to nie właſnie/ áni ſkutkiem bywa/ lecż tylko dla niektorey przyczyny. To ieſt/ ábo względem ktorey rzeczy/ przeſzłey ábo przyſzłey/ ábo dla znáku iákiego *CzechRozm* 53. ~

Wyrażenie przyimkowe: »w skutku« (*14*):

~ *W przeciwstawieniu* (*1*): »sposobny ... w skutku« (*1*): co też ieſt rzecż inſza/ być do cżego ſpoſobnym/ á być iuż w ſkutku. *CzechEp* 159.

Fraza: »w skutku nie masz« (*1*): A ieſli nie ſą trzey Bogowie/ te trzy perſony/ ále tylko ábo názwiſká/ ábo właſności/ tey iedney iſtności/ tedy tey rzeczy w ſkutku nie máſz *CzechEp* 146.

Zwroty: »w skutku być, będący« [*szyk zmienny*] (*9*:*4*): Boby dáremne było tey rzeczy obiecowánie/ ktora iuż byłá w ſkutku. *CzechRozm* 44v; A iż ten człowiek [*tj. Chrystus Jezus*] wydány ieſt z woley Bożey zá nas/ áby był okupem náſzym: á nie Bog iáki/ Bogiem w ſkutku od wiekow będący: ále człowiek w wypełnieniu cżáſow [...] z niewiáſty y z oycow [...] vrodzony. *CzechRozm* 59v, 21v; Bo gdyć by iuż tám [*Chrystus w Starym Testamencie*] w ſkutku był/ y co cżynił y mowił/ nie byłáćby to zaſłoná/ ále rzecż ſkuteczna: ktoreyby iuż też będącey ſkuteczńie/ nie trzebá

było zaſłoną znáczyć: ániby iey trzebá figurować *CzechEp* 221; Ma też ſobie *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* zá wywod potężny/ okazánia ſyná Bożego/ będącego w ſkutku przedtym nim ſię Iezus Chriſtus potomek Dawidow z Máriey národźił/ ſłową one Moyżeſzowe [...]. Ktorymi dwu dowodźi Bogow. *CzechEp* 264, 159 [*3 r.*], 160, 255, 256, 269, 353.

»w skutku czynić« (*1*): to ieſzcże ktemu mowię/ iż záraz vpáda ie^{go} [*księdza Powodowskiego*] wſzytek fundament nieſtáteczny: o ktorym iáko y ſam wątpi/ y iako y tego y owego pozwala/ raz zgołá ſyná Bożego ániołem nie tylko zowiąc/ ále też y w ſkutku czyniąc *CzechEp* 265.

b. *W sferze prawnej lub urzędowej* (*48*):

skutek czego (*1*): *CiekPotr* 88 *Cf Fraza*.

Fraza: »skutek padł« (*1*): To wżdy iednák nalepiey zſtáło ſię; że ſkutek Ná tego Electiey tey padł, ktory namniey Dáć mogł. *CiekPotr* 88.

Zwroty: »skutek (swoj) brać (*a*. wziąć)« = *być* (*zostać*) *zrealizowanym*, *zalegalizowanym*, *uprawomocnić się*, *obowiązywać*, *być ważnym*; *effectum suum accipere JanStat* [*szyk zmienny*] (*15*): Alye yſch czeſtho seymi thakowe za oycza pana Voyewodzynego ſkladane bili a nygdi ſkvthkv nyebrali. [...] *LibLeg* 11/164; Bo prożno statuta stawić, kiedy egzekucyjej mieć nie będą, i po urzędziech nic, kiedy egzekucyjej nie czynią. A egzekucyjej nigdy czynić nie będą, jeśli WKM sam z powinności swej [...] tego tak doględać nie będziesz, [...] jakoby to dostateczny koniec a skutek brało zawżdy, co jest w prawie wolności i w inych ustawach napisano a postanowiono. *DiarDop* 109; EXekucya/ ieſt vczynienie ſpráwiedliwoſći Powodowi nád ſtroną obwinioną/ wedle oſądzoney rzeczy/ álbo wedle práwá piſánego/ áby ono práwo álbo ſkazánie ſwoy ſkutek wźięło przes ſługi vrzędowe z roſkazánia Sędźiego. *GroicPorz* cc3v, cc3v; *OrzList* h; Tákże ieſliby [*niewiasta według prawa Mojżeszowego*] máiąc mężá ſlub iáki vczyniłá/ ábo ſie vſty ſwymi w iáką przyſięgę wdáłá. Gdyby ſie thego dowiedźiał mąż iey/ á wtym iey zárážem nic nie przekażał/ tedy iey ſluby y przyſięgi pod ktore ſie poddáłá/ máią wźiąć ſwoy ſkutek [*stabilia erunt*]. *BibRadz Num* 30/8, 12; przetho [*cesarz Maksymilian I Habsburg*] poſłał tego roku do Władźiſłáwá krolá Węgierſkiego/ áby rzecż poczęta około małżeńſtwá potomkow ich ſkutek ſwoy wzyęłá. *BielKron* 412v; *GórnDworz* Y6; *ZapKościer 1582*/33; *GórnRozm* M3v; *ActReg* 19, 133; A iżby tákowa vſtáwá náſzá wźięłá ſwóy ſkutek [...]/ ſrodze roſkázuiemy: áby od Wielkiéynocy przyſzłéy żaden nie śmiał drożéy nád to/ iáko ieſt opiſano/ winá Seremſkiégo/ [...] y innych rzeczy przerzeczonych/ gdźiekolwiek w króleſtwie náſzym przedawáć *SarnStat* 274, 1238.

»skutku, **[**do skutku**]** dojść« (*1*): Sigmuntá Kázimirzowego [*tj. Zygmunta I Starego, syna Kazimierza IV Jagiellończyka*] [...] ſpolnymi głoſſy Krolem Polſkim obwołáli/ y wybráli/ ktora Electia dla trzech przednieyſzych przyczyn ſkutku rychłego doſzłá *StryjKron* 707; **[**Bolesław roſkazánie z Bułą złotą do Arcybiſkupá Gnieznienſkiego otrzymał [*od papieża*]/ áby nowego Biſkupá Iatwiezkiego w Drohiczynie przełożył/ [...] ále to ná ten czás do ſkutku niedoſzło. *StryjKron* 206 (*Linde*)**]**.

»skutku (swego) nie mieć« (*2*): á potem iáko w to potráfić/ żeby *exequutia* byłá práwu/ gdyż po práwie nic/ kiedy ſkutku ſwego nie ma *GórnRozm* K2v; Gdy oſądźi trybunał/ ſąd iego ma exekucyą: gdy ſtároſtá/ także: gdy burmiſtrz y woyt/ tákże ma wykonánie/ od świeckiey ręki dekret iego. A gdy oſądźi biſkup y kápłan Boży [...]: exekucyey nie ma/ ſkutku nie ma/ powagi nie ma/ wzgárdę ma *SkarKazSej* 700b.

»skutek odnieść« (*1*): Bo choć iuż kto práwem czego zyſzcże/ y zá więtſzą cżáſem ſzkodą ſwą ma ſkutek práwny odnieść: naydą ſie tákowi y ſámegoż ſądu/ ktorzy znowu o onoż do iednánia onego vkrzywdzonego ćiągnąć będą. *PowodPr* 65.

»do skutku, ku skutkowi przyść« (*1*:*1*): Wiele ich ieſt/ coby bárzo rádźi bez tych ſowitośći byli/ gdyby tylko ku ſwemu práwu przyſzli: ále cżęſtokroć rzecż oſądzona ná ráfie więźnie. (*marg*) Ná rafie więźnie/ *In falebra haeret*/ to ieſt/ niemoże do ſkutku prziść. (–) *ModrzBaz* 96v; *SarnStat* 1042.

»do skutku przywieść, przywiedziony; ku skutku(-owi) (swemu) przywieść (*a*. przywodzić), przywiedziony; w skutek przywieść« = *wykon*(*yw*)*ać przepisy*, *wprowadzić* (*wprowadzać*) *coś w życie w świetle obowiązującego prawa*; *uprawomocnić*; *ad effectum consequi*, *demandare executioni JanStat* [*szyk zmienny*] (*5*:*1*;*9*:*1*;*1*): *GroicPorz* v; Dárius Krol Perſki dekret Krolá Cyruſsá przodká ſwego/ o budowániu kośćiołá Bożego w cále záchowywa/ y ku ſkutku przywieść każe *Leop* 1.*Esdr* 6 *arg*; *BiałKaz* K4; KRol Sigmunt Auguſt chcąc do ſkutku przywieść Koronácią Małżonki ſwey Bárbáry/ złożył Siem w Piotrkowie Roku 1550. *StryjKron* 762; A Iż próznoby Práwá czynić/ gdźieby nie były exequowáné: dla tego obiecuiemy Státut ninieyſzy náſz od tego czáſu do ſkutku prędſzégo przywieźć/ y vczynić władzą náſzą królewſką *SarnStat* 54; będźie powinien z poruczenia iego [*wojewody krakowskiego*] Káſztelan Oświećimſki zá czáſem [= *aktualnie*] będący ku ſkutku ſłuſznému to [*tj. wybieranie urzędników*] przywieźdź *SarnStat* 1212, 73, 117, 360, 918, 1003 (*11*); á ſkłády w Koronnych pogránicznych mieśćiech/ dawno Conſtitucyą oznáczone/ do ſkutku przywiedźmy: tedy y cłá nie my/ ále cudzoźiemcy odpráwować będą *VotSzl* D3, B4.

Wyrażenia: »skutek dobry« (*1*): Więc gdyby wżdy nie w dwu izbách/ ále w iedney rádzono/ [...] wżdyby co ſpráwić ſię mogło/ ále oſobno w wielkiem zgromádzeniu/ gdźie zwierżchności żadney nie máſz [...] iáko tám ktora rżecz ſkutek dobry wźiąć może? *GórnRozm* M3v.

»skutek prawny« (*1*): *PowodPr* 65 *cf* »skutek odnieść«.

»skutek słuszny« = *debita executio JanStat* [*szyk 2*:*2*] (*4*): CHcąc záchować w ſtárych vſtáwách ſpráwiedliwość/ będźiemy ón Státut przywodźić ku ſłuſznému ſkutkowi: Iż którymkolwiek doſtoieńſtwá y vrzędy będźiemy dáwáć źiemſkié/ máią bydź ośiedli *SarnStat* 73; NAprzód/ żadnégo rozerwánia między ſobą nie czynić [...]. Ale podług mieyſcá y czáſu tu náznáczonégo ziechác ſie do grómády koronnéy/ y ſpólnie á ſpókoynie ten Akt *Electionis* podług woléy bożéy do ſkutku ſłuſznégo przywiéźć *SarnStat* 117, 1212, 1213.

»skutek szczęśliwy« (*1*): Złaski miłego Boga y Koronowanie nasze skutek szczęśliwy wzięło y Prawa wolnosci y swobody pospolite, [...] są przez nas y przysięgą y listy naszemi cale [...] vtwierdzone yvmocnioną *ActReg* 133.

»w skutek swoj wstawiony« (*1*): iżeby iuż ná tym Séymie koniecznie práwa á gruntowna Vnia ták w ſkutek ſwóy wſtáwiona y wykończoná byłá *SarnStat* 1004.

Szeregi: »skutek i (a) egzekucyja« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Aza máło wam [*Zygmunt August*] dobrodźieyſtwá vczynił. Ze ſtátut o dobrách Krolewſkich Alexándrá Krolá/ ſtrijá ſwego w ſkutek y Executią przywiodł? *BiałKaz* K4; *SarnStat* 1019.

»koniec i (a) skutek« (*2*): *DiarDop* 109; ábyſmy Vniią Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo z Koroną Polſką [...] ku tákiému końcowi y ſkutkowi przywiedli: iákoby nigdy niczym áni ſie náruſzáć/ áni nigdy rozrywáć niemogłá. *SarnStat* 1026.

αα. *W funkcji przysłówka*:

»skutkiem« = *effectualiter JanStat*; *re ipsa JanPrzyw* (*4*):

~ *W przeciwstawieniu*: »słowy, pismem ... skutkiem« (*1*): żeby iuż kiedy nie ſłowy tylko álbo piſmem/ ále téż y ſkutkiem z tych dwu Narodów ieden lud/ á iedno y nierozdźielné ćiáło/ y iedná Rzeczpoſpolitá á nierózna byłá á mocnie trwáłá. *SarnStat* 1004.

Zwroty: »skutkiem być« (*1*): *SarnStat* 1004 *Cf W przeciwstawieniu*.

»skutkiem wypełni(a)ć« = *re ipsa exequi JanPrzyw* [*szyk zmienny*] (*2*): Abowiem nic by po práwie piſánym ná złodźieie/ nic ná cudzołożniki/ nic ná zboyce/ nic ná mężoboyce/ nic ná inne złoczyńce/ by niebyło tego ktoryby nád nimi to práwo ſkutkiem wypełniał. *GroicPorz* h; złożyliſmy Séym koronny [...] dla tego: ábyſmy to wypełnili ſkutkiem poddánym náſzym/ cochmy im byli ſłowem y liſtem náſzym obiecáli. *SarnStat* 12.

Szereg: »skutkiem i dostatecznie« (*1*): Liſty też [...]/ w których zapiſy y obligátię przerzeczonych ſumm [...] ſie zámykáły: w moc náſzę [*tj. króla Kazimierza Jagiellończyka*] przez ręce Wielebnégo Páná Stániſłáwá z Kurożwiąk/ króleſtwá náſzégo Podkánclérzégo [*Jan z Rytwian*, *wojewoda krakowski*] wróćił: y źiemie przerzeczonéy Sędomiérſkiéy/ tákże Zamku/ Miáſtá/ miáſteczek/ y wśi ſkutkiem y doſtátecznie [*effectualiter et ad integrum JanStat* 87]/ nic ſobie áni potomkom ſwym práwá/ właſności/ páńſtwá w tych dobrách nie zoſtáwuiąc *SarnStat* 978. ~

Wyrażenie przyimkowe: »w skutku« (*3*): boſmy vwierzyli obietnicam zacnego á Krzeſćijáńſkiego krolá/ ktorym po Bożych obietnicach/ nawyſzſza wiárá ma być daná/ y ná toſmy przyiechäli/ ábyſmy iuż w ſkutku ſámę rzecż do bráciey ſwey odnieſli *LeszczRzecz* A5v.

~ *W przeciwstawieniu*: »w obietnicach ... w skutku« (*1*): áżebychmy iuż nie w obietnicach/ ále w ſkutku brácyey ſwey przynieſli cżegoſmy ták długi cżás proſili á żebráli. *LeszczRzecz* A6v.

Zwrot: »mocnie dzierżeć w skutku« (*1*): Co wſzyſtko czynić/ y wypełnić/ mocnie dźierżéć w ſkutku wſzyſtkim záwżdy pod náſzą przyſięgą śiebie y potomki náſzé obowięzuiemy. *SarnStat* 1025. ~

c. *Oznaka*, *objaw*, *przejaw*, *zewnętrzna postać czegoś* (*8*): Dworzánin nie młody/ nie vcżuie żadney gorzkośći/ áni cięſzkośći ſerdecżney/ iáką młodzi ludzie niemal záwdy cżuią: iáko ieſth niewiárá/ gniew/ podeźrzenie/ boiaźń/ deſperácia/ y ine zápálcżywe ſkutki wſćiecżeniu podobne *GórnDworz* Mm4; ieden duch Boży rozmáićie w piſmie bywa zwan ſtrony ſkutkow ſwych/ Iáko Kryſthus mowił/ Niewiećie ktoregośćie duchá/ Ieſt duch pomſty/ ogniá/ powietrza: Ieſt theż duch miłośći/ ćichośći/ łáſki/ kthorego zowie piſmo duchem Kryſtuſowym. *GrzegŚm* 66.

skutek czego (*3*): A iáko y náſzá myſl gdy pociechę cżuie/ Tedy ſie ſpołu s ciáłem w roſkoſzy ráduie. Myſli nie znaſz ále znaſz wybornie iey ſkutki/ Gdy iey rádość przypádnie/ álbo iákie ſmutki. *RejWiz* 115v; do ktorych [*urzędów*]/ ieſli im [*bogaczom*] dopuſzczą przyſtąpić/ to ſię wnet koſztownym obićiem drogą ſzátą/ śrebrem/ złotem/ y mnoſtwem domownikow/ to ieſt/ ſkutkámi bogactw [*operibus divitiarum*]/ ponieważ ſpráwámi dowćipu y náuki niemogą/ popiſuią. *ModrzBaz* 82v; *WujNT* 543.

W połączeniu szeregowym (*1*): Pożądliwość tu [*św. Paweł w Rom* 6/12] zowie grzechem/ iż ieſt ſkutek/ przyczyná y máteria grzechu/ y iákoby chorobá iákaś y niemoc w nas/ ſkłániáiąca nas do złego: ktora y po krzćie zoſtáie z ſtrony máteriey. *WujNT* 543.

Zwrot: »skutek swoj okazować (*a*. pokazować)« [*szyk zmienny*] (*2*): W piyánym tho narychley poznawáią rádzi/ Ktora ſie komplexia w nim nabárzyey ſádzi. Bo ieſliże flegmátyk [...]. A ieſliże koleryk [...]. A gdy melánkolia też kogo przeſádzi/ Iuż płácże/ iuż nárzeka/ iuż mu wſzytko wádzi. A gdzye też krew ſłáchetna ſwe ſkrzydłá roſtoczy/ Iuż weſoł/ iuż ſie śmieie/ ſpyewa/ buyno krocży. [...] Ale iż iedno drugim kyedy ſie miárkuie/ Iuż nie ták mocno ſkutkow ſwoich okázuie. *RejWiz* 118; im [*rodzicom*] wolno nie tylko ie [*dzieci*] cudnie nápominác/ ále też y ſrodze káráć podług zaſługi ich. Co záprawdę ieſt rzecż potrzebna/ ku pohámovániu ſkázoney nátury náſzey/ kthora ieſzcże z młodych lat iáſnie pokázuie ſkutki ſwoie. *RejPosWstaw* [41[3]]v.

Szereg: »skutek a powieść« (*1*): gdyż też [*Chrystus*] nie ná oko ſądźi: áni z powieści ktora by do vſzu iego przyſzłá/ [...] iáko ſądzą inſzy Pánowie świáta tego: ktorzy/ nierzkąc daleko kędy ná ſtronie/ ále y tego co ſię w tyle ich zá oczymá dźieie/ y co kto przed oczymá ich ná ſercu broi/ wiedźieć y widźieć/ procż ſkutku/ á powieści nie mogą *CzechEp* 329.

d. *Dowód*, *świadectwo*, *potwierdzenie* [*w tym*: *czego* (*6*)] (*9*): Ale około godności á przymiotow ludzkich/ inſza rzecż ieſt/ bo tego poſpolicie wnątrz/ więcey ieſt/ niż ſie z wirzchu pokázuie. [...] A gdy ten táki [*człowiek*]/ w godności/ á w przymioty/ [...] dobrze ſie opátrzy: przywiedzie w. m. ktemu/ ſkutkiem ſpraw ſwoich/ iż vtwirdziſz/ y vmocniſz/ co dáley to lepiey w ſobie onę wiárę/ y mnimánie/ kthoreś miał o nim. *GórnDworz* M7v, Dd4v; *KuczbKat* 35; Ale też/ co ieſt wielka/ *experientia rerum magistra*, to ieſt/ doświadczenie y ſámá rzecż ſkutki tego [*tj. przepowiedni o antychryście*] nam przed oczy wyſtáwiáiąca/ tego nas vcży y w tym vpewnia. *CzechEp* 422; BOże by iák narychley tego ſmutku pozbyć: Gdyż w nim będąc/ nie zda ſie iuż y ná świećie żyć. Ktorego iáſny ſkutek ná ćiele Wáſzmośći. Gdyż przezeń hániebnie ieſt nábáwione mdłośći. *PaxLiz* B3.

Zwrot: »skutek (swoj) pokaz(ow)ać« [*szyk zmienny*] (*4*): *GórnDworz* Ff3; Vſługowánie zborowe y bes cudow skutek ſwoy pokázuie. *CzechRozm* 186 *marg* [*idem*] **5; gdyż [*według ks. Powodowskiego*] pan Chriſtus záraz po zwiáſtowániu w ſámym poczęćiu ſwym był doſkonáłym mężem [...] cżego ſkutek pokazał gdy ſłowem y żywotem ſam będąc/ głoſem przez vſtá mátki ſwey [...] wypuſzczonym/ ożywił Ianá. *CzechEp* 149; **[**Witenes vmyſlił pokázáć zárázem ſkutek mniemánia o dzielnośći ſwoiey/ przeto zebrawſzy woyſko wielkie/ [...] wypráwił s nim Hetmáná ſwego ná plundrowánie Polskiey Ziemie *StryjKron* 366 (*Linde*)**]**.

3. *To*, *co jest następstwem czegoś*; *wynik*, *rezultat*, *konsekwencja*; *wpływ*; *effectus Modrz*; *eventus*, *excursus*, *exitus Cn* [*w tym*: *czego* (*98*)] (*181*):

a. *W znaczeniu neutralnym* (*56*): *OrzQuin* F3; *SarnUzn* C2; ieſli pod iednego páná zwirzchnoſcią/ kiedi [...] Tiránnem zoſtánie/ poddánym naigorzej/ pewna rzecż ieſt/ iż pod cnotliwym/ á bogoboinym pánem/ poddánym ieſth nailepiey: bo przećiwnych przyczyn ſkutki/ ony theż ſą miedzy ſobą przećiwne. *GórnDworz* Gg3; Bądź zdrow ná długie cżáſy/ Krolu wielowładny: A w twoich pięknych myſlách day ći Boże ſnádny Sżkutek widzieć: Znáczy ſię z początkow koniecżnie/ Cżego iuż y ná dálſzy cżás ludzie beſpieczżnie Po tobie cżekáć mogą *KochDryas* A2; Auſzgang. Skończenie/ et Skutek. Exitus, egressus, excursus. *Calag* 50a; Lecz zbroynym Niemcom ręczney bitwy [*Litwini pod Grunwaldem*] nie wytrwáli/ Tylko z łukow vffy ich z boku przeryváli/ Część ich w pole pierzchnęłá/ áż do ſámey Litwy/ Powiedáiąc przegráney ſzkutek [*!*] náſzych bitwy. *StryjKron* 527, 175, 697; pierwey się wymawiania y przymowek nasłuchąm a skutku namniey coby okość [= *ani trochę*] nie widzę. *ActReg* 167, 127.

Przysłowie: A toli iákie przyczyny/ tákie też y ſkutki. *ModrzBaz* 56v.

Zwroty: »skutek [*w kim*] czynić« = *wywoływać reakcję* (*1*): Więc chocia wſzelákie trefnośći/ máią w ſobie thę właſność roſmieſzyć/ wſzákoż przedſię rozne ſkutki w cżłowieku cżynią: bo iedne vſzcżkną pod pokrywką/ drugie iáſnie: záſię te máią przyſtoyną wdzięcżność/ á owe troſzkę iákoby bez wſtydu *GórnDworz* S2v.

»skutek mieć« (*1*): Słuchay też iedno Ezáiaſzá o tym mowiącego temi ſłowy: Biádá wam ktorzy wſtáiećie ráno ná opilſtwo/ y ná to ábyśćie pili áż do wieczorá/ ábyście gorzeli od winá. [...] Ale cożzá ſkutek tá biádá y tá groźbá będźie miáłá? *WerGośc* 213.

»skutek odnieść« (*1*): Małżeńſtwo to [*Zygmunta Augusta i Katarzyny Habsburżanki*]/ ták zacnie złączżone/ y ku dobremu końcu ſpráwione/ nie ten ſzkutek odnioſło/ dla ktorego było ſtánowione *BiałKaz* K2.

Wyrażenia: »skutek dobry« [*szyk 1*:*1*] (*2*): A gdyż przyczżynę złą bacżyćie/ ſkutku dobrego trudno ſię ſpodźiewáć maćie *BiałKaz* B; *StryjKron* 175.

»szczęśliwy, fortunny skutek« [*szyk 2*:*1*] (*2*:*1*): Iuż ná ten cżás coruchny maćie doſyć o tym/ Drugie Rycerzkie ſpráwy nápiſzę wam potym. Zátym byśćie ſzcżeśliwy ſwych ſpraw ſkutek znály/ Szcżeśćie/ zdrowie/ w nim będąc łáſkę Bożą miáły. *BielSjem* 41; *GrabowSet* C2v. *Cf* »z fortunnym skutkiem«.

»skutek wątpliwy« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Olgerd [*Giedyminowic*, *wielki książę litewski*] też przeſtawáiąc ná kondiciach przymierza poſtáwionego dobrowolnie podánych/ bez koſztowánia ſzkutku wątpliwego woyny/ według poſtánowienia wiechał w Zamek Moſkiewſki dobrowolnie otworzony *StryjKron* 421; Káncler vśilnie Krolá á mądrze odwodził/ Widząc młode Hetmány by bitwy nie zwodził.

By z piącią tyſiąc czekáć Czárnkowſkiego raczył/ A iż wątpliwy ſkutek woyny by obaczył. *StryjKron* 622.

»skutek złośliwy, zły« [*szyk 1:1*] (*1:1*): Ale ſzczęſcie y fortuná máiąc wielką moc w ſkutku woyny/ częſto z ledá máluczkich przyczyn vmysły y porády ludzkie (kieruiąc ich ku lepſzemu álbo gorſzemu ſkutkowi) ináczey y opák obraca y odmienia. *StryjKron* 175; [*Symachus mówi*:] Cnotliwéy rády/ gdy ſkutek złośliwy/ Nie moiá winá/ iám w tym nic nie krzywy [= *nie winien*]: Sławá ieſt moiá/ żem ći dobrze rádźił: Ze ták nie pádło/ wróg iákiś záwádźił. *ZawJeft* 29.

Wyrażenie przyimkowe: »z skutkiem« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »z fortunnym skutkiem« (*1*): [*Storge mówi*:] Day to móy Boże/ bym weſelſzą miáłá Nowinę: á to w vſzy mé ſłyſzáłá Ze ſye [*Jeftes*] zdrów wróći z ſwoim woyſkiem cáłym/ Z fortunnym ſkutkiem/ y z ſwym ſercem śmiáłym. *ZawJeft* 9. ~

α. *W sferze duchowej lub organizacji życia religijnego* (*8*): [*Panie Boże*] rácz to ſpráwić/ prośimy ćię/ ábyſmy iey [*Maryi*] zá námi przyczyny [= *orędownictwa*] ſkutek vczuli *LatHar* 480; [*w rozważaniu*, *co odpowiada za odpuszczenie grzechów: miłość czy wiara*:] Bo kiedy ſię wiele przyczyn do iednego ſkutku ſchadzáią/ tedy piſmo poſpolićie wſpomina tylko iednę/ á nawięcey tę/ ktora onemu czáſowi y mieyſcu y przedśięwzięćiu więcey ſłuży: á tym przedśię innych nie odrzuca. *WujNT* 222, 837.

G sg w funkcji orzecznika: ([*co*]) *jest* [*jakiego*] *skutku* (*2*): Iż tá offiárá Mſzárſka/ ieſt tego ſkutku/ y nieieſt rozna/ od oney krzyżowey y krwáwey offiáry. *KrowObr* 187v, 187v.

Zwrot: »skutek swoj okazować« (*1*): Ewánielium Páná Chriſtuſowe w náſzey Polſzcże záświtnęło/ ſkutki ſwoie okázuiąc: iednym będąc wonnośćią do żywotá/ á drugim zápáchem ná śmierć. *NiemObr* 16.

Przen (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »bez skutku« = *daremnie*, *bezowocnie* (*1*): A Tákże mnie/ moy Pánie/ zápomniſz konieczńie? [...] Długoż duſzá ma/ o mnie ráđźić ma/ bez ſkutku/ Dni me w żáłośći trácąc/ y w nieznośnym ſmutku? *GrabowSet* H3v.

αα. *O naturach Chrystusa* (*1*): Ieſli Chriſtus Pan nie ieſt Bogiem prawdziwym/ tedyć też nie ieſt prawdziwym Synem Bożym. Abowiem z tey ſtrony ieſt prawdziwym Bogiem/ iż prawdziwym ieſt Synem Bożym: á prawdziwym będąc Synem Bożym/ iuż ſtąd ieſt prawdziwym Bogiem/ bo to z onąd prawdziwie płynie. A ták gdy przyczyny przą/ oſtátniey cżęśći iáko ſkutku/ przą ſie weſpołek pierwſzey/ iáko początku y przyczyny ſkuteczney. *CzechRozm* 61v.

β. *W sferze prawnej* (*4*): (*nagł*) Co známionuie Gwar [= *rodzaj rękojmi*]. (–) SKutek Gwaru ten ieſt/ iż kto ij vczyni iuż więcey ſwey żáłoby nie może popráwować/ áni odmieniáć *GroicPorz* v3; Skutek wybićia. *GroicPorz* oov, yv.

Zwrot: »skutek czynić« (*1*): Ná oſtátek pozwáną ſtronę/ ieſliby ią kto inny o tęż rzecz potym gábał o ktorą on żáłował/ záſtępować będźie powinien/ y inne ſkutki Gwaru czynić *GroicPorz* v3.

γ. *O zjawiskach astronomicznych* (*16*): *RejWiz* 115; Tę náukę/ ktora vczy o ſkutkách biegow Niebieſkich/ dwoiákim ią ſpoſobem przećiwnicy iey gánią. Naprzod [...] *LeovPrzep* a2v; Oſobliwe opiſánie skutkow przerzeczonego záćmienia Słonecznego. *LeovPrzep* A4; zeydą ſye poſpołu ſkutki záćmienia Słońcá/ s ſkuthkámi wielkiego złączenia Plánetow y Komety *LeovPrzep* C3, av, C3v, D2v [*2 r.*], D3, H3v.

Fraza: »skutki się pełnić będą« (*1*): thego przerzeczonego złączenia [*planet zwierzchnich*] ſkutki [...] przez pięć álbo ſześć lat przyſzłych nawięczey ſie pełnić będą *LeovPrzep* D.

Zwroty: »skutek swoj okazować« (*2*): bárzo ſzkárádne záćmienie będźie Słońcá/ kthore záćmienie ſkuthki ſwoie okázować będźie przez dwie lećie v ludźi ná Zachodźie Słońcá mieſzkáiących. *LeovPrzep* Ev, B3v.

»skutki przynaszać« (*1*): Ktore złączenie Plánetow iáko ſye rzadko trafia/ ták też ſkutki dźiwne rádo przynaſza/ iákich ſye tám thego roku ſpodźiewáć trzebá. *LeovPrzep* H3v.

Wyrażenie przyimkowe: »za skutkiem« = *w następstwie*, *z powodu* (*1*): Przeſzłey też nocy widziano ná Niebie przy okręgu Mieſięcznym/ Krolá y Mnichá ſpołnie ſię bijących/ á Mnichá ná oſtátek zwyciężonego/ y z niebá zrzuconego/ Czego Cromer ſzerzey dowodzi/ iż to zá ſkutkiem obrotu Plánet Niebieſkich być mogło. *StryjKron* 532.

δ. *O organizmach żywych*: *efekt działania lub pochodna właściwości czegoś* (*4*): Iáko miłość y rádość/ weſele y ſmutek/ To káżdy z właſnośći krwie ten przypada ſkutek. *RejWiz* 117, 117; przeto/ ábу [*ciało*] było przedtym dobrze wypurgowáné/ pilnować trzebá: obaczywſzy látá/ Complexią/ y choroby przyczynę: w co podobno będźie łatwie tráfić/ pácientowi ſye przypátrzywſzy/ á ná pámięći máiąc lékárſtwá/ y ſkutek/ iáki czyniwáć więc zwykli. *Oczko* 33v.

G sg w funkcji przydawki: *skutku* [*jakiego*] (*1*): [*rośliny*] ſok ćiągną: z iednégo mieyſcá pięđźią od śiebie rozſadzonégo/ iáko ſtrumięniów dwá albo trzy/ wóniéy/ ſmáków/ ćiepłá/ y ſkutku rózného. [...] iż od iedney [*wody*] bydło tyie/ polá rodzą/ roſſy wdźięczné wſtáią: á od drugiéy/ nietylko człowiek nie zdrów/ ále Lin/ á ſnać y wąż wpuſzczóny/ zdechnąć muśi. *Oczko* 4.

ε. *Zwieńczenie*, *zakończenie*, *koniec*, *finał*, *kres* (*2*): Bo śmierć ieſt ſkutkiem żyćia cżłowieká káżdego/ Iák kto żyie ták vmrze/ nic ieſt pewnieyſzego. *KołakCath* C5v.

b. *Korzyść*, *pożytek z czegoś płynący*; *zasługa*, *owoc*, *coś wartościowego dla kogoś* (*111*): [*przyjaciel zalecany*] będzye y máło pożytkow vpátrował ſobie s tego [*spowinowacenia*]/ á wſzákoż iednák co może być vſkubie. Ale wżdy to przedſię lepſzy niż ten pirwſzy [*przyjaciel*]/ ktory nie ſzuka niczegoy inſzego iedno áby co záłápił/ á ten zálecány iedno áby cie ochotą ſwoią ſpowinowáćił [= *zobowiązał*] ſobie/ ácż ſkutek onego zálecánia dáleko gdzyeś będzye w leſie. *RejZwierc* 89v; *GrabowSet* V; *KołakCath* C3v.

Fraza: »skutki się okażą (*a.* okazać się muszą), się zjawią« [*w tym*: *się zjawią a okażą* (*1*)] (*2:1*): Abowiem gdy iuż cnotá gdzye ſwe gniazdo záćznie/ Wnet ſie iey ſkutki zyáwią á okażą znáćznie. *RejWiz* 3v; A też ia fortuny nie pátrzę kiedi przychodzi/ ále kiedy odchodźić ma/ bo ſie thám dopiro iey wſzytki ſkutki okázáć muſzą. *RejZwierc* 13.

Zwrot: »skutek odnieść (*a.* odnosić)« [*szyk zmienny*] (*2*): A iż ani pisanie wm̄ ani moie staranie odniosło takiegoskutku iakie^{go} IM Panu Gniezninskiemu Zyczęmy [...] *ActReg* 140; *PowodPr* 67.

»skutek przynieść« (*1*): [*dobre przykłady*] tym więtſzy ſkuthek przynoſzą/ im ſobie więcey ony ważą ktorzy tákowe przykłády s ſiebie podawáią. *RejPosWstaw* [41^{2}].

Wyrażenie: »pocieszny skutek« (*1*): Gdyby to [*tj. zajmowanie się najsłabszymi*] było/ podobnobyſmy też poćieſznieyſze ſkutki: náſzego ſeymowánia odnośili. *PowodPr* 67.

α. *Korzyść materialna*, *dochód*, *zysk* (*2*):

Zwrot: »do skutku przyść« (*2*): Zupnicy gdy do pożytku á ſkutku ſwégo przidą/ powinni będą dáwáć czwartą część [*dochodów*]. *SarnStat* 342 [*idem*] 361.

Wyrażenie: »skutek swoj [= *prywatny*, *własny*]« (*2*): *cf Zwrot*.

Szereg: »pożytek a skutek swoj« (*2*): *cf Zwrot*.

β. *W sferze duchowej lub organizacji życia religijnego* (*99*): *BibRadz Matth* 18 *arg*; *BiałKat* 165v; nie cudá/ ábo iákie inſze známioná/ ſkutkámi ſą ſłużby przepowiedánia ſłowá Bożego: ále odnowienie duchá vmyſłu cżłowieczego *CzechRozm* 187, 187v, **2v, **4; *SkarŻyw* A2; *CzechEp* 203; ále tám dopiéro beſpieczeńſtwo ieſt/ y rząd dobry/ gdźie ludźie nie dla boiáźni iákiéy/ álé z cnoty ſwéy dobrze czynią: bo tácy/ by dobrze y káźni vść mogli/ przedśię źle czynić niebędą/ á to ieſt ſkutek wiáry. *KochWr* 24; Niedowiárſtwo przeſzkadza ſkutkom Exorcyzmow/ y innych cudownych dárow kośćielnych. *WujNT* 232, 37, 243 *marg*, *Act* 4 *arg*, *s.* 447, 462; Błogoſłáwieńſtwo ludzkie imieniem Bożym/ á błogoſłáwieńſtwo ſámego Bogá przez ludzie/ rożne ſą/ y rożne ſkutki máią *SkarKaz* Oooоa.

skutek do czego (*1*): Otóż maſz/ Vczniu miły/ krótki wykład paćierzá/ [...] to ieſt prawdźiwéy modlitwy Páńſkiey: s kthórey możeſz obáczyć: żeć w niey ieſt wſzyſtkich rzeczy nam potrzebnych/ thák o tym żywoćie/ iáko o przyſzłym krotka á pożytheczna náuká/ y nieomylna prośbá: którey ći ſummy álbo ſkutku inſzego do tego żywotá cześnégo náſzégo vkázáć niemogę *BiałKat* 221.

Zwroty: »skutek czynić« (*1*): A thák obáczmy co zá pożytki á co zá ſkutki w nas/ to złączenie s Pánem Kryſtuſem/ cżyni y ſpráwuie. *RejPosWiecz*[2] 93v.

»skutek mieć« (*2*): *SkarJedn* 152; Bo to wzywánie y proſzenie vmárłych [*świętych*] o oczy/ o zęby y inſze: ták rownie ieſt ważne y ták też prawdźiwe w ſobie ſkutki ma/ iáko y ono/ co w Agendach y we Mſzałách o wodźie y o ſoli/ twierdzą. *CzechEp* 84.

»skutek odnosić« [*szyk 1:1*] (*2*): á im pilniey proſzę/ Tym mnieyſzy ſkutek/ z łáſki twey odnoſzę. *GrabowSet* D4v; KAzałeś prośić w imię twe/ prośiemy/ Chryſte wodzu náſz: przecż nie odnośiemy Skutku ſwych płáczów/ śieroty vbogie? *GrabowSet* E3.

»skutek (swoj) okazować (*a*. pokazować, *a*. ukazać); skutek pokaz(ow)ał (*a*. okazał) się« [*szyk zmienny*] (*5*;*3*): *KromRozm II* k2; *KromRozm III* K6; *BiałKat* 43v, 221; [*o Starym Testamencie*:] choć wedle litery vſtał/ y zniſzczał/ wſzákże wedle duchá w Chriſtuſie Iezuſie/ w duchu vmyſłu człowieká wiernego/ w tym wſzyſtkim co ſie Zakonu Boże[go] wieczńego y przyrodzonego dotycże/ ſkutek ſwoy pokázuie. *CzechRozm* 98v; Co choćiaż by też [*papież*] Grzegorz/ [...] ſłużąc drugim/ y ná rozſądek ſię inſzych dáiąc ſzczerze czynił/ y ſkutki po ſobie tey ſłużby/ ſłużąc ſługam Bożym pokázował: ták żeby mu właſnie podpis ten/ ſługá ſług Bożych/ należał *CzechEp* 334; A ſłyſzyſz Miłośćiwy X. iákiey mocy ſą táiemnice páná Chriſtuſowe/ ktore nie ku wzgárdźie/ ále ku wſzelákiey miłośći/ y uczćiwośći przywodzą: y w ſpołeczności/ z Bogiem/ y Chriſtuſem/ kochánki ſwoie vtwierdzáią/ y vpewniaią. [...] Tákoweć ſkutki/ pokázuią ſię w wiernych/ gdy ſię prawdźiwie ſpoſpolituią/ z táiemnicámi Bożymi. *NiemObr* 89; Bo ſkutek modlitwy Páná Chriſtuſowey pokazał ſię ná Rotmiſtrzu y innych: á modlitwy Szczepanowey/ w Páwłowym náwroceniu. *WujNT* 292.

»przynieść skutek« (*1*): Iż Pan Kryſtus przed ſámą męką ſwą/ noſząc ná ſobie oſobę vpádłego grzechem narodu ludzkiego/ z tey ſtrony modlił ſię/ áby oná zaſługá człowieczeńſtwá iego/ ktorą przez nádchodzącą mękę ſwą wykonáć miał/ przynioſzlá mu nie ták dálece z zaſługi á prośby/ iáko więcey [...] z poważności iego przyrodzoney ſkutek iemu powinney chwały przedwieczney Boſkiey *CzechEp* 200.

»skutek (swoj) sprawować« (*3*): Nie mamy tedy zániedbáwáć/ ábo lekce ſobie wáżyć owocu wiáry/ ábowiem przez tę vfność y wiárę w Kriſtuſa/ ktora przez miłość ſkutek ſwoy ſpráwuie/ [...] bywamy vſpráwiedliwieni y poświęceni *BibRadz* *7; *RejPosWiecz*[2] 93v; *NiemObr* 69.

»(swoj) skutek wziąć« = *przynieść pożytek* (*3*): Doználi tego inſzy: okaż y mnie Pánie/ Ze káżdy ſkutek weźmie/ me w tobie vfánie. *GrabowSet* K4, N2v; Niech modlitwá twoiá/ ktoraś Oycá zá námi prośił ábyſmy byli iedno/ ſwoy ſkutek weźmie *SkarKazSej* 677b.

»skutek wziąć« = *odnieść korzyść z czegoś* (*1*): Słyſzeliśćie tedy iákich táiemnic wiáry S. Chrześćijáńſkiey Pan náſz Marty á w niey wſzyſtkich nas ſwych náſłádowcow vczył/ ktorey náuki ſkutek y pożytek/ iáki wzięłá Martá/ z iey wyznánia kázdy to może obaczyć. *BiałKaz* G2v.

Wyrażenia: »skutek duchowny« (*1*): ono wſſyſtko co [*kapłan*] ſpráwuye z vrzędu ſwego káplańſkyego w onym oderwányu á odłączenyu od koſcyołá/ by też dobrze w niczym nyebłądźił/ ſkutku á pożytku żadnego duchownego áni yemu ſámemu/ áni komu inemu nye dáye. *KromRozm III* K8v.

»pocieszny skutek« (*1*): PRośimy ćię Pánie/ ábyś dał poćieſzny ſkutek vprzeymey modlitwie náſzey *LatHar* 623.

»prawy skutek« (*1*): Ty dźiéśięć ſłów Pan mówił/ y ná piſmie dał ná górze Synái: w których zakón ſpráwiedliwości/ á zakónu przyrodzonego práwy ſkutek okazał śię: iżeby y ſkryte/ y iáwné złości y ſwowolności człowiecze potłumił *BiałKat* 43v.

Szeregi: »moc i skutek« [*szyk 2:1*] (*3*): Widźiſz iż kápłanom ſye zá ludźye każe bog modlić/ nye tylko w ſtárym/ ále y w nowym zakonye: A okázuyąc ſkutek y moc modlitwy káplańſkyey/ obyecuye/ iż będźye wyſluchaná/ A to nye dla zaſlugi/ ále dla vrzędu yego káplańſkyego. *KromRozm III* K6; Teraz iuż z wielką polnoſcią ſłuchaymy/ co ieſt zá moc y co zá ſkutek tey iedności y zobopolney ſpołeczności/ ktorą mamy s pánem Kryſtuſem. Abowiem ſtąd wielkie pociechy á pożytki duſzne weźmiemj á odnieſiemy. *RejPosWiecz*[2] 93; *WujNT* 243.

»skutek i (a) pożytek« [*szyk 5:2*] (*7*): *KromRozm III* K8v; *RejPosWiecz*[2] 93v [*2 r.*]; *BiałKaz* G2v; Wſzytko piſmo od Bogá nátchnione/ ieſt pożyteczne ku náuce/ ku ſtrofowániu/ ku naprawie/ ku ćwiczeniu/ ktore ieſt w ſpráwiedliwośći [...]. Tymi ſłowy duch Boży piſmá świętego ſkutki y pożytki/ známienićie záleca y opiſuie. *NiemObr* 74; *LatHar* 264; Iáłmużny ſkutki y pożytki. *WujNT* Zzzzz.

ααα. *W funkcji przysłówka*: »skutkiem« = *owocnie* (*1*):

Zwrot: »skutkiem sprawować« (*1*): Maſz tedy wiedźieć/ iż żywé ieſt ſłowo Boże: iáko Páweł S. vczy do żydów/ á ſkutkiem wſzyſtko ſpráwuie [*cf Vulg Hebr* 4/12]. *BiałKat* 106.

αα. *Dar udzielany ludziom przez Boga*, *część boskiej mocy*; *to*, *co wynika z działania łaski Bożej* (*53*): *KromRozm I* B4v; Izaſz niewieſz/ iż ſkutek oney krwáwey ras vtzynioney ná Krzyżu Syná Bożego offiary/ ieſt odpuſztzenie grzechow *KrowObr* 187v, 188; A iż to oſobliwy ſkutek ieſt z martwychwſtánia Páná Iezuſá Kryſtuſá/ odpuſzczenie grzechow/ vſpráwiedliwienie ábo żywotá náprawienie/ y nieſmiertelność *RejPosWstaw* [110[2]]; A wſzákże/ áczkolwiek kroleſtwá tego [*Bożego*] ſkutki/ od ſámych tylko ludźi odrodzonych á duchownych właſnie poznáne bywáią/ muſzą też podczás ſynowie świátá tego/ wydáwáć im ſwiádectwo *CzechRozm* 185v, 72, 185; Wiem/ że ſtáránie ludzkie nie pomoże/ Ieſli ty ſkutku nie vdźieliſz Boże *GrabowSet* H2v, Q4v; Lud wierny P. Bogá chwalił/ iż ludziom dał moc grzechow odpuſzczenia/ y czynienia cudow [...] Ponieważ on ieſt przednieyſzy ſprawcá/ y pirwſza przyczyná ſkutku tego: á ludźie tylko ſłudzy y naczynia iego *WujNT* 38, *Rom* 5 *arg*, *s*. 794; *SkarKaz* Oooo2b; **[**Tego przeyrzenia iego [*Boga*] dwá ſą ſkutki: Ieden ieſt doſtąpienie chwały wieczney/ [...] á drugi ieſt zgotowánie im [*wybranym*] tey drogi y dárow y ſpoſobow/ ktore on wſzytkim do tákiego ſzczęśćia mieć roſkazał. *SkarKaz* 588b**]**.

Zwroty: »skutek (swoj) mieć« (*2*): Bo nye ſpráwowánye vrzędu/ ále wſtáwyenye/ ktore władzą y moc ſpráwowánya dawa/ vrzędniká czyni [...] przedſye/ yákom wyſſſey powyedźyał/ ſpráwy ich [*kapłanów*] z vrzędu biſkupyego ſpráwowány/ ſkutek ſwoy máyą/ nye z inych zaſlugi/ ále z vrzędu á od bogá *KromRozm III* L2, K6v.

»skutek (swoj) pokazować; skutki się pokazują« (*2*;*1*): áby y w Swiętych ſwoich zaſługę Syná ſwego (ktora ſie ták dálece rośćiąga/ że y przez cżłonki wybráne ſkutek ſwoy pokázuie) tym więcey [*Bóg Ojciec*] przed ludźmi vwielbił y wyſławił. *WujJud* 59; przeto iż ſie teraz nie tákie ſkutki kroleſtwá iego [*Chrystusa*] pokázuią/ iákie ſie ná onych początkách/ á zwłaſzczá po iego do Niebá wſtąpieniu/ pokázowały *CzechRozm* 183; iż gdyby ći przepowiedacże ſłowá tego Bożego/ ktorych robośie duch Boży pomaga/ y ſkutki znáczne w ſłuchácżách pokázuie/ nie mieli być ná to od Bogá wybránymi/ y ku robośie tey wyſłánymi: tedyby ſie nigdy ważyć tego nie mogli *CzechRozm* 186.

»sprawować skutek (swoj)« [*szyk zmienny*] (*3*): *RejPosWstaw* [110[2]], [143[2]]; Bo ácz zbáwienie człowiecze/ z łáſki á z miłośierdzia Bożego nawięcey pochodzi: iáko y potępienie z ſpráwiedliwego ſądu iego: Wſzákże áni to áni owo/ nic nie vymuie wolności náſzey: ále z nią y przez nię ſpráwuie w nas wſzytkie tákie ſkutki/ iákie Bozkiey opátrzności y náſzym zaſługom przynależą. *WujNT* 738.

Wyrażenia: »skutek duchowny« [*szyk 1*:*1*] (*2*): możeli ie [*królestwo Chrystusowe*] rozłądek dowćipu ludzkiego ogárnąć? o ſkutkách iego duchownych ſercem kámieniſtym myſlić/ á vſty nieobrzezánymi mowić? *CzechRozm* 185, 185v.

»skutek (mocy) Ducha Świętego (*a*. Bożego), trzeciej w Trojcy Świętej osoby« [*szyk 5*:*3*] (*7*:*1*): *BibRadz* *6v; A wſzákże celnieyſze y właſnieyſze Duchá S. ſkutki Prorok wylicża: Iáko/ Duchá mądrośći y rozumu/ Duchá porády y mocy: Duchá vmieiętnośći/ y pobożnośći: y Duchá boiáźni Páńſkiey. Kthore zowiemy dármi Duchá Swiętego *KuczbKat* 70; trzebá pilno ná to báczyć/ kiedy w Piſmie S. tego ſłowá (Duch S.) bywa zmianka/ ábyſmy mogli rozeznáć/ ieſliże trzecią w Troycy S. oſobę/ álbo iey ſkutki y ſpráwy dáie znáć. *KuczbKat* 70; Wielki ſkutek Duchá ſwiętego *RejPos-Wstaw* [143^2] *marg*, [143^2] [*2 r.*], [143^2]v; w kośćiele [...] poſtánowił Bog Apoſtoły/ Proroki/ Doktory/ y wſzytki inne ſkutki Duchá Bożego: [...] kędy ieſt kośćioł/ thám y Duch Boży/ á gdzie Duch Boży/ tám kośćioł/ y wſzytká łáſká *SkarJedn* 10.

Szeregi: »owoc i skutek« (*1*): tedy nam dawa Bog Duchá ſwego świętego/ ktorego owoc y ſkutek ieſt wierzyć w Bogá/ y w Kryſtuſá iego *BibRadz* *6v.

»skutki i sprawy« (*2*): *KuczbKat* 70; A gdyby teraz Chriſtus krolować niemiał/ [...] tedyby zgołá żaden táki ná ſwiećie nie był: ktoryby ty duchowne ſkutki y ſpráwy obaczáć mogł *CzechRozm* 185v.

ααα. *O sakramentach* (*24*): Bo bog łáſki ſwey/ ktora ſwyątoſcyam/ y wſſyſtkim ſpráwam duchownym ſkutek dawa/ nigdźye indźye okrom práwego koſcyołá ſwego/ nyeudźyela. *KromRozm III* L; *KarnNap* A3v; Co ieſt ziednoczenie z Pánem Iezuſem. Troiáki ſkutek tego ziednoczenia [*w Eucharystii*]. *LatHar* 203 *marg*; [*Chrystus w Eucharystii*] prawdziwie á rzeczywiśćie ćiáło ſwe z námi złącza. (*marg*) Skutek vżywánia Sákrámentu ćiáłá y krwie Páńskiey. (–) *WujNT* 604.

W połączeniu szeregowym (*1*): Niewinnie tedy haeretykowie kośćioł S. powſzechny potwarzáią/ żeby ludziom miał co viąć z iſtnośći/ z mocy/ z ſkutku y z pożytkow tego Sákrámentu [*tj. Eucharystii*]/ dawáiąc gi pod iedną oſobą. *WujNT* 332.

Zwroty: »skutek mieć« (*1*): Swiątośći tákową moc y ſkutek máią/ ktora áż do duſze wewnętrzey przenika. *KuczbKat* 115.

»skutek sprawować« (*1*): Teć to pozwierzne [*lege*: pozwierzchne] znáki ſą Elementy álbo Máteryą Sákrámentu/ á ſłowo Boże ieſt Formą: á pożytek álbo ſkutek/ ktory w człowiecże godnie przyimuiącym niewidomie ſpráwuią/ łáſką Bożą z Doktory kośćielnymi zowiemy. *WujJud* 163.

Wyrażenia: »skutek chrztu, krztowy« (*1*:*1*): Ale iżby śie ku ſkutkom Krztowym náſzá rzecż wroćiłá/ tedy będźie trzebá náuczáć/ iż tey świątośći mocą/ nietylko wyzwoleni od złośći/ ktore nagorſze mogą być miánowáne/ ále też oſobliwymi dobry y dáry pomnażáni bywamy. *KuczbKat* 140; Skutek chrztu náſzego otworzenie niebá. *SkarKaz* 516a *marg*.

»skutek łaski« (*1*): Abowiem ſą w niey [*w Eucharystii*] znáki zwierzchnie y ſmyſłom poddáne: zamyka tęż w ſobie znáczenie y ſkutek łáſki *KuczbKat* 160.

»skutek sakramentu, świątości« [*szyk 11*:*1*] (*9*:*3*): *KromRozm I* H2v *marg*; *KuczbKat* 155; ſkutek tey Swiątośći [*tj. Eucharystii*]/ to ieſt ziednoczenie z Chriſtuſem/ rzeczą y prawdą tego Sákrámentu zowieſz *WujJud* 258, 162; *LatHar* 209; Sákrámént oſtátniego pomázánia. [...] Skutki iego. *WujNT* Bbbbbb4, 332 [*2 r.*], 679, 747, 796 [*2 r.*].

Szeregi: »dar i skutek« (*1*): k cżemu [*tj. ku spowiedzi przed bierzmowaniem*] bez wątpienia Chrześćijánie łatwie śie przywieść dádzą/ ieſli they Swiątośći dáry y bárzo dźiwne ſkutki zrozumieią. Będą tedy vcżyć Páſterze/ iż Bierzmowánie álbo potwierdzenie/ tę rzecż z inſzymi Sákrámenty ſpołecżną ma/ ábу nową łáſkę dawáło/ ieſliby iáka przekázá z ſtrony onego człowieká ktory ie prziymuie/ niebyłá. *KuczbKat* 155.

»łaska, (albo) skutek« (*2*): Chriſtuści ieſt vſtawcą y podawcą wewnętrznym wſzyſtkich świątośći: ktory [...] rzecż duchowną ſercu wiernemu podawa/ ktorą Doktorowie łáſką álbo ſkutkiem Sákrámentu zową. *WujJud* 162; *WujJudConf* 256v.

»moc i skutek« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *BiałKat* 296; *KuczbKat* 115; (*marg*) Krzeſt omywa, odradza y zbawia człowieká. (–) Czego vpornie przą dziśieyſzy odſzczepieńcy/ ſámey wierze to wſzytko przypiſuiący/ á świętym Sákrámentom moc y ſkutek ich odeymuiący. *WujNT* 747. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skutek i (albo) pożytek« [*szyk 2*:*2*] (*4*): *WujJud* 163; Oni ſámi [*heretycy*] ludzie oſzukáli/ odiąwſzy im iſtotę y prawdę Ciáłá Páńskiego z tego Sákrámentu [*tj. Eucharystii*]/ y ze wſzytkimi pożytki y ſkutkámi iego. *WujNT* 332, 796; *SkarKaz* 158a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rzecz sama abo skutek« (*1*): Rácż mi dáć/ Pánie/ proſzę/ nie tylko zwierzchnego Sákrámentu Ciáłá y Krwie Páná mego vcżeſtnikiem ſię ſtáć/ ále też w rzeczy ſá mey [*!*] ábo ſkutku tego Sákrámentu doſtąpić. (*marg*) [...] bo y nagorſzy ćiáło Páńſkie prawdziwe bierze/ ále pożjtkow ie^{go} zły nie bierze. (–) *LatHar* 209.

»własność i skutek« (*1*): [*małżeństwo*] ma wſzytkie właſności y ſkutki Sákrámentu. *WujNT* 679.

[*Wyrażenie przyimkowe*: »według skutku«: Ma bowiem to wſzytko iedná oſobá [*tj. Eucharystia pod postacią chleba*]/ co potrzebá do Sákrámentu/ to ieſt; ma známionowánie dwoiákie/ według dwoiákiego ſkutku ſwego; iedno/ wnętrznego poſilenia duſznego; á drugie/ ziednoczenia wiernych miedzy ſobą/ y z P. Kryſtuſem. *JungaRozwiąz* 151.**]**

γ. *W sferze prawnej* (*2*): Skutek tych wybićia [= *wymówki pozwanego*] albo odporow [= *sprzeciwu*, *wykazania uchybień formalnych w postępowaniu*]. *GroicPorz* t2v.

Szereg: »skutek i pożytek« (*1*): SKutek y pożytek tych wſzytkich odporow ten ieſt/ iże káżdy przes nie może ſwą ſpráwę odwlec/ álbo ſye vwiarować Perſony Sędźiego á zwierzchnoſći iego/ álbo [...] *GroicPorz* t2v.

c. *Reperkusja*, *niepożądane następstwo*; *też*: *szkoda moralna* (*15*): [*Panie*] day tego [*tj. dobrotliwości*] doznac nędznemu ſtworzeniu ſwoiemu: a nieroſciągay ſrogiey ſprawiedliwoſci nad vpadłemi wyſtępki naſſemi ktorych ſie skutki zawzdy napomſtę ſciągaią *RejPs* 151v; *KromRozm I* B3v; Toć ſą ſkutki/ ktore z wáſzey náuki Antykryſtowey pochodzą/ y ſámi tzáruieće [*tj. święcicie ogień i wodę*]/ y ludzi tzárować vtzyće. *KrowObr* 87v; (*marg*) Skutki Ewányeliéy nowéy [*tj. kacerskiej*]. (–) Tákći tá nowa Ewányelia [...] vmié: áżeby oná poſłuſzeńſtwo przećiwko Páſtyrzom Duchownym krádnąc/ wiárę wſzyſtkę przećiwko Królom łamáłá/ gáśiłá y tłumiłá. *OrzQuin* K4; zły ieſt grzech/ pewnie ſkutek grzechu śmierć/ tákieſz ieſt zły *BiałKaz* B; *ModrzBaz* 55v; (*marg*) Skutki wielkiey Wolnośći. (–) Po wielkiey Wolnośći przychodźi wſzeteczeńſtwo/ za wſzeteczeńſtwem/ náſtáie wzgárdá práwá/ á zá tą idą wnętrzne zwády *GórnRozm* Bv; *WujNT* Yyyyy3v; *PowodPr* 24, 42; Grzech pierworodny ſkáźił náſzę naturę [...] ſkutki iego y ſzkody ludzkiey nátury *SkarKaz* Ooooc.

Fraza: »skutki okazują« (*1*): A ná oſtátku napilniey ſie tego przeſtrzegamy/ w cżym iedność y prawdá kośćioła powſzechnego gruntownie położoná ieſt/ ábyſmy bez potrzeby zá ledá przyczyną roſtárgnienia [= *rozłamu*] miedzy ſobą nieczynili. (–) Wſzák to ſkutki doſyć okázuią. *WujJud* 139v.

Wyrażenia: »skutek niedobry« (*1*): Ale tu rozumie [*Syn Boży*] ſkutki niedobre ktore właſnie wydáie niedobra náuká/ iákoż ſam Pan mowi/ iże z Oſtu nie bywa Fig/ áni s ćirnia iágod/ ále drzewo złe owoc zły dáie. *SarnUzn* G8v.

»skutek nieszczęśliwy« (*1*): Cięſzkiego żalu ſkutek nieſzczęſliwy/ Bolu przymnaża/ ledwie iż człek żywy *WisznTr* 24.

Szereg: »ostatki i skutki« (*1*): Pożytku tego Sákrámentu troiákiego [*tj. spowiedzi*, *komunii i namaszczenia*] dotknął tenże Apoſtoł [*tj. św. Jakub*]. [...] Nákoniec odpuſzczenia grzechow: co o powſzednich oſobliwie rozumiey/ álbo o oſtátkách y ſkutkách pewnych/ z grzechow ktorychkolwiek roſtących. *LatHar* 649.

4. *Moc*, *oddziaływanie* (*13*): Bo ieſli ſłońce choćia oddalone ieſt od nas/ ná niebie ieſt/ iednák po wſzyſtkim świećie ieſt ſkutkiem y zupełnością ſwoią przytomne. *WujJudConf* 177.

skutek czego (*1*): [*w ostatnich czasach będą ludzie*] nyeſpokoyni/ potwarce/ nyepowſćyągliwi/ okrutni/ nyeludzcy/ zdrádliwi/ krnąbrni/ nádęći/ ſlepi/ á wyęcey miłuyący roſkoſſy niż Bogá/ ktorzy ácz będą myeć poſtáwę bogoboynoſći/ ále ſkutku yey ſye odrzeką [*virtutem autem eius abnegantes Vulg* 2.*Tim* 3/5]. *KromRozm I* B4.

Zwrot: »swoj skutek okazać« (*1*): Poſtaw iáką ſklenicę ktora fárbę mieni/ A zwłaſzczá kiedy k ſłońcu pyęknie ſie zyeleni/ Ná iákim byałym płotnie/ wnet będzye zyelone/ Chociay tám nic nie będzye/ wnet promienie ony/ Iuż ſwe ſkutki okażą/ iuż ſwą moc ſpráwuią *RejWiz* 112.

a. *O Bogu* [*czego*] (*10*): *BudNT przedm* a3v, *przedm* a4 [*2 r.*]; Owſzem ieſzcże gdy o Antichriśćie duch Boży ná on cżaś [*!*] mowił: tedy to o nim opowiedał/ iż mu miał dáć Bog ſkutek błędu: ábo iáko Apoſtoł mowi/ ſkutek záwodzenia w błąd przez cudá y známioná fałſzywe *CzechRozm* 188v; Apoſztoł Páweł dáie to znáć/ iżby ſię iuż y ná on cżás [*antychryst*] znáczńie był pokazał: bo iuż ſzátan ſwe naczynie przez ſkutek błędu ſobie też gotował *CzechEp* 354; *NiemObr* 121; Dla tego pośle im Bog ſkutek oſzukánia [*operationem erroris*; *skuteczną moc błędu BibRadz*]/ áby wierzyli kłamſtwu: iżby byli oſądzeni wſzyścy ktorzy nie vwierzyli prawdzie/ ále przyzwolili ná niepráwość *WujNT* 2.*Thess* 2/11 [*zawsze przekład lub nawiązanie do tego samego tekstu*].

Szereg: »skutek albo moc« (*1*): Pełni ſię iuż ono Páwłá Apoſt: proroctwo gdzie piſze/ iż Bog zá tęn ćiężki grzech gdy ludzie prawdzie wierzyć niemieli/ miał nápuśćić ſkutek oſzukánia/ áby vwierzyli kłamſtwu/ ktorzy nie dáli mieyſcá prawdzie. Aza boim [= *bowiem*] nie nápuśćił iuż Bog tego ſkutku/ álbo mocy oſzukánia/ gdy nam przed kilkiem lat one przysłał/ co z-inemi ná tem nieprzeſtawáią żeby ſię od Chriſtuſa zwáli/ ále nád to y od właſnego imieniá iego tytuły ſobie biorą? *BudNT przedm* a3v.

Wyrażenie przyimkowe: »wedle skutku« (*1*): Ktoreiem [*ewangelii*] ſię ſtał ſługą wedle dáru łáſki Bożey/ ktora mi ieſt daná wedle ſkutku mocy iego [*secundum operationem virtutis eius*]. *WujNT Eph* 3/7.

5. *Właściwość*, *własność*, *przymiot*; *wartość*, *ważność*; *sens*, *istota rzeczy* (*5*): Tákżeć rozum ná wſzemby miał miewáć oſtry nos/ Nie ſpuſzczáć ſie ná fárbę áni pátrzyć ná głos. Ale práwie do śrzodku myſl káżdą przeględáć/ A co ſie tám w niey toczy z dáleká doględáć. Bo co tho ieſt zá ſławá tákyego rozumu/ Ktory ſkutku nie bacży iedno pátrzy ſzumu. *RejWiz* 91v.

a. *O Bogu* (*2*): ktorzy [*katolicy*] ſklijwſzy dwie oſobie [*boskie*] zmyſlone w iednę/ záśię te dwie oſobie znáczńie dźielą/ káżdey z nich oſobne ſkutki przypiſuiąc *NiemObr* 163.

Szereg: »i nazwisko i skutek« (*1*): iż to imię Bog/ y z názwiſkiem y z ſkutkiem y właſnie y oſobliwie ſámemu Bogu oycu wſzech rzeczy ſtworzyćielowi ſłuży *CzechEp* 240.

b. *O sakramentach* (*2*): Ná te ſzalone wymyſły tego to Bezy/ ponieważ ſie z Kálwinem ieſli nie ſłowy/ tedy rzeczą ſámą przynamniey w przednieyſzych ſkutkách [*sakramentu Eucharystii*] zgadzáią/ iużechmy doſyć powiedźieli. *WujJud* 262v.

[*skutek czego*: *BazHist* 365 (*Linde*) *cf* »skutek abo dostojność«.**]**

Wyrażenie: »skutek chlebowy« (*1*): *WujNT* 604 *cf* »i skutek i własność«.

Szeregi: »i skutek i własność« (*1*): Ciáło Páńſkie [*pisze św. Paweł w liście do Koryntian*] ieſt práwym chlebem/ to ieſt pokármem nádiſtotnym: ábo iż z chlebá ieſt vczynione [...]: ábo iż ieſzcze ma oſobę chlebá/ y ſkutki y właſności chlebowe *WujNT* 604.

[»skutek abo dostojność«: A tam gdyſmy powiedzieli iże ten ſpor nie ieſt o ſkutku abo odoſtoyności ſacramentu przy wieczerzey/ ale o chlebie á o winie/ dla ktorego ſporu nie miało by być rozrywáne towárzyſtwo kośćiołow Kryſtuſowych [...] *BazHist* 365 (*Linde*).**]**

6. *Cel*, *zamysł* [*w tym*: *czego* (*4*)] (*7*): Pánie Stádnicki miły/ to ieſt bluźnierſtwo Sákrámentárſkie iáwne/ ktorego ten ſkutek ieſt/ áby zwierzchnia władza/ naprzod Duchowna/ potym Swiecka z gruntu zburzona byłá *OrzList* h2; (*marg*) EXekucyéy prawdźiwéj ſkutek. (–) prawdźiwa Exekucya Królewſka/ iedney wiáry/ iedney myśli. Nákóniec/ iedney mowy ludźie/ z róznych ludźi ma vczynić *OrzQuin* B3; Otóż maſz ſkutek prawdźiwy: dla którego chćiał Pan Chryſtus mieć w Kośćiele porządek ſług ſwoich: to ieſt/ áby przez ich poſłuſzeńſtwo ználiſmy prawdę/ od błędów y grzéchów odwrácáli ſye *BiałKat* 363v; że nam vpada ſerce/ gdy wątpim o tem/ áby ći iáki ſkutek mogli náleść [*ab iis finem unum inveniri posse*]/ ktorzi ták ſą roznych miedzy ſobą vmysłow *ModrzBaz* 114, 3.

Zwrot: »skutek swoj wykonywać« (*1*): Potym/ koniec ofiáry y ſmierći Páná Kryſtuſowey ieſth żywot wierzących/ wybáwienie y wykupienie. Kthora ták ieſt zupełnie doſkonáła/ że nie máſz czegobyſmy z niey więcey potrzebowáć á oczekawáć mieli/ ále záwżdy ſkutek ſwoy wykonywa/ záwżdy wolnemi czyni/ poſwiąca y vſpráwiedliwia/ wſzytki ktorzy iedno zbáwieni bywáią. *RejPosWstaw* 22.

Wyrażenie przyimkowe: »dla skutku« = *aby osiągnąć coś* (*1*): Bo [*Jeſtes*] to ſtráći/ co ma mieć w ſtárośći rátunkiem. Iż dla ſkutku ſczęśliwéy woyny to ślubował/ Ze/ co mi drógę zaydźie/ będę ofiárował Bogu ofiárą krwáwą. *ZawJeft* 6.

7. *Los*, *dola* [*w tym*: *czego* (*2*)] (*3*): Skutek ma w ręku ſczęśćié wſzyſtkich rzeczy [*tj. szczęście decyduje o losie wszystkiego*] *ZawJeft* 29; Okręt pod żaglem/ Bog to wie gdźie/ leći/ W ktorym namilſzych moich dwoie dźieći. Day to/ że wiátry mogą mieć życżliwe: Ale záś bunty Polſkie niezgodliwe Co przynieść mogą? Kto to wiedźieć może/ láki im ſkutek gotuieſz moy Boże. *GrochKal* 10; to tylko w moc podał [*Bóg*] cżłowieku Myślić co chce: lecż wſzytek ſkutek iego wieku W ręku wſzechmocnego: ten rozdawa láko chęć ku ſobie w kim vznawa *GrabowSet* C2.

8. *Obrót spraw* (*1*):

Fraza: »przydzie ku [*jakiemu*] skutkowi« (*1*): [*Drakuła, hospodar multański*] Dał też dwu koniu prętkich winſzuiąc Krolowi [*Władysławowi Warneńczykowi*]/ By vciekał gdy przydzie ku złemu ſkutkowi. *StryjKron* 602.

Wyrażenie: »zły [= *niepomyślny*] skutek« (*1*): *cf Fraza*.

Synonimy: **1.** *czyn*, *dzielność*, *praca*, *robienie*, *robota*, *sprawa*, *uczynek*; **1.d.** *zest.*: *akta apostolskie*, *dzieje apostolskie*, *sprawy apostolskie*, *uczynki apostolskie*; **2.** *dokonanie*, *spełnienie*, *sprawienie*, *wykonanie*, *wypełnienie*, *wyprawa*; **2.b.** *moc*, *ważność*; **3.** *efekt*; **3.b.** *korzyść*, *pożytek*, *zysk*.

DK, AN

SKUTKOWAĆ *Cn*; *Linde XVIII w.*

[SKUTNIE *av*
Tekst nie oznacza é.
Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak*.
Z dobrym skutkiem, *należycie*: Wy Aniely mocarze/ wſſyſcy ſłuśćie ſkutnie. Panu wielkiemu chwałę/ y dzięky dawaićie. *SeklPieś* 8v.
Cf **SKUTECZNIE]**

DK, AN

SKUTNIK *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

1. SKUTNY (*1*) *ai*
comp skutniejszy.
sg f **[***G* skutn(e)j.**]** ◊ *I* skutniejszą.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
1.[*Skuteczny*, *mocny*: Swięty Panie Boże/ Swięty mocny Boże/ [...] wſſechmogący Boże/ nieday nam ſtráćyćy [*!*]/ poćiechy ſkutney wiary/ Kyrie eleyſon. *SeklPieś* 15.**]**

2. *Przyjemny*, *wdzięczny*; *może też*: *doskonały*: [*Panna XI do Doroty*:] W tancuś iák iedná bogini/ A co ćię ſkutnieyſzą czyni: Niémáſz w tobie nic hárdośći/ Co więc rzadko przy gładkośći. *KochSob* 69.

Cf **[NIESKUTNY]**, **SKUTECZNY**

DK, AN

2. SKUTNY *cf* **SZKUTNY**

SKWALOWAĆ (*1*) *vb impf*

past praes act skwåluiąc.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Mówić o czymś źle, *oczerniać*, *rzucać oszczerstwa* (*być może w ironicznym nawiązaniu do „paszkwil”*) [*squaleo – Pełny błota i plugastwa być Mącz 411b*] [*co*]: chćiałem to [*wdzięczność*] wſzeláką pilnośćią W.M. pokázáć [*w tym*]; co ſie tknie wiáry/ wyznánia/ y nabożeńſtwá/ ták ſtárego Rzymſkiego/ iáko y tego v świátá wzgárdzonęgo/ które ludzie w rzecż tę cále nie wglądáiący/ nowym nazywáią: y ono niewiem iáko ſqualuiąc ták y owák ſzczypią: y we złe podeyzrzenie do poſpolſtwá y do mágiſtratu/ przywodzą. *CzechEpPOrz* *2v.

PP

SKWAPIAĆ SIĘ (*36*) *vb impf*

sk- (*33*), zk- (*3*) [*zawsze po przeczeniu*]

skwa- (*26*), skwå- (*8*); *końcowe* a *jasne*; skwå- *GroicPorz*, *CzechRozm*, *Modrz*, *CzechEp*; skwa- : skwå- *BielKron* (*2*:*2*), *SkarŻyw* (*9*:*2*).

inf skwapiać się (*13*). ◊ *fut 3 sg m* będzie się skwapiał (*1*) *Modrz*, skwapiać się będzie (*1*) *SkarŻyw*. ◊ *praes 1 sg* skwapiám się (*1*). ◊ *3 sg* skwapiá się (*2*). ◊ *praet 3 sg m* skwapiał się (*3*). **[***n* skwapiało się. ◊ *impers praet* skwapiáno się.**]** ◊ *imp 2 sg* skwapiáj się (*6*). ◊ *2 pl* skawpiájcie się (*2*). ◊ *con 3 sg m* by, **[**bych**]** się skwapiał (*1*). ◊ *3 pl m pers* by się skwapiali (*3*); -ali *BielKron* (*1*), -ali : -åli *SkarŻyw* (*1*:*1*). ◊ *part praec act* skwapiając się (*3*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w. s.v. kwapić*.

1. *Śpieszyć się*, *robić coś pośpiesznie*, *nie zwlekać* (*143*): *RejJóz* H7v; A wſchakoſch nyechczancz ſzye wtem nad zwiczay naſch ſkwapyacz. *LibLeg* 11/160v; Spraw ſerce twoie á bądź ſtáthecznym/ á nie ſkwápiay ſię czáſu náiázdu. *BibRadz Eccli* 2/2; *BielKron* 374; Sam tedy hetman wſzyſtki rzeczy rozmyſliwſzy ſię gdy czas ieſt wyprawować á ie opatrywać ma: á niema ſię w nowey albo w nagłey rzeczy ſkwapiać. *KwiatKsiąż* O4; Ieſlibym ſie nie wróćił/ niech wſzyſtko ma ſzkołá [...]. Ale nieſkwápiayćie ſie/ podobnoć nie zginę *WyprPl* C3 **[***CorfusDocum 1563 nr 119***]**.

skwapiać się nad kogo (*1*): Nie ſkápiay ſię ty nád nawysſzego/ bo prożno ſię ſtháraſz ábyś go przewyſzyć miał *BudBib* 4.*Esdr* 4/33[34].

[*skwapiać się do czego*: I Tertulian nánaucżeńſzy ze wſzytkich Łáćińſkich Doktorow tego iáśnie vczył/ zeby ſię zbor nie ſkwápiał z dziećmi do ponurzania/ świádcząc/ że odwłoká ponurzánie ieſt vżyteczniеyſza/ niż ſkwápienie *PiotrGonPonurz* E8v; *KalwZwierzch* 107.**]**

skwapiać się ku czemu (*1*): prosząc, aby nie raczył się ku składaniu te winy skwapiać *Diar* 59

skwapiać się na co (*4*): áby nas káżdy rozumiał nieſkwápiáć ſię ná żadną rzecz/ dáliſmy im ná rozmyſł do 15. dni *BielKron* 208v; *SkarŻyw* 126, 582; á modlą ſie do páná ſwoiego: Aby ſie tu nie ſkwápiał ná náſzé karánié *SiebRozmyśl* Bv

skwapiać się w czym (*1*): ále niechcąc ſie w ták trudnym rozmyśle ſkwápiáć: ſzedł rádzić ſię Lánfránká miſtrzá ſwego mowiąc [...] *SkarŻyw* 332; **[**Nieſkwápiáło ſie iednák w tey rzeczy concilium *HerbOdpow* Xx7**]**.

[*skwapiać się dokąd*: abych się z pany komisarzmi do Oświęcimia nie skwapiał *DudEpist 1573 nr 372***]**.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): roſkazano było ná Seymie/ áby ſie neizkwápiáli obrázow z kośćiołow wymiátáć *BielKron* 206; **[**pilno umpominał, iżby bracia ku odmienianiu a emendowaniu *Konfesyji* tej swojej nie skwapiali się pozwalać *AktaSynod* I 262**]**.

[*Zwrot*: »prędko się skwapiać«: nader prędko skwapiali się do sądów dla tej przyczyny, że umysłu do cirpliwości sposobnego nie mieli. *KalwZwierzch* 107.**]**

2. *Być skorym do czego*, *gorliwym*, *garnąć się do czego*, *zabierać się z ochotą*; *dążyć do czegoś* (*23*): Nie ſkwápiay ſię od oblicża iego odyść *BudBib Eccle* 8/3

skwapiać się na co: Gdyż on nigdy nieche ſie ſkwápiać ná nędzny vpadek twoy. *RejPos* 193; Widzę też/ że ſię to wielu ludźiom podoba/ áby żadne winy/ áni ná ſędźiego/ áni ná ſtronę ſkarżącą nieprzychodziły: ále ábo ná ſtronę obrážoną/ ábo ná Rzeczpoſpolitą. Bo gdyby ták było poſtánowiono/ koniecżnie y powod nie ták ſię będźie ſkwapiał wdáwáć ſię zkim w práwo [*Sic enim nec accusatores intendere alicui actionem*]/ y ſędźiowie [...] *ModrzBaz* 96;

skwapiać się na co (*8*): Nie ſkápiáć ſię ná poſądzánie bliźniego. *SkarŻyw* 99 *marg*; ále ſię teſz y ná potym przeſtrzegli/ áby ſię ná tákie rozumienia o ludziech nie ſkwapiali. *SkarŻyw* 108, 99 *marg*, 107, 414, 569; Nie ſkwápiayćie ſię też ná piſánie y rozmnażánie Konſtytucyi *SkarKazSej* 702b; Pokoy miły od ſtárſzych podány trzymáiąc/ A ná niepewną bitwę nic ſye nieſkwápiáiąc. *ZawJeft* 12.

cum inf (1): y nyeſkwapyal ſye Klaſzcz pyęnyedzy ſza thę wlokyę *ZapKościer 1584*/47v; **[***GilPos* 147**]**.

[*W przeciwstawieniu*: »skwapiać się ... czekać«: Co czego ázaſz nie doſyć przewłoki Pan czyni/ że ná nie nie zárázem teraz ſie ſkwápia karáć ich/ ále cżeka z w wielką ćirpliwośćią áby ſi obacżyli *GilPos* 147.**]**

a. *Być zniecierpliwionym*, *unosić się gniewem* [*w tym*: *na kogo* (*5*)] (*8*): Sędźia w tákowych Spráwách niema ſye ná człowieká ſkwapiáć *GroiPorz* cc3; Nie ſkwápiay ſie ty ná Nawyſzſſego. *Leop* 4.*Esdr* 4/34; *BielKron* 67; *RejPos* 192v; miłość niezáwiuie (*marg*) Al. nie skwápia ſię. ál. nie włoczy ſię. (–) *BudNT* 1.*Cor* 13/5[4].

skwapiać się przeciw komu (*1*): Atoli ſie y przećiw tym [*tj. przeciwnikom*] [...] nie ſkwapiam *CzechEp* *3; **[**Vpadſzy tedy ſługá kłániał mu ſię mowiąc/] Pánie nie ſkwápiay ſię przećiwko mnie [*longinimis esto erga me*]/ á wſzytko tobie oddam. *CzechNT Matth* 18/26, 18/29**]**.

skwapiać się na co (*1*): Dłu^go^ ich cżekał P.B. á ná zgubę ſię ich nie zkwápiał *SkarŻyw* 503.

Zwrot: »z gniewem się skwapiać« (*1*): zá złośći náſze káráć / y z gniewem ſię ſwym ſkwápiáć ná nas nie będzie. *SkarŻyw* 271.

b. *Łakomić się*, *dać się ponieść chciwości* [*na co*] (*1*): nie ſkwápiáć ſie nigdy ná rzecż płoną *RejZwierc* 146v; **[**Nie ſkwápiay ſię ná dáry bo te záślepiáią/ Oczy mądrych *LaurLament* C3**]**.

Synonimy: **1.** *pośpieszać*, *śpieszyć*, *śpieszyć się*; **2.** *garnąć się*, *mieć się*, *śpieszyć się;* **b.** *łakomić się.*

Formacje współrdzenne cf KWAPIĆ.

Cf **[SKWAPIANIE]**

PP

[SKWAPIANIE *sb n*

N sg skwapiani(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Robienie czegoś (*nadmiernie*) *gorliwie*: I gdyby wſzyſcy ći/ kthorym bez odrodzenia dáią Sacráment/ pothym ſie odradzáli tedyby iednák mogli ſię iáko táko wymowić z ſwego ſkwápliwego pieczęći Bożey ſzáfowánia: ále iż niektorzy [...] nigdy ſię nie odrodzą/ przeto to ich ſkwápianie wymowki nie będźie miało *PiotrGonPonurz* K6.

Synonimy: *pośpiech*, *pośpieszanie, prędkość, spieszenie.***]**

PP

SKWAPIĆ SIĘ (*8*) *vb pf*

sie (*5*), się (*3*).

sk- (*7*), zk- (*1*) [*po przeczeniu*].

a *jasne*.

inf skwapić się (*3*). ◊ *fut 3 sg* skwapi się (*2*). ◊ *praet* **[***2 sg f* skwapiłaś się.**]** ◊ *3 sg m* skwapił się (*3*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

1. *Pośpieszyć się* (*niekiedy nadmiernie*) [*w tym*: *na co* (*3*)] (*4*): niechćieli ſie ná to ſkwapić mieſzczánie/ ále ſzli do Officiałá proſząc/ áby ſię tego dobrze wywiedzieli *BielKron* 212, 362.

skwapić się w czym (*1*): Y owſzem będzieli báczny/ nic ſie w they mierze nie ſkwápi/ ázby byl pewien/ że iey tym [*tj. listem miłosnym*] nie obráźi. *GórnDworz* Cc3.

Zwroty: »skwapić się ni nacz« = *nie działać pośpiesznie* (*1*): Konſtantyn ácż widział oſoby zacne y wiáry godne/ iednák wiedząc o cnym żywoćie Athánázego: zkwápić ſie ni nacż niechciał/ iedno [...] *SkarŻyw* 389.

[»skwapić się przed czasem«: Iuż ćię nie vyrzy Philándia twoiá/ Skwápiłáś ſię przed czáſem do martwych pokoia *Groch-Plankty* A4v.**]**

2. *Zrobić coś z chęcią*, *gorliwością* (*4*):

Zwrot: »nie wnet się skwapić« [*w tym*: *ku czemu* (*1*), *z czym* (*1*)] (*2*): S Ceſſarzem ye^{go} mczam Tureczkyem thakową prziyaſn ye^{go} Kro.m. myecz raczi yſch nyelyeda yakye powyeſczy ſrvſchicz ye mogą. [...] thak nyewneth za cziam powyeſczyą kv srzvczenyv yey ſzye ſkvapy. *LibLeg* 11/171v; Gdyż ſłyſzyſz iż y w onym okrutnym gniewie ſwym nád onemi ſproſnemi miáſty Sodomſkiem iż ſie nei wnet ſkwápić raczył s ſrogim ſądem ſwoim *RejPos* 193.

a. *Złakomić się*, *zapragnąć czegoś* (*tu*: *przen*) [*do czego*] (*2*): Lecz Piotr s. nie wiedźiał co mowił. nie iżby źle rzekł: bo nigdźież lepiey iáko w oney chwale Chryſtuſowey/ przy Moyzeſzu y Heliaſzu/ y wſzytkich Anyołách y duchách ſpráwiedliwych: ále iż ſię ſkwápił do zapłáty oney [*tj. pobytu w niebie*]/ roboty ſię ieſzcze nie iąwſzy. *SkarKaz* 122b, 122b *marg*.

Synonim: *pośpieszyć się*.

Formacje współrdzenne cf KWAPIĆ.

Cf **SKWAPIENIE**

PP

SKWAPIENIE (*2*) *sb n*

a *jasne*, *teksty nie oznaczają é*.

sg N skwapienie (*1*). ◊ *I* skwapieniem (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

1. *Pośpiech* (*tu*: *nadmierny*) (*1*): Towiem ze Buska Pani Sendomirskiemu y Radomia Panu Sochaczeewskiego gani P. Kanclerz nie osoby ktorem dąno ale skwapieniem to zowie. *ActReg* 141; **[**Napierwey tedy [...] dwie rzeczy naywięcey ſą dobrey rádzye przećiwne tho ieſth Gniew á ſkwápienie *LorichKosz* 140v; *PiotrGonPonurz* F3, H6**]**.

[*W przeciwstawieniu*: »odwłoka ... skwapienie«: odwłoká ponurzánia ieſt vżytecznieyſza/ niżli ſkwápienie *PiotrGonPonurz* E8v.**]**

[*Wyrażenie przyimkowe*: »z skwapieniem«: á tu cie za włoſy panie Iezu podnieſli y z ſkwapieniem na gorę Kalwarijey wiedli *Pozdraw* D8.**]**

2. *Chciwość* (*1*): á nie ſkwápiáć ſie nigdy na rzecż płoną [= *mało wartą*] áż iey pirwey doſwiádczyſz/ bo ſtąd wnet nierozmyſlne ſkwápienie rádo vroſcie *RejZwierc* 146v.

Synonimy: **1.** *pośpiech*, *pośpieszanie*; **2.** *chciwość*, *łakomość*, *łakomstwo*, *żądza*.

PP

SKWAPLIWIE (*18*) *av*

a *oraz* e *jasne.*

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kwapić*.

Szybko, *pośpiesznie* (*niekiedy nadmiernie*) (*18*): A przetoż gdyż ſię tym nikt ſprzećiwić nie może/ pothrzebá ſię wam pohámować/ á nic ſkwápliwie nie cżynić. *BibRadz Act* 19/36, 4.*Esdr* 6/34; iż ſkwápliwie á bez winy nieboſzczyká Słaboſzá zámordowáli. *BielKron* 418v, 417v; *GórnDworz* E2; A vcżyniłem to nie ſkwápliwie: ále áż dopiero potym gdym ſie tego od inſzych/ ktorym Bog więcey y hoyniey nád mię dárow ſwych vżyczył/ doczekać nie mogł. *CzechRozm* A4v; ábyſmy przećiwne rzeczy przećiwnemi leczyli/ ná nikogo ſię ſkwápliwie niegniewáiąc/ nikomu niezayrząc/ ná nikogo złey woli niemáiąc *ModrzBaz* 67; Mogłoć ſię to zdáć ták ná on czás niktorym/ iż to ſkwápliwie vczynił *SkarJedn* 125, 125; *WujNT Act* 19/36; *SarnStat* 165, 791.

W połączeniach szeregowych: Bo wiele złego ztąd przychodźi/ gdy rády zwierzchnych Pánow nierozmyślnie/ ſkwápliwie á przed cżáſem bywáią rozgłaſzáne. *ModrzBaz* 25v, 67; żeby nic ſkwápliwie, nic ná przeſkok, áni ná ſzort Sędźia nie ſądźił. *SarnStat* 790.

Szeregi: »nie łatwie, ani skwapliwie« (*1*): áby złoczyńcá ná mękę nie łatwie áni ſkwápliwie od Sędźiego był zdawan *Groic-Porz* hh2.

»z nagłej przygody a skwapliwie« (*1*): Cżwarty ſpoſob mężoboyſtwá ieſt przygodny/ ktory ſię z iákiey nagłey przygody á ſkwápliwie przytrefia *ModrzBaz* 78v.

»nie wszetecznie ani skwapliwie« (*1*): Nie mow wſzetecżnie áni ſkwápliwie przed Pánem Bogiem *BielKron* 80.

W przen (*1*): Ták moię witkę [= *nić żywota*] ſkwápliwie przećięłá Skąpa Láchefis/ y záraz odięłá Rodźicom moim z nádźieią weſele *SzarzRyt* C4v.

Synonim: *pośpiesznie*.

Cf **NIESKWAPLIWIE**

PP

SKWAPLIWOŚĆ (*6*) *sb f*

a *jasne*, o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ość).

sg N skwapliwość (*5*). ◊ *A* skwapliwość (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. kwapić*.

1. *Pośpiech* (*niekiedy nadmierny*) (*4*): Ani náuczáć/ áni cudow czynić/ y vrzędu ſwego Pan náſz zácząć niechćiał/ poki mu to lat 30. nie minęło: krocąc náſzych młodych ſkwápliwość do vrzędow/ zwłaſzczá duchownych. *SkarKaz* 39a, 39a *marg*, 335.

skwapliwość w czym (*1*): Ieſt ieſzcze przeſzkodą do mądrośći/ poſądzánie prędkie y ſkwápliwość w domyſłách y podeyźrzániu. *SkarKazSej* 662a

[*Szereg*: »skwapliwość a upor«: Iż nic ták dálece nie ſzpeći dobrego Hetmáná/ iáko Skwápliwość á Vpor. *PlutBBud* 95v.**]**

2. *Chęć*, *gotowość* (*2*): przeto áby tá ſpolnego walczenia ſkwápliwość byłá wygłádzoná/ zda ſię być potrzebna rzeczż/ zákázáć/ áby żaden w mieśćie y w ſchadzkach nieśmiał nośić broni *ModrzBaz* 63v.

a. *Chciwość*, *żądza* [*na co*] (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): O wſpaniałe ſerce/ á nád otrzymanie świátá wſzytkie^{go} więtſze. które prágnienie dobre^{go} mienia/ łakomſtwo ludzkie/ á ná dáry y vpomynki/ ſkwapliwość potępiło. *SkarŻyw* 284.

Synonimy: **1.** *pośpiech*, *pośpieszanie*; **2.** *chciwość*, *łakomość*, *łakomstwo*, *żądza*.

Cf **NIESKWAPLIWOŚĆ**.

PP

SKWAPLIWY (*17*) *ai*

a *jasne*.

sg m N skwapliwy (*3*). ◊ *I* skwapliwym (*2*). ◊ *f N* skwapliwå (*2*). ◊ *n N* skwapliw(e) (*2*). ◊ *G* skwapliw(e)go (*1*). ◊ *A* skwapliw(e) (*1*). ◊ *L* skwapliweym (*1*). ◊ *pl N m pers* skwapliwi (*1*). *subst* skwapliw(e) (*2*). ◊ *G* skwapliwych (*1*). ◊ *A subst* skwapliw(e) (*1*). ◊ **[***I n* skwapliwymi.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. kwapić*.

1. *Działający* (*nazbyt*) *pośpiesznie*, *niecierpliwy*; *szybki* (*9*):

skwapliwy do czego (*1*): Y ná toć powiem/ iedno bądź ćierpliwy/ A nie bądź do tey wody ták ſkwápliwy *KlonFlis* D3v.

skwapliwy na co (*1*): nátury heretyckie będąc ſrogie/ y ná krwie ludzkiey roźlanie okrutne y ſkwápliwe *SkarKazSej* 687.

skwapliwy ku czemu (*3*): Człowieká prácowitego myſli záiſteć ćiągną ſię ku doſtáthkowi/ ále kto ieſt ſkwapliwy przychodźi w vboſtwo. *BibRadz Prov* 21/5, *Prov* 14/24; Nie bądź ſkwápliwym ku gniewu/ ábowiem [...] *BudBib Eccle* 7/10

W połączeniach szeregowych (*3*): Zdrayce/ ſkwápliwi/ nádęći/ w roſkoſzách ſię kocháiący rádſzey niż Boga miłuiący. *BibRadz* 2.*Tim* 3/4; *ModrzBaz* 71v; *SkarKazSej* 687b.

W przeciwstawieniach (*2*): »cierpliwy, nierychły ... skwapliwy«: Ten ieſt bárzo rozumnym ktory ieſt nierycłym ku gniewu/ ále then który ieſt ſkwápliwy/ wywyżſza ſzaleńſtwo ſwoie. *BibRadz Prov* 14/24; *KlonFlis* D3v.

Wyrażenie: »wiatr skwapliwy« (*1*): Tám krory [*!*] prágnął dobrze wieść záczęte ſpráwy [...]/ Lub w żagle miał wolą zaprządz wiátry ſkwápliwe/ Do niey oddawał prośby niewątpliwe. *WitosłLut* A6.

Szeregi: »skwapliwy i niecierpliwy« (*1*): vczy Tymotheuſzá ſwego [...]/ áby nie był ſkwápliwym/ y niećierpliwym/ tymi ſłowy piſząc: [...] *NiemObr* 18.

»skwapliwy, popędliwy« (*1*): Ieſli w poſądzániu ſkwápliwym/ y w ſłowiech/ á oſobliwie w przymowkách/ y łáiániu popędliwym nie ieſt. *LatHar* 135 *marg*.

W przen (*1*): ále należy w pohámovániu ślepych á vpornych y ſkwápliwych popędliwości serdeczných *ModrzBaz* 71v.

a. [*O postaci mitologicznej*:

W połączeniu szeregowym: Ták ćię prędko podćięłá/ Páni vroźiwa/ Kloto nie vbłagána okrutna ſkwápliwa. *GrochPlankty* A3.**]**

2. *Który zachodzi*, *dzieje się* (*zbyt*) *szybko* (*8*): Krzywoprzyśięſtwo. Niepotrzebna/ ſkwápliwa/ ábo o rzecż złą vczyniona przyśięgá. *LatHar* 114, 117; Bowiem rzecż ſkápliwa Cżęſto ſzkodliwa. *KlonFlis* E.

Wyrażenia »posądzanie (*a.* osądzenie) skwapliwe« (*3*): *LatHar* 118, 316; Poſądzánie ſkwápliwe nie przyiaćiel [*!*] mądrośći. *SkarKazSej* 662a *marg*.

[»słowa skwapliwe«: Stárſzego záśię nielży ſłowy ſkwápliwymi/ Hámuiąc gniew rozumy ſwemi wrodzonemi *CzahRzeczy* O4.**]**

Szeregi: »skwapliwy a nierozmyślny« (*1*): áby śię ſkwápliwego á nierozmyślnego wotowánia wyſtrzegáli *ModrzBaz* 26.

»prędki a skwapliwy«: Trzećie przez prędkie á ſkwápliwe Páná oſądzenie/ gdy rzekli/ godźien śmierći. *LatHar* 316.

a. [*Który nastąpił zbyt szybko*, *przedwczesny*: na pámiątkę ſkwápliwego ześćia Pániey świątobliwey/ Anny Arcykśiężny *GrochPlankty kt.***]**

Synonimy: *prędki*, *szybki.*

Cf **NIESKWAPLIWY**, **SKWAPNY**

PP

SKWAPNIE *cf* **NIESKWAPNIE**

SKWAPNY (*1*) *ai*

a *jasne.*

sg V f skwapnå (*1*). ◊ **[***pl N subst* skwapn(e).**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kwapić*.

1. *Działający nazbyt szybko*: PAnieńſtwá kwiátek tu leży ſchowány/ Twą ſkwápna śmierći ręką rozerwany *SzarzRyt* Dv.

2. [*Który zachodzi zbyt szybko*:

Wyrażenie: »słowa skwapne«: Y przeto zwał Homerus Theriſitowe ſłową/ niemmową/ nierzecz/ álbo powieſć czynioną/ ále więcey ſwar/ á ſłową ſkwápne *ErazmJęzyk* Dv.

Szereg: »swar a słowa skwapne«: *ErazmJęzyk* Dv *cf Wyrażenie*.

Synonimy: *prędki*, *szybki.*

Cf **NIESKWAPNY**, **SKWAPLIWY**

PP

SKWARA (*5*) *sb f*

skwara (*4*), **szkwara** (*1*); skwara *RejRozpr*, *RejZwierc*, *Calag* (*2*); szkwara *BartBydg*.

-kw-, **[**-kf-**]**.

Oba a *jasne*.

sg N skwara (*5*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Wysoka temperatura*, *upał*, *gorąco* (*2*): Brennen. Pali Słońce skwárá. Ardere aestu. *Calag* 101a, 282a; **[***ReuchlinBartBydg* L5; A gdy virzyćie że wiatr społudnia chwieie/ poewiedácie że gorąco (*marg*) skfara abo vpálęnie (–) będźie *MurzNT Luc* 12/55**]**.

[*Przen*:

Wyrażenie: »krwawa skwara«: Pod kołpak [*tj. pod panowanie księcia moskiewskiego*] wara; Krwawa tam skwara I palcat [*tj. chłosta*]; Częſte tam muszki, Biją obuszki *PismaPolit* 54**]**.

2. *To*, *co przypieczone*, *podda*(*wa*)*ne działaniu wysokiej temperatury*; *apricus BartBydg* (*3*): Apricus, szkwara *BartBydg* 12.

Przen: *To*, *co przywarło do kogoś* (*1*): Wſzeteczny záwżdy podoba ſie ſobye/ Chociay go ze wſząd ſzpetna ſkwárá ſkrobie [= *dręczy*, *dokucza*]. *RejZwierc* 220v

a. *Zapach jedzenia*, *może swąd lub dym*, *związany z pieczeniem mięsa* (*1*):

Zwrot: »skwara zalatuje« (*1*): A pewnieyſſy obiad czuie Kogo ſkwárá zálátuie *RejRozpr* C3v.

Synonimy: **1.** *ciepło*, *ciepłość*, *gorąco*, *gorącość*, *upalenie*, *wiodro*, *znoj*.

PP

SKWARCZEK (*1*) *sb m*

skwarczek *a.* **skwarczka**

a *jasne*.

[*pl N* skwarczki.**]** ◊ *I* skwarczki.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Spieczony, *wysmażony kawałek mięsa*:

Zwrot: »skwarczki karmić« = *podsuwać łakome kąski*: A ſą tácy pieſzczoſzkowie iáko liſowie czo ie ſkwárczki karmią/ á potym vbogi lis/ chociay chytry/ áni ſie obaczy kiedy w ſtępicę wpádnie. *RejZwierc* 159v.

[*W przekładzie psalmu* [*Vulg* 101/4; *możliwe też znacz.* '*suche gałązki przeznaczone do spalenia*']: et ossa mea sicut cremium (*fkvarczky*) aruerunt *Glosy III nr 102*/*106*; *PsKrak 1532* 101/4.

W porównaniu: Iże vſtáły iáko dym dni moie/ y moie koſći iáko ſkwárczki vzchły [*!*; *LubPs* X3v: Kośći moie iák drwá ſuche [...] zgorzáły] *PsKrak 1532* 101/4.**]**

Synonim: *skrzeczek*.

PP

SKWARCZKA *cf* **SKWARCZEK**

SKWAREK (*3*) *sb m*

skwarek (*2*), **skwark** (*1*); skwarek *Mymer*[1], *BartBydg*; skwark *LatHar*.

a *jasne*, *teksty nie oznaczają é*.

N sg skwarek (*3*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu.*

Spieczony, *wysmażony kawałek mięsa* (*3*): Cremium. Griffen. Swarek [*!*; *Mymer* [2] [42]v: ſkwárek]. *Mymer*[1] 40v; Cremium, skvarek, skrzeczky [*rkps*: d⟨icitur⟩ quod frixum est de pinguedine, vel i⟨d est⟩ siccamentum lignorum] *BartBydg* 36b; **[***ReuchlinBartBydg* i**]**.

W porównaniu: Abowiem zniſzcżáły dni moie iáko dym: á kośći moie iáko ſkwárk wyſchły [*Vulg Ps* 101/4: et ossa mea sicut cremium aruerunt] *LatHar* 166.

PP

SKWARK *cf* **SKWAREK**

SKWARNA (*15*) *sb f*

skwarna (*15*), **[skwarnia]**.

Oba a *jasne*.

sg N skwarna (*2*). ◊ *G* skwarny (*3*). ◊ *A* skwarnę (*6*). ◊ *L* skwarni(e) (*3*). ◊ *pl A* skwarny (*1*).

Sł stp, Cn brak, *Linde XVI w.*

1. *Prawdopodobnie*: *wypluwka*, *zlepek niestrawionych resztek pokarmowych wydalany ruchami wymiotnymi przez otwór gębowy przez wiele gatunków ptaków*, *w tym te*, *które używane były jako myśliwskie*, *może też*: *odchody* (*3*): Excrementum, Káżda nieczyſtoć z ktorychkolwiek rzeczy. [...] Excrementum accipitris, Skwárná. *Mącz* 49c; **[***Volck* [Zzz2]v**]**.

Wyrażenie: »by (*a.* jako) jastrząb po skwarnie« = *jak wygłodniały jastrząb* [*szyk 2*:*1*] (*3*): Bo náſzy záwżdy iáko po ſkwárnie Iáſtrząbi/ Zwabi ſie káżdy ná to/ á też ie cżárt gnąbi. *RejWiz* 168v, 75; *RejZwierc* 251v.

2. *Zawartość żołądka*, *niestrawiony pokarm zalegający w żołądku* (*9*): Ráno leżąc nárzeka przewráca ſie ięczy [...]. Więc go tu trą v ogniá/ wzgorę przewrácáią/ A ſkwárny mu wcżoráyſzey w żołądku mácáią. *RejWiz* 15; Pijány śmierdzi iáko pyes [...]/ Gdy ſkwárnę miece á wieczorną pyánę. *RejZwierc* 217v, 59v.

Zwrot: »skwarnę zrzucić; skwarna bywa wyrzucona« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): *RejWiz* 31; á dwá pálcá ſobie w gębę tka/ áby co rychley ſkwárnę zrzućił. *RejZwierc* 144v; *BielKron* 217v.

W przen (*2*): Ceſarz iadąc z Hiſzpaniey do Niemiec [...] iechał przez Fráncyą/ a gdy był ná ćći v Krolá w Lutecyey/ żadnego rodzaiu weſela thám nieopuſzczono/ co iedno mogł ludzki narod wymyſlić/ było wſzytko/ ále táka ſkwarna bywa rychło ná świat wyrzuconá. *BielKron* 217v; *RejZwierc* 245v.

a. *Niestrawność* (*2*): ſmiotankę [...]/ W cienką chuſtkę vwinionо. A Litwin wziąwſzy kozik/ pocżnie ią cżwiertować/ Ták y s chuſtką/ lecż wierz mi/ trudno ią przechować [= *strawić*]. Wyymie z gęby y pátrzy [...]. Ale by był wſzytkę zyadł pewnieby miał ſkwárnę *RejFig* Cc7v; **[**Albowiem w Bulgaryjej pod miasteczkiem Warna Ach poległ tam z wojskiem krol, nie jednemu skwarna. *Apolog* 13.**]**

W przen (*1*): (*nagł*) Wenus (–) [...] Kupidá ſlepe dzyecię/ z łuczkiem s ſobą miáłá/ S ktorym ty ſercá błędne/ ćicho náſtrzelálá. Tákżeć y dziś ty ſlepe/ przedſię ſtrzela Sárny/ A pod pięknym obłowem/ dodawa im ſkwárny. Ze ſie drugi vdawi/ niżli ią przechowa [= *strawi*]. *RejZwierz* 114v.

b. *Środek wymiotny*, *lekarstwo na niestrawność* (*2*): Powiedzyáłá mu páni [*tj. Minerwa*]/ o nędzniku márny/ Pátrzay by cie tám [*tj. na przyjęciu u Rozkoszy*] karmiąc nie dawanoć ſkwárny. *RejWiz* 27v.

Przen: *O niedobrym piwie* (*1*): Zdrowié [*tj. toast*] rad mam od ćiebie/ kuflá nie przyimuię. Ieſlić o ſławę idźie/ kto więcéy pić może/ Dáięć przodek w tym męſtwie [...] Prózno mi ſkwárną dawaſz: ia nie będę gónił [*dwuznaczne*: ‘*ścigał się*’ *lub*/*i* ‘*miał biegunkę*, *wymioty*’]/ Bych téż nabárźiéy piwá wczoráyſzégo zrónił. *KochPieś* 21.

Cf SKWARNE

PP

SKWARNE *Cn*; *Linde XVII w.* (*z Cn*).

Cf **[SKWARNY]**

[SKWARNIA] *cf* **SKWARNA**

[SKWARNY *ai*

sg N m skwarny.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak*.

Gorący, *upalny*:

Wyrażenie: »skwarny dzień«: Skwarny dzyen, Byaly dies fervens i⟨d est⟩ merides (bibl.) *ReuchlinBartBydg* i8.

Synonim: *gorący***]**.

PP

[SKWARZAĆ *vb impf*

praes 1 sg skwarzam.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Poddawać działaniu ognia, *wysokiej temperatury*: Skwarzam/ Elixo, liquefacio. *Volck* Zzz2v.

Formacje współrdzenne: *zaskwarzać*; *przyskwarzyć*, *przyskwarzyć się*, *skwarzyć*, *skwarzyć się*, *wyskwarzyć się*, *zaskwarzyć***]**

PP

SKWARZON (*2*) *part praet pass*

skwarzon (*1*), **skwarzony** (*1*); *SkarŻyw* (*1*:*1*).

sg N f skwarzona (*2*); -a : -å *SkarŻyw* (*1*:*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Poddany działaniu wysokiej temperatury, *rozgrzanej substancji*: Potym do ćiemnice wſzádzona [*!*] y wtłuſtośći gorącey ſkwárzona była (*marg*) Wtłuſtośći ſkwárzoná S. Mártyná (–) *SkarŻyw* 21.

Synonimy: *pieczony*, *smażony*.

PP

SKWARZONY *cf* **SKWARZON**

SKWARZYĆ (*4*) *vb impf*

a *jasne*.

[*impf* skwarzyć.**]** ◊ *praes 3 sg* skwarzy (*2*). ◊ *3 pl* skwarzą (*1*). ◊ *praet 3 pl m pers* skwarzyli (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XIX w.*

Poddawać działaniu wysokiej temperatury, *ognia*: Cerber ſzcż[e]ká/ przewoźi Cháron/ ſkwárzy Pluto/ Z śinymi policżkámi y z koſmy ożgłymi/ Bláde ćienie lną w ſtáwiech *RybGęśli* B2.

a. *O rzeczach przeznaczonych do jedzenia*: *smażyć* [*co*] (*3*): **[**smazicz, prazicz, Sqarzicz frigo, -ere i⟨d est⟩ coquere in patella sine aqua vel vino cum oleo vel sanguine *ReuchlinBartBydg* P2**]**.

skwarzyć na czym (*1*): Náleźli theż tám [*w domach kanibali*] naczynia gliniáne/ ná ktorych ſkwárzyli mięſá ludzkie y ptaſze. *BielKron* 441v.

Szereg: »warzyć a skwarzyć« (*2*): Iedno jż tam ſłono warzą A mało/ bo wſſytko sqnarza [*!*] *RejKup* ee6v; *KlonFlis* F3v.

Synonim: *smażyć*.

Formacje współrdzenne cf SKWARZAĆ.

Cf **SKWARZON**

PP

SKWARZYĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

a *jasne*.

praes 3 sg skwarzy się. ◊ **[***praet 3 pl* skwarzyli się. ◊ *part praet act* skwarząc się.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Być poddawanym działaniu wysokiej temperatury, *ognia*, *smażyć się*: *RejRozpr* C4; **[**Rok 1368 nie mając dział obmiotali mury drzewem, zapalili drzewo tak, że się ludzie skwarzyli w zamku. *StryjPocząt* 285 *marg***]**.

[*Iron*: Zjadł połeć mięsa z kapusty po dobrem obiedzie. Szołdrą, skórą i szczeciną namniej nie brakował [...] Panna też swojego sługi godności doznała, Która wżdy czwarta od niego natenczas siedziała, Bo jeśliby jej był śrótem jakim nie uraczyl, Przetapianemby jej smalcem pewnie nie przebaczył, Który się po brzuchu skwarząc, chciał gwałtem wypłynąć *Otwin(?)Erot* 62**]**.

Synonim: *smażyć się*.

Formacje współrdzenne cf SKWARZAĆ.

PP

SKWASIĆ (*1*) *vb pf*

fut 3 sg skwasi.

Sł stp brak, *Linde bez cytatu s.v. kwasić*.

1. [*Spowodować*, *że coś sfermentuje*, *skwaśnieje*, *zepsuje się* [*co*]:

W połączeniu szeregowym: Kwáſem to názwał Apoſtoł ſwięty pátrząc ná właſność kwáſu/ ktory táką moc ma iże máła odrobiná

włożona do nawiętſzego zádziáłánia [= *zaczynu*]/ odmieni ie wnety y zburzy [= *wzburzy*]/ ſkiſe/ y ſkwáśi. *GilPos* 75v.**]**

2. *Dubium*, *być może*: *dojrzeć*, *dorosnąć lub zahartować się* (*przen*): W ogniu Pyrauſtá tylko ſámá ſkwáśi [...] Ale źwierzętá pali/ láſy/ domy/ Ogień łakomy *KlonFlis* C2v.

Synonim: **1.** *skisieć.*

Formacje współrdzenne cf KWASIĆ.

PP

[SKWASIĆ SIĘ *vb pf*

part praet pass skwasiwszy sie.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kwasić się.*

Stać się kwaśnym, *zepsutym*, *sfermentowanym*:

iednákże im która complexia będźie gorſza/ álbo goręſza/ tym té rzeczy [*tj. świerzb*] będąc iádowitſzé/ do drugiégo łatwiéy przéydź mogą. iż z phlegmátiká nie ták iáko z koleriká/ á z tego mniéy niż zmelánkoliká/ zwłaſzczá którégo temperamentu prawie ſye zmelánkoliczywſzy wſtęchło, á iákoby ſkwáśiwſzy vgniło. *OczkoPrzymiot* 640.**]**

Formacje współrdzenne cf KWASIĆ.**]**

PP

SKWASNĄĆ (*1*) *vb pf*

skwasnąć *a.* **skwaśnąć**

fut 3 sg skwaśnie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Stać się zepsutym, *sfermentowanym*: Piwo młode oddáwáć ſzynkarzom: bo to źimie dobrze/ y lećie: Lecie nie ſkwáśnie poki młode: Zimie wyſtoi ſie *GostGosp* 138.

Synonim: *skisieć*.

Formacje współrdzenne cf KWASIĆ

PP

[SKWASZAĆ *vb impf*

praes 1 sg skwaszám.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Powodować kwaśnienie, *fermentację*: Skwáſzam/ Fermento. *Volck* [Zzz2]v.

Formacje współrdzenne cf KWASIĆ.**]**

PP

[SKWASZENIE *sb n*

sg G skwaſz(e)niá.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Sfermentowanie, *zepsucie się*, *skwaśnienie*: Aby wino nieſkwáśniáło/ [...] wley oliwy/ coby ſie po wierzchu w fáśie wino przykryło. A ty go bárzo dobrze od ſkwáſzenia obroniſz *SienHerb* 621a.**]**

PP

SKWAŚNĄĆ *cf* **SKWASNĄĆ**

SKWAŚNIAŁY (*1*) *part praet act*

a *jasne.*

sg 3 n skwaśniałe.

Który sfermentował, *zepsuł się*, *skwaśniał*:

Wyrażenie: »skwaśniałe wino«: Vinum acidum, Skwásniáłe wino. *Mącz* 497d; **[***SienHerb* 621b**]**.

[*W porównaniu*: Wino ſkwáśniáłe iáko ocet: tym obyczáiem záś przywrociſz do winnego smaku *SienHerb* 621b.**]**

Synonim: *skisiały*.

PP

SKWAŚNIEĆ (*13*) *vb pf*

ſkw-, Skw- (*11*), zkw- (*1*), **[**squ-**]**.

a *jasne.*

fut 3 sg skwaśnieje (*4*). ◊ *3 pl* skwaśnieją (*2*). ◊ *praet 3 sg f* skwaśniała (*3*). *n* skwaśniało (*1*). ◊ *3 pl m pers* skwaśnieli (*1*). ◊ *con 3 sg f* skwaśniałaby (*1*). *n* by skwaśniało (*1*).

1. *Sfermentować* (*13*):

a. *Stać się zepsutym*, *skwaśniałym* [*w tym*: *co* (*6*)] (*9*): Czemu wino podſtałe mocnieyſze bywa wſzakoż mniey trwałe (–) Bowiem tam wſzitka moc iego ſama na wierzchu zoſtanie, wſzakoż takie richley zwietrzeie albo ſkwaſnieie *GlabGad* H; Czemu ſłodkie karmie richley ſkwaſnieią w żołądku *GlabGad* K6; takież y wino huet [*!*] tam [*tj. w żołądku*] ſkwaſnieie bowiem ono ſamo z ſiebie chocia ieſt ſłodkie wſzakoż bliſkie kwaſnoſci *GlabGad* K6, H4v, K6; Skwaſniała by krew boża/ dłvgo ią chowaiącz *SeklWyzn* o2v; *OrzRozm* Qv; (*marg*) Przyczyny dla ktorych pod iedną oſobą Sákrame^{n}t podawáią (–) Naprzod przeciw Kácerſtwu [...]. A náoſtátek/ ponieważ dla chorych záwſze ma być gotow Sákrament/ áby chowaiąc nieſkwáśniáło. *WujJud* 179; **[**Ocet záś miodowy/ ieſt ocet/ ktory bywa z miodu pitnégo/ gdy ſkwáśnieie. *UrzędowHerb* 425a**]**.

[*W połączeniu szeregowym*: wino niemoże być przez máły czás záchowáno/ żeby nie ſkwáśniáło/ álbo nie zmárzło/ álbo ſie nie zepſowało. *PowodKaz* X2.**]**

Przen (*1*): O by to Ruś wiedziáłá/ iáko ie Grekowie młodzi zwodzą/ mowiąc/ iſz od Apoſtołow to podánie mieli/ áby w kwáśnym ſłuſzbę Bożą ſpráwowáli. Oto ſię z tego ſtárego Greczyná [*tj. św. Epifaniusza*]/ y zacnego Doktorá pokázuie/ iſz kośćioł wſzyćiek/ y święći kápłani kośćiołá Bożego/ w przáſnym chlebie/ iáko y Chryſtus/ ćiáło Boże poświącali. Ale wſwym błędzie práwie zkwáśnieli/ vpomnieć ſię nie dádzą. *SkarŻyw* 456.

a) [*Zmienić wyraz twarzy na wyrażający negatywne uczucia*:

Fraza: »twarz [*komu*] skwaśniała«: czemu ſię gniewáś? czemuści tak twarz squaśniała? *OrszakPos* 6.**]**

b.*Stać się zakwaszonym* (*przygotowanym do użycia*) *za pomocą zaczynu* (*zakwasu*) *chlebowego*: Podobno ieſt kroleſtwo niebieſkie Kwáſowi/ kthorego wźiąwſzy niewiáſtá/ włożyłá we trzy korce mąki/ ták że zkwáſniało wſſyſtko [*fermentum est totum*] *Leop Matth* 13/33; *BibRadz Matth* 13/33; *WujNT* 13/33; *SkarŻyw* 79 [*zawsze przekład lub nawiązanie do tego samego tekstu*].

Synonim: *skisieć*.

Formacje współrdzenne cf KWASIĆ.

Cf **SKWAŚNIAŁY**, **SKWAŚNIENIE**.

PP

SKWAŚNIENIE *sb n*

G sg skwaśnienia.

Przybieranie kwaśnego smaku, *może też*: *zepsucie się*: Czemu lebiodczana nać czyni ſłodkie wino [...] (–) Bowiem ona ieſt ciepłego á ſuchego przyrodzenia, przeto w moſzcż włożona nie dopuſzcża mu kwaſnieć, abowiem ciągnie kſobie y trawi onę wilgotę winną ktora ieſt przyczyną ſkwaſnienia zoſtawiaiąc wino w ſwey zupełnoſci *GlabGad* I4.

PP

[SKWIERCZĄCY *part praes act*

G pl m pers skwi(e)rczących.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Bogáctwá ſobie wielce waż/ nie te ktore ná oſobliwym mieyſcu włożone leżą [...]/ ani też ktore z podatku ludzi ſkwierczących pochodzą/ boć tákowe złoto ſzkárade *LorichKosz* 111.**]**

PP

SKWIERCZEĆ (*9*) *vb impf*

skwierczeć (*7*), **skwirczeć** (*2*); skwierczeć *GliczKsiąż*, *Mącz* (*2*), *SkarŻyw*, *Calep* (*3*); skwirczeć *RejZwierz*, *PowodPr.*

Pierwsze e *jasne*, *drugie z tekstu nieoznaczającego é*.

[*inf* skwirczeć.**]** ◊ *praes 1 sg* skwierczę (*4*). ◊ **[***2 sg* skwierczysz.**]** ◊ *3 sg* skwierczy (*1*). ◊ *3 pl* skwierczą (*2*). ◊ *praet 3 sg f*

skwirczała (*1*). ◊ *3 pl m pers* skwirczeli (*1*). ◊ **[***part praes act* skiwercząc.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

1. *Wydawać przenikliwe dźwięki*, *zgrzytać*, *skrzypieć* (*wyraz dźwiękonaśladowczy*) (*5*): Stridego – zgrzitam, skwierczę *Calep* 1010a, 268b.

[*Iron*:

Ze zdaniem dopełnieniowym: Co tedy Miniſtrze ſkwierczyſz/ iż ieſt *diſtinctio Petri et Petrae quoad ſignificationem* bo o tę grá idźie. *ŚmiglŁup* C3.**]**

a. *O dźwiękach wydawanych przez ptaki* (*3*): GOłębie widząc Kánię/ iz ptaki goniłá/ Obráli ią zá krolá/ áby ich broniłá. Potym Iaſtrząb przyleciał/ wnet Kániá ſkwirczáłá/ A gromádá Iáſtrząbá/ wneth Krolem obrálá. *RejZwierz* 120.

W porównaniu (*1*): Ná ſwyát tháki [*tj. nieprawo urodzony*] káżdy gdy wychodzi/ rodzi ſye by wſwoim gniáździe/ wnet yáko ſkoro onego inſſy cni á dobrzy záwyetrzą/ yákoby ná ſowę wrony wroble/ ták oni nań kraczą/ ſkwierczą *GliczKsiąż* B2.

Szeregi: »krakać, skwierczeć« (*1*): *GliczKsiąż* B2 *cf W porównaniu*.

»wołać abo skwierczeć« (*1*): á gdy ich [*tj. ptak piskląt*] odbiegá/ Pan Bog ie (mowi piſmo) karmi/ gdy nań ſwym obyczáiem wołáią ábo ſkwierczą. *SkarŻyw* 52.

W przen: *GliczKsiąż* B2 *cf W porównaniu*.

2. *Mówić z niezadowoleniem o czymś*, *narzekać*, *skarżyć się*, *rozpaczać* (*4*): qui scilicet in negotiis agendis acer est et rabiosus, który zwłaſzczá ná ſądzie rzecz ſpráwuyąc skwierczy/ á wſzyſtko złe płodźy *Mącz* 344b; Quirito – Narżekam, opomocz proſzę skwierczę. *Calep* 890a; **[**Ogrzewa Pan Bóg, już mogą nie skwirczeć żołnirze. *PiotrDzien* 339; *AktaSynod* IV 159**]**.

skwierczeć na kogo, *na co* (*2*): *Mącz* 71b; iż kiedy było co dáć ná R.P. ábo obrone pográniczną/ ſkwircżeli ludźie ná nieduſtátek. *PowodPr* 84; **[***LustrWpol* II 194**]**. *Cf* **[***skwierczeć na co prze co***]**.

[*skwierczeć na co prze co*: bo na ten browar mieszczanie barzo skwierczą prze to, że z szynku tylko żywność mają. *LustrWpol* I 252.

skwirczeć o co: nie żeby im co było ciężko z tch rzeczy, o które skwirczą publice *AktaSejmikPozn 1590*/136.

skwierczec przed czym: Ale mieszczanie skwirczą przed tem mostowem *LustrKrak* I 51.

Ze zdaniem dopełnieniowym: skwirczeli, iż je z obudwu stron ściśniono granicami *Lustr* 48.**]**

Szereg: »uskarżać się, skwierczeć« (*1*): Culpito, Vskarżam ſie/ Skwierczę ná kogo vſtáwicznie *Mącz* 71b.

Synonimy: **2.** *narzekać*, *skarżyć się*, *utyskować*, *utyskiwać*.

Formacje współrdzenne: *poskwirczeć*, *zaskwierczeć*.

Cf **[SKWIERCZĄCY]**

PP

SKWIERCZEK (*1*) *sb m*

N sg skwierczek.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Krzykacz, *pieniacz*, *oszczerca* (*pogardliwie o adwokacie*): Rabula, procurator, Chrapek/ skwiérczek/ piercá/ ſzczekułá/ ſzczekarz. *Mącz* 344d; **[***Volck* [Zzz2]v**]**.

Synonimy: *chrapek*, *rabula*, *pierca*, *szczekuła*, *szczekarz*.

PP

SKWIERK (*15*) *sb m*

skwierk (*11*), **skwirk** (*4*); skwierk *Diar* (*3*), *GliczKsiąż*, *OrzQuin*, *MycPrz*, *PaprUp* (*2*), *ActReg* (*2*); skwirk *RejPos*, *GostGosp*, *Phil*, *PowodPr*.

e *pochylone*.

sg N skwiérk (*5*). ◊ *G* skwiérku (*6*). ◊ *A* skwiérk (*2*). ◊ *I* skwiérki(e)m (*1*). ◊ *pl N* skwiérki (*1*). ◊ **[***D* skwirkom.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Przenikliwy dźwięk, *pisk*, *skrzypienie*, *zgrzytanie* (*15*): Stridor – Skwierk, skrzip. *Calep* 1010b.

a. *Narzekanie*, *lament* (*o dźwiękach wydawanych przez ludzi*, *także przen*) (*14*): iáko zá Krolá tego przeſzłego nie byłby táki ſkwierk bo by on Koronnego y namniey nie vpuśćił. *MycPrz* II Dv.

skwierk z czego (*1*): że już WKM będziesz raczył zacząć dosyć czynić swobodz(i)e prawa pospolitego a ty swowolne z niego wykroczenia naprawić [...], o ktorycheś się WKM ustawicznie nasłychać raczył wielkiego pospolitego skwierku z nierządu, z niesprawiedliwości, z swowoleństwa i wszech niezbożności. *Diar* 21.

skwierk na co (*1*): Więc to oná náſzá miła Exekucya byłá/ która nam ták długo dodźiéwáłá? (–) Inſzéy tám niewſpominái ą/ tę poczęli/ y niewiém ieſliże iéy nieodbieżą/ bo ſkwiérku y płáczu ná nię doſyć. *OrzQuin* C.

skwierk czyj (*6*): *RejPos* 24; *PaprUp* D3v, E3; ą też płáty rozne w miáſteczkách/ iáko piwá koleyne/ y inne dochody: ty wedle cżáſu ták rośćiągáć coby mogł ſtać/ á czymby/ bez ſkwirku poſpolitey rzeczy mieſckiey/ mogł wieczńie pożytek vczynić ſobie. *GostGosp* 142; *Phil* S; Tákowyż porządek vczynić ná doſtátnieyſze rzemieſłá: ſkwirku vbogich nádewſzyſtko ochraniáiąć. *PowodPr* 82; **[***WerSposób* 14**]**. *Cf* **[**»skwirk ludzki«**]**.

W połączeniach szeregowych: dosyć skwierku, płaczu i przeklinania nasłuchawacie się *Diar* 33, 92; Pomniſz ná to/ iż cie Pan nie przełożył ná pychę/ ná ſkwirk/ ná płácż/ á ná śćiſk nędznych ludzi *RejPos* 24; **[**gdzie y śćiſk/ vbóſtwo/ y ſkwirk wielki w koronie *JanSyjon* 131; *WerSposób* 14**]**.

[*Wyrażenie*: »skwierk ludzki«: Celnik koronny, zabiegając ustawicznem skwirkom ludzkim, aby o te depektacyje [...] sądzon był. *AktaSejmikPozn 1598*/208, *1590*/99; *Smolik* 21; *UstWojsk 1561* 91; *AktaSejmikPozn 1593*/132, *1593*/175; *Konst 1598* 237v.**]**

Szeregi: »skwierk a gomon« (*1*): gęſtho doſwyadłſamy y obacżamy ſkwyerk a gomon myedzy temi/ ktorzy płodu nyemogą doſtáć *GliczKsiąż* C5.

[»skwierk a lament«: By ſye co tákiégo iednemu naliżſzemu ſzláchćicowi od Królá álbo od kogo inégo dźiało/ iákoby ſkwiérk á láment był ná Seymie. *SolikZiem* E3v.**]**

»skwierk, (i) płacz« [*szyk 4*:*1*] (*5*): *OrzQuin* C; niezatulaycie [*Senatorowie*] ſobie vſzu prze ſkwierkiem y platzem ich *PaprUp* D3v, E3; iakoby zaden w ciągnieniu ich skwierk, płacz niebył *ActReg* 44; ktoryby pożytek ſobie czynić miał s płáczu y s ſkwirku inſzych. *Phil* S; **[**Cże^go^ iuż nieraz vbodzy ludźie z płáczem y z ſkwierkiem co dáley to więcey doznawáią. *PowodKorab* 128**]**. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skarga, skwierk« (*1*): ZaczymVstawiczne prawie skargi, skwierki od ludzi vcisnionych yvstawiczne wiadomosci oniebespieczenstwie od niego miewaiąc *ActReg* 133.

[»skwierk, (i) szkoda« [*szyk zmienny*]: a to przestrzegając skwirku szkody ubogich ludzi *UstWojsk 1561* 91; O jurgieltach. I te z szkodą i skwierkiem ludzkim zniesione *AktaSejmikPozn 1593*/132, *1593*/175; zábiegáiąc ſkwierku y ſzkodźie ludzkiey *Konst 1598* 237v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym*]**]**

PP

SKWINANCYJA (*2*) *sb f*

squ-, **[**skw-**]**; -nc-, **[**-nt-**]**.

Oba a *niekreskowane*.

sg **[***N* skwinancyja.**]** ◊ *G* skwinancyjej (*1*). *A* skwinancyją (*1*). ◊ **[***L* skwinancyjej. ◊ *pl N* skwinancyje.**]**

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Owrzodzenie w jamie ustnej: Też częstego doſwiadczenia ieſt lekarſtwo plſze łayno z miodem [...] barzo dobrze pomaga na ſtraczenie Squinancijey. *FalZioł* V 83v; **[**Auicenná piſze/ iż proch pieprzu tłuczonego ná rány poſypány kąſa ie [...]/ a z miodem pomázány w vśćiech na poniebienie ná ſquinacią dobry ieſt *Cresc 1571* 448;

rzecz ſzkodliwą być widźim/ gdy deſcenſi áż do gárdłá ſpadſzy zápálenié álbo ſprędká wrzody iákié vczynią: iáko owo bywáią squinantie, w gárdle, w vśćiéchn, po strónach, álbo głębiéy ięzyczká *OczkoPrzymiot* 181**]**.

[*W połączeniach szeregowych z innymi nazwami dolegliwości*: bo po podágrze/ álbo członkowéy chorobie, zoſtawa ſłábość [...] po pleurze álbo squinantiéy? ropá kthóra chwilę ćiecze. *OczkoPrzymiot* 465, 465.**]**

Wyrażenia: »dziecinna skwinancyja« = *prawdopodobnie*: *pleśniawki* (*1*): O czym ſie iednako Auicenna, Galienus, y Serapio zgadzaią/ iżby to miało być oſobno lekarſtwo na dziecinną Squinanciją. *FalZioł* V 81.

»lekarstwo na skwinancyją« (*1*): *FalZioł* V 81 *cf* »dziecinna skwinancyja«.

[*W przen*: Bo za tym rada skwinancyja chodzi, Który, się włócząc, po rynsztokach brodzi *Otwin(?)Erot* 136.**]**

PP

[SKWINANT *sb m*
G sg skwinantu.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Jakaś przyprawa, *być może*: *kwiat situ wonnego* (*squinoanthum – F. Bobrowski*, *Lexicon...*): Kto go [*rabarbar*] chce pożywáć/ ſtárwſzy/ ma ie moczyć [...]/ á przydáć winá woniącégo [...] Szpiki á Squinantu po dwu źiarn *UrzędowHerb* 265b.**]**

PP

SKWIRCZEĆ *cf* **SKWIERCZEĆ**

SKWIRK *cf* **SKWIERK**

[SKWIRKLIWY *ai*
pl I m pers swirkliwi.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Gadatliwy, *narzekający* [*czym*]: Przed láty báiáli ludźie o obrzymách/ ktorzy ſię kuśili Bogá z iego zamku zegnáć. Daymy pokoy baykam: wy ſkwirkliwi imi ieſteśćie. *LipsPiotr* 45.**]**

PP

SKWITNĘŁY (*1*) *part praet pass*
pl N subst skwitnęłe.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Prawdowpodobnie: *zwinięty*, *splątany* (*tu*: *o włosach*): Torti cirnes in nodum, Záwikłáne włoſi/ skwitnęłe *Mącz* 459b.

PP

SKWOR *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKWORZEC *sb m*
N sg skworzec.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Sturnus vulgaris, *ptak z rodziny szpakowatych* (*Sturnidae*); *szpak pospolity*: Qui respondit, quod volebat esse sturnus (*skworzec*) *Glosy I nr 56*/*6*.
Synonim: *szpak*.
Cf **SKORZEC]**

PP